

**THE BOOK WAS
DRENCHED**

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204155

UNIVERSAL
LIBRARY

0-28-4-81-10,000.

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

T891.21

R16S

Accession No. G.T. 920

రామాయణము

శ్రీమద్రామాయణాంబర్య

— చాలకొండము : 1954.

ok should be returned on or before the date last marked below

శ్రీ రస్తు.

శ్రీ మద్రామాయణాంతర్గత

బౌద్ధతాంతము.

శ్రీ చదలువాడ సుందరరామశాస్త్రులుగారి

ఆంధ్ర తాత్పర్యసహితము

చెన్న పురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

వారిచే బ్రకటితము

1954.

All Rights Reserved.

Printed by
V. VENKATESWARA SASTRULU
of V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
at the 'VAVILLA' PRESS
MADRAS.—1954.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీ రామాయణ వైభవమ్

శ్రీరామస్రాతిపదిక మనశేనాపి సంగృహన్,
ముక్తిం ప్రాప్నోతి మనుజః కిం పున ర్బుద్ధిపూర్వకమ్. ౧
రాశద్ధోచ్ఛారణాదేవ పాతకా చేహపజ్జరాత్,
నిర్యాన్తాయాన్తి పాపాని మవర్ణాదర్శనాత్పునః. ౨
రాశద్ధోచ్ఛారణే జాతే వక్త్రాత్పాపం విగచ్ఛతి,
మకారశ్రవణే జాతే భస్మీభావం గమిష్యతి. ౩
రామేతి రామచంద్రేతి రామభద్రేతి వా మనుమ్,
యావజ్జీవం జప స్మర్యో జీవన్ముక్తో న సంశయః. ౪
రామాయణస్య మాహాత్మ్యం వక్తుం వర్షశతైరపి,
అశక్యం విస్తరా ద్వక్తుం సంతేషా ద్వచ్చి సాంప్రతమ్. ౫
రామాయణస్య వాక్యం వా పాదం వా పదమేవ వా,
భక్త్యంతేతు ప్రయుం జానో బ్రహ్మభూయాయ కల్యతే. ౬
ఇత్యుమాసంహితాయాం శ్రీ రామాయణవైభవం

స మాప్తమ్.

శ్రీరస్తు.

బాలకాండస్థ శ్లోకసర్గాదీనాం పారాయణ

శ్రవణాదిఫలమ్.

ఉమాసుహితాయామ్.

‘తపస్స్వాధ్యాయ నిరత’ మితి శ్లోకస్య వై శ్రుతే,
తపసాం సిద్ధి మాప్నోతి స్వాధ్యాయస్య చ మానవః. ౧
శ్రుత్వా సంక్షేపకం కావ్యం ప్రత్యహం శ్రావయేత్ వా,
పఠేద్వా ప్రత్యహం షర్ష్యో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే. ౨
‘పఠద్విజ’ ఇతి ప్రోక్త శ్లోకస్య పఠనా త్సదా,
సర్వజ్ఞత్వ మవాప్నోతి నాత్ర కార్యా విచారణా. ౩
‘మాసిషాదప్రతిష్ఠాం త్వ’మితి శ్లోకస్య వై శ్రుతే,
వాగ్దినాం ప్రవరో షర్ష్యో లోకే భూత్వా చరిష్యతి. ౪
బ్రహ్మాండపురాణే.

తస్మాదిదం బాలకానాం పాఠ్యమాదరతః పురాః,
కృత్స్న శాస్త్రే హ నిఘటో భవిష్యతి న సంశయః. ౫
వక్తా సభాసు స్వత్ర భవిష్యతి చ వల్లభః,
అయోధ్యావర్ణనం శ్రుత్వా ముచ్ఛేత సకలాఘతః. ౬

మహాభూతసముత్థానం యే శృణ్వంతి మహీతలే,
 తేషాం భూతాదిసంభూతా నాస్తి పీడా కదాచన. ౭
 నృపాంగనానాం రాజ్ఞా తు పాయసస్య ప్రభేదనమ్,
 శృణోతి యా స్త్రీ పుత్రం సా లభతే నచిరాదిహ. ౮
 రామాదీనాం చతుర్థాం తు ప్రసూతిం యశ్శృణోతిహి,
 సపుత్రపౌత్రై స్సంయుక్తస్థిత్వా రామపదం వ్రజేత్ ౯
 ఋషేః పూజాం సమాకర్ణ్య ఋణాదుక్తో భవేన్నరః,
 తాటకాఖ్యానమాకర్ణ్య పాపం తరతి మానవః. ౧౦
 తాటకావధ మాకర్ణ్య వ్యావిద్యానాశమాప్నుయాత్,
 'సహత్వా రాక్షసా నృర్వా'నితి శ్లోకాదివర్తినః. ౧౧
 శ్రవణేన సకారస్య దూరతో యాన్తి పాతకమ్,
 శ్రైలేంద్రో హిమవాన్నామ ధాతునా మాకరోమహాన్. ౧౨
 ఇత్యుపక్రమ్య గంగాయా వైభవస్య శ్రుతేర్నరః,
 విముక్తభవబంధస్తు గంగాసాయుజ్య మాప్నుయాత్. ౧౩
 సగరస్యాశ్వమేధస్య శ్రుత్వా విధి మనుత్తమం,
 బ్రహ్మహత్యాదిపాపేభ్యో ముక్తా స్సుప్త శ్శృద్ధయా నరాః.
 సగత్వా నగరం రాజా ఇత్యుపక్రమ్య శృణ్వతః,
 పితర స్స్వర్గ మాయాంతి నిరయస్థా అనూచకాః. ౧౪
 శ్రుత్వా దుర్రస్య చరితం దుర్రలోకం గమిష్యతి,
 కుమారసంభవం భక్త్వా యశ్శృణోతి నరోత్తమః. ౧౫
 భక్తశ్చయః కార్తికేయే కాకుత్స్థ భువి మానవః,

ఆయుష్షా స్పృతపాత్రైశ్చస్కందసాలోక్యతాం ప్రజేత్ .
 శాపముక్తిశ్చ భార్యాయాశ్శ్చుతా చేద్దాతమస్యహ,
 సరగి పాపాద్విముచ్యేత నారీవా వ్యభిచారణాత్ . ౧౮
 'ఇమాకుమారా'విత్యాది జనకేన సుభాషితమ్,
 హరే స్సవం సమాకిర్ణ్య ముచ్యతే సర్వబంధనాత్ . ౧౯
 'విశ్వామిత్రస్తుధర్మాత్తే' త్యత్రాద్యక్షరసంశ్రవాత్,
 నష్టపాపా విదోషస్సన్సమలోకే కుహీయతే . ౨౦
 'ప్రపామధ్యే'త్యుపక్రమ్య జానక్యా మంగళోత్సవమ్,
 శ్రుత్వావివాహసమయే భర్తాదీర్ఘాయురాఘ్నయాత్ . ౨౧
 'రామ దాశరథే వీర వీర్యంతే హ్రీయతేఽద్భుతమ్,'
 ఇత్యాదిశ్రవణా త్పుంసాం బ్రహ్మతేజోఽభివర్ధతే . ౨౨
 కాణ్డాస్తం శ్రావయేద్వాపి శృణుయాద్వా సర్వభః,
 ఉపేత్య భార్యాయాం హృద్యాం చ రమతే ప్రీతిపూర్వకమ్ .

ఇతి శ్రీబాలకాణ్డఫలశ్రుతి స్సమాప్తా.

శ్రీ ర మ్మ.
అంజనేయస్తోత్రమ్.

శృణు దేవి వ్రవక్ష్యామి స్తోత్రం సర్వభయాపహమ్,
సర్వకామప్రదం నృణాం హనూమత్ స్తోత్ర ముత్తమమ్. ౧

తప్తకాంచససక్ష్మాశం నానారత్నవిభూషితమ్,
ఉద్యద్బాలార్కవదనం త్రినేత్రం కుండలోజ్వలమ్. ౨

మాణ్డీకాపీనసంయుక్తం హేమయజ్ఞోపవీతనమ్,
పింగళాక్షం మహాకాయం టక్కునై లేన్ద్రధారిణమ్. ౩

శిఖానితీప్తవాలాగ్రం మేరుశైలాగ్రసంస్థితమ్,
మూర్తిత్రయాత్మకం పీనం మహావీరం మహాహనుమ్. ౪

హనూమంతం వాయుపుత్రం నమామి బ్రహ్మచారిణమ్,
త్రిమూర్త్యాత్మకమాత్మస్థం జపాకుసుమసన్నిభమ్. ౫

నానాభూషణసంయుక్త మాఘానేయం నమామ్యహమ్,
పృథ్వీరస్థితం దేవం నీలనీరదసన్నిభమ్. ౬

పూజితం సర్వదేవైశ్చ రాక్షసాస్తం నమామ్యహమ్,
అచలద్యుతిసక్ష్మాశం సర్వాలక్ష్మరభూషితమ్. ౭

పడతీరస్థితం దేవం నమామి కపినాయకమ్,
తప్తస్వర్ణమయం దేవం హరిద్రాభం సురార్చితమ్. ౮

సుందరం సాబ్జనయనం త్రినేత్రం తం నమామ్యహమ్,

అష్టాక్షరాధిపం దేవం హీరవర్ణసముజ్జ్వలమ్. ౯
 నమామి జనతావంద్యం లజ్జాప్రాసాదభంజనమ్,
 అతసీపుష్పసజ్జాశం దశవర్ణాత్మకం విభుమ్. ౧౦
 జటాధరం చతుర్బాహుం నమామి కపినాయకమ్,
 ద్వాదశాక్షరమస్త్రస్య నాయకం కుస్తభాఠిణమ్. ౧౧
 అఙ్కుశఞ్చ దధానఞ్చ కపివీరం నమామ్యహమ్,
 త్రయోదశాక్షరయుతం సీతాదుగళినివారణమ్. ౧౨
 పీతవర్ణం లసత్కాయం భజే సుగ్రీవమన్త్రిణమ్,
 మాలామన్త్రాత్మకం దేవం చిత్రవర్ణం చతుర్భుజమ్. ౧౩
 పాశాఙ్కుశాభయకరం ధృతటాఙ్కుం నమామ్యహమ్,
 సురాసురగణైస్సర్వైః స్సంస్తుతం ప్రణమామ్యహమ్. ౧౪
 ఏవం ధ్యాయేన్నరో నిత్యం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే,
 ప్రయాతి చింతితం కార్యం శీఘ్రమేవ నసంశయః. ౧౫
 ఆప్తమ్యాం వా చతుర్దశ్యా మర్కవారే విశేషతః.
 సన్ధ్యాపూజాం ప్రకుర్వీత ద్వాదశ్యాఞ్చ విశేషతః. ౧౬
 అర్కమూలేన కుర్వీత హనుమత్ప్రతిమాం సుధీః,
 పూజయేత్తత్ర విద్వాన్యో రక్షవస్త్రేణ వేష్టయేత్. ౧౭
 బ్రాహ్మణా నోఽభయే త్వశ్చాత్తత్ప్రీత్యైః సర్వకామదామ్,
 యగకరోతి నరో భక్త్యా పూజాం హనుమతస్సుధీః. ౧౮
 న శస్త్రభయ మాప్నోతి భయం వాప్యస్తరిక్షజమ్,
 అక్షౌది రాక్షసహరం దశకణ్డదర్ప
 నిర్మూలనం రఘువరాంఘ్రిసరోజభక్తమ్,

నీతాఽవిషహ్యఘనదుగిఖనివారకం తం
 వాయోస్సుతం గిలితభాను మహం నమామి. ౧౯
 మాం షశ్యపశ్య హనుమన్ నిజదృష్టిపాతైః
 మాం రక్ష రక్ష పరితో రిపుదుగిఖపుంజాత్,
 వశ్యాం కురు త్రిజగతీం వసుధాధిపానామ్
 మే దేహి దేహి మహతీం వసుధాం శ్రియం చ. ౨౦
 ఆపదోభ్య రక్ష సర్వత్ర ఆంజనేయ నమోఽస్తుతే,
 బంధనం చేచ్ఛదయాజస్రం కపివీర నమోఽస్తుతే, ౨౧
 దుష్టరోగాన్ హన హన రామదూత నమోఽస్తుతే,
 ఉచ్ఛాటయ రిపూ స్సర్వా వ్రోహనం కురు భూభుజామ్. ౨౨
 విద్యేషిణో మారయ త్వం త్రిమూర్త్యాత్మక సర్వదా,
 సజ్జీవపర్వతోద్ధార మనోదుగిఖం నివారయ. ౨౩
 ఘోరానుపద్రవాన్ సర్వాన్ నాశాయామౌసురాన్తక,
 ఏవం స్తుత్వా హనూమన్తం నర శృంగధాసమన్వితః. ౨౪
 పుత్రపౌత్రాదిసహితో సర్వరాఖ్య మవాప్నుయాత్

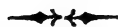
ఇత్యుమాసంహితాయాం ఆంజనేయస్తోత్రమ్

సమూర్ణమ్.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమద్రామాయణ పారాయణక్రమః.

సద్గురుసకాశాల్లభోపదేశో వక్ష్యమాణరీత్యా శ్రీరామా
యణపారాయణం కుర్యాత్ - దేశ కాలాసంకీర్త్య—

అస్యశ్రీరామాయణమహామంత్రస్య, వాల్మీకిర్భగవాన్
ఋషిః ; అనుష్టుప్పాదః ; శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమ
త్సమేతశ్రీరామచంద్రోదేవతా ; రాం బీజం ; శ్రీం శ క్తిః ;
మం కీలకం! మమ శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత
శ్రీరామచంద్రప్రసాదసిద్ధ్యర్థేపారాయణజపేవినియోగః; రాం
అంగుష్ఠాభ్యాన్నమః, రీం తర్జనీభ్యాంస్వాహా; రూం మధ్యమా
భ్యాం వషట్! రైం అనామికాభ్యాం హుం; రౌం కనిష్ఠికా
భ్యాం వౌషట్; రః కరతలకరపృష్ఠాభ్యాంఫట్, రాంహృదయా
యనమః! రీం శిరసే స్వాహా! రూం శిఖాయై వషట్; రైం కవ
చాయ హుం! రౌం నేత్రత్రయాయ వౌషట్ ; రః అస్త్రాయ
ఫట్! లోకత్రయేణ దిగ్బంధః.

ధ్యానమ్,

కాలాంభోధరకాంతికాంత మనిశం వీరసనాధ్యాసినం
ముద్రాం జ్ఞానమయీం దధాన మపరంహస్తాంబుజంజానుని,
సీతాంపార్శ్వగతాంసరోరుహాక రాంవిద్యున్నిభాంరాఘవం
పశ్యంతం మకుటాంగదాదివివిధాకల్పోజ్జ్వలాంగం భజే.

అథ మానసికపూజా.

లంపృథివ్యాత్తనే శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణే గంధం సమర్ప-
యామి-హం ఆకాశాత్తనే శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణే పుష్పం
సమర్పయామి-యం వాయ్వాత్తనే శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణే
ధూపమాఘ్రాఽయామి - రం అగ్న్యాత్తనే శ్రీరామచంద్ర-
పరబ్రహ్మణే దీపం దర్శయామి - వం అమృతాత్తనే శ్రీరామ-
చంద్రపరబ్రహ్మణే అమృతోఽహారం సమర్పయామి-సం సర్వా-
త్తనే శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణే సర్వోపచారపూజాస్సమర్ప-
యామి - ఇతిమానసికపూజా.

మూలమంత్రః.

ధర్మాణా సత్యసంధశ్చ రామో దాశరథి ర్యది,
పౌరుషేచాప్రతిద్వంద్వ శ్శరై నం జహి రావణిమ్,

ఇతి, యథాశక్తి జపిత్వా, శ్రీరామాయణపారాయణంకు-
ర్యాత్. అనంతరం, పునః, ధ్యానం, మానసికపూజాం, హృద-
యాదిన్యాసం చ కుర్యాత్ - లోకత్రయేణ దిగ్విమోకః.

గుహ్యతిగుహ్యగోప్యత్వం గృహాణాస్తత్కృతం జపమ్,
స్థిర్భవతు మేదేవ త్వత్ప్రసాదాద్రఘూర్జ్వహ.

ఇతి పారాయణం శ్రీరామచంద్రాయ సమర్పయేత్.

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

దేవతాస్థానా.

శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్,
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయే తస్యవిఘ్నోపశాంతయే.
రామాయ రామభద్రాయ రామచంద్రాయ వేదనే,
రఘునాథాయ నాథాయ సీతాయాః పతయేనమః.

వాల్మీకిస్థానా.

కూజంతం రామరామేతి మధురం మధురాక్షరమ్,
ఆరుహ్య కవితాశాఖాం వందే వాల్మీకికోకిలమ్.
వాల్మీకే ర్దునిసింహస్య కవితావనచారిణః,
శృణ్వ న్రామకథానాదం కో నయాతి పరాం గతిమ్.

అంజనేయ స్థానా.

అంజనానందనం వీరం జానకీశోకనాశనమ్,
కపీశ మక్షహంతారం వందే లంకాభయంకరమ్.
గోష్పదీకృతవారాశిం మశకీకృతరాక్షసమ్,
రామాయణమహామాలా రత్నం వందేఽనిలాత్మజమ్.
మనోజవం మూరుత తుల్యవేగం
జితేంద్రియం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠమ్,
వాతాత్తజం వానరయూథముఖ్యం
శ్రీరామదూతం శిరసా నమామి.

శ్రీరామాయణ ప్రశంసా.

వేదవేద్యే పరే పుని జాతే దశరథాత్మజే,
 వేదః ప్రాచేతసా దాసీత్సాక్షా ద్రామాయణాత్మనాః.
 శ్రీమద్భిష్టాతదేవబీజ మమలం యస్యాఙ్కుర శ్చిన్తయః
 కాండై స్సప్తభి రన్వితోఽతివితతో ఋష్యాలవాలోదితః,
 పత్రై స్తత్వసహస్రై స్సువిలసచ్ఛాఖాశతైః పంచభిః
 స్వాత్మప్రాప్తిఫలప్రదో విజయతే రామాయణస్వస్తయః.
 యగకర్ణాంజలిసంపుటై రహరహ సృమ్యక్పిబత్యాదరా
 ద్వాల్మీకే ర్వదనారవిందగళితం రామాయణాఖ్యం మధు,
 జన్మవ్యాధిజరావిప త్తిమరణై రత్యస్తసోపద్రవం
 సంసారం స విహాయ గచ్ఛతి పుమాన్విష్ణోః పదం శాశ్వతమ్.
 వాల్మీకిరిసంభూతా రామాంభోనిధిసంగతా,
 శ్రీమద్రామాయణీ గంగా పునాతు భువనత్రయమ్.

శ్రీ రస్తు.
శ్రీమద్రామాయణే, బాలకాండే

ప్రథమ స్కంధః.

మూలమ్.

తపస్సాన్వితాభ్యామనిరతం తపస్వీ వాగ్విదాం వరమ్,
నారదం పరిపత్రచ్ఛ వాల్మీకి ర్దునిఘంగవమ్. ౧

కోన్వన్తింతాన్ప్రతం లోకే గుణవాన్కృశ్చ వీర్యవాన్,
ధర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ సత్యవాక్యో దృఢవ్రతః? ౨

చారిత్రేణ చ కోయిక్త స్సర్వభూతేషు కో హితః,
విద్వాన్మః కస్యమథశ్చ కశ్చైచక్రియవర్మనః? 3

అత్తవాన్కో జితక్రోధో ద్యుతిమా న్కోఽచనూయకః,
కస్య బిభ్యతి దేవాశ్చ జాతరోషస్య సంయుగే? ౪

ఏత దిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం పరం కౌతూహలం హిమే,
మహార్షే త్వం సమర్థోఽసి జ్ఞాతు మేవంవిధన నరం. ౫

శ్రీ రస్తు శ్రీమద్రామాయణము, బాలకాండము

ప్రథమ సర్గము

(తాత్పర్యము)

వాల్మీకిమహాముని, తపోవిశిషమచేత నిష్కల్ప ఘడై, వేదాంత
పరమార్థము దెలిసికొనఁగోరి, మహాశ్రోత్రియ్యుఁడును, బ్రహ్మనిష్ఠాగ్రజ్ఞుఁడు
నగు సారదమహామునిని భక్తితో నిట్లని యడిగెను.

ఇన్నహీతలక్ష్యున. శ్వామ్యగుణములు గలవాఁడును, పరాక్రమ
వంతుఁడును, ధర్మమెఱిగినవాఁడును, ఉపకారము మరపనివాఁడును, సత్య
వాదియు, అచలసంకల్పుఁడు నెవ్వఁడు?

పరంపరాగత మగుసదాచారసంపత్తితోఁ గూడియుండువాఁడును,
సమస్తభూతములయెడఁ జేమఁ బాటించువాఁడును, విద్వాంసుండును, నేరు
పరియ, ఆభినవవిలసనంబుల దర్శనీయుండ ను ఎవ్వఁడు?

చైర్యకాలియు, వశిక్పతామర్తుండును, మనోహరకాంతిమంతుం
డును, అనూయారహితుండును, కొపము గలుగుచుండఁగ జేవతలసేని రణం
బున భయంబడఁజేయువాఁడును ఎవ్వఁడు?

మహాద్వీ ! నాకు ఏవంవిధగుణగణవిశిష్టమహామానుషరూపవస్తు
వును విన మిక్కిలి యాశయగుచున్నది కదా. నీవు ఈలాటి నరు నెఱుంగ
నేర్పరివి.

శ్రుత్వా చైతత్రిలోకజ్ఞో వాల్మీకి ర్నారదో వచః,
సూయతామితి చా మంత్ర్య ప్రహృష్టో వాక్య మబ్రవీత్

బహవో దుర్లభాశ్చైవ యేత్వయా కీర్తితాగుణాః,
మునేవత్యౌమ్యహం బుద్ధ్వా తైర్ద్యుక్తశ్శూరియతాన్నరః.

ఇత్వౌకువంశ ప్రభవో రామో నామ జనై శ్శ్రుతః,
నియతాత్మామహావీర్యో ద్యుతిమా న్ధృతిమా న్వశీ. ౮

బుద్ధిమా న్నీతిమా న్వాగ్మీ శ్రీమాన్ శత్రు నిబర్హణః,
విపులాంసో మహాబాహుః కంబుగ్రీవో మహాహనుః. ౯

మహోరస్కో మహేష్వాసో గూఢజత్తు రరిందమః,
ఆజానుబాహు స్సుశిరా స్సులలాట స్సువిక్రమః. ౧౦

సమ స్సమవిభక్తౌగ స్నిగ్ధవర్ణః ప్రతాపవాన్,
వీనవత్ విశాలాక్షో లక్ష్మీవాన్ శుభలక్షణః. ౧౧

లోకమున నన్నింటిని ఎఱింగియున్న నారదమహర్షి, వాల్మీకిమహామూనియొక్క ప్రశ్నమును విని, 'ఇదిగో! వివరమివ్వెదా' అని వారి నభిముఖులగుచు కొని, 'ఈవాల్మీకి, సమస్తగుణసంపన్నుడైన మనుష్యునిఁ జెలిసికొనఁ గోరెను. ఈగుణములు సార్వభౌమసామాన్యనియందు దొరకొనవు. సమస్త జగద్రక్షణార్థము మనుష్యరూపముతో నవతరించిన సాక్షాత్ సూరాయణమూర్తియొక్కడే యిట్టి గుణములు కలిగినవాఁడు కావున, భగవద్గుణకీర్తనముఘటిల్లెనని సంతోషించి, ఇట్లని ప్రత్యుత్తరమును జెప్పెను.

ఓవాల్మీకిమహామూని! నీవడిగినగుణములు అనంతములు. సాధారణులయందు దొరకొనవు. అట్టిగుణములతోఁ గూడినమహాపురుషుని నిశ్చయించిచెప్పెదను, సావధానముగా వినుము.

ఇత్వోక్తమహారాజావంశమునఁ బుట్టినరామచంద్రుఁడగుదా లోకులచేత నారాయణావరాహతారమూర్తియని నిర్ణయించఁబడినవాఁడు. నిశ్చితమగు స్వభావముగలవాఁడు. కొలదికిమించుకొనకలవాఁడు. ప్రశస్తమగుప్రకాశముకలవాఁడు. ధైర్యశాలి. ఇంద్రియశేత.

మఱియు, ప్రశస్తమలిమంతుఁడు. ప్రసిద్ధనీలిమంతుఁడు. పక్త. అఖండైశ్వర్యశాలి. శత్రునిఘాదనుఁడు. ఉన్నతస్కంధుఁడు. మహాబాహువు. శంఖముబోలుకంఠము గలవాఁడు. గొప్పవియగు చెక్కిళ్ల వైభాగములుగలవాఁడు.

మఱియు, వెదందరోముగలవాఁడు. గొప్పవిల్లుకలవాఁడు. కన్నదని మూపులసంధియెముకలుగలవాఁడు. కావక్రోధాద్యరివద్దర్థంబుల బోకార్పువాఁడు. మోకాళ్లవఱకు దిగజాఱు నిడుదలగు భుజములుకలవాఁడు. మహారాజులక్షణలక్షిత మగుశిరంబుగలవాఁడు. మంచినడతగలవాఁడు.

మఱియు, సమానుఁడు. న్యూనాధికములుగాక విభజించఁబడిన కరచరణాద్యవయవములుగలవాఁడు. సునువైనపర్ణముకలవాఁడు. ప్రశస్తపరాక్రమమంతుఁడు. పీనోఽస్కుఁడు. దీర్ఘము లగుశీత్రములు కలవాఁడు. కాంతిమంతుఁడు. మంగళకరములగు లక్షణములు గలవాఁడు.

ధర్మజ్ఞస్సత్యసంధశ్చ ప్రజానాం చ హితే రతః,
యశస్వీ జ్ఞానసంపన్న త్కుచి ర్వశ్య స్సమాధిమాన్. ౧౨

ప్రజాపతిసమ శ్రీమాన్ ధాతా రిపునిఘాదనః,
రక్షితా జీవలోకస్య ధర్మస్య పరిరక్షితా. ౧౩

రక్షితా స్వస్య ధర్మస్య స్వజనస్య చ రక్షితా,
వేదవేదాంగతత్త్వజ్ఞో ధనుర్వేదే చ నిష్ఠితః. ౧౪

సర్వశాస్త్రార్థతత్త్వజ్ఞ స్సృతిమా స్మృతిభానవాన్,
సర్వలోకప్రియ స్సాధు రదీనాత్మా విచక్షణః. ౧౫

సర్వదాభిగతస్సద్భి సముద్ర ఇవ సింధుభిః,
ఆర్యస్సర్వసమశ్చైవ సదైకప్రియదర్శనః. ౧౬

స చ సర్వగుణోపేతః కోసల్యానందవర్ధనః,
సముద్ర ఇవ గాంభీర్యే ధైర్యేణ హిమవానివ. ౧౭

విష్ణునా సదృశో వీర్యే సోమవత్ప్రియదర్శనః,
కాలాగ్నిసదృశః క్రోధే త్తమయా పృథివీసమః. ౧౮

ధనదేన సమస్త్యాగే సత్యే ధర్మ ఇవాపరః,

తమేవం గుణసంపన్నం రామం సత్యపరాక్రమమ్. ౧౯

శ్వేతం శ్రేష్ఠగుణై ర్యుక్తం ప్రియం దశరథస్సుతమ్,
ప్రకృతీనాం హితైర్యుక్తం ప్రకృతిప్రియకామ్యయా. ౨౦

యావరాశ్వేన సంయోక్తు మైచ్ఛత్ప్రీత్యా మహిపతిః,

మఱియు, అర్తత్రాణాదిధర్మముల సెటింగినవాడు. జనులకు సేవముచేయుటయందే ఆసక్తిగలవాడు. కీర్తిమంతుడు. జ్ఞాని. శుభుడు. ఆశ్రితపరతంత్రుడు. ఆశ్రితావన చింతనుడు. ౧౨

మఱియు, బ్రహ్మసముడు. సర్వాలికాయ. పోషకుడు. శస్త్రువుల విరిసించువాడు. రక్షకుడు. ధర్మముల విశేషించి రక్షించువాడు. ౧౩

మఱియు, స్వధర్మపరిపాలకుండు. స్వజరక్షకుడు. వేద వేదాంగాదిసిద్ధాంతము సెటింగినవాడు. ధనుర్వేదంబునను సమర్థుడు. ౧౪

మఱియు, సమస్తకాస్త్రాభిప్రాయ సిద్ధాంతజ్ఞుడు. మేధావంతుడు. ప్రతిభావంతుడు. సర్వజనహితుడు. ప్రత్యుపకారి. కలగని సేమనముగలవాడు. చక్కగ మాటలాడువాడు. ౧౫

మఱియు, సతతము, సముద్రము నడులచేతల బలె సత్పురుషులచేతల బొందఁబడినవాడు. పూజ్యుడు. అంతట సమానబుద్ధిగలవాడు. ఎల్లదృశ్యముల జూడఁదగినవాడు. ౧౬

ఆశ్రీరాముడే సమ సకల్యాణగుణపరిపూర్ణుడు. పుత్రుఁడై కొనల్యకు ఆనందము వృద్ధిపఱచువాడు. గాంభీర్యమున సముద్రమువంటివాడు. వైర్యమున హిమవంతునిఁ బోలినవాడు. ౧౭

పరాక్రమమున విష్ణువుతో సమానుడు. చంద్రుడువలె జూడఁదగినవాడు. క్రోధముగలుగుచుండఁగా ప్రలయకాలాన్నిఁ బోలినవాడు. పిరువైన భూమితో సమానుడు. ౧౮

దానమందు కుబేరుఁ బోలినవాడు. సత్యమున ధర్మదేవతవలె నున్నవాడు. ౧౯

దశరథమహారాజా, ఈలాటిగుణములుకలవాడు, అమోఘనిక్రమ వంతుడు, కుమారులలోఁ బెద్దవాడు, గుణగరిష్ఠుడు, ప్రీయుండు సత్వజన్మప్రియకారి యగురాముని ప్రజలకు ప్రీతిచేయవలయుననుకోరిక చేప్రమతో యువరాజును జేయ నిచ్చించెను. ౧౯-౨౦౪

తస్యాభిషేకసంభారాన్దృష్ట్వా భార్యాభ కై కయా. ౨౧

పూర్వస్తత్రవరా దేవీ వరమేన మయాచత,
వివాసనం చ రామస్య భరతస్యాభిషేచనమ్. ౨౨

స సత్యవచనాచ్చైవ ధర్మపాశేన సంయతః,
వివాసయామాస సుతం రామం దశరథః ప్రియమ్. ౨౩

స జగామ వనం వీరః ప్రతిజ్ఞా మనుపాలయన్,
పితృర్వచననిర్దేశా త్తైకేయ్యాగ్నిప్రియకారణాత్. ౨౪

తం ప్రజంతం ప్రియో భ్రాతా లక్ష్మణోఽనుజగామహ,
స్నేహా ద్విసయసంపన్న స్సుమిత్రానందవర్ధనః. ౨౫

భ్రాతరం దయితో భ్రాతు స్సౌభ్రాత్రమనుదర్శయన్,

రామస్య దయితా భార్యా నిత్యం స్థాణసమాహితా. ౨౬

జనకస్య కులే జాతా దేవమాయేవ నిర్మితా,
సర్వలక్షణసంపన్నా నారీణా ముత్తమా వధూః. ౨౭

సీతాప్యనుగతా రామం శశినం రోహిణీ యథా,
పౌరైరనుగతో దూరం పిత్రా దశరథేన చ. ౨౮

ఇట్టిసమయమున బ్రయముగ కైకయి యువరాజ్యాభిషేకో చక
రణములఁ జూచి, తొలుత వరము దీసికొన్నది గనుకనే శ్రీరామవన ప్రవా
సమును, భరతరాజ్యాభిషేకమును వరముగా నడిగెను. ౨౦, ౨౨

సమస్తజనులను సంతోషింపఁ జేయుచుండు నాదశరథమహారాజు
సత్యవాక్యుఁడు కావున, పూర్వము తాను గైక కిచ్చినవరద్వయమునాజేసి,
భర్తమునలిక్రమింపలేక, తనకుఁ బ్రయపుత్తుడైనను, రాముని, వనమువకుఁ
బంపెను. ౨౩

ఆరాముఁడు, ఆలిపరాక్రమకాలియైనను, గైకేయికి సంతోషము
గలిగించుటకై, తండ్రిగారు మాటమాత్రము చెప్పినంతనే, తాను 'తద్భూషి
వచనంజేవి రాజ్ఞోరుదధికాంక్షితమ్, కరిష్యేప్రతిజానేచరామోద్విర్నాభి
భాషతే' (శట్టి! రాజుగారికేదియిష్టమో, ఆమాటను జెప్పుము. దానిఁజేసెదను.
ఆప్రకారము ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను. రాముఁడు చెందువిధములుగ మాట
ఁగాడువాఁడుకాఁడు) అని గైకేయీసమ్ముఖమునఁ జేసినప్రతిసను బాలింపుచు,
వనముఁగూర్చి వెళ్లెను. ౨౪

ఆరాముఁ డరణ్యమునకు వెళ్లుచుండఁగా నతని కిష్టుఁడును, అను
జుఁడు నగుదుమిత్రపుత్తుడైన లక్ష్మణుఁడు, రామునియందు సహజ స్త్రీతి
గలవాఁడుకావున, నతనికిఁ గైంకర్యముసేయఁగోరి మంచి తోడఁబుట్టు
దనమును జనులకుఁ జెలియఁజేయుచు, భక్తితో వెంబడించెను. ౨౫

రామునకుఁ బ్రియభార్యయుఁ బ్రాణసమాచరాలును, ఎల్లప్పుడు
హితకారిణియు నై, జనకకులమందుఁబుట్టి తిలొత్తమవలెనర్హోత్తరసాందర్య
కాలినియై, సర్వలక్షణములును గలిగి యుత్తమవనితయై వెలింగెడు సీతాదేవి
యును, చంద్రునిరోహిణి వెంబడించునట్లు, రాముని వెంబడించెను. ౨౬, ౨౭

'పునర్విశేషభీరుత్వం పరమాధక్తిరుచ్యతే' (మఱియు వియోగము
నందు భయము గలుగుట 'పరమాధక్తి' యని చెప్పఁబడుచున్నది.) అన్నట్లు
పరమాధక్తివలన, బాలవృద్ధావిశేషముగ, సమస్తపౌరులును, దశరథుఁడును
దూరమువఱకు రాముని వెంబడించిరి. ౨౮

శృంగిణేరపురే సూతం గంగాకూలే వ్యసర్జయత్,
గుహమాసాద్య ధర్మాత్మా నిషాధాధిపతిం ప్రియం.
గుహేన సహితో రామో లక్ష్మణేన చ సీతయా,

౨౯

తే వనేన వనం గత్వా నదీ స్తీర్వా బహూదకాః.

30

చిత్రకూట మనుస్రాప్య భరద్వాజస్య శాసనాత్,
రమ్యమావసథం కృత్వా రమమాణా వనే త్రయః.
దేవగంధర్వసంకాశా స్తత్ర తే న్యవసన్సుఖమ్,

31

చిత్రకూటం గతే రామే పుత్రశోకాతురస్తథా.

32

రాజా దశరథ స్త్వర్గం జగామ విలక్ష సుతమ్,
మృతే తు తస్మిన్ భరతో వసిష్ఠప్రముఖైర్ద్విజైః.

33

నియుజ్యమానో రాజ్యాయ నైచ్చ ద్రాజ్యం విహాబలః
స జగామ వనం వీరో రామపాదప్రసాదకః.

34

గత్వాతు సుమహాత్మానం రామం సత్యపరాక్రమమ్,
అయాచద్భృతరం రామమార్యభావపురస్కృతః.

35

త్వమేవ రాజా ధర్మజ్ఞ ఇతి రామం వచోఽబ్రవీత్,

రామోఽపి పరమోదారస్సుముఖ స్సుమహాయశాః.

36

న చైచ్చత్పితౄరాదేశాద్రాజ్యం రామో మహాబలః,

ధర్మాత్మఁ డైనరాముఁడు గంగాతీరమందున్న శృంగిబేరమనెడు పట్టణమందు, బోయవాండ్రకుఁ బ్రభువగు గుహునిఁ జేరి, తనసారథియగు సుమంత్రుని నయోధ్యకుఁ బంపెను. ఆగుహుఁడు, రాముని, సీతాలక్ష్మణులతోఁ గూడఁ గంగానదిని దాటించెను.

ఆ సీతారామలక్ష్మణులు, ఒకవనమునుండి మఱియొక వనముఁజేరుచు, గొప్పగొప్పనదులఁ దాటుచు, భరద్వాజమహామునిని సందర్శించి, వారి యాజ్ఞచేఁ జిత్రకూటపర్వతమునకుఁ బోయి యంబోక పర్ణకాల నిర్మించికొని యయోధ్యలో సమస్తసుఖముల ననుభవించినవారైనను, వారుమువ్వురు, నా చిత్రకూటవనములో, దేవగంధర్వసమానులై, యెంతమాత్రమును దుఃఖము లేక సుఖముగాఁ గ్రీడింపుచుండిరి.

30, 304

రాముఁడు చిత్రకూటమునకు వెల్లినవెనుక, దశరథమహారాజు, పుత్రశోకముచేఁ బీడితుడై, పుత్రునిఁగూర్చి యెప్పుడు మృలిబొందెను.

దశరథుఁడు మృలిబొందినవెనుక, భరతుఁడు, రాజ్యముసేయ నమర్థుడైనను, పసిష్టాదులుగూడఁ దన్నరాజ్యముసేయుచుని నియోగించినను, రామునియందలి గౌరవముచే రాజ్యమున కొప్పలేదు.

334

రాగద్వేషాదులను జయించిన యాభరతుఁడు రామునిప్రసాదమును గోరి యరణ్యమునకు వెడలెను.

38

ఆభరతుఁడు, వినయముతోఁ గూడుకొనినవాడై, భూజ్యంబగు హృదయమును ఎడతెగని సత్యవ్రతమునుగల తనభ్రాత్రుయగు రామునిఁజేరి, యిట్లని ప్రార్థించెను.

39

‘నీవు సమస్తధర్మముల నెఱింగినవాడవు. జ్యేష్ఠుఁ డుండఁగాఁ గనిష్ఠుఁడు రాజుగాఁగూడదను ధర్మము నీకుం దెలిసియేయన్నది. కాబట్టి నీవేరాజు, నీవుతప్ప మఱి యెవ్వరును, రాజు కాదగదు’ అని భరతుఁడు రామునితోఁ జెప్పెను.

394

రాముఁడు, తాను, సమస్తజనులకు సంతోషమునే గలిగించువాఁడైనను, తనయొక్కసాయుజ్యముమొదలగు సమస్తాభీష్టముల నాశ్రయ

పాదుకేచాస్య రాజ్యాయ న్యాసం దత్వా పునఃపునః. 32
నివర్తయామాస తతో భరతం భరతాగ్రజః,

సకామ మనవాప్యైవ రామపాదావృషస్పృశత్. 33
నందిగ్రామేఽకరో ద్రాజ్యం రామాగమనకాంక్షయా,

గతేతు భరతే శ్రీమాన్ సత్యసంధో జితేంద్రియః. 34
రామస్తు పునరాలక్య నాగరస్య జనస్య చ,
తత్రాగమన మేకాగ్రోదండకాస్పృశివేశ మా. 40

కిచ్చువాడైనను, 'యాచితో' మోదమాదత్రేవాంభితాదధికప్రదః, అనుసృక్య ప్రియంబ్రూతే తస్మాత్కర్ణోఽధికోఽర్జున' (యాచింపఁబడినవాడైన సంతోషమునొందును, కోరినదానికన్న నెచ్చుగానిచ్చును. అనుసరించి ప్రియముగా మాటలాడును. కాబట్టి ఓఅర్జునుడా! కర్ణుండధికుఁడు.) అని భారతమునందున్నట్లు యాచనమాత్రముననే 'యాచకులమనోరథమును బూర్ణముచేయు నంతభాగ్యమునాకుఁగలిగెనుగదా!' అనిసంతోషమునొందువాడైనను, 'సహ్యర్థినఃకార్యవశాదుపేతాః కకుత్స్థవంశే విముఖాఃప్రయాంతి' (కకుత్స్థవంశమునందుఁ గార్హార్థమైవచ్చిన యాచకులు, విముఖులై పోవరుగదా.) అని విష్ణు పురాణమందున్నట్లు, పురాణప్రసిద్ధమైన దానజనితమగు కీర్తిగలవాడైనను' ఆశ్రితాభీష్టముల నెఱవేర్చుటకు సమర్థుడైనను, భరతుఁ డెంత ప్రార్థించినను దండ్రీకనుపునంజేసి, రాజ్యమును గోరలేదు.

3౬౪

అయితే, రాముఁడు, రాజ్యమునేయింటకుఁగాఁ దనపాదుకలను భరతునకుఁ దాను వచ్చునంతవఱకును దనకుఁ బ్రతినిధిగా నుంచినామని యిచ్చి, అటు వెనుక నశనినయోధ్యకుఁ బోవుని నాశావిధములుగా జోధించి పంపెను.

3౭౪

అభరతుఁడు. రామకైంకర్యము సేయవలెనను తనమనోరథమును బొందకయే వెళ్లి, రామపాదుకలను సేవింపుచు, రాముఁడులేని యయోధ్యలో నుండరోసి, నంద్రామమందు, రామాగమనమును గోరుచురాజ్యముచేసెను.

భరతుఁడువెళ్లఁగానే, రాముఁడు, భరతుఁడు వచ్చినపుడు తనకుఁ గలిగిన ప్రతిష్ఠాభంగభయముపోవుటచే సర్వాలికాయుగళకాంతిగలిగినవాడైన ప్రియానుజుఁడగుభరతుఁ డెంతనిర్బంధించినను గొంచెమైనదనస్థిరమైనవ్రతినను జరింపనీయక, కొసల్య, భరతుఁడు, వీరుచేసిన ప్రార్థనలు, రాజ్యాంగీకారమందవకాశమునకు వ్యాజముగానుండినను, రాజ్యభోగములు దంతమాత్రమును జాబలమునొందక, యాచిత్రకూటపర్వతమునందుఁదానుండుటయందఱకును దెలిసియున్నందున, అయోధ్యలోనుండు జనులుగాని, భరతుఁడుగాని మఱుల సచ్చటికివత్తురని యూహించి, విశ్రాంతిపరిపాలనమందు సావధానుడై దండకావనమును బ్రవేశించెను.

3౯, ౪౦

ప్రవిశ్యతు మహారణ్యం రామో రాజీవలోచనః,
విరాధం రాక్షసం హత్వా శరభంగం దదర్శహ. ౪౧
సుతీక్ష్ణం చాప్యగ స్త్యంచ అగ స్త్యభ్రాతరం తథా,

అగ స్త్యవచనాచై వన జగ్రహైంద్రం శరాసనమ్. ౪౨
ఖడ్గంచ పరమప్రీత స్తూణిచాక్షయసాయకౌ, స్త్ర

వసత స్తస్య రామస్య వనే వసచరై స్సహ. ౪౩
ఋషయోఽభ్యాగమ స్సర్వే వధాయాసురరక్షసామ్,

స తేషాం ప్రతిశుశ్రావ రాక్షసానాం తథా వనే. ౪౪

ప్రతిజ్ఞాతశ్చ రామేణ వధ స్సంయతి రక్షసామ్,
ఋషీణా మగ్నికల్పానాం దండకారణ్యవాహినామ్. ౪౫

తేన త త్రైవ వసతా జనస్థాననివాసినీ,
విరూపితా శూర్పణఖా రాక్షసీ కామరూపిణీ. ౪౬

తతశ్శూర్పణఖావాక్యోదుద్యుక్తాస్సర్వరాక్షసాః,
ఖరం త్రిశిరసం చైవ దూషణం చైవ రాక్షసమ్. ౪౭

నిజఘాన రణే రామస్తేషాం చైవ పదానుగాః,
వనే తస్మిన్నివసతా జనస్థాననివాసినామ్. ౪౮
రక్షసాన్నిహతా న్యూన స్సహస్రాణి చతుర్ద్వశ,

కమలములవంటి శీత్రములుగల రాముడు దండకారణ్యమును, బ్రవేశించుచునే, విరాధుడను రాక్షసుని జంపి, శరభంగులవారిని, సువీక్షణముగా మహామునిని, అగస్త్యమహర్షిని, అగస్త్యభ్రాతృయగు సుదర్శనమహామునిని చూచెను. ౪౧౪

అగస్త్యుడు తన కింద్రునిచే నివ్వడిన, విల్లు, కత్తి, యుద్ధములలో నెంత ప్రయోగించినను దగ్గనిబాణములుగలయములబొదులు రెండు, వీటిని బుచ్చుకొనుమని చెప్పగా, రాముడు తనపరాక్రమమునకు దగినయో యుధములు దొరకొనినందుకు సంతసించినవాడై, వానిఃబుచ్చుకొనెను. ౪౧౫

అశరభంగమహామునియొక్క తపోవనమునందు రాముడు వాసము నేర్పించుండగా, జాట్లుప్రక్కలకుండు సమస్తయువులను, అసురులను రాక్షసులను వధింపుమని ప్రార్థించుటకొను, రామునిసమీపమునకు వచ్చిరి.

ఆ రాముడు రాక్షసనివాసభూత మైన దండకారణ్యమందు ఋషులు తన్ను బ్రార్థించినట్లు అంగీకరించెను. ౪౧౬

అగ్నిహోత్రమువలె బలిశుద్ధిస్వభావులై దండకారణ్యమందు వాసముచేయుచుండు ఋషులకొను, 'యోధమునందు రాక్షసుల దవృక వధించెద' నని రాముడు ప్రతిజ్ఞ చేసెను. ౪౧౭

రాముఁ డాదండకారణ్యములోనే వాసము చేయుచు, నాదండకారణ్యములో రావణునిసేనానివేశస్థానముగు జనస్థానమందు వాసముచేయుచు గామరూపిణియై యగ్ని శూర్పణఖయను రక్కసిని, ముక్కుఁ జేవులుగోసివిరూపిణిగాఁ జేసెను. ౪౧౮

శూర్పణఖ విరూపితయైన విష్ణుట. ఆ శూర్పణఖయొక్క మాట విని యోధమునకువచ్చిన, ఖరుని, త్రిశిరుని, దూషణుని, వారిసైన్యములును, నిశ్శేషముగా, రాముడు యోధమునందుఁ జంపెను. ౪౧౯

రాముడు, తా నాదండకారణ్యములో నుండగా, జనస్థానమునందు వాసమునేర్పవలలో, బదునాలుగువేలరాక్షసులను జంపెను. ౪౨౦

తతో జ్ఞాతివధం శ్రుత్వా రావణః క్రోధమూర్ఛితః.
సహాయం వరయామాస మారీచన్నామ రాక్షసమ్,

౪౯

‘వార్యమాణ స్సుబహుశో మాతీచేన సరావణః.
న విరోధో బలవతా క్షమో రావణ తేన తే,

౫౦

అనాదృత్య తు తద్వాక్యం రావణః కాలచోషితః.
జగామ సహమారీచ స్తస్మాశ్చరుపదం తదా,

౫౧

తేన మాయావినా దూర మపవాహ్య నృపాత్మజౌ
జహర భార్యాం రామస్య గృధ్రం హత్వాజటాయుషమ్,

౫౨

గృధ్రంచ నిహతం దృష్ట్వా హృతాం శ్రుత్వాచ మైథిలీమ్.
రాఘవ శ్శోకసంతప్తో విలలాపాకులేంద్రియః,

౫౩

తతస్తేనైవ శోకేన గృధ్రం దగ్ధ్వా జటాయుషమ్.
మార్గమాణో వనే సీతాం రాక్షసం సందదర్శహ,
కబంధన్నాశురూపేణ విక్రితం ఘోరదర్శనమ్.

౫౪

౫౫

తన్ని హత్య మహాబాహు ర్దదాహ స్వర్గతశ్చ సు,

రామునిచే భరాదులు చచ్చినవెనుక, రావణుడు, తనదాయాదులగు భరాదులమరణమునువిని, చాలఁగోపముగలవాడై, సీతనపహరించుట యందుఁ దనకుఁ దోడుగానుండుటకు, మారీచుడను రాక్షసునిఁ గోరెను.

ఆమారీచుడు 'ఓరావణా! మహాబలవంతులైన భరుండు మొదలగుపదునాలుగువేల రాక్షసులను జంపినట్టి బలవంతుడైన యారామునితోటి ఖగ నీకుఁ దగదు. సీతను ఆపహరింపవలదు' అని పలుమాలు రావణునదగ్గఁగెను.

౧౦౪

రావణుడు, తనకు మృత్యువు సమీపములో నున్నందున, నామారీచునిమాట నెంతమాత్ర మొప్పుకొనక, ఆమారీచునివెంటఁబెట్టుకొని, యప్పుడు రాముని యాశ్రమమునకు వెళ్లెను.

౧౦౫

మాయకాండైన మారీచుడు దనమాయచే రామలక్ష్మణులను దూముగొనిపోవఁగా, నారావణుడు రామునిభార్యయగు సీతాదేవినిపహరించిర యాసీతాదేవిని విడిపించుటకై యుద్ధమునకు వచ్చిన జటాయువును జంపెను.'

రాముడు, చచ్చుటకు సిద్ధమై వడియున్న జటాయువునుజూచి, ఆజటాయువువలన రావణుడు సీతాదేవినిపహరించిన సంగతిని విని, మిక్కిలి దుఃఖితుడై, ఇంద్రియములను వశములోనుంచలేక యెడ్వసాగెను.

౧౩౪

అంత, రాముడు, అదుఃఖముతోనే, జటాయువు గద్దయైనను, దనకండ్రిగారికి మిత్రుడై తనకార్యమునకుగా యుద్ధముచేసి చచ్చినందున, నాజటాయువునకు, దహనసంస్కారముచేసి, ఆరణ్యమందు, సీతాదేవిని వెదకుచు, వికృతరూపుడై చూపరులకు భయముఁ బుట్టించునట్టి కబంధుడను రాక్షసునిఁ జూచెను.

౧౪, ౧౫

బలిష్ఠములైన బాహువులుగలయారాముడు కబంధునిఁ జంపివానిని దహనక్రియతో సంస్కరించెను. ఆకబంధుడును, రామునిచే దహనసంస్కారమును బొంది స్వర్గమునకు వెళ్లెను.

౧౫౪.

సచాస్య కథయామాస శబరీం ధర్మచారిణీమ్
శ్రమణీం ధర్మనిపుణామభిగచ్ఛేతి రాఘవ, ౫౬

సోఽభ్యగచ్ఛ స్వహాతేజా శ్శబరీం శత్రుపూదనః. ౫౭

శబర్యా పూజిత స్సమ్యక్ గ్రామో దశరథాత్మజః,
పంపాతీరే హనుమతా సంగతో వానరేణహ. ౫౮

హనుమద్వచనాచ్చైవ సుగ్రీవేణ సమాగతః,

సుగ్రీవాయచ తత్సర్వం శత్రుద్రామో మహాబలః. ౫౯
ఆదితస్త ద్యథా వృత్తం సీతాయాశ్చ విశేషతః,

సుగ్రీవశ్చాపి తత్సర్వం శ్రుత్వా రామస్య వానరః. ౬౦
చకార సఖ్యం రామేణ ప్రీతశ్చైవాగ్నిసాక్షికం,

తతో వానరరాజేన వై రామకథనం ప్రతి. ౬౧
రామాయావేదితం సర్వం ప్రణయాద్ధుగిభిరేన చ,

ఆ కబంధుడు, స్వర్గమునకు బోవుచు, 'ఓరాముడా ! ధర్మ
సూక్ష్మముల నెఱింగి, సమస్తధర్మములసాచరించుచు, సన్యాసాశ్రమము నవలం
బించియున్న, యొకకబరజాలిస్త్రీ యున్నది. నీవాబిడ్డవద్దకుబోము. విత్తుఁ
జాల సత్కరించును.' అని రామునకు జెప్పెను. ౫౬౫

ఆరాముడు, తాను మహాజేజూడును, సమస్తకర్మల బాధించు
వాడు నైనను, ధిక్తకరరాధీయఁడుగావున, నది నీచజాలిలొక బుట్టిన వైనను,
అకబరస్త్రీవద్దకు బోయెను. ౫౬౬

అకబరస్త్రీ, యాలిభ్యాపిభూజలచే దళరగపుత్రుఁ డగురాముని
జక్కఁగా సత్కరించెను. ౫౬౭

రాముడు, విరహిజలకుఁ జాలబాధ గలిగించునట్టి పుష్పాతీర
మందుఁ జరింపుచు, లోకప్రసిద్ధమైన పరాక్రమముగల హనుమంతుఁ డను
వానరునితోఁజేరెను. సంతోషము! ౫౬౮

రామునకు, హనుమంతుని స్నేహమువలన, సుగ్రీవునితోఁగూడ,
స్నేహము సమూహయెను. ౫౬౯

మహాబలుఁడైన రాముడు జన్మముమొదలు, తనవృత్తాంతమంత
యును సుగ్రీవునకును హనుమంతునకును జెప్పి, మఱి విశేషముగా సీతావృత్తాంత
మును నడచినది నడచినట్లు వారలకుఁ జెలియఁజేసెను. ౫౭౦

సుగ్రీవుఁడు రామవృత్తాంతమంతయును విని, తనవలెనే దుఃఖితుఁ
డైనమహాబలునితోడ మైత్రిగలిగినదని సంతోషించి, యన్నిహాత్రుని సాక్షిగా
నుంచుకొని మునితో మైత్రి గావించెను. ౫౭౧

అంతట, పరమస్నేహితుఁడైన రాముడు సమీపమందుండుటచే,
దుఃఖము బైటికుబృగ్గాఁ దల్లడిల్లుచున్న సుగ్రీవునిజూచి, యారాముడు
'నీకును చాలికిని విరోధమెట్లు కలిగె' నని యడిగెను. అందుకాసుగ్రీవుఁడు,
స్నేహమువలన, రహస్యములనుగూడా దాచక, సమాచారమంతయు, రాము
నకుఁ జక్కఁగాఁ జెలియఁజెప్పెను. ౫౭౨

ప్రతిజ్ఞాతం చ రామేణ తదా వాలివధంప్రతి.

౬౨

వాలినశ్చ బలం తత్ర కథయామాస వానరః,

సుగ్రీవ శృంగితశ్చాసీన్నిత్యం వీర్యేణ రాఘవే.

౬౩

రాఘవప్రత్యయార్థంతు దుందుభేః కాయముత్తమమ్,
దర్శయామాస సుగ్రీవో మహాపర్వతసన్నిభమ్.

౬౪

ఉత్ స్తయిత్వా మహాబాహుః ప్రేక్ష్యచ్ఛాస్థి మహాబలః,
పాదాంగుష్ఠేన చిత్తేప సంపూర్ణం దశయోజనమ్.

౬౫

బిభేదచ పున స్సాలాన్ సప్తై కేన మహేషుణా,
గిరిం రసాతలం చైవ జనయన్ ప్రత్యయంతదా.

౬౬

తతః ప్రీతమనాశ్చైవ విశ్వస్త స్సమహాకషి,
కిష్కింధాం రామసహితో జగామచ గుహం తదా.

౬౭

తనకును వాలికిని విరోధము గలిగినరీతిని సుగ్రీవుఁడు చెప్పిన వెనుక, రాముఁడు, 'వాలిని దప్పక చంపెద' నని ప్రతిజ్ఞచేసెను. ౬౦

ఆయుశ్యమూకమందు, సుగ్రీవుఁడు, అరుణోదయము మొదలు సూర్యోదయములూపల నాలుగుసముద్రములయందును అర్ఘ్యములు విడుచుట మొదలగు వాలియొక్కబలమునంతయు రామునకుఁ జెప్పెను. ౬౧

సుగ్రీవుఁడు, రామునిఁ జూచినది మొదలుకొని, 'యితఁడువాలిని జంప సమర్థుడో' యని సందేహించుచుండెను. ౬౨

సుగ్రీవుఁడు, రామునియందుఁ దనకు నమృతము గలుగుటకై, పూర్వము వాలిచే దూరముగా నిసరివై వలబడి గొప్పకొందవలెనున్న దుండుభియను రాక్షసుని కిశేబరమును, రామునకుఁ జూపెను. ౬౩

లెక్కింకరాని బలముగలవాఁడును, ఆబలమునకుఁ దగినట్లుకార్యము సేయ సమర్థములైన బాహువులు గలవాఁడు నగు రాముఁడు, అస్థిమయమైన యాదందుభికశేబరమును జూచి, 'ఇది యెంతమాత్రము' అని నవ్వి, కొంచెమైనను దిక్కువలెకుండఁ బదియొజనముల దూరములోఁబడునట్లు, దానిఁ, దన పాదాంగవృత్తుతో నెత్తి చిమ్రెను. ౬౪

అప్పు డారాముఁడు, దుండుభికశేబరమును జిమ్మటచేత సుగ్రీవునకుఁ దనయందు నమృతము గలుగకపోవుటనుజూచి యతనికిఁదనయందునమృతమును బుట్టించుటకై, ఏడుచుద్దిచెట్టను, ఆసమీపమందుండు కొండను, అథోలోకములలో నాణవదియగు రసాతలలోకమును, ఒకబాణముచే భేదించెను. ౬౫

సప్తసాలములను, సమీపపర్వతమును, రసాతలలోకమును, నొక బాణముచే భేదించిన వెనుక, సుగ్రీవుఁడు, రాముఁడు వాలిని జంపఁగలడని నమ్మినవాఁడై, తనకు కిఘ్రిముగా రాజ్యము ప్రాప్తమగునని సంతోషించి, రాముని వెంటఁబెట్టుకొని, తనకు, రామునితోడులేక, యెంతమాత్రమును, జూరుట కకర్హమైన, కిష్కింధాపట్టణమును బ్రవేశించెను. ౬౬

తతోఽగర్జ భరివరస్సుగ్రీవో హేమపింగళః,

తేన నాదేన మహతా నిర్జగమ హరీశ్వరః.

౬౮

అనుమాన్య తదా తారాం సుగ్రీవేణ సమాగతః,

నిజఘాన చ తత్రైవం శరేణై కేన రాఘవః.

౬౯

తతస్సుగ్రీవవచనార్థత్వా వాలిన మాహవే,
సుగ్రీవమేవ తద్రాజ్యే రాఘవః ప్రత్యపాదయత్.

౭౦

సచ సర్వార్థ సమానీయ వానరాః వానరర్షభః,
దిశః ప్రస్థాపయామాస దిదృక్షుర్జనకాత్తజామ్.

౭౧

తతో గృధ్రస్య వచనాత్సంపాతేర్హ సుమాన్బలీ,
శతయోజనవిస్తీర్ణం పుష్పవే లవణార్ణవమ్.

౭౨

తత్ర లంకాం సమాసాద్య పురీం రావణపాలితామ్,
దదర్శ సీతాం ధ్యాయంతీ మళోకవనికాం గతామ్.

౭౩

కిష్కింధకు బ్రవేశించుచునే, రామసాహాయ్యమునంజేసి, సుతో
హరిశయమున, బంగారుపంటి వన్నెగలిగి ప్రకాశించుచు, దనకన్న శెత్తైన
వానరుడు లేడని తలంచి సింహనాదముచేసెను. ౬౭౪

ఎప్పటికన్నను విలక్షణముగాయందు సుగ్రీవుని 'సింహనాదమును విని,
వారి, గృహమునుండి బయలు వెడలి వచ్చెను. ౬౮

ఇంటినుంచి బయలు వెడలునప్పుడు, వారి, 'సుగ్రీవుడు బలవం
తుడగు రాముడు సహాయుడుగానున్నాడని మనయంగదునివలనఁ జెలియ
వచ్చుచున్నది, కాబట్టి నీవిప్పుడు యుద్ధమునకు, బోవలదు' అనియడ్డగించు
తనభార్యయగు తారను, 'రాముడు కరుణధార్మికుడు, కాబట్టి నన్నేమి
యొజ్జేయఁడు' అని యొప్పించి, సుగ్రీవునితో యుద్ధము సేయసాగెను. ౬౮౪

అతిపూజ్యులగు రఘువంశమునందుఁ బుట్టుటచే నకలభర్త సూక్ష్మముల
శాసించినరాముడు, యుద్ధభూమియందుఁ జాల పరబలముగలిగి సుగ్రీవు
నితో యుద్ధము సేయుచున్నవారిని, ఒకబాణముతోనే చంపెను. ౬౯

రాముడు సుగ్రీవుని ప్రార్థనప్రకారము, సుగ్రీవునితో యుద్ధము
సేయుచుండునపుడు, వారినినంపి, యాపితుక, నావారిరాజ్యమందు, సుగ్రీ
వునే పట్టాభిషిక్తుఁజేసెను. ౭౦

వానరప్రభువైన యాసుగ్రీవుడును, రామునకు, బ్రత్యుత్సాహము
దలంబినవాడై, సీతాదేవిని వెదకిచూచి వచ్చుటకుఁగా, సమస్తవానరులను
రప్పించి నాలుగుదిక్కులకును బంపెను. ౭౧

సుగ్రీవుడు వానరుల నాలుగు దిక్కులకును బంపినపిమ్మట, బల
వంతుడగు 'హనుమంతుడు, సంపాదియనెడు గద్ద బోధించిన ప్రకారము,
నూఱుయోజనముల వెడల్పుగల యొప్పుసముద్రమును దాటెను. ౭౨

అహనుమంతుడు, సముద్రమును దాటి, రావణునిచే బాలింపఁ
బడుచుండు, లంకాపురిఁజేరి, యచ్చట, నశోకపనికయనెడు రావణుని మంత్రు
వురోద్వానమున నెప్పుడునురామునే స్మరింపుదున్నసీతాదేవినిచూచెను. ౭౩

నివేదయిత్వాఽభిజ్ఞానం ప్రవృత్తిం చ నివేద్య చ,
సమాశ్వాస్య చ వై దేహీం మర్దయామాస తోరణమ్. ౭౪

పంచ సేనాగ్రగాఁ హత్వా సప్త మంత్రిసుతానపి,
శూరమక్షం చ నిష్పిష్య గ్రహణం సముపాగమత్. ౭౫

అస్త్రేణోన్ముక్తమాత్మానం జ్ఞాత్వా వై తామహాద్వరాత్,
మర్షయన్రాక్షసాన్వీరో యంత్రిణస్తాఁ యదృచ్ఛయా. ౭౬
తతో దధ్వా పురీం లంకామృతే సీతాం చ మైథిలీమ్,
రామాయ ప్రియమాఖ్యాతుం పునరాయాన్మహాకపిః. ౭౭

సోఽభిగమ్య మహాత్మానం కృత్వా రామం ప్రదక్షిణమ్,
న్యవేదయదమేయాత్మా దృష్టా సీతేతి తత్త్వతః. ౭౮

తతస్సుగ్రీవసహితో గత్వా తీరమృహాదధేః,
సముద్రం టోభయామాస శరైరాదిత్యసన్నిభైః. ౭౯

దర్శయామాస చాత్మానం సముద్రస్ఫురితాం పతిః,
సముద్రవచనాచ్చైవ నళం నేతుమకారయత్. ౮౦

అహమమంతుడు, రాముడు తనచేతికిచ్చిన యంగుళీయకమును, సీతాదేవికి, గుఱుతుగా సమర్పించి, సుగ్రీవునకును రామునకును సఖ్యముగలిగినది మొదలుగ వృత్తాంతమంతయును విన్నవించి, 'రాముడు కీర్తి'ముగా వచ్చును దుఃఖంపకు' మని యాదిత నూహించి, ఆయనోకవనబహిర్ద్వారమును చూర్తముచేసెను. 24

అహమమంతుడు, వేనాపతుల నైదువురను, మంత్రిపుత్రుల నేడువరను బంపి శూరుడగు నక్షకుమారుని వధించి వానికరీరమును ముద్దగాఁజేసి యంద్రజేతుచే బ్రయుక్తమైన బ్రహ్మస్త్రమునకుఁ గట్టుపడెను. 25

సురాసురులకు సగా ప్రవేశించగూడని లంకాపురిని బ్రవేశించి సీతం గాంచుటచే బ్రసిద్ధమగు వరాక్రమముగలహమమంతుడు, భూర్వము తనకు బ్రహ్మదేవుఁ డిచ్చినవరముయొక్క మహిమవలన, తన్ను బ్రహ్మస్త్రబంధము వదలిపోవుట నెఱింగి, తన్నుఁ ద్రాటిచేగట్టి యాడ్చుకొనిపోవుచున్న రాక్షసులను వధించుటకు సమర్థుడైనను, రావణునిఁకాడఁగోరి, వారినిమన్నింపుచు, తానురావణునితో మాటలాడినవెనుక, సీతాదేవియుండు ప్రదేశమును విభీషణగృహమును మాత్రమునిడిచి, లంకాపురినంతయుఁగాల్చి, రామునకీశం తోషవార్తను జెప్పటకై, మఱిల రామునిసమీపమునకు వెల్లెను. 26, 27

అతిముద్దిశాలియగు హమమంతుడు, సీతావియోగము గలిగినను ఎంత మాత్రమును దగ్గని ధైర్యముగలరాముని వద్దకుఁబోయి, యాతనివలగొని 'చూడఁబడెను సీత' యని యథార్థముగా విన్నవించెను. 28

హమమంతుడు సీతావృత్తాంతమును జెప్పిన వెనుకనే, రాముడు సుగ్రీవునివెంటఁబెట్టుకొని సముద్రతీరముఁజేరి, సముద్రుఁడు తనకువశముగా గుండుటఁజూచి కోపించి, సూర్యునివలెఁ నీక్ష్ణములైనబాణములచే, నాసముద్రునిఁ గలఁతవడఁజేసెను. 29

నదీనాయకుఁ డగు సముద్రుఁడు, రామునితోపమునకు భయంపడి నిడరావమును, రామునకుఁజూపెను. ఆరాముడును, సముద్రునిమాటప్రకారము, నళునిచే నేతువు కట్టించెను. 30

తేన గత్వా పురిం లంకాం హత్వా రావణమాహవే,
రామస్సీతామనుప్రాప్య పరాంప్రీ డాముసాగమత్.

౮౧

తామువాచ తతో రామః పరుషం జనసంసది,

అమృష్యమాణా సా సీతా వివేశ జ్వలనం సతీ.

౮౨

తతోఽగ్నివచనాత్సీతాం జ్ఞాత్వా విగతకల్తమాప్,
బభౌ రామస్సంప్రహృష్టః పూజితస్సర్వదైవతైః.

౮౩

కర్తా తేన మహతా త్రైలోక్యం సచరాచరమ్,
సదేవ్నిగణం తుష్టం రాఘవస్య మహాత్మనః.

౮౪

అభిషిచ్య చ లంకాయాం రాక్షసేంద్రం విభీషణమ్,
కృతకృత్యస్తదా రామో విజ్వరః ప్రముమోద హ.

౮౫

దేవతాభ్యో వరం ప్రాప్య సముత్థాప్య చ వానరాక,
అయోధ్యాం ప్రస్థితో రామః పుష్పకేణ సుహృద్వృతః.

౮౬

రాముఁ డాసీతుమార్థముననే లంకాపురిఁజేరి, యుద్ధమునందు రావణుని వధించి, సీతాదేవినిబొంది యటువెనుక, 'పరగృహములోఁజాలఁగాలము వసించినభార్య నెట్లు పరిగ్రహింతు' నని యధికముగా సిగ్గుపడెను. ౮౧

అందువలన రాముఁడు, మహాపాత్రివ్రత్యముతోఁ గూడి యున్న యాసీతాదేవితో, దేవతలు వానరులు రాక్షసులు విరుచుండఁ, గ్రూరముగా మాటలాడెను. ౮౧౪

ఆసీతాదేవి, పతివ్రతకావున, రాముఁడు, తనయందు దోషము దలంచుటకు సహింప లేక, యగ్నిహోత్రముఁ జొచ్చెను. ౮౨

సీతాదేవి యగ్నిప్రవేశము చేసినవెనుక, రాముఁడగ్నిహోత్రునిమాటను బట్టి, సీతాదేవిని గరణక్రయమందును ఎంతమాత్రము దోషగంధము లేని దానిఁగా నెరింగి, 'ప్రియురాలగుసీతాదేవి, పరిశుద్ధురాలై పరిగ్రహింపఁ దగియున్నదిగదా' యని సంతోషించి, సమస్తదేవతలచేతను ఖూజింపబడిన వాడై ప్రకాశించెను. ౮౩

మహాధైర్యశాలియగు రాముఁడు, దుర్బయిందును లోకకంఠకుఁడు నగురావణునిఁ జంపుటచే, జంగమస్థావరాత్తకము లైన మూఁడులోకము లును, దేవతాఋషిసమూహసహితముగా సంతోషించినవి. ౮౪

రాముఁడు, తనప్రతిష్ఠాప్రకారము, విభీషణుని లంకాపురిలోఁరాక్షస రాజుగా నభిషిక్తుని, జేసి, కృతకృత్యుడై, తండ్రి, ఒకకొడుకుచనిపోయిన పిమ్మట మఱియొకకొడుకునకు, ఉత్పవకాలము వచ్చినప్పుడు సంతోషమునిండి యున్నను చనిపోయిన కొడుకును దలంచుకొని దుఃఖమునొందునట్లు, రాజ్యాభిషేకమును బొందకయే చని పోయినజటాయువునుదలంచుకొని దుఃఖించుచు నంతసించెను. ౮౫

రాముఁడు, రావణవధానంతరము విజయలక్ష్మీవిరాజమానుడైన తన్నుఁజూడవచ్చిన దేవతలవలన వరముఁ బొంది, యావరముచే యుద్ధము నందుఁజచ్చిన వానరులనందఱు బ్రతికించికొని, సుగ్రీవవిభీషణాదిన్నేహితులతోఁ గూడిపువ్వుకవిమానారాధుఁడై యయోధ్యనుగూర్చి వయనమైపోయెను. ౮౬

భరద్వాజాశ్రమం గత్వా రామస్సత్యపరాక్రమః,
భరతస్యాంతికం రామో హనూమంతం వ్యసర్జయత్. ౮౭

పునరాఖ్యాయికాం జల్పన్ సుగ్రీవసహితశ్చ సః,
పుష్పకం తత్సమారుహ్య నందిగ్రామం యయా తదా. ౮౮
నందిగ్రామే జటాం హిల్వా భ్రాతృభిస్సహితోఽనఘః,
రామస్సేతామనుప్రాప్య రాజ్యం పునరవాప్తవాన్. ౮౯

ప్రహృష్టముదితో లోకస్తుప్తః పుష్పస్సుధార్తికః,
నిరామయో హ్యరోగశ్చ దుర్భిక్షభయవర్జితః. ౯౦

న పుత్రమరణం కించిద్దృక్ష్వంతి పురుషాః క్వచిత్,
నార్యశ్చావిధవా నిత్యం భవిష్యంతి పతన్తతాః. ౯౧
న చాగ్నిజం భయం కించిన్నాప్ను మజ్జంతి జంతవః,
న వాతజం భయం కించిన్నాపి జ్వరకృతం తథా. ౯౨
న చాపి క్షుద్భయం తత్ర న తస్కరభయం తథా,

సత్యవ్రతుం దగురాముడు, భరద్వాజమహామునియొక్క యాశ్రమమునకువెళ్లి, వాయాజ్ఞచే నచ్చోటనొకదినముండఁగోరి, తనరాకభరతునకుఁ జెలియొట్టకై, యతనియొద్దకు హనుమంతుని ముందుగాఁబంపెను. ౮౭

ఆరాముడు, సుగ్రీవవిభీషణాదులఁ గూడి, పుష్పకవిమానాయాధుడై, పూర్వవృత్తాంతములను జెప్పుకొనుచు నందిగ్రామమునకు వెళ్లెను.

పావరహితుడగు రాముడు, లోదంబుట్టువులఁ గూడి, నందిగ్రామమందు, జటను విడిచి, మునివేషమును విడుచుటచే, సీతాదేవి ననుకరింపుచు, మఱియ రాజ్యమును బొందెను. ౮౯

రాముడు రాజ్యాభిషిక్తుఁ డగుచుండఁగా లోకమునకంతయు, నానందాతిశయమన గగుర్పాటు గలిగెను. 'ఇచ్చామోహి మహాబాహుంరఘువీరం మహాబలం, గజేన మహతాయాంతంరామం ఛత్రావృతాననా' (మహాబాహువును మహాబలుఁడును రఘువీరుఁడు నగురాముడు, పట్టాభిషిక్తుడై, మహాగజమునెక్కి శ్వేతచ్ఛత్రచ్ఛాయచేఁ గప్పబడిన ముఖము గలిగియుండఁ గోరెదము. అని యయోధ్యకాండములో జెప్పబడినట్లు తమకోరిక సఫలమగుటచే లోకమంతయుఁ బ్రీతియుక్తమయ్యె. సంలోహాతిశయమునంజేసి స్థావరజంగమాత్మకమైనప్రపంచముయొక్క శరీరమంతయు వృద్ధిబొందెను. ప్రజలందఱుఁ జక్కఁగా ధర్మము నాచరించు చుండిరి. లోకమందు బీడా వ్యాధిదుర్భిక్షయములును దొలంగిపోయెను. ౯౦

రాముడు దొరజనము నీయనపుడు! తండ్రి బ్రతికి యుండఁగాఁ బుత్రుఁడు చావఁబోఁడు, స్త్రీలువఱు విధనలు కాకుండఁ బరివ్రతలై యుండుదురు.

రామరాజ్యమందు, కొంచెమైన నగ్నిభయముగలుగదు. ప్రాణులు నీళ్లలోమునిగిచావరు. ఎతమాత్రమును వాయుభయము కలుగదు. స్వల్పమైనను, జ్వరభయము జనింపదు. ప్రాణులు, ఎప్పుడును సిద్ధభోజులుగా నున్నందున, ఆఁకలిడుకఱమెట్టిదో యెఱుంగఁజాలరు. రాముడు దుష్టులఁ గఠినముగా శిక్షించువాడు కావునఁ బ్రజలకు దొంగలభయము కొంచెమైనను గలుగదు. ౯౧

నగరాణి చ రాష్ట్రాణి ధనధాన్యయుతాని చ.

F 3.

నిత్యం ప్రముదితాస్సర్వే యథాకృతయుగే తథా,

అశ్వమేధశతైరిష్ట్యై తథా బహు సువర్ణకైః.

F 4

గవాం కోట్యయుతం దత్వా బ్రహ్మలోకం ప్రయాస్మతి,
ఆసంఖ్యేయం ధనం దత్వా బ్రహ్మణేభ్యోఽమహాయశాః.

F 5

రాజవంశాన్ శతగుణాన్ స్థాపయిష్యతి రాఘవః,
చాతుర్వర్ణ్యంచ లోకేఽస్మిన్ స్వేనైవధర్తేనియోష్యతి.

F 6

దశవర్షసహస్రాణి దశవర్షశతాని చ,

రామో రాజ్యముపాసీత్వా బ్రహ్మలోకం గమిష్యతి.

F 7

ఇదం పవిత్రం పాపఘ్నం పుణ్యం వేదైశ్చ సమీతమ్,
యగి పఠేద్రామచరితం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే.

F 8

ఏతదాఖ్యానమాయుష్యం పఠన్రామాయణన్నరః,

సపుత్రపౌత్రతస్సగణః ప్రేత్య స్వర్గే వహీయతే.

F 9

పఠన్ ద్విజో వాగ్మపభత్వమియాత్
స్యాత్ క్షత్రియో భూమిపతిత్వమియాత్,

పట్టణములును చేశములును, ధనధాన్యములుగలిగి సమృద్ధములుగా నుండును. ౯౩

సమస్తజనులును, సంపూర్ణమైన ధర్మముగల కృతయుగమునందు సంతోషముగలిగియుండునట్లు, రాముండు రాజ్యపాలనము సేయుచుండఁగాఁ ద్రేతాయుగమందును సంతోషముగలిగియుండెదరు. ౯౩౪

మహాయశుం డగురాముండు, అనేక శతాశ్వమేధములచేతను, అనేక బహునువర్ణకములచేతను దేవతలఁ బూజించి, పవిత్రబోధనలను లెక్కింపరాని ధనమును ప్రాప్తాదుల కిచ్చి, శాశ్వతమగు తనస్థానమును బొందఁగలఁడు. ౯౪, ౯౫

రాముండు త్రియోలకు రాజ్యమునిచ్చి నూతనముగా వారి వంశమును వృద్ధిబొందించును. బ్రహ్మజ్ఞత్రియవైశ్యకూర్మలను వారివారి వర్ణాశ్రమములకుఁ దిగినధర్మములొకట్రవింశతివలె జేయును. ౯౬

రాముండు పదునొకండువేల సంవత్సరములు రాజ్యమును, బ్రహ్మలకు సుఖము గలుగునట్లు పాలించి, వైకుంఠమును బొందఁగలఁడు. ౯౭

పరిశుద్ధిసాధనమును సమస్తపాపములఁ బోగొట్టునదియు, బుణ్య క్రదమును సర్వవేదసదృశము నగు శ్రీసంతోషరూపమైన రామచరిత్రమును, ఎవ్వఁడు, భక్తియుక్తుడై, వేదములఁబఠించునట్లు, నియమముతో, బఠించునో, సమస్తపాపములచేతను విడువఁబడును. ౯౮

ఆయుర్వృద్ధి కరమును, వాస్తవార్థ ప్రతిపాదకము నగు సీరామాయణమును బఠించునుమృత్యుండు, హింసకముండు, మిత్రపాత్రమిత్రభృత్య బంధువులతోఁ గూడి సమస్తభోగముల ననుభవించి, అంతమందు స్వర్గలోకమునుబొంది, దేవతలచేఁ బూజింపఁ బడుచుండును. ౯౯

ఈరామాయణమును, బ్రహ్మజ్ఞుండు పఠించినట్లైన, నష్టాదశవిద్యా పారంగతుడగును. త్రియండు పఠించినట్లైన, భూమండలాధిపత్యమును

వణిగ్జనః పణ్యఫలత్వమియాత్

జనశ్చ శూద్రోఽపి మహత్త్వమియాత్.

౧౦౦

ఇత్యాదీ, శ్రీమద్రామాయణే, ఆదికావ్యే, బాలకాండే

సంక్షేపా నామ ప్రథమస్కంధః.

ద్వితీయస్కంధః.

నారదస్య తు తద్వాక్యం శ్రుత్వా వాక్యవిశారదః,

పూజయామాస ధర్మాత్మా సహశిష్యో మహామునిః.

౧

యథావత్పూజితస్తేన దేవర్షిర్నారదస్తథా,

ఆపృష్ట్యై వాభ్యనుజ్ఞాతస్స జగామ విహాయసం.

౨

స ముహూర్తం గతే తస్మిన్ దేవలోకం మునిస్తదా,

జగామ తమసాతీరం జాహ్నవ్యాస్త్యవిదూరతః.

౩

స తు తీరం సమాసాద్య తమసాయా మహామునిః,

శిష్యమాహ స్థితం పార్శ్వే దృష్ట్వా తీర్థమకర్షమమ్.

౪

అకర్షమమిదం తీర్థం భరద్వాజ నిశామయ,

రమణీయం ప్రసన్నాంబు సప్తశుష్యమనో యథా.

౫

బొందును. వైశ్యుడు పఠించినట్లైన, వాణిజ్యమునందు లాభమునుబొందును.
శూద్రుడు పఠించినట్లైన, శూద్రకులములొక బాహ్యుఁ డగును. ౧౦౦

ఇట్లు, ఋషిప్రాక్తమైన రామాయణ మనుసాదికావ్యమునందలి బాల
కాండమునందు రామాయణకథాసంక్షేపమని ప్రసిద్ధమైన మొదటిసర్గము
ముగిసినది.

ద్వితీయ సర్గము

సమస్తకాస్తార్థములఁ దెలిసికొని జ్ఞానమును గలిగించునట్టి కర్తాను.
హ్లాసము నేయుచున్న వాల్మీకిమహర్షి, బ్రహ్మోపదేశాచార్యుడైన నారద
మహర్షి యుపదేశించినవేదాంతార్థమును వినినంతనె, తాను బ్రహ్మోపధవమును
బొందుటయే కాక, శిష్యులకును ఆయర్థమునుపదేశించి, శిష్యునితోఁగూడినవాఁ
డై, యెల్లప్పుడు నావేదాంతపరమార్థానందమునే యనుభవింపుచుండెను. ౧

దేవర్షియగు నారదమహాముని, వాల్మీకిచేయఁగోచితముగఁబూజింపఁ
బడినవాఁడై, యావాల్మీకిని ఆలింగనాదులచే సంతోషపఱచి, వారి యను
జ్ఞులబొంది, యాకాశమార్గమున, దేవలోకమునకు వెళ్లెను. ౨

ఆనారదమహాముని శిష్యులులానే బ్రహ్మలోకమునకు వెల్లిగ వెనుక
వాల్మీకి మాధ్యాహ్నికస్నానమునకై, గంగానదికి సమీపమందుండు తమసా
నదీతీరముఁ జేరెను. 3

ఆవాల్మీకిమహాముని, తమసానదీతీరముఁజేరి, యందు ఋరదలేనిరేవును
జూచి, పక్కనున్నతన శిష్యుఁ డగుభరద్వాజునితో నిట్లని చెప్పెను. ౪

ఓ భరద్వాజుడా! సత్పురుషునిహృదయమువలె నివ్వంకమై, నిర్మల
జలమై, మనోహరమై యుండు నీరేవును జూడుము. ౫

నృస్యతాం కలశస్తాత దీయతాం వల్కలం మమ,
ఇదమేవావగాహిష్యే తమసాతీర్థము త్తమమ్.

౬

ఏవముక్తో భరద్వాజో వాల్మీకేన మహాత్మనా,
ప్రాయచ్ఛత మునే స్తస్య వల్కలం నియతో గురోః.
స శిష్యహస్తాదాదాయ వల్కలం నియతేంద్రియః,
విచచార హ పశ్యం స్తత్స్వతో విఫులం వనమ్.

౭

౮

తస్యాభ్యాశే తు మిథునం చంద్రమనపాయినం,
దదర్శ భగవాం స్తత్ర క్రౌంచయోశ్చారునిస్వనమ్.

౯

తస్మాత్తు మిథునాదేకం పుమాంసం పాపనిశ్చయః,
జఘాన వైరనిలయో నిషాద స్తస్య పశ్యతః.

౧౦

తం శోణితపరితాంగం వేష్టమానం మహీతలే,
భార్యాతు నిహతం దృష్ట్వా రురావ కరుణాం గిరమ్.
వియుక్తా పతినా లేన ద్విజేన సహచారిణా,
తామ్రశీర్షేణ మత్తేన పత్రిణా సహితేనవై.

౧౧

౧౨

తదాతు తం ద్విజం దృష్ట్వా నిషాదేన నిహితమ్,
ఋషేర్ధర్మాత్తన స్తస్య కారుణ్యం సమపద్యత.

౧౩

‘నాయనా ! జలపాత్రమును గ్రందించుము. నాకు సారవీర నిష్ఠు. శ్రేష్ఠమైన యీతమసాతీర్థమునందే స్నానముచేసెదను.’ అని వాల్మీకి శిష్యునితోఁ జెప్పెను. ౬

ఈ ప్రకారము, మహాత్ముఁ డగువాల్మీకి యడుగఁగా, గురువిధేయుం డైన భరద్వాజుఁ డావాల్మీకికి సారవీరనిచ్చెను. ౭

ఆవాల్మీకి, భరద్వాజుని చేతినుంచి సారవీరను బుద్ధిమోసి, తానిం ద్రియనిగ్రహము గలవాఁ డైనను, వికాలమగు నావనము నంతయుఁ జూచుచు నంచరించెను. ఆశ్చర్యము. ౮

కాపానుగ్రహోది మాహాత్మ్యముగలవాల్మీకిమహర్షి, యావనములొ సాతమసాతీర్థమునకు సమీపమునఁజే, సంచరించుచు మనోహరంబుగఁ గూయు చున్నవియు, ఊణకాలమైన నెడఁబాటు లేనివియు నగుక్రౌంచపక్షి దంప తులం జూచెను. ౯

సమస్త జంతువులయందును సహజమైన భగవతికి ప్రారముగా జీవించుచు నొక బోయవాఁడు, ఆక్రౌంచపక్షిదంతులను డగ్గఱి, యుదొక డైన పురుషపక్షిని, దానింజూచుచున్న వాల్మీకి మహామునిగూడ నాదరింపక చంపెను. ౧౦

భార్యయగుక్రౌంచి, ప్రశస్తములగు డొక్కలును, ఎఱ్ఱనికలయును గలిగి రతిపరవశతచే బ్రకాశింపుచుఁదనకుఁ బెనిమిటియై సహచారియైననుఁ ప్రియమై యున్న క్రౌంచముచే విడువఁబడినదై, బోయవానిచే జంతుబడి నేలంబొరలుచు నెత్తుటదోఁగిపడియున్న యాక్రౌంచమునుకూచి, కనికరము పుట్టునట్లు లేడ్చెను. ౧౧, ౧౨

అప్పుడు బోయవానిచే బడఁద్రోయఁబడిన యాక్రౌంచమునుకూచి భర్తస్వభావముగల యావాల్మీకిమహర్షి దయవృద్ధిచెను. ౧౩

తతః కరుణవేదిత్వాదధర్మోఽయమితి ద్విజః,
నిశామ్య రుదతీం క్రౌంచీమిదం వచనమబ్రవీత్ ౧౪

మానిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వ మగమశ్శాశ్వతీస్సమాః,
యత్కౌంచమిథునాదేకమవధీః కామమోహితమ్. ౧౫

తస్మైవం బ్రువతశ్చింశా బభూవ హృది వీక్ష్యతః,
శోకార్తేనాస్య శకునేః కిమిదం వ్యాహృతం మయా. ౧౬

చింతయన్ స మహాప్రాజ్ఞశ్చకార మతిమాన్ మతిమ్,
శిష్యం చైవాబ్రవీద్వాక్యమిదం స మునిపుంగవః. ౧౭

పాదబద్ధోఽక్షరసమస్తం త్రీలయసమన్వితః,
శోకార్తస్య ప్రవృత్తో మే శ్లోకో భవతు నాచ్యథా. ౧౮

శిష్యస్తు తస్య బ్రువతో మునేర్వాక్యమనుత్తమమ్,
ప్రతిజగ్రాహ సంహృష్టస్తస్య తుష్టోఽభవద్గురుః. ౧౯

సోఽభిషేకం తతః కృత్వా తీర్థే తస్మిన్ యథావిధి,
తమేవ చింతయన్నర్థముపావర్తత వై మునిః. ౨౦

అటుపిమ్మట, ఆవాల్చీకిమహాముని యేడ్చుచున్నకొంచినీ జూచి, దయగలవాడై, “రలికాలమందుఁ జుపుట పాడికాదు” అని తలంచుచు, నీ ట్లని చెప్పెను. ౧౪

నిర్భాగ్యుడైన యోబోయవాడా! క్రొంచపక్షిదంపతుల దగ్గటి యందు మన్నభవరవశమగునొకదానిం జంపితిని, కావున నీవు, కాశ్యప కాలము ప్రతివృత్తబొందక పోయెదవుగాక; అని పలికెను. ౧౫

ఆ క్రొంచదంపతులను జూచి ‘మానిషాదే’ త్యాదివాక్యమును బలికిన యావాల్చీకిమహాన్నికి హృదయమునందు “ఈక్షతీం జూచి దుఃఖితుడనైన నేకెట్టివాక్యమును బలికితిని?” అని చింత పుట్టినది. ౧౬

మహాపండితుఁడును బుద్ధిమాతుఁడు నగు వాల్చీకిమహాముని యీ ప్రకార మాలోచన నేయుచు పక్ష్యమాలాప్రకారముగ నిశ్చయించి శిష్యుని తో నిట్లని చెప్పెను. ౧౭

దుఃఖితుడనైన నాముఖమువలన నిర్గమించి నాలుగు పాదములు గలపై ప్రతిపాదమును సమసంఖ్యగల యక్షరముతోఁగూడినదై వీణాయం దారొపించి నృత్యగీతవాద్యములతోఁ బాడఁదగియున్న ఈగ్రంథము శ్లోక మనుపేరం బ్రసిద్ధమగుఁ గాక! మఱి పేలు పేరం జెప్పందగదు. ౧౮

భరద్వాజుఁడు తనగురువు వాల్చీకిమహామునిచేఁ జెప్పఁబడి, క్రిమ ద్రామా యశార్థ సంగ్రహమగుటచే సర్వోత్తమమై వెలుంగుచున్న ‘మాని షాదే’ త్యాది వాక్యమును, వాగ్విధేయముగాఁ జేసికొనెను; వాల్చీకి మహా మునియును అందుకుఁ దనశిష్యునియందుఁ బ్రీతిగలవాడాయెను. ౧౯

పిమ్మట వాల్చీకిమహాముని యాతమసాలీర్థమునందు యథాశాస్త్రముగ మాధ్యాహ్నికస్నాన మొనరించి యాకస్తికముగఁ దననోటనుండి ఛందోబద్ధ మును బరమార్థప్రతిపాదకమునకు శ్లోకము వెడలుటను గుఱించియే చింతిం పుచు నాశ్రమముతట్టు మఱిలెను. ౨౦

భరద్వాజస్తతశ్శిష్యో వినీతశ్శృతవాన్ మునిః,
కలశం పూర్ణమాదాయ పృథ్వుతోఽనుజగామహ.

౨౧

స ప్రవిశ్యాశ్రమపదం శిష్యేణ సహ ధర్మవిత్,
ఉపవిప్రుః కథాశ్చాన్యాశ్చకార ధ్యానమాస్థితః.

౨౨

ఆజగామ తతో బ్రహ్మ లోకకర్తా స్వయంప్రభుః,
చతుర్ముఖో మహాతేజా ద్రష్టుం తం మునిపుంగవమ్.

౨౩

వాల్మీకిరథ తం దృష్ట్వా సహసోత్థాయ వాగ్భతః,
ప్రాంజలిః ప్రయతో భూత్వా తస్థౌ పరమవిస్థితః.

౨౪

పూజయామూస తం దేవం పాద్యార్హ్యసనవందనైః,
ప్రణమ్య విధివచ్చైసం పృష్ట్వాఽనామయమవ్యయమ్.

౨౫

వాల్మీకిమహాముని యాశ్రమమునకు మఱియొక గ్రామమునకు విరయసంపన్నుండై సమస్తశాస్త్రముల నెఱింగి, బ్రహ్మసంధానము చేయుచు వాల్మీకి శిష్యుడై యున్న భరద్వాజుఁడు జలపూర్ణముగు కలశమును దీసికొని, యావాల్మీకిని వెంబడించెను. ౨౦

సమస్త ధర్మముల నెఱింగిన యా వాల్మీకిమహాముని శిష్యునితోఁ గూడ నాశ్రమమును బ్రవేశించి, సుఖాసనమునఁ గూర్చుండి, అకారణముగ బోయవాఁడు చారుస్వరంబగు క్రౌంచమును జంపుట, ఆకస్మికముగఁ నననోట ఘటోబధమును విదితార్థప్రతిపాదకము నగు క్షోకరూపవాక్యము వెడఁగట వీటినిగూఁచించి చింతింపుచునే, బ్రహ్మయజ్ఞ పారాయణము మొదలగు శ్రియాకలాపము నిర్వర్తింపెను. ౨౧

ఆటవెనుక, సమస్తలోకములను సృజించువాఁడును సమస్తలోకముల కధిపుండును నానిగు మోములచే నొక్కట నాలుగు వేదముల నుచ్చరింప సమర్థుండును మహాప్రభావుండు నగు బ్రహ్మదేవుఁడు మునిశ్రేష్టుడైన యావాల్మీకిమహామునిని జూడ నేతెంచెను. ౨౨

వాల్మీకిమహాముని బ్రహ్మదేవుని జూచుచునే, "ఊర్ధ్వం ప్రాణాన్యాయత్కృతుంతియూనస్థనిరణగతే, ప్రత్యుత్థానాభివాదాభ్యాం పునస్తాన్ ప్రతిపద్యతే" (మడుసలివాఁడు దగ్గఱను వచ్చుచుండఁగనే ప్రాయశ్చివాని ప్రాణములు పైకిఁ బోవఁజూచును. అతం దెనుక్కొనుట ననుష్కరించుట లచే మఱల, వానిఁ బొందును.) అనుశాస్త్రమురీతిని, దనప్రాణములు పోఁజూచుననుభయంబున దిగ్గనలేచి, మిక్కిలి యాశ్చర్యమునుబొందినవాడై మానము ధరించి, చేమోడ్చు గీలుకొల్పి, పరిశుద్ధహృదయుండై నిలిచెను. ౨౩

వాల్మీకిమహాముని బ్రహ్మదేవుని యథాశాస్త్రముగ ననుష్కరించి, యవిచ్ఛిన్నముగు కుశలమును బ్రబుధించి, యర్హ్యపాద్యాగసముల చేతను శ్రుతులచేతను బూజించెను. ౨౪

అథోపవిశ్య భగవానాసనే పరమార్చితే,
 వాల్మీకయే మహర్షయే సందిదేశాసనం తతః,
 బ్రహ్మణా సమనుజ్ఞాతస్సోఽప్యపావిశదాసనే,
 ఉపవిష్టే తదా తస్మిన్ సాక్షాత్లోకపితామహే,
 తద్గతేనైవ మనసా వాల్మీకిర్ధ్యానమాస్థితః.

౨౬౪

౨౭౪

పాపాత్తనా కృతం కష్టం వైరగ్రహణబుద్ధినా,
 యస్తాద్భృశం చారురవం క్రౌంచం హన్యాదకారణాత్.

౨౮౪

శోచన్నైవ ముహూః క్రౌంచీముపశ్లోకమిమం పునః,
 జగావంతర్గతమనా భూత్వా శోకపరాయణః.

౨౯౪

తమువాచ తతో బ్రహ్మ ప్రహసన్తునిపుంగవమ్,
 శ్లోకేవేవ త్వయా బద్ధో నాత్ర కార్యా విచారణా.

౩౦౪

మచ్ఛందాదేవ తే బ్రహ్మ ప్రవృత్తేయం సరస్వతీ,
 రామస్య చరితం సర్వం కురు త్వమృషిసత్తమ.

౩౧౪

ధర్మాత్మనో గుణవతో లోకే రామస్య ధీమతః,
 వృత్తం కథయ ధీరస్య యథా తే నారదాచ్ఛ్రుతమ్.

౩౨౪

రహస్యంచ ప్రకాశంచ యద్వృత్తం తస్య ధీమతః,
 రామస్య సహసౌమిత్రే రాక్షసానాంచ సర్వశః.

౩౩౪

వైదేహ్యశ్చాపి యద్వృత్తం ప్రకాశం యదివా రహః,
 తచ్ఛాప్యవిదితం సర్వం విదితం తే భవిష్యతి.

౩౪౪

భగవంతుఁ డగు బ్రహ్మదేవుఁడు పరమపూజిత మగు సుత్రమాసన మందుఁ గూర్చుండి, ఋషిశ్రేష్ఠుఁడగు వాల్మీకిమహామునిఁ గూర్చుండ నియోగించెను. ౨౬౪

సర్వలోకంబులకును బితామహుండైన బ్రహ్మదేవుఁడు ప్రత్యక్ష ముగాఁ గూర్చుండియున్నను వాల్మీకి మహాముని యాక్రాంచమునందే మనస్సు నుంచి, చింతింపసాగెను. ౨౬౫

రతిఃపరవశమై మనోమరముగఁ గూయుచుండునట్టి క్రాంచమును నిష్కారణముగఁ జూడఁ గలిగిన పాపస్వరూపుఁడును వైరోపజీవియు నగు నాబోయవాడు భయంకరమగు కార్యముఁ జేసెను. అని చింతించెను. ౨౬౬

దుఃఖపరవశుఁడగు వాల్మీకిమహర్షి హృదయగతమగు 'మా నిహదే' త్యాదిష్టోకార్థమును జింతింపుచు మఱల నాయాఁడు క్రాంచపక్షిని దలంచి పలుమాఱు దుఃఖింపుచు, 'మానిహదే' త్యాది ష్టోకమును బఠించెను. ౨౬౭

వాల్మీకి యాష్టోకమును బఠింపఁగా విని, బ్రహ్మదేవుఁడు, మునిశ్రేష్ఠుఁ డగు నా వాల్మీకిని జూచి, "ఇతఁడు నాదువియోగంబునఁ దనజీవ్యగ్రమం దవతీర్ణ యగు సరస్వతీదేవి నెఱుంగఁడు" అని నవ్వుచు, "నీచేగ్రధికతలైన వాక్యము ష్టోకమేయగును. ఈవిషయముబురఁ జింతింపవలదు" అనిచెప్పెను.

ఓవాల్మీకి మహామునీ! నాయొక్క యిచ్చపలననే నీముఖమునుండి యీ 'మానిహదే' త్యాదిష్టోకము వెడలినది; ఋషిశ్రేష్ఠుఁడా! నీవు రామకథ నంతయు ష్టోకరూపముగాఁ జేయిము. ౩౬౪

ధర్మస్వభావుఁడును లోకమునందీఁ బ్రశస్తాబులగు సమస్తసంఘములు గలవాఁడును బండితుఁడును హైర్యశాలియు నగు రాముని చరిత్రమును నీవు నారదునివలన వినినట్లు చెప్పుము. ౩౬౫

లక్ష్మణ సహితుండైన రామునియొక్కయు రాక్షసులయొక్కయు సీతా దేవి యొక్కయు భరతాదుల యొక్కయు రహస్యముగాఁగారి ప్రకాశ ముగాఁ గాని నడిచినచరిత్ర మంతయు నివ్వదు నీకుఁ దెలియకున్నను ఇతఁ యువ్వముగాఁ దెలియఁ బోవుచున్నది. ౩౬౬, ౩౬౭

న తేవాగన్మతా కావ్యే కాచిదత్ర భవిష్యతి,
కురు రామకథాం పుణ్యాంశ్లోకబద్ధాం మనోరమామ్. 374

యావత్ స్థాస్యంతి గిరయస్సరితశ్చ మహీతలే,
తావద్రామాయణకథా లోకేషు ప్రచరిష్యతి. 384.

యావద్రామాయణకథా త్వత్కృతా ప్రచరిష్యతి,
తావదూర్ధ్వమధశ్చ త్వం మల్లోకేషు నివత్స్యసి. 394

ఇత్యుక్త్వా భగవాన్ బ్రహ్మ తత్రై వాంతరధీయత,
తతస్సశిష్యో భగవాన్సునిర్విస్త యమాయయా. 394.

తస్య శిష్యాస్తతస్సర్వే జగుశ్లోకమిమం పునః,
ముహూర్తువలః ప్రీయమాణాః ప్రాహుశ్చ భృశవిన్దితాః.
సమాత్మైశ్చతుర్భ్యః పాదైర్గీతో మహర్షిణా,
సోఽనువ్యాహరణాద్భయశ్లోకశ్లోకత్వమాగతః. 404.

తస్య బుద్ధిరియం జాతా మహర్షేర్భావితాత్మనః,
కృత్స్నం రామాయణం కావ్యమీదృశైః కరచాణ్యహమ్.

ఉదారవృత్తార్థపదైర్మనోరమై
స్తదాస్య రామస్య చకార కీర్తిమాన్,
సమాత్మైశ్చశ్లోకశతైర్భృశన్వినో
యశస్కరం కావ్యముదారధీరునిః. 414

ఈ కావ్యమందు నీవు చెప్పినయొకమాటయైన ససత్త్వము కానేరదు. నీవు శ్లోకములచే రామకథను జేయుము. అది వినువారి సమాధానములతోఁ గొట్టుచు వినినయుత్తరక్షణమునందే పరమానందమును బుట్టించుచుండును.

పర్వతములును నదులును భూకలమం దెంతవఱకుండఁగలవో? అంతవఱకు నీవు చేసిన రామాయణము సప్తశ్లోకములయందును బ్రచారమును బొందఁగలదు. (ఈ రామాయణం బెంతవఱకుం బ్రచారముగలిగియుండునో? అంతవఱకును నీదుకీర్తి లోకంబులయందు వ్యాపించి యుండును.) 3౬౪

నీవు చేసిన రామాయణం బెంతవఱకుం బ్రచారముగలిగియుండునో? అంతవఱకు నాచే సృజించఁబడిన యూర్ధ్వశ్లోకముల యందును ఆధోశ్లోకములయందును ఎదురులేక సంచరింపుచుండఁగలవు. అని చెప్పెను. 3౭౪

ఈ ప్రకారము వాల్మీకి కుపదేశించి, బ్రహ్మదేవుఁ డాయాసరము నందుండియే అంతర్ధానము బొందెను; అపిప్లుట బ్రహ్మదేవుఁ డుపదేశించిన యర్థమును దలంచి, వాల్మీకిమహాముని శిష్యునితోఁగూడి శాశ్వర్యమును బొందెను. 3౮౪

ఆ వెనుక వాల్మీకిశిష్యులందఱును మాటిమాటికి సంతసించుచు మఱల నీ 'మానిషాదే' త్యాది శ్లోకమును బఠించి, యెండోరులకుఁజెప్పికొనిరి. 3౯౪

సమానమైన సంఖ్యగల నాలుగుపాదములతో వాల్మీకిచేఁజెప్పబడిన శ్లోకలక్షణముగలిగి యన్నశ్లోకము శిష్యులచే మాటిమాటికిఁ బఠించఁబడుటం బట్టి మఱల శ్లోకమైనది. ౪౦౪

వాల్మీకిమహాముని పరమాత్మజ్ఞానము నేయుచు "రామాయణ కావ్యమునంతయుం దఱచుగా 'మానిషాదే' త్యాదిశ్లోకమువంటి శ్లోకముల తోఁ జేసెద" ననుబుద్ధికలవాడయ్యెను. ౪౧౪

కీర్తిమంతుఁడును మహాబుద్ధిమంతుఁడు నగువాల్మీకిమహాముని యశస్వియుగు రాముని మాహాత్మ్యమును బెలుపునట్టికావ్యమును మనోహరములైనవి యొకటియును ఈ త్రమములగు పద్యముల నర్థముల శబ్దములం బ్రకాశింపుచున్నవియొను సమాక్షరములు గలిగినవియునగు ననేక శతశ్లోకములతోఁజేసెను. ౪౨౪

తదుపగతసమాససంధియోగం
 సమమధురోపనతార్థవాక్యబద్ధమ్,
 రఘువరచరితం మునిప్రణీతం
 దశశిరసశ్చ వధం నిశామయధ్వమ్,

౪౩౪

ఇత్యాష్టై, శ్రీమద్రామాయణే, ఆదికావ్యే,
 బాలకాండే. ద్వితీయస్కంధః

తృ తీ య స్కంధః

శ్రుత్వా వస్తుసమగ్రం తద్ధర్మాత్తా ధర్మసంహితమ్,
 వ్యక్తమన్వేషతే భూయో యద్వృత్తం తస్య ధీమతః.

౧

ఉపస్మృశ్యోదకం సమ్యజ్ఞునిస్సిత్యా కృతాంజలిః,
 ప్రాచీనాగ్రేషు దర్శేషు ధర్మేణాన్వేషతే గతిమ్.

౨

రామలక్ష్మణసీతాభీ గాఙ్గా దశరథేన చ,
 సభార్యేణ సగాష్ట్రేణ యత్ప్రిప్తం తత్ర తత్త్వతః.
 వాసితం భాషితం చైవ గతిర్వా యచ్ఛ చేష్టితమ్,
 తత్సర్వం ధర్మవీర్యేణ యథావత్సంప్రవశ్యతి.

౩

౪

స్త్రీతృతీయేన చ తదా యత్ప్రిప్తం చరతా వనే,
 సత్యసంధేన రామేణ తత్సర్వం చాన్వవేక్షితమ్.

౫

తతః పశ్యతి ధర్మాత్తా తత్సర్వం యోగమాస్థితః,
 పురా యత్తత్ర నిర్వృత్తం సాణావామలకం యథా.

౬

జనులారా! శాస్త్రప్రాప్తములైన సమాసములు సంధులును వ్యుత్పత్తులును గలిగి, సమములును మధురములును స్వప్రార్థములు నగువాక్యములతోఁ గూడియుండునట్లు రామావధమునుగుఱించి వాల్మీకిచే జేయఁబడినరామచరిత్రమును (రామాయణమును) వినుఁడు. ౪౩౫

ఇట్లు ఋషిప్రొక్తమైన రామాయణమును నాదికావ్యమునందలి బాలకాండమునందు రెండవసర్గము ముగిసినది.

మూడవ సర్గము

ధర్మస్వభావుఁడైన వాల్మీకి నారముఁడు చెప్పఁగా ధర్మసహితంబగు రామకథను సమగ్రముగ వినియును అంతకన్న సభిక్తమైన చరిత్రభాగమును దెలియఁగోరి యాలోచించెను. ౧

వాల్మీకి చక్కఁగా జలము నాచమించి, తూర్పుమొగములగు కొనలు గలుగునట్లు శఙ్ఖచినదర్శలయందుండి చేమోడ్చుకొని, బ్రహ్మసాదమునందు మనస్సునిడి, శ్రీరామచరిత్రము నాలోచించెను. ౨

దశరథమహారాజును రామలక్ష్మణసీతాదేవులును రాజ్యములో నేమేమి చేసిరో నవ్వులును మాటలు గమనములు చేప్తులు ఇవి మొదలగు వాటి నంతయు బ్రహ్మసగ్రహబలముచే వాల్మీకి యథార్థముగా నడిచినట్లు చక్కఁగాఁ దెలిసికొనెను. ౩, ౪

వాల్మీకి, సత్యప్రతిజ్ఞాడగు రాముఁడు సీతాలక్ష్మణులతోఁగూడి యరణ్యములో సంచరింపుచుండునపుడు చేసినకార్యముల నన్నియునుగూడఁ దెలిసికొనెను. ౫

అటుపిమ్మట ధర్మాత్ముడగు వాల్మీకి, పూర్వము రామాదులకు జరిగిన వృత్తాంతమంతయు నఱచేతియందలి యుసిరికకాయవలెఁ దెలిసికొనెను. ౬

తత్సర్వం తత్త్వతో దృష్ట్వా ధర్మేణ స మహాద్యుతిః,
అభిరామస్య రామస్య చరితం కర్తముద్యతః.

౭

కామాన్ధగుణసంయుక్తం ధర్మార్థగుణవిస్తరమ్,
సముద్రమివ రత్నాఢ్యం సర్వశుతిమనోహరమ్.

౮

స యథా కథితం పూర్వం నారదేన మహర్షిణా,
రఘువంశస్య చరితం చకార భగవాన్మహిః.

౯

జన్త రామస్య సుమహద్వీర్యం సర్వాచుకూలతామ్,
లోకస్య ప్రియతాం టాంతి శామ్యతాం సత్యశీలతామ్.

నానాచిత్రకథాశ్చాన్యా విశ్వామిత్రసమాగమే,
జానక్యాశ్చ వివాహం చ ధనుషశ్చ విభేదనమ్.

౧౧

రామరామవివాదం చ గుణాన్తాశరథే స్తథా,
తథాభిషేకం రామస్య కైకేయ్యా దుష్టభావతామ్.

౧౨

విఘాతం చాభిషేకస్య రాఘవస్య వివాసనమ్,
రాజ్ఞశ్శోకవిలాపం చ పరలోకస్య చాశ్రయమ్.

౧౩

ప్రకృతీనాం విషాదం చ ప్రకృతీనాం విస్మయమ్,
నిషాదాధిపసంవాదం సూతో పావర్తనం తథా.

౧౪

గంగాయాశ్చాపి సంతారం భరద్వాజస్య దర్శనమ్,
భరద్వాజాభ్యనుజ్ఞానాచ్చిత్రకూటస్య దర్శనమ్.

౧౫

వాస్తుకర్తనివేశం చ భరతాగమనం తథా,
ప్రసాదనం చ రామస్య పితృశ్చ సలిలక్రియామ్.

౧౬

మహాలేఖాదగు వాస్తీకి యారామచరిత్రమునకయ్య భర్తశక్తిచే
యభార్థముగాఁ జెలిసికొని, భర్తార్థకామమోక్షంబు లగు చతుర్విధపురుషార్థం
బుల విస్తరించి యిచ్చుటంబట్టి రత్నాకరంబగుసముద్రంబునుదోలియున్నది
యును వినువారియొక్క కర్ణహృదయంబునెల్ల నానందింపఁజేయునదియును
శ్రుతిరహస్యార్థప్రతిపాదకంబునగు సమస్తగుణంబులచే నొప్పచ్చున్నరామని
చరిత్రంబుఁ జేయ నారంభించెను. 2. ౮

భగవంతుండగు నావాస్తీకిమహర్షి, నారదమహామనిముసుపు తనకుఁ
జెప్పియుండినట్లు రఘువంశముందుఁ బుట్టిన రామనిచరిత్రమునుజేసెను. ౯

రామనియవతారమును, అతనిమహాపరాక్రమమును, అతఁ డుదఱుకు
ననుకూలముగనుండుటను, అతఁడు లోకమునకంతయుఁ బ్రియుండగుటను,
అతని యోధులు, అతని సత్యస్వభావతను, అతని సౌందర్యమును, ౧౦

విశ్వామిత్రమహర్షితోఁ గూటమికల్గుచుండ నెన్నియోమితలగుకథ
లును, నీతిమున్నగువారి కల్పాణమును, ఈశ్వరధనుర్భాగమును, ౧౧

వరకురామభంగంబును, శ్రీరామగుణములను, పట్టాభిషేకప్రయత్న
మును, కైకేయిచెడుగు బుద్ధిని, ౧౨

రాజ్యాభిషేక భంగమును, శ్రీరామవనవాసమును, దశరథుని పుత్ర
శోకము, స్వర్గలీని, ౧౩

జనవిహదమును, స్వజనవిరహమును, నిహదపరిసంభాషణమును, సారథి
వఱుట, ౧౪

గంగామహానది దాటుటను, భరద్వాజమహర్షిని జూచుటను, వారి
యనుమతిచే చిత్రకూటపర్వతమును జూచుటను, ౧౫

కర్ణకాలానిర్మాణమును, భరతుఁడుశ్రీరామసన్నిధికి వచ్చుటను, రామని
వేడుకొనుటను, విశ్రాంతిని, ౧౬

పాదుకాగ్ర్యాభిషేకం చ నందిగ్రామనివాసనమ్,
దండకారణ్యగమనం విరాధస్య వధం తథా. ౧౭

దర్శనం శరభంగస్య సుతీక్ష్ణేన సమాగమమ్,
అనసూయా సహస్యా మప్యంగరాగస్య చార్పణమ్. ౧౮

అగస్త్యదర్శనం చైవ జటాయో రభిసంగమమ్,
పంచవట్యాశ్చ గమనం శూర్పణఖ్యాశ్చ దర్శనమ్. ౧౯

శూర్పణఖ్యాశ్చ సంవాదం విరూపకరణం తథా,
వధం ఖరత్రిశిరసో రుత్థానం రావణస్య చ. ౨౦

మారీచస్య వధం చైవవై దేహ్య హరణం తథా,
రాఘవస్య విలాపంచ గృధ్రరాజనిబర్హణమ్. ౨౧

కబంధదర్శనంచైవ సంపాయాశ్చాపి దర్శనమ్,
శబర్యా దర్శనంచైవ హనూమద్దర్శనం తథా. ౨౨

ఋశ్యమూకస్య గమనం సుగ్రీవేణ సమాగమమ్,
ప్రత్యయోత్పాదనం సఖ్యం వాలిసుగ్రీవనిగ్రహమ్. ౨౩

వాలిప్రమథనం చైవ సుగ్రీవప్రతిపాదనమ్,
తారావిలాపం సమయం షర్వరాత్రనివాసనమ్. ౨౪

కోపం రాఘవసింహస్య బలానాముపసంగ్రహమ్,
దిశః ప్రస్థాపనం చైవ పృథివ్యాశ్చ నివేదనమ్. ౨౫

అంగుళియకదానంచ ఋక్షస్య బిలదర్శనమ్,
స్రాయోపవేశనం చాపి సంపాతేశ్చాపి దర్శనమ్. ౨౬

వర్వతారోహణం చాపి సాగరస్యచ లంఘనమ్,
సముద్రవచనాచ్చైవ మైనాకస్య చ దర్శనమ్. ౨౭

భరతుడు శ్రేష్ఠములైన రామపాదుకలకుఁ బట్టాభిషేకము చేయుటను, నందిగ్రామమందు నివసించుటను, రాముడు దండకారణ్యమునకుఁ బోవుటను, విరాధునింజలపుటను, ౧౭

రాముడు శరభంగునిజూచుటను, సుతీష్ఠురితోఁ జేరుటను, సీతాదేవి యనసూయాదేవితోఁ గూడఁ గూర్చుండుటను, ఆయన సూయాదేవి సీతాదేవికిఁ జందనంపుమైపుఁత నిచ్చుటను, ౧౮

అగస్త్యమహామునిని జూచుటయును, జటాయుసమాగమమును, పంచవటిగమనమును, కూర్పణఖిను జూచుటను, ౧౯

కూర్పణఖిసంభాషణమును, కూర్పణఖికర్ణనాసాచ్ఛేదమును, భరత్రిశిరోసురసంహారమును, రావణుని ప్రయాణమును, ౨౦

మారీచుని జంపుటను, సీతాహరణమును, రాముడు విలపించుటను, జటాయుమరణమును, ౨౧

కబంధునిజూచుటను, పంపానదిం గనుఁగొనుటను, శబరి నవహాకించుటను, హనుమంతు వీక్షించుటను, ౨౨

ఋశ్యమూకపర్వతమునకుఁ బోవుటను, సుగ్రీవునిచేరికను, వాని నమ్మించుటను, స్నేహమును, వాలీ సుగ్రీవుల యుద్ధమును, ౨౩

వాలీసంహరణమును, సుగ్రీవునకు రాజ్యమునిచ్చుటను, తార యెడ్చుటను, రామసుగ్రీవులసంకేతమును, వర్షాకాలయాచనమును, ౨౪

రామచంద్రుని కోపమును, సైన్యముఁ గూర్చుటను, అచ్చటచ్చటికి సైన్యములఁ బంపుటను, దేశస్థిలిఁ జెప్పటను, ౨౫

రాముడు హనుమంతున కుంగరమునిచ్చుటను, హనుమదాదులు ఋక్షబిలము నొక గొప్ప గుహను జూచుటను, వారలు సీతంగానక మరణార్థము సిద్ధపడుటను, వారలు సంపాదించి జూచుటను, ౨౬

మహేంద్రపర్వత మెక్కుటను, హనుమంతుడు సముద్రము దాటుటను, సముద్రునిమాటమీఁద మైవాకపర్వతమును జూచుటను, ౨౭

- సింహికాయాశ్చ నిధనం లంకామలయదర్శనమ్,
రాత్రౌ లంకాప్రవేశంచ ఏకస్యాథ విచింతనమ్. ౨౮
- దర్శనం రావణస్యాపి పుష్పకస్య చ దర్శనమ్,
ఆపానభూమిగమన మవరోధస్య దర్శనమ్. ౨౯
- అశోకవనికాయాసం సీతాయాశ్చాపి దర్శనమ్,
అభిజ్ఞానప్రదానం చ రావణస్య చ దర్శనమ్. ౩౦
- రాక్షసీతర్జనం చైవ త్రిజటాస్వన్నదర్శనమ్,
మణిప్రదానం సీతాయా వృక్షభంగం తథైవచ. ౩౧
- రాక్షసీవిద్రవం చైవ కింకరాణాం నిబర్హణమ్,
గ్రహణం వాయుసూనోశ్చ లంకాదాహాభిగర్జనమ్. ౩౨
- ప్రతిష్ఠవనమేవాథ మధూనాం హరణం తథా,
రాఘవాశ్వాసనం చాపి మణినిగ్ధాతనం తథా. ౩౩
- సంగమం చ సముద్రేణ నళనేతోశ్చ బంధనమ్,
ప్రతారంచ సముద్రస్య రాత్రౌ లంకావరోధనమ్. ౩౪
- విభీషణేన సంసర్గం వధోపాయనివేదనమ్,
కుంభకర్ణస్య నిధనం మేఘనాదనిబర్హణమ్. ౩౫
- రావణస్య వినాశంచ సీతావాప్తిమరేః పురే,
విభీషణాభిషేకంచ పుష్పకస్యచ దర్శనమ్. ౩౬
- అయోధ్యాయాశ్చ గమనం భరతేన సమాగమమ్,
రామాభిషేకాభ్యుదయం సర్వనైస్యవిసర్జనమ్,
స్వరాష్ట్రరంజనం చైవ వై దేహ్యాశ్చ విసర్జనమ్. ౩౭౪

సింహికామరణమును, లంకాస్థితమలయపర్వతదర్శనమును, రాత్రి
లంకఁజొచ్చుటను, హనుమంతుని యాలొచనమును, ౨౮

రావణునిఁ జూచుటను, పుష్పకమును గనుటను, మధ్యము త్రావు
చోటి కేగుటను, అంకశపురము వీక్షించుటను, ౨౯

అశోకవనమునకు వెళ్లుటను, సీతాదేవిని జూచుటను, ఉంగర మొరంగు
టను, మఱియు రావణాసురుని జూచుటను, ౩౦

రాక్షసుల యదల్పును, త్రిజట కలహజూచుటను, సీతాదేవి హనుమా
కునికి శిరోరత్నమిచ్చుటను, చెట్టును బడఁగొట్టుటను, ౩౧

రాక్షసస్త్రీలవరాధ్యక్షమును, రావణభటులజులపుటను, హనుమద్బంధన
మును, లంకాదాహమువలన గర్జనమును, ౩౨

మఱిల సముద్రము దాటుటను, లేసెఁద్రావుటను, రామునికి శిరో
రత్నము నప్పగించుటను, ౩౩

రాముఁడు సనైశ్యముగ సముద్రమునుజేరుటను, నకుఁడు నేతువు
బంధించుటను, ఎల్లరు సముద్రముదాటుటను, రాత్రి వేళ కపులు లంకను
ముట్టడించుటను, ౩౪

విభీషణునితోడఁ గలయికను, వాఁడు రావణునిజంపువెరపును జెప్పు
టను, కుంభకర్ణమరణమును, ఇంద్ర జిన్నిధనమును, ౩౫

రావణసంహారమును, లంకాకపటణముననీతనుపొందుటను, విభీషణవట్టా
భిషేకమును, కుచేరునిపుష్పకమును జూచుటను, ౩౬

అయోధ్యాపురప్రవేశమును, భరతునితో చేరుటను, శ్రీరామసామ్రా
జ్యవట్టాభిషేకమును, సైన్యము నెల్లను బంపించుటను, స్వరాజ్యరంజనమును,
నీతను వదలుటను, ౩౭౪

అనాగతంచ యత్కించి ద్రామస్య వసుధాతలే,
తచ్చకారోత్తరే కావ్యే వాల్మీకిర్భగవాన్పుషిః.

3౮౫

ఇత్యాదే, శ్రీమద్రామాయణే, ఆదికావ్యే,
బాలకాండే, తృతీయస్కంధః.

—◆—
చ తు ర్థ స్క ంధః

ప్రాప్తరాజ్యస్య రామస్య వాల్మీకిర్భగవాన్పుషిః,
చకార చరితం కృత్స్నం విచిత్రపదమాత్మవాన్.

౧

చతుర్వింశత్యహస్రాణి శ్లోకానాముక్తవాన్పుషిః,
తథా సర్గశతాన్ పంచ షట్కాండాని తథోత్తరమ్.
కృత్వాపి తన్తహాప్రాజ్ఞసభవిష్యం సహోత్తరమ్,
చింతయామాస కోన్వేతత్ప్రియుంజీమాదితి ప్రభుః.

౨

3

తస్య చింతయమానస్య మహారేర్భావితాత్మసః,
అగృహ్ణీతాం తతః పాదౌ మునివేషౌ కుశీలవా.

౪

కుశీలవాతు ధర్మజ్ఞౌ రాజపుత్రై యశస్వినౌ,
భ్రాతరా స్వరసంపన్నౌ దదర్శాశ్రమవాసినౌ.
సతు మేధావినౌ దృష్ట్వా వేదేషు పరిసిష్ఠితౌ,
వేదోపబృంహణార్థాయ తావగ్రాహయత ప్రభుః.
కావ్యం రామాయణంకృత్స్నంసీతాయాశ్చరితంమహత్,
పౌలస్త్యవధ మిత్యేవ చకార చరితవ్రతః.

౫

౬

౭

సీతా విగర్జనమునకుఁ బూర్వము జరిగిన కథాభాగమును పట్కాండముల యందును, సీతావిగర్జనము మొదలగు భవిష్యత్కథాభాగము సుత్తర కాండము నందును, భగవంతుడగు వాల్మీకిమహర్షి, యభివర్ణించెను. 3౦౪.

ఇది పరమార్థచంద్రికాఖ్యానంబను శ్రీమద్రామాయణాంధ్ర)వ్యాఖ్యానంబునందు బాలకాండమున మూడవసర్గ ముగిసినది.

నాల్గవ సర్గము

భగవంతుడును “నాకృషిః కురులే కావ్యం” (ఋషిగానివాఁడు కావ్యమునేయఁజాలఁడు) అనునట్లు, ఋషియగుటంబట్టి, కావ్యమునేయనమర్థండునగు వాల్మీకి, రాముఁడు రాజ్యమునుబాలింపుచుండఁగా, నతనిచరిత్ర మంతయు, విచిత్రంబులగు శబ్దములతోఁ జేసెను.

వాల్మీకిమహర్షి, ఇరువదిసాలుగువేల శ్లోకములును, విదునూలుల సర్గలును, ఏడుకాండములును, ఉండునట్లు, రామాయణముజేసెను. ౨

పండితశ్రేష్ఠుండును సమర్థుండునగువాల్మీకి, శ్రీరామపట్టాభిషేకమునకు వెనుకటికథలను, ఆశ్వమేధము నేయుటకు వెనుకటి భవిష్యత్కథలునుం జేర్చి, యారామకథనంతయుంజేసి, “దీనినెవ్వఁడు పఠించి లోకమునందుఁ బ్రవర్తిల్లఁ జేయును” అని యాలొచించెను. 3

ఆవాల్మీకిమహాముని, తగినశిష్యుఁడు దొరకొనుటకై పరమాత్మయందు మనసుగిడి చింతింపు చుండఁగా, మునివేషములధరించియుండు కుశలవులను రాజపుత్రులు, ఆవాల్మీకిపాదముల కభివందనముం జేసిరి. ౪

వాల్మీకియు, ధర్మముల నెఱింగినవారును, రాచశామరులును, కీర్తిమంతులును, లోఁబుట్టువులును, శారీరసౌష్ఠ్యవముగలవారునగు వారిని జూచెను. ౫

స్వతంత్రుడగు వాల్మీకి, బుద్ధిశాలులునుసౌగంధుగ వేదాధ్యయనముం జేసినవారలునగు నా కుశలవులంజూచి, తాను సీతాచరిత్రమును రావణవధమునుంగుఱించి రచించిన రామాయణంబును మహాకావ్యము నాకుశలవులకుఁ దెలియఁజేసెను.

౬, ౭

పాత్యే గేయే చ మధురం ప్రమాణైః స్త్రిభిరన్వితమ్,
జాతిభిస్సప్తభిర్బద్ధం తంత్రీలయసమన్వితమ్. ౮
రసైశ్శృంగారకారుణ్యహాస్యవీరభయాన్మకైః,
రాద్రాదిభిశ్చ సంయుక్తం కావ్యమేతదగాయతామ్. ౯
తేతు గాంధర్వతత్త్వజ్ఞైః మూర్ఛనాస్థానకోవిదాః,
భ్రాతరా స్వరసంపన్నౌ గంధర్వావివ రూపిణౌ. ౧౦
బింబాదివోద్ధృతౌ బింబౌ రామదేహతృఘ్నరౌ. ౧౧

తౌ రాజపుత్రౌ కాశ్మీర్జన ధర్మమభ్యాసముత్తమమ్.
వాచోవిధేయం తత్సర్వం కృత్వా కావ్యమనిందితౌ. ౧౨
ఋషీణాం చ ద్విజాతీనాం సాధూనాం చ సమాగమే,
యథోపదేశం తత్త్వజ్ఞైః జగతుస్ససమాహితౌ. ౧౩
మహాత్మానౌ మహాభాగౌ సర్వలక్షణలక్షితౌ. ౧౩౪

తౌ కదాచిత్సమేతానామృషీణాం భావితాత్మనామ్,
ఆసీనానాం సమీపస్థావిదం కావ్యమగాయతామ్. ౧౪౪

తచ్చురీత్యా మునయస్సర్వే బాష్పపర్యాకులేక్షణాః,
సాధుసాధ్వితి తాపూచుః పరం విస్తయమాగతాః. ౧౪౫

తే ప్రీతమనసస్సర్వే మునయౌ ధర్మవత్సలాః,
ప్రశశంసుః ప్రశస్తవ్యా గాయమానౌ కుశీలవా. ౧౬౪

అహో గీతస్య మాధుర్యం శ్లోకానాంతు విశేషతః,

గానశాస్త్ర రహస్యముల వెఱిగి వడ్డాదిస్వరముల యుత్పత్తిస్థానం బులఁ దెలిసికొని, నాటకయోగ్యములైన యభివ్యక్తియంతో, మనోహరంబగు కంఠాబున, మధురస్వరంబుగ భాషింపుడు, మాకువచ్చేషధారులగు గంధర్వు లుంబోలే వెలుగుచున్నవారును మూలబింబులగు రామదేహంబువలన సంగ్రహింపఁబడిన ప్రతిబింబములట్లున్నవారలు నగు నాకుశలవులు, మనోహరం బుగఁ బఠించుటకును బాడుటకునుదగి, ద్రుతమధ్యవిగతముల నొప్పుడు వడ్డాదిస్వరజాతులుగలిగి, శృంగారావినవరసంబులచే రమణీయమైన యీ రామాయణ కావ్యమును బాడిరి.

౮-౧౧

మిక్కిలిబుద్ధికాలులును సమస్తశుభలక్షణములతోనుగూడినవారునగు నారాచకొమరులు, రామాయణముయొక్క యథార్థము దెలిసికొని, సావ ధానములై, సమస్తశుభములయందునుధర్మచయమైయుత్తమమైశ్రుర్యముజరిగిన చరిత్రమును జెప్పుచున్న యీరామాయణమహాకావ్యమునంతయు నోటికి వచ్చునట్లుచేసికొని, ఋషులును ద్విజులును సానువులును, శ్రేయకాలముల యందుఁ బాడసాగిరి.

౧౨, ౧౩ ౪

ఆకుశలవులు, డికానొకప్పుడు, పరమశ్చారులగు ఋషులకొందఱు సభ చేరి కూర్చుండియుండఁగా, వారిసమీపమందుండి యీరామాయణకావ్య మును బాడిరి.

౧౪ ౪

ఆఋషులు, వారి పాటనుఁగి, మిగులనాశ్చర్యముచుబొంది, కన్నుల నానందబాష్పములు గాఱఁగా నాకుశలవులకాచి, బలే! బలే! అనిపెచ్చు కొనిరి.

౧౫ ౪

ధర్మకబుద్ధిగల ఆఋషులందఱును. సంతసించి, మధురముగా రామా యణమును బాడుటం బట్టి కొనియాడందగి యున్న కుశలవులను, శ్రీశం సింఁచిరి.

౧౬ ౪

(ఈపాట మిక్కిలి మధురముగానున్నది. శ్లోకములు మఱియు మధుర

చిరనిర్వృత్తమప్యేతత్ప్రత్యక్షమివ దర్శితమ్.

౧౭౪

ప్రవిశ్య తాపుభౌ సుష్టు భావం సమ్యగ్గాయతామ్,
సహితౌ మధురం రక్తం సంపన్నం స్వరసంపదా.

౧౮౪

ఏవం ప్రశస్యమానౌ తౌ తపశ్శామ్యైర్వహాత్తభిః,
సంరక్తతరమత్కర్థం మధురం తావగాయతామ్.

౧౯౪

ప్రీతః కశ్చి స్తునిస్తాభ్యాం సంస్థితః కలశం దదౌ,
ప్రసన్నో వల్కులం కశ్చిదదౌ తాభ్యాం మహాయశాః.

౨౦౪

ఆశ్చర్యమిదమాఖ్యానం మునినా సంప్రకీర్తితమ్,
పరం కవీనామాధారం సమాప్తం చ యథాక్రమమ్.

౨౧౪

అభిగీతమిదం గీతం సర్వగీతేషు శోవిదౌ.

ఆయుష్యం పుష్టిజనకం సర్వశ్రుతిమనోహరమ్.

౨౨౪

ప్రశస్యమానౌ సర్వత్ర కదాచిత్తత్ర గాయకౌ,
రథ్యాసు రాజమార్గేషు దదర్శభరతాగ్రజః.

౨౩౪

స్వవేశ్త చానీయ తతో భ్రాతరా స కుశీలవా,
పూజయామాస పూజార్హౌ రామశ్శత్రునిబద్ధాః.

౨౪౪

ఆసీనః కాంచనే దివ్యే స చ సింహాసనే ప్రభుః,
ఉపోషవిష్టస్సచివై రాభ్రాతృభిశ్చ పరంతపః.

౨౫౪

దృష్ట్వాతు యాపసంపన్నౌ తాపుభౌ నియతస్తథా,
ఉవాచ లక్ష్మణం రామశ్శత్రుఘ్నం భరతం తథా.

౨౬౪

శ్రూయతామిదమాఖ్యానమనయోద్ధేవవర్చసోః,
విచిత్రార్థపదం సమ్యగ్గాయకౌ తావచోదయత్.

౨౭౪

ములుగానున్నవి, ఈకావ్యము, రామకథపెద్దకాలమునకుమునుపునడచినదైనను ఇప్పుడు కట్టెడుట నడచుచుండునట్లు, లేటగాఁ జెల్పుచున్నది. ౧౭౪

అకుశలవులు, ఇద్దఱును సమమైవలయుముగలిగి యేకకంఠులై, శవి యభిప్రాయము రీతిని, ఆయారసముల నావిష్కరించుచు, మనోహరముగా వడ్డాదిస్వరములతోఁగూడి, రాగయుక్తమైయుండునట్లు పాడిరి. ౧౭౫

మిక్కిలియుఁ దపస్వులును బుద్ధికాలులునగు మహర్షు లీప్రకారము త్వాఘీపుచుండఁగా, మఱొకమాదిరాగములతోమిక్కిలిమధురముగాఁబాడిరి.

ఒకానొక మహర్షి సంతసించి, ప్రేమాలెకయాబుసలేది, యాకుశల వులకు, జలపాత్రమునిచ్చెను; మహాయశుండగు మఱియొకఁడు, సుతుష్టుడై సారవీరనిచ్చెను.

“సమస్తగానములయందును సమర్థులైన ఓకుశలవూరారా! వాల్మీకి మహామునిచే, పనునదప్పక రచింపఁబడి, కవులకుఁ బరమాధారంబై, యాశ్వ ర్యానహంబై వెలుగుచున్న, శ్రీరామచరిత్రరూపమగు నీరామాయణంబును, ఆయుర్బుద్ధికరంబును బుష్టిప్రదంబును యుక్తస్వరావయవంబులచే నొప్పు చున్నదియు నత్యుత్తమాబుసగు గానముచేఁ బాడిరి” అని, అశ్వమేధయజ్ఞ వాటమునందును రాజమార్గాదులయందును గొనియాడఁబడుచుండుకుశలవులను రాముఁడు తానశ్వమేధయాగము సేయుచున్నప్పుడు చూచెను. ౧౮౪-౧౮౫

శత్రువులఁ జూపునట్టి యారాముఁ డాకుశలవులను దారుజూచినవెను కనే, వారిం దనయశ్వమేధకాశాగ్రహమునకు రప్పించి, త్వాఘీచెను. ౧౮౬

యజ్ఞదీక్షితుండగు రాముఁడు, దశరథునిచేస్వర్గమునుండిఁబీఠిని రాఁబడిన స్వర్ణమయసింహాసనమునందుఁ గూర్చుండి, తోఁబుట్టువులు మంత్రులునుగొలువ నిండుకొలుపుండి, యతిసుదదర హపులగు నాకుశలవులం జూచి, “అశ్వర్యావహంబులగుశట్టార్థంబులనొప్పుప్రబాధమును నీరుగానము నేయఁగా వినుడు” అని తోడొబుట్టువులకుఁ జెప్పి, యాకుశలవుల గానము నేయనియోగించెను. ౧౮౭-౧౮౮

తా చాపి మధురం రక్తం స్వంచితాయతనిస్వనమ్,
 తంశ్రీలయవదత్యర్థం విశ్రుతార్థ మగాయతామ్.

౨౫

క్షోదయత్సర్వగా త్రాణి మనాంసి హృదయాని చ,
 శ్రోత్రాశయసుఖం గేయం తద్భభౌ జనసంసది.

౨౯౪

ఇమా మునీ పార్థివలక్షణాన్వితౌ
 కుశీలవా చైవ మహాతపస్వినౌ,
 మమాపి తద్భూతికరం ప్రవక్ష్యతే
 మహానుభావం చరితం నిబోధత.

3౦౪

తతస్తు తౌ రామవచః ప్రచోదితా
 వగాయతాం మార్గవిధానసంపదా,
 స చాపి రామః పరిషద్గతశ్శనై
 ర్భూభూషయా సక్తమనా బభూవ.

3౧౪

ఇత్యాక్షరే, శ్రీమద్రామాయణే, ఆదికావ్యే, బాలకాండే,
 చతుర్థస్కంధః.

పంచమస్కంధః.

సర్వాపూర్వమియం యేషామాసీ త్కృ త్సా వసుంధరా,
 ప్రజాపతిముపాదాయ నృపాణాం జయశానినామ్.

౧

అకుశలవృత్తులు మహోహముగా, రాగయుక్తముగా, మిక్కిలి యొప్పు
సారవముగలుగునట్లుగ, వీరి మొదలగువానిశంకువృత్తులకును తాలమున కనుగుణము
గను, స్పష్టమగు నర్థము గలుగునట్లుగాఁ బాడిరి. ౨౮౪

వీనులకానందముగలుగఁజేయు నాకుశలవృత్తులగానము, వినువారిసమస్తా
వయవములను, మనస్సులను, మనస్సులకధిష్ఠానభూతములైన హృదయములను
సంతసింపఁజేయుచు, జనసమాజమందంతటను బ్రకాశించెను. ౨౮౫

ఓజులారా! ఈకుశలవృత్తులు, సాధారణముగ మునులుగా నగుపడినను
రాజులములు గలిగియున్నారు. గాయకులుగానున్నను గొప్పకపస్సుగల
వారలుగానున్నారు. వీరిలు, సీతావిరహముచే బీడింపఁబడుచున్న నాకును
గొంతసౌఖ్యము నిచ్చునదియు మహాప్రభావమునగుసీతాచరిత్రమును జెప్పఁ
బోయెదరు కాబట్టి, సావధానముగా వినుడు. ౩౦౪

అంత, రాముడు ప్రేరేపింపఁగానే, యాకుశలవృత్తులు, “మార్గము, దే?”
యనెడుగానప్రకారముల రెంటిలోను, ముఖ్యమైనమార్గమును బట్టి, పాడ
సారంభించిరి. అంత రాముడును, “దిగ్గజలేచి వెల్లిసచో నభికులును లేపం
జాతురు, దాన రసభంగమగు” నని, మెల్లగాసింహాసనముననుండి డిగ్గి సభఁ
జేరి, యాశ్రయనంద మనుభవింపఁగోరి, వారిపాటను విని నానక్తుడయ్యెను.

శ్రీవాల్మీకిప్రీతము నాదికావ్యము నగు శ్రీమద్రామాయణమునందు
బాలకాండ శాల్గవసర్గ ముగిసినది.

అ యి ద వ స ర్గము

జయశాలులైన యేరాజులదిగా నీభూమియంతయు, మనుప్రకాశతి
మొదలుకొని, ఇతరరాజుల కెవ్వరికిని సంబంధము లేనట్లుండినదో. (అని
మూఁడవశ్లోకముతో నన్వయము.) ౧

యేషాం స సగరో నామ సాగరో యేన ఖానితః,
వట్టిః పుత్రసహస్రాణి యం యాంతం పర్యవారయన్. ౨

ఇత్వాకూణామిదం తేషాం రాజ్ఞాం పంశే మహాత్మనామ్,
మహదుత్పన్నమాఖ్యానం రామాయణమితి శ్రుతమ్. 3

తదిదం వర్తయిష్యామి సర్వం నిఖిలమూచితః,
ధర్మకామార్థసహితం శ్రోతవ్యమనసూయయా. ౪

శోసలో నామ ముదితస్సీస్థితో జనపదో మహాన్,
నివిష్టస్సరయూతీరే ప్రభూతధనధాన్యవాన్. ౫

అయోధ్యా నామ నగరీ తత్రాస్మిన్లోకవిశ్రుతా,
మనునా మానవేంద్రేణ యాపురీ నిర్మితా స్వయమ్. ౬

ఆయతా దశచ వ్యేచ యోజనాని మహాపురీ,
శ్రీమతీ త్రిణి విస్తీర్ణా సువిభక్తమహాపథా. ౭

రాజమార్గేణ మహతా సువిభక్తేన శోభితా,
ముక్తపుష్పావకీర్ణేన జలసిక్తేన నిత్యశః. ౮

తాంతు రాజా దశరథో మహారాష్ట్రవివర్ధనః,
పురీమావాసయామాస దివం దేవపతిర్యథా. ౯

శవాటతోరణవతీం సువిభక్తాంతరాపణామ్,
సర్వయంత్రాయుధవతీముపేతాం సర్వశిల్పిభిః. ౧౦

ఎవ్వనిచే ద్రవ్యింబుబడిన సముద్రము “సాగర” మను పేరును బొందెనో, ఎవ్వడు, యుద్ధమునకు అటువలకుమారులతో వెళ్లుచుండెనో; అట్టిసగరచక్రవర్తి యెవ్వరిపాకమునఁ బుట్టెనో—(“అటువంటి” అని వైశ్ణోకముతో నన్వయము). ౨

అటువంటిమహాత్ములైనయిత్వైకువంశపురాజులపాకమునందు, రామాయణముచేరం బ్రసిద్ధమగు, నీపూజ్యప్రబాధము, పుట్టినది. 3

సాక్షాత్పూర్వసాదమునఁ బుట్టిన ఈరామాయణమును నేను లోకమునంబ్రవర్తిల్లజేసినద, ధర్మకామార్థప్రదంబగు దీనినంతయుఁ దక్కువపడకుండ, నసూయలేని వారలై వినివలయును. ౪

అధికంబులగు ధనధాన్యంబులచే నమృద్ధమైయెప్పుడును సంకటంబునంబొదలెడి జనులతోనొప్పుచున్నకోసలజేతంబును నొకగొప్పజేతము, నరయూనదీలీరంబునంగలదు. ౫

అకోసలజేతమందు, మొట్టమొదట మృత్యులకందఱును రాజుగా నుండిన వైవర్వతమనువుచే సుకల్పచూత్రమున నిర్మింపఁబడి, పుత్రైందుయోజనంబుల నిడుపును మూఁడుయోజనంబుల తనయుకుగలిగి, వంశరలేనట్లు చక్కగా నేర్పఱుపఁబడిన గొప్పమార్గంబులచే నొప్పుచు, ఎల్లప్పుడును రాజపురుషులు ధర్మకార్థమై పుష్పంబుల వివచల్లఁ జల్లఁదనంబునకై యుదకంబునందడుకుఁ గమ్మనితావిగలిగి చల్లగానను నుదమాచతంబులతోఁబిల్లుచున్న రాజనీధిఁ దేజరిల్లుచు, లోకక్రియంబును విఘటికెక్కిన, యయోధ్యయనెడు నొక్కపట్టణంబు గలదు. ౬-౮

గొప్ప రాజ్యమును ధర్మముతోఁ బాలించి పృథ్విబొందిండుగలిగివట్టి దశరథుఁ డనునొకరాజు, స్వర్గమునందు జేపీద్రుఁడుతోలె, నాయయోధ్యాపురియందు వాసముచేసెను. ౯

నగరమునకు వెలువలిశలుపును, దారుబంధములు గలదియును, చక్కఁగ నేర్పఱుపఁ బడిన యంతరములుగల యంగడివిధులు గలదియును,

సూతమాగధసంబాధాం శ్రీమతీమతులప్రభామ్,
ఉచ్చాప్టాలధ్వజవతీం శతస్థే శతసంకులామ్. ౧౧

వధూనాటకసంఘైశ్చ సంయుక్తాం సర్వతః పురీమ్,
ఉద్యానామ్రవణోపేతాం మహతీం సాలమేఖలామ్. ౧౨

దుర్గగంభీరపరిఘాం దుర్గామనైర్మద్దురాసదామ్,
వాజివారణసంపూర్ణాం గోభిరుష్టైః ఖరైస్తథా. ౧౩

సామంతరాజసంఘైశ్చ బలికర్తృభిరావృతామ్,
నానాదేశనివాసైశ్చ వణిస్థిరుపశోభితామ్. ౧౪
ప్రాసాదై రత్నవికృతైః పర్వతైరుపశోభితామ్,
కూటాగరైశ్చ సంపూర్ణామింద్రస్యేవామరావతీమ్. ౧౫

చిత్రామప్తాపదాకారాం సరనారీగణైర్మృతామ్,
సర్వరత్నసమాకీర్ణాం విమానగృహశోభితామ్. ౧౬

గృహగాఢామవిచ్ఛిద్రాం సమభూమా నివేశితామ్,
శాలితండులసంపూర్ణామిక్షుకాంశరసోదకామ్. ౧౭

దుందుభీభీర్మృదంగైశ్చ వీణాభిః పణవైస్తథా,
నాదితాం భృశమత్యర్థం పృథివ్యాం తామసుత్తమామ్. ౧౮
విమానమివ సిద్ధానాం తపసాధిగతం దివి,
సునివేశితవేశ్మాంతాం సరోత్తమసమావృతామ్. ౧౯

సమస్తమలగుయంత్రములు ఆయుధములు గలదియును, సర్వశిల్పలతోఁ
గూడినదియును, ౧౦

స్తోత్రలచేతను కొలమును బొగడువారిచేతను నిండియుండునదియును,
సమృద్ధిగలదియును, అసమానమగు కాంతిగలదియు, ఉన్నతమలగు కొట
బురుజులును దైక్ష్ణములుగలదియు, కొలఁదికిమించు ఫేరంగులు కలదియు, ౧౧

అంతటను స్త్రీలచేనాటకములచే నిండినదియు, ఆరామములతోను
మామిడితోటలతోను గూడినదియును, వికాలమయినదియును, ప్రాకారమే
మొలనూలుగాఁగలదియును, ౧౨

చోఱరానిలోతగునగ దైగలదియును, ఇతరులకు ప్రవేశింపఁగూడనిది
యును, మెండుగగుఱ్ఱములు ఏనుఁగులు గలదియును, అట్టలనే ఆవులు ఒంటెలు
గాడిదలు పెల్లి గొల్లగ గలదియును, ౧౩

కప్పుముఁ గట్టుచిఱురాజులచే నిండినదియు, నానాదేశవాసులగు
వైశ్యులతోఁ గూడినదియు, ౧౪

రత్నములచేఁ గట్టఁబడినరాచవారియింద్లచేతను, క్రీడసేయు కొండల
చేతను మించునదియు, మేడలపై మేడలచేత నిండినదియు, ఇంద్రునియమ
రావలీకట్టణమువలె నొప్పునదియు, ౧౫

విచిత్రమయినదియు, జూదమాడు పీటపంటియాకారముగలదియును,
ఉత్తమసుందరీజనుల గూడినదియు, సర్వవిధరక్షణములచే మెఱయునదియు,
చక్రవర్తిగృహములచే ప్రకాశించునదియు, ౧౬

దట్టముగ నిండ్లుగలదియు, దొనములేనిదియు, సమస్తదేశమున
నిర్మింప బడినదియు, ఎక్కిరి తెల్లవరిదియ్యముకలదియు, చెఱుకుపాఁక
లొలు పీర్లుకలదియు, ౧౭

భేరిఁగొమ్మదఁగఁగాడుల చప్పుళ్లచే నిండినదియు, తనకన్న మఱి
యొక కట్టణము శ్రేష్ఠమయినది లేనిదియు, ప్రసిద్ధమయినదియు, ౧౮

సర్వముఁగఁ దెచ్చుచేఁ బొందఁబడిన తక్షస్పిద్ధల విమానమువలె నున్న
దియు, చక్రఁగఁ కేగఱుకఁబడిన గృహప్రదేశములు గలదియు, ఉత్తమ
పురుషులచే నిండినదియు, ౧౯

యేచ బాణైర్న విధ్యంతి వివిక్తమపరావరమ్,
శబ్దవేద్యం చ వితతం లఘుహస్తా విశారదాః. ౨౦

సింహవ్యాఘ్రవిరాహాణాం మత్తానాం నర్దతాం వనే,
హంతారో నిశితైశ్చ స్తైర్భలాద్భాముబలైరపి. ౨౧

తాదృశానాం సహస్రైస్తామభిపూర్ణాం మహారథైః,
పురీమావాసయామాస రాజా దశరథస్తదా. ౨౨

తామగ్నిమద్భిర్గుణవద్భి రావృతామ్
ద్విజోత్తమైర్వేదపడంగపారగైః,
సహస్రదైస్సత్యరత్నైర్నహాత్తభి
ర్నహరికలైః ఋషిభిశ్చ కేవలైః. ౨౩

ఇత్యాదే, శ్రీమద్రామాయణే, ఆదికావ్యే, బాలకాండే,
పష్టమస్కంధః.

పష్టస్కంధః.

తస్యాం పుర్యామయోధ్యాయాం వేదవిత్సర్వసంగ్రహాః,
దీర్ఘదర్శి మహాతేజాః పారజానపదస్త్రియః. ౧

ఇత్వోకూణామతిరథో యజ్ఞా ధర్మరతో వశీ,
మహర్షికల్పో రాజర్షిస్త్రిఘ్న లోకేఘ్న విశ్రుతః. ౨

బలవాన్నిహతామిత్రో మిత్రవాన్విజితేంద్రియః,
ధనైశ్చ సంగ్రహైశ్చాన్యైశ్చక్రవైశ్చవశోపమః. ౩

తాము సేర్పరితనముతో నలివేగముగ బాణప్రయోగము సేయుఁగలిగి యున్నను, ధార్మికులైనందున, నొంటరియైనవానిఁగాని, తండ్రులును గొడుగులును దోడఁబుట్టువులును లేనివానిఁగాని, కండ్లకగుపడక, మఱుఁగుననుండి ధ్వనిమాత్రము గుఱిగాఁ గొట్టఁదగినవానిఁగాని, పరుగెత్తువానిఁగాని, యుద్ధమునందు బాణముచేసైనఁ బ్రహరింపనోడువారును, పనమునందుమదించి యథేచ్ఛముగ గర్జించుచున్న సింగములు పులులుమొదలగు క్రూర మృగంబులఁ బట్టి బలాత్కారముగ నాయుధములతోఁగాని తమభుజబలంబులతోఁగాని చంపఁ గలవారునగు గొప్పశూరులచే నిండియున్న యాయయోధ్యాపట్టణమందు, దశరథమహారాజు వాసముసేయుచుండెను. ౨౦—౨౨

ఆహితాగ్నులును, సద్గణపంతులును, వేదాధ్యయన సంపన్నులును, పడంగ పాఠగులును, అనంతముగ దాసముచేయువారును, కల్లలాడనివారును, మహానుభావులును, కేవలముఋషులైనను మహర్షులతో సమానులగు బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యులచేత వసింపఁబడునాయయోధ్యాపట్టణముదశరథమహారాజు అధిష్ఠించియుండెను. ౨౩

శ్రీవాల్మీకి ప్రోక్షంబు నాదికావ్యంబు నగు శ్రీరామాయణమునందు బాలకాండమందు అయిదవసర్గ ముగిసెను.

ఆ తి వ స ర్గ ము

దశరథమహారాజు, ఆయయోధ్యాపురంబున నివసింపుచు, వేదవేదార్థంబుల నెఱింగి, పండితులుశూరులుమొదలగువారి నెల్ల యథోచితంబుగ నాదరింపుచు, బెద్దకాలంబునకుఁ బిమ్మటరాజబోవుసర్థము నెఱింగి యెచ్చరికతోఁ బ్రవర్తిల్లుచు, బట్టణంబులయందును గ్రామవాసులయందు నేకరీతిగఁ బ్రితి నెఱిపుచు, నెల్లజనంబులస్వాధీనులుగాఁ జేసికొని, యాహితాగ్నియైధర్మరతుండై, రాజరియై మహర్షియై బోలెఁ బ్రకాశింపుచు, మూఁడు లోకంబుల యందునుదనపేరు ప్రసిద్ధి పహింప మహాపరాక్రముఁ డై చలంబునక త్రువుఁ

జక్కడిచి, యింద్రకుబేరులుంబోలె వివిధధనంబులఁ గూడఁబెట్టుచునిశ్వాకు
వంశపురాజులలోపల నలిరథుండై, జిలేంద్రియండై మహాలేఖండగు వైవస్వ
తమకుపుంబోలె భూమండలముం బాలింపుచుండెను. ౧-౪

ఆదశరథమహారాజు, సత్యమునందు శ్రద్ధగలిగి, ధర్మార్థకామంబులను
సరింపుచు, నింద్రుఁ డమరావతీపురిని బాలించునట్లు, ఆయయోధ్యాపట్టణ
మును బాలించెను. ౧

ఆయయోధ్యా పట్టణమందుమనుష్యులందఱునుమనస్సంతోషముగలిగి
భర్తస్వభావులై, యధికముగ శాస్త్రభ్యాసముచేసి, మేరమీఱినయాశలేక తమ
వర్ణాశ్రమధర్మములకుఁదగినట్లు తమకుదొరకొనుధనంబులం తృప్తిబొందుచు
సత్యవాదులై యుండిరి. ౬

కొంచెముగాఁ గోశముగలిగి, ధర్మార్థకామములబొందనేరక, గోవులును
గుఱ్ఱములును ధనధాన్యములు నేమియులేక, గొప్పకుటుంబము గలిగియుండు
వాఁ డెవ్వఁడును లేడు. ౭

ఆయయోధ్యాపట్టణమందు, ఒకానొకచోటనైనను గాముకుడు
గాని, యతిలోభంబునఁ దన్నుధర్మమును గొడుకులను భార్యను దలిదండ్రులను
చోఁబుట్టువులనుం బీడించువాఁడుగాని, పండితుఁడు కానివాఁడుగాని, నాస్తి
కుఁడుగాని, యొకఁడైనను దొరకొనఁడు. ౮

ఆయయోధ్యాపట్టణమందు, బురుషులును స్త్రీలునందఱును, ధర్మ
గుణము నిందియనిగ్రహమును గలవారలై, పుట్టిననాటనుండి మంచిస్వభావ
మును మంచియాచారమునుగలిగి, మహర్షులుంబోలెఁ బరిశుద్ధులుగానుండిరి.

కర్ణ భూషణాలేనివాఁడును, శిరోభూషణములేనివాఁడును, పుష్పమాల
లేనివాఁడును, ఆల్పసఖయు, అభ్యంగరహితుఁడును, మైపూతలేనియొడలుగల
వాఁడును, చరిమశ్రవ్యము లేనివాఁడును ఆయయోధ్యలో లేడు. ౧౦

నామృష్టభోజీ నాదాతా నాప్యనంగద నిష్కంధృక్,
సాహస్తాభరణోవాపి దృశ్యతే నాప్యనాత్మవాన్. ౧౧

నానాహితాగ్నిర్నాయజ్వాన తుద్రోవా న తస్కరః,
కశ్చిదాసీదయోధ్యాయాన్మచ నిర్వృత్త సంకరః. ౧౨
స్వకర్తనిరతా నిత్యం బ్రాహ్మణా విజితేంద్రియాః,
దానాధ్యయనశీలాశ్చ సంయతాశ్చ పరిగ్రహే. ౧౩

న నాస్తీకో నాన్యత్రకోన కశ్చిదబహుశ్రుతః,
నాసూయకోనచాశక్తో నావిద్వాన్ విద్యతే తదా. ౧౪

నాషడంగవిదత్రాసీన్నావ్రతో నాసహస్రదః,
న దీనః ఊష్టచిత్తోవా ఋణితో వాపి కశ్చన. ౧౫

కశ్చిన్నరోవా నారోవా నాశ్రీమాన్ నాప్యరూపవాన్,
ద్రష్టుం శక్యమయోధ్యాయాం నా పిరాజన్యభక్తిమాన్. ౧౬
వర్ణే షష్ట్యగ్రచతుర్థేషు దేవతాతిథిపూజకాః,
కృతజ్ఞాశ్చ పదాన్యైశ్చ శూరా విక్రమసంయుతాః. ౧౭
దీర్ఘాయుషో నరాస్సర్వే ధర్మం సత్యం చ సంశ్రితాః,
సహితాః పుత్రపౌత్రైశ్చ నిత్యం స్త్రీభిః పురోత్తమే. ౧౮

మఱియుఁ గడుపునిండ భుజించనివాఁడును, దానముచేయనివాఁడును, బాహుపురులను రొమ్మన ధరించుదగినపతకము ధరించనివాఁడును, కడియములులేనివాఁడును, ఇంద్రియవశీభూతుండును కానరాఁడు. ౧౧

అపితాగ్నికానివాఁడును, యాగముచేయనివాఁడును, నీచుఁడును, దొంగయు, వర్జ్య సంకరముచేయువాఁడును నాయయోధ్యాపురంబునలేడు. ౧౨

ఆయయోధ్యాపట్టణమందు, బ్రాహ్మణులందఱు నెల్లప్పుడును దమ కర్తముల ననుష్ఠింపుచు, జితేంద్రియులై యలిథుల కభీష్టుంబుల నొసంగుచు, పేదంబులఁ బఠింపుచు, గొంచెముగఁ బరిగ్రహముసేయుచు (అని గోవింద రాజాభిప్రాయము) స్వభార్యామాత్రగాములై పరదారపరాజ్ఞులులై యున్నారు (అని మహేశ్వరభీరాభిప్రాయము.) ౧౩

అదశరథుఁడు పరిపాలించునప్పుడు నాస్తికుఁడును, కల్లలాడువాఁడును, మిగులకాస్త్రాభ్యాసము లేనివాఁడును, పరులమే లోర్వనివాఁడును, అసమర్థుఁడును, జ్ఞానహీనుఁడును లేడు. ౧౪

ఆయయోధ్యలో వడంగముల నెఱుంగనివాఁడును, ప్రతములసలు పనివాఁడును, సహస్రజనులకు దానముసేయనివాఁడును, వైన్యముగలవాఁడును, కలఁతవడు చిత్తముగలవాఁడును, రోగియు నొకఁడేని లేడు. ౧౫

ఆయోధ్యాపట్టణమందు సమస్త పురుషులును, సమస్త స్త్రీలును గాంతియును రూపమునం గలిగి రాజభక్తియునులే యుండిరి. ౧౬

ఆయోధ్యాపట్టణమందు క్షత్రియ వైశ్య కూద్రులందఱును దేవతల నలిథులఁబూజింపుచు, నుపకారజ్ఞులై యత్యంతముగా దానముసేయుచు, మిక్కిలి పరాక్రమముగలిగి యుద్ధములందు వెనుదియని వారైనను, ఎల్లయుద్ధములందును జయము గొనుచుండుటంబట్టి దీర్ఘకాలము జీవింపుచు, ధర్మము సత్యంబునవలంబించి కొడుకులును మనుమలునుంగలిగి, తమకు సన్యాసాశ్రమమునిచ్చి ధర్మమైనందున నెల్లప్పుడును గృహస్థాశ్రమమందే వర్తింపుచు నుండిరి. ౧౭, ౧౮

క్షత్రం బ్రహ్మముఖం చాసీద్వైశ్వాః క్షత్రమచువ్రతాః,
శూద్రాస్వధర్మనిరతా స్త్రీకవర్ణానుపచారిణః. ౧౯

సా తేనేక్ష్యాకునాథేన పురీ సుపరిరక్షితా,
యథా పురస్తాన్తసునా మానవేంద్రేణ ధీమతా. ౨౦

యోధానామగ్ని కల్పానాం పేశలానామమర్షితామ్,
సంపూర్ణా కృతవిద్యానాం గుహా కేసరిణామివ. ౨౧

కాంభోజవిషయే జాతైర్బాహ్ని కైశ్చ హయోత్తమైః,
వనాయుజైర్నదీజైశ్చ పూర్ణా హరిహయోత్తమైః. ౨౨

వింధ్యపర్వతజైర్నతైః పూర్ణా హైమవతైరపి,
మదాన్వితైరతిబలైర్ధాతంగైః పర్వతోపమైః. ౨౩

విరావతకులినైశ్చ మహాపద్మకులైస్తథా,
అంజనాదపి నిష్పన్నైర్వామనాదపిచ ద్వివైః. ౨౪

భద్రైర్నందైర్నైశ్చైవ భద్రమంద్రమైర్నైస్తథా,
భద్రమంద్రైర్భద్రమైర్నైర్నగమంద్రైశ్చ సా పురీ,
నిత్యమత్తైస్సదా పూర్ణా నాగైరచలసన్నిభైః. ౨౫

సా యోజనే చ ద్వే భూయస్సత్యనామా ప్రకాశతే,

క్షత్రియులు బ్రాహ్మణుల ననుసరించియుండిరి, వైశ్యులూ క్షత్రియుల ననుసరింపుచుండిరి. కూడులు బ్రాహ్మణులను క్షత్రియులను వైశ్యులను గొలుచుచు, నామువ్వరుని సేవించుటయనెడు తమధర్మమందు వ్యవస్థితముగా నుండిరి.

బుద్ధిచుంతుండును మనుష్యులమఁ ప్రభువు నగు వైవస్వత మతపు, పూర్వ మయోధ్యానగరము నెట్లు రక్షించెనో, ఆ ప్రకారముననే యిత్వైకు వంశమురాజులలో మేటి యగు నాదశరథుఁ డయోధ్యానగరమును రక్షింపుచుండెను.

ఆయయోధ్యాపట్టణమందు 'నమస్తశస్త్రవిద్యుల నభ్యసించి కౌర్యంబున నిష్కవలెఁ బరిభవించ నశక్యులై, కొంచెమైనను గౌటిల్యములేక చాలఁ గోపముగలిగి వఱులుచున్న భటులు పర్వతగుహయందు సింగంబులుఁ బోతె నిండియుండిరి.

ఆయయోధ్యయందుఁ గాంభోజబాహ్నికవనాయు సింధుదేశములందుఁబుట్టి యుచ్చైశ్చ్యముతో నున్న వెలుగుచున్న శ్రేష్ఠములైన గుఱ్ఱములు మెండుగా నిండి యుండినవి.

ఆ యయోధ్యయందు వింధ్యపర్వతమునందుఁ బుట్టిన మత్తగజములును, హిమవద్ధియందు జనియించిన యలిబలాధ్యములగు మదపుట్రేకుంగులును, విరావతవంశమునందు సుభవించిన మత్తేంద్రులును, బుండరీకకులంబునందుత్పత్తినొందిన మాతంగంబులును, అంజన వామన సుతకులంగల్గినపంజరంబులును నిండియుండినవి.

ఆయయోధ్యాపట్టణమందు “భద్రములు, మంద్రములు, మృగములు, భద్రమంద్రమృగములు, భద్రమంద్రములు, భద్రమృగములు, మృగమంద్రములు” అనుగజకాతులలో నన్నిటియందును ఎల్లప్పుడు మదించి పర్వతములుం బోలె నున్నతములై యుండు నేనుంగులును నిండియుండినవి.

ప్రపంచమునంతయుఁ బాలింపుచుండిన దశరథమహారాజునకు నివాస స్థానమైనయయోధ్యాపురము పట్టణమునకు వెలుపలనైతము రెండుయోజన

యస్యాం దశరథో రాజా వసన్ జగదపాలయత్.

౨౬౪

తాం పురీం స మహాతేజా రాజా దశరథో మహాన్,
శశాస శమితామిత్రో నక్షత్రాణీవ చంద్రమాః.

౨౭౪

తాం సత్యనామాం దృఢతోరణార్దరాం
గృహైర్విచిత్రైరుపశోభితాం శివామ్,
పురీమయోధ్యాం సృసహస్రసంకులాం
శశాస వై శక్రసమో మహీపతిః.

౨౮౪

ఇత్యాదే, శ్రీమద్రామాయణే, ఆదికావ్యే,
బాలకాండే, షష్ఠస్కర్గః.

సప్తమస్కర్గః

తస్యామాత్యా గుణైరాసన్ని త్వారోస్తు మహాత్మనః,
మంత్రజ్ఞాశ్చేంగితజ్ఞాశ్చ నిత్యం ప్రియహితే రతాః.

౧

అప్తా బభూవుర్వీరస్య తస్యామాత్యా యశిస్వినః,
శుచయశ్చానురక్తాశ్చ రాజకృత్యేషు నిత్యశః.

౨

ధృష్టిరయంతో విజయస్థిధాన్ధో హ్యురసాధకః,
అశోకో మంత్రపాలశ్చ సుమంత్రశ్చాష్టమోఽభవత్.

౩

ములదూరము శత్రువులకెదిరింప నశక్తమై తనదు 'అయోధ్య' యనెడు నామ
ధేయశబ్దముయొక్క యర్థము యథార్థముగాఁ దనయందున్నదని తెల్పుచుఁ
బ్రకాశించుచున్నది. ౨౬౪

అధికంబగు పరాక్రమముగలిగి జనరంజనసామర్థ్యముతో వెలుంగు
చున్న దశరథమహారాజు శత్రువులం జక్కడిచి చంద్రుఁడు తనభార్యలగు
నక్షత్రంబులందోలె జనులకందఱుపను సౌఖ్యంబు గలుగఁ జేయుచు, నా
యయోధ్యను బాలింపుచుండెను. ౨౭౪

శత్రువులకెదిరింప నశక్తమైనందున యథార్థమగు 'అయోధ్య' అను
పేరం బరంగుచు దిటపు గలద్వారములు గడియ ప్రాకులు నాశ్వర్యకరము
లైన గృహంబులుంగలిసి యెల్లప్పుడు మంగళోపేతమై వేసవేలమునుప్పులచే
నిండియున్న యాయయోధ్యను, ఇంద్రతుల్యుండగు దశరథమహారాజు
పాలింపుచుండెను. ౨౮౪

ఇట్లు వాల్మీకిమహర్షి ప్రోక్షమైన శ్రీరామాయణమును నాదికావ్యమందలి
బాలకాండమున నాఱునసర్గ ముగిసినది.

వ ద వ స ర్గ ము

అలిబుద్ధికాలియగు నాదశరథమహారాజునకుఁ బ్రజ్ఞాదిబలముచేఁ
గార్యాలోచనవిధము నెఱింగి ముఖవికాసాదులచేఁ బరులయభిప్రాయములం
దెలిసికొనుచు రాజునకు మేలునేయ నాసక్తులైన మంత్రులుండిరి. ౧

పరాక్రమమును గొట్టకీర్తియును గలదశరథునకుఁ జరిశుద్ధులును
ఎల్లప్పుడును రాచకార్యములందు మిక్కిలి యాసక్తులునగు సేనమండ్రు
మంత్రులుండిరి. ౨

వారలలో ధృష్టియనువాఁడు మొదటివాఁడు, జయంతుఁడు రెండవ
వాఁడు, విజయుఁడు మూడవవాఁడు, సిద్ధార్థుఁడు నాలవవాఁడు, ఆర్థసాధ
కుఁడు ఐదవవాఁడు, అశోకుఁడు ఆఱవవాఁడు, మంత్ర పాలుఁ డేడవవాఁడు,
సుమంత్రుఁ డెనిమిదవవాఁడు నైరి. ౩

ఋత్విజౌ ద్వావభిమతౌ తస్యాస్తామృషిసత్తమా,
వసిష్ఠో వామదేవశ్చ మంత్రిణశ్చ తథాపరే.

౪

విద్యావినీతా స్త్రీమంతః కుశలా నియతేంద్రియాః,
శ్రీమంతశ్చ మహాత్మానశ్శాస్త్రజ్ఞా దృఢవిక్రమాః.
కీర్తిమంతః ప్రణిహితా యథావచనకారిణః,
తేజఃశూరమాయశః ప్రాప్తాస్సితపూర్వాభిభాషిణః.

౫

౬

క్రోధాత్కూమార్థహేతోర్వాన బ్రూయురన్యతం వచః. ౬౪

తేషామవిదితం కించిత్స్వేషు నాస్తి పరేషు వా,
క్రియమాణం కృతం చాపి చారేణాపి చిక్షీర్షితమ్.

౭౪

కుశలా వ్యవహారేషు సాహృదేషు పరిక్షితాః,
ప్రాప్తకాలం తు తే దండం ధారయేయుస్సుతేష్వపి,

౮౪

కోశసంగ్రహణే యుక్తా బలస్య చ పరిగ్రహే,
అహితం చాపి పురుషం న విహింస్యూరదూషకమ్.

౯౪

వీరాశ్చ నియతోత్సాహా రాజశాస్త్రమనుష్ఠితాః,
శుచీనాం రక్షితారశ్చ నిత్యం విషయవాసినామ్.

౧౦౪

బ్రహ్మక్షత్రమహింసంతస్తే కోశం సమపూరయన్,
సుతీక్ష్ణదండాస్సంప్రేక్ష్య పురుషస్య బలాబలమ్.

౧౧౪

ఆ దశరథమహారాజునకు వసిష్ఠుడనియు, వామదేవుడనియు నిద్దఱుమహర్షులు ప్రధానపురోహితులుగ నుండిరి. అట్లే ఇతరులైన పురోహితులును మంత్రులు నుండిరి.

ఆమంత్రులు సమస్తవిద్యలందును శేర్షులై, యకార్యములవలన లజ్జచే నివ ర్తిల్లుచు, యుక్తాయుక్త పర్యాలోచనమునందు సమర్థులై, యుక్తంబగు నింద్రియవ్యాపారముగలిగి శ్రీమంతులై, బుద్ధిమంతులై. సమస్తకాస్త్రముల నెఱింగి పరాక్రమమునం దెదురు లేక, ప్రజలచే గీర్తితులై, రాజకార్యములం దప్రమత్తులై, మాటదాటక జరిగించుచు, బ్రతాపంబున నోర్పునం గీర్తి పహించి, మాత్సర్యములేక చిఱునవ్వుతో మాటలాడుచు నుండిరి.

ఆమంత్రులు, కోపమువలన నైనను, కామనిమిత్తమైనను, అర్థనిమిత్తమైనను ఆసక్త్యము పలుకరు.

తమరాజ్యములందును బరరాజ్యములందును చేయఁబడుచుండు నది గాని, చేయఁబడినదిగాని, చేయ నిచ్చింపఁబడినదిగాని, యేదియైనను వేగు వానిమూలముగా నామంత్రులు తెలిసికొననిది లేదు.

వ్యవహారములందు సమర్థులును, న్యాయవిచారణమున మిత్రశత్రులందును సమముగానుండువారు నగు నామంత్రులు తమకొడుకులైన నిపరాధము చేసినచో, సరియైనదండమును విధింతురు.

ఆమంత్రులు, బొక్కసమును పృథ్విఁబొందింపుచు, నైవ్యముల సంగ్రహించి కాపాడుచు, దమకు శత్రువైనను, అపరాధము సేయనివాని సెంత మాత్రమును బీడింపరు.

ఆమంత్రులు, శత్రువులజయింప సమర్థులై, యెల్లప్పుడును మిక్కిలి సంతోషముతోఁ బ్రయత్నములు సేయుచు, నీలికాస్త్రోక్తపద్ధతిని గార్యములనడుపుచు, సమస్తస్థలములందునుండు సాధుపురుషుల సంరక్షింపుచు నుండిరి.

ఆమంత్రులు బ్రాహ్మణక్షత్రియులఁ బీడింపక, అపరాధిబలాబలములఁ జక్కఁగాఁ బరీక్షించి, ప్రబలనకఁ దీవ్రశిక్షయును దుర్బలనకు మృదుశిక్షయు విధింపుచు, బొక్కసమును నిండింపుచుండిరి.

శుచీనామేకబుద్ధీనాం సర్వేషాం సంప్రజానతామ్,
నాసీత్పురేవా రాష్ట్రేవా మృషావాదీ నరశ క్వచిత్. ౧౨౪

కశ్చిన్న దుష్టస్తత్రాసీత్పరదారరతో నరః,
ప్రశాంతం సర్వమేవాసీద్రాష్ట్రం పురవరం చ తత్. ౧౩౪

సువాససస్సు వేషాశ్చ తే ఐ సర్వే సుశీలినః,
హితార్థం చ నరేంద్రస్య జాగ్రతో నయచతుషా. ౧౪౪

గురౌ గుణగృహీతాశ్చ ప్రఖ్యాతాశ్చపరాక్రమే,
విదేశేష్వపి విజ్ఞాతాస్సర్వతో బుద్ధినిశ్చయాత్. ౧౫౪

సంధివిగ్రహత త్వజ్ఞాః ప్రకృత్యా సంపదాన్వితాః,
మృతసంవరణే శక్తాశ్చక్తాస్సూక్ష్మాసు బుద్ధిషు. ౧౬౪

నీతిశాస్త్రవిశేషజ్ఞాస్సతతం ప్రియవాదినః. ౧౭

ఈదృశైస్తైరమాత్రై స్తు రాజా దశరథోఽనఘః,
ఉపపన్నో గుణోపేతైరన్వశానద్వసుంధరామ్. ౧౮
అవేక్షమాణశ్చారేణ ప్రజా ధర్మేణ రంజయణః
ప్రజానాం పాలనం కుర్వన్న ధర్మాక పరివర్జయన్. ౧౯

అమంత్రులందఱు, బరస్పర మసూయబడక యేకకంఠులై, యైకమ శ్లోముగలిగి, రాజ్యతంత్రములు విచారింపుచుండఁగా నయోధ్యాపట్టణమందును, దేశములయందును, ఏమూలయందైనను దబ్బఱలాడుమచుఘ్నఁడు లేకపోయెను. ౧౨౪

ఆరాజ్యమునం దొకానొకఁడేనియు కుటిలుఁడుగాని పరభార్యా సత్తుఁడుగాని లేకుండెను. ఆపట్టణశ్రేష్ఠమును ఆదేశమును దశరథ పాలితమగు ప్రదేశ మంతయును మిక్కిలి కాంతముగనే యుండెను. ౧౩౪

అమంత్రులందఱును, మంచివస్త్రములు మంచి యలంకారములు మంచి యాచారములుఁ గలిగి, రాజునకు మేలుగలుగుటకై, యెల్లప్పుడును రాజు నీలి యుక్తముగానే యెంతమాత్రము నేనుఱక ప్రవర్తింపుచుండిరి. ౧౪౪

అమంత్రులందఱును, గురుజనమందు గుణములమాత్రము గ్రహించి దోషంబుల గణంబక గౌరవము నెఱుఁపుచు, “గొప్పపరాక్రమము గలవా”రని వినుచినొందినవారై, ఆన్నివిషయములందు నిశ్చయజ్ఞానము గలిగియుండుటం బట్టి యెల్ల దేశంబులందును బ్రసిద్ధులై యుండిరి. ౧౫౪

అమంత్రులందఱును, ఎప్పుడు ఎవనితో సంధిసేయవలెనో, ఎప్పుడు ఎవనితో యుద్ధము సేయవలెనో అనిర్థయమంతయు నెఱింగినవారలై, పుట్టిననాటనుండి స్వతస్సిద్ధంబగు నైశ్వర్యంబునఁ బొదలుచు, మంత్రరహస్యంబుల నెవ్వరికిఁ జెలియరాకుండునట్లు మఱుగు పఱచుటకు దురవగాహంబులగు సూక్ష్మార్థంబుల నిర్ణయించుటకు నలినసమర్థులై యుండిరి. ౧౬౪

అమంత్రులందఱును, ఎవ్వని నెట్లు ఎప్పుడు శిక్షించఁదగునో ఆ నీలివిశేషముల నెఱింగినవారై, ఎల్లప్పుడును అందఱకు నింపు జనించునటులు మాటలాడువారుగా నుండిరి. ౧౭౪

పాపరహితుడగు దశరథమహారాజు సద్గుణగణమండనులగు నీలాటి మంత్రులతోఁ గూడినవాడై భూమిని బరిపాలించెను. ౧౮౪

పురుషశ్రేష్ఠుడైన యాదశరథమహారాజు, వేగువాండ్రవలన నిఖల దేశవృత్తాంతంబుల నెఱుంగుచు, నపరాధులనెల్ల దండించి ప్రజలకు సంతో

విశ్రుతస్త్రిమ లోకేషు వదాన్యస్సత్క్షసంగరః,
స తత్ర పురుషవ్యాఘ్రశృశాస పృథివీమిమామ్.

౨౦

నాధ్యగచ్ఛద్విశిష్టంవా తుల్యంవా శత్రుమాత్తనః,
మిత్రవాన్నతసామంతః ప్రతాపహతకంటకః.

౨౧

స శశాస జగద్రాజా దివం దేవపతిర్వృథా,

౨౧౪

తైర్ఘ్నంత్రిభిర్ఘ్నంత్రహితే నివిష్టైః
వృతోఽనురక్తైః కుశలైస్సమర్థైః,

స పార్థివో దీప్తిమవాప యుక్త
స్తేజోమయైర్గోభివోదితోఽరక్తః.

౨౨౪

ఇత్యాద్యై, శ్రీమద్రామాయణే, ఆదికావ్యే,
బాలకాండే, సప్తమస్కంధః

అష్టమస్కంధః

తస్య త్వేవం ప్రభావస్య ధర్మజ్ఞస్య మహాత్మనః,
సుతార్థం తప్యమానస్య నానీద్యంశకరస్సుతః.

౧

చింతయానస్య తస్యైవం బుద్ధిరానీస్తహాత్మనః,

మము కల్పించుచు, ప్రజలకు సౌఖ్యముగలుగునట్లురక్షింపుచు, నధర్మమును బాణండ్లోలి, తనకీర్తి మూఁడులోకంబులయందును వినుతికెక్క, మహా దాకయై, సత్యప్రతిజ్ఞఁడై, యయ్యోధ్యానగరంబున నివసించి, యీభూమం డలంబంతయుఁ బాలింపుచుండెను. ౧౯, ౨౦.

మిత్రసంపన్నుడగు దశరథమహారాజు, సామంత వ్రథువులందఱుఁ బాదానతులై, దన్నుఁ గొల్పుచుండఁ, బేరువినిసంతనె తనవ్రతాపముఁ దలఁచి, శత్రువులందఱు టిచ్చనడి పాటిపోవ, నిష్కంఠకుఁడై పుడమిఁ బాలింపుచు, దనకన్న నధికుఁడుగాని సమానుఁడుగానియగు శత్రు వెట్టివాఁడో యెఱుంగలేనివాఁ డాయెను. ౨౦

అదశరథమహారాజు దేవేంద్రుఁడు స్వర్గమునువలె జగత్తును పరిపాలించెను.

అలోచనమందును దనకుమేలుసేయుటయందు నభినివృత్తై, తన యందనురాగముగలిగి, సమస్తకార్యములయందును సమర్థులైయుండు మంత్రు లతోఁ గూడియున్న యాదశరథమహారాజు, లేజోరూపంబులగుటం జేసి పరులఁబరిభవింప సమర్థములైన కిరణములతోఁ గూడి యుదయించిన బాల నూర్మ్యుఁడుఁబోలెఁ బ్రకాశించెను. ౨౧

ఇట్లు వాఙ్మీకిమహర్షి ప్రోక్తమైన శ్రీరామాయణమును నాదికావ్యమందలి బాలకాండమున ఏడవపర్వ ముగిసినది.

ఎనిమిదవసర్గము

ఇట్టివ్రథాపముగల యాదశరథమహారాజు, ధర్మముల నెఱింగి వ్రవర్తింపుచు, ధర్మవ్యభావముగలిగి, సంశాసముగలుగుటకుఁ బ్రతిబంధక ములు లేకపోయినను దనకుఁ బుత్రుఁడుగలుగమింజేసి పరితపింపుచున్నను, వానికి వంశకరుండగు కుమారుఁడు జనింపలేదు. ౧

పుత్రుఁడు కలుగలేదని చింతింపుచున్న మహాబుద్ధికాలియగు నాదశరథ

సుతార్థం హయమేధేన కిమర్థం న యజామ్యహమ్. ౨

స నిశ్చితాం మతిం కృత్వా యష్టవ్యమితి బుద్ధిమాన్,
మంత్రిభిస్సహ ధర్మాత్మా సర్వైరేవ కృతాత్తభిః. 3
తతోఽబ్రవీదిదం రాజా సుమంత్రం మంత్రిసత్తమమ్,
శీఘ్రమానయ మే సర్వాంగురూంస్తాన్ సపురోహితాన్. ౪

తతస్సుమంత్ర స్త్వరితం గత్వా త్వరితవిక్రమః,
సమానయత్స తాన్ సర్వాన్ సమస్తాన్వేదపారగాన్. ౫
సుయజ్ఞం వామదేవం చ జాబాలిమథ కాశ్యపమ్,
పురోహితం వసిష్ఠం చ యే చాన్యే ద్విజసత్తమాః. ౬
తాన్ పూజయిత్వా ధర్మాత్మా రాజా దశరథస్తదా,
ఇదం ధర్మార్థసహితం శ్లక్ష్యం వచనమబ్రవీత్ ౭
మమ లాలవ్యమానస్య పుత్రార్థన్నాస్తి వై సుఖమ్,
తదహం హయమేధేన యత్యోమితి మత్కిమమ్. ౮
తదహం యష్టమిచ్ఛామి శాస్త్రదృష్టేన కర్తౄణా,
కథం ప్రాప్స్యమ్యహం కామం బుద్ధిరత్ర విచార్యతామ్. ౯

తతస్సాద్వితి తద్వాక్యం బ్రాహ్మణాః ప్రత్యపూజయన్,
వసిష్ఠప్రముఖాస్సర్వే పార్థివస్య ముఖాచ్ఛృతమ్. ౧౦

ఊచుశ్చ పరమస్మీ తాస్సర్వే దశరథం వచ,
సంభారాస్సంభిర్యంతాం తే తురగశ్చ విముచ్యతామ్. ౧౧

మహారాజునకు, ఇదివఱకు నేనేల యశ్వమేధయాగముచే దేవతల నారాధింపలేదు? అని తలంపు వొడమినది. ౨

బుద్ధికాలియు ధర్మస్వభావుఁడునగు నాదశరథమహారాజు, మంత్రకార్యంబుల నారితేరి యెంతకును జాలియన్న మంత్రులందఱితో 'యాగము నేయవలసినది' అని గట్టిగా నాలోచనచేసి, యాపిష్టట మంత్రిశ్రేష్ఠుఁడగు సుమంత్రునకు, 'మాగురువులఁ బురోహితుల నందఱుం దోడితెచ్చు' అని యాజ్ఞాపించెను. 3, ౪

అనంతరము క్షీప్రగతిగలసుమంత్రుఁడు వెళ్లి, సుయజ్ఞుని వామదేవుని జాబాలికాశ్యపులు పురోహితుఁడగువసిష్ఠుని యింక యేయేవేదాధ్యయనసంపన్నులగు బ్రహ్మణోత్తములుగలరో వారిస్థలరను దోడితెచ్చెను. ౫, ౬

ధర్మస్వభావుఁడగు దశరథుఁడు వారలఁ బూజించి ధర్మార్థములతోఁ గూడి మనోహరమగు వాక్య మిలాగున చెప్పెను. ౭

పుత్రులతోఁకు మిక్కిలి విలపించుచున్న నాకు సుఖము కలుగనేలేదు. అందువలన ఆశ్వమేధయాగముచే దేవతల నారాధించెదను. అనినాతలంపురా కావున కాస్త్రములఁ జూడఁబడిన క్రియాకలాపములచే యాగము చేయుటకుఁ గోరుచున్నాను. నే నెట్లు నాతోర్కెబడయఁగలను? ఈవిషయమున విచారింపఁబడుగాక. ౮

అంతట వసిష్ఠుఁడు మొదలుగా బ్రహ్మజులందఱును, సాక్షాద్రాజముఖంబునుండి బయలు వెడలిన ధర్మిష్ఠులగు నావాక్యమును, 'చక్కగా నున్నది' అని శ్లాఘించిరి. ౧౦

మిక్కిలి ప్రీతులగుచును దశరథునిగూర్చి పల్కిరి. ౧౦౫

ఆప్రసిద్ధములగు యజ్ఞోపకరణములు సంపాదించఁబడుగాక గుఱ్ఱమును విడువఁబడుగాక. ౧౧

స్వర్వథా ప్రాప్యనే పుత్రానభిప్రేతాంశ్చ పార్థివ,
యస్య తే ధార్మికీ బుద్ధిరియం పుత్రార్థమాగతా. ౧౨

తతః ప్రీతోఽభవద్రాజా శ్రుత్వా తద్ద్విజభాషితమ్,
అమాత్యాంశ్చాబ్రవీద్రాజా హర్షపర్యాకులేక్షణః. ౧౩

సంభారాస్సంభ్రీయంతాం మే గురూణాం వచనాదిహ,
సమర్థాధిష్ఠితశ్చాశ్వాశ్వసోపాధ్యా యో విముచ్యతామ్. ౧౪

సరయ్యాశ్చోత్తరే తీరే యజ్ఞభూమిర్విధీయతామ్,
శాంతయశ్చాభివర్ధంతాం యథాకల్పం యథావిధి. ౧౫

శక్యః ప్రాప్తుమయం యజ్ఞస్సర్వేణాపి మహీక్షితా,
నాపరాధో భవేత్కష్టో యద్యస్మిన్ క్రతుసత్తమే. ౧౬

చిద్రం హి మృగయంతేఽత్ర విద్వాంసో బ్రహ్మరాక్షసాః,
నిహతస్య చ యజ్ఞస్య సద్యః కర్తా వివశ్యతి. ౧౭

తద్యథా విధిపూర్వం మే క్రతురేష సమాప్యతే,
తథా విధానం క్రియతాం సమర్థాః కరణేష్విహ. ౧౮

తథేతి చాబ్రువన్ సర్వే మంత్రిణః ప్రత్యపూజయన్,
పార్థివేంద్రస్య తద్వాక్యం యథాజ్ఞప్తం నిశమ్య తే. ౧౯

తథా ద్విజస్తే ధర్మజ్ఞా వర్ధయంతో నృపోత్తమమ్,

రాజా ! పుత్రార్థము నీ కిట్టిధార్మికబుద్ధి జనించినది. కావున నన్ని విధంబుల నుత్తమగుణులగుమూరులం బడనెదవు. ౧౩

అనంతరము దశరథమహారాజు బ్రాహ్మణోత్తములమాటలవిని సంతోషముచే కలఁతపడిన కనుఁగవలుకలవాఁడై మంత్రులతో (ముందుచెప్పఁబోవు మాదిరి) చెప్పెను. ౧౩

ఇప్పుడు నాగురువుల వాక్యములన కాశ్యపుపరణిములు సంపాదించుటగాక. (నేర్పరులచే రక్షించఁబడినదియు, గురువుతోఁగూడినగుణము విడువఁబడుగాక. ౧౪

సరయూనదికి ఉత్తరపుదిశగట్టునందు యాగభూమి చేయఁబడుగాక. తచ్ఛాంతులును యథాశాస్త్రముగ యథాక్రమముగ వృద్ధి నొందెడుగాక. ౧౫

ఈయశ్వమేధయాగమునం దపాయకరమైనయవచారము గలుగుట కవకాశము లేకున్నట్టైన, దీని సమస్తరాజులును జేయ సమర్థులు కాఁగలరు.

బ్రాహ్మణులుగానుండి యాగములుచేయుటయందుఁ బ్రమాదంబులు గలుగుటంజేసి రాక్షసత్వంబు నొందిన బ్రహ్మరాక్షసులు, యాగములందుఁ గలుగునపరాధంబులఁ జక్కగా నెఱింగియున్నవారుకావున, నీయశ్వమేధ యాగము నేయునప్పుడును, అపరాధంబులనేవెదకుచు యాగమును జేయువంజుతురు. యాగముచేడినచో దానియజమానుఁడును అప్పుడే నశించును. ౧౬

కావున ఎట్లు నా ఈ యశ్వమేధయాగము శాస్త్రప్రకారము తుదముట్టినో, అట్లు తగుప్రయత్నము చేయఁబడుగాక. మీరలు కార్యభారములయందు నేర్పరులరు. ౧౭

దశరథమహారాజు వాక్యమును విని, యామంత్రులందఱును 'ఆహ్లాప్రకారము చేసెదము' అని మనవిచేసి క్షాపించిరి. ౧౮

ధర్మజులగు నాబ్రాహ్మణు లందఱును, దశరథమహారాజునకు 'నీవు శోరినవద్దలిగే, యజ్ఞము నిర్విఘ్నముగాఁ దుదముట్టెడు' నని యాశీర్వా

అనుజ్ఞాతాస్తతస్సర్వే పునర్జన్మర్యథాగతమ్. ౨౦

విసర్జయిత్వా తాన్ విప్రాన్ సచివానిదమబ్రవీత్,
ఋత్విగ్భిరుపదిష్టోఽయం యథావత్క్రతురాప్యతామ్. ౨౧

ఇత్యుక్త్వా నృపశార్దూలస్సచివాన్ సముపస్థితాన్,
విసర్జయిత్వా స్వం వేశ్య ప్రవివేశ మహాద్యుతిః. ౨౨
తతస్స గత్వా తాః పత్నీర్నరేంద్రో హృదయప్రియాః,
ఉవాచ దీక్షాం విశత్రయక్ష్యేఽహం సుతకారణాత్. ౨౩

తాసాం తేనాతికాంతేన వచనేన సువర్చసామ్,
ముఖపద్మాన్యశోభంత పద్మానీవ హిమాత్యయే. ౨౪

ఇత్యాద్యే, శ్రీమద్రామాయణే, ఆదికావ్యే,
బాలకాండే అష్టమస్కర్గః

న వ ము స్క ర్గః

అచ్యుత్యా రహస్సుతో రాజానమిదమబ్రవీత్. ౪

ఋత్విగ్భిరుపదిష్టోఽయం పురావృత్తో మయా శ్రుతః. ౧

నసత్కుమారో భగవాన్ పూర్వం కథితవాన్ కథామ్,
ఋషీణాం సన్నిధౌ రాజా తవ పుత్రాగమం ప్రతి. ౨

దయచేసి, యతనిచే ననుజ్ఞాతులై, వచ్చునపుడు తమకుఁగలిగిన గౌరవములతోఁబెట్టిరి. ౨౦

దశరథమహారాజు ఆబ్రహ్మణులనందఱుం బంపి, “ఋత్విక్కులు చెప్పిన ప్రకారము, యాగోపకరణద్రవ్యముల నన్నింటిని సంపాదించుడు” అని మంత్రుల కాజ్ఞాపించెను. ౨౧

తేజశ్శాలియగు దశరథమహారాజు ప్రకారముగ చెప్పి చెంగటనున్న మంత్రులవదలి తనయిల్లు నేరెను. ౨౨

అంతట, నాదశరథమహారాజు, ఇంటిలోనికివెళ్లి, తనమనస్థియలగు కాసల్యాదిపత్నులఁజూచి “మీరు దీక్షనొందుడు, నేను ఋత్విక్కులుగఁగుటకై యాగముచేసెదను” అనిచెప్పెను. ౨౩

అతిమనోహరంబగు నామాటను వినఁగానే, హేమంతఋతువు గడచినపిదపఁ గమలములు ప్రకాశించునట్లు, లాదశరథకాంతలముఖములు ప్రకాశించినవి. ౨౪

ఇది శ్రీవాల్మీకిప్రోక్షంబగు శ్రీరామాయణమును నాదికావ్యమునందు బాలకాండమున నెనిమిదవసర్గము.

తొమ్మిదవ సర్గము

సారథియగు సుమంత్రుఁ డీవార్తవిని వక్ష్యమాణప్రకారము రాజును గూర్చి వలకుచున్నాఁడు.

ఈవసిష్ఠాదిమహర్షు లుపదేశించిన పుత్రప్రాప్త్యపాయమును నేను మూర్ఖము ఇతిహాసరూపముగా వినియున్నాను. ౧

మున్ను భూతభవిష్యద్వర్తమానజ్ఞానాదిమాహాత్మ్యములుగల సనత్కుమారమహర్షి, ఋషులందఱును వినుచుండ నీపుత్రుఁడనిగుఱించి జరుగఁబోవు సోక్ష్మకథను జెప్పెను. ౨

కాశ్యపస్య తు పుత్రో ౭ స్తి విభండక ఇతి శ్రుతః,
 ఋశ్యశృంగ ఇతి ఖ్యాతస్తస్య పుత్రో భవిష్యతి. 3
 స వనే నిత్యసంవృద్ధో మునిర్వనచరస్సదా,
 నాన్యం జానాతి విప్రేంద్రో నిత్యం పిత్రనువర్తనాత్. ౪

ద్వైవిధ్యం బ్రహ్మచర్యస్య భవిష్యతి మహాత్మనః,
 లోకేషు ప్రథితం రాజన్ విప్రైశ్చ కథితం సదా. ౫

తస్యైవం వర్తమానస్య కాలస్సమభివర్తత,
 అగ్నిం శుశ్రూషమాణస్య పితరం చ యశస్వినమ్. ౬

ఏతస్మిన్నేవ కాలేతు రోమపాదః ప్రతాపవాన్,
 అంగేషు ప్రథితో రాజా భవిష్యతి మహాబలః. ౭

తస్య వ్యతిక్రమాద్రాజ్ఞో భవిష్యతి సుదారుణా,
 అనావృష్టిస్సుఘోరావై సర్వభూతభయావహా. ౮
 అనావృష్ట్యాం తు వృత్తాయాం రాజా దుఃఖసమన్వితః,
 బ్రాహ్మణాన్ శ్రుతవృద్ధాంశ్చ సమానీయ ప్రవక్ష్యతి. ౯
 భవంతశ్శృతధర్మాణో లోకచారి త్రవేదినః,
 సమాదిశంతు నియమం ప్రాయశ్చిత్తం యథాభవేత్. ౧౦
 వక్ష్యంతి తే మహీపాలం బ్రాహ్మణా వేదపారగాః. ౧౦౫

విభండకసుతం రాజన్ సర్వోపాయైరిహనయ. ౧౧

కాశ్యపమహర్షిః విభండకుఃడను తనయఁడు గలఁడు. అతనిః ఋశ్యశృంగుఁ డను ప్రసిద్ధుఁడగువుత్రుఁడు కాఁగలఁడు. 3

అఋశ్యశృంగమహాముని విడువక యడవిలోనే పెరిగి యడవిలోనే యెల్లప్పుడును సంచరించునడవిలోనుండుతండ్రిగారి నే యనుసరించు నుండుటంజేసి యడవికన్న నితరములగునగరగ్రామములనుగాని యందుండు విశేష పదార్థములనుగాని యెఱుంగక యుండును. 4

అఋశ్యశృంగుఁడు లోకంబులందుఁ బ్రసిద్ధమై బ్రహ్మజులచేఁ గొని యాడంబడురీతిని ప్రతిత్వమునను బ్రజాపత్యత్వమునను రెండువిధముల బ్రహ్మచర్యముల నొందఁగలఁడు, 5

అఋశ్యశృంగ మహాముని యన్నిహాత్రమును గీర్తిసంపన్నుండగు తండ్రిని సేనించుచుఁగొంతకాలము ప్రతిత్వంబునెడు బ్రహ్మచర్యముం దుండఁగలఁడు. 6

ఈకాలముందే యంగదేశమందు మహాపరాక్రమమును మహాబలము నుం గలిగి, జగద్విఖ్యాతుఁడై యుండు రోమపాదుండను రాజొకం దుండఁగలఁడు. 7

ఆరోమపాదుఁడు ధర్మము నతిక్రమించుటంజేసి పెక్కుదేశంబులం బెద్దకాలమువఱకు సర్వప్రాణిభయంకరంబైన యనావృష్టి జనింపంగలడు. 8

అనావృష్టిరాఁగానే యారోమపాదుఁడు దుఃఖమునొంది, వేదకాస్త్రసంపన్నులగు బ్రహ్మజుల రావించి యిట్లని యడుగును. 9

మీరు సమస్తధర్మంబుల లోకాచారంబుల నెఱుంగుదురు. ఈయనావృష్టిఁగారణమైనపాపముపోవునట్లుఁజనియమమును నాకుపదేశించుఁడు. 10

వేదాంతమును చక్కగ నెఱింగిన యాబ్రహ్మజులు ఆరోమపాదుని గూర్చి యిట్లనిచెప్పగలరు. 10౪

రోమపాదమహారాజా ! ఏయుపాయముచేతనైనను విభండకమహామునికొడుకైన ఋశ్యశృంగు నిచ్చటికిఁ దోడితెచ్చు; అట్లుచితసత్కారము

అనాయుచ మహీపాల ఋశ్యశృంగం సుసత్కృతమ్,
ప్రయచ్ఛ కన్యాం శాంతాం వై విధినా సుసమాహితః. ౧౨
తేహంతు వచనం శ్రుత్వా రాజా చింతాం ప్రపత్స్యతే,
కేనోపాయేన వై శక్య ఇహనేతుం స వీర్యవాన్. ౧౩

తతో రాజా వినిశ్చిత్త్య సహమంత్రీ భిరాత్మవాన్,
పురోహితమమాత్యాంశ్చ తతః ప్రేష్యతి సత్కృతాన్. ౧౪
తేతు రాజ్ఞో వచశ్శ్రుత్వా వ్యధితా వినతాననాః,
న గచ్ఛేమ ఋషేర్భీతా అనునేష్యంతి తం నృపమ్. ౧౫

వక్ష్యంతి చింతయిత్వా తే తస్యోపాయాంశ్చ తత్త మాన్,
అనేష్యామో వయం విప్రం న చ దోషో భవిష్యతి. ౧౬

ఏవమంగాధిపేనైవ గణికాభిః ఋషేస్సుతః,
ఆనీతోఽవర్షయద్దేవశ్శాంతా చాస్తై ప్రదీయతే. ౧౭

ఋశ్యశృంగస్త జామాతా పుత్రాంతస్తవ విధాస్యతి,
ససత్కుమారకథితమేతావద్వ్యాప్యహృతం మయా. ౧౮
అథ హృష్టో దశరథస్సుమంత్రం ప్రత్యభాషత,
యథర్ఘ్యశృంగస్తాన్వినీతో విస్తరేణ త్వయోచ్యతామ్. ౧౯

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, నవమస్కంధః.

లతోఁ దోడితెచ్చి, విచారముదక్కి, యాయనకు నీకూతురైనకాంతను యథా విధిగ నొసంగుము. ౧౧, ౧౨

అబ్రహ్మణులమాటనువినఁగానే రోమపాదుండు “ఏయుపాయమున జీలేంద్రియుండగునాఋశ్యశృంగునిటకుఁదోడిలేదగు” నని యాలోచింపఁ గలఁడు. ౧౩

పిమ్మట మంత్రులతో నాలోచించి, నిశ్చయించి, మంత్రులను బురోహితునిఁ బూజించి, ఋశ్యశృంగునిదోడితెచ్చుటకువారి బాపఁగలఁడు.

అపురోహితమంత్రులు రోమపాదునిమాట నాలకించి, మహాతపస్వి యును జండకోపుండునగు విభండకమహర్షి వలన భయంపడి, దుఃఖితులై మొగమువాంచి “మేముపోఁజాలము” అనియారోమపాదునినయ్యునుతురు.

అపురోహితమంత్రులు ఋశ్యశృంగునిఁ దోడితెచ్చుటకుం దగిన యుపాయంబు నాలోచించి, “మేము ఋశ్యశృంగునిదోడితెచ్చెదము దోష మేమియుంగలుగదు” అని యారోమపాదునకుం జెప్పఁగలరు. ౧౪

ఈప్రకారము రోమపాదుండు వేళ్ళలచే నాఋశ్యశృంగునిఁ దన పట్టణమునకుం దోడితెప్పించఁగానే పర్జ్యుండు వర్షము గురియును; అంత రోమపాదుండు తనకూతురైనకాంత నాఋశ్యశృంగున కిచ్చును. ౧౫

అల్లుడగు ఋశ్యశృంగుండుమాత్రము నీకు పుత్రుల నొసంగఁగలఁడు. తొల్లి ననత్కుమారుండు నాకెఱిగిందినవృత్తము నివ్వఁడు చెప్పిరి. ౧౬

సుమంత్రుండు చెప్పినకథయంతయు వినినపిమ్మట దశరథుండు సంతోషుడై “వారలు ఋశ్యశృంగుని దోడి తెచ్చినవిధమంతయు వివరముగాఁ జెప్పుము” అని సుమంత్రున కానతిచ్చెను. ౧౭

ఇది తో మ్మి ద వ న ర్గ ము.

ద శ మ స్స ర్గః

సుమంత్రశ్చోదితో రాజ్ఞా ప్రోవాచేదం వచస్తదా. 4

యథర్ఘ్యశృంగస్తాన్వీతశ్శృణుమే మంత్రిభిస్సహ. ౧

రోమపాదమువాచేదం సహమాత్యః పురోహితః,
ఉపాయో నిరపాయోఽయమస్తాభిరభిచింతితః. ౨

ఋశ్యశృంగో వనచరస్తపస్సాస్విధ్యాయనే రతః,
అనభిజ్ఞస్స నారీకాం విషయాణాం సుఖస్య చ. 3

ఇంద్రియార్థైరభిమతైర్నరచిత్తప్రమాధిభిః,
పురమానాయయిష్యామః ఊప్రం చాధ్యవసీయతామ్. ౪

గణికాస్తత్ర గచ్ఛంతు రూపవత్యస్సవ్వలంకృతాః,
ప్రలోభ్య వివిధోపాయైరానేష్యంతీహ సత్కృతాః. ౫

శ్రుత్వా తథేతి రాజా చ ప్రత్యువాచ పురోహితమ్,
పురోహితో మంత్రిణశ్చ తథా చక్రు శ్చ తే తదా. ౬

వారముఖ్యాశ్చ తచ్చుత్వా వనం ప్రవివిశుర్నహత్.
అశ్రమస్యావిదూరేఽస్మిన్ యత్నం కుర్వంతి దర్శనే,
ఋషిపుత్రస్య ధీరస్య నిత్యమాశ్రమవాసినః. ౭౪

పదియవ సర్గము

అప్పుడు దశరథమహారాజుచేత ప్రేరేపించబడిన సుమంత్రుడు వక్ష్యమాణునిగా పలికెను. 4

మంత్రులు ఋశ్యశృంగుని వెంటబెట్టుకొని వచ్చినవిధమును నావలన వినుము. 5

పురోహితుడు మంత్రులతోఁ గూడినవాడై ఈవక్ష్యమాణునిగా దానిని రోమపాదునిగూర్చి పల్కెను. అపాయములేని ఈయంపాయము మాచేత నాలూచింపఁబడినది. 6

ఆఋశ్యశృంగుఁడు అడవియందే తిరుగుచు నెల్లప్పుడును దవన్సువేదాధ్యయనము వీనియందే వర్తింపుచుండుటంబట్టి స్త్రీలంగాని విషయముఖముగాని యంతమాత్రము నెఱుంగఁడు. 7

పురుషహృదయములకు ఊభమునుగలిగించు సర్వసమృద్ధములైనరూపరసగంధాదులగు నింద్రియవిషయములచే నాఋశ్యశృంగునిహృదయమును వశీకరించి యతని నీపట్టణమునకుం దోడితెప్పించెదము. శీఘ్రముగా నాప్రకారము నిశ్చయింపుడు. 8

ఆఋశ్యశృంగునియొడకు మంచిరూపముగలిగి, చక్కనైన యలంకారములు ధరించియుండు వేశ్యలం బంపవలయు. వారలూ ఋశ్యశృంగుని బలు దెఱంగుల పంచింది యిటుకు దోడిలేకలరు. 9

రోమపాదు డామాటను విని, యాలాగుననే నేయవలయునని పురోహితునితోఁ జెప్పెను. అప్పు డాపురోహితుండును మంత్రులును ఆప్రకారమే వేశ్యలను వనమునకేగ నాజ్ఞాపించిరి. 10

మేటితోగమువార లామంత్రమాటలవిని గొప్పయడవిని జొచ్చిరి. 11

ఆవేశ్యలు, విభండకాశ్రమమునకు సమీపప్రదేశమునందుండి ఋశ్యశృంగుఁడు ఋషిపుత్రుడై యడవిలోనేయున్నందున నాగరులప్రక్రియ నెఱుంగనివాడై జితేంద్రియుండై యెప్పుడు నాశ్రమములోనే యుండుటం బట్టి యాయనకుఁ గోపము వాడమకుండునట్లు గనుఁగొనుటెట్లగునో యాప్రయత్నము చేయుచుండిరి. 24

పితుస్స నిత్యసంతుష్టో నాతిచక్రమ చాశ్రమాత్. ౮

న తేన జన్తప్రభృతి దృష్టపూర్వం తపస్వినా,
స్త్రీవా పుమాన్వా యచ్ఛాన్యత్సర్వం నగరరాష్ట్రజమ్. ౯

తతః కదాచిత్తం దేశమాజగామ యదృచ్ఛయా,
విభండకసుతస్తత తాశ్చాపశ్యద్వరాంగనాః. ౧౦
తాశ్చిత్రివేషాః ప్రమదా గాయంత్యో మధురస్వరాః,
ఋషిపుత్రముపాగమ్య సర్వా వదన మబ్రువన్. ౧౧

కస్త్యం కిం వర్తనే బ్రహ్మజ్ఞాతుమిచ్ఛానుహే వయమ్.
ఏకస్త్యం విజనే ఘోరే వనే చరసి శంస నః. ౧౨

అదృష్టరూపాస్తాస్తేన కామ్యరూపా వనే స్త్రీయః,
హార్దైత్య మతిర్జాతా హ్యఖ్యాతుం పితరం స్వకమ్. ౧౩

పితా విభండకోఽస్తాకం తస్యాహం సుత ఔరసః,
ఋశ్యశృంగ ఇతి ఖ్యాతం నామ కర్త చ మే భువి. ౧౪

ఇహాశమపదోఽస్తాకం సమీపే శుభదర్శనాః,
కరిష్యేవోఽత్ర పూజాం వై సర్వేషాం విధిపూర్వకమ్. ౧౫

ఋషిపుత్రవచస్కృత్వా సర్వాసాం మతిరాసవై,
తదాశ్రమపదం ద్రష్టుం జగ్గుస్సర్వాశ్చ తేన తాః. ౧౬

ఆగతానాం తతః పూజామృషిపుత్రశ్చకారహ,
ఇదమర్ఘ్యమిదం పాద్యమిదం మూలంఫలం చ నః. ౧౭

ఆ ఋశ్యశృంగుడు శిశువుకూడయందే యానత్తుండగుటంబట్టి యాశ్రమమును సైతము దాటి యావలికిఁ బోవుటలేదు. ౮

ఆఋశ్యశృంగుడు పుట్టినది మొదలు అంతకుమున్ను స్త్రీనిగాని పురుషునిగాని యింక నితరములైనవానిగాని పట్టణములందు గ్రామములందుఁ బుట్టిన దేవదార్థమునుం జూచి యెఱుంగఁడు. ౯

పిమ్మట నొకానొకప్పు డాఋశ్యశృంగుడు దైవవశంబునంజేసి యావేశ్య లుండుచోటి కేలేంచి, యాయుత్తమస్త్రీలం జూచెను. ౧౦

ఆవేశ్యలందఱును నానావిధంబులగు నలంకారంబులు దాల్చి, మనోహరంబైన కంఠధ్వనితో గానముచేయుచు నాఋశ్యశృంగునింజేరి, యిట్లని పలికిరి. ౧౧

బ్రాహ్మణుండా! “నీవెవ్వఁడవు? ఎందు కీయడవిలో నుండెదవు? మేముదాని నెఱుంగఁగోరితిమి; జనసంచారమేలేక భయంకరంబైయుండునీయడవి లోనొంటిఁ జరించెదవేల. ఆకారణమును మాకుంజెప్పుము” అని పలికిరి. ౧౨

ఆవేశ్యలవంటిరూపముగలవారినడవియందు ఋశ్యశృంగుండెప్పుడుం జూచియుండనందున వారియందతనికి మిగులన్నేహముగలిగి, వారికిఁదనతండ్రి గారినిం దెలుపవలెనని బుద్ధిపుట్టెను. ౧౩

నాతండ్రి విభండకుఁడు. అతనికి నేనారసపుత్రుఁడ, నాపేరుఋశ్యశృంగుఁడని ప్రసిద్ధము, తపోరూపకర్తమును భువిని ప్రసిద్ధమే. ౧౪

దర్శనీయులారా! ఇచ్చట సమీపమున మాతాశ్రమ మున్నది. అచ్చట మీకందఱకు యథావిధిగా పూజ నల్పంబులను. ౧౫

ఈలాటిఋశ్యశృంగునిమాటల విని వారలకు ఋష్యాశ్రమము జూడ నాశగల్గెను. ఋశ్యశృంగునితోఁ గూడ నచ్చటికి వెళ్లిరి. ౧౬

ఋశ్యశృంగుఁడు తనయాశ్రమమునకువచ్చినవారలకు యిదియ యర్ఘ్యము, ఇదియ పాద్యము, ఇదియ మూలము, ఇదియ ఫలము అని పూజచేసెను.

ప్రతిగృహ్య చ తాం పూజాం సర్వావవ సముత్సుకాః,
ఋషేర్భితాశ్చ శీఘ్రం తా గమనాయ మతిం దధుః. ౧౮

అస్తాకమపి ముఖ్యాని ఫలానీమాని వై ద్విజః,
గృహాణ ప్రతి భద్రం తే భక్షయస్వ చ మాచిరమ్. ౧౯
తతస్తాస్తం సమాలింగ్య సర్వా హస్త సమన్వితాః,
మోద కాఽ ప్రదదు స్తస్మై భక్ష్యంశ్చ వివిధాఽ బహుాన్. ౨౦

తాని చాస్వాద్య తేజస్వీ ఫలానీతి స్త మన్యతే,
అనాస్వాదితపూర్వాణి వనే నిత్యనివాసినామ్. ౨౧

ఆపృచ్ఛ్య చ తదా విప్రం వ్రతచర్యాం నివేద్య చ,
గచ్ఛంతి స్తాపదేశాత్తా భీతాస్తస్య పితృస్త్రియః. ౨౨

గతాసు తాసు సర్వాసు కాశ్యపస్యాత్తజో ద్విజః,
అస్యస్థహృదయశ్చాసీద్దుఃఖాత్త స పరివర్తతే. ౨౩
తతోఽపరేద్యుస్తం దేశమాజగామ స వీర్యవాఙ్,
మనోఽక్షా యత్ర తా దృష్టా రూపవత్యస్సృలంకృతాః. ౨౪

దృష్టైవ తాస్తదా విప్రమాయాంతం హృష్టమానసాః,
ఉపసృత్య తతస్సర్వా స్తాస్తమూచురిదం వచః. ౨౫
ఏహ్యశ్రమపదం సౌమ్య హ్యస్తాకమితి చాబ్రువత్,
తత్రాప్యేష విధిశ్శీర్మా విశేషేణ భవిష్యతి. ౨౬

ఆవేశ్యులందఱును మిగుల సుతానూహముతో నాఋశ్యశృంగుండుసేయు
తూజంబ్రలిగ్రహించి, విభండకమహర్షి దీని నెఱింగినఁ గోపించి శపించునని
భయమొంది, “యిచ్చటఁ దడవు నేయరాదు. శివుఁముగా వెళ్లవలయు” నని
నిశ్చయించిరి. ౧౮

అన్నిట శ్రేష్ఠములైన యామాఫలములనుం బుచ్చుకొనుము, దీన నీకు
మంగళమొదవు సాలస్యమునీయక వీనిని భక్షింపుము. ౧౯

అంతట నావేశ్యులందఱును సంతోషముతో నాఋశ్యశృంగునిఁ గవుం
గిలించికొని, యతనికిఁ గుడుములను మఱియును ననేకములయిన నానావిధ
భక్ష్యములను నొసంగిరి. ౨౦

తపస్సునందేదృష్టిగల యాఋశ్యశృంగుండు వారిచ్చినభక్ష్యముల
మెనవియు నవి భక్ష్యములని తెలిసికొనంజాలక “ఇవి, యెల్లప్పుడునడవియందు
వానము సేయు మాబోటివార. లిదివఱకుం జవిచూడని ఫలములు” అని
తలంచెను. ౨౧

అప్పుడావేశ్యులు, “విభండకునకుం దెలిసిన నపాయముగలుగు” నని
భయమునొంది, ఋశ్యశృంగుని వీడుకొలిపి, “యొక వ్రతానుష్ఠానమునకుఁ
బోవలయు” నని యొకసాకు నెప్పి వెల్లిరి. ౨౨

ఆవేశ్యులందఱును వెల్లినవెనుక, విభండకసుతుండగు నాఋశ్యశృంగుండు,
మనస్సున స్వాస్థ్యములేక దుఃఖింబున నిట్టట్టు లిరుగుచుండెను. ౨౩

అంత నామఱుచటిసాఁడు నియతబ్రహ్మచర్యుడైన ఋశ్యశృంగుండు
తాను మున్ను మనోహరంబగు రూపముగలిగి మంచ్చియలంకారములతో
వెలుంగుచున్నయావేశ్యులం జూచినప్రదేశమునకు వచ్చెను. ౨౪

ఆఋశ్యశృంగుండు తమయొద్ది కేతెంచుటను జూచినంతనే సంత
సించి యతనికి దగ్గఱి యిట్లని పలికిరి. ౨౫

“సామ్యుడా! మాయాశ్రమమునకునీవు రావలయు; నచ్చట స్వదేశ
మగుటవలన నీకుఁ జక్కఁగా సత్కారముసేయఁగలము; అని వచించిరి. ౨౬

- శ్రుత్వాతు వచనం తాసాం సర్వాసాం హృదయంగమమ్.
గమనాయ మతిం చక్రే తంచ నిన్యస్తదా స్త్రియః. ౨౩
- తత్ర చానీయమానేతు విస్తే తస్మిన్ మహాత్మని,
వవ్ష సహసా దేవో జగత్ప్రహ్లాదయంస్తదా. ౨౪
- వర్షేణై వాగతం విప్రం విషయం స్వం నరాధిపః,
ప్రత్యుద్గమ్య మునిం ప్రహ్వశ్శిరసా చ మహీం గతః. ౨౫
- అఘ్నం చ ప్రదదౌ తస్మై న్యాయతస్సుసమాహితః,
వప్రే ప్రసాదం విప్రేంద్రాన్తా విప్రం మన్యురావిశత్. ౩౦
- అంతఃపురం ప్రవిశ్యాస్తే కన్యాం దత్త్వా యథావిధి,
శాంతాం శాంతేన మనసా రాజా హర్ష మవాప సః. ౩౧
- ఏవం స న్యవసత్తత్ర సర్వకామైస్సుపూజితః. ౩౧౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, దశమస్కంధః.

ఏకాదశస్కంధః

- భూయఏవ హి రాజేంద్ర శృణు మే వచనం హితమ్,
యథా స దేవప్రవరః కథాయామేవమబ్రవీత్. ౧
- ఇక్ష్వాకుణాం కులే జాతో భవిష్యతి సుధార్మికః,
నామ్నా దశరథో నామశ్రీమాన్సత్యవ్రతిశ్రవః. ౨

అవేశ్యలందఱును జెప్పిన మనోహరమైనమాటలనువిని, యాబుశ్యశృంగుఁడు, వారల వెంబడించుటకిచ్చగించెను. అంత వారలతనిదోడుకొనివెళ్లిరి.

అంగదేశమందును మహాత్ముండగు నాబుశ్యశృంగుఁడు ప్రవేశించినంత, నేశీఘ్రముగా ప్రపంచమునకింతయు, సంతోషముగలుగనట్లు వర్షముగురిసెను.

రోమపాదుండు వర్షముతోఁగూడ దనదేశమునకే తెంచిన మహా బ్రాహ్మణుండగు నాబుశ్యశృంగమహర్షిని వినయనమ్రుండై యెదుర్కొని, సాష్టాంగముగ నభినందించెను. ౨౯

ఆరోమపాదుఁడు నిర్మలమయిన హృదయముగలవాడై యాబుశ్యశృంగున కర్హ్యపాద్యంబుల శాస్త్రక్రమంబున నొసంగి యనుగ్రహింపవలయునని వేడెను. ఆబుశ్యశృంగుఁడును అతనిప్రార్థన సంగీకరించి యతండు మోసంబునం దన్నుఁ గొని తెచ్చుటకుఁ గోపగింపలేదు. 30

రోమపాదమహారాజాబుశ్యశృంగుని సంతులిరికిఁ గొనిపోయి, శాంతమనస్కుండై యతనికిం దనకూతురైన శాంతను యథాశాస్త్రంబుగ నొసంగి సంతోషంబు నొందెను. 31

ఆబుశ్యశృంగుఁ డాప్రకారము శాంతను వివాహంబై రోమపాదుండు తనకోర్కులన్నియుం దీర్చుచుఁ గొలుచుచుండనాయంతగృహంబు నందుండెను. 32.

ఇది పదియవ సర్గము

పదునొకండవ సర్గము

దశరథుఁడా ! ఇంక నాసనత్కుమారుండు చెప్పినట్లు నెప్పెద; నామాట వినుము. ౧

శ్రీమంతుండును సత్యప్రతిజ్ఞుండునగు దశరథుండనియెడు నొకధార్మికుం డిత్వాకువంశమునం బుట్టఁగలఁడు. ౨.

అంగరాజేన సఖ్యంచ తస్య రాజ్ఞో భవిష్యతి. ౨౪
 కన్యా చాస్య మహాభాగా శాంతా నామ భవిష్యతి. 3
 పుత్రస్తు సోఽంగ రాజస్య రోమపాద ఇతి శ్రుతః,
 తం స రాజా దశరథో గమిష్యతి మహాయశాః. ౪
 అనవత్యోఽస్మి ధర్మాత్మః శాంతాభర్తా మమక్రతుమ్,
 ఆహరేత త్వయాజ్ఞప్తస్సంతానార్థం కులస్య చ. ౫

శ్రుత్వా రాజ్ఞోఽథ తద్వాక్యం మనసా స విచింత్య చ,
 ప్రదాస్యతే పుత్రవంతం శాంతాభర్తారమాత్మవాన్. ౬
 ప్రతిగృహ్యచ తం విప్రం స రాజా విగతజ్వరః,
 ఆహరిష్యతి తం యజ్ఞం ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా. ౭
 తంచ రాజా దశరథో యష్టుకామః కృతాంజలిః,
 ఋశ్యశృంగం ద్విజశ్రేష్ఠం వరయిష్యతి ధర్మవిత్. ౮
 యజ్ఞార్థం ప్రసవార్థంచ స్వర్గార్థంచ నరేశ్వరః,
 లభతేచ స తం కామం ద్విజముఖ్యాద్విశాంపతిః. ౯

పుత్రాశ్చాస్య భవిష్యంతి చత్వారోఽమితవిక్రమాః,
 వంశప్రతిష్ఠానకరాస్సర్వలోకేషు విశ్రుతాః. ౧౦

ఏవం స దేవప్రవరః పూర్వం కథితవాన్ కథామ్,
 సనత్కుమారో భగవాన్ పురా దేవయుగే ప్రభుః. ౧౧
 స త్వం పురుషశార్దూల తమానయ సుసత్కృతమ్,
 స్వయమేవ మహారాజ గత్వా సబలవాహనః. ౧౨

అదశరథునకు సంగదేశప్రభువునకుం జెలిమి గలుగును. ౨౪

అయంగరాజునకు, రోమపాదుండనెడు ప్రసిద్ధుడైన కుమారుడుపుట్ట గలడు; ఆరోమపాదునకుకాంతయనెడు మహాభాగ్యవతియగు నొకకూఁ తురు జనింపగలదు; ఆరోమపాదునియొద్దకు దశరథుండు పోగలడు. ౩, ౪

“ధర్మాత్ముడవైన, రోమపాదుడా! నాకు సంతానములేకయున్నది; నీ వాజ్ఞాపించినట్లైన కాంతావలియైన ఋశ్యశృంగుండు వంశమునకు సంతానము గలుగునట్లుగ నాయజ్ఞములు జక్కగా నెఱవేర్చును.” అని దశరథుండు రోమపాదు నడుగంగలడు. ౫

దశరథమహారాజుడుగఁగానే బుద్ధిశాలియగు రోమపాదుండుమనస్సున నాలోచించి, పుత్రప్రదానసమర్థుడైన ఋశ్యశృంగు నకనికియ్యగలడు.

అదశరథమహారాజును ఋశ్యశృంగుం బుచ్చుకొని, మనస్తాపమువిడిచి సంతృప్తమానసుండై యాగమును చేయగలడు. ౬

అదశరథమహారాజును యజ్ఞముజేయఁదలంచి కైమోడ్చి, బ్రాహ్మణ శ్రేష్ఠుండగు నాఋశ్యశృంగునిఁ దనయాగమును జేయించుటకును దాన సంతానము కలిగించుటకునుదాన స్వర్గముప్రాప్తించునట్లు సేయుటకును బ్రార్థిం పగలడు. ఆఋశ్యశృంగుండును దశరథునిప్రార్థన నంగీకరించి, యాకామ్య యాగమును జేయించును. ౭, ౮

దశరథమహారాజునకుఁగొలంచిలేనిపరాక్రమము గలిగి, యాచంద్రా ర్కముగ వంశమును పృథ్విబొందించుచు సమస్తలోకంబులందును ప్రసిద్ధు లై వెలుంగు కొడుకులు నలువురు జనింపగలరు. ౧౦

దేవశ్రేష్ఠుండును మాహాత్మ్యముగలవాఁడును సమర్థుండు నగు నా. నన త్కుమారుండు మునుపు కృతయోగమునం దీ ప్రకారము కథచెప్పెను. ౧౧

పురుషశ్రేష్ఠుడవైన దశరథుడా! నీవు పుత్రార్థివికావున నీవే నైస్య వాహనములలో నచ్చోటికివెళ్లి, గొప్పసత్కర్మముజేసి, యాఋశ్యశృంగునిం దోడ్కొనిరమ్మ; అని సుమంత్రుండు దశరథునకు జెప్పెను. ౧౨

అనుమాన్య వసిష్ఠం చ సూతవాక్యం నిశమ్య చ,
సాంతగిపురస్సహమాత్యః ప్రయయా యత్ర స ద్విజః. ౧౩

వనాని సరితశ్చైవ వ్యతిక్రమ్య శనైశ్శనైః,
అభిచక్రామ తం దేశం యత్ర వై మునిపుంగవః. ౧౪
ఆసాద్య తం ద్విజశ్చేష్ఠం రోమపాదసమీపగమ్,
ఋషిపుత్రం దదర్శాదౌ దీప్యమానమివానలమ్. ౧౫

తతో రాజా యథాన్యాయం పూజాం చక్రే విశేషతః,
సఖిత్వాస్తస్యవై రాజ్ఞ ప్రహృష్టేనాంతరాత్తనా. ౧౬
రోమపాదేన చాఖ్యాయమృషిపుత్రాయ ధీమతే,
సఖ్యం సంబంధకం చైవ తదా తం ప్రత్యపూజయత్. ౧౭

ఏవం సుసత్కృతస్తేన సహోషిత్యా నరరభః,
సప్తాష్టదివసాః రాజా రాజానమిదమబ్రవీత్. ౧౮

శాంతా తవ సుతా రాజన్ సహ భర్తా విశాంపతే,
మదీయనగరం యాతు కార్యం హి మహదుద్యతమ్. ౧౯

తథేతి రాజా సంశ్రుత్య గమనం తస్య ధీమతః,
ఉవాచ వచనం విప్రం గచ్ఛ త్వం సహ భార్యయా. ౨౦

ఋషిపుత్రః ప్రతిశ్రుత్య తథేత్యాహ నృపం తదా,
స నృపేణాభ్యనుజ్ఞాతః ప్రయయా సహ భార్యయా. ౨౧

అదశరథుడు సుమంత్రునిమాటనిన పసిష్ఠనకుండలిసి, వారియనుజ్ఞ నొంది యంతఃపురస్థిలనుం దోడ్కొని, మంత్రిసహితుడై యాఋశ్యశృంగుండున్న రోమపాదునిపట్టణమునకుంబోయెను. ౧౩

అదశరథమహారాజా, అదవులను నదులనుజూచుచు మెల్ల మెల్లగా దాటి, అఋశ్యశృంగుండున్న దేశమును బ్రవేశించెను. ౧౪

అదశరథుం డంగదేశముప్రవేశించి, మండెడునగ్నిహోత్రముంబోలె బ్రకాశించుచు రోమపాదునిసమీపమునఁగూర్చుండియున్న బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుడగు నాఋశ్యశృంగుని మొదటఁ జూచెను. ౧౫

అపిమ్మట రోమపాదుండు తనమిత్రుండు వచ్చినందున మిక్కిలి సంతస మంది యాదశరథమహారాజునకు న్యాయప్రకార మధికముగాఁ బూజచేసెను.

రోమపాదుండు, బుద్ధికాలియగు నాఋశ్యశృంగునకు, “ఈదశరథ మహారాజా, నాకుంజాల స్నేహితుండు ; ఇతఁడు నీభార్యయగుకాంతకు, జనక పిత ; నీకును మామయగు” ననిచెప్పెను ; అంత నాఋశ్యశృంగుండు దస మామయగదశరథునిం బూజించెను. ౧౬

పురుషశ్రేష్ఠుడగు నాదశరథమహారాజా, ఈప్రకారము చక్కగాఁ బూజనొంది, యారోమపాదునితో గూడ నచ్చట నేడెనిమిదిదినములుండి, యంతవానితో నిట్టని చెప్పెను. ౧౭

మనుష్యులకందఱుకును బ్రభుడవైనరోమపాదుండా! నీకొమారైయగు కాంత, పెనిమిటితోఁగూడ నాపట్టణమునకు రావలయును ; గొప్పకార్య మొకటిసంభవించియున్నది. అని దశరథుండు రోమపాదునితోఁజెప్పెను. ౧౮

రోమపాదుండు, బుద్ధిమంతుండగు ఋశ్యశృంగుం డయోధ్యకుంబోవుట సంగీకరించి, “నీపుభార్యతోఁగూడ దశరథునిపెంటఁబొమ్మ” అని ఋశ్య శృంగునకుఁ జెప్పెను. ౧౯

అప్పుడా ఋశ్యశృంగుం డంగీకరించి, “యట్లే” యని రోమపాదుని తోఁజెప్పెను ; ఇట్లు ఋశ్యశృంగుండు రోమపాదునిచే నభ్యనుజ్ఞనుబొంది, భార్యతోఁగూడఁ బయనం బయ్యెను. ౨౦

తావన్యోన్యాంజలిం కృత్వా స్నేహాత్సంక్లిష్యచోరసా,
ననందతుర్దశరథో రోమపాదశ్చ వీర్యవాన్. ౨౨

తతస్సుహృద మాపుచ్ఛ్య ప్రస్థితో రఘునందనః,
పారేభ్యః ప్రేషయామాస దూతాన్వై శీఘ్రగామినః. ౨౩

క్రియతాం నగరం సర్వం ఊప్రమేవ స్వలంకృతమ్,
ధూపితం సిక్తఃపూష్టం పతాకాభిరలంకృతమ్. ౨౪

తతఃప్రహృష్టాః పారాస్తే శ్రుత్వా రాజాన మాగతమ్,
తథాప్రచక్రుస్త త్వర్వం రాజ్ఞా యత్ప్రేషితం యథా. ౨౫

తత స్వలంకృతం రాజా నగరం ప్రవివేశ హ,
శంఖదుందుభినిర్ఘోషైః పురస్కృత్య ద్విజన్వభమ్. ౨౬

తతః ప్రముదితా సుర్వే దృష్ట్వా తం నాగరాద్విజమ్,
ప్రవేశ్యమానం సత్కృత్య నరేంద్రేణేంద్రకర్షణా. ౨౭

అంతఃపురం ప్రవేశ్యైనం పూజాం కృత్వా చ శాస్త్రతః,
కృతకృత్యం తదాత్మానం మేనే తస్యోపబాహనాత్. ౨౮

అంతఃపుర స్త్రీయ స్సర్వా శ్శాంతాం దృష్ట్వా తథాగతామ్,
సహభర్తృవిశాలాక్షీం ప్రీత్యానందముపాగమన్. ౨౯

పూజ్యమానాచ తాభి స్సా రాజ్ఞా చైవ విశేషతః,
ఉవాస తత్ర సుఖతా కంచిత్కాలం సహర్షిణా. ౩౦

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ఏకాదశస్కర్ధః.

దశరథుఁడును రోమపాదుఁడును బరస్పర మంజలిఘటించి, స్నేహం
బున టొమ్మటంగవుఁగిలించుకొని సంతసించిరి. ౨౦

అంత నాదశరథుఁడు, తనమిత్రుఁడగురోమపాదునిసీదుకొని, పయ
నంతై యయోధ్యావాసులగు జనులకుఁ దమరాక తెలియుటకై, శీఘ్రముగా
నడువఁగల దూతలఁబంపెను. ౨౧

“అయోధ్యాపట్టణ మంతయును, జక్కగాసింగారించి, ధూపముపేసి,
వీధులనన్నిటినిఁదడిసి గరగరగానుండునట్లు చేసి, ధ్వజములతో నలంకరించి
యుంచవలెను.” అని పాదులకుఁ జెప్పడని దశరథుఁడు దూతలకాజ్ఞాపించెను.

అంత నాపాదులు, దశరథమహారా జయోధ్యకు వచ్చుటవిని, సంత
సించినవారలై, యాదశరథమహారాజు ఎట్లు దేనిఁజేయ నాజ్ఞాపించి
పంపెనో, దానినట్లు చక్కగాఁజేసిరి. ౨౨

అంత దశరథమహారాజు ఋశ్యశృంగుని మున్నిదుకొని శంఖభేర్యాది
వాద్యధ్వనులతోఁగూడి, చక్కగా నలంకరింపఁబడియున్న యయోధ్యా
పట్టణమును బ్రవేశించెను. ౨౩

అంతఁ బౌరులందఱు, దేవేంద్రునితో సరిసేయఁదగిన దశరథమహ
రాజు, నానావిధసత్కారంబులుసేసి దారిచూపుచు, బట్టణంబునకుం
దోడ్కొనివచ్చుచున్న ఋశ్యశృంగునిఁ జూచి సంతసించిరి. ౨౪

ఆదశరథమహారాజు, ఋశ్యశృంగునంతిపురికిఁ దోడ్కొని పోయి,
యథాశాస్త్రముగఁబూజించి, యతనిఁ దోడితెచ్చినందునఁ దన్నుఁ గృతా
రునిఁగాఁ దలఁచుకొనెను. ౨౫

అంతిపురంబునందుండు దశరథ భార్యలందఱు, సంతటివైభవంబునఁ
బెనిమిటితో నేతెంచిన వెడందకన్నులగల శాంతను జూచి, ప్రేమభరంబున
నానందంబునొందిరి. ౨౬

ఆకాంతయును, ఋశ్యశృంగసహితయై యంతఃపురస్త్రీలును విశేషించి
దశరథమహారాజునుం దన్ను వివిధసత్కారంబులఁబూజింపుచుండఁ గొంతకా
లం బాయయోధ్యానగరంబునందు సుఖంబుండెను. ౩౦

ఇది పదునొకవవ సర్గము.

ద్వాద శ స్క ర్గః

తతః కాలే బహులిథే కస్తింశ్చిత్సు మనోహరే,
 వస్తుంలే సమనుస్తాప్తే రాజ్ఞో యష్టుం మనోభవత్. ౧
 తతః ప్రసాద్య శిరసా తం విప్రం దేవవర్ణినమ్,
 యజ్ఞాయ వరయామాస సంతానాథం కులస్య వై. ౨

తథేతిచ స రాజాన మువాచచ సుసత్కృతః,
 సోభారా స్సంభ్రయంతాం తే తురగశ్చ విముచ్యతామ్. ౩

తథో ధాజాబ్రవీ ద్వాక్యం సుమంత్రం మంత్రిస త్తమమ్,
 సుమంత్రావాహాయ క్షిప్రం ఋత్విజో బ్రహ్మవాదినః. ౪
 నమజ్ఞం వామదేవంచ జాబాలి మథ కాశ్యపమ్,
 పురోహితం వసిష్ఠంచ యేచాన్యే ద్విజస త్తమాః. ౫
 తతోస్సుమంత్ర స్త్వరితం గత్వా త్వరితవిక్రమః,
 సమానయ త్సతాన్ సర్వాన్ సమస్తాన్ వేదపారగాన్. ౬

తాన్ పూజయిత్వా ధర్మాత్మా రాజా దశరథ స్తదా,
 ధర్మార్థసహితం యుక్తం శ్లక్ష్యం వచన మబ్రవీత్. ౭
 మమ లాలప్యమానస్య పుత్రార్థం నాస్తి వై సుఖమ్,
 తదర్థం వాయమేధేన యత్యైమితి మతిర్తమ. ౮
 తదహం యష్టు మిచ్ఛామి శాస్త్రదృష్టేన కర్తౄణా,
 ఋషిపుత్రప్రభావేనకామాన్ ప్రాప్స్యామిచాప్యహమ్. ౯

పండ్రెండవ సర్గము

అంతటం బెద్దకాలము కడచిన పిమ్మట, మిక్కిలి మనోహరమైన వసంతర్తువు తటస్థింపఁగానే దశరథమహారాజు యాగము సేయఁదలచెను. ౧

అపిమ్మట, నాదశరభుఁడు, దేవతయ్యం బోలె వెలుంగు చున్నయా ఋశ్యశృంగుని సాష్టాంగనమస్కారంబులబ్రసన్నునిఁజేసి, తనచే యాగము సేయించి తనపంశము పుత్రపౌత్రాదిపారంపర్యము గలిగియుండునట్లు ఘటించు బ్రార్థించెను. ౨

ఆ ఋశ్యశృంగుఁడును, జక్కఁగా సన్తానమునొంది, యాదశరథ మహారాజునుగూర్చి, “అలాగేచేసెదను; యాగోపకరణములన్నియుం గూర్చుండు; అశ్వంబును విడువుఁడు.” అని చెప్పెను. ౩

అంత, దశరథమహారాజు, మంత్రిశ్రేష్ఠుఁడగు సుమంతునిఁబిలిచి, “సీవు, ఋత్విజాలును వేదాధ్యయనపరులనగు సుయజ్ఞాని, వామదేవుని, బాబా లినిఁ, గాశ్యపుని, మరోహితుఁడగువసిష్ఠుని, నింక నితరులైనబ్రాహ్మణశ్రేష్ఠు లెవ్వరుగలరో వారినందఱు కిఘ్రిముగాఁజూడఁజేయు” అనియాజ్ఞ పించెను. ౪-౫

అంత కిఘ్రిముగా నడుచునట్టి యానుమంతుఁడు, త్వరితముగాఁ బోయి, నమస్తవేదంబులనెఱింగిన వారినందఱు, గుంపుగాఁ దోడ్పొనిపచ్చెను.

అప్పుడు, ధర్మస్వభావుఁ డగుదశరథమహారాజు, ఆసుయజ్ఞాదులఁ బూజించి, ధర్మార్థసహితంబును సుగతంబునగు మృదువైనసమాటఁజెప్పెను. ౬

కొడుకుల కొఱకు మిక్కిలి పరితపించుచున్ననాకు సౌఖ్యములేదు. దానికొఱకు అశ్వమేధయాగముచే దేవతల పూజించెదనని నామతి. ౭

కావున, నేనిప్పుడు యథాకాస్త్రముగ యాగము సేయఁగోరెదను; ఋశ్యశృంగుని ప్రభావంబునఁజేసి, కోర్కలను బడయఁగలను. ౮

తత స్సాధ్వితీ తద్వాక్యం బ్రాహ్మణాః ప్రత్యపూజయన్,
వసిష్ఠ ప్రముఖా స్సర్వే పార్థివస్య ముఖాచ్ఛ్ఛృతమ్. ౧౦

ఋశ్యశృంగపురోగాశ్చ ప్రత్యూచ ర్ఘృసతిం తదా,
సంభారా స్సంభ్రయంతాం తే తురగశ్చ విముచ్యతామ్. ౧౧
సర్వథా ప్రాప్య సే పుత్రాం శ్చత్వారోఽమితవిక్రమాన్,
యస్య తే ధార్తికీ బుద్ధి రియం పుత్రార్థ మాగతా. ౧౨

తతః ప్రీతోఽభవ ద్రాజా శ్రుత్వా తద్ద్విజభాషితమ్,
అమాత్యాంశ్చాబ్రవీ ద్రాజా హర్షణేదం శుభాక్షరమ్. ౧౩

గురూణాం వచనాచ్ఛృణ్వ సంభారా స్సంభ్రయంతుః సే,
సమర్థాధిష్ఠిత శ్చాశ్వ సోపాధ్యా యో విముచ్యతామ్. ౧౪

సయాన్వా శ్చోత్తరే తీరే యజ్ఞ భూమిర్విధీయతామ్,
శాంతయశ్చాభివర్ధంతాం యథాకల్పం యథావిధి. ౧౫

శకటః ప్రాప్త మయం యజ్ఞ స్సర్వేణాపి మహీక్షితా,
నాపరాధో భవే త్కష్టో యద్యన్తి క్రతుస త్తమే. ౧౬

చిద్రం హి మృగయంతేఽత్ర విద్వాంసో బ్రహ్మరాక్షసాః,
నిహతస్య చ యజ్ఞస్య సద్యః కర్తా వినశ్యతి. ౧౭

తద్యథా విధిపూర్వం మే క్రతు రేష సమాప్యతే,
తథా విధానం క్రియతాం సమర్థాః కరణేష్విహ. ౧౮

వసిష్ఠుడు. మొదలుగా సామ్రాజ్యములందఱును దశరథమహారాజు
ముఖమునుండి వెల్వడినయామాటను జాలఁ గొనియాడిరి. ౧౦

వసిష్ఠుడు మొదలు సామ్రాజ్యములందఱును, ఋశ్యశృంగునిమున్నిడుకొని,
“ఉపకరణములన్నియుం గూర్చుము; తురగమును విడువుము; నీకుఁ బుత్ర
రథమై యిట్టి ధార్మికముగలిగినందున నన్నివిధములం గొలందిలేనిపరాక్రమము
గలనలుపురఁగొడుకులం బడసెదవు” అని దశరథమహారాజునకుఁ జెప్పిరి.

దశరథమహారాజు సామ్రాజ్యముల మాటవిని సంతసమంది, మంత్రులకు
మంగళశకరములైన మాటలతో నిట్లని యాజ్ఞాపించెను. ౧౩

గురువులవారి యానతిచొప్పున యజ్ఞోపకరణములెల్లఁ గూర్చుబడు
గాత; నేర్పరులచే రక్షింపఁబడినదియు నుపాధ్యాయులతోఁ గూడిన
గుఱ్ఱము విడువఁబడుగాత. ౧౪

సరయునదికి నుత్తరపుదిశ గట్టునందు యాగభూమి చేయఁబడుగాత;
తచ్చాతులును యథాశాస్త్రముగ యథాక్రమముగ వృద్ధి నొందెడుగాత. ౧౫

ఈ యశ్వమేధయాగమునందపాయకరమైన యవచారముగలుగుటకవ
కాశము లేకున్నట్లైన, దీని సమస్తరాజులునుజేయ నుద్ధులు కాఁగలరు. ౧౬

సామ్రాజ్యములుగానుండి యాగముల సేయుటయందుఁ బ్రమాదములు
గలుగుటజేసి, రాక్షసత్వము నొందిన బ్రహ్మరాక్షసులు, యాగములందుఁ
గలుగునవరాధంబులఁ జక్కఁగా నెఱిగియున్నవారుకావున, నీయశ్వమేధ
యాగము సేయునప్పుడును, అవరాధంబుల నేవెదకుచు యాగమును జేయువఁ
జాతురు. యాగముచేడినచో దానియజమానుఁడును అప్పుడే నశించును. ౧౭

కావున ఎట్లు నా ఈ యశ్వమేధయాగము శాస్త్రప్రకారము
తుదముట్టునో, అట్లుతగుప్రయత్నము చేయఁబడుగాక. మీరలు కార్యభార
ములయందు నేర్పరులరు. ౧౮

తథేతి చ తతస్సర్వే మంత్రిణః ప్రత్యపూజయా,
 పార్థివేంద్రస్య తద్వాక్యం యథాజ్ఞప్త మకుర్వతః. ౧౯
 తతో ద్విజాస్తే ధర్మజ్ఞ మస్తువన్ పార్థివర్షభమ్,
 అనుజ్ఞాతా స్తత స్సర్వే పునర్జన్తు ర్యథాగతమ్. ౨౦

గతేష్వథ ద్విజాగ్ర్యేషు మంత్రిణస్తా న్న రాధిపః,
 విసర్జయిత్వా స్వం వేశ్మ ప్రవివేశ మహాద్యుతిః. ౨౧

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ద్వాదశస్సర్గః.

త్రయోదశస్సర్గః

పునఃప్రాప్తే వసంతే తు పూర్ణస్సంవత్సరోఽభవత్,
 ప్రసవార్థం గతో యష్టుం హయమేధేన వీర్యవాన్. ౧

అభివాద్య వసిష్ఠం చ న్యాయతః ప్రతిపూజ్యచ,
 అబ్రవీ త్ప్రీతితం వాక్యం ప్రసవార్థం ద్విజోత్తమమ్. ౨

యజ్ఞోమే క్రియతాం బ్రహ్మ యథోక్తం మునిపుంగవ,
 యథా న విఘ్నః క్రియతే యజ్ఞాంగేషు విధీయతామ్. 3

భవాన్ స్నిగ్ధ స్సుహృత్తవ్యాం గురుశ్చ పరమో మహాన్,
 ఓఢవ్యో భవతా చైవ భారో యజ్ఞస్య చోద్యతః. ౪

మంత్రులందఱును ఆలాగేచేసెదమని రాజశ్రేష్ఠుడగు దశరథుని వాక్యమును గొనియాడి, యాజ్ఞాప్రకార మంతయుం జేసిరి. ౧౯

అంత నాబ్రాహ్మణులందఱును, సమస్తధర్మముల నెఱిగి, సమస్త రాజులకును మేటియై వెలుగు చున్నయాదశరథునిరాజును బ్రస్తుతించి, యతనివలన సనుజ్ఞఁ బొందివచ్చునప్పుడు తమకు గౌరవార్థమై రాజుచే సమర్పింపఁబడిన యుక్తమయానముల నారోపించి, యంతటిగౌరవము ననే తమకనుయిరవులకుఁ బోయిరి. ౨౦

వసిష్ఠుడు మొదలగు బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠులందఱును వెళ్లఁగా, సంహోషముచే సధికమైన కాంతిగల యాదశరథుడు, మంత్రులకు నెలవిచ్చి తాను సంకళపురంబునకుఁ బోయెను. ౨౧

ఇది పండ్రెండవ సర్గము.

పదుమూడవ సర్గము

రెండవపసంతర్దుతరాఁగానే, యేఁడాది సంపూర్ణమయినది; అంతట బరాక్రమకాలియగు దశరథుడు, సంతానముకొఱకు, సశ్వమేధయాగము సేయుటకు యాగశాలను బ్రవేశించెను. ౧

ఆదశరథుడు, బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుడగు వసిష్ఠమహామునిని సమన్వరించి యథాశాస్త్రముఁజూపించి, తనకు నిర్విఘ్నముగ సంతానముగల్గుటకై : వినయముతో నిటని చెప్పెను. ౨

“మునిశ్రేష్ఠుడవగు వసిష్ఠడా! నాయాగమును యథాశాస్త్రంబుగ నెఱవేర్చి పలయును; ఉపకరణము, క్రియ, దేవత మొదలగుయాగాంగములయందు రాక్షసు లంతరాయముసేయింప కవకాశము లేకుండునట్లు సేయవలయును. ౩

సీవు నాకుఁ బరమశ్రీహితుడవు; పరమపూజ్యాచార్యుడవు; ఈ యాగమునకు ఋత్విజుడవై, యిందలిభారమునంతయు వహింకవలయును అని చెప్పెను. ౪

తథేతి చ స రాజాన మబ్రవీ ద్విజస త్తమః,
 కరిష్యేసర్వమేవైతద్భవతా యత్యమర్థితమ్. ౫
 తతోఽబ్రవీ ద్విజాన్వృద్ధా న్యజ్ఞ కర్తృసు సస్థితాః,
 స్థాపత్యే సస్థితాన్శ్చైవ వృద్ధాన్పరమధార్మికాః. ౬
 కర్తాంతికాః శిల్పకరా న్వర్థకీః ఖనకానపి,
 గణకాః శిల్పిన శ్చైవ తదైవ నటనర్తకాః. ౭
 తథా శుచీః శాస్త్రవిదః పురుషాః సుబహుశ్రుతాః,
 యజ్ఞకర్తృ సమీహంతాం భవంతో రాజశాసనాత్. ౮
 ఇష్టకా బహుసాహస్రా శ్శీఘ్ర మానీయతామితి,
 ఔపకార్యాః క్రియంతాంచ రాజ్ఞాం బహుగుణాన్వితాః. ౯

బ్రాహ్మణావసథాశ్చైవ కర్తవ్యాశ్శతశశ్శుభాః,
 భక్ష్యాన్నపానై ర్బహుభి స్సముపేతా స్సునిష్ఠితాః. ౧౦

తథా పాతజనస్యాపి కర్తవ్యా బహువిస్తరాః,
 ఆవాసా బహుభక్ష్యా వై సర్వకామై రుపస్థితాః. ౧౧

తథా జానపదస్యాపి కర్తవ్యా బహుశోభనమ్,
 దాతవ్య మన్నం విధివత్సత్కృత్య నతు లీలయా. ౧౨

సర్వే వర్ణా యథా పూజాం ప్రాప్నువంతి సుసత్కృతాః,
 న చావజ్ఞా ప్రయోక్తవ్యా కామక్రోధవశాదపి. ౧౩

యజ్ఞకర్తృసు యే వ్యగ్రాః పురుషా శ్శిల్పిన స్తథా,
 తేషామపి విశేషేణ పూజా కార్యా యథాక్రమమ్. ౧౪

బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుడగు | సావసిష్ఠుడును, “నీవు ప్రాణించినవాని సంతయు సాగాగేచేసినదను” అని దశరథమహారాజుతోఁ జెప్పెను. ౧

అంత సావసిష్ఠుడు, యాగకార్యనియ్యుత్తులైన పృథ్వీబ్రాహ్మణులను, పృథ్వులను, ధార్మికులునగుసాయాద్రవ్యములఁ జెప్పించుటయం దధిక్యులైన వారలను, బనివాండ్రును, ఇటికతాళ్లు మొదలగువానిం జేయువారలను, వడ్డవాండ్రును, దటాకము మొదలైనవానిం ద్రవ్యవారలను, లెక్కలు వ్రాయువారలను, జీతరువులు కల్పించువారలను, రసభావంబుల నభినయించువారలను, మఱియుఁ, బరిశుద్ధులును శాస్త్రతత్త్వంబుల నెఱింగినవారలునగు రాజపురుషులనుం జూచి, “రాజాజ్ఞంబట్టి మీరందఱు యాగకార్యములంబ్రవర్తింపుఁడు, ఇటికతాళ్లు పెక్కుసహస్రంబులు కొనిరండు” అనియాజ్ఞాపించెను. ౨-౪౪

పెక్కుపదార్థంబుల సంపూర్ణంబులయిన రాజగృహంబుల రచింపవలయును. ౯

సానావిధంబులగు భిక్ష్యున్న పానీయంబులతోఁగూడి, మంగళకరంబులై గాలివానలం గూలకుండునట్లు సుస్థిరంబులై యుండు బ్రహ్మణ్యగృహంబులనుం గావింపవలయును. ౧౦

ఆప్రకారము పట్టణమునందుండు జనులకును, మిక్కిలి వెడల్పును నిడుపును గలిగి, సానావిధభిక్ష్యంబులతోను శ్రేష్ఠములైన సమస్తపదార్థములతోనుం గూడిననివాసస్థానములు కల్పింపవలయును. ౧౧

ఆప్రకారము గ్రామ్యజనులకును, మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైన యన్నమును, శాస్త్రప్రకారము శ్రద్ధతో నివ్వవలయును; అసాదరముగా మాత్రమివ్వ గూడదు. ౧౨

అన్నిజాతులు నెట్లుచక్కగాఁ బూజనొందునో; ఆప్రకారముచేయవలయును; కానుక్రోధములవలనఁగాని, యసాదరమువలనఁగాని, యెంతమాత్ర మవమానము చేయఁగూడదు. ౧౩

మఱియు, యాగకార్యములయం దాసక్తులయిన రాజపురుషులకును శిల్పులకును విశేషముగా వారివారియోగ్యతఁనుసరించి పూజనీయవలయును.

తే చ స్యుస్సంభృతా స్సర్వే వసుభి ర్భోజనేన చ. ౧౪౫
యథా సర్వం సువిహితం న కించిత్పరిహీయతే,
తథా భవంతః కుర్వంతు ప్రీతిస్నిగ్ధేన చేతసా. ౧౪౬

తతస్సర్వే సమాగమ్య వసిష్ఠ మిద మబ్రువత్. ౧౪౭
యథోక్తం తత్సువిహితం న కించిత్పరిహీయతే,
యథోక్తం తత్కరిష్యామో న కించిత్పరిహాస్యతే. ౧౪౮
తతస్సమంత్రమానీయ వసిష్ఠో వాక్య మబ్రవీత్. ౧౪౯

నిమంత్రయస్య నృపతీః పృథివ్యాం యేచ ధార్మికాః. ౧౫౦
బ్రాహ్మణాశ్చ త్రియాశ్చైశ్వాశ్శూద్రాం శ్చైవ సహస్రశః,
సమానయస్య సత్కృత్య సర్వదేశేషు మానవాః. ౧౫౧

మిథిలాధిపతిం శూరం జనకం సత్యవిక్రమం,
నిష్ఠితం సర్వశాస్త్రేషు తథా వేదేషు నిష్ఠితమ్. ౧౫౨
తమానయ మహాభాగం స్వయమేవ సుసత్కృతం,
పూర్వసంబంధినం జ్ఞాత్వా తతః పూర్వం బ్రవీమి తే. ౧౫౩

తథా కాశీపతిం స్నిగ్ధం సతతం ప్రియవాదినం,
వయస్యం రాజసింహస్య స్వయమేవానయస్వహ. ౧౫౪

తథా కేకయరాజానం పృథ్ధం పరమధార్మికం,
శ్వశూరం రాజసింహస్య సపుత్రం త్వమిహానయ. ౧౫౫

అంగేశ్వరం మహాభాగం రోమపాదం సుసంస్కృతం,
వయస్యం రాజసింహస్య సమానయ యశస్వినమ్. ౧౫౬

యాగకార్యములయం దాసక్తులగువారందఱును ధనములచేతను భోజనములచేతను దృఢులగుదురు. ౧౪౫.

సమస్తమును జక్కగా జేయఁబడి, కొంచమైనను విడువఁబడకుండు నట్లు, మిక్కిలి ప్రేమగలహృదయముతో మీరలు చేయుదురుగాక; అని వసిష్ఠుడు ఆబ్రహ్మణులఁజూచి చెప్పెను. ౧౪౬.

అంతట, వారందఱును వచ్చి, “రాజగృహములు నిర్మించుటమొదలగువానిం, దాము నెలవిచ్చినపద్ధతినే చక్కగాఁజేసితిమి; కొంచమైనను విడువలేదు; అన్నదానము మొదలగువానిని, దాము నెలవిచ్చినట్లే చేసెదము; కొంచమైనను విడువము” అని వసిష్ఠునితో జెప్పిరి. ౧౪౭, ౧౪౮.

అంత వసిష్ఠుడు, నుమంత్రురాలించి యిట్లని చెప్పెను. ౧౪౯.

భూమండలమందు ధార్మికులుగానున్న రాజులందఱుఁ బిలువుము.

సమస్తదేశముల యందుండి బ్రహ్మణులను, క్షత్రియులను, వైశ్యులను, శూద్రులనుం బూదించి, వేనవేల కొలంది నిటకుఁ దోడితెచ్చు. ౧౫౦.

దృఢవరాక్రమముగలిగి శూరుఁడై, సమస్తకాస్త్రములును వేదములును జక్కగా నెఱింగి, మహాభాగ్యశాలియై యున్నమిథిలాధిపతియగు జనకమహారాజును, నీవే నానావిధసత్కారములం జేసి తోడితెచ్చు; ఆతఁడు మునుపటిసంబంధియని యెఱింగి యున్నందున, మొదట నతనిఁ దోడితెచ్చని నీకుఁ జెప్పితిని. ౧౫౧, ౧౫౨.

దయాశాలియు, నెల్లప్పుడును బ్రియముగా మాటలాడువాఁడునై, రాజశ్రేష్ఠుండగు దశరథునకుఁ బ్రియమిత్రుఁడై యుండు కాశీరాజును నీవే తోడితెచ్చు. ౧౫౩.

పుష్కలై ధర్మము నాచరించువారలఁగా శ్రేష్ఠుఁడై, రాజశ్రేష్ఠుండగు దశరథునకు మ్రామయైనకేకయరాజు, నతనికుమారునితోఁగూడ నిచ్చటికి నీవు తోడితెచ్చు. ౧౫౪.

సద్గుణంబులచే నలంకరింపఁబడి, శ్రేష్ఠులైచక్రీరిగలిగి, మహాభాగ్యశాలియై రాజశ్రేష్ఠుఁడగుదశరథునకుఁ బ్రియమిత్రుఁడై యున్నయంగదేశాధిపతియగు రోమపాదునిం దోడితెచ్చు. ౧౫౫.

ప్రాచీనాన్నిధుసోవీరా సౌరాష్ట్రేయాంశ్చ పార్థివాః,
దాక్షిణ్యాత్ స్మరేంద్రాంశ్చ సమస్తా నానయస్వహ. ౨౫

సంతి స్నిగ్ధాశ్చ యే చాన్యే రాజానః పృథివీతలే,
తానానయ యథాక్షిప్తంసానుగాః సహబాంధవాః. ౨౬

వసిష్ఠవాక్యం తచ్చుత్వా సుమంత్ర స్త్వరిత స్తదా,
వ్యాదిశ త్పురుషాం స్తత్ర రాజ్ఞా మానయనే శుభాః. ౨౭
స్వయమేవ హి ధర్మాత్మా ప్రయయా మునిశాసనాత్,
సుమంత్ర స్త్వరితో భూత్వా సమానేతుం మహీక్షితః. ౨౮

తేచ కర్తాంతికాస్సర్వే వసిష్ఠాయ చ ధీమతే,
స్వం నివేదయంతి స్త యజ్ఞే యదుపకల్పితమ్. ౨౯
తతః ప్రీతో ద్విజశ్రేష్ఠ స్తా సర్వా నిద మబ్రవీత్,
అవజ్ఞయా న దాతవ్యం కస్యచిల్లీలయాపివా. ౩౦

అవజ్ఞయా కృతం హన్యా ద్దాతారం నాత్ర సంశయః. ౩౦౪
తతః కైశ్చిదహోరాత్రై రుపయాతా మహీక్షితః,
బహూని రత్నాన్యాదాయ రాజ్ఞోదశరథస్యవై. ౩౦౫
తతో వసిష్ఠ స్సుప్రీతో రాజాన మిద మబ్రవీత్. ౩౦౬

ఉపయాతా సరవ్యాఘ్రీ రాజాన స్తవ శాసనాత్,
మయాపి సత్కృతా స్సర్వే యథార్హం రాజసత్తమాః. ౩౩
యజ్ఞీయం చ కృతం రాజా పురుషై స్సుసమాహితైః,

తూర్పుదిక్కునందలి రాజులను, సింధుసాగరదేశములనుండు రాజులను, సౌరాష్ట్రదేశమునందుండు రాజులను, దక్షిణపు దిక్కునందలి రాజులను నందఱు దోడితెమ్మ. ౨౧

మఱియు, భూమండలముందు నితరులైన దయాది సద్గుణములుగల రాజులెవ్వరుగలరో, వారినందఱును బరివారబంధుజనములతోడఁ గూడ శిఘ్రముగఁ దోడితెమ్మ: అని వసిష్ఠుడు సుమంత్రునకు జెప్పెను. ౨౨

సుమంత్రుఁ డావసీష్ఠవచనము విని, శిఘ్రముగా గొందఱరాజులఁ దోడితెచ్చుటకు, సద్గుణసంపన్నులయిన పురుషులఁ బంచెను. ౨౩

వసిష్ఠమహాముని పనుపునజేసి, ధర్మస్వభావుఁడగు సుమంత్రుడు, జనకమహారాజు మొదలగుమహారాజులఁ జక్కగాఁ బిలిచికొనివచ్చుటకు, శిఘ్రముగాఁ దానేపోయెను. ౨౪

ఆపనివాండ్రందఱును, దాము యాగనిమిత్రము నిర్మించినదంతయు, బుద్ధిమంతుండగు వసిష్ఠున కప్పగించిరి. ౨౫

అంత, బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుఁడగువసిష్ఠుడు, సంకసించి, యాపనివాండ్రనందఱుజూచి, “అనాదరముగాఁగాని, శ్రద్ధలేకగాని, యొకానొకనికైనను, దానముజేయఁగూడదు; అనాదరముగాదానముచేసినట్టియైన, దానముచేయువానికిఁ గీడువాటిట్లును; ఇంచెంతమాత్రము సంనియంబులేదు.” అని చెప్పెను.

అంతఁ గొన్నియహోరాత్రంబులకు, రాజులందఱు దశరథమహారాజునకు పాయనంబిడుటకై పెక్కుమణులం దీసికొని వచ్చిరి. ౩౧౪

అంత వసిష్ఠుడు మిక్కిలి సంకసించి, దశరథమహారాజుతో నిట్లని చెప్పెను. ౩౧౫

పురుషశ్రేష్ఠుఁడవైన దశరథుఁడా! నీయాజ్ఞవలన రాజులందఱు వచ్చిరి; నేను సారాశ్రేష్ఠుల వారివారిగౌరవమునకుఁ దగులీరిఁ బూజించితిని. రాజపురుషునిమిక్కిలియెచ్చరికగలిగి, యాగమునకుఁగావలయువానిం

నిర్యాతు చ భవాన్యష్టుం యజ్ఞాయతనమంతికాత్. 3౪

సర్వకామై రుపహృతై రుపేతం వై సమంతతః,
దష్టు మర్హసి రాజేంద్ర మనసేవ విసిర్శితమ్. 3౫

తథా వసిష్ఠవచనాదృశ్యశృంగస్య చోభయోః,
శుభే దివససక్షత్రే నిర్యాతో జగతీపతః. 3౬

తతో వసిష్ఠ ప్రముఖా స్సర్వవ ద్విజోత్తమాః,
ఋశ్యశృంగం పురస్కృత్య యజ్ఞకర్తారభంస్తదా. 3౭
యజ్ఞవాట గతా స్సర్వే యథాశాస్త్రం యథావిధి. 3౮

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, త్రయోదశస్సర్గః.

చతుర్దశస్సర్గః

అథ సంవత్సరే పూర్ణే తస్మిన్ ప్రాప్తే తురంగమే,
సరయ్యా శోచ్యతే తీరే రాజ్ఞో యజ్ఞోఽభ్యవర్తత. ౧

ఋశ్యశృంగం పురస్కృత్య కర్త చక్రుర్ద్విజ్ఞభాః,
అశ్వమేధే మహాయజ్ఞే రాజ్ఞోఽస్య సుమహాత్మనః. ౨

కర్త కుర్వంతి విధివద్యాజకా వేదపారగాః,
యథావిధి యథాన్యాయం పరిక్రమంతి శాస్త్రతః. 3

జేసిరి; నీవును యాగమునీయుటకై సమీపమందు సమస్తకామంబుల వంత
టనునిండియున్న యజ్ఞశాలఁ బ్రవేశింపుము. 38, 38౪

రాజశ్రేష్ఠుడవైనదశరథుఁడా; నీవు మనస్సుచే జేయఁబడిన ట్టలి
శిష్యుడుగా నిర్విఘటనయినయాగశాలను జూడవలయును. 3౯

అప్రకారము, వసిష్ఠుఁడును ఋశ్యశృంగుఁడును జెప్పఁగా, దశరథ
మహారాజా, మంగళకరమైనవారము నక్షత్రము గలలిథియందు గృహము
నుండి యాగశాలకుఁ బోయెను. 3౬

అంత, వసిష్ఠుఁడు మొదలగుబ్రాహ్మణశ్రేష్ఠు లందఱు, ఋశ్యశృంగుని
మున్నిడుకొని, యాగశాలము నారంభించిరి. 3౭

అందఱును యాగశాలంజేరి, కల్పములోఁ జెప్పఁబడినట్లును, వేద
ములచే విధింపఁబడినట్లును, యాగశాల్యముల జేయసాగిరి. 3౭౪

ఇది పదుమూడవసర్గము.

పదునాలవసర్గము

గుఱ్ఱమును విడిచి యేఁడాదియు నిండఁగానే యాగుఱ్ఱము మఱల
వచ్చినది; అంత, సరయునాదియుత్తరవీరమందు, దశరథునియశ్వమేధము
ప్రవర్తించెను. ౧

మిక్కిలి పూజ్యంబగుస్వభావముగలయదశరథుని యశ్వమేధమహా
యాగమునందు, బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠులందఱు ఋశ్యశృంగుని మున్నిడికొని, శాల్య
ముల జేయుచుండిరి. ౨

సమస్తవేదములసారంబు వెఱిగినట్టిఋషివృణులు, యథాశాస్త్రముగఁ
గర్తములఁ జేయుచు, వేదంబులయందు విధింపఁ బడినట్లును, మిఠానా
స్థాయంబుల నిశ్చితంబగునట్లును, కల్పమాత్రంబునఁ జెప్పఁబడినట్లును
సంచరింపుచుండిరి. 3

ప్రవర్ణ్యం శాస్త్రతః కృత్వా తథావోపసదం ద్విజాః,
చక్రశ్చ విధివత్సర్వ మధికం కర్త శాస్త్రతః.

౪

అభిపూజ్య తతో హృష్టా సుర్వే చక్రర్యథావిధి,
ప్రాత స్సవనపూర్వాణి కర్తాణి మునిపుంగవాః.

౫

ఐంద్రశ్చ విధివద్దత్తో రాజా చాభిష్టుతోఽనఘః,
మాధ్యందినంచసవనం ప్రావర్తత యథాక్రమమ్.

౬

తృతీయసవనం చైవ రాజ్ఞోఽస్య సుమహాత్మనః,
చక్రస్తే శాస్త్రతో దృష్ట్వా తథా బ్రాహ్మణ పుంగవాః.

౭

నచావంత మథా తత్ర స్థలితం వాపి కించన,
దృశ్యతే బ్రహ్మవత్సర్వం క్షేమయుక్తం హి చక్రరే.

౮

నత్యేహస్సు శ్రాంతోవా తుధితోవాపి దృశ్యతే,
నావిద్వా న్బ్రాహ్మణ స్తత్ర నాశతాసుచర స్తథా.

౯

బ్రాహ్మణా భుంజతే నిత్యం నాథవంతశ్చ భుంజతే,
తాఽసా భుంజతే చాపి శ్రమణా భుంజతే తథా.

౧౦

వృద్ధాశ్చ వ్యాధితాశ్చైవస్త్రీయో బాలాస్తథైవచ,
అనిశం భుంజమానానాం సత్పత్తి రుపలభ్యతే.

౧౧

బ్రహ్మణులు ప్రవర్త్యమును, ఉపసత్తును యథాకాస్త్రముగఁ జేసి, సమస్తమయినకర్తమును వేదవిధిప్రకారమును, కల్పయూత్రమందుఁ జెప్పబడినట్టిను, గొఱతవడకుండఁ జేసిరి. ౪

మనిశ్రేష్ఠు లందఱును సుహోషముతో నాయూ కర్తచేవకలఁ బూజించి ప్రాతస్సవనము మొదలగుకర్తంబుల యథాకాస్త్రముగాఁ జేసిరి. ౫

ఇందు నకివ్వవలసిన హవిర్భాగంబిందున కివ్వఁబడినది; దోషరహితం బగుసోమలకలఁగును స్తులింపఁబడినది; యథాక్రమముగా మాధ్యందిన సవనమును జరిగినది. ౬

ఆ బ్రహ్మణశ్రేష్ఠులు, మహర్షుఁ డగుదశరథమహారాజుగొఱకు, కాస్త్రప్రకారమునెఱింగి తృప్తియనవనమును జేసిరి. ౭

ఆయాగమునందు మంత్రప్రకారము వేల్వఁబడనిదిగాని వేఱువిధముగా వేల్వఁబడినదిగాని కొంచెమైవనుండలేదు; విఘ్నములేమియులేక జేమముతో నేచేసిరి కావునమంత్రయంత్రముగా నేయంతయును గనుపడుచుండినది.

ఆయశ్వమేధయాగదినములందు దప్పిగొన్నవాడు గాని యాఁకలిగొన్నవాడుకాని కనుపడలేదు; కుండితుఁడు గాని బ్రహ్మణుఁడు నుండలేదు; నూఱుగును పరివారజనులు లేనివాడు దొరకలేదు. ౮

ఆయాగమునం దెల్లవృక్షులును బ్రహ్మణులును, కూర్ములును, దపస్యులును, సన్న్యాసులును భుజింపుచుండిరి. ౧౦

ముసలివాండ్లును, వ్యాధిగ్రస్తులును, స్త్రీలును, బాలురును, ఎల్లవృక్షును భుజింపుచున్న వారైనను, పదార్థముల యందలి రుచ్యలికయమువలనఁ దనివికొందలే రైరి. ౧౧

దీయతాం దీయతా మన్నం వాసాంసి వివిధానిచ,
ఇతి సంచోదితాస్తత్ర తథా చక్రు రనేకశః.

౧౨

అన్న కూటాశ్చ బహవో దృశ్యంతే పర్వతోపమాః,
దివసే దివసే తత్ర సిద్ధస్య విధివత్తదా.

౧౩

నానాదేశా దనుప్రాప్తాః పురుషా స్త్రీగణాస్తథా,
అన్నపానై స్సునిహితా స్తస్మి న్యజ్ఞే మహత్తనః.

౧౪

అన్నం హి విధివత్స్వాదు ప్రశంసంతి ద్విజవృథాః,
అహో తృప్తాస్తస్మి భద్రం తే ఇతి శుశ్రావ రాఘవః.

౧౫

స్వలంకృతాశ్చ పురుషా బ్రాహ్మణాః పర్యవేషయాన్,
ఉపాసతే చ తానన్యే సుమృష్టమణికుండలాః.

౧౬

కర్మాంతరే తదా విప్రా హేతువాదాన్ బహూ నపి,
ప్రామలుశ్చ వాగ్మినో ధీరాః పరస్పరజగీషయా.

౧౭

దివసే దివసే తత్ర సంస్తరే కుశలా ద్విజాః,
సర్వకర్మాణి చక్రుస్తే యథాశాస్త్రం ప్రచోదితాః.

౧౮

నాషడంగవిదత్రాసీ న్నావ్రతో నా బహుశ్రుతః,
సదస్యోస్తస్య వై రాజ్ఞో నావాదకుశలా ద్విజాః.

౧౯

“అన్నం దివ్యబడుఁగాక ! యివ్వబడుఁగాక ! నానావిధంబులగు వస్త్రంబులు నివ్వబడుఁగాక !” అని దశరథునిచే నాచరాచారమునఁ జలు మఱుఁ జేరేపింపబడినవారలై రాజపురుషు లాశ్రయ కర మనేకవిధములగా నిచ్చిరి. ౧౨

ఆయాగకాలలో నప్పుడు ప్రతిదినమందును పాకకాస్త్రపద్ధతిగ నిధముచేయఁబడిన కొండలం లేనియన్నరాసు లనేకములు కనుపడినవి. ౧౩

మహాత్ముడగు దశరథునియశ్వమేధయాగమునందు నానాదేశముల నుండివచ్చినపురుషులును స్త్రీలును అన్నపానములచేఁ జక్కగాఁ దనివినొందు నట్లు చేయఁబడిరి. ౧౪

“అన్నము బహురుచిగానున్నది ! మిక్కిలి యుపచారముతో నివ్వఁ బడుచున్నది ! మేఘందళమును దనివినొందితిమి ! ఆశ్వర్యము ! నీకుమంగళ మగుఁగాక !” అని బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠులు నానావిధంబులఁ గొనియాడిరి ; దాని దశరథుఁడు వినియెను. ౧౫

మౌచియలంకారములతోఁ గూడినపురుషులును బ్రాహ్మణులకు వక్షింపు చుండిరి ; ఆపురుషులను మణికుండలములం దాల్చియున్న మణికొండఱు సహాయార్థము నేవించిరి. ౧౬

అప్పుడు ఆయాకర్తములమధ్యకాలమందుఁ బండితులును వాపదూకులనగుబ్రాహ్మణులొండొరులజయింపఁ దలంపుగొని యుక్తివాదంబులఁ జేసిరి.

ఆ యశ్వమేధమందు ప్రతిదినమును యథాకాస్త్రముగా వృద్ధులచేఁ జేరేపింపఁబడినవారలై ఋత్విజులు నను ప్రకర్తంబులంచేసిరి, ౧౭

ఆ యశ్వమేధయాగమందు బ్రాహ్మణులందఱును ‘శిక్షావ్యాకరణచ్ఛం దోనిరుక్తశ్లోకిన కల్పంబు’ లనియెడు నాఱు వేదాంగంబుల నెఱింగినవారు గాను, బ్రహ్మచర్యాదిప్రతాపరణశిలురుగాను, అధికంబగుకాస్త్రాభ్యాసము గలవారుగాను నుండిరి ; ఆదశరథమహారాజునదన్యు లందఱును వాదము నందు నమర్దులుగా నుండిరి. ౧౮

ప్రాప్తేయూహోచ్చ్రయే తస్మిన్ వద్వైబల్యాః ఖాదిరాస్తథా,
తావంతో బిల్వసహితాః పుష్పిణశ్చ తథాపరే. ౨౦

శ్రేష్ఠాతకమయన్త్యేకో దేవదారుమయస్తథా,
ద్వావేవ విహితౌ తత్ర బాహువ్యస్తపరిగ్రహా. ౨౧

కారితా స్సర్వ ఏవైతే శాస్త్రజ్ఞైర్యజ్ఞకోవిదైః,
శోభార్థం తస్య యజ్ఞస్య కాంచనాలంకృతా భవన్. ౨౨

ఏకవింశతి యూహాస్తే ఏకవింశత్యరత్నయః,
వాసోభి రేకవింశద్భి రేకైకంసమలంకృతాః. ౨౩

విన్యస్తా విధివత్సర్వే శిల్పిభి స్సుకృతా దృఢాః,
అష్టాశ్రయ స్సర్వపవ శ్శత్రూరూపసమన్వితాః. ౨౪

అచ్ఛాదితా స్తే వాసోభిః పుష్పైర్వర్ణైశ్చ భూషితాః,
సప్తయో దీప్తిమంతో విరాజంతే యథా దివి. ౨౫

ఇష్టకాశ్చ యథాన్యాయం కారితాశ్చ ప్రమాణతః,
చిత్తోఽగ్ని ర్భూష్టాణై స్తత్ర కుశలై శ్శుల్బకర్షణి. ౨౬

స చిత్తో రాజసింహస్య సంచితః కుశలై ర్ద్విజైః,
గరుడో రుక్మపక్షో వై త్రిగుణోఽష్టాదశాత్తకః. ౨౭

నియుక్తా స్తత్ర పశవ స్తత్ర దుద్దిశ్య దైవతమ్,
ఉరగాః పక్షిణశ్చైవ యథాశాస్త్రం ప్రచోదితాః. ౨౮

అయశ్వమేధమందు యూపస్తంభంబుల నిలుపునప్పుడు ఆఘవిష్ట యూపంబులను వానిదగ్గఱ నాఘభూదిరయూపంబులను ఆఘపరాశయూపంబులను ఒకశ్రేష్ఠాతకయూపంబును రెండు దేవదారుయూపంబులను నిలిపిరి; ఆయూపంబులలో రెండేసియూపంబులుగాఁ జాఁచినపాపంపత వ్యవధానముగల్గునట్లు నిలిపిరి.

౨౦.౨౦

ఈయూపములన్నియు, కాస్త్రవేత్తలును యాగంబులం దెలిసినవారు నగు బ్రాహ్మణులచేఁ జేయింపఁబడినవై, యా యాగకాల కలంకారంబు గల్గుటకై బంగారముచే నలంకరింపఁబడినవి.

౨౧

ఆ యిరువదియొక్క యూపస్తంభంబులు. చాఁచఁబడిన చిటికెన ప్రేలుగల పిడికిళ్లతోనుండు నిర్వదియొక్కమూరలపొడవుగలవై, ప్రతి యూపమును ఒక్కొక్కవస్త్రముచే నలంకరింపఁబడినవై యుండినవి

౨౩

యూపస్తంభంబు లన్నియు, యథాకాస్త్రంబుగ స్థాపితంబులై, శిల్పులచేఁ జక్కగాఁ జేయఁబడినవై దృఢంబులై యెనిమిదంచులుగల్గి నున్నగా నుండినవి.

౨౪

ఆయూపస్తంభంబులు వస్త్రంబులచేఁ గప్పఁబడి పుష్పగంధంబుల నలంకృతంబులై యాకాశమందుఁ దేజరిల్లెడు సత్త్వలుంబోలెఁ బ్రకాశింపుచుండినవి.

౨౫

కాస్త్రమునందుఁ జేర్చఁబడిన కొలఁదినిబట్టి యిటికెఱ్ఱాళ్లు చేయింపఁబడినవి; శుల్పకార్యమందు నేర్పరులగు బ్రాహ్మణులు ఆయిటికెఱ్ఱాళ్లతో నన్నివేదం గట్టిరి,

౨౬

నమర్థులగుదశరథునిఋత్విజాలు ఆకట్టవలసినప్రదేశమును బంగారముతోఁగూడిన తెక్కలుగలిగి ప్రతిప్రస్తారమందును మూడేసి యిటికెఱ్ఱాళ్లుండుటంజేసి యాఘప్రస్తారములకును బదునెనిమిది యిటికెఱ్ఱాళ్లు గలదియైయుండు గరుడపక్షిసూపమునఁ జక్కగాఁగట్టిరి.

౨౭

కాస్త్రంబులవిధింపఁబడినపశువులను, సర్పంబులను, బతులను, ఆయాదేవతలనుద్దేశించి యథావిధిగ నాయూపస్తంభంబులం గట్టిరి.

౨౮

శామిత్రే తు హయ స్తత్ర తథా జలచరాశ్చయే,
ఋత్విగ్ని స్సర్వ మేవైతన్నియుక్తం శాస్త్రత స్తదా. ౨౯

పశూనాం త్రిశతం తత్ర యూషేషు నియతం తదా,
అశ్వరత్నోత్తమం తస్య రాజ్ఞో దశరథస్యచ. 30

కౌసల్యా తం హయం తత్ర పరిచర్య సమంతతః,
కృపాదై ర్విశశానై నం త్రిభిః పరమయా ముదా. 31

పతత్రిణా తదా సార్థం సుస్థితేనచ చేతసా,
అవస ద్రజనీ మేకాం కౌసల్యా ధర్మకామ్యయా. 32

హోతా ధ్వర్య స్తథోద్ధాతా హస్తేన సమయోజయన్,
మహిష్యా పరివృత్త్యా చ వావాతాంచ తథాపరామ్. 33

పతత్రిణస్తస్య వపా ముద్భృత్య నియతేంద్రియః,
ఋత్వి కృరమసంపన్న శ్చృపయామాస శాస్త్రతః. 34

ధూమగంధం వపాయాస్తు జిఘ్రితిస్త న రాధిపః,
యథాకాలం యథాన్యాయం నిర్ణదక్ పాపమాత్తనః. 35

హయస్య యాని చాంగాని తాని సర్వాణి బ్రాహ్మణాః,
అగ్నోప్రాప్యంతి విధివ త్సమంత్రా ష్షోడశ ర్విజః. 36

స్లక్షణాఖాసు యజ్ఞానా మన్యేషాం క్రియతే హవిః,
అశ్వమేధస్య యజ్ఞస్య వైతసోభాగ ఇష్యతే. 37

త్ర్యహోఽశ్వమేధ స్సంఖ్యాతః కల్పసూత్రేణ బ్రాహ్మణైః,

బతుబంధము చేయుటయందుమాత్రమకాలమందు ఋత్విజాలు కాస్త్రోక్తంబులగు గుణము జలచరములు మొదలగు గ్రామజన్మగంబులను మాత్రము ఆయాపంబుల గట్టిరి.

ఆ యశ్వమేధమందు బతుబంధకాలంబున మాన్మాణుబతువులును దశరథమహారాజు నుత్తమాశ్వంబును యూపస్తంభంబులందు గట్టబడినవి. దశరథునిభార్యలు ఆగుణమునకుఁ బ్రదక్షిణముచేసి మిక్కిలి సంతోషంబున బంగారపునూదులచే గత్తివాట్టువేసిరి.

అప్పుడు కాసల్యాజేవి ధర్మమునందలి యిచ్చచే నుస్థిరంబగు మనంబు గలిగి యాగుణముతోఁగూడ నొకరాత్రియంతయు నివసించెను.

దశరథుఁడెవ్వఁగా హోతయును అధ్వర్యువును ఉద్ధాతయును బ్రహ్మయును యానలువురు ఋత్విజాలును మహిషిని బరివృత్తిని వావాతను బాలకనిని గ్రమమగఁ బరిగ్రహించిరి.

ఇంద్రియనిగ్రహము గలవాడును సమస్తకాస్త్రంబుల నెఱింగిన వాడు సగునధ్వర్యువు ఆయశ్వమునందలి మెదడునెత్తి యథాకాస్త్రంబుగ బక్షము చేసెను.

దశరథమహారాజును దశపాదమునుఁతోఁగొట్టుకొనుటకై యూపప యన్ని హోత్రమందు వేల్పుఁబడుచుండఁగా దానిపొగవాసనను కాస్త్రోక్తకాలంబునఁ కాస్త్రోక్తరీతి నాహ్వానించెను.

మంత్రవేత్తలగుఋత్విజాలు పరియాణుగురు ఆగుణము నంగంబుల న్నియు యథాకాస్త్రంబుగ నన్నిహోత్రంబునందు హోమముచేసిరి.

ఇతరయాగంబులకు హవిస్సు జావిశోమలయందు సుస్కరింపఁబడుచున్నది ; అశ్వమేధంబునకు హవిర్భాగము ప్రబలితఁగెలయందు సుస్కరింపఁ బడుచున్నది.

కల్పమాత్రముచేతను వేదవాక్యంబులచేతను అశ్వమేధము మూఁడు దినములయాగమని యేర్పడుచున్నది.

చతుష్టామ మహ స్తస్య ప్రథమం పరికల్పితమ్,
ఉక్త్యం ద్వితీయం సంఖ్యాత మతిరాత్రం తథోత్తరమ్, 3౮౫
కారితా స్తత్ర బహవో విహితా శ్శాస్త్రదర్శనాత్ 3౯

జ్యోతిష్టామాయుషీచై వ మతిరాత్రా వినిర్నితా,
అభిజద్విశ్వజచై చ మప్తార్యామో మహాక్రతుః. ౪౦

సాచీం హోత్రే దదౌ రాజా దిశం స్వకులవర్ధనః,
అధ్వర్యవే ప్రతీచీంతు బ్రహ్మణే దక్షిణాం దిశమ్. ౪౧
ఉద్ధాత్రే చ తథోదీచీం దక్షిణైషా వినిర్నితా,
అశ్వమేధే మహాయజ్ఞే స్వయంభువిహితే పురా. ౪౨

క్రతుం సమాప్యతు తదా న్యాయతః పురుషర్షభః,
ఋత్విగోభ్యహి దదౌ రాజా తాం ధరాం క్రతువర్ధనః. ౪౩
ఋత్విజ స్వబ్రువణ సర్వే రాజానం గతకల్తవమ్,

భవానేవ మహీం కృతాన్న మేకో రక్షితు మ్హతి. ౪౪

న భూమ్యా కార్య మస్తాకం నహి శక్తా స్మృచాలనే,
రతా స్సాస్విధ్యాయకరణే వయం నిత్యం హి భూమిప. ౪౫
నిష్క్రియం కించిదేవేహ ప్రయచ్ఛతు భవానితి. ౪౫౫

మణిరత్నం సువర్ణంవా గావో యద్వా సముద్యతమ్,
తత్ప్రియచ్ఛ నరశ్రేష్ఠ ధరణ్యా న ప్రయోజనమ్. ౪౬౫

అయశ్వమేధము మొదటిదినము చతుష్టామమనియు, రెండవదినం బుక్థమనియు, మూడవదినం బలిరాత్రమనియుఁ జెప్పబడుచున్నది. 3౮౪.

అందుఁ బ్రమాణాంతరమునందలి, కాస్త్రవిహితంబులగుబహుయా గంబులు చేయించబడినవి. 3౯

జ్యోతిష్టామం బొకటియును, అయుర్యాగంబొకటియును, రెండలి రాత్రంబులును, అభిజిద్యాగంబొకటియును, విశ్వజిద్యాగంబొకటియును, ఆప్తార్యామంబొకటియును జేసిరి. ౪౦

దానమహిమచే మదనకులంబును నృద్ధిఁబొందించునట్టి దశరథమహా రాజు, హోతకుఁ దూర్పుదిక్కునందలి దేశమునిచ్చెను ; అధ్వర్యువునకుఁ బడమటిదిక్కునందలి దేశంబునొసంగెను ; బ్రహ్మకు దక్షిణపుదిక్కునందలి దేశంబు సమర్పించెను ; ఉద్ధాత కుత్తరదిక్కునందలి దేశంబునిచ్చెను ; మునుపు బ్రహ్మచే నృజింకుబడిన యశ్వమేధమహానూగమం దీదక్షిణ యేర్పణు పంబడినది. ౪౧, ౪౨

అశ్వమేధంబు ముగియఁగానే, పురుషశ్రేష్ఠుడగు దశరథమహారాజు, క్రతుఫలంబభివృద్ధినొందుటకై, భూమండలం బంతయు ఋత్విక్కులకిచ్చెను.

ఋత్విజాలందఱును, నిష్కల్తఁడగు దశరథమహారాజుతోఁ నిట్టిని చెప్పిరి. ౪౩౪.

నీ వొక్కడనే సమస్తంబగుభూమినిఁ బరిపాలింప నర్హుడవగుదువు ; మఱియెవ్వరునుఁ గాఁజాలరు. ౪౪

దశరథ మహారాజా ! మాకు భూమిచే నేమియుం బ్రయోజనంబు లేదు ; మేముదానిం బాలించుటకు సమర్థులము కామనియు, శిల్లప్రభువేదాధ్యయనమునే చేసికొనుచుండువారమనియు, నీకును దెలిసియున్నందున, మాకు దానఁగలుగునంతంబుల నెచ్చుగాఁ జెప్పనక్కఱలేదు ; కావునఁ గొంతెముగ నే దానికి బదులుగా మూల్యం విత్తువుగాక. ౪౫, ౪౬౪.

పురుషశ్రేష్ఠుడ వగు దశరథుఁడా ! మందరక్షముగాని, బాగరము గాని, ఏదిసిద్ధముగా నున్నదో దానిమాఁడు ; ఈభూమిచే మాకెంతయుఁ బ్రయోజనంబు లేదు. అని దశరథునితోఁజెప్పిరి. ౪౬౪.

- ఏవ ముక్తో నరపతి రాబ్ధిష్ఠాణై ర్వేదపారగైః. ౪౭
 గవాం శతసహస్రాణి దశ తేభ్యో దదౌ నృచః,
 శతకోటి స్సువర్ణస్య రజతస్య చతుర్థణమ్. ౪౮
 ఋత్విజశ్చ తత స్సర్వే ప్రదదు స్సహితా వసు,
 ఋశ్యశృంగాయ మునయే వసిష్ఠాయ చ ధీరుతే. ౪౯
- తత స్తే న్యాయతః కృత్వా ప్రవిభాగం ద్విజోత్తమాః,
 సుప్రీతమనస స్సర్వే ప్రత్యూచు ర్ముదితా భృశమ్. ౫౦
 తతః ప్రసర్ప కేభ్యస్తు హిరణ్యం సుసమాహితాః,
 బాంబూనదం కోటిసంఖ్యం బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ తదా. ౫౧
 దరిద్రాయ ద్విణాయాథ హస్తాభరణ ముత్తమమ్,
 కస్తే చిద్యాచమానాయ దదౌ రాఘవనందనః. ౫౨
- తతః ప్రీతేషు నృపతిః ద్విజేషు ద్విజవత్సలః,
 ప్రణామ మకరో త్తేషాం హర్ష పర్యాకులేక్షణః. ౫౩
- తస్యాశిషోఽథ విధివద్రాబ్ధిష్ఠాణై స్సముదీరితాః,
 ఉదారస్య నృవీరస్య ధరణ్యాం ప్రణతస్యచ. ౫౪
- తతః ప్రీతమనా రాజా ప్రాప్య యజ్ఞ మనుత్తమమ్,
 పాపాపహం స్వర్నయనం దుష్కరం పార్థివ్వభైః. ౫౫
- తతోఽ బ్రవీ దృశ్యశృంగం రాజా దశరథస్తదా,
 కులస్య వర్ధనం త్వం తు కర్తు మ్హసి సువ్రత. ౫౬

సమస్తవేదములకు సాంకేతికముగ నెఱింగినయుత్పత్తిని వీరియిం జెప్పుగా,
నాదశరభమహారాజు పదిలమగునోవులను, నూలుకొట్ట బంగారమును నమ్ములు
కొట్టవెండిని వారల కిచ్చెను. ౪౭,౪౮

అంత; నాముత్పత్తిజాలందఱుఁజేరి, దశరథుఁడు తమకందమును,
మొత్తముగా దక్షిణాయుద్ధిసంధ్యమును దమకుఁ బంచిపెట్టుటకై ఋశ్యశృంగ
మహామునిగిని, బుద్ధిమంతుఁడగు వసిష్ఠమహర్షి కిని సమర్పించిరి. ౪౯

అంత నాబ్రాహ్మణశ్రేష్ఠులందఱును, న్యాయముగా ధనమునంతయును
బుచ్చివేసి సంకసమునొంది పరస్పరము ప్రోత్రవాక్యములఁ జెప్పుకొనిరి. ౫౦

అంత నవ్యూహదశరభమహారాజు శ్రద్ధగలవాఁడై యభ్యాసగులగు
బ్రాహ్మణులకు జాబూనదీసంభవమైన బంగారమును గోటికొలది నిచ్చెను.

అంత రాఘవుఁడగు నజమహారాజుకొడుకైనదశరథుఁడు ఒకానొక
దరిద్రబ్రాహ్మణుఁడు యాచించుగా నతనికి శ్రేష్ఠులగు తనచేలికడియము
నిచ్చెను. ౫౧

అంత బ్రాహ్మణులయందుఁ జాలఁ బ్రేమగల దశరభమహారాజు, బ్రాహ్మ
ణులు కృప్తినొందఁగానే, సంతోషవిశేషమునఁ గలకవడినకండ్లుకలిగిన
వాఁడై వారలకు నమస్కారముచేసెను. ౫౨

అంత నాబ్రాహ్మణులును, మహాదాతయును మరుప్పుల నందఱిలోను
బరాక్రమకాలి యనందగి యందువాడును, దమముంగల నేలంబడియన్న
వాడు నగునాదశరభమహారాజునకు వేదోక్తాశీర్వాదములు చేసిరి. ౫౩

అంత దశరభమహారాజు, సర్వోత్తమమును, సకలపాపములఁ బోగొ
ట్టునదియును, స్వర్గప్రదమునై రాజశ్రేష్ఠులచేతను జేయ నశక్యమైయుండు
సశ్వమేధం బొంది సంతుష్టుం డయ్యెను. ౫౪

అంత దశరభమహారాజు, ఋశ్యశృంగునిం జూచి, దృఢప్రతుఁడవైన
ఋశ్యశృంగుఁడా! నీవుమాత్రము నాకు వంశపృథ్వికరంబగు కర్తమను జేయ
వలయునని చెప్పెను. ౫౫

తథేతి చ స రాజాన మువాచ ద్విజస త్తమః,
భవిష్యంతి సుతా రాజం శ్చత్వారస్తే కులోద్వహః.

౫౭

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, చతుర్దశస్కంధః.

పంచదశస్కంధః

మేధావీతు తతో ధ్యాత్వా స కించిదిద ముత్తరమ్,
లభ్యసంజ్ఞస్తతస్తంతు వేదజ్ఞో నృప మబ్రవీత్.

౧

ఇష్టిం తేహం కరిష్యామి పుత్రీయాం పుత్రకారణాత్,
అధర్వశిరసి ప్రోక్షైర్ఘంటైః సిద్ధాం విధానతః.

౨

తతః, ప్రాకమ్యతా మిష్టిం పుత్రీయాం పుత్రకారణాత్,
జాహం చాగ్నౌ తేజస్వీ మాత్రదృష్టేన కర్తవ్యా.
తతో దేవా స్స గంధర్వా సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః,
భాగప్రతిగ్రహం వై సమవేతా యథావిధి.

౩

౪

తా స్సమేత్య యథాన్యాయం తస్మిన్ సదసి దేవతాః,
అబ్రువన్ లోకకర్తారం బ్రహ్మణం వచనం మహత్.
భగవన్ త్వత్ప్రసాదేన రావణో నామ రాక్షసః,
సర్వా న్నో బాధతే వీర్యా చ్ఛాసితం తన్న శక్నుమః.

౫

౬

త్వయా తస్మై వరో దత్తః ప్రీతేన భగవన్ పురా,
మానయంత శ్చతన్నిత్యం సర్వం తస్య ఊమామహే.

౭

బ్రహ్మణశ్రీమండల సాముశ్యశృంగుడు, “దశరథమహారాజా !
అలాగేచేసెదను; నీకు వంశోద్ధారకులగు నలువురుకొడుకులు గల్గుదురు” అని
దశరథ మహారాజుతో చెప్పెను. ౧౭

ఇది పదునాల్గవసర్గము.

పదునైదవసర్గము

అంత వేదంబులనెఱింగిన యాముశ్యశృంగుడు, “ఈదశరథునకుఁ
బుత్రోత్పత్తి యే కర్తవ్యమనంగల్లు” నని కొంచె మాటాచించి, ధారణ సామ
ర్థ్యంబు గలవాడు కావున నంతఃసృతివొంది, యాదశరథున కిట్లు ప్రత్యు
త్తరంబు చెప్పెను. ౧

నేను నీకు కొడుకులు గలుగుటకై, కాస్తసిద్ధంబై పుత్రోత్పత్తి
నిమిత్తంబైయున్న యొకయాగమును, ఆధర్వశిరస్సునందు జెప్పబడిన
మంత్రంబులచే జేసెదను అనిచెప్పెను. ౨

అంతఁ బుత్రనిమిత్తము పుత్రులగల్గించునట్టి యాయాగము నారం
భించి, వేదమునందుఁ జెప్పబడినట్లు హోమమును జేసెను. ౩

అంత దేవతలును, గంధర్వులును, సిద్ధులును, బ్రహ్మదేవుఁడును, బర
మర్షులును, ఆ యాగంబునందు హవిర్భాగమును బుచ్చుకొనుటకై, యొకటి
గాఁ జేరిరి. ౪

ఆదేవతలందఱు యథాకాస్త్రంబుగ నాయాగసదస్సునందుఁ జేరి,
ఈకంబులజేయునట్టి బ్రహ్మదేవునితో నిటని యొకగొప్పమాటను జెప్పిరి. ౫

భగవంతుడా ! రావణుఁ డనునొకరక్కనుఁడు, నీయనుగ్రహము
వొంది, పరాక్రమంబుచే మఱ్ఱులం గాఱియపెట్టుచున్నాఁడు ; అతనికాసింప
మాకు శక్తిలేదు. ౬

భగవంతుడా ! నీవు ధర్మము, సంహోషణివంబున నతనికి వరం
బొసంగితివి ; మేము నావరముఁ బొందింపుచు, వాఁడుచేసిన యపకారంబుల
నంతయు నోర్పుచున్నాము. ౭

ఉద్వేజయతి లోకాం స్త్రీ సుచ్చిత్వా ద్వేష్టి దుర్జతిః,
శక్రం త్రిదశరాజానం ప్రధర్షయితు మిచ్ఛతి. ౮

ఋషీన్ యతాన్ సగంధర్వానసురాన్ బ్రాహ్మణాం స్తథా,
అతిక్రామతి దుర్జతో వరదానేన మోహితః. ౯

నై నం సూర్యః ప్రతపతి పార్శ్వే వాతి న మారుతః,
చలోర్జిమాలీ తం దృష్ట్వా సముద్రోఽపి న కంపతే. ౧౦

తన్మహన్నో భయం తస్మా ద్రాక్షసాద్భిరదర్శనాత్,
వధాన్తం తస్య భగవన్నుపాయం కర్తు మర్హసి. ౧౧
ఏవముక్తస్సరైస్సరైస్త్వింతయిత్వా తతోఽబ్రవీత్. ౧౧౫

హంతాయం విదిత స్తస్య వధోపాయో దురాత్మనః. ౧౨

తేనగంధర్వయతాణాం దేవదానవరక్షసామ్,
అవధోఽస్మితి వాగుక్తా తథేత్యుక్తంచ తన్మయా. ౧౩

నాకీర్తయ దవజ్ఞానా త్తద్రక్షో మానుషాం స్తదా,
తస్మాత్స మానుషాద్వధోఽమృత్యుర్నానోఽస్మ్యవిద్యతే. ౧౪

ఏత చ్ఛ్చిత్వా ప్రియం వాక్యం బ్రహ్మణా సముదాహృతమ్,
దేవా మహర్షయ స్సర్వే ప్రహృష్టా స్తేభవం స్తదా. ౧౫

ఆరావణుడు, దుర్బుధియై లోకంబుల భయపడఁ జేయుచున్నాడు; ఉన్నకపదస్థులగు లోకపాలుర ద్వేషించుచున్నాడు; దేవతలందఱును బ్రభండగు నింద్రు నవమానింపఁ గోరుచున్నాడు. ౮

ఆరావణుడు, నీవరముచే నొడలేఱుంగక యెదిరింపనలవిగాక ఋషులను, యక్షులను, గంధర్వులను, అనురులను, బ్రహ్మణులను నవమానించుచున్నాడు. ౯

ఈరావణునిమీఁద సూర్యుం డెందగాయడు; వానిప్రక్కనైన వాయువు నీవనోపడు; ఎల్లప్రదునుజంచలంబులగు తరంగంబులు గలనముద్రుగఁ దును వానింజూచి కదలకుండు. ౧౦

కాబట్టి, భయంకరాకారుండగు శారాక్షసునివలన మాకు గొప్ప భయంబు గలిగియున్నది. అతనివధంబగునట్లు వెర వేదైనం జేయవలయును.

దేవత లీప్రకారముచెప్పఁగా బ్రహ్మదేవుం డాలోచించి, యాపిష్టుట దేవతల కిట్లని చెప్పెను. ౧౧

సంతోషము! దుష్టవృత్తాఁ డగునారావణుని వధంబున కీయుపాయంబు దోచినది. ౧౨

ఆరావణుడు, తాను గంధర్వులకును, యక్షులకును, రాక్షసులకును, దేవతలకును, దానవులకును, అవధ్యుఁడు కావలయునని వరంబు కోరెను; నేనాలాగే యగుఁగాక యనిచెప్పిరి. ౧౩

ఆరావణుడు, వరమడుగుకాలమందు అవమానమగునని యెంచి, మనుష్యులవలనఁ దనకుఁ జావులేకుండునట్లుడుగలేడు; కాబట్టి, వాడు మనుష్యునిచేఁ బంపబడు; మఱియెవ్వఁడును వానిఁజంపలేడు. అని బ్రహ్మదేవుఁడు చెప్పెను. ౧౪

ఇట్లు బ్రహ్మదేవుఁడు జెప్పఁగా, సంతోషజనకంబగు బ్రహ్మదేవుని మాటను విని, దేవతలును, మహర్షులు నందఱును మిక్కిలి సంతోషము గలవారైరి. ౧౫

వతస్మిన్నంతరే విష్ణురుపయాతో మహాద్యుతిః,
శంఖచక్రగదాపాణిః పీతవాసా జగత్పతిః.

౧౬

బ్రహ్మణాచ సమాగమ్య తత్ర తస్థౌ సమాహితః,
తమబ్రువన్ సురా సుర్యే సమభిష్టాయ సన్నతాః.
త్వాన్ని యోక్త్యోమహేవిష్ణో లోకానాం హితకామ్యయా,

౧౭

రాజ్ఞో దశరథస్య త్వ మయోధ్యాధిపతేః ప్రభోః,
ధర్మజ్ఞస్య వదాన్యస్య మహర్షి సమతేజసః.
తస్య భార్యాసు తిస్రః ప్రిశ్రీకీర్త్యుపమాసుచ,
విష్ణో పుత్రత్వ మాగచ్ఛ కృత్వాఽఽత్తానం చతుర్విధమ్,

౧౮౪

తత్ర త్వం మానుషో భూత్వా ప్రవృద్ధం లోకకంటకమ్.
ఆవధ్యం దైవతై ర్విష్ణో సమరే జహి గావణమ్.

౨: ౪

సహిదేవాంశ్చ గంధర్వాన్ సిద్ధాంశ్చ మునిస త్తమాన్,
రాక్షసో రావణో మూర్ఖో వీర్యోత్సేకేన బాధతే.

౨౧౪

ఋషయశ్చ తత స్తేన గంధర్వాపురస స్తథా,
క్రీడంతో నందనవనే కూరేణ కిల హింసితాః.

౨౨౪

వధార్థం వయ మాయాతా స్తస్య వై మునిభి స్సహ,
సిద్ధగంధర్వయతాశ్చ తత స్త్వాం శరణం గతాః.
త్వం గతిః పరమా దేవ సర్వేషాన్నః పరంతప,

౨౩౪

ఇంకలో నావన్నరక్షణంబు దొరకొనుటర గల్గినసంతోషవిషంబున నిశుమడిచిన కాంతిగలిగి, నిజభక్తులం బొరిగొన నెడఁబాయక కరంబుల శంఖచక్రగదల ధరింపుచు, వీతాంబరుండును జగన్నాథుండు నగు విష్ణు దేవుఁ డరుగుఁడంచెను. ౧౬

విష్ణుదేవుఁడు వచ్చి, బ్రహ్మలోకూడ నచ్చట సమాహితుఁడైయుం డెను; దేవతలందఱును ఆవిష్ణుదేవునిం బ్రస్తుతించి నస్తులైయిట్లనివలికిరి. ౧౭

విష్ణుదేవుఁడా ! నమస్తాకంబులకును మేలుగఁగుటకై నిన్నొక కార్యమునందుఁ బ్రేరేపించెనము. ౧౭౪

విష్ణుదేవుఁడా ! నమస్తధర్తంబుల నెఱింగి, మహాదాశయై మహర్షితు ల్యుండై రాజ్యమును యథాన్యాయంబుగఁ బాలింపనమర్థుండై యయోధ్య నగరంబునకుఁ బ్రభువై యొన్న దశరథమహారాజునకు ప్రీతీక్రీస్తులతో పరి వచ్చు నతని మువ్వురి భార్యలందును స్వహృదమును నాలుగుభాగంబులు గావించుకొని నలువరుకొడుకులుగా జరింపుము. ౧౮-౧౯౪

విష్ణుదేవుఁడా ! నీ వాదశరభభార్యలందు మువ్వుండై పుట్టి, వఁబంబు ను నభివృద్ధి నొందినవాఁడును లోకకంటకుఁడును దేవతల కివధ్యుఁడునగు రావణుని యుద్ధంబునఁ జంపుము. ౨౦౪

రాక్షసుఁడును మూర్ఖుఁడునగు శారావణుఁడు పరాక్రమాతిశయం బున దేవతలను గంధర్వులను సిద్ధులను మునిశ్రీష్టులను గాఱియపెట్టు చున్నాఁడు. ౨౧౪

ఆరావణుఁడు క్రూరస్వభావుఁడగుటచేసి ఋషులను సంసవనమందు గంధర్వులఁగూడి విహరింపుచున్నయప్పరసలను గాఱియపెట్టెను ; కావున, నీవనశ్యంబు వానిఁజంపవలయు. ౨౨౪

ఆరావణునివధముకొఱకు యక్షగంధర్వసిద్ధులును మునులును మేమును మిఁకడకువచ్చితిమి; అందుకైయే రక్షణుఁ డగునిన్నుఁ బొందితిమి. ౨౩౪

శత్రుంజయుఁడవగు విష్ణుదేవుఁడా ! నీవు మాకందఱకునుబరమగలివి.

వధాయ దేవశత్రుణాం నృణాం లోకే మనః కురు. ౨౪౪

ఏవము క్తస్తు దేవేశో విష్ణుస్త్రిదశపుంగవః. ౨౪౫

పితామహపురోగాం స్తాన్ సర్వలోకనమస్కృతః,
అబ్రవీత్త్రిదశాన్ సర్వాన్ సమేతాన్ ధర్మసంహితాన్. ౨౬

భయం త్యజత భద్రం వో హితార్థం యుధి రావణమ్,
సపుత్రపౌత్రం సామాత్యం సమిత్రజ్ఞాతిబాంధవమ్. ౨౭

హత్వా క్రూరం దురాత్మానం దేవరీణాం భయావహమ్,
దశవర్ష సహస్రాణి దశవర్ష శతానిచ. ౨౮

వత్స్యమి మానుషే లోకే పాలయన్ పృథివీ మిమామ్,
ఏవం దత్వా వరం దేవో దేవానాం విష్ణురాత్నవాన్,
మానుషే చింతయామాస జన్మభూమిమథాత్మనః. ౩౦౪

తతః పద్మపూశాః కృత్వాఽఽస్తానం చతుర్విధమ్,
పితరం రోచయామాస తదా దశరథ స్సృష్టమ్. 3౦౪

తతో దేవా క్షుగంధర్వా స్సరుద్రా స్సాప్సరోగణాః,
స్తుతిభి ర్ద్రివ్యయాపాభి స్తుష్టుపు ర్మధుసూదనమ్. 3౧౪

తముద్ధతం రావణ ముగ్రతేజసం
ప్రవృద్ధదర్పం త్రిదశేశ్వరద్విషమ్,
విరావణం సాధు తపస్వికంటకం
తపస్వినా ముద్ధర తం భయావహమ్. 3౨౪

రాక్షసులసభామండలము మనుష్యలోకమున నవతరింప నిచ్చగించును. అని దేవతలు చెప్పిరి. ౨౪౪

దేవత వీరకారము దక్షుఁ డ్రాధింపఁగా దేవతావిభుఁడును దేవ శ్రేష్ఠుఁడును సమస్తలోకముచే నమస్కరింపఁబడిన వాఁడునగు విష్ణుదేవుఁడు ఆ సదస్సునందుఁ జేరియున్న ధర్మియులగు బ్రహ్మ మొదలైనదేవతల నందఱుం జూచి యిట్లని చెప్పెను. ౨౪౫, ౨౪౬

దేవతకాగా ! మీరలు భయము విడువఁడు ; మీకు మంగళంబగుఁ గాక ; మీ మేలుగొనుట క్రూరుఁడై దుష్టస్వభావుఁడై దేవతల ఋషుల మొ పించుచున్న రావణుని వానిగొడుకులను మనువులను మంత్రులను మిత్రులను జ్ఞాతులను బంధువులను జంపి మనుష్యలోకమున నీభూమిఁ బాలింపుచుఁ బనునొకఁడువేలవత్సరము బుండెనను. అని చెప్పెను. ౨౪౭, ౨౪౮

సృష్టిస్థితిలయములం గ్రహించుచు, సమస్తజీవాత్మలకు నాధారభూతుఁ డైయున్న విష్ణుదేవుఁ డీరకారము దేవతలకు వరంబొసాగి యంత మనుష్య లోకమునందుఁ దాను బుట్టుటకుందగు నిరపు నాలోచించెను. ౨౪౯

అంత నపుడు తన్ని తేజులతోలునయనంబులు గల విష్ణుదేవుఁడు తన్ను నాలుగుభాగములుగాఁ జేసికొని దశరథమహారాజును దనకుఁ దండ్రిగానిచ్చింపెను. ౩౦౪

అంత గంధర్వులును ఏకాదశరద్రులును, దేవతలును అష్టరసలును దివ్యాత్మ విషయకంబులగుస్తోత్రంబుల విష్ణుదేవునిం బ్రస్తుతించిరి. ౩౦౫

విష్ణుదేవుఁడా ! సమస్తలోకంబులం బ్రసిద్ధుఁడై వరలంబున నినుమ డించినగర్వంబు గలిగి భయంకరంబగు వరాక్రమంబున లోకంబుల నన్నియు ముఱివిడఁజేయుచు తపస్సుసేయువారలకు శత్రువై భయంబుఁ బుట్టింపుచు దేవేంద్రుని ద్వేషించి యుండు నారావణునిం బుత్రపౌత్రాదిసహితంబుగాఁ జంపుము. ౩౦౬

తమేవ హత్వా సఖలం సబాంధవం
విరావణం రావణ మగ్ర్యపౌరుషమ్,
స్వల్లోక మాగచ్ఛ గతజ్వర శ్చిరం
సురేంద్రగుప్తం గతదోషకల్తషమ్.

334

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, షోడశస్కర్ధః.

షోడశస్కర్ధః

తతో నారాయణో దేవో నియుక్తస్సురసత్తమైః,
జానన్నపి సురానేవం శ్లక్ష్యం వచన మబ్రవీత్.

౧

ఉపాయః కో వధే తస్య రావణస్య దురాత్మనః,
యమహం తం సమాస్థాయ నిహన్యామృషికంటకమ్.

౨

ఏవ ముక్తాస్సురా స్సర్వే ప్రత్యూచు ర్విష్ణు మవ్యయమ్.

౩౪

మానుషీం తను మాస్థాయ రావణం జహి సంయుగే.

3

స హి తేవే తపస్తీవ్రం దీర్ఘ కాల మరిందమ,
యేన తుష్టోఽభవద్భృహ్లోకకృల్లోకపూర్వజః.

౪

సంతుప్తః ప్రదదౌ త సై రాక్షసాయ వరం ప్రభుః,
నానావిధేభ్యో భూతేభ్యో భయం నాన్యత్రమానుషేత్.

౫

అపజ్ఞాతాః పురా తేన వరదానే హి మానవాః.

౫౪

ఏవం విరామహ తస్మా ద్వరం ప్రాప్య స దర్శితః,

దేవశ్రేష్ఠుడవగు విష్ణుదేవుడా! శ్రేష్ఠులగు మగటిమిగలిగి లోకములన్నియు మొఱిలిడఁజేయుచున్న యారావణునిమాత్రము వానినైనను, ములలోను బాంధవులలోను జూపి గతవ్యధుడవై పురాకనంబును, రహస్యంబును నిర్దోషంబునకు నైకుంఠమునకు రమ్మ. అని ఆదేవతలు విష్ణుదేవుని స్తుతియించిరి.

334

ఇది పదునైదవసర్గము.

పదునాఱవసర్గము

అంత, సృష్టిస్థితిలయంబులం గ్రీడించువాడును, సృష్టికిఁ బూర్వము జలంబులకయనింది యుండువాడునగు విష్ణుదేవుడు, దేవతలచేఁబ్రార్థితుడై తనకు రావణవధోపాయంబు దెలిసియున్నను, దేవతలఁగూర్చి యిట్లని మధురంబగుమాటను జెప్పెను.

6

ఏయింపాయంబు సాశ్రయించి, ఋషులకుఁగ్రుడగు నారావణునిఁ జూచుగలనో, దుష్టవృథావుండగు రావణునివధంబునకై, యట్టియింపాయంబు నాకుఁ జెప్పవలయును అని పలికెను.

7

ఈప్రకారము విష్ణుదేవుఁ డడుగఁగా, దేవతలందఱు నాశరహితుఁడగు నావిష్ణుదేవున కిట్లని బదులుపలికిరి.

84

మనుష్యదేహంబునొంది యాధమునందు రావణునిం జంపుము. 3

ఆరావణుడు, బహుకాలము రీక్షించుకొనుచు వేసెను; దానొకేసి లోకంబునకన్న ముందుపుట్టి సమస్తలోకంబులఁ బట్టించునట్టి బ్రహ్మదేవుడు నంతసిందినవాఁ డయ్యెను.

4

వరదానంబుల సమర్థుడగు బ్రహ్మదేవుడు నంతసింది, ఆరావణానురుసకు మనుష్యుడుకక్కఱ దక్కినసమస్తభూతంబులవలనను భయంబులేదని వరంబొసఁగెను.

5

మునుపు బ్రహ్మవరమిచ్చునట్టి కాలమునందు, నతండు మనుష్యుల “వీరలెంతమాత్రము” అని యవమానముద్ధిలోఁ జూపెను.

64

ఇట్టారావణుండు, బ్రహ్మదేవునివలనవరంబునొంది గర్వించి ముట్టొకం

ఉత్సాదయతి లోకాన్స్త్రీ స్త్రీయశ్చాప్యపకర్షతి. ౬౪
తస్మాత్తస్య వధో దృష్టో మానుషేభ్యః పరంతప. ౭

ఇత్యేతద్వచనం శ్రుత్వా సురాణాం విష్ణురాత్రవాక్,
పీతరం రోచయామాస తదా దశరథం నృపమ్. ౮

స చాప్య పుత్రో నృపతి స్తస్మిన్ కాలేమహాద్యుతిః,
అయజత్పుత్రీయా విష్టిం పుత్రేపురరిసూదనః. ౯

స కృత్వానిశ్చయం విష్ణు రామంత్ర్యచ పితామహమ్,
అంతర్ధానం గతో దేవైః పూజ్యమానో మహర్షిభిః. ౧౦

తతోవై యజమానస్య పావకా దతులప్రభమ్,
ప్రాదుర్భూతం మహాదూభతం మహావీర్యం మహాబలమ్. ౧౧

కృష్ణరక్తాంబరధరం రక్తాస్యం దుందుభిన్వనమ్,
స్నీగ్ధవార్యక్షతనుజశ్చ శ్రుప్తవరమూర్ధజమ్. ౧౨

శుభలక్షణసంపన్నం దివ్యాభరణభూషితమ్,
శైలశృంగసముత్సేధం దృప్తశార్దూలవిక్రమమ్. ౧౩

దివాకరసమాకారం దీప్తానలశిఖోపమమ్,
తప్తజాంబూనదమయీం రాజతాంతపరిచ్ఛదామ్. ౧౪

దివ్యపాయససంపూర్ణాం పాత్రీం పత్నీమివ ప్రియామ్,
ప్రగృహ్యవిపులాంధోర్భాగ్యంస్వయంమాయామయీమివ. ౧౫

సమవేక్ష్యబ్రవీ ద్వాక్య మిదం దశరథం నృపమ్,
ప్రాజాపత్యం నరం విద్ధి మామిహాభ్యాగతం నృప. ౧౬

తతః పరం తదారాజప్రత్యువాచ కృతాంజలిః,

బలనశించు జేయుచున్నాడు; స్త్రీలనందఱును జేఱుగొనుచున్నాడు. ౬౪

అందువలన సారావణునకు మనుష్యులవలనఁ జావు సిద్ధము అని దేవ-
తలుచెప్పిరి.

ఈ ప్రకారము, సమస్తజీవులకు సాధారణాకుండగు విష్ణుదేవుడు, దేవతలమాటలంతయునిది, యప్పుడు మనుష్యరూపంబున నవతరించుటకు దశరథమహారాజును దనకుఁ దండ్రిగాఁ గోరెను. ౮

ఆకాలమునందే గొప్పకౌంటిగిరి సమస్తకర్తృవులఁజంపునట్టియా దశరథమహారాజును, దనకుఁగొడుకులు లేకుండుటఁ జేసి కొడుకులఁబడయఁ గోరి పుత్రప్రదంబగు యాగముఁజేసెను. ౯

ఆవిష్ణుదేవుడు “మనుష్యులయందే యవతరించెదను” అని నిశ్చయించి, బ్రహ్మదేవునివీడుకొని, దేవతలచేతను మహర్షులచేతను బూజించు బడుచు నంతర్ధానంబు నొందెను. ౧౦

అంత సరిలేనికాంతియుఁ బరాశ్రమంబును బలంబును గలిగి, ఎఱుపు నలుపును గలసివస్త్రంబుగట్టి యెఱ్ఱనిముఖంబును భేరీధ్వనినహనంబును కంఠ ధ్వనియునుగల్గి, సింహశేఖంబులం బోలినరోమంబులును మీసంబులును దల పెండ్రుకలును మనోహరంబులై ప్రకాశింప శుభలక్షణసహితంబై స్వర్గంబు నందుఁబుట్టినయాధరణంబులధరించి, పర్వతశృంగంబునుబోలెనమాన్మతంబై, మదిందిన పెద్దపులికి సాటియగుచు, మార్కసితోను మండుచున్న నిప్పుకుంటోను సరివచ్చునాకాశమునఁదేజరిల్లు నొకగొప్పభూతము, పురుషరూపంబుతో యాగమునీసెను నాదశరథుని యగ్నిహోత్రంబుననుండి, తప్తంబగు బంగారముతో జేయఁబడిన పెండిమూఁతగలిగి, దివ్యచాయసమ్రార్థంబై, మాయామయంతోయన్న దైన్యఁదగియున్న యొక్క శాస్త్రమును, వ్రీయభార్యఁ బోలె, బాహువులఁ గడియ బట్టి బయలుపెడలెను. ౧౧-౧౫

ఆభూతము, దశరథమహారాజునకాచి, “రాజా! ఇచ్చటికివచ్చిన నన్నుఁ బ్రకాశపరియోద్ధతుఁడవచ్చినపురుషునిగా నెఱుంగుము” అనిచెప్పెను.

అంత, నప్పుడు, దశరథమహారాజుచే మోడ్చుగీలించి, “భగవంతుడా

భగవన్ స్వాగతం తేఽస్తు కిమహం కరవాణి తే. ౧౭

అథో పున రిదం వాక్యం ప్రాజాపత్యో నరోఽబ్రవీత్. ౧౭౪

రాజ స్మర్పయతా దేవా నద్య ప్రాప్త మిదం త్వయా. ౧౮

ఇదం తు నృపశాద్ధూల పాయసం దేవనిర్మితమ్,
ప్రజాకరం గృహాణ త్వం ధన్య మారోగ్యవృద్ధనమ్. ౧౯

భార్యాణా మనురూపాణా మశ్నీ తేతి ప్రయచ్ఛవై,
తాసు త్వం ప్రాప్స్యసి పుత్రా యదర్థం యజసే నృప. ౨౦

తథేతి నృపతిః ప్రీత శ్శిరసా ప్రతిగృహ్య తామ్,
పాత్రీందేవాన్న సంపూర్ణాం దేవదత్తాం హిరణ్మయీమ్. ౨౧

అభివాద్య చ తద్భూత మద్భూతం ప్రియదర్శనమ్,
ముదా పరమయా యుక్తశ్చ కారాభి ప్రదక్షిణమ్. ౨౨

తతో దశరథః ప్రాప్య పాయసందేవనిర్మితమ్,
బభూవ పరమప్రీతఃప్రాప్య విత్తమివాధనః. ౨౩

తేత స్త దద్భూతప్రఖ్యం భూతం పరమభాస్వరమ్,
సంవర్తయిత్వా తత్సర్వ తత్రైవాంతరధీయత. ౨౪

హర్షరశ్శిభి రుద్దోక్తం తస్యాంతరగపుర మాబభౌ,
శారదస్యాభిరామస్య చంద్రస్మేవ నభోఽంశుభిః. ౨౫

నీకు స్వాగతంబగుగాక ? నీకు 'నేనేమిసేయుదు నానలిమ్ము' అని బదులు, చెప్పెను. ౧౭

అపిష్టబుఁ, బ్రజాపతియొద్దనుండివచ్చినపురుషుడు, మఱువ నట్లని దశ రథునకుఁ జెప్పెను. ౧౭౪.

దశరథమహారాజా ! నీవు యాగంబులచే దేవతలదృష్టినిొందించితివి; కావున, నీపాయసం దివ్యుడు నీకుఁ బ్రాప్తింపినది. ౧౮

రాజశ్రీష్ఠుఁడా ! దేవతలచేనర్పించఁబడి సంతానప్రదంబై ధన్యంబై యారోగ్యమును వృద్ధిఁబొందించునదియై యుండు నీపాయసంబును మాశ్రమ, నీవు తప్పక స్వీకరింపును. ౧౯

రాజా ! ఈపాయసంబును, సజాతీయలగు క్షత్రియజాతీయభార్య లకు "భుజింపుడు" అని చెప్పియుమ్ము; దీనిఁ గుడుచుటవలన ఆభార్య లందు, నీవివ్వ దెవరికొఱకు యాగముసేసెనో ఆట్టిపుత్రులను బడసెనపు. అని చెప్పెను. ౨౦

దశరథమహారాజా, అలాగేయనిచెప్పి, దేవాన్నముతోనిండియున్నదియు, దేవతలచే నివ్వఁబడినదియు, బుగారుతోఁ జేయఁబడినదియు నగు నాకలశమును శిరచ్ఛుచే నమ్రుఁడై పుచ్చుకొని నంజనించెను. ౨౧

అదశరథుఁడు, సరిమనంతోవమునొంది, ఆశ్వగర్భకుండునుబ్రియద ర్శనుండు నగుసాప్రాజాపత్యపురుషుననుష్కరించి, చుట్టును బ్రదక్షిణము చేసెను. ౨౨

అంత దశరథుఁడు, నేచనిర్మితంబు పాయసంబునొంది, ధనము నొందిన దరిద్రుఁడువోలె మిక్కిలి ఆధిమగ నంజనించెను. ౨౩

అంత, నద్భుతంబగునాకారంబును బరమంబగు కాంతినిఁగల ఆప్రాజాపత్యపురుషుఁడు, పాయసము నిచ్చుట ముగియఁగానే అచ్చటనే యంతర్ధానంబు నొందెను. ౨౪

సంతోషంబున గల్లుకాంతులచే వెలుగుచున్న యాదశరథు నంతిపు రము శరత్కాలమందలి చంద్రునికాంతులచే వెలుగు నాకాళమునుబోలెఁ బ్రకాశించెను. ౨౫.

సోఽంతఃపురం ప్రవిశ్యైవ కౌసల్యా మిద మబ్రవీత్,
 పాయసం ప్రతిగృహ్ణీష్వ పుత్రీయం త్వదమాత్మనః. ౨౬
 కౌసల్యాయై నరపతిః పాయసార్థం దదౌ తదా,
 అర్థదర్థం దదౌచాపి సుమిత్రాయై నరాధిపః. ౨౭
 కైకేయ్యై చావశిష్టార్థం దదౌ పుత్రార్థకారణాత్,
 ప్రదదౌ చావశిష్టార్థం పాయసస్యామృతోపదుమ్. ౨౮
 అనుచింత్య సుమిత్రాయై పునరేవ మహీపతిః,
 ఏవంతానాం దదౌ రాజా భార్యాణాం పాయసంపుథక్. ౨౯

తాస్త్యేతత్పాయసం ప్రాప్య నరేంద్ర స్యోత్తమాస్త్రీనయః,
 సమ్మానం మేనిరే సర్వాః ప్రహర్షోదితచేతసః. 3౦

తతస్తుతాః ప్రాశ్య తదుత్తమ స్త్రీయో
 మహీపతే రుత్తమపాయసం పుథక్,
 హుతాశనాదిత్యసమానతేజస
 శ్చిరేణ గర్భాన్ ప్రతివీదిరే తదా. 3౧
 తతస్తు రాజా ప్రసమీక్ష్య ణాస్త్రీయః
 ప్రరూఢగర్భాః ప్రతిలబ్ధమానసః;
 బభూవ హృష్ట స్త్రీదివే యథాహరిః,
 సురేంద్రసిద్ధి గణాభిపూజితః. 3౨
 ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, షోడశస్కంధః.

అదశరథుఁ దంలిపురము ప్రవేశించి, “నాకుఁబుత్రప్రదఁబగునీపాయ
సమును దప్పకపుచ్చుకొనుము” అని కొసల్యకుఁ జెప్పెను. ౨౬

అప్పుడు, దశరథమహారాజు సంతానముగలుగుటకై, యాపాయసం
బులో సగము కొసల్యకిచ్చెను; యామిగిలినసగములో సగము సుమిత్రకొసం
గెను; సుమిత్రకివ్వఁగా మిగిలినదానిలో సగముకై కేయికడెను; ఆవేషక, సుమిత్ర
కై కేయికన్న నెచ్చుగా భుజింప నర్హురాలని యాలోచించి, మఱివాకై కేయి
కివ్వఁగా మిగిలిన పాయసమును సుమిత్రకొసఁగెను. ఈ ప్రకారము, దశరథ
మహారాజు, భార్యలకుఁ బాయసమును బంచిపెట్టెను. అనఁగా పాయసములో
సగము కొసల్యకును, నాలవపాలు సుమిత్రకును, ఎనిమిదవపాలు కైకేయి
కిని మఱిల నామికత యెనిమిదవపాలును సుమిత్రకిచ్చెను. ౨౭-౨౯

దశరథునిభార్యలందఱును శ్రేష్ఠులైన గుణములుగలవారు గావన,
నాపాయసంబునొంది సంతసింపినవారై దశరథుఁడుచేసిన పాయసప్రదాన
క్రమమును జాల బహుమానముగా నెందిరి. ౩౦

అంత నాదశరథుని యుత్రమభ్యర్థలు, ఆ యుత్రమపాయసంబు
భుజించి, అగ్నిహోత్రునితోను, హార్యునితోను సరిపచ్చుకొనిగలవారై
కొంతకాలమునకు వెనుక గర్భంబులబోయిరి. ౩౧

అంత, దశరథుఁడును, గర్భిణులైన నతనభార్యలఁజూచి, స్వస్థచిత్తుడై,
స్వర్గమునందు దేవశ్రేష్ఠులచేతను సిద్ధులచేతను ఋషులచేతను నూజింపఁబడు
చుండు దేవేంద్రుఁడువోలె సంతసించియుండెను. ౩౨

ఇది భనునాథవర్ణము.

సప్తదశ స్కంధః

పుత్రత్వం తు గతే విష్ణౌ రాజ్య స్తస్య మహాత్మనః,
ఉవాచ దేవతా స్వర్వా స్వయంభూ ర్భగవానిదమ్. ౧

సత్యసంధస్య వీరస్య సర్వేషా న్నోహితైషిణః,
విష్ణో స్సహాయా న్బలిన స్పృజధ్వం కామరూపిణః. ౨

మాయావిదశ్చ శూరాంశ్చ వాయువేగసమాజవే,
నయజ్ఞాన్ బుధిసంపన్నాన్ విష్ణుతుల్యపరాక్రమాన్. 3

అపహార్యా సుపాయజ్ఞాన్ దివ్యసంహననాన్వితాన్,
సర్వాస్త్రగుణసంపన్నా నమృత ప్రాశనా నివ. ౪

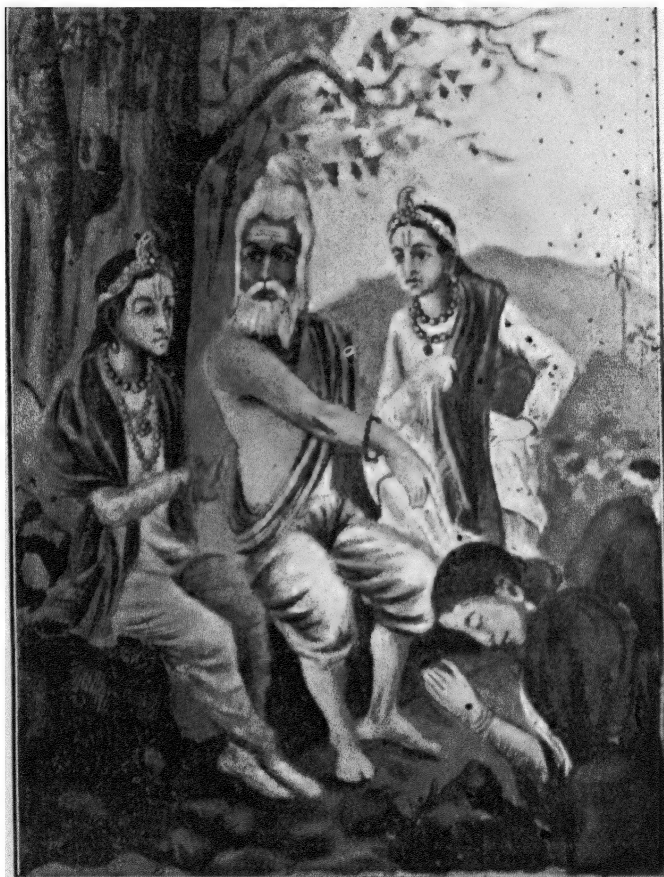
అపరస్సు చ ముఖ్యాసు గంధర్వీణాం తనూషు చ,
సృజధ్వం హరిరూపేః పుత్రాం స్తుల్యపరాక్రమాన్. ౫

పూర్వమేవ మయా సృష్టో జాంబవా నృతృపుంగవః,
జృంభమాణస్య సహసా మమ వక్త్ర దజాయత. ౬

తే తథోక్తా భగవతా తత్ప్రతిశ్రుత్య శాసనమ్,
జనయామాసురేషం తే పుత్రా న్వానరరూపిణః. ౭

ఋషయశ్చ మహాత్మాన స్సిద్ధవిద్యాధరోరగాః,
చారణాశ్చ సుతా న్వీరాన్ సప్రజు ర్వనచారిణః. ౮

వానరేంద్రం మహేంద్రాభ మింద్రో వాలిన మూర్జితమ్,
సుగ్రీవం జనయామాస తపన స్తపతాం వరః. ౯

అహల్యా శాపవిమోచనము—పుట. 350. బాల.

ప దు నే డ వ స ర్గ ము

విష్ణుదేవుడు, మహాత్ముడగు నాదశరధిమహారాజునకుఁ గొడుగుగాఁ బుట్టుట కుద్యుత్తఁడుకాగానే, భగవంతుడగు బ్రహ్మదేవుడు, దేవతలనందఱునుగూర్చి యిట్లనిచెప్పెను. ౧

సత్యంబగు ప్రతిజ్ఞ గలిగిపరాక్రమశాలియై, మనకందఱకును మేలు కోరునట్టి విష్ణుదేవునకు, బలముగలవామను గానుగూపులు నగునహాయుల నృశింపుడు. ౨

దేవతలారా ! నమస్తమాయల నెఱింగి తూర్పులై, వాయువేగము బోలినవేగంబుగలిగి, నయఙ్గాలై, బుధిశాలులై విష్ణుదేవుడువోలె బరాక్రమ శాలులై, పరుల నెదిరింప నలవిగావిసంలై సమస్తోపాయంబులుజేర్చి, శ్రేష్ఠంబగు సింహశరీరంబునుబోలు శరీరంబును సర్వాస్త్రంబులకుంకల శక్తియును గలిగి యుచుకనుఁ గడిచినవారువోలె తుట్టిపాసాదిరహితులై, మియ్యొక్కపరాక్రమమువంటి పరాక్రమముతోఁబూడిన నానరమాదధనులగుకొడుకులను, శ్రేష్ఠులగు నప్పరస్త్రినిలగును గౌఢస్వయంవతులందును బుట్టింపుడు.

మనుషేషేను ఎఱుంగుకొట్టులగా శ్రేష్ఠుడగుజాంబవంతుడనువానిం బుట్టించిరి; ఆతఁడు నేనావున విడుచుచుండఁగా నాముఖంబునకుండి తటాలున బుట్టెను. అని బ్రహ్మదేవుడు దేవతలతో జెప్పెను. ౩

బ్రహ్మదేవుఁ డట్లుచెప్పఁగానే యాయాజ్ఞ నంగీకరించి యాదేవతలు ఈప్రకారము వానరరూపులగు పుత్రులను బుట్టించిరి. ౪

మహావీర్యులగు ఋషులును సింధులును విద్యాధరులును ఉరగులును చాణియును పరాక్రమశాలులగు శోఁతిరూపులకొడుకుల నృశియించిరి. ౫

దేవేంద్రుడు మహేంద్రుడర్వతముతో సరివచ్చు దృఢులైనశరీరము గలవానరరాజగు వాలియునువానిం బుట్టించెను; ప్రతాపముగలవారిలో శ్రేష్ఠుడగు సూర్యుడు సుగ్రీవునిబుట్టించెను. ౬

బృహస్పతి స్త్వజనయ త్తాఽం నామ మహాహరిమ్,
 సర్వవానరముఖ్యానాం బుద్ధిమంత మను త్తమమ్. ౧౦
 ధనదస్య సుత శ్రీమాన్ వానరో గంధమాదనః,
 విశ్వక్సా త్వ జనయ స్స శం నామ మహాహరిమ్. ౧౧
 పావకస్య సుత శ్రీమాన్ నీలోఽగ్ని సదృశ ప్రభః,
 తేజసా యశసా వీర్యా దత్యరిచ్యత వాసరాన్. ౧౨

రూపద్రవిణసంపన్నా వశ్వినౌ రూపసమ్మతౌ,
 మైందంచ ద్వివిదంచైవ జనయామాసతు స్స్వయమ్. ౧౩
 వరుణో జనయామాస సుషేణం వానర్షభమ్,
 శరభం జనయామాస వజ్రస్య స్తు మహాబలమ్. ౧౪
 మారుతస్యాత్తజ శ్రీమాన్ హనుమాన్నామ వీర్యవాన్,
 వజ్రసంహననో పేతో వైనతేయసమో జవే. ౧౫

తేస్మష్టా బహుసాహస్రా దశగ్రీవవధే రతాః,
 అప్రమేయబలా వీరా విక్రాంతాః కామరూపిణః. ౧౬

మేరుమందరసంకాశా వపుష్పంతో మహాబలాః,
 ఋక్షవానరగోపుచాః ఓప్రమేవాభిజజ్ఞిరే. ౧౭

యస్య దేవస్య యద్రూపం వేషో యశ్చపరాక్రమః,
 అజాయత సమస్తేన తస్య తస్య సుతః పృథక్. ౧౮
 గోలాంగూలీషు చోత్పన్నాః కేచి త్సమ్మత విక్రమాః,
 ఋక్షీషుచ తథా జాతా వాసరాః కిన్నరీషుచ. ౧౯

బృహస్పతియు, వానరశ్రేష్ఠులనందఱిలో శ్రేష్ఠుండును బుద్ధిమంతుడును గాఁ తారుఁడను గొప్పవానరునిం బుట్టించెను. ౧౦

కుబేరునకు మంచికాంతిగలగంధమాదనుఁ డనువానరుఁడు కొడుకయ్యెను; విశ్వకర్త నలుఁడను గొప్పకొఁలని బుట్టించెను. ౧౧

అగ్నిహోత్రుని పుత్రుండగునీలుండు శ్రీమంతుడై యగ్నిదేవుని కాంతిలో సరియగు కాంతి గలిగి, కాంతిచేతను గీర్తిచేతను బరాక్రమము చేతను కొఁతులనందఱు నతిశయించెను. ౧౨

రూపధనంబుతోఁగూడిన యశ్వినీదేవతలు రూపమున గారవింపు బడిన మైందద్వివిదులగు బుట్టించిరి. ౧౩

వరుణునకు నుషేణుండను వానరశ్రేష్ఠుఁడుపుట్టెను; కర్ణశృంగునకు మనోబలుండగు శరభుండు పుట్టెను. ౧౪

వాయుదేవునకు శ్రీమంతుడై పరాక్రమశాలియై వజ్రముతోఁజే నభేద్యునుగదేహముగలిగి వేగమునందు గరుత్మంతునకు సాటియై యున్నహను మంతుఁడు పుట్టెను. ౧౫

మఱియుఁ బెక్కు సహస్రములసంఖ్యగలవారు రావణవధమందాసత్తులై కొలందిలేనిబలుంబుగలిగి వీరులై పరాక్రమించినవారలై కామరూపులై యుండువానరులు సృజింపఁబడిరి. ౧౬

మేరుపర్వతముతో మందరనగంబుతోను సరివచ్చుచు దృఢంబగు శరీరంబుగలిగి యధికబలములై యుండు నెలుఁగుగొడ్డులును గోఁతులును గొండముచ్చులును శీఘ్రంబుగఁ బుట్టినవి. ౧౭

ఏదేవున కేగూపము ఏవేషము ఏపరాక్రమము గలిగియుండునో ఆదేవునికొడుకు ఆరూపము ఆవేషము ఆపరాక్రమమునే గలిగియుండెను. ౧౮

అధికపరాక్రమశాలులగు కొందఱు వానరులు కొండముచ్చులందును గొందఱు ఎలుఁగు గొడ్డులందును గొందఱు కిన్నరస్త్రీలయందును జిత్రవిచిత్రముగాఁ బుట్టిరి. ౧౯

దేవా మహర్షిగంధర్వాస్తాశ్చ యతా యశస్వినః,
 నాగాః కింపురుషాశ్చైవ సిద్ధవిద్యాధరోరగాః. ౨౦
 బహవో జనయామాసుర్హస్తాస్తత్ర సహస్రశః,
 వానరాః సుమహాకాయాః సర్వాశ్చైవ వనచారిణః. ౨౧
 అస్పరస్సుచ ముఖ్యాసు తథా విద్యాధరీషు చ,
 నాగకన్యాసు చ తథా గంధర్విణాం తనూమచ. ౨౨
 కామరూపబలోపేతా యథాకామం విచారిణః,
 సింహశార్దూలసర్పశాదర్పేణచ బలేనచ. ౨౩

శిలాప్రహరణాస్సర్వే సర్వే పాదపయోధినః,
 నఖదంత్రాణ్యుధాస్సర్వే సర్వే సర్వాస్త్రకోవిదాః. ౨౪

విచాలయేయుశ్చైతేంద్రాశ్చేదయేయుస్థిరార్ద్రుమాః,
 క్షోభయేయుశ్చ వేగేన సముద్రం పరితాం పతిమ్. ౨౫

దారయేయుః క్షీతిం పద్భ్యామాస్త్వవేముక్తహస్తవమ్,
 నభస్ఫలం విశేయుశ్చ గృహ్ణీయురపి లోయదాః. ౨౬

గృహ్ణీయురపి మాంతగాన్తత్త్వా ప్రవ్రజతో వనే,
 సర్దమానాశ్చ నాదేన పాతయేయుర్విహంగమాః. ౨౭
 ఈదృశానాం ప్రసూతాని హరిణాం కామరూపిణామ్,
 శతం శతసహస్రాణి యూధపానాం మహాత్మనామ్. ౨౮
 తే ప్రథానేషు యూధేషు హరిణాం హరియుధపాః,
 బహువు ర్యూధపశ్రేష్ఠా వీరాంశ్చజనయో హరిః. ౨౯

కీర్తితుంతులగు దేవతలును, మహర్షులును, గంధర్వులును, గరుదులును, యక్షులును, దిగ్గజంబులును, గింపురుషులును, సిద్ధులును, విద్యాధరులును, ఉరగులును సంతోషముతో నప్పరసలందును, విద్యాధరస్త్రీలయందును, నాగకన్యలయందును, గంధర్వస్త్రీలయందును వసంబులందు: దిరుగువారును, మనోకాయులునగు వానరులనందఱు వేనవేలుగఁ బుట్టించిరి. ౨౦-౨౨

ఆవానరులు ఇచ్చకువచ్చినట్లు రూపంబును బలంబునంగలిగి యిచ్చకు వచ్చినట్లు సంచరించుచు దప్పబలంబులచే సింహవ్యాఘ్రాంబులతో సరివచ్చుచు నుండిరి. ౨౩

ఆవానరులందఱు నాల్గే యాయుధముగాఁ గలిగి, పెద్దపెద్దవృక్షంబులతో గొంధము నేర్చుచు గోస్త్రుతుంగోత్రుగోతు బ్రచారింపుచు ననుస్త్రామిల నెఱిగియుండిరి. ౨౪

ఆవానరులు గొప్పపర్వతంబులఁ గదిలింపగలరు; గొప్పవృక్షంబులఁ బెఱికివైవఁగలరు, నమలకుఁ బెరిమిటియైన నముద్రువినాడఁ గలాత పడఁ జేయంగలరు. ౨౫

ఆవానరులు పాదములతో భూమినిం బగులఁగొట్టగలరు; ఎరి సముద్రమును దాటఁగలరు; ఆకాశమును బ్రవేశింపగలరు; మేఘములను జేతులతోఁ బట్టుకొనగలరు. ౨౬

ఆవానరులు అరణ్యంబున మదించి పరుగులెత్తుచున్నయేతుంగులంబట్లు కొనంగలరు; వారఱిది నట్టుయి ఆధ్వనికే బళ్ళలు నైతము క్రించంబడును.

ఇట్టికీర్తిగలిగినవారును ఇచ్చకు వచ్చినవూపును నైకొననమర్థులును గొప్పభైర్యముగలవారునగు నేనానాయకులైన వానరులు నూతులకులు పుట్టిరి.

ఆవారి మొదలగు వానరసేనానాయకులు ప్రధానంబులగు వానర సమూహంబులందు సేనానాయకులలో ముఖ్యులుగానుండిరి; వారు పరశ్రమకృతులులగువానరులం బుట్టించిరి. ౨౭

అన్యే ఋక్షవతః ప్రస్థానవతస్థు స్సహస్రశః,
అన్యే నానావిధాన్ శైలాన్ భేజరే కాననానిచ. 30

సూర్యపుత్రంచ సుగ్రీవం శక్రపుత్రంచ వాలినమ్,
భాతరావుపతస్థుస్తే సర్వవవ హరిశ్చరాః. 31

నశం నీలం హనూమంతమన్యాంశ్చ హరియూధపాన్,
తే తార్క యబలసంపన్నాస్సర్వే యుద్ధవిశారదాః,
విచరంతోఽర్దయదర్పాత్సింహవ్యాఘ్రమహోరగాన్. 32

తాంశ్చ సర్వాన్ మహాబాహుర్వాల్మీకిపులకిక్రమః,
జిగోష భుజవీర్యేణ ఋక్షగోపుచ్ఛవానరాన్. 33

తైరియం పృథివీ శూరై స్సపర్వతవనార్ణవా,
కీర్ణా వివిధసంస్థానై ర్నానావ్యంజనలక్షణైః. 34

తైర్దేఘబృందాచలకూటకలైః
మహాబలై ర్వానరయూధపాలైః,
బభూవ భూర్భిమశరీరరూపైః
స్సమావృతా రామసహాయపేతోః. 35

శ్రీమద్బాలకాండే సప్తదశస్కంధః.

అష్టాదశస్కంధః

నిర్వృతైతు క్రతౌ తస్మిన్ హయమేధే మహత్తనః,
ప్రతిగృహ్య సురా భాగాన్ ప్రతిజన్తు ర్యథాగతమ్. 1

మఱి కొందఱువానరులు ఋక్షవక్తవ్యకము శత్రుములందు నివసించిరి;
మఱికొందఱు నానావిధంబులగుపర్వతంబుల సరణ్యంబులసాశ్రయించిరి. 30

అవాసరశ్రేష్ఠులందఱును సుగ్రీవుని వారిని నలుని నీలుని మానుచుండుని
మఱియునికరులగు వానరసేనాసాయకులనుం గొలుచుచుండిరి. 31, 32

అవాసరు లందఱు గరుడున కున్నబలము గలిగి యుద్ధమునందు
శేర్పరులై దర్పంబున సింహంబులను బెద్దపులులను గొప్పసర్పంబులను నొప్పించుచు
చుచు దిరుగుచుండిరి. 33

గొప్పచేతులును గొప్పపరాక్రమమునుం గలవారి, యాయెలుంగు
గొడ్డుల గొండముచ్చులఁ గోఁతులనందఱు బాహుపరాక్రమముచే బారింపు
చుండెను. 34

వారలందఱు నానావిధంబులైన యాకారంబులును నానావిధములుగా
నుండు నాయాదేహమునకును ఆచూకాలికినిం గలగుఱుతులునుం గలిగి
శూరులై భూమండలంబుఁగొని పర్వతంబులయందును వనంబులందును
గీప్రపంబులందంతటను వ్యాపించియుండిరి. 35

మేఘసమూహంబులను గొండకొమ్మలనుంబోలినవారును అధికంబగు
బలముగలవారును వెఱుపు పుట్టించు శరీరాకృతులు గలవారునగు నావానర
సేనాసాయకులు రామనకు సహాయము సేయునిమిక్తము భూమండలం
బంతయు వ్యాపించియుండిరి. 36

ఇది పదునేడవ సర్గము.

పదునెనిమిదవ సర్గము

మహాత్ముండగు నాదశరథుని యశ్వమేధంబును బుత్రకామేష్టియును
గాఁగానే దేవతలు హవిర్భాగంబులం బుచ్చుకొని వచ్చినరీతి మఱుల పెట్టిరి. 1

సమాప్తదీక్షానియమః పత్నీగణసమన్వితః,
ప్రవివేశ పురిం రాజా సభృత్యబలవాహనః. ౨

యథార్హం పూజితాస్తేన రాజ్ఞావై పృథివీశ్వరాః,
ముదితాః ప్రయయుర్దేశాన్ ప్రణమ్య మునిపుంగవమ్. 3

శ్రీమతాం గచ్ఛతాం తేషాం స్వపురాణి పురాతనాః,
బలాని రాజ్ఞాం శుభ్రాణి ప్రహృష్టాని చకాశిరే. ౪

గతేతు పృథివీశేషు రాజా దశరథస్తదా,
ప్రవివేశ పురిం శ్రీమాన్ పురస్కృత్య ద్విజోత్తమాన్. ౫
శాంతయా ప్రయయా సార్థం ఋశ్యశృంగస్సపూజితః,
అన్వీయమానో రాజ్ఞాథ సానుయాత్రేణ ధీమతా. ౬

ఏవం విస్మయ్య తాన్ సర్వాన్రాజా సంపూర్ణమానసః,
ఉవాచ సుఖత స్తత్ర పుత్రోత్పత్తిం విచింతయన్. ౭

తతో యజ్ఞే సమాప్తే తు ఋతూనాం షట్సమత్యయుః. ౮

తతశ్చ ద్వాదశే మాసే చైత్రే నావమికే తిథౌ. ౯

నక్షత్రేఽదితిదైవత్యే స్వోచ్చసంస్థేషు పంచసు, ౧౦

గ్రహేషు కర్కటే లగ్నే వాక్పతావిందునా సహ. ౧౧

ప్రౌడ్యమానే జగన్నాథం సర్వలోకనమస్కృతమ్, ౧౨

కౌసల్యాఽజనయద్రామం సర్వలక్షణసంయుతమ్. ౧౩

విష్ణోరథం మహాభాగం పుత్రమైహ్వాకవర్ధనమ్. ౧౪

దశరథమహారాజాయాగదీక్షానియమము ముగిసినపిమ్మట భార్యలతోను భృత్యులతోను సైన్యములతోను వాహనములతోనుం గూడి పట్టణమును బ్రవేశింప నుద్యుక్తుఁడయ్యెను. ౨

యాగమునకువచ్చినరాజులందఱును, దశరథునిచేఁ దమతమయోగ్యతకుఁదగినట్లు పూజింపఁబడి సుతనమనొంది, మునిశ్రేష్ఠుఁడగు వసిష్ఠుని నడు స్కరించి తమతమ దేశంబులకుఁ బోయిరి. ౩

ఆయయోధ్యాపురంబునుండి తమతమపట్టణంబులకుఁ బోవుచున్న శ్రీమంతులగు నారాజుల సైన్యంబులు దశరథునిచే నీలబడిన వస్త్రాదులచేఁ దెల్ల నివిగాసంతసంబుగలవై ప్రకాశించినవి. ౪

రాజులందఱుబోయినపిమ్మట శ్రీమంతుఁడగు దశరథమహారాజుబ్రాహ్మణ శ్రేష్ఠుల మున్నిదుకొని యయోధ్యాపట్టణమును బ్రవేశించెను. ౫

అంత ఋశ్యశృంగుఁడు కాంతాదేవితోఁగూడఁ జక్కఁగాఁ గూటింపఁ బడి, బుద్ధిమంతుఁడగురోమపాదమహారాజు భృత్యులతోఁగూడఁ దన్న వెంటడింపఁగాఁ బోయెను. ౬

ఈప్రకారము బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠులందఱు వారివారివాసస్థానముల కంపి, దశరథమహారాజు, సంపూర్ణమనోరథుఁడై కొడుకు లెవ్వఁడు పుట్టుదురో యని యాలోచించుచు నుభయముగా నుండెను. ౭

ఆశ్వమేధయాగము ముగిసినపిమ్మట నౌకసంపత్సరము కడచినది. ౮

అంతః గౌనల్యాదేవి పండ్రెండవదియగు చైత్రమాసమునందు నవమీ తిథియందుఁ బునర్వసునక్షత్రమందు సూర్యాంగారక శనిబృహస్పతిశుక్ర లైదుగురును దమతమయొచ్చస్థానంబులగు మేషమకరతులకర్కటకమీనంబులందుండఁగా నందుబృహస్పతిచంద్రునితోఁజేరియుండఁగాఁ గర్కటలగ్న మందు నమస్తలోక నాయకుండును నమస్తలోకంబులచే నమస్కరింపఁబడు వాఁడును నమస్తశుభలక్షణంబులతోనుం గూడియుండువాఁడును ఇత్యాదు వంశంబునందుఁ బుట్టినవారినిభివృద్ధిఁబొందించువాఁడును మహాభాగ్యకాలియు విష్ణుదేవునిలోనినగంబు నైన రాముం దనుకొడుకును ప్రసవించెను. ౯-౧౦౪

కౌసల్యా శుశుభే తేన పుత్రేణామితతేజసా,
యథా వరేణ దేవానామదితి ర్వజ్రపాణినా. ౧౧౫

భరతో నామ కైకేయ్యాం జజ్ఞే సత్యపరాక్రమః,
సాక్షాద్విష్ణోశ్చతుర్భాగస్సరైస్సముదితో గుణైః. ౧౨౫

అథ లక్ష్మణశత్రుఘ్నా సుమిత్రాఽజనయత్సుతౌ,
వీరా సర్వాస్త్రకుశలా విష్ణోరథసమన్వితౌ. ౧౩౫

పుష్పే జాతస్తు భరతో మీనలగ్నే ప్రసన్నధీః,
సార్పే జాతౌ సౌమిత్రి కులీరేఽభ్యుదితే రవా. ౧౪౫

రాజ్ఞః పుత్రా మహాత్తానశ్చత్వారో జిజ్ఞిరే పృథక్,
గుణవంతోఽనురూపాశ్చ రుచ్యా ప్రోవృషదోపమాః. ౧౫౫

జగుః కళంచ గంధర్వా సన్వతు శ్చాప్సరోగణాః. ౧౬

దేవదుందుభయో నేదుః పుష్పవృష్టిశ్చ ఖాచ్యుతౌ,
ఉత్సవశ్చ మహా నాసీ దయోధ్యాయాం జనాకులః. ౧౭

రథ్యాశ్చ జనసంబాధా నటనర్తకసంకులాః,
గాయనైశ్చ విరాడిణ్యో వాదనైశ్చ తథాపరైః. ౧౮

ప్రదేయాంశ్చ దదౌ రాజా సూతమాగధవందినామ్,
బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ విత్తం గోధనాని సహస్రశః. ౧౯

అతీతైశ్చ కాదశాహం తు నామకర్త తథాఽకరోత్. ౨౦౫

కానల్యాదేవి కొలంగిలేని కాంతితోఁగూడిన యాకొడుకుంబొంది
దేవశ్రేష్ఠుండగు నింద్రునిఁబొందిన యదిలియట్లు ప్రకాశించెను. ౧౧౫

సాక్షాద్విష్ణుదేవునిలో నెనిమిదవయంశంబైనవాఁడును సమస్తగుణం
బులతోనుంఁగూడినవాఁడును సత్యకర్తాక్రమండునగు భరతుండవవాఁడు
తైశేయియందుఁ బుట్టెను. ౧౧౫

అంతఁ బరాక్రమకాలులును సమస్తాస్త్రంబుల నెఱింగినవారు విష్ణు
దేవుని యంశంబులం బుట్టినవారునునగు లక్ష్మణశత్రుఘ్నులను కొడుకు లిద్దఱు
నుమిత్రులు జన్మించిరి. ౧౩౫

నిర్మలంబగు బుద్ధిగలభరతుండు పుష్కరాక్షత్రమందు మిసలగ్న
మందుఁ బుట్టెను; లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు ఆశ్రేషాక్షత్రమందుఁ గర్కటలగ్న
మధ్యాహ్నంబునఁ బుట్టిరి. ౧౪౫

దశరథమహారాజునకుఁ దనతోసమానులైనవారును మహాత్ములును గుణ
వంతులును గాంతిచేఁ బూర్వాభాక్రోత్తరాభాద్రాయాంబులైన నాలుగునక్ష
త్రంబులతో సరివచ్చువారునగు నలువురుకొడుకులు పుట్టిరి. ౧౫౫

గంధర్వులు మధురముగాఁ బాడిరి; ఆస్పరనలాడిరి; దేవతలుభేరులు
వాయించిరి; ఆకాశంబునుండి పుష్పవృష్టిఁగరిసినది; ఆయోధ్యయందు జన
సమూహముచే నిఱుకటమై గొప్పవేడుక జరిగినది. ౧౬, ౧౭

రాజమార్గంబు లన్నియు జనసమూహముచేనిఱుకటములై రసభావం
బుల నభినయించునట్ల నర్తకులచేసిండి పాటలచేతను వాద్యములచేతను
మఱియు నితరములగు వంధిమాగధులచేయు స్తుతివాక్యములచేతను శబ్దాయ
మానములుగా నయినవి. ౧౮

దశరథమహారాజు పౌరాణికులకును మహావీర గీర్తించువారలకును
స్తుతిపాతకులకును బారిలోషికంబుల నిచ్చెను; బ్రాహ్మణులకు ధనంబును గోవు
లను వేనవేలుగా నిచ్చెను. ౧౯

రాముండు పుట్టికదిమొదలు పండ్రెండవదినము గడవఁగానే దశరథ
మహారాజు కొడుకులకు నామకరణము చేసెను. ౧౯౫

జ్యేష్ఠం రామం మహాత్మానం భరతం కైకయాసుతమ్. ౨౦

సౌమిత్రిం లక్ష్మణ మిత్ర శత్రుఘ్న మవరం తథా,
వసిష్ఠః పరమస్త్రీతో నామాని కురుతే తదా. ౨౧

బ్రాహ్మణాః భోజయామాస పౌరాణ జానపదానపి,
ఆదదాద్బ్రాహ్మణానాంచ రత్నైః ఘృమమితం బహు. ౨౨

తేషాం జన్మక్రియాదీని స్వకర్తా ణ్యకారయత్. ౨౩

తేషాం కేతు రివ జ్యేష్ఠో రామో రతికరః పితుః,
బభూవ భూయో భూతానాం స్వయంభూరివ సమృతః. ౨౪

సర్వే వేదవిద శ్శూరా స్సర్వే లోకహితే రతాః,
సర్వే జ్ఞానోపసంపన్నా స్సర్వే సముదితా గుణైః. ౨౫

తేషామపి మహాతేజా రామ స్సత్యపరాక్రమః,
ఇష్ట స్సర్వస్య లోకస్య శశాంక ఇవ నిర్మలః. ౨౬

గజస్కంధేఽశ్వపుష్పేచ రథచర్యాసు సమృతః,
ధనుర్వేదేచ నిరతః పితృశుశ్రూషణే రతః. ౨౭

బాల్యాత్పృథ్వి సుస్నిగ్ధో లక్ష్మణో లక్ష్మీవధనః,
రామస్య లోకరామస్య భ్రాతృజ్యేష్ఠస్య నిత్యశః. ౨౮

పసిఘం దప్పుడు సంతోషమున శ్రేష్ఠునకు రాముండనియుఁ దైకయి
కొడుకునకు భరతుండనియు సుమిత్రకొడుకులలో నొకనికి లక్ష్మణుండనియు
మఱియొకనికి శత్రుఘ్నుండనియుఁ బేర్లు పెట్టెను. ౨౦, ౨౧

అంత నాదశరథుండు పట్టణముల గ్రామముల నుండునట్టి బ్రాహ్మణు
లకు భోజనం బిడెను; బ్రాహ్మణులకుఁ గొలదిలేని రత్నసముహంబు నధి
కముగా నిచ్చెను. ౨౨

దశరథుండు కొడుకులకు చాకకర్త మొదలగు సమస్తకర్తృములనుం
(ఆన్నప్రాశనచాగోపనయనంబులను) జేయించెను. ౨౩౪

ఆకొడుకులలోఁ బెద్దవాడును గణంబులచే నధికుండు కావున భవజ
మువలెఁ బ్రకాశించు చున్నవాడనగు రాముండు తండ్రికి ఇతరులకన్న
నధికముగా సంతోషము సేయుచు బ్రహ్మదేవుడుంబోలె సమస్తప్రాణులకు
మిక్కిలియిష్టుడుగ నుండెను. ౨౩౫

దశరథుని కొడుకులందఱు, వేదంబుల నెఱింగినవారుగను యుద్ధము
లందు భయములేనివారుగను లోకమునకు మేలుగోరువారలుగను వేదార్థంబు
జెరిగినవారుగను దయ మొదలగుసద్గుణంబులతోఁగూడినవారుగనుండిరి. ౨౩౬

వారిలోను రాముండు ఆధిక్యమయినవ్రతాపమును ఏచ్ఛుటచైనను
వర్జింపఁకాని వరాక్రమముచుంగలిగి కళంకములేని చంద్రుడుంబోలె సమస్త
లోకంబులకుం బ్రీతుండై యుండెను. ౨౩౭

రాముండు ఏనుగుమూఁపునందును గజమువీఁపునందును రథంబులం
దును ఎక్కియధ్యంబు సేయసమర్థుండని యంచఱు నొప్పుకొనిరి; మఱియు
రాముండు నిలువద్యమొదలగు విద్యలందు మిక్కిలి సమర్థుండై విశ్వసేవయం
దాసక్తుడుగా నుండెను. ౨౩౮

అనంతావతారముకావున భక్తులకు సంపద్యుద్ధిఁ జేయునట్టి లక్ష్మ
ణుండు తనకు శ్రేష్ఠభాగ్యయు లోకంబులనంతయు రమింపఁజేయఁవాడు
నగు రామునియందు బాల్యము మొదలుగా నెల్లప్పుడును మిక్కిలి స్నేహము
గలవాఁడయ్యెను. ౨౩౯

స్వప్రియకర స్తస్య రామస్యాపి శరీరతః,
లక్ష్మణో లక్ష్మీసంపన్నో బహిఃప్రాణ ఇవాపరః.

౨౮౪

నచ తేన వినా నిద్రాం లభతే పురుషోత్తమః,
మృష్టమన్నముపాసీత మశ్నాతి నచ తం వినా.

౨౯౪

యదా హి హయమారూఢో మృగయాం యాతి రాఘవః,
తదై నం పృథ్వీనో న్యేతి సధనుః పరిపాలయన్.
భరతస్యాపి శత్రుఘ్నో లక్ష్మణావరజోహి సః,
ప్రాణైః ప్రియతరో నిత్యం తస్య చాసీత్తథాప్రియః.

3౦౪

3౧౪

స చతుర్భిర్మహాభాగైః పుత్రైర్దశరథః ప్రియైః,
బభూవ పరమప్రీతో దేవైరివ పితామహః.

3౨౪

తే యదా జ్ఞానసంపన్నాస్సర్వై స్సముదితా గుణైః,
స్థ్రీమంతః కీర్తిమంతశ్చ సర్వజ్ఞా దీప్త దర్శినః.
తేషామేవం ప్రభావానాం సర్వేషాం దీప్తతేజసామ్,
పితా దశరథో హృష్టో బ్రహ్మలోకాధిపో యథా.

3౩౪

3౪౪

తేచాపి మనుజవ్యాఘ్రా వైదికాధ్యయనే రతాః,
పితృశుక్రావణరతా ధనుర్వేదే చ నిష్ఠితాః.

3౫౪

సంపదలోఁ గూడియుండు లక్షణం డారామనకు ఆతనిదేహమున కన్నను సంతోషముగల్గించుచు దేహమునకు వెలుపలనుండు మఱియొక ప్రాణం బనఁదగి యుండెను. ౨౮౫.

పురుషశ్రేష్ఠుండగు నారామనకు ఆలక్షణుఁడు లేనిట్లైన నిద్రయైనను రాదు; మఱియు నాలక్షణుని విడిచి శ్రేష్ఠమైన యాహారంబును భుజింప నిచ్చపుట్టదు. ౨౯౫.

రాముం డెప్పుడు గుఱ్ఱమునెక్కి పేటకుఁబోవునో ఆప్పుడే యాలక్షణుఁడు విల్లుచేతంబుని యాకనిరక్షింపుచు వెంటనే వెంటదించును. ౩౦౫.

శత్రుఘ్నుఁడు లక్షణుని తమ్ముడగుటంజేసి యతనికింగల గుణసంపత్తిగలవాఁడు కావున భరతునకుఁ బ్రాణంబులకన్న నధికప్రియుం డయ్యెను. ఆప్రకారముగానే భరతుండును శత్రుఘ్నునకు అధికప్రియుఁడుగా నుండెను. ౩౧౫.

అదశరథుఁడు మహాభాగ్యకాలుఁడును బ్రియుఁడనగు నలువురు కొడుకులచేత నలువురు దిక్పాలకులచేత బ్రహ్మదేవుఁడుం బోలె మిక్కిలి సంకసించియుండెను. ౩౨౫.

ఆరామలక్షణధరతశత్రుఘ్నులు ఎప్పుడు కాస్త్రంబుల నెఱింగి నమస్తనద్గుణంబులుం గలిగి, తప్పుకార్యంబులవలన లజ్జించుచు, “మంచిగుణంబులగలవారు; చక్కగా కాస్త్రంబుల నెఱింగినవారు” అనెడుకీర్తిసొంది, సర్వజ్ఞులుగాను, దీర్ఘాలోచన గలవారుగాను విరో, అప్పుడు ఇంకటికృతావంబుతోఁగూడి లేనరిల్లుచున్న నారామలక్షణధరతశత్రుఘ్నులసండ్రి దశరథుఁడు, బ్రహ్మలోకాధిపతియైంబోలె సంతసించియుండెను. ౩౩౫, ౩౪౫.

ఆరామలక్షణధరతశత్రుఘ్నులు ముదిమేశ్రేష్ఠులు కావునఁ దండ్రి మెచ్చుటచే విష్ణునిగి సోమరులుగాక మఱియొ, నిమమడిగా స్త్రువులు మొదలగువారిం జదుపుటయందును, దండ్రికి శుశ్రూషసేయిటయందును, వినివద్యయందును ఆసక్తులై యుండిరి. ౩౫౫.

అథ రాజా దశరథస్తేషాం దారక్రియాం ప్రతి,
చింతమామాస ధర్మాశ్చ సోపాధ్యా యస్సబాంధవః. 3౬౪
తస్య చింతయమానస్య మంత్రమధ్యే మహాత్మనః,
అభ్యగచ్ఛత్ హతేజా విశ్వామిత్రో మహామునిః. 3౭౪

స రాజ్ఞో దర్శనాకాంక్షీ ద్వారాధ్యక్షానువాచ హ,
శీఘ్రమాభ్యాత మాం ప్రాప్తం కౌశికం గాధిసస్పృతమ్. 3౮౪

తచ్ఛ్రుత్వా వచనం బ్రాహ్మణ్యోవేశ్య కదుర్దువుః,
సంభ్రాంతమచనస్సర్వే తేన వాక్యేన చోదితాః. 3౯౪
తే గత్వా రాజభవనం విశ్వామిత్రమృషిం తదా,
ప్రాప్తమావేదయామాసు స్మృతామైశ్వర్యవే తదా. ౪౦౪

తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా పురురో ధాన్యమాహితః,
ప్రత్యుజ్జగామ తం హృష్టో బ్రహ్మణ మివ వాచసః. ౪౧౪

తం దృష్ట్వా జ్వలితం దీప్తతపసం సంక్రితవ్రతమ్,
ప్రహృష్టవదనో రాజా తతోఽన్యముపహరయత్ ౪౨౪

సరాజ్ఞః ప్రతిగృహ్యన్ముక్తం శాస్త్రదృష్టేన కర్షణా,
కుశలం చావ్యయం ధైవ పర్యవృచ్చన్న రాధిపము. ౪౩౪

పురే కోశే జనపదే బాంధవేషు సుహృత్సు చ,
కుశలం కౌశికో రాజ్ఞః పర్యవృచ్చ త్సుధార్తికః. ౪౪౪

అంత ధర్మబుద్ధియగు నాదశరథమహారాజు కొడుకుల వివాహమును గుఱించి పురోహితుని బంధువులనుగూడి యాలోచించెను. 3౬౪

ధర్మంబునం దానర్థిగల యాదశరథమహారాజు మంత్రులలోఁ గొడు కుల వివాహమునుగుఱించి యాలోచింపుచుండఁగా తపోవిశేషంబునం గల్గిన ప్రభావం బధికముగాఁగల విశ్వామిత్రమహాముని వచ్చెను. 3౭౪

ఆవిశ్వామిత్రుఁడు రాజును జూడఁగోరి, “మీరలు కులికవంశంబున బుట్టినవాఁడును నాధిపుత్రుండ నగు నేను వచ్చియున్నానని, రాజుతోఁ జెప్పఁడు” అని ద్వారపాలకులతోఁ జెప్పెను. 3౮౪

ద్వారపాలకులందఱు విశ్వామిత్రునిమాట నిని భయంబునఁ గలఁత వడిన వనస్సుతో రాజగృహముఁగూర్చి వరుగుచిడిరి. 3౯౪

ఆద్వారపాలకులు రాజగృహంబునకుఁ బోయి, “విశ్వామిత్రుఁడకు ఋషి యిచ్చుడు వచ్చియున్నాఁడు.” అని యిత్యేషువంశంబునం బుట్టిన దశరథమహారాజునకుఁ చెప్పిరి. ౪౦౪

ఆద్వారపాలకుఁ మాటలవిని దశరథుఁడు పురోహితునిఁగూడి ఎచ్చ రిక్కరిగినవాడై సంతసించి బ్రహ్మశివుని దేశింద్రుండుఁగోలె నావిశ్వామిత్రు నెదుర్కొనెను. ౪౧౪

అంత శరీరకాంతిచే జ్వలింపుచు నధికంబగుతపస్సును దీక్ష్యంబగువ్రత మును గలిగియున్న యావిశ్వామిత్రుని జూచి సంతుష్టుడై యాయనకుఁ బురోహితునిచే నర్ఘ్య మిప్పించెను. ౪౨౪

ఆవిశ్వామిత్రుఁడు యథాశాస్త్రంబుగ దశరథమహారా జిచ్చిన సుర్భుల మును స్వీకరించి యాదశరథమహారాజును “నీకు శ్రేయమా! ఆపాయములేక యున్నదా” అని యడిగెను. ౪౩౪

మిక్కిలి ధార్మికుండగు నావిశ్వామిత్రుండు “నీపట్టణమును బొక్కన మును దేశమును ఉపద్రవమును లేకయున్నదా? నీబంధువులు స్నేహితులును శ్రేయముగ నున్నారా?” అని చక్కఁగా దశరథమహారాజు నడిగెను. ౪౪౪

అపి తే సన్నతాస్సర్వే సామంతా రిపవో జితాః?,
దైవంచ మానుషంచాపి కర్త తే సాధ్వనుష్ఠితమ్?

౪౫౫

వసిష్ఠంచ సమాగమ్య కుశలం మునిపుంగవః,
ఋషీంశ్చ తాన్ యథాన్యాయంమహాభాగా నువాచహ. ౪౬౫

తే సర్వే హృష్టమనసస్తస్య రాజ్ఞో నివేశనమ్,
వివిశుః పూజితాస్తత్ర నిషేదిశ్చ యథార్హతః. ౪౭౫

అథ హృష్టమనా రాజా విశ్వామిత్రం మహామునిమ్,
ఉవాచ పరమోదారో హృష్టస్తమభిపూజయన్. ౪౮౫

యథాఽమృతస్య సంప్రాప్తి ర్యథా వృక్ష మమాదకే,
యథా సదృశదారేషు పుత్రజన్తాప్రజస్య చ. ౪౯౫

ప్రణస్తస్య యథా లాభో యథా హరో మహాదయే,
తదైవాగమసం మన్యే స్వార్గతం తే మహామునే. ౫౦౫

కం చ తే పరమం కామం కరోమి కిము హర్షితః,
పాత్రభూతోఽసి మే బ్రహ్మ దిప్త్యాప్రాప్తోఽసి కౌశిక. ౫౧౫

అద్య మే సఫలం జన్తజీవితంచ సుజీవితమ్. ౫౨

పూర్వంరాజర్షిశబ్దేన తపనా ద్యోతితప్రభః,
బ్రహ్మర్షిత్యమనుప్రాప్తః పూజ్యోఽసి బహుధా మయా. ౫౩

తదద్భుత మిదం బ్రహ్మ విత్త్రం పరమం మమ,
శుభక్షేత్రగతశ్చాహం తవ సుదర్శనాన్ప్రభో. ౫౪

నీకుఁ బొరుగురాజులందఱు లొంగియున్నారా; శత్రువులుజయింపఁ బడిరా? చేపతాసంబంధియైనయజ్ఞము మొదలయినకర్తమును మనుష్యసంఘాతియగు సామదానభేదదండాదులును నీకు సరిగాఁజేయఁబడుచున్నవా? అని విశ్వామిత్రుఁడు దశరథుని అడిగెను. ౪౧౪

మునిశ్రేష్ఠుఁడగువిశ్వామిత్రుఁడు వసిష్ఠుని మఱియు మహాత్ములగునితర మనులనుజేరి యథాస్థాయంబుగ వారివారితేమియు నడిగెను. ౪౧౫

అయుఘటందఱు సంకసించి యాదశరథునహారాజు సభనుబ్రవేశించిరి; అచ్చట వారివారియోగ్యతకుఁదగినట్లు కూర్చుండిరి. ౪౧౬

అంశం బరచుదాతయగుదశరథుఁడు,సంతోషవిశేషంబున గగుర్పాటు నొందినవాడై గూఁచివిశ్వామిత్రునహామిని బ్రస్తుతింపుచు నిట్లునివలికెను. ౪౧౭

విశ్వామిత్రుఁడా! అమృతమలభ్యునుట యెట్టిదో నిర్బలప్రదేశమందు వానగురియుట యేలాటిదో సంతానము లేనివానికి సహాచీయయైనభార్య యంగుఁగొడుగుపుట్టుట యెటువంటిదో అగుపడకపోయిననిశ్చేదము మఱుల దొరకుట యేరీతిదో ఉత్సవారంభమందు సంతోషముగల్గుటయెట్టిదో నేను గొడుగుల వివాహమునుగుఱించి యాలోచించుచుండఁగా నీవువచ్చుట యాలాటిచేయనిశలఁబెద; నీకు స్వాగతంబగుఁగాక. ౪౧౮, ౪౧౯

బ్రాహ్మణుఁడవైన విశ్వామిత్రుఁడా! నీముఖ్యమైనకోరికయెద్ది? దాని నేనేవిధంబునఁ జేయవలయు అనఁబడు; నీవు నాకు దానియోగ్యుఁడవు; నా భాగ్యంబున నీవిచ్చోటికి విచ్చేసితివి. ౪౨౦

ఇప్పుడు నాపుట్టుక సఫలంబైనది నాబ్రతుకుమందిబ్రతుకైనది. ౪౨౧

నీవు మొదలరాజుగ్నివై యటుమినుక సూర్యాదికాంతలకుఁ బ్రకాశముగల్గించు తపస్సుకొందుటంజేసి బ్రహ్మగ్నివైతివి, కావున బహువిధంబుల నీవునాకుఁ బూజ్యాఁడవు. ౪౨౨

విశ్వామిత్రుఁడా! అట్టినీవు వచ్చుట మిక్కిలియూత్సర్గము! నాకుఁ జాలఁ బ్రీతికల్గిగల్గించునది; నిన్నుఁజూచుటవలన నేను బుణ్యస్థలంబునందుండు వాడనైతిని. ౪౨౩

బూహీ యత్పార్థితం తుభ్యం కార్యమాగమనం ప్రతి,
 శ్చామ్యనుగృహీతోఽహం త్వదర్థపరివృద్ధయే. ౧౧
 కార్యస్య న విమర్శంచ గంతు మ్హసి కౌశిక,
 కర్తా చాహమశేషేణ దైవతం హి భవాన్తమ. ౧౨

మమ చాయ మనుస్రాప్తో మహానభ్యుదయో ద్విజ,
 తవాగమనజః కృతోఽస్మి ధర్మశ్చానుత్తమో మమ. ౧౩
 ఇతి హృదయసుఖం నిశమ్య వాక్యం
 శ్రుతిసుఖ మాత్మవతా వినీత ముక్తమ్,
 ప్రధితగుణయశా గుణైర్విశిష్టః
 పరమఋషిః పరమం జగామ హర్షమ్. ౧౪
 ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే అష్టాదశస్సర్గః.

ఏకోనవింశస్సర్గః

తచ్ఛ్రుత్వా రాజసింహస్య వాక్యమద్భుతవిస్తరమ్,
 హృష్టరోమా మహారేజా విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత. ౧

సదృశం రాజశార్దూల తవైతద్భువి నాన్యథా,
 మహాపంశ ప్రసూతస్య వసిష్ఠవ్యపదేశినః. ౨

యత్తు మే హృద్గతం వాక్యం తస్య కార్యస్య నిశ్చయమ్,
 కురుష్వ రాజశార్దూల భవ సత్యప్రతిశ్రవాః. ౩

నీవిచ్చటి కేమిప్రయోజనముఁ గోరివచ్చితివో దానిఁజెప్పుము; నీచేసి
 ప్లవంగ్రహమునొంది నీప్రయోజనంబభివృద్ధి నొందునట్లు చేయఁగోరుచున్నాను.
 విశ్వామిత్రుఁడా! "ఈకార్యముగొప్పదే యింకఁడు చేయఁ గలఁడో
 చేయలేఁడో చేయినో చేయఁడో" అనెడు విచారము నొందవలదు; నీవు
 నాకు చైవరకమవు. కావున నాకార్యంబంతయు నొకమాత్రము కొఱుక
 వడకుండనే జేసెదను. ౧౬

నాకు నీరాకయనెడు నొకగొప్పయంగళము లబ్ధమైనది ; నీరాకవలన
 నుత్తమంబగు ధర్మంబంతయు దొరకొనినది. ౧౭

ఈప్రకారము మనస్సునకు జెవులకును నుభయరంబగునట్లు బుద్ధికాచి
 యగు దశరథునిచే సవినయంబుగఁ జెప్పఁబడినమాటకు విని మహాగుణవం
 తుఁడును కీర్తిగలవాఁడు నగు విశ్వామిత్రుఁడుహామని పరమ సంతోషంబు
 నొందినను. ౧౮

ఇది పదునెనిమిదవ సర్గము.

పంచోద్ధిదవ సర్గము

రాజశ్రేష్ఠుఁడగు దశరథుని యత్యాశ్చర్యకరమైన మాటకు విని
 మహా ప్రభావుఁడగు విశ్వామిత్రుఁడు, సంతోషంబునఁ బులికెంబులగు
 పెండ్లుకలు గల్గి యిట్టిని బదులుచెప్పెను. ౧

రాజశ్రేష్ఠుఁడవైన దశరథుఁడా! భూమియగుదు ఈప్రకారము
 మాటలాడుట రఘువంశమంతటి మహావంశమునందుఁబట్టి వసిష్ఠునివలన నుప
 దేశము నొందిన నీకుఁ దగినదేను ; చేయుకాదు. ౨

రాజశ్రేష్ఠుఁడవైనదశరథుఁడా! నామనస్సునందునట్టి యేకార్య
 మిప్పుడు నాచే జెప్పఁబడుచున్నచో దానికిఁ దప్పక తగినయేర్పాటుచేసి
 "వికార్యంబైనఁ జేసెదను"అని నీవుచేసినప్రతిజ్ఞను సత్యముకావించుకొనుము.

అహం నియమ మాతిష్ఠే సిద్ధ్యర్థం పురుషస్వభ, ౪
తస్య విఘ్నకరా ద్వాతు రాక్షసా కామరూపిణౌ.

వ్రతే మే బహుశశ్చిరే సమాప్త్యాం గాక్షసావిమా, ౫
మారీచశ్చ సుబాహుశ్చ వీర్యవంతౌ సుశిక్షితౌ.

సమాంసరుధిరౌఘేణ వేదిం తామభ్యవృతామ్. ౫౪

అవధూతే తథా భూతే తస్మిన్ నియమనిశ్చయే, ౬౪
కృతశ్రమౌ నిరుత్సాహస్తస్థా ద్వేళాదపాక్రమే.

నచ మే క్రోధ ముత్సృష్టుం బుద్ధి ర్భవతి పార్థివ, ౭౪
తథాభూతా హి సా చర్యా న శాపస్తత్ర ముచ్యతే.

స్వపుత్రం రాజశార్దూలం రామం సత్యపరాక్రమమ్, ౮౪
కాకపక్షధరం హూరం జ్యేష్ఠం మే దాతు మర్హసి.

శక్తో హ్యేష మయా గుప్తో దివ్యేన స్వేన తేజసా, ౯౪
రాక్షసా యే వికర్తార స్తేషా మపి వినాశనే.

శ్రేయ శ్చాస్మై ప్రదాస్యామి బహురూపం న సంశయః, ౧౦౪
త్రయాణామపి లోకానాం యేన ఖ్యాతిం గమిష్యతి.

నచ తౌ రామ మాసాద్య శక్తౌ స్థాతుం కథంచన, ౧౧౪
నచ తౌ రాఘవా దన్యో హంతు ముత్సహతే పుమాన్.

వీర్యోత్సక్తౌ హి తౌ పాపౌ కాలపాశవశంగతౌ, ౧౨౪
రామస్య రాజశార్దూల న పర్యాప్తౌ మహత్తనః.

నచ పుత్రకృతస్నేహం కర్తు మర్హసి పార్థివ,

పురుషశ్రేష్ఠుడనైన దశరథుడా! నే నొకస్థి నపేక్షించి దీక్షవహించితిని; దానికి బహుముగావించు నిద్రలు కామసూపులగు రాక్షసులున్నారు.

నావ్రతము చాలమట్లు కాచరింపబడి ముగింపునకు వచ్చునట్టికాలమందుఁ బరాక్రమముగలవారును నేర్పరులు నగుమారీచుఁడును సుబాహుఁడునను నీయిద్దఱురాక్షసులు మాంసములతోఁ గూడిన నెత్తురుప్రవాహములచే నాయాగవేదివంతయుఁ దడిపిరి. ౫, ౫౪

ఆవ్రతము చాలమట్లు కాచరింపబడిన వ్రతము కొట్టుపడఁగానే నేను బ్రయాసమునొందియును ఉత్సాహములేనివాడనై యావ్రదేశము నుండి బాణివచ్చితిని. ౬౪

ఆరాక్షసులవైః గోపమును బ్రయోగించుటకును దలఁపులుగదు; ఆయాగములొక గోపమునొందఁగూడదు; కావున నారాక్షసుల శపింప నలవికాదయ్యె. ౭౪

ఎచ్చటనైనను వ్యర్థముకాని పరాక్రమముగలిగి యుద్ధంబుల భయము లేనివాడై రాజశ్రేష్ఠుడై పిల్లజాట్టుధరించియుండు నీ జ్యేష్ఠమూఁడుడగు రాముని నా కివ్వఁవలయును. ౮౪

ఈరాముఁడు నేనుగావుండఁగా దివ్యంబగు కనలేజన్మచేత విఘ్నము చేయు రాక్షసుల నందితను జంప సమర్థుఁడు. ౯౪

ఈరామునకు యూదులొకంబులందును బ్రఖ్యాతిగల్గునట్లు నానా విధములుగా మంచి నీచ్చెదను. ౧౦౪

ఆమారీచసుబాహువులు రామునెదుట నెంతమాత్రము నిలువలేరు; రాముఁడుగాక మఱియొకఁడు వారలను జంపలేఁడు. ౧౧౪

రాజశ్రేష్ఠుడనైన దశరథుడా! పాపస్వభావులగు నామారీచ సుబాహువులు, పరాక్రమముచే గర్వింపియున్నవారైనను మృత్యుపాశమునకు లోకువబడినవా రగుటచే నధికపరాక్రమశాలి యగురామునకు యుద్ధము నందుఁ జాలరు.

దశరథమహారాజా! కొడుకనిగారాబముంచవలదు; నామాటనమ్ముము ;

అహం తే ప్రతిజానామి హతా తౌ విద్ధి రాక్షసాః. ౧౩౪

అహం వేద్మి మహాత్మానం రామం సత్యపరాక్రమమ్,
వసిష్ఠోఽపి మహాతేజా యేచేమే తపసి స్థితాః. ౧౪౪

యది తే ధర్మలాభంచ యశశ్చ పరమం భువి,
స్థిత మిచ్ఛసి రాజేంద్ర రామం మే దాతు మ్హసి. ౧౪౫

యది హ్యనుజ్ఞాం కాకుత్స్థ దదతే తవ మంత్రిణః.
వసిష్ఠప్రముఖా స్సర్వే తతో రామం విసర్జయ.
అభిప్రేత మసంసక్త మాత్మజం దాతు మ్హసి,
దశరాత్రం హి యజ్ఞస్య రామం రాజీవలోచనమ్. ౧౪౬

నాత్యేతి కాలో యజ్ఞస్య యథాయం మమ రాఘవ,
తథా కురువ్య భద్రంతే మాచ శోకే మనః కృథాః. ౧౪౭

ఇత్యేవ ముక్త్వా ధర్మాత్తా ధర్మార్థసహితం వచః,
విరరామ మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహామునిః.
స తన్నిశమ్య రాజేంద్రో విశ్వామిత్రవచ శ్శుభమ్,
శోక మభ్యగమ త్త్రివ్రం వ్యషీదత భయాన్వితః. ౧౪౮

ఇతి హృదయమనోవిదారణం
మునివచనం తదతీవ శుశ్రువాత్,
నరపతి రభవ న్నహం స్తదా
వ్యధితమనాః ప్రచచాల చాసనాత్. ౧౪౯

ఇతి శ్రీమద్బాలకాణ్డే, ఏకోనవింశస్సర్గః.

నేనునీకుఁ బ్రతిజ్ఞ చేసియిచ్చెదను; ఆరాక్షసులిద్దఱునుజంపఁబడిరనియే యెఱుంగుము.

ఈరాముఁడు అధికఁబగు ధైర్యము గలవాఁడనియు నెచ్చటనైనను ప్రతిహతము కాఁగూడని పరాక్రమము గలవాఁడనియు నేనెఱుంగుదును; మహాప్రభావుఁడగు వసిష్ఠుఁడు నెఱుంగును; మఱియు తపస్సుచేయునీటుషులందఱు నెఱుంగుదురు.

౧౪౪

రాజశ్రేష్ఠుఁడవైన దశరథుఁడా! భూమియందు పరమంబగు నీధర్మమును గీర్తియును స్థిరముగా నుండవలయునని కోరువాఁడవైనట్టియైన రాముని నాకోయవలయు.

౧౪౫

వసిష్ఠుఁడు మొదలుగా నీమంత్రులందఱు నొప్పుకొనినట్లే రాముని నాతోఁబంపుము.

౧౪౬

నీకుఁ బ్రియకుమారుఁడైనను తప్తితేకులవంటి కండ్లుగల యీరాముని యాగసంరక్షణమునకై కాగునీయక పదిరాత్రులు నావశంబున నుంచవలయు.

౧౪౭

దశరథుఁడా! నాయాగకాల మలిక్రమింపకమున్న నాతో రాముని బంపుము నీకు మంగళంబగుఁగాక దుఃఖమునొందకుము. అని విశ్వామిత్రుఁడు దశరథునితోఁ జెప్పెను.

౧౪౮

ధర్మస్వభావంబును అధికమగు ప్రభావముగల విశ్వామిత్రమహాముని యీప్రకారము ధర్మార్థసహితంబగు మాటచెప్పి యంత విరమించెను.

రాజులలో మేటియగు నాదశరథుఁడు తుభంబగు నావిశ్వామిత్రుని మాటను విని భయమునొంది మిక్కిలియు దుఃఖంబుపొగెను.

౧౪౯

ఇట్లు మనశ్శయొక్క యధిష్ఠానంబును మనశ్శుభు బగులడియు విశ్వామిత్రవచనంబు విని యప్పుడు భూత్యాఁడగు దశరథమహారాజు నొచ్చిన మనస్సుగలవాఁడై సింహాసనంబుననుండి గడగడవడఁకెను.

౧౫౦

ఇది మదొచ్చిదవసర్గము.

వింశ స్కంధః

తచ్చుత్వా రాజశాద్ధూలో విశ్వామిత్రస్య భాషితమ్,
ముహూర్తమివ నిస్సంజ్ఞ స్సంజ్ఞావానిద మబ్రవీత్. ౧

ఊసహోడశవర్షో మే రామో రాజీవలోచనః,
న యుద్ధ యోగ్యతా మస్య పశ్యామి సహ రాక్షసైః. ౨

ఇయ మక్షాహిణీ పూర్ణా యస్యాహం పతి రీశ్వరః,
అసయా సంపృతో గత్వా యోధాహం తై ర్నిశాచరైః. 3
ఇమే శూరా శ్చ విక్రంతా భృత్యా మేస్త్రవిశారదాః,
యోగ్యా రక్షోగణై ర్యోధుం న రామం నేతు మ్హసి. ౪

అహమేవ ధనుష్యాణి ర్గోస్తా సమరమూర్ధని,
యావత్పాణాః ధరిష్యామి తావద్యోత్యే నిశాచరైః. ౫
నిర్విఘ్నా వ్రతచర్యా సా భవిష్యతి సురక్షితా,
అహం తత్రాగమిష్యామి న రామం నేతుమ్హసి. ౬
బాలో హ్యకృతవిద్యశ్చ నచ వేత్తి బలాబలమ్,
న చాస్త్రబలసంయుక్తో నచ యుద్ధి విశారదః. ౭

నచా సౌ రక్షసాం యోగ్యః కూటయుద్ధాహి తే ధృవమ్,

విప్రయుక్తో హి రామేణ ముహూర్త మపి నోత్సహే.
జీవితుం మునిశార్దూల న రామం నేతు మ్హసి. ౮౪

ఇరువదవసర్గము

రాజశ్రేష్ఠుడగు దశరథుడు ఆవిశ్వామిత్రునిమాటవిని ముహూర్త కాలము తెలివిలేనివాడువోలేఁ బడియుండి యంతఁ జెలివి నొంది యిట్లు చెప్పెను. ౧

కమలములబోలుకన్నులు గలమరాఘవకుఁ బరియాజేంద్రయినను గాలేదు; వీఁడు రాక్షసులతో యుద్ధముసేయుటకు యోగ్యుడని నాకుఁ దోచలేదు. ౨

ఇఁగో సుభద్రామగు నత్మహిణియంతసేన నాకున్నది; ఈసేనతో వెళ్లి యారాక్షసులతో యుద్ధముచేసెదను. ౩

సమస్తాస్త్రముల సమర్థులై యుద్ధింబుల పెంతమాత్రము భయములేక కరాత్రమించియుండు నాధీశ్వరుని వీరలే; రాక్షసులతో యుద్ధముసేయఁ దగుదురు; రాముఁడు తగఁడు; కావున రాముని దోడ్కొనిపోవలదు. ౪

నేనే ధనుస్సునేతఁబట్టి యాగమురక్షించెదను; నాకుఁబ్రాణములున్నంత వఱకు యుద్ధభూమి మునుమున నిలిచి రాక్షసులతో యుద్ధముచేసెదను. ౫

నేను యాగమునకువచ్చెదను, దానంజేసి నీవ్రతకార్యము నిర్విఘ్నముగాఁ జక్కగా రక్షింపవలెను, రాముని దోడ్కొనిపోవలదు. ౬

రాముఁ డిప్పటికిఁ బండ్రెండ్రెండ్రవాఁడు; ఇంకను విలువివ్యనుకూడఁ జక్కగా నేర్చుకొని యుండలేదు; బలమెట్టిదో యెఱుంగఁడు; అస్త్ర బలము గలవాఁడునుకాఁడు; యుద్ధమునం దారిలీరియుండువాఁడును కాఁడు. ౭

రాక్షసులు కపటముగా యుద్ధము సేయువారలుగావున నీరాముఁడు వారలతో యుద్ధముసేయఁదగినవాఁడు కాఁడు. ౮

విశ్వామిత్రుడా! నేను రామునివిడిచి ముహూర్తమైనను జీవించి యుండలేను కావున రాముని దోడ్కొనిపోవలదు. ౯

యది వా రాఘవం బ్రహ్మ నేతు మిచ్ఛసి సువ్రత,
చతురంగ సమాయుక్తం మయాచ సహితం నయ.

౯౪

పప్తి ర్వర్ష సహస్రాణి మమ జాతస్య కౌశిక,
దుగభేనోత్పాదిత శ్చాయం న రామం నేతు మర్హసి. ౧౦౪
చతుర్ణా మాత్మజానాం హి ప్రీతిః పరమికా మమ,
త్యేష్ఠం ధర్మప్రధానంచ న రామం నేతు మర్హసి. ౧౦౫
కింవీర్యా రాక్షసాస్తేచ కస్య పుత్రాశ్చ కేచ తే,
కథంప్రమాణాః కేచైతా రక్షంతి మునిపుంగవ. ౧౦౬
కథంచ ప్రతికర్తవ్యం తేహం రామేణ రక్షసామ్,
మామకై ర్వా బలై ర్భ్రహ్మ మయావాకూటయోధినామ్.

సర్వం మే శంస భగవన్ కథంతేహం మయారణే,
స్థితవ్యం దుష్టభావానాం వీర్యోత్సక్తా హి రాక్షసాః. ౧౦౭

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత.
పాలస్త్యవంశప్రభవో రావణో నామ రాక్షసః. ౧౦౮

స బ్రహ్మణా దత్తవర స్త్రిలోక్యం బాధతే భృశమ్,
మహాబలో మహావీర్యో రాక్షసై ర్భవంభి ర్వృతః. ౧౦౯

శ్రూయతేహి మహావీర్యో రావణో రాక్షసాధిపః,
సాక్షా ద్వైశ్రవణభాగితాపుత్రో విశ్రవసో మునేః.

యదా స్వయం న యజ్ఞస్య విఘ్నకర్తా మహాబలః.

౧౧౦

గొప్పవ్రతములుగల బ్రహ్మణుడవైన విశ్వామిత్రుడా! నీవు రాము
నే దోడ్కొనిపోవలయునని కోరినట్టియన రథంబును వినుగులును గుఱ్ఱం
బులును నన్ననుగూడ రామునితోఁ గొనిపోయి.
౯౪.

సాక్షుపదివేలేండ్ల వయసయినపిమ్మట వ్రతము ఉపవాసము మొద
లగు సలిత్రయాసములచే నితడుపుట్టెను, కావున నీరామునిఁగొనిపోవడు.

కొడుకులు నల్వరిలోను సాకు రామునియందు మిక్కిలిప్రీతి కావున
శ్వేచ్ఛత్రుడును ధార్మికుడునగు రామునిఁ గొనిపోవడు.
౧౧౪.

ఆరాక్షసుల చరాక్రమమెట్టిది? వారెవ్వనికొడుకులు? వారలపేరేమి?
వారలయాకార మెంతటిది? వారికిఁ బ్రభువులేవరు? వీనిని, సాకుఁజెప్పుము.

విశ్వామిత్రుడా! రాముడుగాని నానైన్యములుగాని నేనుగాని కడుట
ముగా యుద్ధమునీయు సారాక్షసులకుఁ బ్రతీకారమెట్లు సేయవలయును?
దీనిఁజెప్పుము.
౧౩౪.

ఆరాక్షసుల యుద్ధమునందు నేనేవ్యూహముఁబన్ని యేరిగి నుండవల
యును. రాక్షసులు మిక్కిలియొం బరాక్రమించి యుండువారలు కావున
సాకంతయొం జెప్పుము. అని దశరథుఁడు విశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పెను. ౧౪౪.

విశ్వామిత్రుడా దశరథునిమాటను విని యిట్లని బదులుచెప్పెను. ౧౪౫
పులస్త్యమహామని వంశంబునందుఁ బుట్టినరావణుం దెడురాక్షసుఁ
డొకఁడు గలఁడు.
౧౪౬.

మహాబలుఁడును మహాపరాక్రమశాలియు నగుసారావీణుఁడు బ్రహ్మ
దేవునివలన వరంబు నొంది మూఁడులోకంబుల మిక్కిలియొం బీడించు
చున్నాఁడు.
౧౪౭.

సాక్షాత్కుఁడేయనకుఁ దమ్ముఁడును విశ్రవసునకుఁ గొడుకును రాక్షసుల
కందముకుఁ బ్రభువునైన మహాపరాక్రమశాలియగు రావణుఁడు ప్రసిద్ధుఁ
డేను! నీవును విని యున్నావుగదా!
౧౪౮.

ఆరావణుఁడెప్పుడు దానేవచ్చి యాగవిఘ్నమునీయుటకు వీలుగాదో.

తేన సంచోదితా ద్వాతు రాక్షసా సుమహాబలా,
మారీచశ్చ సుబాహుశ్చ యజ్ఞవిఘ్నం కరిష్యతః.

౧౯

ఇత్యుక్తో మునినా తేన రాజోవాచ మునిం తదా.

౧౯౪

నహి శక్తోఽస్తిసంగ్రామే స్థాతుం తస్య దురాత్మనః.

౨౦

స త్వం ప్రసాదం ధర్తజ్ఞ కురుష్వ మమ పుత్రకే.
మమ పై వాల్పభాగ్యస్య దైవతం హి భవాన్మురుః.

౨౧

దేవదానవగంధర్వా యక్షాః పతగపన్నగాః,

న శక్తా రావణం సోధుం కింపున ర్తానవా యుధి.

౨౨

సహి వీర్యవతాం వీర్య మాదత్తే యుధి రాక్షసః,

తేన చాహం న శక్తోఽస్తిసంయోధ్యం తస్య వా బలైః.

౨౩

సబలో వా మునిశ్రేష్ఠ సహితోవా మమాత్మజైః.

౨౩౪

కథమప్యమర ప్రఖ్యం సంగ్రామాణా మకోవిదమ్,

బాలం మే తనయం బ్రహ్మ నైవ దాస్యామిపుత్రకమ్.

౨౪౪

అథ కాలోపమా యుద్ధే సుతౌ సుందోపసుందయోః,

యజ్ఞ విఘ్నకరా తౌ తే నైవ దాస్యామి పుత్రకమ్.

౨౪౫

మారీచశ్చ సుబాహుశ్చ వీర్యవంతౌ సుశిక్షితౌ,

తయోరన్యతరేణాహం యోద్ధా స్యాం ససుహృద్గణః.

౨౬౪

ఇతి నరపతిజల్పనాద్విజేంద్రం

అప్పుడు మహాబలులగు మారీచసుబాహువు లనెడు నిద్రలు రాక్షసు లశనిచే నియోగింపబడి యాగవిఘ్నము సేయుచుందురు. అని విశ్వామిత్రుఁడు దశరథు నితోఁ జెప్పెను. ౧౮, ౧౯

ఈప్రకారము విశ్వామిత్రుఁడు చెప్పఁగా నామాట విని దశరథమహా రా జతనితో నిట్లని బదులుచెప్పెను. ౧౯౫

దుష్టస్వభావుఁడగు నారావణునితో యుద్ధము సేయుటకు నేను శక్తుఁ డనుగాను. ౨౦

ధర్మజ్ఞుఁడ వగు విశ్వామిత్రుఁడా! నీవు నాకాచార్యుఁడవు, దేవతవు కావున, నాచిన్నికొమరునియందును, అల్పభాగ్యుఁడ నగునాయందును అను గ్రహింపుము; కోపము సేయవలదు. ౨౧.

దేవతలును దానవులును గంధర్వులును యక్షులును బక్షులును బన్న, గంబులును యుద్ధమునందు రావణునోర్వలేరు; మనుష్యులెట్లోర్వఁగలరు.

ఆరావణాసురుఁడు యుద్ధమున నెట్టిపరాక్రమము గలవారినైనను మొక్కపుచ్చును, నేను నైన్యము నాకొడుకులనుగూడియు వానితోఁగాని వానినైన్యములతోఁగాని పోరానర్పలేము. ౨౩౫

దేవతతో సమానుఁడుగా నుండువాఁడును యుద్ధమనుసమాచారమే యెంతమాత్రము తెలియనిపండ్రెండేండ్లపిల్లవాఁడును నన్నుఁ బుష్కామకం బగు నరకంబునుండి రక్షించువాఁడునగు నాకొడుకు సెంతమాత్రము నిచ్చుట లేదు. ౨౪౫.

మఱియు యుద్ధమునందు యమునకుసరివచ్చునట్టి నుందోపనుండ పుత్రులగు నా మారీచసుబాహువులు నీకు యాగవిఘ్నము సేయువారలుగా నున్నారకావున నేనెంతమాత్రము నాచిన్ని కొడుకును నివ్వను. ౨౫౫

మారీచుఁడు సుబాహువును బరాక్రమము గలిగి మిక్కిలియు నేర్ప రులుగా నున్నారు. వారిలానొకనితోనైనను నేనునాన్నీహితులనందఱుగూడి యును యుద్ధముసేయలేను. అని దశరథుఁడు విశ్వామిత్రునితోఁజెప్పెను. ౨౬౫.

ఇట్లు దశరథమహారా జసంగతముగ మాటలాడఁగా బ్రహ్మశ్రేష్ఠుఁ

కుశికసుతం సుమహా వివేశ మమ్యుః,
సుమత ఇవ మథేఽగ్ని రాజ్యసిక్త
స్సమభవ దుజ్జ్వలితో మహర్నివహ్నిః.

౨౭౪

ఇతి శ్రీమ ద్బాలకాండే, వింశస్సర్గః

ఏకవింశస్సర్గః.

తచ్చుత్పత్త్యా వచనం తస్య స్నేహపర్యాకులాక్షరమ్,
సమమ్యుః కాశికో వాక్యం ప్రత్యువాచ మహీపతిమ్. ౧
పూర్వ మర్థం ప్రతిశ్చుత్య ప్రతిజ్ఞాం హాతు మిచ్ఛసి,
రాఘవాణా మయుక్తోఽయం కులస్యాస్య విపర్యయః. ౨

యదీదం తే త్తమం రాజన్ గమిష్యామి యథాగతమ్,
మిథ్యాప్రతిజ్ఞః కాకుత్స్థ సుఖ భవ సబాంధవః. 3

తస్య రోషపరీతస్య విశ్వామిత్రస్య ధీమతః,
చచాల వసుధా కృతాన్న వివేశచ భయం సురాన్. ౪
త్రస్తరూపంతు విజ్ఞాయ జగత్సర్వం మహా నృషిః,
నృపతిం సువ్రతో ధీరో వసిష్ఠో వాక్య మబ్రవీత్. ౫

ఇత్వాకూణాం కులే జాత స్సాక్షాద్ధర్మ ఇవాపరః,
ధృతిమాన్ సువ్రతః శ్రీమా న్నధర్మం హాతు మర్హసి. ౬

త్రిషు లోకేషు విఖ్యాతో ధర్మాత్తా ఇతి రాఘవ,
స్వధర్మం ప్రతిపద్యస్వ నాధర్మం వోధు మర్హసి. ౭

దగు విశ్వామిత్రుఁడు మిక్కిలియుఁ గోపమునొంది యాగమునందు మొదట సమిధలచే వేల్వబడి యంతట నాజ్యమునఁ దదవలబడిన యన్నివోక్తమును తోలఁ బ్రజ్వలించెను. ౨౩౪

ఇది ఇకవదియవసర్గము.

ఇరువదొకటవ సర్గము

పుత్రస్నేహంబునఁ దదలబడుచు దశరథుహారాజుచే జెప్పబడిన మాటనుదివి విశ్వామిత్రుఁడు తోపించి దశరథుహారాజుతో నిట్లని చెప్పెను.

“నీవు తోరినదాని నిచ్చెదను” అని మొదట నొప్పుకొని యాచ్రుతి జ్ఞును విడువఁగోరెదవు, ఇట్లు ప్రతిజ్ఞనువిడుచుట రఘువంశమునందుఁ బుట్టిన వారికులమునకుఁ దనినదికాదు. ౨౩౫

ఇట్లు మొదట నొప్పుకొని వెనుకఁబ్రతిజ్ఞతప్పట నీకుఁ దనినదైనదైన నేను వచ్చినట్లు పోయెదను. నీవు ప్రతిజ్ఞతప్పి బంధువులఁగూడి నుఖంబుండుము. అని విశ్వామిత్రుఁడు దశరథునితో జెప్పెను. ౨౩౬

బుద్ధిమంతుఁడగు నావిశ్వామిత్రుఁడు తోషము నొందుగానే భూమి యంతయు వడంకినది చేవకలు భయంబునొందిరి. ౨౩౭

పూజ్యుఁడును మంచిప్రకంబులు చేసినవాడును పైర్వకాలియునగు వసిష్ఠుఁడు ప్రకంచము నంతయు సంత్రస్తంబుగా నెఱిగి, దశరథుహారాజుతో నిట్లని చెప్పెను. ౨౩౮

నీవు పరమధార్మికమగు నిత్యైశ్వర్యవంశమునం బుట్టినవాడవు; రెండవది యగుసాక్షాద్ధర్మమనందని యుండువాడవు; పైర్వకంతుండవు; గొప్పవ్రతములు చేసినవాడవు; శ్రీమంతుడవు; అట్టినికు ధర్మమనిడుచుట దగదు. ౨౩౯

రఘువంశమునందుఁ బుట్టినదశరథుఁడా! నీవుమూఁడులోకంబులను భర్తాత్ముడని ఖ్యాతిపొందినవాడవు. నీకులధర్మంబగు ప్రతిజ్ఞాపాటనము నేయుము, అధర్మంబు ననుసరింపవలదు. ౨౪౦

సుశ్రుత్యైవం కరిష్యామిత్యకుర్వాణస్య రాఘవ,
ఇష్టపూర్తవధో భూయా త్తస్మా ద్రామం విస్జయ. ౮

కృతాస్త్ర మకృతాస్త్రంవా నై నంశత్యంతి రాక్షసాః,
గుప్తం కుశికపుత్రేణ జ్వలనేనామృతం యథా. ౯

ఏష విగ్రహవాన్ ధర్మ ఏష వీర్యవతాం వరః,
ఏష బుధ్యాఽధికో లోకే తపశశ్చ పరాయణమ్. ౧౦
ఏషోఽస్త్రాన్ వివిధాన్వేత్తి త్రైలోక్యే సచరాచరే,
నై న మన్యః పుమాన్వేత్తి నచ వేత్స్యంతి కేచన. ౧౧
నదేవా నర్షయఃకేచి న్నాసురా న చ రాక్షసాః,
గంధర్వయక్షప్రవరా స్సకిన్నరమహారగాః. ౧౨

సర్వాస్త్రాణి భృశాశ్వస్య పుత్రాః పరమధార్మికాః,
కౌశికాయ పురా దత్తా యదా రాజ్యం ప్రశాసతి. ౧౩
తేఽపి పుత్రా భృశాశ్వస్య ప్రజాపతిసుతాసుతాః,
నై కరూపా మహావీర్యా దీప్తిమంతో జయావహాః. ౧౪

జయాచ సుప్రభాచైవ దక్షకన్యే సుమధ్యమే,
తే సువాతేఽన్త్రశస్త్రాణి శతం పరమభాస్వరమ్. ౧౫
పంచాశతం సుతాన్ లేభే జయానామ పరాన్ పురా,
వధాయాసురసైన్యానా మమేయాన్ కామరూపిణః. ౧౬

సుప్రభాఽజనయచ్ఛాపి పుత్రాన్పంచాశతం పునః,
శంహరాన్నామ దుర్ధర్షాన్ దురాక్రమాన్ బలీయసః. ౧౭

ఈ ప్రకారము చేసెదనని మొదట నొప్పుకొని యటువెనుక నొప్పుకొని నట్లు చేయనివాని యాగములును వాఙ్మూలకటాకాదినిర్వాణాదికర్తృములును నిష్ఫలములగును కావున రాముని విశ్వామిత్రున కిచ్చు. ౮

ఈరాముఁడు అస్త్రములయందు సమర్థుఁడుకాని యసమర్థుఁడుకాని విశ్వామిత్రునిచే రక్షించఁబడియుండఁగా నితని నగ్నిహోత్రునిచే రక్షించఁబడిన యమృతమునుబోలె రాక్షసులెంతమాత్రము సాధింపలేరు. ౯

ఈవిశ్వామిత్రుఁడు ఆకారమునొందిన ధర్మము, ఇతఁడు పరాక్రమము గలవారిలోమేటి, లోకంబున నందఱి కన్నను బుద్ధికాలి, మహాకవస్వి, జంగమ స్థావర సహితంబగు శ్రైలోక్యంబునం గల అస్త్రముల నన్నింటి నెఱుంగును, ఇకఁడెఱింగినన్ని యస్త్రముల మఱియెవ్వరిప్పటి కెఱుంగరు, ఇకమీఁద నెఱుంగఁబోరు, దేవతలకును ఋషులకును ఆసురులకును రాక్షసులకును గంధ ద్వలకును యక్షులకును కిన్నరులకును మహారగులకును ఎవ్వరికిని ఇన్ని యస్త్రములు దెలియవు. ౧౦-౧౨

పూర్వము రాజ్యముఁ బాలింపుచుండునపుడు ఈవిశ్వామిత్రునకు భృశా శ్వునకు బుట్టినవరమధార్మికంబు లగునస్త్రములన్నియు నీశ్వరుఁడిచ్చెను.

ఆ భృశాశ్వునికొడుకులు దక్షప్రకాపకొమార్తెలకుఁ బుట్టినవారు; నానావిధము లగురూపంబులగల్గి మిక్కిలియుం బరాక్రమవంతులై ప్రకాశింపుదు జయముగల్గించుచుందురు. ౧౩

సౌందర్యవంతులగు జయ సుప్రభ యశుఁడెదక్షకన్య లిరువురును మిక్కిలి యుంబ్రకాశిండుచు శత్రువర్గంబుల చేపించునట్టియస్త్రముల నూటిని గనిరి.

పూర్వము జయయనునది రాక్షసనైస్యంబులం జంపుటకయి యధిపతులై కొలకలేని ప్రభావమును ఇచ్చాధీనముగు రూపంబునుంగల్గి వెలుంగుచుండు నేబదికొడుకులం బొందెను. ౧౪

సుప్రభయనునదియును జంపువారనెడు, పేరువహించి దుర్ధర్మయై యమోఘులై మిక్కిలియుం బలముగల్గియుండు నేబదికొడుకులం బుట్టించెను.

తాని చాస్త్రాణి వేత్త్యేష యథావత్కుశికాత్తజః,
అపూర్వాణాం చ జననే శక్తో భూయస్సధర్తవీత్.

౧౮

ఏవంవీర్యో మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహాయశాః,
న రామగమనే రాజన్ సంశయం కర్తుమర్హసి.

౧౯

తేషాం నిగ్రహణే శక్త స్వయంచ కుశికాత్తజః,
తవ పుత్రహితార్థాయ త్వాముపేత్యాభియాచతే.

౨౦

ఇతి మునివచనాత్ప్రసన్నచిత్తో
రఘువృషభస్తు ముమోద భాస్వరాంగః,
గమన మభిరురోచ రాఘవస్య
ప్రథితయశాః కుశికాత్తజాయ బుద్ధ్యా.

౨౧

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ఏకవింశస్సర్గః.

ద్వా వింశ స్సర్గః

తథా వసీష్ఠే బ్రువతి రాజా దశరథ స్వయమ్,
ప్రహృష్టవదనో రామ మాజాహవ సలక్షణమ్.

౧

కృతస్వస్థ్యయనం మాత్రా పిత్రా దశరథేనచ,
పురోధసా వసీష్ఠేన మంగళైరభిమంత్రితమ్.

౨

సపుత్రం మార్ధ్వ్యాపాఘ్రియ రాజా దశరథః ప్రియమ్,
దదౌ కుశికపుత్రాయ సుప్రీతేనాంతరాత్తనా.

3

తతో వాయు స్సుఖిస్పరో నీరజస్కీ వవా తదా,
విశ్వామిత్రగతం దృష్ట్వా రామం రాజీవలోచనమ్.

౪

ఈవిశ్వామిత్రుం డాయస్త్రంబులనన్నింటినిం జక్కగా నెఱుంగును;
మఱియు సకలధర్మంబుల నెఱింగినయీవిశ్వామిత్రుడు క్రొత్తక్రొత్తయస్త్రం
బులనుం బుట్టింపగలడు. ౧౮

విశ్వామిత్రుడు ఇట్టి పరాక్రమముగలవాడు; విక్కిలియుఁ బ్రభా
వము గలవాడు; చాలగీర్తిగలవాడు; కావున దశరథమహారాజా!
“రాముడు విశ్వామిత్రునితోఁ బోయినట్లయిన నేమిసంభవించునో” అని
యెంతమాత్రము సందేహింపవలదు. ౧౯

విశ్వామిత్రుడు తాను నారాక్షసులం జంప సమర్థుండే అయినను
సేకొడుకులకు మేలు గలుగుటకై నిన్ను యాచించుచున్నాడు. అని వసిష్ఠుడు
దశరథునకుఁ జెప్పెను. ౨౦

రఘువంశమునఁ బుట్టినవారిలో శ్రేష్ఠుండగు దశరథుడు వసిష్ఠుని
మాటవిని ప్రసన్నహృదయుఁడై యవయవంబు లుప్పుంగ సంతసించెను.
అంత మహాకీర్తియగు నాదశరథుడు విశ్వామిత్రార్థమై రామగమనము
ఁపంగీకరించెను. ౨౧

ఇది ఇరువదియొకటవసర్గము.

ఇరువదిరెండవసర్గము.

వసిష్ఠుం డాప్రకారము చెప్పగానే దశదధమహారాజు సంతసించి
తానే రాముని లక్ష్యణునితోఁ గూడ రమ్మని విలిచెను. ౧

ఆదశరథమహారాజు తానుం గౌసల్యయు రామునకు మంగళంబు
గావించి పురోహితుండైన వసిష్ఠునిచే మంగళప్రదంబులగు మాత్రంబులచే
నభిమంత్రింపబడిన ప్రియకుమారుడగు నారాముని శిరఃపాన మూర్ఛిని
పరమ సంతృప్తం బగువ్యాదయంబున విశ్వామిత్రున కిచ్చెను. ౨, 3

అంత విశ్వామిత్రునిబొందిన కమలలోచనుండగు రాముని బాహి,
గాలి, దుష్టులేక సుఖముగా వీచెను. ౪

పుష్పవృష్టి ర్నహత్యానీ దేవదుందుభినిస్వనైః;
శంఖదుందుభినిర్ఘోషః ప్రయాతేతు మహాత్మని.

౫

విశ్వామిత్రోయయావగ్రే తతోరామో ధనుర్ధరః,
కాకపక్షధరో ధన్వీ తంచ సౌమిత్రిరన్వగాత్.

౬

కలాపినౌ ధనుష్పాణీ శోభయానౌ దిశో దశ,
విశ్వామిత్రం మహాత్మానం త్రిశీర్షావివ పన్నగౌ.
అనుజగ్ధతు రక్షుద్రౌ పితామహ మివాశ్వినౌ.

౭

౭౪

తదా కుశికపుత్రంతు ధనుష్పాణీ స్వలంకృతౌ.
బద్ధగోధాంగుళిత్రాణౌ ఖడ్గవంతౌ మహాద్యుతీ,
కుమారౌ చారువపుషౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ.
అనుయాతౌ శ్రియా దీప్తా శోభయేతా మనిందితౌ,
స్థాణుం దేవ మివాచింత్యం కుమారావివ పావకీ.

౮

౯

౧౦

అధ్యర్థ యోజనం గత్వా సరయ్యా దక్షిణే తటే,
రామేతి మధురాం వాణీం విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత.
గృహాణ వత్స సలిలం మాభూత్కా లస్య పర్యయః,
మంత్రగామం గృహాణ త్వం బలామతిబలాం తథా.
న శ్రమో న జ్వరో వా తే న రూపస్య విపర్యయః,
నచ సుప్తం ప్రమత్తం వా ధర్షయిష్యంతి నైర్మలాః.

౧౧

౧౨

౧౩

న బాహ్వో స్సదృశో వీర్యే పృథివ్యా మస్తి కశ్చన,
త్రిషు లోకేషు వై రామ నభవే త్సదృశస్తవ.

౧౪

మహాత్ముడగు రాముడు విశ్వామిత్రునితోఁ గూడఁ జోయినంతనే గొప్పపుష్పపుష్టి గల్గినది; దేవతలు దుందుభుల మ్రొయించిరి; దశరథుఁడును శంఖంబుల భేరులను ధ్వనింపఁజేసెను. ౧

ముందట విశ్వామిత్రుఁడు నడిచెను; అతని ధనుర్ధరుండైన రాముండు వెంటడించెను; కాకవక్షధరుండగు లక్ష్మణుండు విల్లు చేకఁబూని రాముని వెంటడించెను. ౨

ఆరామలక్ష్మణులు ప్రత్యేకముగా రెండేసియమ్మల పొదుల ధరించి యుండుటంబట్టి మూడుకలల సర్పంబులుంబోలె వెలుంగుచు ధనుష్పాణులై దశదిక్కులం బ్రకాశింపఁజేయుచు కుటిలులుగాక మహాత్ముడగు విశ్వామిత్రుని నశ్వినీదేవతలు బ్రహ్మదేవునట్లు వెంటడించిరి. ౩, ౩౪

అప్పుడు మనోహరబగు దేహముగలిగి కాంతిచే బ్రకాశింపుచు, ధనుష్పాణులై యుండుముతోలుతోఁ జేసిన హస్తకవచంబు నంగుళికవచంబునుందొడిగి భద్రధరులై చక్కగా నలంకరింపఁబడి విశ్వామిత్రుని వెంటడింపుచున్నసహోదరులును బాలురును నిండింపఁ దగనివారునగు రామలక్ష్మణులు ఆచింత్యుడగు నీశ్వరుని వెంటడించు నగ్నిహోత్రోద్భవులగు స్కంద విశాఖులుంబోలె బ్రకాశించిరి. ౪-౧౦

ఒకటిన్నఱ యామడ దూరముపోయి సరయునదిదక్షిణతీరమందు విశ్వామిత్రుఁడు “రాముఁడా!” అని మధురముగాఁ బిలిచెను. ౧౧

బిడ్డా! జలము తీసికొనుము: కాలాతిక్రమము కారాదు; సమస్త మంత్రసమాహస్వరూపములైన బల ఆతిబల యనెడువిద్యలం చెలిసికొనుము.

ఈవిద్యల నెఱింగినట్లయిన నీకు అలసటగాని దప్పిగాని మాఱురూపుగాని కలంగదు: నీవు నిద్రపోవుచుండినను మఱిపుదగిలి యుండినను నిక్కురాక్షసు లెదిరింపలేరు.

ఈవిద్యల నీవు జపించుచున్నయెడల భూమండలమందు బాహుబలంబున నీకెవ్వఁడును సాటికాఁజాలఁడు; ముల్లోకంబులందును నీకు సమానుఁడెవ్వఁడును నుండఁడు. ౧౨

న సౌభాగ్యే న దాక్షిణ్యే న జ్ఞానే బుద్ధినిశ్చయే,
నోత్తరే ప్రతిపత్తవ్యే సమో లోకే తవాఽనఘ.

౧౫

ఏతద్విద్యాద్వయే లభ్యే భవితా నాస్తి తే సమః,
బలా త్వతిబలాచైవ సర్వజ్ఞానస్య మాతరా.

౧౬

కుత్సిపాసే న తే రామ భవిష్యేతే నరోత్తమ,
బలామతిబలాంచైవ పతతః పథి రాఘవ.
విద్యాద్వయ మధీయానే యశశ్చాప్యతులం త్వయి.
పితామహసుతే హ్యేతే విద్యే తేజస్సమన్వితే,
ప్రదాతుం తవకాకుత్స్థ సదృశ స్త్వంహి ధార్మిక,

౧౭

౧౮౪

౧౮౫

కామం బహుగుణాస్సర్వే త్వయ్యేతే నాత్ర సంశయః,
తపసా సంభృతే చైతే బహురూపే భవిష్యతః.

౧౯౪

తతో రామో జలం స్పృష్ట్వా ప్రహృష్టవదనశ్శుచిః,
ప్రతిజగ్రాహ తే విద్యే మహార్షేర్భావితాత్మనః.

౨౦౪

విద్యాసముదితో రామ శ్శుశుభే భూరివిక్రమః.

౨౧

సహస్రరశ్మి ర్భగవాన్ శిరదీవ దివాకరః,

గురుకార్యాణి సర్వాణి నియుజ్య కుశికాత్మజే.

౨౨

ఉషస్తాం రజనీం తత్ర సరయాం సుసుఖం త్రయః.

౨౩౪

పాపరహితముండవైన రాముఁడా! నీ నీవిద్యల జపింపు చున్నట్లయిన ప్రపంచమునందంతటను సౌందర్యమందును సామర్థ్యమందును తెలివియందును బుద్ధిచే గార్యాకార్యముల నిశ్చయించుటయందును ఉత్తరప్రత్యుత్తరముల యందును నీకు సరియైనవాఁ డుండఁడు. ౧౫

ఈరెండువిద్యలం బొందినప్పుట నీకు సరియైనవాఁ డిప్పటి కుండఁడు; మఱియెప్పటికి నుండఁబోఁడు; బల అతిబల అనువిద్యలు సమస్తజ్ఞానముల నిచ్చునవి. ౧౬

సరశ్రేష్ఠుండవైనరాముఁడా! నీవు మార్గమునందు బలాతిబలములను జపింపుచు నడిచినట్లయిన నీకు ఆకలియును దప్పియును గలుగదు. ౧౭

ఈరెండువిద్యల జపించుచున్నట్లయిన నీకు సరిలేనికీర్తియునుం గలుగును. ఈహా ప్రభావములగు నీవిద్యలు బ్రహ్మదేవునిచే సృజించఁబడినవి; ధార్మికుండవు; కకుత్స్థసంశంబునం బుట్టినవాడవు నీవె యిట్టివిద్యలకుఁ బాత్రభూతుండవు; నీవుదక్క నీవంటివాఁడు మఱియెవ్వఁడును లేడు. ౧౮

ఇప్పుడు చెప్పఁబడిన సౌభాగ్యాని గుణములన్నియు నీయందు మెండుగానున్నవి; ఇంచెంతమాత్రము సంకేహములేదు; ఈవిద్యలును గొప్పతనస్సుచేసి సంపాదించఁబడినవి గావున జహుఫలముల నీయఁగలవు. అని విశ్వామిత్రుఁడు రామునకుఁ జెప్పెను. ౧౯

అంత రాముల డాచమనంబుచేసిసంతుష్టుడై శుచియై యెల్లప్పుడుం బరమాత్మధ్యానము నేయుచుండు నావిశ్వామిత్రమహామునివలన నావిద్యల రెంటినిం బ్రతిగ్రహించెను. ౨౦

విశ్వామిత్రునకు పందనాదిగురుకార్యములుచేసి రాముఁడు విద్యలచే వృద్ధిఁ బొందినవాఁడై శరత్కాలమందు భగవంతుండును వేయికిరణములుం గలవాఁడు నగుసూర్యుండుంబోలె మహాపరాక్రమకాలియై ప్రకాశించెను. ౨౧

ఆసరయూనది దక్షిణతీరమందు రామలక్ష్మణవిశ్వామిత్రులు మువ్వురును ఆరాత్రియంతయు ముఖముగా నివసించిరి. ౨౨

దశరథస్యపసూనుస త్తమాభ్యాం
 త్పూశయనేఽనుచితే సహాపితాభ్యామ్,
 కుశికసుతవచోనులాలితాభ్యాం
 సుఖమివ సా విబధౌ విభావరీ చ.

౨౩౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ద్వావింశస్సర్గః.

త్ర యో విం శ స్స ర్గః

ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం విశ్వామిత్రో మహామునిః,
 అభ్యభాషత కాకుత్స్థా శయానౌ ప్లవస్తరే. ౧
 కౌసల్యాసుప్రజా రామ పూర్వా సంధ్యా ప్రవర్తతే,
 ఉత్తిష్ఠ నరశార్దూల కర్తవ్యం దైవ మాహ్నికమ్. ౨
 తస్యచైః పరమోదారం వచ శ్రుత్వా నృపాత్మజౌ,
 స్నాత్వా కృతోదకౌ వీరౌ జేషతుః పరమం జపమ్. ౩

కృతాహ్నికౌ మహావీర్యో విశ్వామిత్రం తపోధనమ్,
 అభివాద్యాభిసంహృష్టౌ గమనాయాభితప్తతుః. ౪

తౌ ప్రయాతౌ మహావీర్యా దివ్యాం త్రిషథగాం నదీమ్,
 దదృశాతే తత స్తత్ర సయాన్వ సుంగమే శుభే. ౫
 తత్రాశమవదం పూర్ణ ఋషీణా మగ్ర్యతేజసామ్,
 బహువర్ష సహస్రాణి తస్యతాం పరమం తపః. ౬
 తం దృష్ట్వా పరమప్రీతో రాఘవౌ పుణ్యమాశ్రమమ్,
 ఊచతు స్తం మహాత్మానం విశ్వామిత్ర మిదం వచః. ౭

దగ్గిరిగాఁ గనవుతోఁ బానులు పఱచిగొని కూడఁ బరుండి విశ్వామిత్రునిమాటలచే బుజ్జగింపఁబడుచున్న దశరథమహారాజుకొడుకులలో శ్రేష్ఠులగు రామలక్ష్మణులకు ఆరాత్రియంతయు సుఖముగానే యుండెను. ౨౩౪

ఇది యిరువదిరెండవ సర్గము.

ఇరువదిమూడవ సర్గము

వేసువకాఁగానే మునిశ్రేష్ఠుండగు విశ్వామిత్రుఁడు పర్జకయనంబునందుఁ బవ్వళించియున్న రామలక్ష్మణులం జూచి యిట్లని పలికెను. ౧

కాసల్యాదేవి సత్పుత్రుఁడవైనరాముఁడా! వేసువకావచ్చినది: పురుష శ్రేష్ఠుఁడా! లేము. ఈశ్వరచోటికమైన నిశ్యకర్తము నేయవలయును. ౨

అవిశ్వామిత్రమహర్షి నెప్పిన పరమగంభీరమగు మాటను విని పరాక్రమశాలులగు రామలక్ష్మణులు స్నానముచేసి యర్ఘ్యంబు విడిచి పరమంబగుగాయత్రీమంత్రంబును జపించిరి. ౩

మహాపరాక్రమశాలులగు రామలక్ష్మణులుసంధ్యోపాసనబ్రహ్మయజ్ఞ సమిధాదానాదిప్రాతఃకాలకరణీయంబుల నిర్వర్తించినవారలై తపోభనుండగు విశ్వామిత్రు నమస్కరించి సంతోషంబునఁ బయనంబయిరి. ౪

మహాపరాక్రమశాలులగు నారామలక్ష్మణవిశ్వామిత్రులు అచ్చటనుండి తల్లి మంగళకరంబగు సరయూనదీసంగమమందు గంగానదిం జూచిరి. ౫

అసరయూనదీసంగమమందు రామలక్ష్మణవిశ్వామిత్రులు మహాప్రభావులై వెక్కువేలేండ్లు పరమతపంబుచేయు ఋషులయాశ్రమస్థానంబుచూచిరి.

రామలక్ష్మణులు పవిత్రంబగునార్యాశ్రమమునుజూచి చాలసంతసించి మహాత్ముండగు విశ్వామిత్రునితో నిట్లని చెప్పిరి. ౬

కస్యాయ మాశ్రమః పుణ్యః కోన్వస్తి న్వసతే పుమాన్,
భగవన్ శ్రోతు మిచ్ఛాపః పరం కౌతూహలం హి నౌ. ౮

తయోస్తద్వచనం శ్రుత్వా ప్రహస్య మునిపుంగవః,
అబ్రవీన్మృచ్చయతాం రామ యస్యాయం పూర్వ ఆశ్రమః.
కందర్పో మూర్తిమానాసీ త్కామ ఇత్యుచ్యతే బుధైః. ౯౪

తపస్యంత మిహ స్థాణుం నియమేన సమాహితమ్. ౧౦
కృతోద్వాహం తు దేవేశం గచ్ఛంతం సమరుద్గణమ్,
ధర్షయామాస దుర్దేధా హుంకృతశ్చ మహత్తనా. ౧౧.

అవదగస్య రౌద్రేణ చతుషా రఘునందన,
వ్యశీర్యంత శరీరాత్స్వి త్సర్వగాత్రాణి దుర్వతే. ౧౨
తస్య గాత్రం హతం తత్ర నిదగస్య మహాత్తనా,
అశరీరః కృతః కామః క్రోధా ద్దేవేశ్వరేణ హి. ౧౩.

అనంగ ఇతి విఖ్యాత స్తదాప్రభృతి రాఘవ,
స చాంగవిషయశ్రీమా న్యత్రాంగం ప్రముమోచ హ. ౧౪
తస్యాయ మాశ్రమః పుణ్యస్తస్యేమే మనయః పురా,
శిష్యా ధర్మపరా నిత్యం తేషాం పాపం న విద్యతే. ౧౫
ఇహోద్య రజసిం రామ వసేమ శుభదర్శన,
పుణ్యయో స్సరితోర్న ధ్యే శ్వస్తరిష్యామహే వయమ్. ౧౬
అభిగచ్ఛామహే సర్వే శుచయః పుణ్య మాశ్రమమ్,

పవిత్రంబగు నీయాశ్రమ మెవ్వనిది? ఇందెవ్వఁడు వాసముచేయు చున్నాఁడు? భగవంతుఁడా! మేముదానినఁగోరెదము; మాకధికముగాఁ గౌతుకమున్నది అని చెప్పిరి.

రామలక్ష్మణులమాటవిని మునిశ్రేష్ఠుండగు విశ్వామిత్రుఁడు నవ్వియిట్లని చెప్పెను; రాముఁడ! ఈయాశ్రమము ఎవ్వనికో అంతనిం దెల్పెద వినుము.

మునుపు మన్తఘుఁడు ఆకారము గలిగియుండెను; అతనినే పండితులు కాముఁడనిచెప్పెదరు. లేక భూర్వము కుర్చితంబగుగర్వమురూపముగలిగియుం డెను; దానినే పండితులు కాముఁడని చెప్పెదరు,

దక్షుండగు నామన్తఘుఁడు, ఈయాశ్రమమందుఁ దపస్సుపీయుచు దృఢంబగునియమంబున సమాధిగలిగి యున్న జీవేశ్వరుండగు శివుఁడు పార్వతిని వివాహమై దేవకలఁగూడి యిచ్చటకుండి బోవుటకు మునుపు, ధన్తించెను; అంత మహాత్ముండగు శివుండు హుంకారంబున నామన్తఘు నేటువడఁ జేసెను.

రాముఁడా! అగ్నినేత్రంబున దహించఁబడిన దుష్టుండగు మన్తఘుని దేహంబంతయు నీత్రెవది.

అప్పుడు మహాప్రభావుండగు నీశ్వరునిచే నగ్నినేత్రంబున దహించఁ బడినదై యామన్తఘునిశరీరము భస్మమైనది; దేవేశ్వరుండగు నీశ్వరుఁడు కోపంబున మన్తఘుని శరీరములేనివానిగాఁ జేసెను.

రాముఁడా! అదిమొగలుచున్నఘుఁడు అనంగుఁడని ప్రసిద్ధి నొందెను; మన్తఘుఁడెచ్చట శరీరమును విడిచెనో ఆదేశము అంగదేశమని ప్రసిద్ధి నొందెను.

అస్థాణుని యాశ్రమం బిది; యీమును లతనిశిష్యులు; వీరలు ఎల్లప్పు డును ధర్మపరులు; వీరలకుఁ బాపంబేమియులేదు.

శుభదర్శనుండవైన రాముఁడా! ఇచ్చట నీరాత్రియంతయు నుండు దను; లేపు పవిత్రంబులగు నీరెండునదులనడుమకు గంగానదినిదాటుదము.

రాముఁడా! మనమందఱమును స్నానముచేసి జపమునల్పి హోమంబు

స్నాతాశ్చ కృతజప్యాశ్చ హుతహవ్యా నరోత్తమః. ౧౭

తేషాం సంవదతాం తత్ర తపోదీప్యేణ చతుషా,
విజ్ఞాయ పరమప్రీతా మునయో హర్షమాగమన్. ౧౮

అర్ఘ్యం పాద్యం తథాతిథ్యం నివేద్య కుశికాత్తజే,
రామలక్ష్మణయోః పశ్చా దకుర్వ న్నతిథిక్రియామ్. ౧౯
సత్కారం సమనుస్రాప్య కథాభి రభిరంజయన్,
యథార్హమజసన్ సంథ్యా మృషయన్తే సమాహితాః. ౨౦

తత్ర వాసిభి రాసీతా మునిభి స్సుప్రతైస్సహ,
న్యవన్ సుసుఖం తత్ర కామాశ్రమపదే తదా. ౨౧

కథాభిరభిరామాభి రభిరామా నృపాత్మజౌ,
రమయామాస ధర్మాశ్చా కౌశిణో మునిఘంగవః. ౨౨

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, త్రయోవింశస్సర్గః.

చతుర్వింశస్సర్గః

తతః ప్రభాతే విమలే కృతాహ్నిక మరిందమా,
విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య నద్యాస్తీర ముపాగతౌ. ౧

తే చ సర్వే మహాత్మానో మునయ స్సంశితవ్రతాః,
ఉపస్థాప్య శుభాన్నావం విశ్వామిత్ర మథాబ్రువన్. ౨

ఆరోహతు భవాన్నావం రాజపుత్ర పురస్కృతః,
అరిష్టం గచ్ఛ పంథానం మాభూత్కాలవిపర్యయః. ౩

గావించి పరిశుద్ధులమై పవిత్రంబగు నాశ్రమపదంబు ప్రవేశించెదము. అని విశ్వామిత్రుఁడు చెప్పెను. ౧౭

ఆరామలక్ష్మణవిశ్వామిత్రు లిచ్చట నల్లాపము నేయుచుండఁగా నా యాశ్రమమందలి మునులు తపోవిశేషంబున సంపాదించఁబడిన దివ్యజ్ఞానంబుచే నెఱింగి మిక్కిలి సంతసించి గగుర్పాటునొందినవారలై వారియొద్దకువచ్చిరి.

ఆమునులుమొదట విశ్వామిత్రునకు అర్ఘ్యపాద్యాలిభ్యములనమర్పించి పిమ్మట రామునకు లక్ష్మణునకును ఆలిభ్యము నిచ్చిరి. ౧౮

ఆమునులు రామలక్ష్మణవిశ్వామిత్రులవలన సత్కారమును బొంది ఆలిభులైన రామలక్ష్మణవిశ్వామిత్రులను గథలచే సంతోషపఱచిరి. అంత మనస్సమాధానముఁ బొంది యథాయోగ్యముగ సంధ్య నుపాసించిరి. ౨౦

ఆ రామలక్ష్మణ విశ్వామిత్రులు ఆయాశ్రమవాసులగుచునులచేతనాశ్రమమునకుఁబోడ్కొనిపోఁబడి యచ్చట నుప్రతులగుమునులతోఁగూడ నుఖంబుండిరి. ౨౧

ధర్మస్వభావుండును మునిశ్రేష్ఠుఁడు నగు విశ్వామిత్రుఁడు మనోహరులగు రామలక్ష్మణులను విసవిన నింపుగానుండు కథలచే రమింపఁ జేసెను. ౨౨

ఇది ఇరువదిమూఁడవ సర్గము.

ఇరువదినాల్గవ సర్గము

అంత సూర్యోదయముకాఁగానే మహాపరాశ్రమకాలురగు రామలక్ష్మణులు ప్రాతఃకాలకృత్యంబుదీర్చికొని సిద్ధుఁడుగానున్న విశ్వామిత్రుని మున్నీడికొని గంగానదీతీరమునకుఁ బోయిరి. ౧

మహాత్ములను దీక్షిప్రతులు నగునామునులందఱునుమంచియొడఁజెచ్చి విశ్వామిత్రునితో నిట్లని చెప్పిరి. ౨

నీవు రామలక్ష్మణుల వెంటఁబెట్టికొని యొడఁనెక్కుము; మార్గంబున శుభంబుల నెఱుపుదుఁ బోము, కాలవిశంబము లేకపోవుఁగాక. అని మునులు చెప్పిరి. ౩

నానాప్రకారై శృకునై ర్వాశ్యద్భి రైభ్రవస్వనైః,
 సింహవ్యాఘ్రపరాశైశ్చ వారణైశ్చిపశోభితమ్. ౧౪
 ధవాశ్వకర్ణకకుభై ర్బిల్వతందుకపాటలైః,
 సంకీర్ణం బదరీభిశ్చ కిన్నే తద్దారుణం వనమ్. ౧౫
 తమువాచ మహాతేజా మిశ్వామిత్రో మహామునిః,
 శ్రూయతాం వత్స కాకుత్స్థ యస్యై ర్భిత్దారుణం వనమ్. ౧౬

ఏతా జనపదా స్థితౌ పూర్వ మాస్తాం సరోత్తమ,
 మలదాశ్చ కరూశాశ్చ దేవనిర్దాణనిర్జితౌ. ౧౭
 పురా వృత్రవధే రామ మలేన సమభిష్ఠతమ్,
 తుథాపైవ సహస్రాక్షం బ్రహ్మహత్యా సమావిశత్. ౧౮
 త మింద్రం స్నాపయన్ దేవా ఋషయశ్చ తపోధనాః,
 కలశై స్సాన్నిపయామాసు ర్మలం చాస్య ప్రమోచయన్. ౧౯

ఇహ భూమ్యాం మలం దత్వా దత్వా కారూశ మేవచ,
 శరీరజం మహేంద్రస్య తతో హ్వం ప్రవేషిరే. ౨౦
 నిర్మలో నిష్కరూశశ్చ శుచి రింద్రో యదాభవత్,
 దదౌ దేశస్య సుప్రీతో వరం ప్రభు రనుత్తమమ్. ౨౧

ఇమా జనపదా స్థితౌ ఖ్యాతిం లోకే గమిష్యతః,
 మలదాశ్చ కరూశాశ్చ మమాంగమలధారిణౌ. ౨౨

సాధు సాధ్వీతి తం దేవాః పాకశాసన మబ్రువన్,
 దేశస్య పూజాం తాం దృష్ట్వా కృతాం శక్రేణ ధీమతా. ౨౩

సింహవ్యాఘ్ర)వరాహంబులచేత నేనుగలచేతఁ బూర్ణంబై చంద్ర యినుమద్ది యేనుమద్ది మాతోడు తుమికి కలిగొట్టు రేఁగు మొదలగువృక్షంబుల నిండియు న్నుది; ఆశ్చర్యము! భయంకరంబగు నీయడవిపేరేమి? అని రాముఁ డడిగెను.

౧౩-౧౫

మహాప్రభావుండగు విశ్వామిత్రమహాముని రామునిని జూచి యిట్లని చెప్పెను; రాముఁడా! భయంకరంబగు నీవనం బేప్రాణిదో ఆప్రాణి శిష్యున వినుము.

౧౬

రాముఁడా! దేవతలచేయు పనిపంటిపనిచేత నిర్మించఁబడిన యీమలద, కరూశదేశంబులఁ బెండును మునుపు ధనధాన్యాంబుల వృద్ధి నొంది యుండినవి.

రాముఁడా! పూర్వము ఇంద్రుఁడు వృశ్రునిం జంపిన పిమ్మట నాయుం ద్రుఁడు అశుచిత్వము నాఁకలియునుం గల్గి బ్రహ్మహత్య పాపము నొందెను.

దేవతలును దహాధను లగుఋషులును ఆయింద్రుని గంగాదిపుణ్యస్థిర్థంబుల నభిషేకించి పిమ్మట మంత్రపూతంబు లగుకలశజలంబుల స్నానముచేయించి యతని యశుచిత్వము నాఁకలిని విడిపించిరి.

౧౭

ఆదేవతలును ఋషులును ఇంద్రునిశరీరమునందుఁబుట్టిన యశుచిత్వమునాఁకలి నీదేశంబున విడిచి యంతట సంతసమునొందిరి.

౨౦

ప్రభువైనయింద్రుఁడు ఎప్పుడు తాను మలము నాఁకలి విడిచి యి శుద్ధుం డయ్యెనో అప్పుడు చాలసంతసించి యీదేశమునకు శ్రేష్ఠమయిన వరంబొసంగెను.

౨౧

నాదేహంబునగల్గిన మలంబు నాఁకలిని ధరించిన యీదేశంబులు ధన ధాన్యాదికంబులు వృద్ధి నొంది నాదేహమును ఖండించుటం బట్టి మలదంబు లనియు నాకరూశమును గ్రహించుటం బట్టి కరూశంబు లనియు లోకంబునఁ బ్రసిద్ధిపహింపఁగలవు. అని యింద్రుఁడు వరం బిచ్చెను.

౨౨

ధీమంతుఁడగు నింద్రుఁడు దేశమును బూజించినది చూచి దేవత లా యింద్రుని బాగుబాగాని కొనియాడిరి.

౨౩

ఏతౌ జనపదౌ స్థితౌ దీర్ఘ కాలమరిందమ,
మలదాశ్చ కరూశాశ్చ ముదితౌ ధనధాన్యతః. ౨౪

కస్యచిత్త్వథ కాలస్య యక్షీ వై కామరూపిణీ,
బలం నాగసహస్రస్య ధారయంతీ తదా హ్యభూత్ . ౨౫
తాటకానామ భద్రంతే భార్యా సుందస్య ధీమతః,
మారీచో రాక్షసః పుత్రో యస్యాశ్శక్రపరాక్రమః. ౨౬

వృత్తబాహుర్త హవీరోగ్ని విపులాస్యతమర్త హాన్,
రాక్షసో ఖైరవాకారో నిత్యం త్రాసయతే ప్రజాః. ౨౭

ఇమా జనపదౌ నిత్యం వినాశయతి రాఘవ,
మలదాంశ్చ కరూశాంశ్చ తాటకా దుష్టచారిణీ. ౨౮
సేయం పంథాన మావృత్య వసత్యధ్యర్థ యోజనే,
అతఏవ న గంతవ్యం తాటకాయా వనం యతః. ౨౯

స్వబాహుబలమాశ్రిత్య జహీమాం దుష్టచారిణమ్,
మన్ని యోగాదిమం దేశం కురు నిష్కంటకం పునః. ౩౦
నవా కశ్చిదిమం దేశం శక్నోత్యాగంతు మీదృశమ్,
యక్షిణ్యా ఘోరయా రామ ఉత్సాదితమసహ్యయా. ౩౧

ఏత త్రై సర్వమాఖ్యాతం యథైత ద్దారుణం వనమ్,
యత్యా చోత్సాదితం సర్వమద్యాపి న నివర్తతే. ౩౨

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, చతుర్వింశస్సర్గః.

శత్రువులం జంపునట్టి రాముడా! ఈ మలదంబులు కరూశదేశంబులు నశింపజేసేంబులు పెద్దకాలమువఱకు వృద్ధి నొంది ధనధాన్యంబులు సంతృప్తి నొంది యుండినవి. ౨౪

అంతఁ గొంతకాలము గడచినపిదపఁ గామరూపిణియును బుట్టినప్పుడే వెయ్యేయఁగుల బలముగల్గియుండినదియును ధీమంతుం డగుసుందుని భార్యయు నగుతాటక యనునొక్కయక్షస్త్రీ పుట్టినది; అదిదకు రాక్షసుడును ఇంద్రుని తో సరివచ్చుపరాక్రమముగలవాఁడు నగు మారీచుండు కొడుకయ్యెను; నీకా తాటకామారీచులవలని భయంబు గలుగఁతుండుగాఁక. ౨౫, ౨౬

మహాపరాక్రమకాలియగు నామారీచుండు గుండ్రంబు లగుబాహువులును వికాలంబయిన ముఖంబును గల్గి భయంకరాకారుండై యెల్లప్పుడుం బ్రజలను వెఱపించుచున్నాఁడు. ౨౭

రాముడా! దుష్టచారిణియగుతాటక ఈమలద కరూశదేశంబుల నెల్లప్పుడును నాశనము సేయుచున్నది. ౨౮

అతాటక యిక్కడికి ఒకటిన్నఱసూమడదూరుంబున మార్గము నడ్డి గించి వసింపుచున్నది; ఆనే తాటకావనము కావున నీమార్గంబున మనము పోరాదు. ౨౯

నీవు స్వబాహుబలంబు నాశ్రయించి దుష్టచారిణియగు నీతాటకం జంపుము; నావంపున నీదేశమును మునుపటివలె నిరుపద్రవముగాఁ జేయుము.

రాముడా! ఎవ్వరికిని నహింపఁటాడని భయంకరియగు నీతాటకచే నిర్జనముగాఁ జేయఁబడిన యిట్టిపుణ్యదేశమును బ్రవేశించుట కెవ్వండును సమర్థుఁడు గాఁడు. ౩౦

ఈవనము ఎట్లు భయంకరమైనదో ఎట్లు తాటకచేత విజనముగాఁ చేయఁబడినదో ఎట్లు ఇప్పటికిని అలాగేయున్నదో అప్పుతాంతమంతయు నీకుఁ జెప్పితి నని విశ్వామిత్రుండు చెప్పెను. ౩౧

ఇది ఇరువది నాల్గవసర్గము.

పంచవింశస్తవః

అథ తస్యాప్రమేయస్య మునే ర్వచన ముత్తమమ్,
శ్రుత్వా పురుషశాద్ధూలః ప్రత్యువాచ శుభాం గిరమ్. ౧
అల్పవీర్యా యదా యతా శ్శూరియంతే మునిపుంగవ,
కథ న్నాగసహస్రస్య ధారయత్యబలా బలమ్. ౨

విశ్వామిత్రోఽబ్రవీద్వాక్యం శృణు యేన బలోత్తరా,
వరదానకృతం వీర్యం ధారయత్యబలా బలమ్. ౩

పూర్వమాసీన్త హేయత్యస్సు కేతుర్నామ వీర్యవాన్,
అనవత్య శ్శుభాచార స్సచ తేపే మహత్తపః. ౪

పితామహస్తు సుప్రీత స్తస్య యక్షపతే స్తదా,
కన్యారత్నం దదౌ రామ తాటకా నామ నామతః. ౫
దదౌ నాగసహస్రస్య బలం చాస్యాః పితామహః,
న త్వేవ పుత్రం యతా య దదౌ బ్రహ్మ మహాయశాః. ౬
తాంతు జాతాం వివర్ధంతీ రూపయావనశాలినీమ్,
ఝర్షపుత్రాయ సుందాయ దదౌ భార్యాం యశస్వినీమ్. ౭

కస్యచి త్వథ కాలస్య యక్షీ పుత్ర మజాయత,
మారీచం నామ దుర్ధరం యశ్శాపాద్రాక్షసోఽభవత్. ౮

సుందే తు నిహతేరామ సాఽగ స్త్య మృషిసత్తమమ్,
తాటకా సహపుత్రేణ ప్రధర్షయితు మిచ్ఛతి. ౯
భక్షార్థం జాతసంరంభా గర్జంతీ సాభ్యధావత. ౧౦

ఇరువదియైదవ సర్గము

అంత న'ప్రమేయం బగు ప్రభావముగల విశ్వామిత్రుని యుత్తమంబగు మాట విని పురుషశ్రేష్ఠుండయిన రాముండు ఇట్లని మనోహరంబుగాఁ బలికెను.

మునిశ్రేష్ఠుడవైన విశ్వామిత్రుడా! యత్ను లల్పచీర్యులని ప్రసిద్ధము; అందు బలములేమిచే అబలయని చెప్పబడు స్త్రీకి, వెయ్యెనుగులబలం బెట్లు న్నది? అని రాముఁ డడిగెను.

విశ్వామిత్రుండు చెప్పెను. తాటకకు బలము గలిగినందుకుం గలకారణంబు విచము; అదిగకు వరదానంబురఁ బలంబు గల్గినది; కాఁబట్టి స్త్రీయైనను బలాధ్యురాలుగా నున్నది.

పూర్వము, పరాక్రమశాలియగు నుకేతుండకు మహాయత్నుం డొకఁడు, మంచియాచారము గల్గి యనవత్యుండై యుండెను; వాఁడు సంతానార్థముగా గొప్పతపస్సు చేసెను.

రాముడా! అప్పుడు బ్రహ్మదేవుండును చాల సంతసించి యాయత్న పరియగు నుకేతునకు తాటకయనెడు కొమార్తె నిచ్చెను.

బ్రహ్మదేవుం డీతాటకకు వెయ్యెనుగులబలము నైతము నిచ్చెను; నుకేతు నకుఁ గొడుకును మాత్రము బ్రహ్మదేవుం డీయనే లేదు.

నుకేతుం డెట్లు పుట్టి పెరుగుచు సౌందర్యయావనంబుల నొప్పుచు మాచీర్తిగలిగియున్న యాతాటకను ఝర్మపుత్రుండగు నుండున కిచ్చి పెండ్లి గావించెను.

అంతఁ గొంతకాలము గడచినపిదప తాటకశాపంబువలన రాక్షస త్వంబుఁ బొందిన మారీచుం డనియెడు నొకపరాక్రమశాలియగు కుమారునిం గనెను.

అగస్త్యునిచే సుందుఁడు చంపఁబడఁగానే తాటక మారీచునిం గూడి కోపించి ఋషిరక్షముండగు నగస్త్యుని ధ్వంసఁగోరెను.

ఆతాటక వేగముగలదై యుండుచు నాయగస్త్యునివైకే బరుగెత్తెను.

ఆపతంతీం తు తాం దృష్ట్వా అగస్త్యో భగవాన్మహిః,
రాక్షసత్వం భజన్వేతి మారీచం వ్యాజహోర సః. ౧౦౪
అగస్త్యః పరమమ్రద్ధస్తాటకామపి శస్త్రవాన్.
పురుషోదీ మహాయక్షీ విరూపా వికృతాననా,
ఇదం రూపం విహాయాథ దారుణం రూప మస్తు తే. ౧౦౫

సై హా శాపకృతామర్షా తాటకా క్రోధమూర్ఛితా,
దేశముత్సాదయత్వేన మగస్త్యచరితం శుభమ్. ౧౦౬

వీనాం రాఘవ దుర్వృత్తాం యక్షీం పరమదారుణామ్,
గోబ్రాహ్మణ హితార్థాయ జహి దుష్టపరాక్రమామ్. ౧౦౭
న హేమ్యానాం శాపసంస్పృష్టాం కశ్చిదుత్సహతే పుమాన్,
నిహంతుంత్రిషు లోకేషు త్వామృతే రఘునందన. ౧౦౮
న హితే స్త్రీవధకృతే ఘృణా కార్యా సరోత్తమ,
చాతుర్వర్ణ్యహితార్థాయ కర్తవ్యం రాజసూనునా. ౧౦౯

నృశంస మనృశంసం వా ప్రజారక్షణకారణాత్,
పాతకం వా సదోషం వా కర్తవ్యం రక్షతా సతా. ౧౧౦

రాజ్యభారనియుక్తానా మేష ధర్మ స్సనాతనః,
అధర్మ్యాం జహి కాకుత్స్థ ధర్మో హ్యస్యా న విద్యతే. ౧౧౧

శ్రూయతే హి పురా శక్రో విరోచనసుతాం నృప,
పృథివీం హంతు మిచ్ఛంతీం మంధరామభ్యసూదయత్. ౧౧౨
విష్ణునాపి పురా రామ భృగుపత్నీ దృఢవ్రతా,

ఆతాటక మై వచ్చుటం జూచినంతనే భగవంతుండగు నాయగస్త్య మహర్షి రాక్షసుండవు గమ్మని మారీచుని శపించెను. ౧౦౪

అగస్త్యుడు చాలఁ గోపించి “నీ వీరూపమును విడిచి మనుష్య మాంసమును భక్షించుచు మహాయక్షివై వికృతంబగు శరీరంబును ముఖంబునుంగలిగియుండుము; ఇంకమీఁద నీకు భయంకరంబగు రూపము గలుగుఁ గాక.” అని తాటకనుం గూడ శపించెను. ౧౦౫

ఆతాటక శాపంబు సహింపక కోపంబు వహించి పూర్వం బగస్త్యుని యొనికిపట్టయి యుండిన మంగళకరంబగు సీదేశంబునంతయు నిర్జనముగాఁ జేయుచున్నది. ౧౩

రాముఁడా! గోబ్రాహ్మణుల మేలుకొఱకు దురాచారయై పరమభయంకరయై దుస్సహమగు పరాక్రమముగలిగి యున్న యీతాటకం జంపుము.

రాముఁడా! నీవు దక్క శాపంబుచేఁ గోపించియుండు నీతాటకం జంపుటకు మూఁడుఁగోకంబులం దెవ్వండును శక్తుండు కాఁడు. ౧౧

రాముఁడా! నీ వాఁడుదానిం జంపవలయునని జూగుప్ప సేయవలదు. రాజపుత్రుం డగువాఁడు నాలుగువర్ణములకును హితమయిన కార్మము నవశ్యము సేయవలయు. ౧౨

ధార్మికుండై ప్రజలరక్షించునట్టి రాజు ప్రజలరక్షింపవలసియుండుటంబట్టి క్రూరమైనదిగాని క్రూరముకానిదిగాని మహాపాపముగాని అపవాదము వచ్చునదిగాని యేది ప్రజలకుహితమో దాని నవశ్యము సేయవలయును.

ప్రజారక్షణనిమిత్తమై యేకార్థమైనను సేయుట రాజ్యభారమును వహించియుండువారికి ఎడతెగని ధర్మము; ఆధర్మములొనుండు నీతాటకం జంపుము; ఈతాటక కెంతమాత్రమును ధర్మములేదు. ౧౩

రాముఁడా! పూర్వము విరోచనుని కూతురగు మంధర భూమిం జంపఁగోరినందున ఇంద్రుండు దానిం జంపెను; అని వినుచున్నారముగదా!

రాముఁడా! పూర్వము ప్రపంచములో ఇంద్రుండై లేకపోవుఁగాక

- అనింద్రం లోక మిచ్చుంతి కావ్యమాతా నిఘాదితా. ౨౦
 ఏతై శ్చాన్యైశ్చ బహుభీ రాజపుత్ర మహాత్మభిః,
 అధర్మసహితా నారోఽహతాః పురుషసత్తమైః. ౨౧

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, షడ్వింశస్సర్గః.

ష డ్వి ం శ స్స ర్గ ః

- మునే ర్వచన మక్లీబం శ్రుత్వా నరవరాత్మజః,
 రాఘవః ప్రాంజలిర్భూత్వా ప్రత్యువాచ దృఢవ్రతః. ౧
 పితుర్వచననిర్దేశా త్పితుర్వచనగౌరవాత్,
 వచనం కౌశికస్యేతి కర్తవ్య మవిశంకయా. ౨

- అనుశీఘోఽస్త్వయోధ్యాయాం గురుమధ్యే మహాత్మనా,
 పిత్రా దశరథేనాహం నావజ్ఞేయం హి తద్వచః. ౩

- సోఽహం పితుర్వచ శ్శ్రుత్వా శాసనాద్భ్రష్టావాదినః,
 కరిష్యామి న సందేహ స్తాటకావధ ముత్తమమ్. ౪

- గోబ్రాహ్మణహితార్థాయ దేశస్యాస్య సుఖాయ చ,
 తవ చైవాప్రమేయస్య వచనం కర్తు ముద్యతః. ౫
 ఏవ ముక్త్వా ధనుర్మధ్యే బధ్వా ముష్టిమరిందమః,
 బాణశబ్ద మకరోత్తివ్రం దిశశ్శబ్దేన నాదయన్. ౬
 తేన శబ్దేన విత్రస్తా స్తాటకావనవాసినః,
 తాటకాచ సుసంక్రుద్ధా తేన శబ్దేన మోహితా. ౭

యని యిందుని జంప గడంగుటంబట్టి శుక్రుని తల్లియగు భృగుమహర్షి భార్య విష్ణుదేవునిచే జంపబడినది. ౨౦

ఇప్పుడు జెప్పబడినవారలు ఇంక నితరు లనేకులు మహాత్ములగు పురుష శ్రేష్ఠులు ఆధర్మములు చేయు స్త్రీలం జంపియున్నారు. ౨౧

ఇది ఇరువదియైదవ సర్గము.

ఇరువదియాఱవ సర్గము

విశ్వామిత్రుడు చెప్పిన యర్థవంతముగు మాటవిని దృఢమైన వ్రతము గల రాజపుత్రుడగు రాముండు చేమోడ్పుగీలించి యిట్లని బదులుచెప్పెను.

తండ్రిగారి యాజ్ఞావలనను, తండ్రిగారి యాజ్ఞయందలి గౌరవంబు నను విశ్వామిత్రుం డాక్షాపించినట్లు ఎంతమాత్రము సంశయ ముంచక చేయవలసినది. ౨

అయోధ్యానగరమునందు మహాత్ముండును దండ్రీయునగు దశరథుండు పసిష్ఠాదిగురుమధ్యంబున “విశ్వామిత్రుండు నెప్పినట్లు చేయుము” అని నాకాక్షాపించెను; ఆయనమాట నుల్లంఘింప నలవిగాదు గదా ! 3

ఇట్లు తండ్రియాజ్ఞను వినియున్నవాఁడు గావున, దండ్రీయాజ్ఞం బాలించుట నాకు ముఖ్యవ్రతం బగుటంజేసి బ్రహ్మవాదియగు విశ్వామిత్రుని యాజ్ఞంబట్టి తాటకం జంపెదను; సందియంబులేదు. ౪

గోబ్రాహ్మణులకు మేలు గల్గుటకును ఈదేశమునకు సుఖంబు సిద్ధించుట కొఱకును మహానుభావుండవగు నీపయపు చేయుటకు సిద్ధుండనైతి. ౫

ఇట్లు చెప్పి శత్రువుల నణచగఁ ద్రొక్కనట్టి రాముండు ధనుర్త ధ్యంబు విడికిటం బట్టి దిక్కుల నన్నింటిని ధ్వనింపఁచేయుచు ఉంకారంబు గావించెను.

ఆధ్వని విని తాటకావనమునం దుండువారలందఱు భయపడిరి; పరమకోపనయగు తాటకయును ఆశబ్దము విని సంభ్రాంతులైనది. 6

తం శబ్దమభినిధ్యాం రాక్షసీ శ్రోధమూర్ఛితా,
 శ్రుత్వాచాభ్యద్రవద్వేగా ద్యత శ్శబ్దో వినిస్సృతః. ౮
 తాం దృష్ట్వా రాఘవః క్రుద్ధాం వికృతాం వికృతాననామ్,
 ప్రమాణేనాతివృద్ధాం చ లక్ష్మణం సోఽభ్యభాషత. ౯

పశ్య లక్ష్మణ యక్షిణ్యా శైరవం దారుణం వపుః,
 భిద్యేరక్ దర్శనాదస్యా భీరూణాం హృదయానిచ. ౧౦

ఏనాం పశ్య దురాధర్షాం మాయాబలసమన్వితామ్,
 వినివృత్తాం కరోమ్యద్య హృతకర్ణాగ్రనాసికామ్. ౧౧
 నహ్యేనా ముత్సహే హంతుం స్త్రీస్వభావేన రక్షితామ్,
 వీర్యం చాస్యాగతిం చాపి హనిష్యామితి మే మతిః. ౧౨

ఏవం బ్రువాణే రామే తు తాటకా శ్రోధమూర్ఛితా,
 ఉద్యమ్య బాహూ గర్జంతీ రామమేవాభ్యథావత. ౧౩
 విశ్వామిత్రస్తు బ్రహ్మర్షి ర్హంకారేణాభిభర్త్య తామ్.
 స్వస్తి రాఘవయో రస్తు జయంచై వాభ్యభాషత. ౧౪

ఉద్ధూన్వానా రజో ఘోరం తాటకా రాఘవాపుభౌ,
 రజోమోహేన మహతా ముహూర్తం సావ్యమోహయత్.
 తతో మాయాం సమాస్థాయ శిలావర్షేణ రాఘవౌ,
 అవాకిరత్సుమహతా తత శ్చుక్రోధ రాఘవః. ౧౬
 శిలావర్షం మహత్తస్యా శ్శరవర్షేణ రాఘవః,
 ప్రతవాతోపధావంత్యాః కరో చిచ్ఛేద పత్రిభిః. ౧౭
 తత శ్చిన్నభుజాం శ్రాంతా మభ్యాశే పరిగర్జతీమ్,

ఆధ్వనిని విని కొంతదడ వాలోచించి రక్కసియగు తాటక పరమ కోపముపూని యాశబ్ద మెందుండివెడలెనో అచ్చటికివేగంబునఁ బరుగెత్తెను.

చూడఁబడు రోతపుట్టించు శరీరంబును వికృతంబయిన ముఖంబునుగల్గి యత్యున్నతయై కోపంబునవచ్చు సాతాటకం జూచి రాముండు లక్ష్మణునితో నిట్లని చెప్పెను.

లక్ష్మణుడా ! ఈతాటకయొక్క భయంకరంబును వికృతంబునగు శరీరంబుం జూడుము; ఈతాటకం జూచినట్లును భీరువులవృద్ధయంబులు కలిసిపోవును.

ఎదిరింపఁగూడనిదియును మాయాబలంబుగలదియు నగు సీతాటక నిష్పదు చెవులును ముక్కునుం గోసి పరాజయము నొందించెదను చూడుము.

ఈతాటక యాడుది గనుక నేను దీనిం జంపుటలేదు; దీనిచేతులును గాఢ్లునుం గోసి పరాక్రమంబును గమనంబును లేకుండజేసెదను. అని రాముండు లక్ష్మణునితోఁ జెప్పెను.

రాముం డీప్రకారము చెప్పుచుండఁగానే తాటక కోపంబు వహించి చేతులువైకెత్తి గర్జించుచు లక్ష్మణుని తట్టుపోక రామునివైకిఁ బరుగెత్తెను.

బ్రహ్మరియగు విశ్వమిత్రుండును తాటకను హుంకారంబున నదల్పి “రామలక్ష్మణులకు మంగళంబును జయంబునుం గల్గఁగాక” అని యాశీర్వదించెను.

ఆతాటక భయంకరముగాఁ బరాగంబుల వెదచల్లుచు సారామలక్ష్మణుల నిర్వరసాదుమ్ముచేఁగల్గిన యంధకారము చేఁ గొంతకాలంబు మోహపఱచెను.

అంతట సాతాటక మాయవహించి రామలక్ష్మణులమీఁద గొప్పతాల్ల నాన గురిపించెను; రాముఁ డంతఁ గోపంబు నొందెను.

రాముం డాతాటక గురిపించిన తాల్లవానను బాణవర్ష ముచే వారిం దితన వైకిఁ బరుగెత్రివచ్చుచున్న యాతాటకచేతులురెండును బాణంబు నఱికిెను.

అంత చేతులుదెగి యలసటనొంది నమీపంబున నఱుచుచున్నయాతాటక

సామిత్రిరకరోహోక్రీడాద్ధృతకర్ణాగ్రనాసికామ్. ౧౮
 కామరూపధరాసవ్యః కృత్వా దూపాణ్యనేకశః,
 అంతరానం గతా యక్షీ మోహయంతీవ మాయయా. ౧౯
 అశ్వవర్షం విముంచంతీ భైరవం విచచార హ. ౧౯౫
 తతస్తావశ్వవర్షేణ కీర్యమాణౌ సమంతతః,
 దృష్ట్వా గాధిసుతశ్శ్రీమా నిదం వచనమబ్రవీత్. ౨౦౫
 అలం తే ఘృణయా రామ పాపైషా దుష్టచారిణీ,
 యజ్ఞవిఘ్నకరీ యక్షీ పురా వర్ధతి మాయయా. ౨౧౫

వధ్యతాం తావదేవైషా పురా సంధ్యాప్రవర్తతే,
 రక్షాంసి సంధ్యాకాలేషు దుర్ధర్షాణి భవంతి వై. ౨౨౫

ఇత్యుక్తస్తు తదా యక్షీ మశ్వవృష్ట్యాభివర్షతీమ్,
 దర్శయన్ శబ్దవేధిత్యం తాం రురోధ స సాయకైః. ౨౩౫

సా రుద్ధా శరణాలేన మాయాబలసమన్వితా,
 అభిదుద్రావ కాకుత్స్థం లక్ష్మణం చ వినేదుషీ. ౨౪౫
 తా మాపతంతిం వేగేన విక్రాంతా మశనీ మివ,
 శరణోరసి వివ్యాధ సా పపాత మమార చ. ౨౫౫

తాం హతాం భీమసంకాశాం దృష్ట్వా సురపతిస్తదా,
 సాధు సాద్వీతి కాకుత్స్థం సురాశ్చ సమపూజయన్. ౨౬౫
 ఉవాచ పరమశ్రీత స్సహస్రాక్షః పురందరః,
 సురాశ్చ సర్వే సంహృష్టా విశ్వామిత్ర మథాబ్రువన్. ౨౭౫

కర్ణనాసికలను గోపంబున లక్ష్యణుండు శాసివేసెను.

అతాటక కామరూపిణి గావున నప్పుడు అనేకరూపములొందియు
మాయాబలంబున సంతర్థానంబునొందియు తాల్లవానగురించుచు మోహము
గల్గునట్లు భయంకరముగా సంచరించెను. ౧౯, ౧౯౫

అంత నాల్గుప్రక్కల తాల్లవానం గప్పబడుచున్న రామలక్ష్యణులం
జూచి శ్రీమంతుండగు విశ్వామిత్రుఁ డిట్లని చెప్పెను. ౨౦౫

రాముఁడా! నీ పీతాటకయందు దయయుంచినది చాలును; ఈతాటక
పాపిష్ఠురాల; దుర్మార్గురాలు; యాగంబులకు విఘ్నము సేయనది; మఱియు
నీతాటక సాయంకాలమైనంతట ఇంకం జాల మాయగలదియౌను. ౨౧౫

ముందుసాయంకాలము రాబోవుచున్నది; అంతలోనే యీతాటకం
జంపుము; సాయంకాలంబునందు రాక్షసుల నెదిరించుట కష్టము. అని
విశ్వామిత్రుఁడు చెప్పెను. ౨౨౫

విశ్వామిత్రుం డిట్లు చెప్పినంతటనే రాముం డప్పుడు ఎదిరి కనువడక
పోయినను అతని శబ్దమునే గుఱిగాబట్టి యతనివైబడునట్లు బాణమువేయుట
యందు, దనకుంగల సామర్థ్యము చూపుట తాల్లవానగురించుచున్న యీ
తాటకను బాణంబుల నిరోధించెను ౨౩౫

మాయాబలంబు గలయీతాటక బాణంబుల నిరోధింపబడి రామ
లక్ష్యణుల పైకి బరుగెత్తెను. ౨౪౫

పరాక్రమించి పిడుగుంబోలె వేగంబునం బైకిఁ బఱుతెంచుచున్న
యీతాటకబొమ్మన రాముండు బాణంబునం గొట్టెను. అంత నది నేలం
బడి ప్రాణంబులు విడిచెను. ౨౫౫

అప్పుడు భయంకరాకారయగు నీతాటక చంపబడుటంజూచి
దేవేంద్రుండును దేవతలును బాగు బాగని రామునిం గొనియాడిరి. ౨౬౫

అంత సహస్రాక్షుండగు దేవేంద్రుండును దేవతలు సంఙ్ఖును చాల
సంతసించి విశ్వామిత్రునితో నిట్లని చల్కిరి. ౨౭౫

మునే కాశిక భద్రం తే సేంద్రాస్పర్శే మరుద్గణాః,
తోషితాః కర్తృణాః నేన స్నేహం దర్శయ రాఘవే.

౨౮౪

ప్రజాపతేర్బృహత్యశ్యస్య పుత్రాన్ సత్యపరాక్రమాన్,
తపోబలభృతాన్ బ్రహ్మన్ రాఘవాయ నివేదయ.
పాత్రభూతశ్చతే బ్రహ్మం స్తవానుగమనే ధృతః,
కర్తవ్యంచ మహత్కర్త సురాణాం రాజసూనునా.

౨౯౪

౩౦౪

ఏవ ముక్త్వా సురాస్పర్శే హృష్ట్యా జగ్గుర్యథాగతమ్,
విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య తత స్సూర్యా ప్రవర్తతే.
తతో మునివరః ప్రీత స్తాటకావధతోషితః,
మూర్ధ్ని రామ ముపాఘ్రియ ఇదం వచన మబ్రవీత్.
ఇహాద్య రజనీం రామ వసేమ శుభదర్శన,
శ్వః ప్రభాణే గమిష్యామస్తదాశ్రమసదం మమ.
విశ్వామిత్రవచః శ్రుత్వా హృష్టో దశరథాత్మజః,
ఉవాస రజనీం తత్ర తాటకాయా వనే సుఖమ్.
ముక్తశాపం వనం తచ్చ తస్మిన్నేవ తదాహని,
రమణీయం విబభ్రాజ యథా చైత్రరథం వనమ్.
నిహత్య తాం యక్షసుతాం స రామః
ప్రశస్యమాన స్సురసిద్ధసంఘైః,
ఉవాస తస్మిన్తునినా స్సహౌవ
ప్రభాతవేళాం ప్రతిబోధ్యమానః.

౩౧౪

౩౨౪

౩౩౪

౩౪౪

౩౫౪

౩౬౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే పద్వింశస్కంధః.

విశ్వామిత్రుడా! నీకు మంగళమగుగాక! ఈతాటకంజంపుటచే దేవేంద్రుండు దేవతలు నందఱును సంకసించిరి; నీవు రామునియం దనుగ్రహంబు నొనఱుము. ౨౮౫

విశ్వామిత్రుడా! నీవు పోబలంబున సుపాదించిన సత్యవరాక్రమంబు లగు భృశాశ్వప్రజావలికొడుకులైనయస్త్రంబుల రామునకుఁ జెప్పము. ౨౯౫

విశ్వామిత్రుడా! ఈరాముండు నియతంబుగా నీయాశ్వాప్రకారము నడచువాఁడు కావున నీకుఁ బాత్రభూతుండు నగుచున్నాఁడు, మఱియు నీ రాజపుత్రుఁడగు రాముండు దేవతలకుగాను గొప్పకార్యము చేయవలసినదిగా నున్నది. అని చెప్పిరి. 3౦౫

ఇట్లు చెప్పి కేవలందఱును సంకసించి విశ్వామిత్రుంబుజించి వచ్చి నట్లు పోయిరి; అంత సంధ్యాకాలంబు వచ్చినది. 3౧౫

అంత మునిశ్రేష్ఠుండగు విశ్వామిత్రుండు తాటకం జంపుటవలనసంకనం బొంది రాముని కిరంబున మూర్ఖుని యిట్లని చెప్పెను. 3౨౫

శుభదర్శనూడ వగురాముడా! ఈరాత్రియంతయు నీతాటకావన మండే యుందిము; రేపు వేకువను నాగూత్రమంబునకుఁ బోయెదము. 3౩౫

విశ్వామిత్రునిహుట విని రాముండు సంకసించి రాత్రియంతయు నాతాటకావనంబున శుభంబుగా నుండెను. 3౪౫

అదినమునం దక్షుడై యానంబు నుపద్రవంబులు వీడి చైత్రరథం బనెడు కుబేరుని యుద్ధానవనంబునుంబోలె మనోహరమై యొప్పెను. 3౫౫

రాముం డాతాటకంజంపి దేవతలచేతను సిద్ధులచేతను గొనియాడం బడుచు విశ్వామిత్రునితోగూడ రావనంబున నుండెను. వేకువకాగానే విశ్వామిత్రునిచే మేలుకొలుపఁబడెను. 3౬౫

ఇది ఇరువదియాఱవ సర్గము.

స 'ప్ర వి ం శ స్స ర్గః.

అథ తాం రజనీ ముష్య విశ్వామిత్రో మహాయశాః,
ప్రహస్య రాఘవం వాక్య మువాచ మధురాక్షరమ్. ౧
పరితుష్టోఽస్మి భద్రం తే రాజపుత్ర మహాయశః,
ప్రీత్యాపరమయా యుక్తో దదామ్యస్త్రాణి సర్వశః. ౨

దేవాసురగణాన్వాపి సగంధర్వోరగానపి,
యై రమిత్రాః ప్రసహ్యజౌ వశీకృత్య జయిష్యసి. 3
తాని దివ్యాని భద్రం తే దదామ్యస్త్రాణి సర్వశః. 3౪
దండచక్రం మహద్దివ్యం తవ దాస్యామి రాఘవ. ౪

ధర్మచక్రం తతో వీర కాలచక్రం తథైవ చ,
విష్ణుచక్రం తథాత్యుగ్ర మేంద్రమస్త్రం తథైవచ. ౫
వజ్రమస్త్రం నరశ్రేష్ఠ శైవం శూలవరం తథా,
అస్త్రం బ్రహ్మశిరశ్చై వ ఐషిక మపి రాఘవ. ౬
దదామి తే మహాబాహూ బ్రాహ్మ మస్త్ర మసుత్తమమ్. ౬౪
గదే ద్వే చైవ కాకుత్స్థ మోదకీ శిఖరీ ఉభే,
ప్రదీప్తే సరళాద్దూల ప్రయచ్ఛామి నృపాత్మజ. ౭౪
ధర్మపాశ మహం రామ కాలపాశం తథైవచ,
పాశం వారుణమస్త్రం చ దదామ్యహమసుత్తమమ్. ౮౪
అశనీ ద్వే ప్రయచ్ఛామి శుష్కార్ద్రే రఘునందన,
దదామి చాస్త్రం వైనాక మస్త్రం నారాయణం తథా. ౯౪
ఆగ్నేయ మస్త్రం దయితం శిఖరం నామ నామతః,

ఇరువదిఏడవ సర్గము

అంత నారాత్రియంతయు నచ్చటనుండి మహాయశుండగు విశ్వామిత్రుడు చిఱునవ్వుకేసి రామునితో నిట్లని మధురంబుగాఁ బలికెను. ౧

మహాయశుండవగు రాముడా ! నేను సంతసించితి; నీకు మంగళ మొదవుగాక ; నేను బరమసంతోషంబు నొందితిం గావున నస్త్రంబుల నన్నింటిని నీ కిచ్చెదను. ౨

దేవతలురాక్షసులు గంధర్వులు నురగులుంజేరియొక్కపెట్టనెత్తివచ్చి నను శత్రువుల నేయస్త్రంబుల యుద్ధంబునం జక్కడిచి జయింపఁగలవో అట్టి దివ్యంబులగు నస్త్రంబులనన్నింటిని నీకొసంగెదను ; నీకు మంగళ మొదవుగాక.

రాముడా ! నీకు గొప్పదియును శ్రేష్ఠంబునగు దండచక్రంబు నిచ్చెదను. ౪

వీరుండవు, పురుషశ్రేష్ఠుండవు, మహాబాహుండవగు రాముడా ! నీకు ధర్మచక్రంబును గాలచక్రంబును అతిభయంకరంబగు విష్ణుచక్రంబును వింద్రాస్త్రంబును వజ్రాస్త్రంబును తైవంబగు కూలంబును బ్రహ్మశిరంబనెడి యస్త్రంబును విషీకంబును బ్రహ్మాస్త్రంబు నిచ్చెదను. ౫-౬౫

పురుషశ్రేష్ఠుండవగు రాముడా ! మోదకి శిఖరి యనెడు రెండు మంచిగద లున్నవి ; అగదలరెంటిని నీకిచ్చెదను. ౭౫

రాముడా ! నీకు ధర్మపాశంబును కాలపాశంబును వరుణపాశంబును వారుణాస్త్రంబు నిచ్చెదను. ౮౫

రాముడా ! నీకు శుమ్మకనిని అద్భాశనిని వైశాకాస్త్రమును నారాయణాస్త్రమును ఇచ్చెదను. ౯౫

అనఘుండవగు రాముడా ! అన్నిదేవునకుఁ బ్రియంబయిన శిఖరంబని బాల—15

- వాయవ్యం ప్రథనం నామ దదామి చ తవానఘ. ౧౦౪
- అస్త్రం హయశిరోనామ క్రౌంచ మస్త్రం తదైవచ,
శక్తిద్వయంచ కాకుత్స్థ దదామి తవ రాఘవ. ౧౦౫
- కంఠాశం ముసలం ఘోరం కాపాల మథ కంకణమ్,
ధారయంత్యసురా యాని దదామ్యేతాని సర్వశః. ౧౦౬
- వైద్యాధరం మహాస్త్రంచ నంబనం నామ నామతః,
అపిరత్నం మహాబాహో దదామి చ నృపాత్మజ. ౧౦౭
- గాంధర్వ మస్త్రం దయితం మానవం నామ నామతః.
ప్రస్వాపన ప్రశమనే దద్మి సౌరంచ రాఘవ. ౧౦౮
- దర్పణం శోషణం చైవ సంతాపనవిలాపనే.
మజనం చైవ దుర్ధర్మం కందర్పదయితం తథా,
పైశాచ మస్త్రం దయితం మోహనం నామ నామతః. ౧౦౯
- ప్రతీచ్ఛ నరశార్దూల రాజపుత్ర మహాయశః. ౧౧౦
- తామసం నరశార్దూల సౌమనంచ మహాబల. ౧౧౧
- సంవర్ధంచైవ దుర్ధర్మం మాసలంచ నృపాత్మజ,
సత్య మస్త్రం మహాబాహో తథా మాయాధరం పరమ్. ౧౧౨
- ఘోరం తేజఃప్రభం నామ పరతేజోపకర్షణమ్,
సౌమ్యాస్త్రం శిశిరం నామ త్వష్ట రస్త్రం సుదామనమ్. ౧౧౩
- దారుణంచ భగస్యాపి శీతేషు మథ మానవమ్. ౧౧౪
- ఏతాన్ రామ మహాబాహో కామరూపాన్ మహాబలాన్,
గృహాణ పరమోదారాన్ ఓప్రమేవ నృపాత్మజ. ౧౧౫

యెదు నాగ్నేయాస్త్రంబును బ్రధనంబనెడువాయవాస్త్రంబు నీకిచ్చెదను.

రాముడా! హయశిరస్సనెడియస్త్రంబును క్రౌంచాస్త్రంబును విష్ణు శక్తియు రుద్రశక్తియు ననెడుశక్తులరెంటిని నీకిచ్చెదను. ౧౧౫

రాక్షసులు ధరించునట్టి భయాకరమైన కంకాలము కాపాలము కంకణము అను ముసులముల నన్నింటి నిచ్చెదను. ౧౧౬

మహాబాహుండవగురాముడా! వైద్యాధరాస్త్రంబును నందనంబని యెదు శ్రేష్ఠంబగుకత్తిని నీకిచ్చెదను. ౧౧౭

రాముడా! గంధర్వులకుఁ బ్రియమైన మానవము ప్రస్థాపనము శ్రమనము ననియెదు గాంధర్వాస్త్రంబులను సౌరాస్త్రంబును నీకిచ్చెదను.

పురుషశ్రేష్ఠుండవు మహాయశుండవగు రాముడా! దర్పణము శోషణము సూతాపనము విలాపనము దుర్ధర్షంబును మన్తధునకుఁ బ్రియంబునగు మదనము పిశాచదేవతాకం బగుమోహనము అను నీయస్త్రంబులం బ్రతిగ్రహింపుము. ౧౧౮, ౧౧౯

పురుషశ్రేష్ఠుండవు మహాబలుండవు మహాబాహుండవు నగు రాముడా! తామసము, సౌఠసము, సువర్ణము, దుర్ధర్షంబగు మానవము, సత్యము, మాయాధరము, శత్రువులతేజస్సును బోగొట్టునట్టి లేజిప్రభంబు, చంద్రదేవతాక మగుశిశిరము, క్షవ్యుదేవతాక మగునుదామనము, దారుణం బగు భీమాస్త్రంబును మానవంబు ననునీయస్త్రంబులఁ బ్రతిగ్రహింపుము ౧౨౦-౧౨౪

రాజపుత్రిండవు మహాబాహుండవు నగు రాముడా! తమకు పలయు నట్టిహుపము ధరింపఁగలిగి మహాబలంబులై యన్నిటిని ఆరికయించియుండు నీయస్త్రంబుల కీక్రముగాఁ దెలిసికొనుము. అని విశ్వామిత్రుఁడు రామునకుఁ జెప్పెను. ౨౦౫

స్థితస్తు ప్రాజ్ఞుభో భూత్వా శుచి ర్తునివర స్తదా,
దదౌ రామాయ సుప్రీతో మంత్రగ్రామ మను త్తమమ్. ౨౧౪

సర్వసంగహణం యేహం దైవతైరపి దుర్లభమ్,
తా న్యస్త్రాణి తదా విప్రో రాఘవాయ న్యవేదయత్. ౨౨౪
జపతస్తు మునే స్తస్య విశ్వామిత్రస్య ధీమతః,
ఉపతస్థు ర్నహార్హాణి సర్వాణ్యస్త్రాణి రాఘవమ్. ౨౩౪

ఊచుశ్చ ముదితా స్సర్వే రామం ప్రాంజలయ స్తదా,
ఇమే స్త పరమోదారాః కింకరా స్తవ రాఘవ. ౨౪౪
ప్రతిగృహ్య చ కాకుత్స్థ స్సమాలభ్య చ పాణినా,
మానసా మే భవిష్యధ్య మితి తానభ్యచోదయత్. ౨౫౪

తతః ప్రీతమనా రామో విశ్వామిత్రం మహామునిమ్,
అభివాద్య మహాలేజా గమనాయోపచక్ర మే. ౨౬౪
ఇతి శ్రీమద్బాలకాణ్డే, సప్తవింశస్సర్గః.

అష్టావింశస్సర్గః.

ప్రతిగృహ్య తతోఽస్త్రాణి ప్రహృష్టవదన శ్శుచిః,
గచ్ఛన్నేవ చ కాకుత్స్థో విశ్వామిత్ర మథాబ్రవీత్. ౧
గృహీతాస్త్రోఽస్తి భగవన్ దురాధర్ష స్సురైరపి,
అస్త్రాణాం త్వహమిచ్ఛామి సంహారం మునిపుంగవ. ౨

ఏవం బ్రువతి కాకుత్స్థో విశ్వామిత్రో మహామునిః,

అప్పుడు మునిశ్రేష్ఠుడగు విశ్వామిత్రుడు సంకసించి బ్రతుకధండై తూర్పుమొగముగా నిలిచి శ్రేష్ఠంబులగు నాయస్త్రమంత్రంబుల నన్నిటిని రామున కుపదేశించెను. ౨౧౫

ఏయస్త్రంబున నన్నింటిని దెలిసికొనుట దేవతలకు నశక్యమో ఆ యస్త్రంబుల నన్నింటిని అప్పుడు విశ్వామిత్రుడు రామునకుఁజెప్పెను. ౨౨౫

బుద్ధిమంతుడగు నావిశ్వామిత్రమహాముని యయ్యస్త్రముల రాము నకు వశ్యములుగాఁ జేయుటకు కొంతజపము సేయఁగానే శ్రేష్ఠములైన యస్త్రములన్నియు రాముని నేదించినవి. ౨౩౫

ఆయస్త్ర దేవతలందఱును సంకసించి చేతులుమోగిచ్చి “రాముడా! సర్వాధికారములను మేము నీకుఁబరిచారకులమైతి”యని రామునిలోఁజెప్పిరి.

రాముడు ఆయస్త్ర దేవతలు సేయు నేపం బ్రతిగ్రహించి వారల హస్తంబున సంస్పృశించి “నామనన్ను ననుసరించుచు నుండుడు” అని వారల కాళ్ళాపించెను. ౨౪౫

అంత మహాశేషాండగు రాముడు సంకసించి విశ్వామిత్రమహామునికి నమస్కరించి పయనమగుటకు యత్నించెను. ౨౫౫

ఇది ఇరువదిఏడవ సర్గము.

ఇరువదియొనిమిదవ సర్గము

అంత రాముడు యస్త్రంబులఁ బ్రతిగ్రహించి సంతోషంబునొంది బ్రతుకధండై కయనముకాఁబోవుచు విశ్వామిత్రునితో నిట్లని చెప్పెను. ౧

భగవంతుడవు మునిశ్రేష్ఠుడవగు విశ్వామిత్రుడా! నేను అస్త్రంబులఁ దెలిసికొనినందున దేవతలకు నెదిరింపఁగూడనివాడ నైతిని; తాము అస్త్రముల ప్రయోగమునుమాత్రము నా కుపదేశించితిరి; ఇప్పుడు ఉపసంహరము కుపదేశింపఁగోరెదను. అని రాముడు చెప్పెను. ౨

రాముఁ డిట్లుడుగఁగానే సంతోషంబునొంది గొప్పవ్రతముల

సంహారం వ్యాజహారాథ ధృతిమాన్ సుప్రత శ్శుచిః.

3

సత్యవంతం సత్యకీర్తిం ధృష్టం రభసమేవచ,
ప్రతిహతతరం నామ పరాజ్ఞుఖ మవాజ్ఞుఖమ్.

౪

లతాక్షవిషమా చైవ దృఢనాభసునాభకౌ,
దశాక్ష శతవక్త్రాచ దశశీర్షశతోదరా.

౫

పద్మనాభ మహానాభౌ దుందునాభ సునాభకౌ,
జ్యోతిషం కృశనం చైవ నైరాశ్య పిమలా వృభౌ.

౬

యోగంధర హరిద్రాచ దైత్యప్రశమనౌ తథా,
సార్విర్ధాలీ ధృతి ర్ధాలీ వృత్తిమాన్ రుచిర స్తథా.

౭

పితృసౌమనసం చైవ విధూత మకరావృభౌ,
కరవీరకరం చైవ ధనధాన్యౌచ రాఘవ.

౮

కామరూపం కామరుచిం మోహమావరణం తథా,
జృంభకం సర్వనాభంచ సంతాన వరణౌతథా.

౯

భృశాశ్వతసయాన్ రామ భాస్వరాన్కామరూపిణః,
ప్రతీచ్ఛ మమ భద్రంతే పాత్రభూతోఽసిరాఘవ.

౧౦

బాఢమిత్యేవ కాకుత్స్థః ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా.

౧౦౫

దివ్యభాస్వరదేహశ్చమూర్తిమంత స్సుఖప్రదాః.

౧౧

కేచిదంగారసదృశాః కేచిద్ధూమోపమాస్తథా,

చంద్రార్కసదృశాః కేచిత్ప్రేక్ష్యాంజలిపుటాస్తథా.

౧౨

రామం ప్రాంజలయో భూత్వాఽబ్రువన్ మధురభాషిణః,

ఇమే స్త నరశార్దూల శాధి కిం కరవామ తే.

౧౩

నాచరించి పరిశుద్ధుండై యున్న విశ్వామిత్రుడు హామని యుపసంహారమంత్రంబుల రామునకుఁ జెప్పెను. 3

రాముడా! సకలవంశమును సకలకీర్తిని భృష్టమును రథసమును బ్రతిహారకరంబును బరాజుభంబును అవాజుభంబును లక్షాక్షమును విషయమును దృఢహామమును సునాధమును దశాక్షమును శతవక్త్రమును దశశిర్షమును శంఖోదరమును పద్మనాభమును మహానాభమును దుందునాభమును సునాభమును జ్యోతిషమును కృశమును వైరాళ్యమును విమలమును యోగంధరమును హరిద్రమును వైశ్యమును ప్రశమనమును స్పృహ్యాలిని భృలిని మాలిని పృథ్విమంతమును రుచిరమును బిశ్మసౌమనసమును విధూతమును మకరమును కిరీటికరమును ధనిమును ధాన్యమును కామరూపమును కామరుచిని మోహమును అపరీణమును జృంభకమును సర్వనాధమును సంతానమును పరణమును కామరూపులై ప్రకాశించునట్టి భృకాత్వనిగోడుగలై యాయుపసంహారంబుల నిచ్చెదను ప్రతిగ్రహింపుము; నీకు మంగళమొదలైనదిగా! నీవు నాఁ బాత్రభూతుడవైతివి. అని విశ్వామిత్రుడు రామునకుఁ జెప్పెను. ౪-౧౦

రాముడు సంతసింప "మంచి" అనిచెప్పి యామంత్రంబులు ప్రతిగ్రహించెను. ౧౦౪

దివ్యంబులు చేసేట్యహంబులును నగు జేహములుగల్గి, మూర్తిమంతులై సుఖప్రసాదయింప రామంత్రాధిష్ఠానజేవకలంబును గొందలు నిష్కవంటివారును గొందలు పాగులై మందువారును గొందలు చంద్రసూర్యులకు సరిపచ్చవారును గొందలు క్రమములైనచే మోడ్పులుగలవారులుంగా వచ్చి చేతులు మొగిల్చి "పుష్కరేష్టాదవైన రాముడా! ఇదిగో యున్నాము; ఆర్జునంపుము; నీకేమి కేయవలయును" అని రామునితో మధురంబుగాఁ జెప్పిరి. ౧౧-౧౩

మానసాః కార్యకాలేషు సాహాయ్యం మే కరిష్యథ,
గమ్యతా మితి తా నాహ యథేష్టం రఘునందనః. ౧౪

అథ తే రామమామంత్ర్య కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణమ్,
ఏవ మస్త్వితి కాకుత్స్థ ముక్త్యా జగ్తు ర్యథాగతమ్. ౧౫
సచ తాన్ రాఘవో జ్ఞాత్వా విశ్వామిత్రం మహామునిమ్,
గచ్ఛన్నేవాథ మధురం శ్లాఙ్ఘం వచన మబ్రవీత్. ౧౬
కిన్నే వ్రతస్తేఘసంకాశం పర్వతస్యావిదూరతః,
వృక్షపండమితో భాతి పరం కౌతూహలం హి మే. ౧౭
దర్శనీయం మృగాక్షీర్ణం మనోరమమతీవచ,
నానాప్రకారై శ్శక్కునై ర్వల్లనాదై రలంకృతమ్. ౧౮
నిస్సృతాస్తన మునిశ్రేష్ఠ కాంతారాద్రోహహర్షణాతో. ౧౯౫

అనయా త్వవగచ్ఛామి దేశస్య సుఖవర్తయా,
సర్వం మే శంస భగవన్ కస్యాశ్రమపసం త్విదమ్. ౧౯౫

సుప్రాస్తా యత్ర తే పాపా బ్రహ్మఘ్నా దుష్టచారిణః. ౨౦
తవ యజ్ఞస్య విఘ్నాయ దురాశ్చానో మహామునే,
భగవన్ తస్య కో దేశ స్సా యత్ర తవ యాజ్ఞికీ. ౨౧
గక్షితవ్యా క్రియాబ్రహ్మ స్తయా సథ్యాశ్చ రాక్షసాః. ౨౧౫

వతత్సర్వం మునిశ్రేష్ఠ శ్రోతు మిచ్ఛామ్యహం ప్రభో. ౨౨

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, అష్టావింశస్సర్గః.

“మీరలు కార్యముగల్గినపుడు నేను దలచినప్పుడు వచ్చి నాకు సాహాయ్యము సేయుఁడు; ఇప్పుడు యథేష్టముగాఁ బొందు.” అని రాముఁడు, ఆమంత్రాధిష్ఠానదేవతలతోఁ జెప్పెను. ౧౪

అంత నామంత్రాధిష్ఠానదేవతలు రాముని వీడుకొని ప్రదక్షిణించి “ఈ ప్రకారమే యగుఁగాక” యనిచెప్పి వచ్చినట్లు వెల్లిరి. ౧౫

ఆరాముఁడును ఉపసంహరణమంత్రంబుల నెఱింగి దానివదుచుచు మనోహరంబును స్వప్నంబునగు నొకమాట చెప్పెను. ౧౬

ఇచ్చట పర్యవసానము గొంచెము దూరములో మేఘమువలె దట్టమై దర్శనీయంబై మృగములుగల్గి మనోహరంబై మనోహరముగా భవించు నానా విధంబులగు పక్షులచే నలంకృతంబై యొప్పు నొక్కవనము ప్రకాశించుచున్నది; ఈవనమేదీ? నాకుఁ జాలఁ గోర్కెయ్యున్నది గావునఁ జెప్పు వలయును. ౧౭

మనిశ్రేష్ఠుడవగు విశ్వామిత్రుఁడా! భయంకరమగుటచే గగుర్పాటు గల్గించునట్టి యాతాటకాపవనమును దాఁటిలిమిగదా! ౧౮౫

ఈ ప్రదేశమందు భయములేక సుఖముగా నుండుటచే నిది ఋష్యా శ్రమమనిమాత్రము తెలిసికొంటిని; ఈయూశ్రమ మెఞ్చునిది? దీని నామూలాగ్రముగా నాకుఁ జెప్పుము. ౧౯౫

మనిశ్రేష్ఠుడవగు భగవంతుండవు నగువిశ్వామిత్రుఁడా! ఏయాశ్రమ మందు నీవు సేయుయాగమునకు విఘ్నముగావించుటకై దురాత్ములును బాప స్వభావులును బ్రహ్మహతులును దుష్టాచారముగలవారునగు రాక్షసులు వత్తురో ఎచ్చట నేనారాక్షసులం జంది నీయాగకార్యమును రక్షింపవలయునో ఆయాశ్రమ మెచ్చుటవచ్చునది? ౨౦-౨౧౫

మనిశ్రేష్ఠుడవగు బ్రభువునగు విశ్వామిత్రుఁడా! దీనిసంకయొ వివర గోరెదను. అని రాముఁడు విశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పెను. ౨౨

ఇది ఇరువదియొనిమిదవ పర్వము.

ఏ కో న త్రి శ స్స ర్గః

అథ తస్మాప్రమేయస్య తద్వనం పరిపుచ్ఛతః,
విశ్వామిత్రో మహాతేజా వ్యాభ్యాతు ముపచక్రమే. ౧

ఇహ రామ మహాబాహో విష్ణు ర్దేవవరః ప్రభుః,
వరాణి సుబహూనీహ తథా యుగశతాని చ. ౨
తపశ్చరణయోగార్థ మువాస సుమహాతపాః. ౩౪

ఏష పూర్వాశ్రమో రామ వామనస్య మేహత్తనః,
సిద్ధాశ్రమ ఇతి ఖ్యాత స్సిద్ధో హ్యత్ర మహాతపాః. ౩౪

ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు రాజా వైరోచని ర్భటః. ౪
నిర్జిత్య దైవతగణాన్ సేంద్రాంశ్చ సమరుద్ధణాన్,
కారయామాస తద్రాజ్యం త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః. ౫

బలేస్తు యజమానస్య దేవా స్సాన్నిపురోగమాః,
సమాగమ్య స్వయంచైవ విష్ణు మూచు రిహాశ్రమే. ౬

బలి రైవరోచని ర్విష్ణో యజతే యజ్ఞముత్తమమ్,
అసమాప్తే క్రతౌ తస్మిన్ స్వకార్య మభివద్యతామ్. ౭

యే చైన మభివర్తంతే యాచితార ఇతస్తతః,
యచ్చ యత్ర యథావచ్చ సర్వం తేభ్యః ప్రయచ్ఛతి. ౮

ఇరువదితొమ్మిదవ స్కంధము

అంత రాముడు నారాయణావతారరూపుడైనను మనుష్యత్వంబు నంజేసి తన మునుపటివృత్తాంతమును బెలియనట్లు అడుగఁగానే మహారేణా దగు విశామిత్రుడు ఆయాశ్రమమును వివరించికొప్ప నారంభించెను. ౧

మహాబాహుండ వగురాముడా! ఈవనమం దిచ్చట దేవశ్రేష్ఠుండును సమస్తలోకనాయకుండును మిక్కిలియొక దివ్యస్వయంవగు విష్ణుదేవుడు పెక్కు నూలులయంగంబులు 'తపస్స-యోగము' ఇవి సిద్ధించుటకై వాసముచేసెను. ౨౪

రాముడా ! నారాయణావతారరూపుండగు వామనుడు పూర్వము అవతరించుటకు మనువు నారాయణుఁడుగా నున్నపుడును అవతరించిన పిమ్మటను గూడ వాసముచేసిన యాశ్రమ మిది. ఇచ్చట కాశ్యపుఁడు సిద్ధిని బొందినాఁడు. కాశన నిది సిద్ధాశ్రమమని పేర్కొనబడినది. ౩౪

ఇట్లు విష్ణుదేవుఁ డిచ్చట తపస్సుసేయుచుండునపుడే ప్రహ్లాదపుత్రుం దగు విరోచనుని నొడ్డుకొన బలిచక్రవర్తి యాగణాంబులతోఁగూడిన దేవ తలనందఱు నింద్రుఁహితయుగా జయించి ముట్టకంబులందును బ్రసిద్ధి నొంది యాదేవతారాజ్యమగు స్వర్గమును బాలింపుచుండెను. ౪, ౫

బలిచక్రవర్తి యాగముసేయుచుండఁగా దేవతలందఱును అన్నిదేవుని మున్నిడిగొని తామే వచ్చి యీ యాశ్రమమందుఁ దపస్సుసేయుచున్న విష్ణుదేవునితో నిట్లడిచెన్చిరి. ౬

విష్ణుదేవుడా ! విరోచనపుత్రుండగు బలిచక్రవర్తి యాశ్రమంబైన యాగము సేయుచున్నాఁడు; ఆయాగము సమాప్తిఁబొందుటకు మునుపే మనకార్యమును సంపాదించవలయును. ౭

ఇటు నటు వాఁడునారైవ్యుడు ఎప్పుడు చేరిని ఎంతమట్టుకు ఈబలి చక్రవర్తిని యాదించుచున్నారో వారలకు అప్పుడే దానిసంకను ఇచ్చుచున్నాఁడు. ౮

స త్వం సురహితార్థాయ మాయాయోగ ముపాగతః,
వామనత్వం గతో విష్ణో కురు కల్యాణ ముత్తమమ్. ౯

ఏతస్మి న్నంతరే రామ కాశ్యపోఽగ్ని సమప్రభః,
అదిత్యా సహితో రామ దీప్యమాన ఇవౌజసా. ౧౦
దేవీసహాయో భగవాన్ దివ్యం వర్ష సహస్రకమ్,
వ్రతం సమాప్య వరదం తుష్టావ మధుసూదనమ్. ౧౧
తపోమయం తపోరాశిం తపోమూర్తిం తపాత్మకమ్,
తపసా త్వాం సుత స్తేన పశ్యామి పురుషోత్తమమ్. ౧౨

శరీరే తవ పశ్యామి జగత్సర్వ మిదం ప్రభో,
త్వ మనాది రనిర్దేశ్య స్త్వా మహం శరణం గతః. ౧౩

త మువాచ హరిః ప్రీతః కాశ్యపం ధూతకల్తవమ్,
వరం వరయ భద్రం తే వరాహ్నోఽసి మతో మమ. ౧౪

తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య మారీచః కాశ్యపోఽబ్రవీత్. ౧౪౫

అదిత్యా దేవతానాంచ మమచై వాసుయాచతః,
వరం వరద సుప్రీతో దాతు మ్హసి సువ్రత. ౧౪౬

పుత్రత్వం గచ్ఛ భగవన్నదిత్యా మమ చానఘ,
భ్రాతా భవ యవీయాం స్త్వం శక్రస్యాసుసూదన,
శోకార్తానాం తు దేవానాం సాహాయ్యం కర్తు మ్హసి. ౧౪౭
అయం సిద్ధాశ్రమోనామ ప్రసాదా త్తే భవిష్యతి,

విష్ణుదేవుడా! మున్నెంకకష్టమునను మమ్ముదేజ్జినట్టి మహాప్రభా
వుండవగు నీవు దేవతలకు మేలుగల్గుటకై మాయవహించి వామకుండవయి
ఉత్తమంబగు మంగళం బొనగూర్చుము. అని దేవతలు చెప్పిరి. ౯

రాముడా! యీమధ్యమందు నిచ్చవంటికాలిగల భగవంతుం డగు
కాశ్యపుండు ఆదిలింగుడి కాలించే బ్రకాశింపుడు సహస్రదివ్యవర్ణంబులు
ప్రకంబునల్పి కమకు వరంబొసంగుటకై పాదహాసిన విష్ణుదేవుని భార్యయు
నుం దారు నిట్లని స్తుతించెను. ౧౦,౧౧

నీవు తపోమయిండవు తపోరాశిని జ్ఞానస్వరూపుండవు నీకుఁ దవస్సే
స్వభావాలు నీవు పురుషోత్తమండవు, అట్టి నిన్ను చక్కగా నెరువ్వింపఁబడిన
తపస్సుచే జూచుచున్నాను. ౧౨

సమస్తలోక నాయకుండవయిన విష్ణుదేవుడా! నీకీరీరమం దీజగత్తంత
యొక గన్పడుచున్నది. నీవు పుట్టుక లేనివాడవు నిన్ను సృష్టికొన నేరికైనది
గాదు; అట్టి నిన్ను నేను కరణచొచ్చిలిని అని కాశ్యపుండు స్తుతించెను. ౧౩

విష్ణుదేవుండగు సుప్రీతుడై "వరము గోరుము, నీకు మంగళమగు
గాక నేను పరిమిచ్చుటకు నీవు బరివరాడవు" అని నిమగ్నపూరితగు
కాశ్యపునితో చెప్పెను. ౧౪

విష్ణుదేవునిమాట విని వరీదిమహామయిండునైన కాశ్యపు డావిష్ణు
వుతో నిట్లని చెప్పెను. ౧౫

సుప్రసుండవు వరప్రసుండవు ఎగువిష్ణుదేవుడా! నీవు సుప్రీతుండ
వయి నిన్ను యాచించుచున్న నాకును నాభార్యయొన యదిలికిని దేవతకును
గూడ వరము నివ్వవలయును. ౧౬

భగవంతుడా! నీవు ఆదిలికిని నాకును గొడుగుగాఁ బట్టము; రాక్ష
సులం బాపునట్టి విష్ణుదేవుడా! నీవింద్రునకుఁ దమ్ముండవగుము; నీవు దుఃఖపీడి
తులగు దేవతలకు మాత్రము తల్పక సాహాయ్యము సేయవలయును. ౧౭,౧౮

దేవనిధుండవగు విష్ణుదేవుడా! నీయనుగ్రహంబున నావ్రతకార్యము

సిద్ధే కర్తణి దేవేశ ఉత్తిష్ఠ భగవన్నితః.

౧౮

అథ విష్ణుర్మహాతేజా అదిత్యాం సమజాయత,
వామనం రూప మాస్థాయ వైరోచని ముపాగమత్.

౧౯

త్రీక్రమా నథ భక్షిత్యా ప్రతిగృహ్యచ మానదః,
ఆక్రమ్య లోకా లోకాంతా సర్వభూతహితే రతః.

౨౦

మహేంద్రాయ పునః స్తాదాన్నియమ్య బలి మోజనా,
త్రైలోక్యం స మహాతేజా శ్చక్రే శక్రవశం పునః.

౨౧

తేనైష పూర్వ మాక్రాంత ఆశ్రమ శ్శ్రీమనాశసః,
మయాపి భక్త్యా తనైష వామనస్యోపభుజ్యతే.

౨౨

ఏతమాశ్రమ మాయాంతి రాక్షసా విఘ్న కారిణః,
అత్రైవ పురుషవ్యాఘ్ర హంతవ్యా దృష్టచారిణః.
అద్య గచ్ఛామహే రామ సిద్ధాశ్రమ మచ్యుత్తమమ్,
తదాశ్రమపదం తాత తవాప్యేత ద్యథా మమ.

౨౩

౨౪

ప్రవిశన్నాశ్రమపదం వ్యరోచత మహామునిః,
శశీవ గతనీహరః పునర్వసుసమన్వితః.

౨౫

సఫలమై యాయాశ్రమము సిద్ధాశ్రమం బన పొగడొందఁగలదు; నీవు ఆవకరించుటకై యిచ్చటనుండిలేవ్వు. అని కాశ్యపుఁడు విష్ణుదేవునితోఁ జెప్పెను. ౧౮
అంత మహాప్రభావుండగు విష్ణుదేవుం డదిలియందుఁ బుట్టి వామరూపమునొంది బలిచక్రవర్తియొద్దకుఁ జోయెను. ౧౯

అంత విష్ణుదేవుండు, తానంగఱుకు మనము నిచ్చువాఁడైనను, నిరభిమానందై బలిచక్రవర్తిని మూఁడడుగుల నేలను యాదించి పుచ్చుకొని సమస్త లోకంబులకు నాక్షరభూతుండు గాఢన సర్వభూతలంబులకును హిశంబు గల్లుటకై సమస్తలోకంబుల నాక్రమించి రెండడుగులకే ముట్టలోకంబులును నరి పోయినందున మూఁడవయడుగుకు బలిచక్రవర్తిని బంధించి త్రైలోక్యంబునం తయు మఱిల దేవేంద్రున కొనంగెఱుఁగెను; ఇట్లు మహాలేఖాండగు నావిష్ణుదేవుండు మఱిల త్రైలోక్యంబు వింద్రాధీశముగాఁ జేసెను. ౨౦, ౨౧

ఆవామరూపు ధర్మము సంసారాశ్రమమునుబోగొట్టునట్టి యాయాశ్రమమందుండెను; నీవు ధీక్షితో వామరునిదిగు నీయాశ్రమమందు నివసించుచున్నావు. ౧౨

పునవశ్రేష్ఠుఁడనిగురాముఁడా! విఘ్నమునీయి రాక్షసు లీయాశ్రమమునకే వచ్చెనరు; నీయాశ్రమమండే నీవానుష్ఠలకు జంపవలయును. ౨౩

రాముఁడా! ఇప్పుడు శ్రేష్ఠమైనసిద్ధాశ్రమమును బ్రవేశించెను. శంక్ర! అట్టి యాయాశ్రమము నాకొట్టు సొంతమో అలాగే నీకునుసొంతమే. "నీవిష్ణుదేయాశ్రమమందు తరమునీయించుచుటం బట్టి యిది నాకు సొంతమైనది; నీవును రాముఁడుగా నవకరించుటకు యునుపు వామనావతారమందును అంతకు మునుపును, యాయాశ్రమమందుఁ దరము నీయించుడినందున నీకును సొంతమే (అని రహస్యము.) అని విశ్వామిత్రుండు చెప్పెను. ౨౪

రామలక్ష్మణులం గూడి సంలోషంబున నాశ్రమంబుఁ బ్రవేశించుచున్న విశ్వామిత్రమహాముని మఁచుచిడిచి పునర్వసు నక్షత్రములంగూడి యున్న చంద్రుఁడుతోఁగి బ్రకాశించెను. ౨౫

తం దృష్ట్వా మునయ స్సర్వే సిద్ధాశ్రమనివాసినః,
ఉత్పత్యోత్పత్య సహసా విశ్వామిత్ర మపూజయన్. ౨౬
యథార్హం చక్రీరే పూజాం విశ్వామిత్రాయ ధీమతే,
తథైవరాజపుత్రాభ్యా మకుర్వ న్నతిధిక్రియామ్. ౨౭
ముహూర్త మథ విశ్రాంతౌ రాజపుత్రా వరిందమా;
ప్రాంజలీ మునిశార్దూల మూచతూ రఘునందనౌ. ౨౮

అద్యైవ దీక్షాం ప్రవిశ భద్రం తే మునిపుంగవ,
సిద్ధాశ్రమోఽయం సిద్ధసాన్య త్సత్య మస్తు వచ స్తవ. ౨౯

ఏవ ముక్తో మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహాన్ ఋషిః,
ప్రవివేశ తదా దీక్షాం నియతో నియతేంద్రియః. 3౦

*కుమారా వపి తాం రాత్ర ముషిత్వా సుసమాహితౌ,
ప్రభాతకాలే చోత్థాయ పూర్వాం సంధ్యాముపాస్య చ. 3౧
స్పృష్టౌదకౌ శుచీ జప్యం సమాప్య నియమేనచ,
హుతాగ్నిహోత్ర మాసీనం విశ్వామిత్ర మవంద తామ్. 3౨
ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ఏకోనత్రింశస్సర్గః.

త్రింశస్సర్గః

అథతౌ దేశకాలజ్ఞౌ రాజపుత్రా వరిందమా,
దేశే కాలే చ వాక్యజ్ఞౌ వబ్రూతాం కాశికం వచః. ౧

సిద్ధాశ్రమమందుండు మునులందఱును ఆవిశ్వామిత్రునిజూచి భక్త్య
విశయమునంజేసి వేగమునం బరుగైతివచ్చి యతనిం బూజించిరి. ౨౬

ఆములు ధీమంతుడగు విశ్వామిత్రునకు యథాయోగ్యముగాఁబాజ
గావించి యాలాగే రాజపుత్రులగు రామలక్ష్మణులకు నాలింగ్యముచేసిరి. ౨౭

అంత శత్రువుల నడంగఁద్రొక్కనట్టి రాచకొమరులగు రామలక్ష్మణులు
కొంచె మలనటఁదీర్చికొని చేతులుమొగిల్చి మునిశ్రేష్ఠుడగు విశ్వామిత్రునితో
నిట్లని చెప్పిరి. ౨౮

మునిశ్రేష్ఠుడ వగు విశ్వామిత్రుడా ! ఇప్పుడే దీక్షవహింపుము;
నీకు మంగళమగుఁగాక; నీయూగము సిద్ధించుటాజేసి ఈసిద్ధాశ్రమము సార్థక
మగు పేరుగలదియై సిద్ధిచొందుఁగాక; నీమాట నక్కమగుఁగాక. ఆని రామ
లక్ష్మణులు చెప్పిరి. ౨౯

ఇట్లు రామలక్ష్మణులు చెప్పఁగానే ఆప్పుడు మహాప్రభావండును ఇం
ద్రయనిగ్రహముగలవాఁడు నగు విశ్వామిత్రునిపార్శ్వ నియతుడై దీక్ష
వహించెను. ౩౦

రామలక్ష్మణులను ఆరాత్రియంతయుఁ బరుండి సమాహితులై ప్రాకర
కాలంబున మేల్కొని స్నానముచేసి ప్రాశస్త్యాధ్యాపదనముగావించి నియమం
బున గాయత్రిని జపింపించి శృలాన్నికార్యుడై ఖార్వుండియున్న విశ్వా
మిత్రుని సమస్కరించిరి. ౩౧, ౩౨

ఇది ఇరువదితోమిదవసర్గము.

ముప్పదియవ సర్గము

అంత దేశకాలంబు లెఱింగి మాటలాడఁచెరిసినవారును శత్రువుల
నడంగఁద్రొక్కఁ జాలినవారు నగు నారామలక్ష్మణులు ఉచితమగుదేశంబున
కుర్చయైన సమయముచూచి విశ్వామిత్రునితో నిట్లని చెప్పిరి. ౧

భగవన్ శ్రీతు మిచ్ఛావో యస్మిన్ కాలే నిశాచరౌ,
సంరక్షణీయా తౌ బ్రహ్మన్నాతివరేత తష్టణమ్. ౨

ఏవం బ్రువాణౌ కాకుత్స్థ త్వరమాణౌ యుయుత్సయా,
సర్వే తే మునయః ప్రీతాః ప్రశశంసుర్నృపాశ్చజౌ. 3
అద్య ప్రభృతి షడ్రాత్రం రక్షితం గాఢవౌ యువామ్,
దీక్షాం గతో హ్యేష మునిః మానిత్వం చ గమిష్యతి. ౪

తౌతు తద్వచనం శ్రుత్వా రాజపుత్ర యశస్వినౌ,
అనిద్రౌ షడహోరాత్రం తపోవన మరక్షతామ్. ౫
ఉపాసాం చక్రతు ర్వీరౌ మత్తై పరమధన్వినౌ,
రరక్షతు ర్ద్దనివరం విశ్వామిత్ర మరిందమా. ౬

అథ కాలే గతే తస్మిన్ షష్ఠేఽహని సమాగతే,
సౌమిత్ర మబ్రవీద్రామౌ యత్తో భవ సమాహితః. ౭
రామసైన్యం బ్రువాణస్య త్వరితస్య యుయుత్సయా,
ప్రజజ్వాల తతో వేది స్సోపాధ్యాయపురోహితా. ౮

సదర్భచమస్సుక్ష్మా ససమిత్కుసుమోచ్చయా,
విశ్వామిత్రేణ సహితా వేది ర్జజ్వాల సర్వీజా. ౯

మంత్రవచ్చ యథాన్యాయం యజ్ఞోఽసౌ సంప్రవర్తతే,
అకాశే చ మహా శబ్దః ప్రాదురాసీ ద్భయానకః. ౧౦
అవార్య గగనం మేఘౌ యథా ప్రావృషి నిగతః,

భగవంతుడవైన విశ్వామిత్రుడా! ఎప్పుడారాక్షసులం జంభవచ్చునో ఆసనుయాజు వినఁగోరెదము; అది మాకుఁ బరియక దాటిపోవుటకు మునుపే చెప్పుము. అని రామలక్ష్మణులు చెప్పిరి. ౨

ఈరూకారముచెప్పి యాధమునీయు నివృచేత వేగిరబడుచున్నట్టి రామలక్ష్మణులం జూచి చూముకు లందఱును సంతసించి యిట్లని చెప్పిరి. 3

రామలక్ష్మణులారా! మీరలిప్పుడు మొసలుగొని ఆటురాత్రులు రక్షింపవలయును; ఈవిశ్వామిత్రమహాముని దీక్షవహించినానము నొందియున్నాఁడు కావున నిశాదు మాటలాడఁడు; అని మునులు చెప్పిరి. ౪

ఆమునులు చెప్పిన మాటను విని కీర్తిసాధకులగు రామలక్ష్మణులు ఆహారాత్రములు నిద్రలేక తపోవనమును రక్షింపుచుండిరి. ౫

పరాక్రమకాలులగు రామలక్ష్మణులు దృఢులగు విల్లు ధరియించి నన్నుద్ధరింతుండిరి. ఇట్లు శత్రువులనడంగఁ ద్రొక్కఁగాలిన రామలక్ష్మణులు ముని శ్రేష్ఠుడగు విశ్వామిత్రుని రక్షించిరి. ౬

అంతవైనను నీమునులు గడచి చూఱవదినము గాఁగానే రాముడులక్ష్మణులంజూచి “నీవచ్చి గల్గి నన్ను దండెఁగొందుము” అని చెప్పెను. ౭

యీధమునీ గొటమునని యాకచేత రాముం డిట్లు చెప్పుచుండఁగానే ఋత్విజాలలోను బురోహితులలోను కూడి యున్న యాయాగవేదిక జ్వలించినది. ౮

దర్శింపకు బాసపాత్రములును హోమపాత్రములును సమిధలును ఆలంకారార్థముగాను నీచిన పుష్పములును గల్గి ఋత్విజాలలోను విశ్వామిత్రుని లోనుకూడి యున్నయాగవేది జ్వలించినది. ౯

యాగంబంకయు మంత్రపెక్కుగ ముఖాకాస్త్రముగా జరుగుచుండఁగా మింట భయంకరమైనట్టి మహాధ్వనియొక్కటి గల్గినది. ౧౦

ఎట్లు వర్షాకాలమును మేఘం బాఠాశంబు నావరించి వచ్చునో, అట్లు

తథా మాయాం వికుర్యాదౌ రాక్షసావభ్యధావతామ్. ౧౧
 మారీచశ్చ సుబాహుశ్చ తయో రనుచరాశ్చయే,
 ఆగమ్య భీమసుకాశౌ రుధిరౌఘ మవాసృజన్. ౧౨
 సా తేన రుధిరౌఘేణ వేది ర్జజ్వల మండితా,
 సహసాభిదుతో రానుస్తానపశ్య తతో దివి. ౧౩
 తా వాపతంతౌ సహసా దృష్ట్వా రాజీవలోచనః,
 లక్ష్మణం త్వభిసుప్రేక్ష్య రామో వచన మబ్రవీత్. ౧౪
 పశ్య లక్ష్మణ దుర్వృత్తాన్ రాక్షసాన్ పిశితాశనాన్,
 మానవాస్త్రసమాధూతా ననిలేన యథా ఘనాన్. ౧౫

మానవం పరమోదార మస్త్రం పరమభాస్వరమ్,
 చిక్షేప పరమక్రుద్ధో మారీచోరసి రాఘవః. ౧౬
 సలేన పరమాస్త్రేణ మానవేన సమాహితః,
 సంపూర్ణం యోజనశతం క్షిప్తస్సాగరసంక్లవే. ౧౭

విచేతనం విఘ్నార్ణవంతం శీతేషుబలతాడితమ్,
 నిరస్తం దృశ్య మారీచం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్. ౧౮
 పశ్య లక్ష్మణ శీతేషుం మానవం ధర్మసంహితమ్,
 మోహయిత్వా నయత్యేనం నచ ప్రాక్షేర్వ్యయుజ్యత. ౧౯

ఇమా నపి వధిష్యామి నిర్భుణాన్ దుష్టచారిణః,
 రాక్షసాన్ పాపకర్తృభిః యజ్ఞఘ్నాన్ రుధిరాశనాన్. ౨౦

సంగృహ్యస్త్రం తతో రామో దివ్యమాగ్నేయ మద్భుతమ్,

మారీచనుబాహువులు ఆకాశమంతయుఁగ్రమ్మిమాయసేయుచుఁబరుగెత్తి పచ్చితి

మారీచుండును సుబాహుండును వారి యనుచరులగు రాక్షసులును
భయంకరులై పచ్చి నెత్తురు నెల్లవగా వుండిరి. ౧౦

ఆయాగవేది నెత్తుటివెల్లువం బోగి కుండుచుండినది; అంత రాముండు
వేగంబున నభిముఖముగాఁ బరువెత్తి యాకాశమందు రాక్షసులం జూచెను

వేగంబున పచ్చుచున్న యామారీచనుబాహువులం గని కమలమలవంటి
కండ్లుగల రాముండు లక్ష్మణునిమాత్రము చూచి యిట్టని చెప్పెను. ౧౧

లక్ష్మణుడా ! దురాచారులును మాంసాహారులు నగు నీరాక్షసులను
వాయువుచే మేఘములువోలి మానవాస్త్రంబుచే పాఠుఁడ్రోలఁబడిన వారినిగాఁ
జేసెదను; కాదుము. ౧౨

రాముండు మిక్కిలియుం గోపించి శ్రేష్ఠులును బరమభాస్వరంబు నగు
మానవాస్త్రంబును మారీచుని పొచ్చుట జేసెను. ౧౩

ఆమారీచుం డెచ్చరిక గల్గియున్న పుష్పంబగు సమ్మనవాస్త్రము
సముద్రతీరమున నవ్వల నీటిలో నూలుయోజంబులమారంబున నకనిం బడఁ
బ్రోసెను. ౧౪

మానవాస్త్రంబునం గొట్టఁబడి సముద్రజలంబుల బడి తెలివికప్పి
తిరుగుదువడుచున్న మారీచునింజూచి రాముండు లక్ష్మణునితో నిట్లనినెప్పెను

లక్ష్మణుడా ! ధర్మసహితమగు నీమనవాస్త్రంబు చూడుము ; ఈ
మారీచుని తెలివికప్పించిని పోవుచున్నది; మారీచునకుఁ బ్రాణహణిమాత్రము
కల్గలేదు. ౧౫

ఎంతమాత్రము దయలేక దురాచారులై పాపకర్తంబులు సేయుచు
యాగంబులఁ జేయుచు రక్తాలై యాహారముగాఁ గల్గియున్న యారాక్ష
సులనుం జంపెదను. అని రాముండు లక్ష్మణునితోఁ జెప్పెను. ౧౬

అంత రాముండు దివ్యంబగు నాగ్నేయాస్త్రంబెత్తి సుబాహుని

సుబాహురసి చిక్షేప సవిధః ప్రాపత ద్భువి. ౨౧

శేషా వాయవ్యమాదాయ నిజఘన మహాయశాః,
రాఘవః పరమోదారో ముసీనాం ముద మావహాన్. ౨౨

స హత్వా రాక్షసాన్ సర్వాన్ యజ్ఞఘ్నాన్ రఘునందనః,
ఋషిభిః పూజితస్తత్ర యథేంద్రో విజయే పురా. ౨౩

అథ యజ్ఞే సమాస్తే తు విశ్వామిత్రో మహామునిః,
నిరీతికా దిశో దృష్ట్వా కాకుత్స్థ మిద మబ్రవీత్. ౨౪

కృతార్థోఽస్మి మహాబాహో కృతం గురువచ స్త్వయా,
సిద్ధాశ్రమ మిదం సత్యం కృతం రామ మహాయశః. ౨౫

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, త్రింశ స్సర్గః.

ఏ క త్రిం శ స్స ర్గః

అథతాం రజసిం తత్ర కృతార్థౌ రామలక్ష్మణౌ,
ఉపతు ర్దుదితౌ వీరౌ ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా. ౧
ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం కృతపౌర్వాహ్నిక క్రియా,
విశ్వామిత్ర మృషీం శ్వాన్యాన్ సహితా వభిజగ్తుః. ౨
అభివాద్య మునిశ్రేష్ఠం జ్వలంత మివ పావకమ్,
ఉపతు ర్మధురోదారం వాక్యం మధురభాషితౌ. ౩

ఇమా స్త మునిశార్దూల కింకరౌ సముపసీతౌ,
అజ్ఞాపయ యథేష్టం వై శాసనం కరవావ కిమ్. ౪

అప్పుడై జాతక కాశ్వర్యము గల్గునట్లు వసేను; ఆదెబ్బకు నుబాహుండు నేలంబడి చచ్చెను.

మహాయశుండు బరమోదారుండు నగురాముండు మునుల కందఱకు సంతోషమువేయుచు శేషించినరాక్షసుల వాయవ్యాస్త్రంబునం గొట్టెను. ౨౨

ఇట్లు యాగంబులకు విఘ్నముగావించునట్టి రాక్షసులనందఱు జంపిన రాముని ఋషులు పూర్వ మనురులు జయించినపుడు దేవేంద్రునితోఁ బూజించిరి. ౨౩

అంత యాగము సమాప్తమౌచినగానే విశ్వామిత్రునునామని యొంత మాత్రము సుపద్రవము లేక కాంతంబులై యందు దిక్కులంజూచి రామునితో నట్లని చెప్పెను. ౨౪

మహాబాహుండపు గొప్పకీర్తిగలవాడపు నగురాముడా! నీచేత నేను కృతార్థుడనైతిని; నీవు తొడిమనువు గావించితిని; ఈసిద్ధాంతము నీచేత సార్థకమగు పేరుగలదిగాఁ జేయఁబడినది. అని విశ్వామిత్రుఁడు చెప్పెను.

ఇది ముప్పయవ సర్గము.

ముప్పదియొకటవ సర్గము

అంతఁ బరాక్రమకారులగు రామలక్ష్మణులు కృతార్థులై సంతోషంబున వారాత్రియంతయు వాయుశ్రమంబున నుండిరి. ౧

తెల్లవాఱుగానే రామలక్ష్మణు లిద్దఱును కేరీ ప్రాకరకాలకృత్యంబు లందీర్చిని విశ్వామిత్రుఁడు మొదలగు ఋషులయొద్దకు వెళ్లిరి. ౨

మనోహరముగా మాటలాడంగలయట్టి రామలక్ష్మణులు అగ్నిహోత్రుని వలె విలుంగుచున్న విశ్వామిత్రుని ననుసక్రించి మధురంబును గంభీరంబు నగు నొకమాట చెప్పిరి. ౩

మనిశ్శ్రేష్ఠుడనైన విశ్వామిత్రుడా! ఇదిగో కింకరులము వచ్చి యున్నాము. మేమేమి నేయవలయు యభేష్టంబుగా వాఙ్మోహము. అని రామలక్ష్మణులు చెప్పిరి. ౪

ఏవముక్తాస్తతస్తాభ్యాం సర్వ ఏవ మహర్షయః,
విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య రామం వచన మబ్రువన్.

౫

మైథిలస్య నరశ్రేష్ఠ జనకస్య భవిష్యతి,
యజ్ఞః పరమధర్మిష్ఠస్తస్య యాస్యామహే వయమ్.

౬

త్వం చైవ నరశార్దూల సహస్రాభి ర్గమిష్యసి,
అద్భుతం ధనురత్నం చ తత్ర తద్దక్ష్మ మర్హసి.
తద్ధి పూర్వం నరశ్రేష్ఠ దత్తం సదసి దైవతైః,
అప్రమేయబలం ఘోరం మఖే పరమభాస్వరమ్.
నాస్య దేవా న గంధర్వా నాసురా న చ రాక్షసాః,
కర్తు మారోపణం శక్తా న కథంచన మానుషాః.

౭

౮

౯

ధనుష స్తస్య వీర్యంతు జ్ఞాసంతో మహీక్షితః,
న శేకు రారోపయితుం రాజపుత్రా మహాబలాః.

౧౦

తద్ధను ర్నరశార్దూల మైథిలస్య మహాత్మనః,
తత్ర ద్రక్ష్యసి కాకుత్స్థ యజ్ఞం చాద్భుతదర్శనమ్.

౧౧

తద్ధి యజ్ఞ ఫలం తేన మైథిలే నోత్తమం ధనుః,
యాచితం నరశార్దూల సునాభం సర్వదైవతైః.

౧౨

*ఆయాగభూతం నృపతే స్తస్య వేశ్మని రాఘవ,
అర్చితం వివిధై ర్గంధై ర్ధూపై శ్చాగరుగంధిభిః.

౧౩

ఆరామలక్షణం లిట్టుచెప్పగానే మహద్వలంబమును, విశ్వామిత్రుని ముద్దుడుకొని రామునిలో నిట్లని చెప్పిరి. ౧

పురుషశ్రేష్ఠుడవైన రాముడా ! మిథిలాధిపతియగు జనకమహారాజు భవమధర్మిష్ఠంబగు నొకయోగము నేయ బోవుచున్నాడు; మే మాయోగ మునిగూ బోయెదము. ౨

రాముడా! నీవును మాతోఁ గూడవచ్చి యచ్చటి ప్రసిద్ధమై యాశ్వ ర్యకరమగు శివునిదిల్లును సీతయం గూడవలయును. ౩

రాముడా ! కొలకపెట్టరానిపారముగల్గి భయంకరంబై ప్రకాశించు చున్న యాదిల్లు మున్ను యోగకాలమందు సదస్సున దేవతలచే నివ్వబడినది.

శామింటివారి వారోపించుటకు చేవతలుగాని గంధర్వులుగాని అను రులుగాని రాక్షసులుగాని శస్త్రులుగారు. ఇంక నెంత శ్రమచడినను మమయ్య లెట్లు శస్త్ర లగుదురు ? ౪

రాజవంశమునందుఁ బుట్టినవారును మహాబలులు నగురాజులు ఆదింటి పారము నెటుంగఁగో తుదకు ఆరోపించుటకే సమర్థులు కాలెరి. ౫

పురుషశ్రేష్ఠుడవైన రాముడా ! మహాత్ముడగు జనకమహారాజుది యైన యాధమస్సును ఆతఁడు నేయి నచ్చికిదర్శనం బగు యోగంబునం గూడఁగలవు. ౬

మిథిలాధిపతియగుదేవగాతుడు తాను యోగముఁజేసినపుడు సమస్త దేవతల “యోగఫలముగా నా మంచిమధ్యప్రదేశముగల శ్రేష్ఠమైవధమస్సు నిం”దని యాచింపఁగా నది యతనికి వచ్చినది. ౭

రాముడా ! ఆధమస్సు జనకమహారాజుగృహమందు నానావిధము లగుగంధములచేతను అగరుధూపములచేతనుం బూజింపబడుచు భవస్సుల కుత్సవమునేయొనపుడు ప్రధానముగాఁ బూజింపబడు భవపుగా నున్నది. అని మునులు చెప్పిరి. ౮

ఏవ ముక్త్వా మునివరః ప్రస్థాన మకరోత్తదా,
 సర్వి సంఘస్స కాకుత్స్థ ఆమంత్ర్య వనదేవతాః. ౧౪
 స్వస్తి వోఽస్తు గమిష్యామి సిద్ధసిద్ధాశ్రమాదహమ్,
 ఉత్తరే జాహ్నువీతీరే హిమవంతం శిలోచ్ఛయమ్. ౧౫
 ప్రదక్షిణం తతః కృత్వా సిద్ధాశ్రమ మనుత్తమమ్,
 ఉత్తరాం దిశ ముద్దిశ్య ప్రస్థాతు ముపచక్రమే. ౧౬
 తం ప్రయాంతం మునివర వన్వయాదనుసారిణమ్,
 శకటీశతమాత్రంతు ప్రాయేణ బ్రహ్మవాదినామ్. ౧౭
 మృగపక్షిగణాశ్చైవ సిద్ధాశ్రమనివాసిః,
 అనుజగ్తుర్హత్యానం విశ్వామిత్రం మహామునిమ్. ౧౮
 నివర్తయామాస తతః పక్షిసంఘాచ్ఛృగానపి. ౧౯

తే గత్వా దూర మథ్యానం లంబమానే దివాకరే,
 వాసు చక్రుర్మునిగణా శ్శీతాకూలే సమాహితాః. ౧౯౪
 తేఽస్తంగతే దినకరే స్నాత్వా హుతహుతాశనాః,
 విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య నిషేదు రమితౌజసః. ౨౦

రామోఽపి సహసౌమిత్రి ర్ద్వసిం స్తా నభిపూజ్యచ,
 అగ్రతో నిషసాదాథ విశ్వామిత్రస్య ధీమతః. ౨౧
 అథ రామో మహాతేజా విశ్వామిత్రం మహామునిమ్,
 పప్రచ్ఛ సరశార్దూలః కౌతూహలసమన్వితః. ౨౨
 భగవన్ కోన్వయం దేశ స్సమృద్ధవనశోభితః,
 శ్రోతుమిచ్ఛామి భద్రంతే వక్తుమర్హసి తత్త్వతః. ౨౩

కట్టు చెప్పి మునిశ్రేష్ఠుడగు విశ్వామిత్రుఁడు ఋషులను రాకులత్వ జాలను కూడి “మీకు మంగళ మగుఁగాక; నేను సిద్ధిబొందితిఁ గావున గంగానదియు తరలీరమందు హిమవత్సర్వకమునకుం బోయెదను” అని కన దేవతల వీడ్కొని కయకం బయ్యెను. ౧౪, ౧౫

అంత నా విశ్వామిత్రుఁడు శ్రేష్ఠమైన సిద్ధాశ్రమమునకుఁ బ్రడతీ తముచేసి ఉత్తరపుడిక్కుఁగూర్చి వెళ్లుట కారంభించెను. ౧౬

ఉత్తరపుడిక్కుఁగూర్చి పోవుచున్న మునిశ్రేష్ఠుడగు విశ్వామిత్రుని బ్రహ్మచారులగు మనులూ మాఱుబాద్ధవఱులూ వెంటబెట్టకొని వెంబడించిరి.

సిద్ధాశ్రమమందునుండి లింకలును బట్టుబనుంఁగూడఁ బయనమైపోవు చుండు మనాత్ముడగు విశ్వామిత్రమహామునిని వెంబడించి పోయినది. ౧౮

అంత కావిశ్వామిత్రుఁడు కుశులను వృగంబులను వీడ్కొని మఱువ సిద్ధాశ్రమంబునకుఁ బోవునట్లు మఱలించెను. ౧౮౪

అమునులు చాలదూరముపోయి సూర్యుం దస్తమించునపుడు శోణనద ముగట్టునందు ఎచ్చరికతో వానము గావించిరి. ౧౯౪

కొలంకిలేని లేజముగల గూములు స్నానముచేసి సూర్యుం దస్త మించిన పిమ్మట స్నానోత్తమనగు హోమముచేసి విశ్వామిత్రునిఁ బురస్కరించుకొని కూర్చుండిరి. ౨౦౪

రాక్షసులను లక్ష్యఁజూచును అమునులం బూలించి నమస్కరించి భీమంతుడగు విశ్వామిత్రుని యెదుటం గూర్చుండిరి. ౨౧౪

అంత మహాలేఖాండును బురుషశ్రేష్ఠుండు నగురాముండు కొతూహ లంబున విశ్వామిత్రమహామునిం గూచి యుట్టని యడిగెను. ౨౨౪

భగవంతుడవైన విశ్వామిత్రుఁడా! నమృద్ధంబగు పనముచే నొప్పు చున్న యీదేశం బెఱుఁగి? నేను వివరగోరినను; ఉన్న దున్నట్లు చెప్పువలయును అని యడిగెను. ౨౩౪.

చోదితో రామవాక్యేన కథయామాస సువ్రతః,
తస్య దేశస్య నిఖిలమృషిమధ్యే మహాతపాః.

౨౪౫

ఇతి శ్రీమద్బాలకాష్టే, ఏకత్రింశస్సర్గః.

ద్వాత్రింశస్సర్గః

బ్రహ్మయోనిర్నహానాసీత్కుశో నామ మహాతపాః,
అగ్నిప్రతర్ధర్జ్జస్సజ్జనప్రతిపూజకః.

౧

స మహాత్మా కులీనాయాం యుక్తాయాం సుగుణోల్బణాన్,
వైదర్భ్యం జనయామాస చతురస్పదృశాన్ సుతాన్.
కుశాంబం కుశనాభం చ ఆధూర్తరజసం వసుమ్.

౨౪

దీప్తియుక్తాన్తహోత్సాహాన్ తత్రధర్తచిక్ష్వయా,
తా నువాచ కుశః పుత్రాన్ ధర్మిష్ఠాన్ సత్యవాదినః.
క్రియతాం పాలనం పుత్రా ధర్తం ప్రాప్స్యథ పుష్కలమ్.

3౪

౪

ఋషేస్తు వచనం శ్రుత్వా చత్వారో లోకసమ్మతాః,
నివేశం చక్రీరే సర్వే పురాణాం నృపరాస్తదా.

౫

కుశాంబస్తు మహాతేజాః కౌశాంబీ మకరోత్పురీమ్,
కుశనాభస్తు ధర్మాత్మా పురం చక్రే మహాదయమ్.

౬

అ(అ)ధూర్తరజసో రామ ధర్మారణ్యం మహీపతిః,
చక్రే పురవరం రాజా వసుశ్చక్రే మహాదయమ్.

౭

మంచివ్రతములుగలవాడను మహాతపస్వియు నగుఁడ్యామిత్రుఁడు
రామవాక్యంబునఁ జేరేసింపఁబడి ఋషిమధ్యంబున నా దేశవృత్తాంత మంత
యుఁ జెప్పెను. ౨౪౪

ఇది ముప్పదియొకటవ సర్గము.

ముప్పదిరెండవ సర్గము

మిక్కిలియుఁ దపముగల్గి దృఢస్థుఁడై ధర్మజ్ఞుడై మంచివారిఁ
బుఁజూచుచు కొర్యాదుల నధికుండై యుండు కుశుండను బ్రహ్మపుత్రుఁ
డొకఁడుండెను. ౧

మహాత్ముఁడగు నాకుశునకు మంచులమందుఁ బుట్టినదియు ధర్మకను
గూఁపయు నగు విదర్భరాజపుత్రియందు, గుణాధికులుఁ దండ్రీకి సోపచ్చు
వారునగు కుశాంబుఁడుఁ గుశనాథుఁడు నధూర్తరజుఁడు వసువు నక్షనల్వరు
కొడుకులు పుట్టిరి. ౨౪౫

కుశుండు ప్రకాశాలనము నేమిఁజూడగానుమహాత్మాచూలై కాంతి
గలిగి మిక్కిలిధార్మికులై సన్యవాసములై గుహ్యకొని కులంబు దిట్టనిచెప్పెను.

కొడుకులారా! ప్రజలం బాలింపుఁడు; దానంజేసి పుష్కలంబైన
ధర్మంబు నొందెదరు. అని కుశుండు కొని నెఱవోఁ జెప్పెను. ౪

ఋషియగు కశునిమాట వినిన పతే నాకడములగు కొడుకులు
నల్వరుకు ప్రకాశాలనము దాపక్ష్యలై కనును రాజధానులుగాఁ బట్టణముల
నేర్పఱచుకొనిరి. ౫

మహావ్రేణుండగు కుశాంబుండు కొకాంబి యగుదుపట్టణమును రాజ
ధానిగాఁ జేసికొనెను; ధర్మాత్ముండగు కుశనాథుండు మహాదయంబును పట్ట
ణమును రాజధానిగాఁ జేసికొనెను. ౬

రాముఁడా! భూపతియగు నధూర్తరజుఁడు ధర్మరక్షియనుపట్టణ
మును రాజధానిగాఁ జేసికొనెను; పనుమహారాజు మహాదయంబు గిరివ్రజ
మనుపట్టణమును రాజధానిగాఁ జేసికొనెను. ౭

ఏషా వసుమతీ ధామ్య వసో స్థస్య మహాత్మనః,
ఏతే శైలవరాః పంచ ప్రకాశంతే సమంతతః.

౮

సుమాగధీ నదీ రమ్యా మగధా విశ్రుతా యయా,
పంచానాం శైలముఖ్యానాం మధ్యే మాలేచ శోభతే.

౯

నైషా హి మాగధీ రామ వసో స్థస్య మహాత్మనః,
పూర్వాభిచరితా రామ సుక్షేత్రా స్యమాల్నినీ.

౧౦

కుశనాభస్తు రాజర్షిః కన్యాశత మను త్తమమ్,
జనయామాస ధర్మాత్నా ఘృతాచ్యాం రఘుచందన.
తాస్తు యావనశాలిన్యో రూపవత్సస్త్వలంకృతాః,
ఉద్యానభూమి మాగమ్య ప్రావృషీన శతప్రదాః.
గాయంత్యో నృత్యమారాశ్చ వానయంత్యశ్చ సర్వశః,
ఆమోదం పరమం జగ్తు స్వరాభరణభూషితాః.

౧౧

౧౨

౧౩

అథ తాశ్చాసుపర్వాన్యో రూపేణాస్త్రతిమా భువి,
ఉద్యానభూమి మాగమ్య తారా ఇవ ఘనాంతరే.

౧౪

తాస్సర్వగుణసంపన్నా రూపయావనసంయుతాః,
దృష్ట్వా సర్వాత్మకో వాణురిదం వచన మబ్రవీత్.

౧౫

అహం వః కామయే సర్వా భార్యా మమ భవిష్యథ,
మానుష స్త్యజ్యతాం భావో దీర్ఘ మాయురవాప్స్యథ.

౧౬

రాముడా! ఇప్పుడు మనముండునది మహాత్ముడగు నాపమమహారాజాభూమి. ఈపర్వతములైదు నీభూమిని జాటి ప్రకాశించుచున్నవి. (గనుకనే దీనికి “గిరివ్రజము” (పర్వతముల గుంపు) అనుపేరు గల్గినది.)

ప్రసిద్ధమును రమణీయులునై మగధదేశమునఁ బుట్టిన యాశోక నది మగధదేశముండఁ బ్రవహించుచున్నది; ఈనది పర్వతముల అయిదింటి నడుమ పువ్వుమాలికనలఁ బ్రకాశించుచున్నది.

రాముడా! జాటి యాశోకనది మహాత్ముడగు నాపమమహారాజాదేశముఁబొంది; ఇది యాదృశమునఁజేరి పడమరకట్టుగాఁ బ్రవహించుచున్నది. దీనిగట్టిన నుడుభూమిలు చక్కఁగా ఫలించునది; దీనిగట్టినంతటను ఎప్పుడును లైరులు మెండుగా మండును.

రాముడా! ధర్మాత్ముడును రాజునియు నగుకుశనాథుండు ఘృతాది యందుఁ బరమసౌందర్యవతులైన నూర్వరఃగొమాత్తలొ గనెను.

మంచియోవనాలుకు నూపాబువం గల్గి పువ్వుగంధములను శ్రేష్ఠములగు భూమణములనుం జక్కఁగా నలంకరింపఁబడి యొప్పుచున్న కుశనాథుని గొమాత్తలొ నూర్వరఃగొమఁ జిద్వాననమునకుఁబోయి. వద్దాకాలమందలి మెఱుఁఫలంతోలె నెఱుఁగించు నానావిధములుగాఁబాడుచు నాడుచు నీతలచాయించుచు మిక్కిలిగాఁ సునోము నొందిరి.

సహస్రావరసామలలు ముందరములుగాఁ గల్గి గూఢమున యాశోకమున నెండును పరిలేక యొప్పుచున్న కుశనాథుని కూఁతురులు ఉద్యాన వనమునకు వచ్చి తన్మధ్యమందుండి సేఘమధ్యమందిలి నక్షత్రములుంబోలెఁ బ్రకాశించుచుండిరి.

సమస్తప్రదేశములయందును సంచరించుచుండునాయుదేవుండు సమస్త గుణసంపన్నులై నూపయోవనములు గల్గి యొప్పుచున్న కుశనాథుని కూఁతురులం జూచి యిట్లని చెప్పెను.

నేను మిమ్ములనందఱం జూచి కామించుచున్నాను; నాకు భార్యలుగా నుండుడు; మనుష్యునియం దమరాగ ముంచవలదు; దేవతనైన నాయం దను

చలం హి యావనం నిత్యం మానుషేషు విశేషతః,
అక్షయ్యం యావనం ప్రాప్తా అమర్యశ్చ భవిష్యథ. ౧౭

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వాయో రక్షిష్టకర్తణః,
అపహస్య తతో వాక్యం కన్యాశతమథాబ్రవీత్. ౧౮
అంతశ్చరసి భూతానాం సర్వేషాం త్వం సురోత్తమ,
ప్రభావజ్ఞః స్థితే సర్వాః కిమస్తా నవమన్యసే. ౧౯

కుశనాభసుతాస్సర్వాస్సమర్థాస్త్యాం సురోత్తమ,
స్థానా చ్యుతవయితుం దేవం రక్షమస్తు తపో వయమ్. ౨౦

మా భూత్స కాలో దుర్దేధః పితం సత్యవాచినమ్,
నావమన్యస్వ ధర్మేణ స్వయం వా ముపాస్త్వహే. ౨౧

పితా హి ప్రభురస్తాకం పరమం వైవతం హి సః,
యస్య నో దాస్యతి పితా స నో భర్తా భవిష్యతి. ౨౨
తాసాం తద్వచనం శ్రుత్వా వాయుః పరమకోపనః,
ప్రవిశ్య సర్వగాత్రాణి బభంజ భగవాన్ ప్రభుః. ౨౩
తాః కన్యా వాయునా భగ్నా వివికుర్నుప్రతేర్గ్రహమ్,
ప్రాపతక్ భువి సంభ్రాంతాస్సలజ్జాస్సాస్రలోచనాః. ౨౪
స చ తా దయితా దీనాః కన్యాః పరమశోభనాః,
దృష్ట్వా భగ్నాస్తదా రాజా సంభ్రాంత ఇదమబ్రవీత్. ౨౫
కిమిదం కథ్యతాం పుత్ర్యః కో ధర్మ మవమన్యతే,

రాగంబుఁ జేర్చుడు; (లేక, దేవకనైన నన్ను బెండ్లియై మనవ్యత్వమును విడువుడు) మీకు దీర్ఘాయుస్సు కల్గెడిని ౧౬

ఎల్లప్పుడును మనుష్యులయౌవనము విశేషముగాఁ జంచలము; మీరలు నన్నుఁ బెండ్లియై నట్టమీన నాకములేని యౌవనమునొంది దేవతాస్త్రీలును గాంగలరు. ౧౭

ఆప్రతిహతంబులగు కార్యంబులుగల యావాయుదేవుడు చెప్పిన మాటలు విని దానిం బరహసించి యాత నుగ్గురుకర్యలు నిట్టలి చెప్పిరి. ౧౮

దేవతాశ్రేష్ఠుడవైన వాగుదేవుడా! నీవు సమస్తప్రాణులొకం దిరుగుచుండెదవు; మేమందఱము నీవ్రభాషము నెఱుంగుదుము; ఎందుకు నుమ్ముల నవమారించెనధి ౧౯

దేవశ్రేష్ఠుడవగువాగువా! మేమందఱము కుశనాభునికూతురులము; నిన్ను నీవ్రభుడనయ్యుద్రుని మీమీయధికారస్థానమునుండి తొలగించగలము; అయితే శపించినట్లయిన నెవ్వరు నెఱుకునని యెంచి యూర్జనయ్యము. ౨౦

గవైలుగలవాగువా! మాకొద్దీనుగు కుశనాభుడు నీకు వ్యత్యేత భాగంబుగాక; నీకునది నవరూపిని నము; భర్తృంబునఁ బండ్రియనునదింబట్టి మేమే భర్తను పరిచెదము ౨౧

మాకుం బ్రభుభాగ్రీ! కృత్రిమ పురుషులవకము; మాకొద్దీనుమ్ముల నెవ్వరికిచ్చునో అశంకు మాకుం బరిగాగలదు. అలి కన్యలు చెప్పిరి. ౨౨

ఆకన్యలు చెప్పిన యామాటను విని పరమహోషియైన భగవంతుడగు వాయుదేవుడు వారి సమస్తావయవంబులును బ్రవేశించి విఠిచెను. ౨౩

ఆకన్యలు వాయువుచేత విఠువలచి యంతః కుశనాభుని గృహంబు లోనికిఁ జని సూర్యమంబును సిగ్గుచాటొని కండ్ల నీరు కఱుకగా నేలంబడిరి.

అప్పుడు ఆకుశనాభమహారాజు పరమహోధనలు తనప్రియపుత్రికలు భగ్నులై వ్రాన్యమునొంది యందుటంబునాచి కలకనొంది యట్టనిచెప్పెను. ౨౪

కొమార్తెలారా! ఇదేమి! చెప్పుడు; ఎవడు భర్తము నతిక్రమించి చాల—17

కుబ్జాః కేన కృణాన్సర్వా వేష్టంత్యో నాభిభాషథ.

౨౬

ఏవం రాజా వినిశ్చ్యస్య సమాధిం సందధే తతః.

౨౬౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ద్వాత్రింశస్తవః.

త్రయస్తోత్రము:

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కుశనాభస్య ధీమతః,

శిరోభిశ్చరణౌ స్పృష్ట్యా కన్యాశత మభాషణ.

౧

వాసుస్సర్వాత్తకో రాజా ప్రధర్షయితుమిచ్ఛతి,

అశుభం మార్గ మాస్థాయ న ధర్మం ప్రత్యవేక్షతే.

౨

పితృమత్స్య స్త్రి భర్తం తే స్వచ్ఛందే న వయం స్థితాః,

పితరం నో వృణీష్వ త్వం యది నో దాన్యేతే శవ.

౩

తేన పాపానుబంధేన వచనం న ప్రతీచ్ఛణా,

ఏవం బ్రువంత్యస్సర్వాస్త్రా వాయునా నిహణా భృశమ్.

౪

తాసాం తద్వచనం శ్రుత్వా రాజా పరమధార్మికః,

ప్రత్యువాచ మహాతేజః కన్యాశత మనుత్తమమ్.

౫

క్షాంతం క్షమానతాం పుత్ర్యః కర్తవ్యం సుమహత్కృతమ్,

వికమత్య ముపాగమ్య కులం చాన్వేషితం మమ.

౬

అలంకారో హి నారీణాం క్షమా తు పురుషస్య వా.

౬౪

నాడు. ఎవ్వడు మిమ్ములనిట్లు కుట్టలుగాఁజేసెను? ఎందుకు బదులుచెప్పరు? అని కుశనాథుఁడు చెప్పెను. ౨౬

కుశనాథుఁడవోరా జిట్లు దుఃఖించి యంత మనస్సమాధానమునొందెను.

ఇది ముప్పదిరెండవసర్గము.

ముప్పదిమూడవ సర్గము

ధీమంతుడగు నాకుశనాథుఁడు చెప్పిన నూమాటలను విని యాకన్యలు నూన్వరును శమకల లకరియదుగులు సోకునట్లు ప్రణమిల్లి యిట్లని చెప్పిరి. ౧

నరేంద్రా! అన్నిటం విరుగుటచేడు వాయుదేవుండు మమ్ము ధర్మింఁ గోరిన; అమంగళకరాలని కలంపక మమ్ము బహుశక్తినించుటకుం బూని ధర్మము నెఱవేరెత్తమును జూడఁదయ్యె. ౨

మాకుం దిండ్రి గొలుగ్గాఁడు కావున స్వాతంత్ర్యములేదు; నీవు మాత్రాద్రి నడుగుము; అతడు మమ్ము నీకిచ్చినట్లయిన మేము నీకు భార్యల మయ్యెదము; అని మేనుశనిం జెప్పితిమి. ౩

ఈ ప్రకారము చెప్పుచున్న మమ్మందఱు నావాయువు పాపం బనున గించునఁడై మామాట నంగీకరింపఁ గట్లు జొర్రెను. అని కన్యలు కుశనాథునితో జెప్పిరి. ౪

ఆకన్యలుచెప్పిన యామాటవిని మనోహరాశ్రమకాలియగు నాకుశనాథుండు ధర్మధార్మికుడగుటజేసి వాయువుపై గోపంబు వహింపక, తనయే ముఖ్యులని కలంచి ఉత్తమలైన నూర్వురికన్యలకు నిట్లని బదులుచెప్పెను.

కూఁతులారా! ఓర్పుగలవారలు, శమకన్వేదైన నపరాధము చేసి నపుడు చేయవలసిన కార్యమంతయు, తమించుటయే; ఇప్పుడు మీరుచేసిన కార్యము చాలగొప్పది; మీర లొకరితోనొకరు కలసికొని యొడ్డికనొంది, నాకులంబును గూడ రక్షించితిరి. ౫

“ఓర్పు” అనునది స్త్రీలకుఁగాని పురుషులకుఁగాని భూషణము. ౬౪

దుష్కరం తచ్చ యత్ క్షాంతం త్రిదశేష విశేషతః,
యాదృశీ వః క్షమా పుత్ర్యస్సర్వాసా మవిశేషతః.

౭౪

క్షమా దానం క్షమా యజ్ఞః క్షమా సత్యంహి పుత్రికాః,
క్షమా యశః క్షమా ధర్మః క్షమయా విష్ణితం జగత్ .

౭౫

విసృజ్య కన్యాః కాకుత్స్థ రాజా త్రిదశవిక్రమః. ౯
మంత్రజ్ఞో మంత్రయామాస ప్రదానం సహ మంత్రిభిః,
దేశకాలౌ ప్రదానస్య సదృశే ప్రతిపాదనమ్. ౧౦
ఏతస్మిన్నేవ కాలేతు చూళీనామ మహతపాః,
ఊర్ధ్వరేతా శ్శుభాచారో బ్రాహ్మం తప ఉపాగమత్ . ౧౧
తప్యంతం త మృషిం తత్ర గంధర్వీ పర్యుపాసతే,
సోమదా నామ భద్రంతే ఊర్తిభాతనయా తదా. ౧౨

సాచ తం ప్రణతా భూత్వా శుశ్రూషణపరాయణా,
ఉవాస కాలే ధర్మిషా తస్యా స్తుష్టోఽభవద్గురుః. ౧౩

స చ తాం కాలయోగేన ప్రోవాచ రఘునందన,
పరితుష్టోఽస్మి భద్రం తే కిం కరోమి తవ ప్రియమ్. ౧౪

పరితుష్టం మునిం జ్ఞాత్వా గంధర్వీ మధురస్వరా,

సాధారణముగా జమించుట యనునదియే కష్టసాధ్యము. అందు యావైశ్వర్యాదులు గలదేవత లవరాధము నేసినపుడు వారిని జమించుట చాలగష్టము. అందును మీసూర్యురికిని ఏకరీతిగా నోర్పుగలుగుట మరియు దుర్లభము. అట్టి జమ మీకుఁ గల్గినది. ౩౪

కూఁతురులారా! దానంబునం గల్గుఫలము జమవలనఁ గల్గును. యా గంబులం గల్గునది జమవలనంగల్గును. సత్యంబునం గల్గునది జమవలనం గల్గును. కీర్తివలనం గల్గునది జమవలనఁ గలుగును. ధర్మంబునం గల్గునది జమవలనం గల్గును. జగత్తంతయు జమచేతనే యున్నది. అని కుశనాథుఁడు కొమార్తెలకుఁ జెప్పెను. ౩౫

రాముఁడా! కొమార్తెలను బంపి దేవతాసమానంబగు పరాక్రమంబు గలవాఁడును, మంత్రజ్ఞుఁడు నగునాకుశనాథుఁడు కన్యాప్రదానమును గూర్చి ఈకన్యల నెచ్చట నెప్పు డెవ్వని కిచ్చునది; అని మంత్రులతో నాలోచించెను.

ఈకాలముందే మహాతపం ద్రైయస్థులికపీఠ్యుండై మంచియాచారము గల్గి యుండు చూలియనునొకమహాముని వేదచోదితంబగు తపము నేయుచుండెను.

అప్పు డాచూలి తపము నేయుచుండఁగా డొర్తికకూఁతురైన సోమద యనుగంధర్వస్త్రీ యతనియొద్దకుఁ బోయి యతని నేవింపుచుండెను. రాముఁ డా! నీకు మంగళమగుఁగాక. ౩౬

మిక్కిలి ధార్మికురాలగు నాసోమదయును ఆచూలిని నమస్కరించి యతని కెల్లప్పుడు శుశ్రూష నేయుచుండెను. అంతఁ గొంతకాలమునకు చూలి సంతోషంబు నొందెను. ౩౭

రాముఁడా! ఆచూలియును గాలయోగంబున నేను సంతృప్తుడఁ డైతిని. నీకు మంగళమగుఁగాక! నీకు నేనేమి ప్రియము నేమవలయును. అని యాసోమదతోఁ జెప్పెను. ౩౮

చూలిని సంతసించినవానిగా నెఱింగి మనోహరంబైన కంతస్వరము గల్గి చక్కఁగా మాటలాడుటకుఁ జాలినయాసోమద మిక్కిలియు సంతసించి

ఉవాచ పరమస్త్రితా వాక్యజ్ఞా వాక్యకోవిదమ్. ౧౫
 *లక్ష్మ్యై సముదితో బ్రాహ్మ్యై బ్రహ్మభూతో మహాతపాః,
 బ్రాహ్మేణ తపసా యుక్తం పుత్ర మిచ్ఛామి ధార్మిక. ౧౬

అపతిశ్చాస్మి భద్రం తే భార్యా చాస్మి న కస్యచిత్,
 బ్రాహ్మేణోపగతాయాశ్చ దాతుమర్హసి మే సుతమ్. ౧౭

తస్యాః ప్రసన్నో బ్రహ్మర్షిర్దదౌ పుత్రమనుత్తమమ్,
 బ్రహ్మదత్తి ఇతి ఖ్యాతం మానసం చూచినస్సుతమ్. ౧౮
 స రాజా సౌమదేయస్తు పురీ మధ్యవసత్తదా,
 కాంపిల్యాం పరయా లక్ష్మ్యై దేవరాజో యథా దివమ్. ౧౯

స బుద్ధిం కృతవాన్ రాజా కుశనాభ స్సుధార్మికః,
 బ్రహ్మదత్తాయ కాకుత్స్థ దాతుం కన్యాశతం తదా. ౨౦
 తమాహూయ మహాతేజా బ్రహ్మదత్తం మహీపతిః,
 దదౌ కన్యాశతం రాజా సుప్రతేనాంతరాత్తనా. ౨౧
 యథాక్రమం తతః పాణీన్ జగ్రాహ రఘునందన,
 బ్రహ్మదత్తో మహీపాల స్తాసాం దేవపతి ర్యథా. ౨౨
 స్పృష్టమాత్రే తతః పాణౌ వికుబ్జా విగతజ్వరాః,
 యుక్తాః పరమయా లక్ష్మ్యై బభుః కన్యాశతం తదా. ౨౩
 స దృష్ట్వా వాయునా ముక్తాః కుశనాభో మహీపతిః,
 బభూవ పరమస్త్రితో హర్షం లేభే పునః పునః. ౨౪

* “దీప్యనే పరయా లక్ష్మ్యై” అని పాఠాంతరము.

మాటలాడుటయందు సమర్థుడైన చూళితో నిట్లు చెప్పెను. ౧౫

ధార్మికుడవైన చూళి మహామునీ! నీవు బ్రహ్మవర్చసముచేత నందఱును మించినవాడవు; (నీవు ఉత్కృష్టంబగు బ్రహ్మవర్చసముచే బ్రకాశించుచున్నావు.) బ్రహ్మదేవునకు సరివచ్చువాడవు; మిక్కిలియుఁ దపస్సుకలవాడవు; నాకు బ్రహ్మణశక్తితోఁ గూడినకొడుకు కావలయును. ౧౬

నేను బెనిమిటిలేనిదానను; నీకు మంగళమగుఁగాక; నేనెవ్వనినిం బెండ్లాడినదానను గాను; నిన్న శరణుచొచ్చితిని; నాకుఁ దపోమహిమచేఁ గొడుకు నిష్ఠవలయును. అని సోమద చెప్పెను. ౧౭

బ్రహ్మరీయగు చూళి ప్రసన్నుడై తనమానసమునఁ బుట్టిన బ్రహ్మదత్తుడను సుత్రమపుత్రుని ఆసోమద కిచ్చెను. ౧౮

అకుశనాథుఁడు కన్యాదానముచుఁజరించి యూహించునపుడు సోమదకొడుకైన యా బ్రహ్మదత్తుఁడు సమస్తసూపదలంఁగూడి కాంపిల్యానగరమునందు స్వర్గమునందు దేవేంద్రుఁడంటితే వాసమునీయుంచుండెను. ౧౯

రాముఁడా! అప్పుడు మిక్కిలియుధార్మికుండగు నాకుశనాథ మహారాజు కొమార్తెల నూర్వరిని బ్రహ్మదత్తుని కిచ్చునట్లు నిశ్చయము చేసెను. అం మహాలేఖుండగు కుశనాథమహారాజు ఆ బ్రహ్మదత్తునిం బిలిచి పరమప్రీతంబగు నంతఃకరణంబున వరినిఁ గొమార్తెల నూర్వర నిచ్చెను. ౨౦

రాముఁడా! అంత వైశ్వర్యంబున దేవేంద్రునిబోలిన బ్రహ్మదత్త మహారాజు పరుసగా నాకన్యలనందఱు బాణిగ్రహణముచేసి పెండ్లాడెను.

అంత నా బ్రహ్మదత్తుఁడు హస్తముల నంటినహస్తముననె యాపడుచులు నూర్వరును కుబ్జస్వము విడిచి యంతమాత్రమును బాధలేనివారై పరమకాంతిగల్గి ప్రకాశించిరి. ౨౩

వాయుబాధచే విడువఁబడిన తనకొమార్తెలం జూచి యాకుశనాథ మహారాజు మిక్కిలి సంతసించెను. మఱియు మాటిమాటికిని సంతోషము నొందుచుండెను. ౨౪

కృతోద్వాహంతు రాజానం బ్రహ్మదత్తం మహీపతిః,
 సదారం ప్రేషయామాస సోపాధ్యాయగణం తదా. ౨౫
 సోమదాఽపి సుసంహృష్టా పుత్రస్య సదృశీం క్రియామ్,
 యథాన్యాయంచ గంధర్వీ స్సుమోస్తాః ప్రత్యనందత. ౨౬
 పృష్ట్యా పృష్ట్యా చ తాః కన్యాః కుశనాభం ప్రశస్యచ. ౨౭౪
 ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

చ తు స్త్రింశస్సర్గః

కృతోద్వాహే గతే తస్మిన్ బ్రహ్మదత్తే చ రాఘవ,
 అపుత్రః పుత్రలాభాయ పాత్రీ మిష్టి మకల్పయత్. ౧

ఇష్ట్యాంతు వర్తమానాయాం కుశనాభమహీపతిమ్,
 ఉవాచ పరమోదారః కుశో బ్రహ్మసుత స్తదా. ౨

పుత్రస్తే సదృశః పుత్ర భవిష్యతి సుధార్మికః,
 గాధిం ప్రాప్స్యసి తేన త్వం కీర్తిం లోకే చ శాశ్వతిమ్. 3

ఏవ ముక్త్వా కుశో రామ కుశనాభం మహీపతిమ్,
 జగమాకాశ మావిశ్య బ్రహ్మలోకం సనాతనమ్. ౪
 కస్యచిత్త్వథ కాలస్య కుశనాభస్య ధీమతః,
 జజ్ఞే పరమధర్మిష్టో గాధి రిత్యేవ నామతః. ౫

స పితా మమ కాకుత్స్థ గాధిః పరమధార్మికః,
 కుశవంశ ప్రసూతోఽస్మి కాశిణో రఘునందన. ౬

అప్పుడు కుశనాథమహారాజు వివాహము కాగానే బ్రహ్మదత్తమహారాజును అతనిభార్యలను ఋత్విజులనుగూడఁ గాంపిల్యానగరమున కంపెను.

గంధర్వస్త్రీయైన సోమదయను సంతోషమున నాపడుచులను దాకి దాకి కుశనాథునిఁ బ్రశంసింపుచు తనకొడుకున కనురూపమైనవివాహమును దనకోడండ్రు జాల నభినందించెను.

౨౬౪

ఇది ముప్పదిమూడవసర్గము.

ముప్పదినాల్గవ సర్గము

రాముఁడా ! వివాహము చేసికొని బ్రహ్మదత్తుఁడుపోగానే కుశనాథుడు తనకు కొడుకు లేకుండుటంజేసి కొడుకు గల్గుటకై పుత్రప్రదంబగు పుత్రకామేష్ఠిని జేసెను.

పుత్రకామేష్ఠి జరుగుచుండఁగా నప్పుడు అందఱును మించి యుండు బ్రహ్మపుత్రుండైన కుశుఁడు తనకొడుకైన కుశనాథమహారాజుంజూచి యిట్లని చెప్పెను.

పుత్రుఁడా; మిక్కిలియు ధార్మికుండును గుణములచే నీకు పరివచ్చు వాఁడునగు పుత్రుఁడు నీకుఁగలుగు; అతని పేరు “గాధ” యనంబడును; అతనిచే నీవు కాశ్వతంబగు యశంబునం బొందఁగలవని కుశుఁడు చెప్పెను.

ఈ ప్రకారము కుశనాథమహారాజుతోఁ జెప్పి కుశుఁ డాకాశమార్గంబున కాశ్వతమగు బ్రహ్మహాకమునకుఁ బోయెను.

అంతఁ గొంతకాలము కడచిన పిదప బుద్ధిమంతుఁడగు కుశనాథునకు, కుశుఁడు చెప్పినట్లు గాధియనియే పేరుగల్గినపరమధార్మికుం డగునొకకొడుకు పుట్టెను.

రాముఁడా ! పరమధార్మికుండగు నాగాధికి నేను బుట్టితిని; ఇట్లు కుశవంశమునఁ బుట్టితిఁ గాబట్టి కాశికుండ నైతిని.

౨౬

పూర్వజా భగినీ చాపి మమ రాఘవ సువ్రతా,
నామ్నా సత్యవతీ నామ ఋచీకే ప్రతిపాదితా. ౭

సశరీరా గతా స్వర్గం భర్తార మనువర్తినీ,
కౌశికీ పరమోదారా ప్రవృత్తా చ మహానదీ. ౮

దివ్యా పుణ్యోదకా రమ్యా హిమవంతముపాశ్రితా,
లోకస్య హితకామార్థం ప్రవృత్తా భగినీ మమ. ౯

తతోఽహం హిమవత్పర్వే వసామి నిరతస్సుఖమ్,
భగిన్యాం స్నేహసంయుక్తః కౌశిక్యాం రఘునందన. ౧౦

సా తు సత్యవతీ పుణ్యా సత్యే ధర్మే ప్రతిష్ఠితా,
పతివ్రతా మహాభాగా కౌశికీ సరితాం వరా. ౧౧

అహంహి నియమాద్రామ హిత్యా తాం సముపాగతః,
సిద్ధాశ్రమ మనుప్రాప్య సిద్ధోఽస్మి తవ తేజసా. ౧౨

ఏష రామ మమోత్పత్తిస్త్వస్య వంశస్య కీర్తితా,
దేశస్యచ మహాబాహూ యన్తాం త్వం పరిపృచ్ఛసి. ౧౩

గతోఽర్ధరాత్రః కాకుత్స్థ కథాః కథయతో మమ,
నిద్రామథేహి భద్రం తే మా భూద్విఘ్నోఽధ్వనీహ నః.

నిష్పందా స్తరవస్పర్వే నిలీనా మృగపక్షిణః,
నైశేన తమసా వ్యాప్తా దిశశ్చ రఘునందన. ౧౪

శనైర్వియుజ్యతే సంధ్యా నభో నే త్రైరివావృతమ్,
నక్షత్రతాగాగహనం *జ్యోతిర్భి రవభాసతే. ౧౫

* 'జ్యోతిర్భిరవభాసతే' మహేశ్వరలీలకావ్యము.

రాముడా ! మంచిప్రతము లాచరించిన నాయక్క సత్యపతియను నది ఋచికుండఁబుష్పిని బెండ్లెయినది. 2

ఆసత్యపతి భర్తను సేవింపుచుండి శరీరంబుతో స్వర్గంబు నొందినది; మఱియు నాబిడ పరమోత్కృష్టంబైనకౌశికియను మహానదిగాఁ బ్రవహించినది.

నాభగిని లోకమున కైహికాముష్మికంబులు సిద్ధించుటకై ధివ్యయఁ బరిశుద్ధంబగు జలము గల్గినదియు రమణీయయు నగునదియై హిమవత్సర్వతము నాశ్రయించినది. ౯

రాముడా! కాఁబట్టి నేను భగినియగు కౌశికినిదియందలిన్నేహంబున మిక్కిలియాసక్తితో సుఖముగా హిమవత్సర్వతము దగ్గఱ కౌశికితీరంబున వాసము సేయుచున్నాను. ౧౦

ఆసత్యపతి పరిశుద్ధయైనది; సత్యము భర్తమునం గలది; పతిప్రత; పూజ్యయైనది; నదులలో మేటియై కౌశికియను పేరొందినది. ౧౧

రాముడా ! నేను యోగము సేయుటకై యాకౌశికినదిని విడిచివచ్చి సిద్ధాశ్రమముచేరి యచ్చట నివరాశ్రమంబుచే సిద్ధుండనైతిని. ౧౨

మహాబాహుండవగు రాముడా ! నీవు నన్ను దేనిం జెప్పుచునియుడిగితివో; ఆ నాయుత్పత్తిని నావంశోత్పత్తిని ఈదేశమునుత్పత్తిని దానిసంకయు నీకుం జెప్పితిని. ౧౩

రాముడా ! నే నిట్లు కథలు చెప్పుచుండఁగా రాత్రిలోఁ గొంతనే వ్రేనది; ఇంక నిదురింపుము; నీకు మంగళమగుఁగాక; మనకిచ్చో మార్గమునం దంతరాయము గల్గకుండుఁగాక. ౧౪

రాముడా! పృథ్వీము లన్నియుఁ బక్షిసంచారము లేకుండుటా జేసి కదలకున్నది; మృగములును బక్షులును సంచారము మాని నిదురించినది; దిక్కులన్నియుఁ జీకట్లు గ్రమ్మినవి. ౧౫

రాత్రి మెల్లఁగాఁ గడచినది; ఆకాశము నక్షత్రములచే నిండినదై జ్యోతిష్వంతములగు నేత్రములచే నిండియున్నట్లు ప్రకాశించుచున్నది. ౧౬

ఉత్తిష్ఠతి చ శీతాంశు శ్శశీ లోకతమోనుదః,
హ్లాదయత్ ప్రాణినాం లోకే మనాంసి ప్రభయా విభో ౧౭

నైశాని సర్వభూతాని ప్రచరంతి తతస్తతః,
యక్షరాక్షససంఘాశ్చ రౌద్రాశ్చ పిశితాశనాః. ౧౮

ఏవ ముక్త్వా మహాతేజా విరరామ మహామునిః,
సాధు సాధ్వీతి తం సర్వే మునయో హ్యభ్యపూజయన్. ౧౯

కుశికానా మయం వంశో మహాన్ ధర్మపరస్తదా,
బ్రహ్మోపమా మహాత్మానః కుశవంశ్యా నరోత్తమాః. ౨౦

విశేషేణ భవానేవ విశ్వామిత్రో మహాయశాః,
కాశీ సరితాం శ్రేష్ఠా కులోద్యోతకరీ తవ. ౨౧

ఇతి తైర్నునిశాద్ధూలైః ప్రశస్తః కుశికాత్మజః,
నిద్రాముపాగమచ్ఛ్రీమాన్ శ్రీమానస్తమివాంశుమాన్. ౨౨
రామోఽపి సహసామిత్రః కించిదాగతవిష్టయః,
ప్రశస్య మునిశాద్ధూలం నిద్రాం సముపనేవతే. ౨౩

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, చతుస్త్రింశస్సర్గః.

పంచత్రింశస్సర్గః

ఉపాస్య రాత్రిశేషం తు శోణాకూలే మహర్షిభిః,
నిశాయాం సుప్రభాతాయాం విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత. ౧

రాముడా ! చల్లనికిరణములుకల్గి లోకంబునందలిచీకటిం బోగొట్టుచుండ్రుడును లోకమునందు సమస్తప్రాణుల మనంబులకును సంకసము సేయుచునుదయించుచున్నాడు.

౧౭

రాత్రియందు సంచరించునట్టి గుడ్లగూబలు మొదలగు జంతువులును, భయంకరులై నూనమెయ్యావోరముగాఁగల్గియుండు యక్షులును రాక్షసులును అచ్చటచ్చట సంచరించుచున్నారని విశ్వామిత్రుడు రామునకుఁ జెప్పెను.

ఈప్రకారము చెప్పి మహాప్రభావుండగు విశ్వామిత్రమహాముని యూరకుండెను; అంత మునులందఱు విశ్వామిత్రుని “బాగుబాగు” అని కొనియాడిరి.

౧౮

కుశికులవంశము ఎల్లప్పుడునుం బూజ్యమును ధర్మమును నైనది; క్షతునివంశంబులం బుట్టినపురుషశ్రేష్ఠులందఱు మహాత్ములు; బ్రహ్మచేవునకు సరివచ్చువారలు.

౨౦

అందు విశ్వామిత్రుండగు పేరంబరంగు నీవే యందఱికున్నను అధికమైన కీర్తికలవాడవు; నదిశ్రేష్ఠుడుగు కౌశికి సీమమును మఱియుం బ్రకాశింపఁ జేయుచున్నది. అని మునులు విశ్వామిత్రుని గొనియాడిరి.

౨౧

శ్రీమంతుండగు విశ్వామిత్రు డిట్లు మునిశ్రేష్ఠులచే గొనియాడంబడి శ్రీమంతుండగు సూర్యుం డస్తమించునట్లు నిదురవోయెను.

౨౨

రాముండును లక్ష్మణుండును నిద్రాపరవశులగుటఁజేసి కొంచెముగా నాశ్చర్యమునొంది మార్గాయాసంబున బడలియున్నవారు కావునఁ జక్కఁగా నిదురించిరి.

౨౩

ఇది ముప్పదినాలవసర్గము.

ముప్పదియైదవ సర్గము

విశ్వామిత్రుడు మిగిలినరాత్రి కాలమంతయు శోణనదముగట్టునందు మహర్షులతోఁగూడఁ బరుండియుండి తెల్లవాఱుగానే యిట్లని చెప్పెను.

౧

సుప్రభాతా నిశా రామ పూర్వా సంధ్యా ప్రవర్తతే,
ఉత్తిష్టోత్తిష్ట భద్రం తే గమనాయాభిరోచయ. ౨

తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య కృత్వా పార్వాష్టాకీం క్రియామ్,
గమనం రోచయామాస వాక్యం చేద మువాచహ. 3

అయం శోణశ్శుభజలో గాధః పులినమండితః,
కతరేణ పథా బ్రహ్మ సంతరిష్యామహే వయమ్. ౪

ఏవముక్తస్తు రామేణ విశ్వామిత్రో ఒబ్రవీదిదమ్,
ఏష పంథా మయోద్దిష్టో యేన యాంతి మహర్షయః. ౫

ఏవముక్తా మహర్షయో విశ్వామిత్రేణ ధీమతా,
పశ్యంతస్తే ప్రయాతా వై వనాని వివిధాని చ. ౬
తే గత్వా దూర మధ్వానం గతేర్ధదివసే తదా,
జాహ్నువీం సరితాం శ్రేష్ఠాం దదృశుర్ద్దనిసేవితామ్. ౭

తాం దృష్ట్వా పుణ్యసలీలాం హంససారససేవితామ్,
బభూవుర్ద్దదితాస్సర్వే మునయస్సహరాఘవాః. ౮
తస్మాస్తీరే తతశ్చక్రస్త్ర ఆవాసపరిగ్రహమ్. ౯

తతస్నాత్వా యథాన్యాయం సంతర్ప్య పితృదేవతాః. ౧౦
హుత్వా చైవాగ్నిహోత్రాణి ప్రాశ్య చామృతపద్ధవి,
వివిశుర్జాహ్నువీతీరే శుచౌ ముదితమాససాః,
విశ్వామిత్రం మహాత్మానం పరివార్య సమంతతః. ౧౧

అథ తత్ర తదా రామో విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ . ౧౨

రాముడా! చక్కగా తెల్లవాడినది; ప్రాశస్త్యంభాకాలము ప్రవర్తించుచున్నది; లెప్పులెప్పు; నీకు మంగళమగుగాక; పయనంబగుట కానత్తుడవగు మని విశ్వామిత్రుడు చెప్పెను. 1

రాముడా విశ్వామిత్రునిమాట విని పూర్వాహ్లామందు జేయవలసిన కర్తవ్యములంజేసి పయనముకాదలంచినవాడై యిట్టిని చెప్పెను. 3

ఈశోణనదము మంచిజలము గలది; లాతులేనిది; ఇసుకదిన్నెలచే నలంకరింపబడినది; విశ్వామిత్రుడా! మనము దీని నేమార్గమున దాటుదమని రాముడు చెప్పెను. 4

ఈప్రకారము రాముడు చెప్పగానే విశ్వామిత్రుడు “ఏమార్గమున మునులు పోవుచున్నారో యా మార్గమున దాటువలెనని నాయథిప్తాయము” అని రామునితో చెప్పెను. 5

ఈప్రకారము విశ్వామిత్రుడు చెప్పగానే యామహర్షులు నానా విధంబులగు సరణ్యంబులం జూచుచు బోయిరి. 6

ఆముసులు చాలదూరము పోయి సగముదినము గడచినపిదప మునులచే నేవింపబడినదై నదులలో శ్రేష్ఠమై యందు గంగానదిం జూచిరి. 2

పవిత్రంబైన జలముగల్గి హంసలను బెగ్గురుపక్షులను గూడియున్న యా గంగానదిం జూచి మునులు రామలక్ష్మణులు సందఱును సంతసించిరి. 3

అంతట నాముసులూ గంగానదిగట్టునందు నివాసము గావించిరి. 4

అంత నాముసులు స్నానముచేసి యథాశాస్త్రముగా బిశ్రుతర్పణము చేసి వైశ్వదేవము మొదలగు నన్నిహోత్ర కార్యములు నిర్వర్తించి హోమము నేయంగా మిగిలిన యమృతమువంటి హవిశ్వును భుజించి సంతృప్తులై పరిశుద్ధంబగు గంగానదిగట్టునందు మహాత్ముడగు విశ్వామిత్రుని జాట్టును బరివేష్టించి కూర్చుండిరి. 5-౧౦౫

అంత నచ్చట నప్పు డారాముడు విశ్వామిత్రునిం జూచి యిట్టిని యడిగెను. ౧౧

భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛామి గజ్ఞాం త్రిపథగాం నదీమ్,
త్రైలోక్యం కథ మాక్రమ్య గతా నదనదీపతిమ్. ౧౨

చోదితో రామవాక్యేన విశ్వామిత్రో మహామునిః,
వృద్ధిం జన్త చ గజ్ఞాయా వక్తు మే వోపచక్రమే. ౧౩

శైలేన్ద్రో హిమవాన్ నామ ధాతునామాకరో మహాన్,
తస్య కన్యాద్వయం రామ రూపేణాప్రతిమం భువి. ౧౪

యా మేరుదుహితా రామ తయోర్దాతా సుమధ్యమా,
నామ్నా మనోరమా నామ పత్నీ హిమవతః ప్రియా. ౧౫

తస్యాం గంగేయమభవజ్జ్యేష్ఠా హిమవతస్సుతా,
ఉమా నామ ద్వితీయాఽభూన్నామ్నా తస్యైవ రాఘవ. ౧౬

అథ జ్యేష్ఠాం సురాస్సర్వే దేవతార్థచిక్రయా,
శైలేన్ద్రం వరయామాసుర్దజ్ఞాం త్రిపథగాం నదీమ్. ౧౭

దదౌ ధర్షణ హిమవాన్ తనయాం లోకపావనీమ్,
స్వచ్ఛన్దపథగాం గజ్ఞాం త్రైలోక్యహితకామ్యయా. ౧౮

ప్రతిగృహ్య తతో దేవా స్త్రిలోకహితకారిణః,
గజ్ఞామాదాయ తేఽగచ్ఛన్ కృతార్థేనాంతరాత్తనా. ౧౯

యా చాన్యా శైలదుహితా కన్యాఽఽసీద్రఘునన్దన,
ఉగ్రం సా వ్రత మాస్థాయ తపస్తేపే తపోధనా. ౨౦

భగవంతుడవైన విశ్వామిత్రుడా! మూడుమార్గములం బోవునట్టి గంగానదివృత్తాంతమును వినఁగోరెదను; గంగానది యెట్లు ముట్టోకంబుల నాక్రమించి సముద్రసింబొందినదో దానిం జెప్పుము. అని రాముఁ డడిగెను. ౧౨

మహామునియగు విశ్వామిత్రుం డిట్లు రామునిమాటచేఁ బ్రేరేపింపఁబడి గంగానది యెట్లు పుట్టినదో యెట్లుభివృద్ధిబొందినదో యావృత్తాంతమంశయఁ జెప్పం దొడంగెను. ౧౩

గైరికాదిధాతువులచే నిండిఁపిమవంతుఁ డనెడువర్షతరాజు కలఁడు; ఆ పిమవంతునకు రూపంబున భూమియం దెచ్చటను బ్రతిలేసినొమాత్రై లిద్దఱు కలరు. ౧౪

మేరువర్షతపుత్రియై మంచినడుముగల్గి పిమవంతునకుఁ బ్రియపత్నియై యుండు మనోరమ యనునది యాయుద్దఱును దట్టయైనది. ౧౫

ఆమనోరమయందు పిమవంతున కీగంగానది శ్రేష్ఠపుత్రిగాఁ బుట్టినది; ఆతనికే రెండవకొమార్తై ఉపయోగనది పుట్టినది. ౧౬

అంత దేవ లంకయు సమకార్యము సిద్ధిచుటకై పిమవంతుఁ యొద్దకుఁ బోయి త్రిషుగ యగుగంగానది సిన్చుని యడిగిరి. ౧౭

పిమవంతుఁడు ముట్టోకంబుల హితంబుగోరి యాచకులయాశ వృద్ధిమనోరుఁ దగదనఁధర్మం బవలంబించి లోకంబులఁ బరిశుద్ధములుగాఁ జేయునదియొ యథేచ్ఛముగా సంచరించుటకుం జాలినదియు నగుతనకొమార్తయైన గంగానదిని దేవతల కిచ్చెను. ౧౮

ముట్టోకంబులకును హితము నేయునట్టిదేవతలు పిమవంతుం డివ్వగాఁ బుచ్చుకొని గంగదీసికొని కృతార్థులై పోయిరి. ౧౯

రాముఁడా! పెండ్లిగాకయుండిన పిమవంతుని రెండవకూతురైన యమయును తనస్సే ధనముగానెంచి భయంకరమగు నియమం బవలంబించి తనము జేసెను. ౨౦

ఉగ్రేణ తపసా యుక్తాం దదౌ శైలవరస్సుతామ్,
దుద్రాయాప్రతిరూపాయ ఉమాం లోకనమస్కృతామ్. ౨౧

ఏతే తే శైలరాజస్య సుతే లోకనమస్కృతే,
గంగా చ సరితాం శ్రేష్ఠా ఉమాదేవీ చ రాఘవ. ౨౨

ఏత త్రై సర్వమాఖ్యాతం యథా త్రిపథగా నదీ,
ఖం గతా ప్రథమం తాత గతిం గతిమతాం వర. ౨౩

నైషా సురనదీ రమ్యా శైలేంద్రస్య సుతా తదా,
సురలోకం సమారూఢా విపాసా జలవాహినీ. ౨౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, పంచత్రింశస్సర్గః.

ష ట్త్రి ం శ స్స ర్గః.

ఉక్తవాక్యే మునౌ తస్మిన్నుభౌ రాఘవలక్ష్మణౌ,
ప్రతినంద్య కథాం వీరాపూచతుర్ద్దనిపుంగవమ్. ౧

ధర్మయుక్తమిదం బ్రహ్మ కథితం పరమం త్వయా,
దుహితుశ్చైలరాజస్య జ్యేష్ఠాయా వక్తుమర్హసి,
విస్తరం విస్తరజ్ఞోఽసి దివ్యమానుషసంభవమ్. ౨౪

త్రీ పథో హేతునా కేన స్థావయేల్లోకపావనీ. ౩

కథం గంగా త్రిపథగా విశ్రుతా సరిదుత్తమా,
త్రిషు లోకేషు ధర్మజ్ఞ కర్తృభిరైవై స్సమన్వితా. ౪

తథా బ్రువతి కాకుత్స్థే విశ్వామిత్రస్తపోధనః,
నిఖలేన కథాం సర్వామృషిమధ్యే న్యవేదయత్. ౫

హిమవంతుడు లోకంబులచే నమస్కరింపఁబడినచే భయంకరమగు తపమునేయుచున్న తనకూతురగు నుమాదేవిని సౌందర్యముగల శివున కొసంగెను. ౨౧

రాముడా! నదులలో శ్రేష్ఠయైనగంగయును, శివునిభార్యయైన యుమయును లోకములచే నమస్కరింపఁబడుచున్నట్టి వీగలిర్వురును హిమ వంతుని కూతురులు. ౨౨

సుందరమైన నడకగలవారిలో శ్రేష్ఠుడవైన రాముడా! గంగానది యెట్లు మొదట నాకాశమునొందినదో ఆవృత్తాంతమంతయును నీకుఁజెప్పితిని.

ఆబృదు మనోహరయై పాపములేక యెల్లప్పుడును నీళ్లుగలిగి పాఱు చుండు హిమవంతునికూతురైన గంగ దేవతానదియై దేవలోకము నొందినది.

ఇది ముప్పదియైదవసర్గము.

ముప్పదియాఱవ సర్గము

ఆవిశ్వామిత్రుం డెట్లుచెప్పఁగానే పరాక్రమశాలులగు రామలక్ష్మణు లిర్వురు నాకథను క్లాఘించి మనిశ్రేష్ఠుండగు నావిశ్వామిత్రుం జూచి యిట్లు చెప్పిరి. ౧

విశ్వామిత్రుడా! ధర్మిష్ఠులును శ్రేష్ఠంబునగు హిమవంతుని పెద్ద కూతురైన గంగానదివృత్తాంత మింతమాత్రము చెప్పితివి; ఇంక నాగంగకు సర్గములోను భూమిలోను గగ్గిన వృత్తాంతమంతయు సవిస్తరముగాఁ జెప్ప వలయు; నీ విట్టికథలు సవిస్తరముగా నెఱుంగుదువు. ౨

ఏకారణముచేత లోకపావనియగు గంగానది మూఁడుమార్గంబులు గల్గి ప్రవహించినది? 3

ధర్మంబులనెఱిగిన విశ్వామిత్రుడా! త్రిపథగయైన గంగానది ఎట్లు ఏకార్యములుచేసి ముల్లోకంబులందును నదీశ్రేష్ఠయై ప్రసీధి నొందినది? ఈవృత్తాంతమంతయు నాకుఁ జెప్పవని రాముఁడు చెప్పెను. ౪

రాముం డెట్లుచెప్పఁగానే తపోధనుం డగువిశ్వామిత్రుఁడు గంగానది కథ యంతయును సాకల్యంబుగా ఋషులనడుమఁ జెప్పెను. ౫

పురా రామ కృతోద్వాహా నీలకంఠో మహాతపాః,
నృప్త్యా చ స్పృహయా దేవీం మైథునాయోపచక్రమే. ౬

శితికంఠస్య దేవస్య దివ్యం వర్షశతం గతమ్,
న చాపి తనయో రామ తస్యామాసీత్పరంతప. ౭

తతో దేవా *స్సముద్విగ్నాః పితామహపురోగమాః,
యదిహాత్పద్యతే భూతం కస్తత్ప్రీతి సహిష్యతే. ౮
అభిగమ్య సురాస్సు ర్వే ప్రణిపత్యేదమబ్రువన్.
దేవదేవ మహాదేవ లోకస్యాస్య హితే రతః,
సురాణాం ప్రణిపాతేన ప్రసాదం కర్తుమ్హుసి. ౯౪

న లోకా ధారయిష్యంతి తవ తేజస్సురోత్తమ,
బ్రాహ్మణ తపసా యుక్తో దేవ్యా సహ శశ్వ ౧౦౪

త్రైలోక్యహితకామాం తేజ సేజసి ధారయ. ౧౧

దేవశానాం వచశ్శుత్వా సర్వలోకమహేశ్వరః,
బాధమిత్థ్యబ్రవీత్సర్వా పునశ్చేదమువాచ హ. ౧౨
ధారయిష్యామ్యహం తేజ సేజస్యేవ సహోమయా,
ప్రేమాః పృథివీ చైవ నిర్వాణమధిగచ్ఛతు. ౧౩

యదచం యుధితం స్థానాన్దమ తేజో హ్యనుత్తమమ్,
ధారయిష్యతే కస్తన్తే బ్రువంతు సురసత్తమాః. ౧౪

*“భయోద్విగ్నాః” అని మహేశ్వరతీర్థపాఠము.

రాముడా! మునుపు అధికంబగు తపముగల నీలకంఠుడైన శివుండు వివాహముచేసికొని భార్యయైన పార్వతింజూచి యానగొని సంభోగమునేయ నారంభించెను.

శత్రువులం దపింపఁజేయు రాముడా! శివుం డిట్లు క్రీడింపుచుండఁ గానే దివ్యసంపత్సరంబును నూఱు గడచినవి; అప్పుడును బార్వతియందుఁ గొడుగు పుట్టలేదు.

అంత బ్రహ్మదేవుండు మున్నుగాఁగల దేవతలు “ఈపార్వతియందుఁ బుట్టుభూతము నెవ్వఁడు సహింపఁగలం” డని భయంబు నొందిరి.

దేవతలందఱు శివునియొద్దకుఁబోయి నమస్కరించి యిట్టని చెప్పిరి. అప్పు టొకహిశంబునం దాసక్తుడవు దేవతలకును దేవుడవు నగుశివుడా! దేవతలమైన మేమందఱును నీకు నమస్కారము చేసెదము; నీవు మాయం దను గ్రహము నీయవలయును.

దేవతాశ్రేష్ఠుడ వగుశివుడా! నీతేజస్సునంబుట్టిన పుత్రుని అొకం బులు ధరింపలేవు! కావున నీవు వేదోక్తంబగు యోగంబవలంబించి పార్వతీ దేవిం గూడి తపం బాచరింపుము.

మూఁడుఅొకంబులకును మేలు గల్గుటకై రేతస్సును దేహంబునంకె ధరింపుము! విడువవలదని దేవతలు చెప్పిరి.

దేవతలమాట విని సమస్తఅొకంబులకును మహేశ్వరుండగు శివుండు “మంచిది” అని చెప్పి మఱుల నాదేవతల నందఱంజూచి యిట్టని పలికెను.

నేను శరీరమందే రేతస్సును ధరించెదను; అలాగే పార్వతియును శరీరమందే శోణితమును ధరింపఁగలదు; దేవతలును సమస్తఅొకంబులును సౌఖ్యంబు నొందెడుగాక.

అయితే ఇప్పుడు రేతస్సుండు స్థానంబునుండి జాతిన శ్రేష్ఠమయిన నారేతస్సు నెవ్వఁడు ధరింపనోవును? దేవతలు నాకు గీనిం జెప్పవలయునని శివుండు చెప్పెను.

ఏవముక్తాస్సురాస్సర్వే ప్రత్యూచర్వృషభధ్వజమ్,
యత్తేజః తుభితం హ్యేతత్తథరా ధారయిష్యతి. ౧౫

ఏవముక్తాస్సురపతిః ప్రముమోచ మహీతలే,
తేజసా పృథివీ యేన వ్యాస్తా సగిరికాననా. ౧౬

తతో దేవాః పునరిదమూచుశ్చాథ హుతాశనమ్,
ప్రవిశ త్వం మహాతేజో రౌద్రం వాయుసమన్వితః. ౧౭

తదగ్నినా పునర్వాన్తం సంజాతశ్చేత్పరవత్సతః,
దివ్యం శరవణం చైవ పాపకాదిత్యసన్నిభమ్. ౧౮
యత్ర జాతో మహాతేజః కార్తికేయోఽగ్నిసంభవః. ౧౯౪

అథోమాం చ శివం చైవ దేవాస్సర్విగణాస్తదా,
పూజయామాసురత్యగ్ం సుప్రీతమనసస్తతః. ౧౯౪
అథ శైలసుతా రామ త్రిదశానిదమబ్రవీత్,
సమన్యూతశ్చస్వర్వాన్ క్రోధసంక్తలోచనా. ౨౦౪

యస్తాన్నివారితా చైవ సంగతిః పుత్రకామ్యయా,
అపత్యం నేషు దారేషు తస్తాన్నోత్పాదయిష్యథ. ౨౧౪
అద్య ప్రభృతి యుష్టాకమప్రజాస్సంతు ప్తయః, ౨౨

ఏవముక్త్యా సురాన్ సర్వాన్ శశాప పృథివీమపి. ౨౨౪

అవనే నైకరూపా త్వం బహుభార్యా భవిష్యసి. ౨౩
న చ పుత్రకృతాం ప్రీతిం మతోక్రిధకలుషీకృతా, ౨౩

ఇట్లు శివుడు చెప్పగా దేవతలందఱును “జలించిన రేతస్సును భూమి ధరింపఁగలదు” అని శివునితోఁ జెప్పిరి. ౧౫

దేవతలకుఁ బ్రభువైనశివుండు దేవతలమాట విని రేతస్సును భూమి మీఁద విడిచెను. ఆరేతస్సు వర్షతములతో నరణ్యములతోనుం గూడియున్న భూమియంతయు వ్యాపించెను. ౧౬

అంత నారేతస్సు భూమియంతయు వ్యాపించినందున భయపడి దేవత లగ్ని కేవునిఁగాంచి “నీవు వాయువుగూడి యీశ్వరరేతస్సును బ్రవేశించుము.” అని మాటిమాటికిఁ జెప్పిరి. ౧౭

ఆరేతస్సు అగ్నిదేవునిచే వ్యాపింపబడినదై శ్వేతఋతముగా వైనది. అంత నిప్పుతోను సూర్యునితోను సమానమైన దివ్యమగు జెల్లువనమైనది. ఆ జెల్లువనమునందేవుహా లేజుండగు కమరస్వామి పుట్టెను. అతనికిఁ గృత్తికలు పాలిచ్చి పెంచినందున గార్తీకేయుండని పేరుగల్గెను. అగ్నిదేవునిచే ధరింపఁ బడినందున నతం డగ్నిపుత్రుం డనంబడెను. ౧౮

అంత నప్పుడు దేవతలును ఋషులును మిక్కిలియు సంతసించి పార్వతీవర మేశ్వరుల నధికముగాఁ జూచించిరి. ౧౯

రాముఁడా! అంతఁ బార్వతీదేవి కోపించి యెఱ్ఱుకొండతో దేవతల నందఱును శపించెను. ౨౦

మీరు పుత్రేచ్ఛచే జేయఁబడుచున్న సంభోగమును నిలిపించితిరి. కావున మీకు స్వభార్యలయందు సంతానము కలుగదు. ౨౧

ఇది మొదలు మీభార్యలకు సంతానము లేక పోవుఁగాక యని పాపి దేవతల శపించెను. ౨౨

ఆపార్వతి యీ ప్రకారము దేవతల శపించి భూమినొగూడ శపించెను. ౨౩

ఓభూమీ! నీవు నానావిధరూపములు గల్గి బహురాజులకు భార్యవు కాఁగలవు. దుష్టబుద్ధిగల భూమీ! నీవు నాకుఁ గొడుకుగల్గుట కిచ్చగింపకుండు

ప్రాప్స్యసి త్వం సుదుర్దేధే మమ పుత్రమనిచ్ఛతీ. ౨౪

తాన్ సర్వాన్ ప్రీలితాన్ దృష్ట్వా సురాన్ సురపతిస్తదా,
గమనాయోపచక్రామ దిశం వరుణసాలితామ్. ౨౫

స గత్వా తప ఆతిష్ఠత్వాశ్చేత్తస్యోత్తరే*గిరా,
హిమవత్ప్రభవే శృంగే దేవ్యా సహ మహేశ్వరః. ౨౬

ఏష తే విస్తరో రామ శైలపుత్ర్యా నివేదితః,
గంగాయాః ప్రభవం చైవ శృణు మే సహలక్షణః. ౨౭

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, షష్టీంశస్సర్గః.

సప్తత్రింశస్సర్గః

తవ్యమానే తపో దేవే దేవాస్సర్విగణాః పురా,
నేనాపతిమభీష్మంతః పితామహముపాగమన్. ౧

తతోఽబ్రువన్ సురాస్సర్వే భగవంతం పితామహమ్,
ప్రణీత్య సురాస్సర్వే సేంద్రాస్సాగ్నిపురోగమాః. ౨

యో నస్సేనాపతిర్దేవ దత్తో భగవతా పురా,
తపః పరమమాస్థాయ తవ్యతే స్త సహోమమూ. ౩

యద్రానంతరం కార్యం లోకానాం హితకామ్యయా,
సంవిధత్స్వ విధానజ్ఞ త్వం హి నః పరమా గతిః, ౪

దేవతానాం వచశ్శ్రుత్వా సర్వలోకపితామహః,

టంజేసి నాకోపంబున నీవెప్పుడును గొడుగువలనం గల్గుసంతోషంబు నొందలేవని భూమిని శపించెను. ౨౩, ౨౪

ఆదేశత లందఱు సిగ్గుబొందియుండుటం జూచి దేవతలకుఁ బ్రభువైన శివుండప్పుడు పరుణపాలితం బగువశ్చిమదిక్కునకుఁ బోయెను. ౨౫

ఆమహేశ్వరుండుపోయి యుత్తరపుదిక్కున నుండు హిమవత్పర్వతము నందు, ఆపర్వతముపార్శ్వమునందుండు నొకశిఖరంబునఁ బార్వతీదేవితోఁ దపమునీయ నారంభించెను. ౨౬

రాముడా! నీకీప్రకాశము పార్వతీదేవికథను వివరముగాఁ జెప్పితిని. ఇంక గంగానదివలన గుమారస్వామి పుట్టినవృత్తాంతము నెప్పెద లత్తఱునితోఁ గూడ వినుము. (ఆని మహేశ్వరతీర్థాభిప్రాయము). ఇంక గంగానదీప్రభావము నెప్పెద లత్తఱునితోఁ గూడ వినుము. (ఆని గోవిందరాజాభిప్రాయము.)

ఇది ముప్పదియాజవ సర్గము.

ముప్పదియేడవ సర్గము

ఇట్లు శివుండు తపస్సు సేయుచుండఁగా దేవతలును ఋషులును సేవా పరినిగోరి బ్రహ్మదేవునియొద్దకుఁ బోయిరి. ౧

అంతఁ గన్గి మన్నుగాఁగల దేవతలందఱును దేవేంద్రుని గూడి బ్రహ్మదేవునకు నమస్కరించి యిట్లని చెప్పిరి. ౨

బ్రహ్మదేవుడా! భగవంతుండ పని నీవు మునుపు మాకెవ్వని సేవా నాయకునిగా నిచ్చితివో; ఆద్యుండిపుడు పార్వతీదేవిగూడి పరమం బయిన తపము సేయుచున్నాఁడు. ౩

ఉపాయజ్ఞుండవగు బ్రహ్మదేవుడా! యీవిషయంబునం దింక నేమి సేయవలయునో లోకంబులకు మేలు గల్గుటకై దానిదాని నాలోచింపుము. మాకుఁ బరమగతిని నీవేకదా! అని దేవతలు బ్రహ్మదేవునితోఁ జెప్పిరి. ౪

దేవతలమాట విని సమస్తలోకంబులకును బితామహుండగు బ్రహ్మదేవుండు మధురంబులగు మాటలచేనోదార్చుచు దేవతలంజూచియిట్లనిచెప్పెను.

సాంత్వయన్తధురై ర్వాక్యైస్త్రిదశానిదమబ్రవీత్. ౫
 శైలపుత్రాన్యదుక్తం తన్న ప్రజాస్యథ పత్నిషు,
 తస్యా వచనమక్లిప్తం సత్యమేతన్న సంశయః. ౬

ఇయమాకాశగా గంగా యస్యాం పుత్రం హుతాశనః,
 జనయిష్యతి దేవానాం నేనాపతిమరిందమమ్. ౭
 జ్యేష్ఠా శైలేంద్రదుహితా మానయిష్యతి తత్సుతమ్,
 ఉమాయాస్తద్భహుమతం భవిష్యతి న సంశయః. ౮

తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య కృతార్థా రఘునందన,
 ప్రణిపత్య సురాస్వర్వే పితామహమపూజయన్. ౯
 తే గత్వా పర్వతం రామ కైలాసం ధాతుమండితమ్,
 అగ్నిం నియోజయామాసుః పుత్రార్థం సర్వదేవతాః. ౧౦
 దేవకార్య మిదం దేవ సంవిధత్స్వ హుతాశన,
 శైలపుత్రాన్యం మహాతేజో గంగాయాం తేజ ఉత్సృజ. ౧౧

దేవతానాం ప్రతిజ్ఞాయ గంగామభ్యేత్య పావకః,
 గర్భం ధారయ వై దేవి దేవతానామిదం ప్రియమ్. ౧౨
 తస్య తద్విచనం శ్రుత్వా దివ్యం రూపమధారయత్,
 దృష్ట్వా తన్తహిమానం స సమంతాదవకీర్యత. ౧౩

సమంతతస్తదా దేవీమభ్యషిందత పావకః,
 సర్వస్తోతాంసి పూర్ణాని గంగాయా రఘునందన. ౧౪

తమువాచ తతో గంగా సర్వదేవపురోహితమ్,

పార్వతీదేవి మిమ్ము శపించినందువలన మీరలు భార్యలయందు సంతానము గలిగింపలేదు; పార్వతీదేవిమాట వ్యర్థము కానేరదు; నేను జెప్పినది సత్యము. ఇందు సందియము లేదు. ౬

ఇదిగో! ఆకాశమందు దిరుగుగంగానది దీనియం దగ్నిదేవుడు శత్రుల నడగఁ ద్రొక్కం జాలినదేవసేనాపతియగు కొడుకును బుట్టింపఁ గలఁడు. ౭

హిమవంతుని జ్యేష్ఠపుత్రియగు గంగానది యాయగ్నిదేవునిచే నుంచఁ బడినగర్భమును బహుమానపూర్వకముగా ధరింపఁగలదు. ఆట్లక్కడ ధరించుట పార్వతికిని మిక్కిలి యిష్టముగా నుండునని బ్రహ్మదేవుడుదేవతలకుఁజెప్పెను.

రాముడా! దేవతలందఱు సాబ్రహ్మదేవునిమాట విని కృతార్థులై యా బ్రహ్మదేవుని నమస్కరించిరి. ౮

రాముడా! ఆదేవతలందఱు ధాతువులచే నిండియుండు కైలాసపర్వత మునకుఁబోయి కొడుకుఁ బుట్టింపుచుని యగ్నిదేవు నాజ్ఞాపించిరి. ౧౦

అగ్నిహోత్రుడా! నీవీదేవకార్యమును జేయుము; హిమవంతుని కొమార్తెయగు గంగఁబుండు నీవు ధరించియుండు శివునిరేతస్సును విడువు మని దేవత లాజ్ఞాపించిరి. ౧౧

అగ్నిదేవుడు దేవతలమాట నంగీకరించి గంగయొద్దకుఁబోయి “నీవు గర్భమును ధరింపుము. ఇది దేవతలకుఁ బ్రియము” అని చెప్పెను. ౧౨

ఆయగ్నిదేవుడు చెప్పినమాటవిని గంగానది సదీరూపమును విడిచి దివ్యమైన స్త్రీరూపమును ధరించెను. అగ్నియు సాగంగసౌందర్యాతిశయముగా జూచి కామంబున సర్వానయనంబులవలనను రేతస్సును విడిచెను. ౧౩

రాముడా! అప్పు డగ్నిహోత్రుడు గంగను ఆవయవములందంతలను రేతస్సు వ్యాపించునట్లు దడిపెను; అంత గంగానదియంద్రియము లన్నియు రేతస్సుచే నిండినవి. ౧౪

అంత గంగాదేవి ఆరేతస్సుజేడిమిచే దహింపఁబడి మిక్కిలి దుఃఖము

అశక్తా ధారణే దేన తవ తేజస్సముద్భవమ్. ౧౫

దహ్యామానాగ్నినా తేన సంప్రవృథితచేతనా. ౧౫౪

అథాబ్రవీదిదం గంగాం సర్వదేవహుతాశనః,
ఐహ హైమవతే పాదే గర్భోఽయం సన్నివేశ్యతామ్. ౧౬౪

శ్రుత్వా త్వగ్నివచో గంగా తం గర్భమతిభాస్వరమ్,
ఉత్సస్త్వ మహాతేజస్సోక్రితోభ్యో హి తదాఽనఘ. ౧౭౪

యదస్యా నిగతం తస్మాత్తత్తజాంబూనదప్రభమ్,
కాంచనం ధరణీం స్త్రాపం హిరణ్యమమలం శుభమ్. ౧౮౪

తామ్రం కార్ణాయసం చైవ శైశ్ణవ్యదే వాభ్యజాయత,
మలం తస్మాభవత్తత్ర త్రపునీనకమేవ చ. ౧౯౪
తదేతద్ధరణీం ప్రాప్య నానాధాతురవధత. ౨౦

నిక్షుప్తమాల్రే గర్భేశు తేజోభిరభిరంజితమ్,
సర్వం పర్వతపన్నధం సౌవర్ణమభవద్వనమ్. ౨౧
జాతరూపమితి ఖ్యాతం తదాప్రభృతి రాఘవ,
సువర్ణం పురుషవ్యాఘ్రౌ హుతాశనమప్రభమ్. ౨౨

తృణవృక్షలకాగుల్మం సర్వం భవతి కాంచనమ్. ౨౩౪

తం కుమారం తతో జాతం సేంద్రాపుహ మరుద్గణాః,

నొంది “అగ్నివేపుడా ! నీరేశస్సు అప్పటప్పటికి వృద్ధిబొందుచున్నది. నేను దాని ధరింపనోపను” అని సమస్తదేవతలకును బురోహితుండగు నగ్ని దేవునితో జెప్పెను. ౧౫,౧౫౪

అంత సమస్తదేవతలం గూర్చి హుతంబగుదాని భుజించునట్టి యగ్ని దేవుడు “హిమవత్పర్వత పాదమం దీగర్భము నుంచును” అని గంగతో జెప్పెను. ౧౬౪

మహాలేఖాదేవు నిష్పాపుడవు కగురాముడా ! గంగానది యగ్ని నంట విసి యప్పుడు పరమభాస్వరాబగు నాగర్భంబు నిగ్రయములలన విస్మరించెను. ౧౭౪

ఈ గంగనూడి బయలువెడలిన రేశస్సు భూమిమీదల బడుటవలన గరగింపబడి పరిశుద్ధమై యుండు బంగారముతోని బంగారమును నిర్మలము మౌళికరమునగు పెడియును బుట్టినది. ౧౮౪

అక్కడ ఆరేశస్సు బంగారమువలన గాగియు నల్లని యినుమును బుట్టినవి; ఆరేశస్సు మలము గంగయుగాను నీనయుగాను అయినది. ౧౯౪

ఇట్లు గంగచే విడువ బడినయారేశస్సు భూమిమీద నాకావిధములగ ధాతువులై వృద్ధిబొందినది. ౨౦

గంగ గర్భమునుంచి మార్మముననే శ్వేతగర్వముగ మెలిచి టెల్లంబామౌళికం దాని నంటుట వ్యాపింపబడి నుచ్చయమైనది. ౨౧

పురుషశ్రేష్ఠుడవగు రాముడా ! అప్పుడు బంగారము పుట్టినది కాబట్టి అవిమొనలు నిప్పుతో సరివచ్చుకాంతిగలశ్రేష్ఠమై బంగారము “బాతరూపము (పుట్టినరూపముగలది)” అని పేర్కొనబడినది. ౨౨

ఆవనమందిలి శృణుములూ పృశుములూ దీరెలును బోదలును అగ్ని యును బంగారమైనవి. ౨౩౪

గంగగర్భమును విడువగా బుట్టినకుమారుని ఇంద్రుడుమున్నగు దేవ

క్షీరసంభావనార్థాయ కృత్తికాస్సమయోజయన్.

౨౩౪

తాః క్షీరం జాతమాత్రస్య కృత్వా సమయముత్తమమ్,
దయః పుత్రోయమస్తాకం సర్వాసామితి నిశ్చితాః.

౨౪౪

తతస్తు దేవతాస్సర్వాః కార్తికేయ ఇతి బ్రువన్,
పుత్రస్తైరిలోక్యవిఖ్యాతో భవిష్యతి న సంశయః.
తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా స్కన్నం గర్భపరిశ్రవే,
స్నాపయన్ పరయా లక్ష్మ్యో దీప్యమానం యథానలమ్.

౨౬౪

స్కంద ఇత్యుబ్రువన్ దేవాస్కన్నం గర్భపరిశ్రవత్,
కార్తికేయం మహాభాగం కాకుత్స్థ జ్వలనోఽమమ్.

౨౭౪

స్రాదుర్భూతం తతః క్షీరం కృత్తికానామనుత్తమమ్,
షణ్ణాం షడాననో భూత్వా జగ్రాహ స్తజం పయః.
గృహీత్వా క్షీర మేకాక్షం సుకుమారవపుస్తదా,
అజయత్స్వేన వీర్యేణ దైత్యసేనాగణాన్ విభుః.

౨౯౪

సురసేనాగణపతిం తతస్తమతులద్యుతిమ్,
అభ్యషింఞన్ సురగణాస్సమేత్యాగ్నిపురోగమాః.
ఏష తే రామ గంగాయా విస్తరోఽభిహితో మయా,
కుమారసంభవశ్చైవ ధన్యః పుణ్యస్తథైవ చ.

౩౧౪

భక్తశ్చ యః కార్తికేయే కాకుత్స్థ భువి మానవః,

తలు కృత్రికలదఱుం గూడి యొక్కటిగాఁ బాలిచ్చి పెంచుదురని కృత్రికలతోఁ జెప్పిరి. ౨౩౪

ఆకృత్రికలు “ఈశిశువు మాకందఱుకును బుత్రుండయ్యెడి” నని దేవశిల ముందఱ శ్రేష్ఠమైన సంకేతముచేసికొని పుట్టిసట్టుగానే యన్నట్టి యాశిశువునకుఁ బాలిచ్చిరి. ౨౪౪

అంత దేవతలందఱు “ఈమమారుండు కార్తికేయుండని ముల్లోకంబులందును బ్రసిద్ధుండు కాఁగలఁడు; సందియములేదు” అని చెప్పిరి. ౨౫౪

ఆదేవతలమాట విని యాకృత్రికలు గర్భస్రావముగుచుండగా నేలంబడి అన్నిహోత్రుఁడుం బోలె నధికంబగుకాంతిచే బ్రకాశించుచున్న యాశిశువును స్నానముచేయించిరి. ౨౬౪

రామఁడా ! దేవతలు మహాభాగుండును నిప్పుతో సరివచ్చువాఁడునగు కృత్రికలకొడుగు గర్భస్రావమునం బడినవాఁడు కావున నతనికి స్కందుండుని పేరిడిరి. ౨౭౪

స్నానముచేయించినంతట గృత్రికల స్తనంబులందుఁ బాలుపుట్టినది; ఆశిశువును ఆఱుముఖములవాఁడయి యార్చ్యురికృత్రికలయొ స్తన్యమునుద్రాగెను.

అంత నాకమారుండు ఒక్కఁడైనబు స్తన్యం బాతఁగూఁ ద్రాచి కోమలబగు దేహముగలవాఁడైనను బరమేశ్వరపుత్రుం డగుటంజేసి తానును లోకవిభుండుకావున తపవరాక్రమంబున నె రాక్షససేనాసమూహంబుల జయించెను.

అంత నన్నిమున్నగుదేవతలందఱువచ్చి సరిలేనికాంతిం గ్రాల్చున్న యా కుమారుని దేవసేవిల కన్నింటి కధిపతిగా నభిషేకించిరి. ౩౦౪

రామఁడా ! నీకు నేను ధన్యంబును బుణ్యమునగు గంగానదికి స్వర్గమందు జరిగినవృత్తాంతమును ఆలాగే ధన్యమఁ బుణ్యమునగు కుమారస్వామి యుత్పత్తియుం జెప్పిని. ౩౧౪

రామఁడా! భూమియం దే మనుష్యుండు కుమారస్వామియందు భక్తిగలిగియుండునో; అతం డిచ్చట దీర్ఘాయుస్సు గలిగి పుత్రపౌత్రులం గూడి

అయుష్మాన్ పుత్రపౌత్రైశ్చ సుందసాలోక్యతాం ప్రజేత్.

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, సప్తత్రింశస్సర్గః

అష్టత్రింశస్సర్గః.

తాం కథాం కాశికో రామే నివేగ్య కుశికాక్షజః,

పునరేవాపగం వాక్యం కాకుత్స్థమిదమబ్రవీత్.

౧

అయోధ్యాధిపతిశ్శూరః పూర్వమూసీన్మరాధిపః,

సగరో నామ ధర్మాత్మా ప్రజాకామస్స చాన్ద్రజః.

౨

వైదర్భదుహితా రామ కేశినీ నామ నామతః,

జ్యేష్ఠా సగరవత్నీ సా ధర్మిష్ఠా సత్యవాచినీ.

౩

అరిష్టనేమేద్దుహితా రూపేణాన్తరమా భువి,

ద్వితీయా సగరస్యాసీత్పత్నీ సుమిత్రసంజ్ఞికా.

౪

తాభ్యాం సకా తదా రాజా వత్సీ భ్యాం సుప్తమాంస్తపః,

హిమవంతం సమాసాన్య భృగుప్రప్రవణే గిరౌ.

౫

అథ ప్నశతే పూర్ణే తపసాఽఽరాగిణో నునిః,

సగరాయ వరం ప్రాదాద్భృగుస్సత్యవశాం వరః.

౬

అవత్యలాభస్సుమహా భవిష్యతి తవాపఘ్నః,

కీర్తిం చాప్రతిమాం లోకే ప్రాప్య సే పురుషర్షభ.

౭

ఏకా జనయితా తాత పుత్రం వంశికరం తవ,

షష్ఠిః పుత్రసహస్రాణి అపరా జనయిష్యతి.

౮

యుండి యంతంబునఁ గుహరస్వామిలోకంబు నొందు నని విశ్వామిత్రుఁడు రామునకుఁ జెప్పెను.

ఇది ముప్పదియేడవసర్గము.

ముప్పదియొనిమిదవ సర్గము

గాధి కుమారుండగు విశ్వామిత్రుఁడు అకళను రామునకుఁజెప్పి నుజ్జల రామనింజూచి యామాటను జెప్పెను. ౧

పూర్వము యుద్ధముచేరి శాంతమాత్రము జెఱపులేక ధర్మాస్త్రమై యయోధ్యకు రాజై యుండు సగరుండనియెడు రాజొకఁడుండెను; ఆతఁడు సురానములేనినాఁ డగుటంజేసి సుతానముఁ గోరుచుండెను. ౨

కేశినియనెను వివిధరూపహస్త యుకతె యుండినది; మిక్కిలి ధార్మికతలు సమ్యక్కానివి యగు నాకేశిని సగరునకు జ్యేష్ఠభార్యయైనది. ౩

భూమియొక దెక్కిడను సౌందర్యంబున సరిలేని సుమలియను కన్యకని కొమ్మై సగరునకు పెండ్లివధ్యయై యున్నది. ౪

అప్పుడా సగరునకుఁబుట్టి ఆభార్యలంగూడఁ బోవునపుడు ముందే యిందు భృగుప్రప్రవణులు నొక్కొండెరుంగునఁ దపంబు చేసెను. ౫

అంత సగరు డెట్లు నూజునంపశ్చరములు దపమునేసిననీవుట సమ్యకం తులలో శ్రేష్ఠుడగు భృగుమహాముని యాతపంబునకు సంతోషింపి సగరు నకు వరం బొసఁగెను. ౬

పాపరహితుండవగు సగరుడా! నీకొక మిక్కిలి యధికముగా సుతా నముగల్గును; పురుషశ్రేష్ఠుడవైన సగరుడా! నీ వీలోకంబునందు సరిలేని యశంబును బొందగలవు. ౭

నాయనా! నీభార్యలలోనొక తె వంశకరుండగు నొకపొదురును గనఁ గలదు; రెండవభార్య వంశకరులు గానట్టి యిటువదివేలపుత్రులను గనఁగలదు. అని వరము నిచ్చెను. ౮

భాషమాణం మహాశానం రాజపుత్ర్యై ప్రసాద్య తమ్,
ఉచతుః పరమస్మితే కృతాంజలిపుతే తదా. ౯

ఏకః కన్యాస్సుతో బ్రహ్మ కా బహూ జనయిష్యతి,
శ్రోతుమిచ్ఛానహే బ్రహ్మ సత్యమస్తు వచస్తన. ౧౦

తయోస్తద్వచనం శ్రుత్వా భృగుః పరమధార్మికః,
ఉవాచ పరమాం వాణీం స్వచ్ఛందోఽత్ర విధీయతామ్. ౧౧

ఏకో వంశకరో వాస్తు బహవో వా మహాబలాః,
కీర్తిమంతో మహాత్మాహః కావా కం చరమిచ్ఛతి. ౧౨

మునేస్తు వచనం శ్రుత్వా కేశినీ రఘునందన,
పుత్రం వంశకరం రామ జగ్రాహ నృపసన్నిధౌ. ౧౩

షష్ఠిః పుత్ర సహస్రాణి సుహృద్భగినీ తదా,
మహాత్సాహా కీర్తిమతో జగ్రాహ సుమతిస్సుతాన్. ౧౪

ప్రదక్షిణమృషిం కృత్వా శిరసాఽభిప్రణమ్య చ,
జగామ స్వపురం రాజా సభార్యో రఘునందన. ౧౫

అథ కాలే గతే తస్మిన్ శ్శిష్టా పుత్రం వ్యజాయత,
అసమంజ ఇతి ఖ్యాతం కేశినీ సగరాత్తజమ్. ౧౬

సుమతిస్తు నరవ్యాఘ్ర గర్భతుంబం వ్యజాయత,
షష్ఠిః పుత్ర సహస్రాణి తుంబధేదాద్వినిస్సృతాః. ౧౭

ఘృతపూర్ణేషు కుంభేషు ధాత్ర్యస్తా సమవర్ధయన్,

ఇట్లు చెప్పుచున్నచోత్తుం డగు నాభ్యుమహర్షిని సంతోషపఱచి
కేశినియు సుమతియును మిక్కిలి సంతసించి చేమోడ్పుగీలించి యిట్లని చెప్పిరి.

బ్రాహ్మణుడవైన భృగుమహామనీ ! ఎవ్వతె కొకకొడుకు పుట్టును ?
ఎవ్వతె కలువని పేవురు కొడుకులు గల్గుదురు ? దీనిని మేము వినగోరెదము.
నీ వెట్లు చెప్పెదవో అట్లే ఆగుఁగాక; మాకది యిష్టమని చెప్పిరి. ౧౦

ఆకేశినీసుమతిలమాటలు విని పరమధార్మికుండగు భృగుమహర్షి వారలం
జూచి “మీరు స్వీచ్ఛగా నేర్పాటుచేసికొనుఁడు; ఎవతె పంకకరుండగు
నొకకొడుకె కావలయుననిగోరునో దానికట్లేకలుగును; ఎవతె మహాబలులను
గీర్తిగలవారును అధికమైనయుత్సాహముగలవారునగు పంకకరులు మాత్రము
కానట్టి యఱువని పేవురు కొడుకుల గోరునో దానికట్లే యఱువని పేవురును
గల్గుదురు; మీలో నెవ్వతె కేవలముకాలము ? దానింజెప్పుఁ”డని
యొత్తప్పుప్రం బగుమాట చెప్పెను. ౧౧, ౧౨

రగ్గునందయండవగు రాముఁడా ! భృగుమహామనీమాట వినిసంతసె
పెద్దభార్యయైన కేశిని సగరునినన్నిధానంబున పంకకరుండగు పుత్రునిగోరెను.

ఆవృథు గరుత్మంతుని నోడంబుట్టవగు సుమతి మహాత్మాహులును
గీర్తిగలవారునగు నఱువని పేవురం కొడుకులం గోరెను. ౧౩

రాముఁడా ! సగరచక్రవర్తి భార్యలంకూడి యాభ్యుమహర్షికిఁ
బ్రదక్షిణ నమస్కారంబులుచేసి తనపట్టణంబునకు బోయెను. ౧౪

అంత గర్భధారణకాలమగు తొమ్మిదిమాసములును గడవఁగానే సగరుని
పెద్దభార్యయగు కేశిని యసమంజాఁ డయి పేరం బ్రసిద్ధుడైనపుత్రునింగనెను.

పురుషశ్రేష్ఠుండవగు రాముఁడా ! రెండవభార్యయైన సుమతికిని సొర
కాయవలెనుండు గర్భసింహమొకటి, పుట్టివది; ఆసింహమును భేదింపఁగానే యం
దుండి అఱువని పేవురుకొడుకు లుద్భవించిరి. ౧౫

దాదు లాళిశువుల నేతిచేసిండినకుండలం దుంచి పెంచిరి; అంత దీర్ఘ

కాలేన మహతా సర్వే యావనం ప్రతివేదరే. ౧౮

అథ దీర్ఘేణ కాలేన యావయావనశాలినః,
షష్ఠిః పుత్రసహస్రాణి సగరస్యాభవంస్తదా. ౧౯

స చ జ్యేష్ఠో నరశ్రేష్ఠ సగరస్యాత్మసంభవః,
బాలాన్ గృహీత్వా తు జలే సరయ్యా రఘునందన. ౨౦

ప్రత్యేక్య ప్రహసన్నిత్యం మజ్జితస్తాన్ సమీక్ష్య వై. ౨౦౪
ఏవం పాపసమాచార స్సజ్జనప్రతిబాధకః,

పౌరాణామహితే యుక్తః పుత్రో నిర్వాసితః పురాత్. ౨౦౫

తస్య పుత్రోఽంశమాన్నామ ఆనమంజస్య వీర్యవాన్,
సమృతస్సర్వలోకస్య స్వస్యాపి ప్రియంవదః. ౨౧౪

తతః కాలేన మహతా మతిస్సమభిజాయత,
సగరస్య నరశ్రేష్ఠ యజేయమితి నిశ్చితా. ౨౩౪

స కృత్వా సిశ్చయం రామ సోపాధ్యాయగణస్తదా,
యజ్ఞక్రీడి వేదజ్ఞో యష్టుం నమపచక్రమే. ౨౪౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ఆష్టత్రింశస్సర్గః.

ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః

విశ్వామిత్రవచశ్శ్చుత్వా కథాంతే రఘునందనః,
ఉవాచ పరమప్రీతో మునిం దీప్తమివానలమ్. ౧

శ్రోతు మిచ్ఛామి భద్రం తే విస్తరేణ కథా మిమామ్,

కాలంబున వారందఱు యోవనంబు నొందిరి.

౧౮

అంత దీర్ఘకాలంబునకు సగరునిగొడుకు లఱువదివేవురము సౌందర్యమును యోవనంబును గల్గి ప్రకాశించిరి.

౧౯

పురుషశ్రేష్ఠుండవగు రాముడా ! సగరుని జ్యేష్ఠపుత్రుడు ఎల్లప్పుడును బిల్లవాండ్రం బట్టి సరయునదిజలంబులం బడఁద్రోసి వార లాజలంబుల మునుంగుటంజూచి నవ్వుచుండెను

౨౦ ౨౦౫

ఇట్లు పాపిష్ఠంబగు నడతగల్గి మంచివారి బాధించుచుఁ బట్టణవాసులగు వారి కనిష్టము నేయుచున్న యసమంజూని సగరుడు పట్టణంబునుండి వెడలఁ గొట్టెను.

౨౧౫

ఆయసమంజూనకు బరాక్రమకాలియు సమస్తజనులకు సమ్మతుండును ఎల్లరకుఁ బ్రియంబుగా మాటలాడువాడునగు నంశుమంతుండనుపుత్రుం డొకఁ డుండెను.

౨౨౫

పురుషశ్రేష్ఠుండవగు రాముడా ! అంత దీర్ఘకాలము గడచిన పిదప సగరునకు “యాగమునీయవలయు”నని నిశ్చితంబగు తలంపుగట్టినది

౨౩౫

రాముడా ! అప్పుడు వేదవేదార్థంబుల నెఱింగిన యాసగరుడు ఋత్విజులంకూడి యాగకార్యంబుగుఱించి యేర్పాటుచేసి యాగంబునీయ నారంభించెనని విశ్వామిత్రుడు రామునకుఁ జెప్పెను.

౨౪౫

ఇది ముప్పదియొనిమిదవసర్గము.

ముప్పదితొమ్మిదవ సర్గము

రాముండు విశ్వామిత్రునిమాట విని తుదను “సగరుడు యాగము నారంభించె” ననుమాటను వినినంతనె మిక్కిలి సంతోషమునొంది చక్కఁగా మండి నిలిచియున్న యగ్నిహోత్రుని బోలె వెలుంగు విశ్వామిత్రునిం జూచి యిట్లని చెప్పెను.

౧

బ్రాహ్మణుడ వైన విశ్వామిత్రుడా ! నీకు మంగళ మగుగాక; నా

పూర్వకో మే కథం బ్రహ్మ యజ్ఞం వై సముపాహరత్ . ౨

విశ్వామిత్రస్తు కాకుత్స్థమువాచ ప్రహసన్నివ . ౩౪

హ్రూయతాం విస్తరో రామ సగరస్య మహాత్మనః . 3

శంకరశ్వశురో నామ హిమవానచలోత్తమః,
వింధ్యపర్వతమాసాద్య నిరీక్షేతే పరస్పరమ్ . ౪

తయోర్న ధేయ ప్రవృత్తోభూద్యజ్ఞస్స పురుషోత్తమ,
స హి దేశో నరవ్యాఘ్ర ప్రశస్తే యజ్ఞకర్తణి . ౫

తస్యాశ్వచర్యాం కాకుత్స్థ దృఢధన్వా మహారథః,
అంశుమానకరోత్తాత సగరస్య మతే స్థితః . ౬

తస్య పర్వణి తం యజ్ఞం యజమానస్య వాసవః,
రాక్షసీం తనుమాస్థాయ యజ్ఞియాశ్వమపాహరత్ . ౭

హ్రీయమాణేతు కాకుత్స్థ తస్మిన్నశ్వే మహాత్మనః,
ఉపాధ్యాయగణాస్సర్వే యజమానమథాబ్రువన్ . ౮
అయం పర్వణి వేగేన యజ్ఞియాశ్వోఽపనీయతే,
హర్తారం జహి కాకుత్స్థహయశ్చైవోపనీయలామ్ . ౯

యజ్ఞచ్ఛిద్రం భవత్యేతత్సర్వేషామశివాయ నః,
తత్తథా క్రియతాం రాజన్ యథాఽచ్ఛిద్రః క్రతుర్భవేత్ .

కూటస్థుడగు సగరచక్రవర్తి యాగంబు నెట్లుచేసెను? నే నీకథను వివరముగా వివరించెదను.

విశ్వామిత్రుండును “ఇతఁడు నేను శిష్యుడబంచినదానినే యడిగెను; ఇతఁడు సర్వజ్ఞుడైనను దా నెఱుంగనివాఁడు వోలే నభినయించుచున్నాఁడు” అని నవ్వుచు రామునిం జూచి యిట్లని చెప్పెను.

రాముఁడా! మహాత్ముండగు సగరునికథయంతయుఁ జెప్పెద; వినుము.

శివునిమామయైన హిమవంతుండగు పర్వతశ్రేష్ఠము వింధ్యపర్వతము దగ్గఱియొద్ద; ఆపర్వతమును రెండును మిక్కిలి యున్నతములై యున్నందునఁ బరస్పరము చూచుచున్నట్లున్నవి.

పురుషశ్రేష్ఠుడవగు రాముఁడా! ఆవింధ్యహిమవత్పర్వతముల నడుమ నుండుదేశము యాగముల సేయుటకుఁ బ్రశస్తమైనది. కావున నాసగరుని యాగము ఆరెండు పర్వతములనడుమ జరిగినది.

రాముఁడా! దృఢబగుధుస్సు ధరించి తన్నును సారథిని గుఱ్ఱంబులను గాపాడుకొనుచుఁ బదునొకండువేలమంది విలుకాండ్రతోఁ బోయి జాలిన యంశుమంతుండు సగరునాజ్ఞ ననుసరింపుచు నాయశ్వమును రక్షణార్థమై వెంబడించెను.

ఇందుఁడు రాక్షసకేహముదాల్చి యుక్త్యము (ఇది యాగములొనకభాగము) సేయుకాలమందు ఆశ్వమేధయాగముసేయు సగరుని యాగీయాశ్వము నపహరించెను.

రాముఁడా! మహాత్ముండగు సగరుని నూగీయాశ్వం బపహరింపబడుచుండగానే ఋత్విజులందఱు దానింజూచి సగరునితో నిట్లని చెప్పిరి.

మనము ఈశ్వముసేయుచుండునపు డీనూగీయాశ్వము వేగంబున నపహరింపఁబడినది; కావున నపహరించినవానిం జూపి మఱల నాగుఱ్ఱమును దీసికొనిరమ్మా.

ఇప్పుడు నూగమునందుఁ గలిగిన యీతప్పువలన మనకండఱును శేటు గల్గును; కావున రాజా! ఈయాగం బెట్లపరాధములేక చక్కఁబడునో అప్రకారము సేయుమని ఋత్విజులు సగరునకుం జెప్పిరి.

ఉపాధ్యాయవచశ్శ్రుత్వా తస్మిన్ సదసి పార్థివః,
పప్లిం పుత్రసహస్రాణి వాక్యమేతదువాచ హ. ౧౧

గతిం పుత్రా న పశ్యామి రక్షసాం పురుషర్షభాః,
మంత్రపూతైర్మహాభాగై గాస్థితో హి మహాకృతుః. ౧౨

తద్గచ్ఛత విచిన్వధ్వం పుత్ర కా భద్ర మస్తుతః,
సముద్రమాలినీం సర్వాం పృథివీమనుగచ్ఛత. ౧౩

ఏకైకయోజనం పుత్రా విస్తారమధిగచ్ఛత. ౧౩౪

యావత్తుగసందర్శస్తావత్సత మేదినిమ్,
తం చైవ హయహర్తారం మార్గమాణా మమాజ్ఞయా. ౧౪౪

దీక్షితః పాత్రసహితసోపాధ్యాయగణో హ్యహమ్,
ఇహ స్థాస్యామి భద్రం వో యావత్తుగదర్శనమ్. ౧౪౫

ఇత్యుక్తా హృష్టమనసో రాజపుత్రా మహాబలాః,
జగ్తుర్హీతలం రామ పితుర్వచనయంత్రితాః. ౧౪౬

యోజనాయామపిస్తారమేకైకో ధరణీలక్ష్మః,
బిభిడుః పురుషవ్యాఘ్రై వజ్రస్పర్శమైష్టైః. ౧౪౭

సూలైః శనికలైః శ్చ హలైశ్చాపి సుదారుణైః,
భిద్యమానా వసుమతీ ననాద రఘునందన. ౧౪౮

నాగానాం మధ్యమానానామసురాణాం చ రాఘవ,
రాక్షసానాం చ దుర్భక్షస్సత్వానాం నిసదోఽభవత్. ౧౪౯

ఋత్విజులమాటవిని సగరచక్రవర్తి ఆయాగపదస్ససందంః దనకొడుకుల నఱువదివేపురంజాచి యీమాట చెప్పెను. ౧౧

పురుషశ్రేష్ఠుల రగుకొడుకులారా ! ఈయశ్వమేధయాగము మంత్రజాలగు భూజ్ఞులైనఋత్విజులచేత ననుష్ఠింపబడుచున్నది. కావున రాక్షసుల కవకాశం బెంతమాత్రము నాకగుపడలేదు. ౧౨

కొడుకులారా ! గుఱ్ఱము నపహరించినవారు వీరని మన మెఱుంగము. కావున మీరుపోయి వెదకుడు; మీకు మంగళమగుఁగాక; సముద్రమధ్యమందున్నట్టి భూమియంతయుఁ దిరిగి వెదకుడు. ౧౩

కొడుకులారా ! మీర లొక్కొక్కఁడగా భూమియంతయుఁ దిరుగుడు. ౧౩౪

మీరలు నాయాజ్ఞచొప్పున గుఱ్ఱము నపహరించినవారి వెదకుచు గుఱ్ఱమగుపడువఱకు నేలం ద్రవ్వెడు. ౧౪౪

నేను యాగదీక్షవహించి యున్నాను గావున మమమండగు సంశుమంతునిగూడి ఋత్విజులతోఁగూడ నీయజ్ఞవాటచుండే గుఱ్ఱముఁజూచుచర్యంత నుండెదను; మీకు మంగళమగుఁగాకని సగరుడు కొడుకులంజాచి చెప్పెను.

రాముఁడా! మహాబలులగు రాచకొమరులు సగరునిమాట విని సంకసించి తండ్రిమాటకు బద్ధులై భూమియందు వెదకఁబోయిరి. ౧౬౪

పురుషశ్రేష్ఠులవగు రాముఁడా ! ఆయఱువదివేపురు రాజపుత్రులును ఒక్కొక్కఁడు ఒక యోజనము నిడుపును, ఒకయోజనము వెడల్పును గలభూమి వంతున వజ్రములుంబోలెఁగఠినంబులగునఖిలులచే భూమియంతయుఁ ద్రవ్విరి.

రాముఁడా ! వారలు భూమియంతయు వశ్రాయధముం బోని శూలములచేతను అతిధయంకరంబులగు నాశ్వ చేతను బగుల్పఁగానే గొప్పధ్వని గల్గినది. ౧౮౪

రాముఁడా ! సర్పములు నసురులు రాక్షసులు మఱియు నితరజంతువులును వారలచే నలగఁగొట్టబడి యూర్పుచుండఁగా నాధ్వని విస నకక్యమైనది.

యోజనానాం సహస్రాణి షష్టిం తు రఘునందన, బిభిదుర్ధరణీం వీరా రసాతలమచు త్తమమ్.	౨౦౪
ఏవం పర్వతసంబాధం జంబూద్వీపం నృపాత్మజాః, ఖనంతో నరశార్దూల సర్వతః పరిచక్రముః.	౨౧౪
తతో దేవాస్సగంధర్వాస్ససుగాస్సహపన్నగాః, సంభ్రాంతమనస్సర్వే పితామహముపాగమన్.	౨౨౪
తే ప్రసాద్య మహాత్మానం విషణ్ణవదనాస్తదా, ఊచుః పరమసంత్రస్తాః పితామహమిదం వచః.	౨౩౪
భగవత్ పృథివీ సర్వా ఖన్యతే సగరాత్తజైః, బహవశ్చ మహాత్మానో హన్యంతే తలవాసీనః.	౨౪౪
అయం *యజ్ఞహరోఽస్తాక మనేనాశ్శోఽపనీయతే, ఇతి తే సర్వభూతాని నిఘ్నంతి సగరాత్తజాః.	౨౫౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

చత్వారింశస్సర్గః

దేవతానాం వచశ్శ్రుత్వా భగవాన్వై పితామహాః, ప్రత్యువాచ సుసంత్రస్తాః కృతాంతబలమోహితాన్.	౧
యన్త్రేయం వసుధా కృత్స్నా వాసుదేవస్య ధీమతః, కాపిలం దూపమాస్థాయ ధారయత్యనిశం ధరామ్.	౨
తస్య కోపాగ్నినా దగ్ధా భవిష్యంతి నృపాత్మజాః. పృథివ్యాశ్చాపి నిర్భేదో దృష్ట ఏవ సనాతనః,	౩౪
సగరస్య చ పుత్రాణాం వినాశోఽదీర్ఘజీవినామ్.	౩౪

* “యజ్ఞహరోఽస్తాకం” అని పాఠాంతరము.

రాముడా! పరాక్రమకాలులగు నానగరునిగొడుకులు అటువదివేల
యోజనముల భూమిని బాతాళమగునట్లు త్రవ్వరి. ౨౦౪

రాముడా! ఆనగరునిగొడుకులు ఇట్లు పర్వతములచే నిండియుండు
జంబూద్వీపంబును ద్రవ్యచు సంతటకుం దిరిగిరి. ౨౧౪

అంత దేవతలును గంధర్వులు నసురులును బన్నగంబులు నందఱును
సంభ్రాంతులై బ్రహ్మదేవుని యొద్దకుఁ జొరిగిరి. ౨౨౪

ఆదేవతలు మహాత్ముడగు బ్రహ్మదేవుని సంతోషపఱిచి పరమదుఃఖ
తులై మిక్కిలియు భయపడినవారలై యిట్లని చెప్పిరి. ౨౩౪

భగవంతుడవైన బ్రహ్మదేవుడా! నగరునిగొడుకులు భూమియంతయుఁ
ద్రవ్యచున్నారు: పాతాళమందున్న మహాత్ములననేకులం జంపుచున్నారు.

“ఇఁకఁడే యొగమును జీతచినపాపాత్ముడు; ఇఁకఁడే మా యాగా
శ్వంబు నవహరించి నాడు;” “ని చెప్పచు సమస్తప్రాణులయూ జంపుచున్నా
రని దేవతలు బ్రహ్మదేవునితోఁ జెప్పిరి. ౨౪౪

ఇది ముప్పదితొమ్మిదవ సర్గము,

నలునదవ సర్గము

భగవంతుడగు బ్రహ్మదేవుండు దేవతలనూటవిని మిక్కిలి భయముఁ
జేంది సగరపుత్రులు నేయు జననాశంబున (దైవబలంబున) మోహితులై
యున్న దేవతలంబుని యిట్లని చెప్పెను. ౧

ఈభూమియంతయు నేవిష్టుదేవునిచో ఏదేవుండు కవలరూపము ధరించి
యీభూమి నెల్లప్పుడు భరించుచున్నాడో అట్టికవలరూపధారియగు విష్ణు
దేవునితోపంబున సగరపుత్రులందఱు దహింపఁ బడంగలరు. ౨, ౩౪

భూమింద్రవ్యమయము అయ్యుండునట్లులైన సగరపుత్రులచావును, ఇవి
యవశ్యకము కాఁదగినవని నిశ్చయింపఁబడియే గుంన్నవని బ్రహ్మదేవుండు
దేవతలకుఁ జెప్పెను. 3౪

పితామహావచశ్శ్రుత్వా త్రయస్త్రింశదరిందమ,
దేవాః పరమసంహృష్టాః పునర్జన్మర్యథాగతమ్. ౪౪

సగరస్య చ పుత్రాణాం ప్రాదురాసీన్మహాత్మనామ్,
పృథివ్యాం భిద్యమానాయాం నిర్ఘాతసమనిస్వనః. ౪౫
తతో భిత్వా మహీం సర్వే కృత్వాచాభిప్రదక్షిణమ్,
సహితాస్సగరాస్సర్వే పితరం వాక్యమబ్రువన్. ౪౬

పరిక్రాంతా మహీ సర్వా సత్త్వవంతశ్చ సూచితాః.
దేవదానవరక్షాంసి విశాచోరగకిన్నరాః, ౪౭

న చ పశ్యామహేఽశ్వం తమశ్వహర్తారమేవ చ.
కిం కరిష్యామ భద్రం తే బుద్ధిరత్ర విచార్యతామ్. ౪౮

తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా పుత్రాణాం రాజసత్తమః,
సమన్మూర్ఖబ్రవీద్వాక్యం సగరో రఘునందన. ౪౯

భూయః ఖనత భద్రం వో నిర్భిద్య వసుధాతలమ్,
అశ్వహర్తారమాసాద్య కృతార్థాశ్చ నివర్తథ. ౫౦

పితుర్వచనమాసాద్య సగరస్య మహాత్మనః,
షష్టిః పుత్రసహస్రాణి రసాతలమభిద్రవన్. ౫౧

ఖన్యమానే తతస్తస్మిన్ దదృశుః పర్వతోపమమ్,
దిశాగజం విరూపాక్షం ధారయంతం మహీతలమ్. ౫౨

సపర్వతవనాం కృత్వాం పృథివీం రఘునందన,
శిరసా ధారయామాస విరూపాక్షో మహాగజః. ౫౩

యదా సర్వణి కాకుత్స్థ విశ్రమాంథం మహాగజః,
భేదాచ్చాలయతే శీర్షం భూమికంపస్తదా భవేత్. ౫౪

శత్రువుల నడంగఁ ద్రొక్కఁ జాలిన రాముడా! అష్టపదులు నేకా దశరుద్రులు ద్వాదశాదిత్యులు నశ్వినలిద్దఱు వీరు మొదలగు దేవతలందఱు బ్రహ్మదేవునిమాట విని మిక్కిలి సంతసించి మఱల వచ్చినట్టాగా వెళ్లిరి. ౪౪

మహాత్ములైన సగరపుత్రులు భూమిం ద్రవ్వచుండఁగా వారిచేటు సూచింపుచు బిడుగుబోని యొకశబ్దము పుట్టినది. ౪౫

అంత నాసగరపుత్రులు భూమింద్రవ్వి చుట్టుండిరి గుఱ్ఱముగానక యందఱుం గూడికొని తగ్గి యొద్దకుఁబోయి యిట్లని చెప్పిరి. ౬౪

మేము భూమిగుంతయందఁ జాటిగిమి; బలశాలగు దేవతలదానవుల రాక్షసులఁ బికాచంబుల సర్పంబులఁ గిన్నరులఁ బెక్కఁగ్రంజరిగిమి ! ఆ గుఱ్ఱమునాని యాగుఱ్ఱపుదొంగకాని మాఁగపడలేదు; ఏమి నేయదుము ? ఈ విషయమం దుపాయ మాఁగించింపుము. ౭,౮౪

రాముడా ! కొడుకులు చెప్పినమాట విని రాశత్రేష్ఠుడగు సగరుడు కోపించి కొడుకులంబాచి యిట్లని చెప్పెను. ౯౪

మీకు మౌగళమగుఁగాక ; మీరలు మఱి భూమిలము భేదించి శ్రవ్వఁడు; గుఱ్ఱమును, గుఱ్ఱమునకాచుచు పోవు నిర్దోషి పృథ్వీలపై మఱల రండఁపగరుడు కొడుకులనుఁ జెప్పెను. ౧౦౪

తగ్గియైన మహాత్ముడగు సగరునిసూక్ష్మతచేత ఆఱువదివేపురుగొడు కులును భూమితలమును గూర్చి పరువిడిరి. ౧౧౪

అంత, నాసగరపుత్రులు నాభూమింద్రవ్వచుఁ బర్వతంబునకుసాటియై భూమండలమును మోయుచున్నవిరూపాక్షంబును దిగ్గజముం జూచిరి. ౧౨౪

రాముడా ! విరూపాక్షంబును మహాగజము పర్వతములు వనములును గూడియున్న భూమినంతకు శిరంబునం బెట్టికొని మోయుచున్నది. ౧౩౪

రాముడా ! విరూపాక్ష మెప్పుడు శ్రమచేత నలనటదీర్చుకొనుటకై తలగదలించునో అప్పుడు భూకంఠము కలుగును. ౧౪౪

తం తే ప్రదక్షిణం కృత్వా దిశాపాలం మహాగజమ్,
మానయంతో హి తే రామ జగ్గుర్భిత్వా రసాతలమ్. ౧౫౪
తతః పూర్వాం దిశం భిత్వా దక్షిణాం బిభిదుః పునః. ౧౬

దక్షిణస్యామపి దిశి దదృశుస్తే మహాగజమ్,
మహాపద్మం మహాత్మానం సుమహాశ్పవ్యతోపమమ్. ౧౭
శిరసా ధారయంతం తే విస్తయం జగ్గురు త్తమమ్. ౧౮౪
తతః ప్రదక్షిణం కృత్వా సగరస్య మహాత్మనః,
పప్లిః పుత్రసహస్రాణి పశ్యమాం బిభిదుర్దిశమ్. ౧౮౫
పశ్యమామాయామపి దిశి మహాంతమచలోపమమ్,
దిశాగజం సామనసం దదృశుస్తే మహాబలాః. ౧౯౪
తం తే ప్రదక్షిణం కృత్వా పృష్ఠ్వా చాపి నిరామయమ్,
ఖనంతస్సముపక్రాంతా దిశం హైమవతీం తతః. ౨౦౪

ఉత్తరస్యాం రఘుశ్రేష్ఠ దదృశుర్హేమపాండరమ్,
భద్రం భద్రేణ విపుషా ధారయంతో మహీమమాహు. ౨౧౪

సమాలభ్య తతస్సర్వే కృత్వా హైమం ప్రదక్షిణమ్,
పప్లిః పుత్రసహస్రాణి బిభిదుర్వసుధాతలమ్. ౨౨౪
తతః ప్రాగుత్తరాం గత్వా సాగరాః ప్రథితాం దిశమ్,
రోషాదభ్యుఖనా సర్వే పృథివీం సగరాత్తజాః. ౨౩౪
తే తు సర్వే మహాత్మానో భీమవేగా మహాబలాః. ౨౪
దదృశుః కపిలం తత్ర వాసుదేవం సనాతనమ్,
హయం చ తస్య దేవస్య చరంతమవిదూరతః. ౨౫

రాముడా! ఆనగరునికొడుకులు, దిక్పాలకంబైన యావిరూపాక్షంబును ప్రదక్షిణపూర్వకంబుగాఁ బూజించుచు భూమి భేదించినానిపోయిరి.

ఆనగరునికొడుకులు తూర్పుదిక్కునందలి భూమినిభేదించి యంత దక్షిణపుదిక్కునందలి భూమి ద్రవ్వెరి. ౧౬

ఆనగరపుత్రులు దక్షిణపుదిక్కునందును పూజ్యంబగు స్వభావముగల్గి పర్వతంబునకు సాటిసేయందగి శిరంబున భూమిని మోయుచున్న మహాపద్మంబును దిగ్గజముం జూచి, మిక్కిలియు నాశ్చర్యంబు నొందిరి. ౧౭, ౧౮

అంత మహాత్ముడగు సగరునికొడుకు లఱువదివేపురు నాచుహాపద్మంబునకుఁ బ్రదక్షిణంబుచేసి పడమటిదిక్కునందలి భూమి ద్రవ్వెరి. ౧౯

మహాబలులగు నానగరపుత్రులు పడమటిదిక్కునందును బూజ్యమై కొండంతటి యాకారము గల్గియుండు సౌమనసంబును దిగ్గజమును జూచిరి.

ఆనగరపుత్రులు ఆసౌమనసంబును దిగ్గజంబునకుఁ బ్రదక్షిణంబుచేసి యారోగ్యంబడిసి యాపిమ్మటఁ ద్రవ్వచుఁబోయి, హిమవత్పర్వతంబున్న యుత్తరపు దిక్కును ద్రవ్వ నారంభించిరి. ౨౦

రాముడా! ఆనగరపుత్రులు ఉత్తరపుదిక్కునందును చుగళశిరంబగు దేహంబున భూమిని నశించుచు మంచువలెఁ బెల్లగానుండు భద్రంబును దిగ్గజంబును జూచిరి. ౨౧

ఆనగరునికొడుకు లఱువదివేపురందఱును భద్రంబునుదిగ్గజమును గౌరవార్థము దాకి ప్రదక్షిణించి యటుపిమ్మట మఱి భూమిని ద్రవ్వెరి. ౨౨

అంత సగరపుత్రులు ప్రసిద్ధమైన యీశానదిశకుఁబోయి కోపమున భూమియంతయుఁ ద్రవ్వెరి. ౨౩

రాముడా! గొప్పశిరంబులును భయంకరంబగు వేగంబున గల్గి మహాబలులై యుండు నానగరపుత్రులందఱును ఈశానదిశయందు కపిలరూపము పొందియున్న సనాతనం దగువిష్ణుదేవుని నతని సమీపంబునం దిరుగు

ప్రహర్ష మతులం ప్రాప్తాస్సర్వే తే రఘునందన.
తే తం హయహరం జ్ఞాత్వా క్రోధపర్యాకులేక్షణాః.
ఖనిత్రాంగలధరా నానావృక్షశిలాధరాః,
అభ్యధావంత సంస్మృద్ధా స్తిప్త తిషేతి చాబ్రువన్.
౨౧౪ ౨౬ ౨౭

అస్తాకం త్వం హి తురగం యజ్ఞీయం హృతవాససి,
దుర్దేధ స్త్వం హి సంప్రాప్తా విధి నస్సగ రాత్తజాన్.
శ్రుత్వా తు వచనం తేషాం కపిలో రఘునందన,
రోషేణ మహతాఽఽవిప్లవో హం కారమకరోత్తదా.
తత స్తేనాప్ర మేయేన కపిలేన మహాత్తనా,
భస్మరాశీకృతాస్సర్వే కాకుత్స్థ సగ రాత్తజాః.
౨౮ ౨౯ ౩౦

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, చత్వారింశస్సర్గః.

ఏకచత్వారింశస్సర్గః

పుత్రాంశ్చిరగతా జ్ఞాత్వా సగరో రఘునందన,
నస్తామబ్రవీద్రాజా దీప్యమానం స్వతేజసా.
౧

శూరశ్చ కృతవిద్యశ్చ పూర్వై స్తుల్యోఽసి తేజసా,
పితృణాం గతిమన్విచ్ఛయేన చాశ్వోఽపహరితః.
౨

అంతర్భామాని సత్వాని వీర్యవంతి మహంతి చ,
తేషాం త్వం ప్రతిఘాతార్థం సాస్త్రం గృహ్ణీష్య కాత్మకమ్.
అభివాద్యాభివాద్యాం స్త్వం హత్వా విఘ్నక రానపి,
సిద్ధార్థస్సన్నివర్తస్వ మమ యజ్ఞస్య పారగః.
౩ ౪

చన్న గుఱ్ఱంబునుం జూచి, సరిలేని సంతోషంబు నొందిరి. ౨౪, ౨౫

ఆసగరపుత్రులు ఆకపిలుని గుఱ్ఱపుదొంగగాఁ దలంచి మిక్కిలియుం గుపితులై కోపంబునం గలతపడిన కండ్లుగల్గి గడ్డపాఱులను నాఁగలులనునానా విధంబులగు వృక్షంబులను తాళ్లను జేసిన నిలు నిలు అని యదల్పుచు నాక పిలునిపైకిఁ బరుగెత్తిపోయిరి. ౨౬, ౨౭

సీవు మాయాగీయమగు గుఱ్ఱము నపహరించితివి; దుర్బుధ్ధీ! మేము సగర పుత్రులము. వచ్చియొన్నా మనియెఱుఁగు మని కపిలునిఁ జూచి చెప్పిరి. ౨౮ రాముఁడా! ఆసగరపుత్రులమాటను వినినంతనే కపిలుండు మిక్కిలియుం గోపంబునొంది హుంకారము చేసెను. ౨౯

రాముఁడా! అంతఁ గొలతలేనిప్రభావముగల మహాత్ముడగు నాకపి లునిచే సగరుకొడుకు లయిన బుడివరాసులుగాఁ జేయఁబడిరి. 30

ఇది నలువదవసర్గము.

నలువదొకటవ సర్గము

రాముఁడా! సగరపుత్రవర్తి తనకొడుకులు ఒకాకాలమువఱకు రాక పోవుటం జూచి నిరేదాబుగఁ బ్రకాశించుచున్న తపచుచుండైన యంశు మంతుఁడతో నిట్లని చెప్పెను. ౧

సీవు తూర్పుదపు, ఆస్త్రవిద్యలం చెలిసినవాడవు. పరాక్రమంబునఁ బూర్వరాజులకు సరివచ్చువాడవు, నీవుపోయి సీమంతులను గుఱ్ఱము నపహ రించిన వానిని వెదకుము. ౨

భూమికి లోపలనుండు జాతువులు చాల. బరాక్రమముగలవి, గొప్పవి; సీవు వానింజంపుటకు బుద్ధమాను ధనుస్సును దీసికొనుము. 3

సీవు నమస్కరింపఁదగిన వారిని నమస్కరింపుచు విఘ్నమునేనువార లను గుఱ్ఱము నపహరిం నవానిని జూపి కృతార్థుడవై నారూగమును సమాప్తినొందించువాడవై మఱి రమ్మఅని సగరుఁ డంశునుండునకుఁ జెప్పెను.

ఏవముక్తోఽంశుమాన్ సమ్యక్సగరేణ మహాత్మనా,
ధనురాదాయ ఖడ్గం చ జగామ లఘువిక్రమః. ౫

స ఖాతం పితృభిర్ద్వామంతర్భృమం మహాత్మభిః,
ప్రాపద్యత నరశ్రేష్ఠ తేన రాజ్ఞాభిచోదితః. ౬

దైత్యదానవరక్షోభిః పిశాచపతగోరగైః,
పూజ్యమానం మహాతేజా దిశాగజమపశ్యత. ౭

స తం ప్రదక్షిణం కృత్వా పృష్ఠా చాపి నిరామయమ్,
పితౄన్ స పరిప్రచ్ఛ వాజిహర్తారమేవ చ. ౮

దిశాగజస్తు తచ్చుత్వా ప్రత్యాహంశుమతో వచః,
అసమంజ కృతార్థస్త్యం సహశ్వశ్శీఘ్రమేష్యసి. ౯

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సర్వానేవ దిశాగజాన్,
యథాక్రమం యథాన్యాయం ప్రప్థుం సమపచక్రమే. ౧౦

తైశ్చ సైర్వైదిశాసాలైర్వాక్యజ్ఞైర్వాక్యకోవిదైః,
పూజితస్స హయశైవ్య గంతాసీత్యభిచోదితః. ౧౧

తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా జగామ లఘువిక్రమః,
భస్మరాశీ కృతా యత్ర పితరస్తస్య సాగరాః. ౧౨

స దుగ్ధివశమాపన్నస్త్యసమంజసుతస్తదా,
చుక్రోశ పరమార్తస్తు వథాత్తేషాం సుదుగ్ధితః. ౧౩

ఈ ప్రకారము మహాత్ముడగు సగరచక్రవర్తి లెస్సగా నాజ్ఞాపించిన సంశుమంతుండు ధనువును భిక్షుంబునుధరించి చులుకనగా నడుచుచుచోయెను.

పురుషశ్రేష్ఠుడవైన రాముడా! ఆయంశుమంతుండు ఇట్లు సగరునిచేఁ బ్రేరేపింపబడి మహాత్ములగు తనతండ్రులు భూమికిఁగోపల ద్రవ్విన మార్గమును బట్టిపోయెను. ౬

మహాపరాక్రమశాలియగు సంశుమంతుండు వైత్యులచేతను దానవులచేతను రాక్షసులచేతను బిశాచములచేతను బక్షులచేతను సర్పములచేతనుం బూజింపబడుచున్న దిగ్గజముం జూచెను. ౭

ఆయంశుమంతుండు ఆదిగ్గజమునకుఁ బ్రదక్షిణముజేసి “యారోగ్యమా” అనియడిగి “మాతండ్రు లెచ్చట నున్నారు? గుఱ్ఱపుదొంగ యెచ్చట నున్నాడు?” అని యడిగెను. ౮

దిగ్గజమును ఆయంశుమంతుండు చెప్పినమాట విని యంశుమంతునిం జూచి “అంశుమంతుడా! నిపు కృతాపదవై గుఱ్ఱముం గూడి శిఖ్రంబుగాఁ బోగలవు.” అని చెప్పెను. ౯

ఆదిగ్గజము చెప్పినమాటవిని యంశుమంతుండు అట్లే దిగ్గజంబునన్నింటిని పరుసగాఁ జూచి యథావిధిగఁ బూజించి తనతండ్రులను గుఱ్ఱపుదొంగనుం గూర్చి యడిగెను. ౧౦

ఇతరులు చెప్పుమాటలు యభిప్రాయమెరింగి యగ్రముగా మాటలాడం జూచిన యాదిగ్గజంబు లన్నియు సంశుమంతునిం బూజించి “నీవు గుఱ్ఱముం గూడియే పోగలవు” అని యాశీర్వాదించి వీడ్కొనినవి. ౧౧

ఆదిగ్గజములు చెప్పినమాట విని యంశుమంతుండు శిఖ్రముగా నడిచి తనతండ్రులైన సగరపుత్రులు బూడిదరాసులుగాఁ జేయబడి పడియున్న ప్రదేశమునకుఁ బోయెను. ౧౨

తండ్రులైన సగరపుత్రు లవివఱకెంత విదకినప్పటికి సగపడకుండుటచే నింతకుమునుపే యలిదుగ్ధమునకు లోబడియున్న యసమంజపుత్రుండగుసంశు

యజ్ఞీయం చ హయం తత్ర చరంతమవిదూరతః,
దదర్శ పురుషవ్యాఘ్రో దుగ్ధిభిశోకసమన్వితః. ౧౪

స తేషాం రాజపుత్రాణాం కర్తుకామో జలక్రియామ్,
సలిల్గర్భ మహాతేజా న చావశ్యజ్జలాశయమ్. ౧౫

విసార్థ నిపుణాం దృష్టిం తతోఽవశ్యభి గాధిసమ్,
పితౄణాం మాతులం రామ సుహృద్ధుః పనిలోపమమ్. ౧౬

స వై నరబ్రవీద్యాకళ్యం వై నతేయో మహాబలాః. ౧౬౪

మా శుచః పురుషవ్యాఘ్ర వధోఽయం లోకసమృతః. ౧౭

కపిలేనాప్రమేయేన దగ్ధా హీమే మహాబలాః,
సలిలం నార్హసి స్రాజ్ఞ దాతుమేషాం హి భాకిమ్. ౧౮

గంగా హిమవతో జ్యేష్ఠా దుహితా పురుషస్వభా,
తస్యాం కురు వహాబాహో పితౄణాం తు జలక్రియామ్. ౧౯

భస్మ రాశీకృతానేతాన్ స్థావయేల్లోకపావనీ,
తియా క్లిన్నమిదం భస్మ గంగయా లోకకాంతయా. ౨౦
పప్లిం పుత్రసహస్రాణి స్వర్గలోకం నయిష్యతి. ౨౦౪

గచ్ఛ చాశ్వం మహాభాగ తం గృహ్య పురుషస్వభా,
యజ్ఞం వై తామహం వీర సంవర్తయితుమ్హసి. ౨౦౪

మాతుండు తనశండ్రులైన సగరపుత్రులు చచ్చి పడియుండుటం జూచి యిరుమడిగా దుఃఖమునొంది మిక్కిలియు నార్తుడై యేడ్చెను. ౧౩

పురుషశ్రేష్ఠుండగు నంశుమాతుం డిట్లు దుఃఖమునొంది యేడ్చుచు నచ్చటనే సమీపమందుఁ దిరుగుచున్న యాగార్హంబగు గుఱ్ఱమునుం జూచెను.

అయంశుమంతుండు సగరపుత్రులకుఁ దర్పణము సేయఁగోరి జలము కావలసి యొక పెదకినను అతనికి ఒక్కకొలనైన నగపడలేదు. ౧౪

రాముండా! అయంశుమంతుండు చాలదూరమువఱకు చక్కఁగాఁ జూచి కొలనుంగానక యటుపిమ్మట వేగంబున వాయుదేవునకు సరివచ్చువాడై తనశండ్రులకు మేరమామయైన పక్షిరాజగు గరుత్మంతునిం జూచెను. ౧౫

మహాబలండును వినతాపుత్రుండునగు నాగరుత్మంతుండును అంశు మంతునిం జూచి యిట్లని చెప్పెను. ౧౬

పురుషశ్రేష్ఠుండవగు నంశుమంతుండా! వీరలచావు లోకంబున కన్నిం టికి సమృతంబైనది కావున నీవు దుఃఖింపవలదు. ౧౭

మహాబలవంతులగు నీసగరపుత్రులు కొలతకురాని ప్రభావంబుగల కపిలమహామునిచే దిహింపఁబడినారు. నీవాసర్వధర్మముల జేఱిఁగినవాడవు. నీనికి తాకికజలము వేఁ దర్పణము సేయందగదు. ౧౮

పురుషశ్రేష్ఠుండవు మహాబాహుండువు నగునంశుమంతుండా! హిమ వంతునిపెద్దకూతురు గంగయని యొకనదియున్నది; నీవు తండ్రులకు జలతర్పణమును దప్పక యానదియందే చేయవలయును. ౧౯

లోకపావనంబగు గంగానది బూడిదరాసులుగాఁ జేయఁబడియున్న వీరలం దడుపునేర లోకంబులకంతయుం బ్రియమైన గంగానదిచేతఁ దడువం బడిన యాబూడిద సగరునికొడుకుల నఱువదిజేవురను స్వర్గలోకంబు నొందించును. ౨౦, ౨౦౪

పురుషశ్రేష్ఠుండగు నంశుమంతుండా! నీవు మహాభాగ్యశాలివి (కనుకనే నీకు గుఱ్ఱమైనను దొరికినది); ఈగుఱ్ఱమును దీసికొని సగరునియొద్దకుఁ

సుప్తవచనం శ్రుత్వా సోఽంశుమానతిపీర్యవాన్,
త్వరితం హయమాదాయ పునరాయాన్తహాయశాః. ౨౨౪

తతో రాజానమాసాద్య దీక్షితం రఘునందనః,
న్యవేదయద్యథావృత్తం సుప్తవచనం తథా. ౨౩౪

తచ్ఛ్రుత్వా ఘోరసంకాశం వాక్యమంశుమతో నృపః,
యజ్ఞం నిర్వర్తయామాస యథాకల్పం యథావిధి. ౨౪౪
స్వపురం చాగమచ్ఛ్రీమానిష్ఠయజ్ఞో మహీపతిః,
గంగాయాశ్చాగమే రాజా నిశ్చయం నాధ్యగచ్ఛత. ౨౫౪

అకృత్వా నిశ్చయం రాజా కాలేన మహతా మహాన్,
త్రింశద్వర్షసహస్రాణి రాజ్యం కృత్వా దివం గతః. ౨౬౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ఏకచత్వారింశ స్సర్గః.

ద్విచత్వారింశస్సర్గః

కాలధర్మం గతే రామ సగరే ప్రకృతీజనాః,
రాజానం రోచయామాసురంశుమంతం సుధార్మికమ్. ౧
స రాజా సుమహానాసీదంశుమాన్ రఘునందన,
తస్య పుత్రో మహానాసీద్దిలీప ఇతి విశ్రుతః. ౨

బొమ్మ; నీవు వీరుడవు (కావున నశ్వమేధయాగమును నిర్వహింపవలయును.) సగరుండు సేయుగూగమును బూర్తిచేసింపు మని గరుత్మంతుఁ డంశుమంతు నకుఁ జెప్పెను. ౧౦౪

గరుత్మంతుఁడు చెప్పినమాటవిని యతిపరాక్రమశాలియును మిక్కిలి కీర్తిగలవాఁడు నగు సాయంశుమంతుఁడు శిఘ్రముగా గుఱ్ఱమును తీసికొని మఱుల సగరునియొద్దకు వచ్చెను. ౧౦౫

రాముఁడా! అంత సాయంశుమంతుఁడు దీక్షసహించియున్న సగరుని యొద్దకుఁబోయి తండ్రులవృత్తాంతమును గరుత్మంతుఁడు చెప్పిన మాటను జెప్పెను. ౧౦౬

సగరచక్రవర్తి భయంకరమైన యంశుమంతునిమాట విని యాగమును యథాక్రమముగా యథాశాస్త్రముగాఁ బూర్తిచేసెను. ౧౦౭

శ్రీమంతుండగు సగరచక్రవర్తి యాగము ముగిసినవెనుకఁ దనపట్టణముఁజేరెను; అతనికి గంగానదిం దెచ్చుట కుపాయం బెంతవిచారించినను దెలియనేలేదు. ౧౦౮

పూజ్యుండగు సగరచక్రవర్తి గంగానదిం దెచ్చుటయందే యుపాయమును జేయకయె యముప్పదివేలేట్లు రాజ్యంబుచేసి దీర్ఘకాలంబునకు దేవలోకము నొందెను. ౧౦౯

ఇది నలువదొకటవ సర్గము.

నలువదిరెండవసర్గము

రాముఁడా! సగరచక్రవర్తి మరణము నొందఁగానే మంత్రులు మిక్కిలియు ధార్మికుండగు నంశుమంతుని రాజుగాఁ గోరిరి. ౧

రాముఁడా! ఆయంశుమంతుఁడు మిగులఁ బూజ్యుడైన రాజుగా నుండెను; అతనికి దిలీపుఁ డను నొక కొనియాడం దగిన కొడు కుండెను. ౨

తస్మిన్ రాజ్యం సమావేశ్య దిలీపే రఘునందన,
హిమవచ్ఛిఖరే పుణ్యే తపస్తేపే సుదారుణమ్. 3

ద్వాత్రింశచ్చ సహస్రాణి వర్షాణి సుమహాయశాః,
తపోవనం గతో రామ స్వర్గం లేభే తపోధనః. ౪

దిలీపస్తు మహాతేజాశ్చ త్వా వై తామహం వధమ్,
దుగ్ధోపహతయా బుద్ధ్యా నిశ్చయం నాధ్యగచ్ఛత. ౫

కథం గంగావతరణం కథం తేషాం జలక్రియా,
తారయేయం కథం చైనానితి చింతాపరోఽభవత్. ౬

తస్య చింతయతో నిత్యం ధర్మేణ విదితాత్మనః,
పుత్రో భగీరథో నామ జజ్ఞే పరమధార్మికః. ౭

దిలీపస్తు మహాతేజా యజ్ఞైర్బహుభిర్వివాన్,
త్రింశద్వర్ష సహస్రాణి రాజా రాజ్యమకానయత్. ౮

అగత్వా నిశ్చయం రాజా తేషామర్థరణం ప్రతి,
వ్యాధినా నరశార్దూల కాలధర్మముపేయివాన్. ౯

ఇంద్రలోకం గతో రాజా స్వార్జితేనైవ కర్తవా,
రాజ్యే భగీరథం పుత్రమభిషిచ్య నర్వభః. ౧౦

భగీరథస్తు రాజర్షిర్ధార్మికో రఘునందన,
అనంత్యో మహాతేజః ప్రజాకామస్స చాప్రజః. ౧౧

రాముడా ! ఆయంశుమంతుడు తనకొడుకైన దిలీపునకు రాజ్యము నప్పగించి పవిత్రంబగు హిమవత్సర్వతము శిఖరముజేరి గంగానది దెచ్చుటకై గొప్పకవము చేసెను. 3

మిగుల గీర్తికాలియగు నాయంశుమంతుడు రాజ్యభోగంబులం దానక్తిలిడిచి తపస్సె ధనముగా నెంచి ముప్పవరెండువేలేండ్లుకవము చేసి విదవ స్నర్గము నొందెను. 4

అధికమైన పరాక్రమముగల దిలీపుఁడును, తాతలచావును విచి “మా తండ్రి యలిడుష్కరంబగు తనస్సుచేసినప్పటికిని గంగానది లభింపఁదయ్యె; మఱి యేయంపాయంబున నొందవచ్చును” అని దుఃఖాలితయంబున బుద్ధి కొట్టు వడియొన్నందున గంగానదిం దెచ్చుటకుం దగునుపాయంబు దెలియఁదయ్యె.

ఆదిలీపుఁడు “ఎట్లు గంగానదిం దెత్తును? ఎట్లు తాతలకు జలతర్పణము సేయుదును? వీరల నెట్లు తరింపఁజేయుదును” అని యెల్లప్పుడుఁ జింతించుచునే యుండెను. 5

ఋషమాత్మ స్వరూపమెఱింగినవాడై యీశ్వరకార మెల్లప్పుడు ధర్మ బుద్ధిచే నాలోచించుచున్న యాదిలీపునకు భగీరథుండను ఋషమధార్మికుడైన కొడుకు పుట్టెను. 6

మిక్కిలియొల బరాక్రమముగల దిలీపనుహారాజును అనేకయాగములు జేసి నేవతలనారాధించెను; ముప్పవేలేండ్లు దొరతనముచేసెను. 7

పురుషశ్రేష్ఠుడైన రాముడా ! దిలీపమహారాజు తనతాతల నుద్ధరింప నుపాయంబుదెలియకయే రోగముచే మరణము నొందెను. 8

పురుషశ్రేష్ఠుడగు దిలీపుఁడు రాజ్యమందుఁ దనకొడుకగు భగీరథునియమించి తాను సంపాదించిన పుణ్యముచే స్నర్గము నొందెను. 9

రాముడా ! ధార్మికుఁడును మిక్కిలియొల బరాక్రమకాలియు రాజుని యనగు భగీరథుండు సంతానములేనివాడు కావునసంతానముగోరుచుండెను. అభగీరథుండు తనకు సంతానములేనందున రాజ్యభారమును మంత్రులయం

మంత్రిష్వాభాయ తద్రాజ్యం గంగావతరణే రతః. ౧౧౫

స తపో దీప్త మాతిష్ఠద్గోకలే రఘునందన,
ఉర్ధ్వబాహుః పంచతపా మాసాహారో జితేంద్రియః. ౧౧౬

తస్య వత్ససహస్రాణి ఘోరే తపసి తిష్ఠతః. ౧౩

అతీతాని మహాబాహో తస్య రాజ్ఞో మహాత్మనః,
సుప్రీతో భగవాన్ బ్రహ్మ ప్రజానాం పతీశ్వరః. ౧౪

తతస్సురగణైర్పార్థముపాగమ్య పితౌమహః,
భగీరథం మహాత్మానం తప్యమానమథాబ్రవీత్. ౧౫

భగీరథ మహాభాగ ప్రీతస్తేహం జనేశ్వర,
తపసా చ సుతస్తేన వరం వరయ సుప్రత. ౧౬

తమువాచ మహాతేజాస్సర్వలోకపితౌమహమ్,
భగీరథో మహాభాగః కృతాంజలిరుపస్థితః. ౧౭

యది మే భగవన్ ప్రీతో యద్యస్తి తపసః ఫలమ్,
సగరస్యాత్తజాస్సర్వే మత్తస్సలిలమాఘ్నయః. ౧౮

గంగాయాస్సలిలక్లిన్నే భస్త న్యేషాం మహాత్మనామ్,
స్వర్గం గచ్ఛేయరత్యంతం సర్వే మే ప్రపితౌమహః. ౧౯

దేయా చ సంతతిరేవ నావసీదేత్కులం చ నః,
ఇత్వాకూణాం కులే దేవ ఏష మేఽస్తు వరః పరః. ౨౦

ఉక్తవాక్యం తు రాజానం సర్వలోకపితౌమహః,
పత్నువాచ శుభాం వాణీం మధురాం మధురాక్షరామ్. ౨౧

నుంచి గంగను భూమికే దెచ్చుటయం దాసక్తుడై యుండెను. ౧౧, ౧౧౪.

రాముడా! ఆభగీరథుడు గోకర్ణక్షేత్రముజేరి చేతులు వ్రేకెత్తి పంచాగ్నులనడుమనుండి మానమున కొక్కమాటు భుజించుచు జిత్త్రేంద్రి యుండై దీర్ఘకాలము తపస్సుచేసెను. ౧౨౪

మహాబాహుండగు రాముడా! ఆభగీరథుడు భయంకరమగు తపస్సు చేయుచుండగాఁ బెక్కుపేలేండ్లు గడచినవి; అంత మహాత్ముడగు నాభగీ రథుని విషయమై ప్రజల కధిపతియును లోకనాయకుండును భగవంతుండు వైన బ్రహ్మదేవుండు సంతోషము నొందెను. ౧౩, ౧౪

అంత బ్రహ్మదేవుండు నేతలతోఁ గూడ వచ్చి తపస్సుచేయుచున్న మహాత్ముడగు భగీరథునిం జూచి యిట్లని చెప్పెను. ౧౫

మహాభాగుండవగు భగీరథ మహారాజా! నీవుచేసిన గొప్పతపంబునకు నేను సంతసించితి; నీకేమి కావలెను? ఖరమని బ్రహ్మదేవుండు చెప్పెను.

అధికమైన పరాక్రమముగలవాఁడును మహాభాగ్యశాలియైనగు భగీ రథుండు చేతులుమొగిడ్చి యదుట నిలుచుండి సమస్తలోకంబులకుఁ బితామ హుండైన బ్రహ్మదేవునితో నిట్లని చెప్పెను. ౧౬

భగవంతుడవైన బ్రహ్మదేవుడా! నీవు సంజసిందితివేని నేను జేసిన తపస్సు సఫలంబగునేని నేను సగరుని కొడుకుల కందఱకు జలస్పృహము నేయంజాలాదును. ౧౭

మహాత్ములగు నీసగరపుత్రుల దేహభస్మము గంగానదీజలమునం దిడువఁ బడెనేని నాముత్యాలైన సగరపుత్రులందఱు ఆత్మముమైనస్వర్గము నొందుదురు;

బ్రహ్మదేవుడా! ఇత్వైకుపంశంబునందె సంతానంబు కలుగవలెను. దానింజేసి మావంశము శాశ్వతముగా నుండును; ఇది నారెండవకోరిక యని భగీరథుండు బ్రహ్మదేవునితో జెప్పెను. ౧౮

సమస్తలోకంబులకును పితామహుండగు బ్రహ్మదేవుండును ఇట్లు పర ములగోరిన భగీరథుం జూచి మంగళకరమై మనోహరమైన యర్థంబును మనోహరములైన శబ్దములును గల్గియొందు నొకమాటను జెప్పెను. ౧౯

మనోరథో మహానేష భగీరథ మహారథ,
ఏవం భవతు భద్రం తే ఇత్వాకుకులవర్ధన.

౨౨

ఇయం హైమవతీ గంగా జ్యేష్ఠా హిమవతస్సుతా,
తాం వై ధారయితుం శక్తో హరస్తత్ర నియుజ్యతామ్.

౨౩

గంగాయాః పతనం రాజన్ పృథివీ న సహిష్యతి,
తాం వై ధారయితుం వీర నాన్యం పశ్యామి శూలినః.

౨౪

తమేవముక్త్వా రాజానం గంగాం చాభాష్య లోకకృత్,
జగామ త్రిదివం దేవస్సహదేవైర్మరుద్ధజైః.

౨౫

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

త్రిచత్వారింశస్సర్గః

దేవదేవే గతే తస్మిన్ సోఽంగుష్ఠాగ్రనిపీడితామ్,
కృత్వా వసుమతీం రామ సంవత్సరముపాసత.

౧

అథ సంవత్సరే పూర్ణే సర్వలోకనమస్కృతః,
ఉమాపతిః పశువతీ రాజానమిదమబ్రవీత్.

౨

ప్రీతస్తేఽహం నరశ్రేష్ఠ కరిష్యామి తవ ప్రియమ్,
శిరసా ధారయిష్యామి శైలరాజసుతామహమ్.

౩

తతో హైమవతీ జ్యేష్ఠా సర్వలోకనమస్కృతా,
తదా సాతిమహద్రూపం కృత్వా వేగం చ హుస్సహమ్.
అకాశాదపతద్రామ శివే శివశిరస్యత.

౪

౪౫

మహారథుండవగు భగీరథుడా! నీవడిగిన మొదటివరము దుర్లభమైనది! ఆయినను నీకోర్కీ యీడేఱును; నీవిత్వోక్తవంశమును వృద్ధిబొందింపఁ గల వాడవు! నీకు మంగళమగుఁగాక 10

ఈగంగానది హిమవంతునకుఁ బుట్టినది; ఇది యశనిపెద్దకూతుర; అట్టి గీనింగూడ ధరించుటకుఁ జాలినశక్తిని నాకార్యమునకై ప్రార్థింపుము. 11

భగీరథుడా! నీవు భూపతివి (కావున భూమిమేలును నీవు చూడవలయును) గంగానది యీశమునుండి పడచుటైన నాపాటును భూమి సహింపలేదు; నీవు పరాక్రమశాలివి (యైనను) శివునికన్న నితఁ డెవ్వఁడూ ఆ గంగానదిని ధరింపలేడని బ్రహ్మశేవుఁడు భగీరథునకుఁ జెప్పెను. 12

లోకకర్తయైన బ్రహ్మశేవుఁడు భగీరథునితో నిట్లుచెప్పి గంగగజాచి “నీవు భగీరథుఁడు యిదివచ్చుడతనిపంట బొమ్మని వదించి దేవతలు వాయొ సమూహములనుగూడి స్వర్గమునకుఁ బోయెను. 13

ఇది నలువఁబొడవ సర్గము.

సలహాచూడవలయు

దే. జీవించు నాస్రహానీవును నీకును ఆగోరగామ భూమి గాంగు బోనవస్త్రాదుని నిలిచి సువస్సూయము శివునింబుగ్ని తరస్సు చేసెను. 14

సంపన్నులు గండఁగానే సమస్తలోకములను సమస్త్రుతుండును బార్వతికిఁ జెనిమిటింప నీకు శివుఁడు భగీరథునిఁబాచి యట్లని చెప్పెను. 15

పురుషశ్రేష్ఠుడవగు భగీరథుడా! నీకుఁ బ్రీతుండవైతి; నీకుభీష్టుండు నెఱవేర్చెదను; పర్వతరాజైన హిమవంతునిసహారయగు గంగను శిరస్సున ధరించెనని శివుఁడు చెప్పెను. 16

అంత సర్వలోకసమస్త్రుతియగు నాహిమవంతుని పెద్దకూతురైన గంగానది గొప్పయీశారమువహించి సహింపఁగూడని వేగులపూని ఆకాశమునుండి మంగళకరంబగు శివునిశిరస్సుపైఁ బడెను. 17, 18

అచింతయచ్చ సా దేవీ గంగా పరమదుర్ధరా,
విశామ్యహం హి పాతాళం స్తోతసా గృహ్య శంకరమ్. ౫౪

తస్యావలేపనం జ్ఞాత్వా క్రుద్ధస్తు భగవాన్ హరః,
తిరోభావయితుం బుద్ధిం చక్రే త్రిణయనస్తదా. ౬౪

సా తస్మిన్ పతితా పుణ్యా పుణ్యే రుద్రస్య మూర్ధని,
హిమవత్ప్రతిమే రామ జటామండలగహ్వరే. ౭౪

సా కథంచిత్తహీం గంతుం నాశక్నోద్యత్ మాస్థితా,
నైవ నిర్గమనం లేభే జటామండలమోహితా. ౮౪

తత్రైవాబంధ్రుడైవీ సంవత్సరగణాన్ బహుళాన్,
తామచశ్యక్ పునస్తత్ర తపః పరమమాస్థితః. ౯౪

అనేన తోషితశ్చాభూదత్యగం రఘునందన,
విసంజ్ఞ తతో గంగాం హరౌ బిందుసరః ప్రతి. ౧౦౪

తస్యాఽన్యజ్ఞమానాయాం సప్తస్త్రోతాంసి జజ్ఞిరే. ౧౧

హ్లాదినీ పాపనీ వైవ నళినీ చ తథాఽపరా,
తిస్రః ప్రాచీం దిశం జగ్తుర్గంగాశ్శివజలాశ్శుభాః. ౧౨

సుచతుశ్చైవ నీతా చ సింధుశ్చైవ మహానదీ,
తిస్రస్త్రేవైతా దిశం జగ్తుః ప్రతేచీంతు శుభోదకాః. ౧౩

సప్తమీ చాన్వగాత్తాసాం భగీరథమథో నృపమ్. ౧౩౪

భగీరథోఽపి రాజర్షి ర్ద్వివ్యం స్యందనమాస్థితః,
ప్రాయాగ్రే మహాతేజా గంగా తం చాప్యనువ్రజత్. ౧౪౪

గగనాచ్ఛంకరశిస్తతో ధరణి మాశ్రితా,

ఎంతమాత్రము భరింపనలవిగాని యాగంగాదేవియును “ఈశ్వరిఁ బ్రవాహంబునం దీసికొని సాతాశంబు చొచ్చెదను” అని యాలోచించెను.

ప్రి నేత్రుండును భగవంతుడునగు శివుండు ఆగంగానదిగర్భా బెఱింగి, కోపించి యాగంగ మఱుగుపడునట్లు నేయంపలంచెను. ౬౫

రాముండా! పవిత్రయగు నాగంగానది జటాసమూహమే గుహా గల్గి హిమవద్గిరియం బోలియున్న పవిత్రంబగు శివుని శిరస్సునంబడెను. ౭౫

ఆగంగానది ఎక్కువప్రయత్నములచేసినను భూమి చేరలేకపోయెను. శివునిజటామండలమందుఁ జిక్కుపడియున్నందున బయలువెడలుటయును కాకపోయెను. ౮౫

గంగానది ముట్లు శివునిజటామండలమందే వెక్కుకొనవత్సరములు తిరుగుపడుచుండెను; అంత భగీరథుండు గంగానదిం గానక మఱల నచ్చటఁ బరమంబగు తపస్సుజేసెను. ౯౫

రాముండా! భగీరథుండు శపథ్యచే శివుని మిక్కిలియు సంతోషపఱచెను; అంత శివుండు దిగునరస్సను బ్రహ్మనిర్మితంబగు నొకసరస్సునందు గంగను విడిచెను. ౧౦

ఆగంగను విడువఁగానే విశుప్తవాహములు గల్గినవి. ౧౧

హ్లాదినియుఁ బాపనియుఁ నశినియును నీమూఁడుగంగలు మంగళకరం బగుజలము గల్గి మంగళాశ్రమఁలై శూన్యమిక్కునఁ బ్రవహించినవి. ౧౨

సుచక్షువు నీత మహానదియగుసింధువు-మంగళకరములయిన యొడకము గల యామూఁడుగంగలును బశ్చిమదిక్కునఁ బ్రవహించినవి. ౧౩

అంత వానితో నేడవగంగ భగీరథుచారాజును వెంబడించెను. ౧౩౫

మహాతేజుండును రాజ్ఞి యనగుభగీరథుండు దివ్యంబగు రథంబెక్కి ముందు నడిచిపోయెను; గంగ యతనివెనుకం దగిలిపోయెను. ౧౪౫

గంగానది యాకాశమునుండి శివునిశిరస్సుపైఁబడినది. అందుండిభూమి

వ్యసర్పత జలం తత్ర తీవ్రశబ్దపురస్కృతమ్.

౧౫౪

మత్స్యకచ్ఛపసంఘైశ్చ శింశుమారగణైస్తదా,
పతద్భిః పతితైశ్చాచన్యైర్వర్షిరోచత వసుంధరా.

౧౬౪

తతో దేవర్షిగంధర్వా యక్షాస్సిద్ధగణాస్తదా,
వ్యలోకయంత తే తత్ర గగనాద్గాం గతాం తథా.

౧౭౪

విమానైర్నగరాకారైర్వాయైర్గజపరైస్తదా,
పారిప్లవగతైశ్చాపి దేవతాస్తత్ర విషితాః.

౧౮౪

తదద్భుతతమం లోకే గంగాపతనముత్తమమ్,
దిదృక్షివో దేవగణాస్సమీయురమితౌజసః.

౧౯౪

సంపతద్భిస్సురగణైస్తేహం చాభరణౌజసా,
శతాదిత్యమివాభాతి గగనం గతతోయదమ్.

౨౦౪

శింశుమారోరగగణైర్శీనైరపి చ చంచలైః,
విద్యుద్భిరివ విక్షిప్త మాకాశ మభవత్తదా.

౨౧౪

పాండరైస్సలిలోత్పిడైః కీర్తమాణైస్సహస్రథా,
శారదాఘ్రైరివాకీర్ణం గగనం హంససంస్థలైః.

౨౨౪

క్వచిద్ద్రితతరం యాతి కుటిలం క్వచిదాయతమ్,
వినతం క్వచిదుద్ధాతం క్వచిద్యాతి శనైశ్శనైః.

౨౩౪

సలిశేనై వ సలిలం క్వచిదభ్యాహతం పునః,

ముహూర్థాద్ధ్వముఖం గత్వా పపాత వసుధాతలమ్.

౨౪౪

వైబడెయ; అట్లు వైయండి క్రిందబడుటచే జలము నధికముగా ధ్వనికలిగి ప్రసహించినది. ౧౧౫

అప్పుడు గుంపులుగుంపులుగా బదుచున్న మత్స్యములు తాచబేట్ల మొసళ్లు వీనిచేతను మగియు నట్లు పడినట్టి యితరజంతువులచేతను భూమి ప్రకాశించినది. ౧౧౬

అంత నప్పుడాకాశమున దేవతలును ఋషులును యక్షులను సిద్ధులును అట్లాకాశమునాడి భూమింబడిన గంగానదిని జూచిరి. ౧౧౭

అప్పు సచ్చట దేవతలు సత్త్వాశముపై యున్న వట్ట పులులతోపా విశాములు లగ విచూడములగు గల్లుములను మంచియుహుగులను పిక్కిలు పడిరి. ౧౧౮

మితంబు లే యుగల చేపములు కంబునంబింపియు సాశ్వత్కరంబును శ్రేష్ఠముగను నాగంగాంతరాయును చూడఁగోరి యచ్చట చేరిరి. ౧౧౯

మృణములులేక నిర్మలముగా ను మనాకాశము గంగావతరణముచూడ వచ్చిన దేవతల శరీరములనుబట్టిను వారియుభయి కంబులచేతను చూర్ణము మార్కముల గలగో నట్లు ప్రసరింపెను. ౧౨౦

అప్పు డాకాశము నుండియులును మొసళ్లును సత్త్వములును మత్స్యములును గల్గి మెఱపులుగల్గి వివరిం బ్రకాశించినది. ౧౨౧

అంతము గంగాశమును బ్రవహింపఁగల సత్త్వముచూడు తెల్లని నురుగులును హంసపక్షులుగుంపులునుగల్గి శరత్కాలమునందలి తెల్లని సీఘములతోఁగూడియొందునట్లు ప్పెను. ౧౨౨

గంగానది పల్లపునేలలలోమిక్కిలియు పడిగను మిట్టపల్లములలో వంకరగను చదిరపునేలలలో స్థిరముగను పల్లములలో లోనికివంగిపట్టును పెద్దతాయి మొదలగువాని తామడుగల్గినపు డూర్ధ్వముఖముగను ఉన్నతభూములలో మెల్లమెల్లగను బాటినది. ౧౨౩

ఒక్కచోఁ బలుచూపులు జలము గాలిచేఁ బైకెగుగు తరంగములచేఁ గొట్టబడి యూర్ధ్వముఖముగా వెల్లి పుఱుల నేలవైబడినది. ౧౨౪

త చ్ఛంకరశిరోభ్రష్టం భ్రష్టం భూమితలే పునః,
వ్యరోచత తదా తోయం నిర్మలం గతకల్మషమ్.

౨౫౪

తత్ర దేవర్షిగంధర్వా నసుధాతలవాసినః,
భవాంగవతీతం తోయం పవిత్రమితి పప్పుశుః.

౨౬౪

శాపాత్ప్రసృతా యేచ గగనాద్వసుధాతలమ్,
కృత్వా తత్రాభిషేకం తే బభూవుర్గతకల్మషాః.

౨౭౪

ధూతసాపాః పునస్తేన తోయేనాథ సుభాస్వతా,
పునరాకాశమావిశ్య స్వాక లోకా ప్రతివేదిరే.
ముముదే ముదితో లోకస్తేన తోయేన భాస్వతా,
కృత్వాభిషేకో గంగాయాం బభూవ విగతక్లమః.

౨౮౪

౨౯౪

భగీరథోఽపి రాజర్షిర్నిన్యంస్యంధనమాస్థితః,
స్త్రాయాగ్రే మహాతేజా గంగా తం పృష్ఠతోఽన్వగాత్
దేవాస్సర్షి గణాస్సర్వే దైత్యదానవగాతుసాః.
గంధర్వయక్షప్రసరాస్సకిష్టరసహోరగాః,
సర్వాశ్చాస్సరసో రామ భగీరథరథానుగామ్.
గంగామన్వగమన్ ప్రీతాస్సర్వే జలచరాశ్చ యే.
యతో భగీరథో రాజా తతో గంగా యశస్వినీ,
జగామ సరితాం శ్రేష్ఠా సర్వపాపప్రణాశినీ.
తతో హి యజమానస్య జహ్నోరద్భుతకర్తృణః,
గంగా సంప్లావయామాస యజ్ఞవాటం మహాత్మనః.

30౪

3౧

3౨

3౩౪

33౪

3౪౪

శివునిశిరస్సునంబడి యాత్రై భూమిమైబడిన యాగంగానదిజలము
అప్పుడు నిర్మలమై స్నానము సేయునావిపాపములు బోగొట్టునదిగా
లక్షణించెను. ౨౧౪

ఆకాశమందును దేవతలును ఋషులును గంధర్వులును భూమియందు
వాసముచేయుచుండు జనులును “ఈశ్వరదేహమునుండి వనితమైనజలము
పానన” మని స్పృశించిరి (లేక స్నానముచేసిరి) ౨౧౫

ఎవరు తాపూబువంజేసి స్వస్థానానగు నాకాశమునుండి భూమిమై
బడిరో నా గంగానదిజలమందు స్నానముచేసి పాపముచే విడుచుట
శుద్ధతైరి. ౨౧౬

వాగలు ఆగంగాజలమునుహిమజేసి పాపవిముక్తులై నూకాశ
మార్గమునఁ దమతమ ఘోకంబుల నొందిరి. ౨౧౭

ప్రకాశమానంబగు గంగాజలమునూచి జనము మాటిమాటికి సంత
సించినది; మఱియు నాగంధయుందు స్నానముచేసి అపవిత్రులై సుఖము
నొందినది. ౨౧౮

మహాపరాక్రమశాలిమగు రాజ్యమైన భగీరథుఁడు నిత్యమైరథం
బెక్కి ముందుఁ బోవుచుండెను; గంగానది ను దానిశివరూపిని పొందెను.

రాముఁడా! దేవతలు ఋషులు దైత్యులు దానవులు రాక్షసులు గంధ
ర్వులు యక్షులు కిన్నరులు మరగములు నవ్వునలు నందిలును సుతోమంబు
నొంది భగీరథుని రథమును పొబడించుచున్న గంగానదిని పొబడించెను. అట్లు
జలచరజంతువులన్నియును పొబడించినవి. ౩౧, ౩౨

భగీరథమహారాజేదానినివెల్లెతో మంచితీర్తికలిగి నదులలో మెట్టియై
సమస్తపాపములం బోగొట్టు నదియై యున్నగంగానదియు నాదారిచేవెల్లెను.

అంత గంగానది నూశ్చర్యకరములగు కార్మములు సేయునుహోత్తుడగు
జహ్నుమహాముని యాగముసేయుచుండఁగా నతనియాగశాలముంతయు నీళ్ల
తో ముంచెను. ౩౪౫

తస్యానలేపనం జ్ఞాత్వా క్రుద్ధో యజ్ఞా తు రాఘవ,
 ఆపిబచ్చ జలం స్వం గంగాయాః పరమాద్భుతమ్. 3౫౪
 తతో దేవాస్సగంధర్వా ఋషయశ్చ సువిస్మితాః. 3౬
 పూజయంతి మహాత్మానం జహ్న్నం పురుషసత్తమమ్,
 గంగాం చాపి నయంతి స్త ఓహితృత్వే మహాత్మనః. 3౭
 తతస్తుప్తో మహాతేజాశ్శ్రోత్రాభ్యామస్పృశత్సునః,
 తస్మాజ్జహ్న్నుసతా గంగా ప్రోచ్యతే జాహ్నవీతి చ. 3౮

జగామ చ పునర్గంగా భగీరథరథానుగా,
 సాగరం చాపి సంప్రాప్తా సా సరిత్ప్రేవరా తదా. 3౯
 రసాతలముపాగచ్ఛత్సధర్మార్థం తస్య కర్మణః. ౪౦
 భగీరథోఽపి రాజర్షిః సా మాదాయ యత్నతః,
 పితౄమహాక భస్మకృతానవశ్శద్దీనచేతనః. ౪౧
 అథ తద్భస్మనాం రాశిం గంగాసలిలము తిమమ్,
 స్నావయి ధూమపాత్రాన్సప్త్యం ప్రాప్తా రథమూర్తమ్. ౪౨
 ఇత శ్రీమద్బాలకాండే, చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.

చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః

స గత్వా సాగరం రాజా గంగయాఽనుగతస్తదా,
 ప్రవివేశ తలం భూమే శ్చిత్ర తే భస్మసాతృతాః, ౧

భస్మస్పృశత్సా తే రామ గంగాయాః సలిలేన వై,
 స్వలోకప్రభుర్బ్రహ్మ రాజానమిదమబ్రవీత్. ౨

రాముడా! యాగముసేయుచున్న జహ్నువు ఆగంగానది గర్వం బెఱింగి కోపించి అత్యాశ్చర్యకరంబుగ గంగానది జలంబాతయుఁ ద్రావెను. 3౫౫

అంత దేవతలును గంధర్వులును ఋషులును మిక్కిలి యాశ్చర్యము నొంది మహాత్ముండును ఋషిశ్రేష్ఠుండు నగు జహ్నునింబూజించి గంగానది నతనికిఁ గొమార్తెయగు నియమించిరి. 3౬, 3౭

సహస్ర భావుండగు జహ్నువు తనకుగంగకొమార్తె యగుటకు సంతసించి గంగను మరల చెవులనుండి బైటికి విడిచెను. అందువలన గంగానది జావ్నవి యనియును బిలువంబడుచున్నది. 3౮

గంగానదియును చుట్టల భగీరథుని రక్షణమును వెంబడించుచు వెల్లివది; అప్పుడు నదులఁగో మేటియైన యాగంగానది సముద్రమునొంది యట్లు భగీరథుని కార్యము సిద్ధించుటకై పాతాళమునకుఁ బోయెను. 3౯, 4౦

రాష్ట్రీయగు భగీరథుండును మహాయత్నుడైన గంగనీటిని ముఖంబున బూడిదగాఁ జేయఁబడియున్న తాతలంకావెను. ౪౦౫

రాముడా! అంతశ్రేష్ఠమయిన యాగంగానదిజలము బూడిదరాళిని నీళ్లతోఁముంచెను; అది నానగరపుత్రులు నిష్పాపులై స్వర్గమునొందిరి ౪౧౫

ఇది నలువదిమూడవ సర్గము.

నలువదినాలవ సర్గము

అప్పుడాభగీరథుండు గంగను వెంటఁబెట్టుకొని సాగరంబునకుఁ బోయి యట్లు భూమినుండి సగరునిొడుకులు బూడిదగాఁ జేయఁబడియున్న పాతాళముఁ బ్రవేశించెను. ౧

రాముడా! అంత గంగాజలంబు సగరునిొడుకుల దేహభస్మముమైఁ బ్రవహించుగానే సమస్తస్థానికనాయకుండగు బ్రహ్మదేవుండు భగీరథుని కాచి యిట్లని చెప్పెను. ౨

తారితా నరశార్దూల దివం యాతాశ్చ దేవవత్,
 వప్తిః పుత్రసహస్రాణి సగరస్య మహాత్మనః. 3
 సాగరస్య జలం లోకే యావత్సాస్యతి పార్థివ,
 సగరస్యాత్మజాస్తావత్స్వర్గే స్థాస్యంతి దేవవత్. ౪
 ఇయం చ దుహితా జ్యేష్ఠా తవ గంగా భవిష్యతి,
 త్వత్కుతేన చ నామ్నాఽథ లోకే స్థాస్యతి విశ్రుతా. ౫
 గంగా శ్రీధగా రాజా దివ్యా భాగీరథీ చ,
 త్రీక్ షథో భావయంతీ తతస్త్రిధగా స్సృతా. ౬

పితామహానాం సర్వేషాం త్వమత్ర మనుజాధిప,
 కురుష్వ సలిలం రాజా ప్రతిజ్ఞామపవజ్జయ. ౭
 పూర్వకేణ హితే రాజంస్తేనాతియశసా తదా,
 ధర్మిణాం ప్రవరేణాపి నైష ప్రాప్తో మనోరథః. ౮
 తదైవాంగుమతా తాత లోకేఽప్రతిమతేజసా,
 గంగాం ప్రాప్తాయతాఽనేతుం ప్రతిజ్ఞా నాపవజ్జతా. ౯

రాజర్షిణా గుణవతా మహర్షిసమతేజసా,
 మత్కుల్యతపసా చైవ క్షత్రధర్మనితేన చ. ౧౦
 దిలీపేన మహాభాగ తవ పిత్రాఽతితేజసా,
 పున్నశంకితాఽనేతుం గంగాం ప్రాప్తయతోఽనఘ. ౧౧

సా త్వయా స్వమతిక్రాంతా ప్రతిజ్ఞా పురుషర్షభ,
 ప్రాప్తోఽసి పరమం లోకే యశః పరమసమ్మతమ్. ౧౨

పురుషశ్రేష్ఠుడవైన భగీరథుడా ! మహాత్ముడగు సగరుని కొడుకు
లఱువదివేపురును నీచే నరింపఁబడి దేవతలుంబోలె స్వర్గంబు నొందిరి. 3

భగీరథుడా ! సముద్రజలం బెంతవఱకు లోకంబునందుండునో అంత
వఱకు సగరునికొడుకులందఱు దేవతలుంబోలె స్వర్గంబున నుండఁగలరు. 4

ఈగంగయును నీకు పెద్దకూతురుగా నుండఁగలదు; నీవు శండ్రిగా
నూడుటంగల్గిన పేర నీలోకంబునం బ్రసిద్ధి నొందఁగలదు. 5

భగీరథుడా ! స్వర్గమునందుఁబుట్టిన యీగంగానది త్రివర్ణయశియు
భాగీరథి యనియుఁ బ్రసిద్ధి నొందఁగలదు. స్వర్గము భూమి పాతాళము అను
మూఁడు మార్గంబులఁ బ్రవహించినది కావున “త్రివర్ణ” యని చెప్పఁబడినది.

భగీరథుడా ! నీవీ గంగాజలమందు నీతాతలయిన సగరపుత్రుల కంద
ఱకును జలశర్వణము చేయుము. నీప్రతిను సమాప్తి నొందించుకొనుము. 6

భగీరథుడా ! మిక్కిలియుఁ గీర్తిగల్గి ధార్మికులలో శ్రేష్ఠుడైన నీ
పూర్వీకుడగు సగరుఁడును ఈమనోరథంబు నొందలేడయ్యె. 7

నాయనా ! లోకమంపితటను సరిలేని పరాక్రమముగల్గి గంగానరిం
గొనివచ్చుటకుఁ బ్రార్థించుచున్న యశుమంతుఁడును బ్రతిష్ఠను జెల్లింప
లేడయ్యె. 8

మహాభాగ్యశాలివి పాపరహితుండవు నగుభగీరథుడా ! రాజ్యయై
గుణవంతుడై మహర్షికి సరివచ్చుప్రభావముగలవాడై నానలేనేమహాతపస్వి
యై యత్నియధర్మ నిష్ఠుండును మహాపరాక్రమశాలియై గంగానరిం
దెచ్చుటకుఁ బ్రార్థించుచుండన నీతండ్రియగు దిలీపుఁడు నీప్రతిష్ఠ గుఱించి
విచారమైన జేయఁడయ్యె. 9

పురుషశ్రేష్ఠుడవగు భగీరథుడా ! పూర్వీకు లెవ్వరును జెల్లింపలేని
ప్రతిష్ఠ నీవు చెల్లించితివి ! లోకంబున శ్రేష్ఠుడై మిక్కిలియుఁ గొనియా
డందగు యశంబు నొందితివి. 10

యచ్చ గంగావతరణం త్వయా కృతమరిందమ,
అనేస చ భవాన్ ప్రాప్తో ధర్మస్థాయితసం మహాత్. ౧౩

ప్లావయస్వ త్వమాత్మానం నరోత్తమ సదోచితే,
సలిలే పురుషవ్యాఘ్ర శుచిః పుణ్యఫలో భవ. ౧౪

పితౄమహానాం సర్వేషాం కురుష్వ సలిలక్రియామ్,
స్వస్థితేస్తు గమిష్యామి స్వం లోకం గమ్యతాం నృప. ౧౫

ఇత్యేవముక్త్వా దేవేశస్సర్వలోకపితౄమహాః,
యథాగతం తథాఽగచ్ఛద్దేవలోకం మహాయశాః. ౧౬

భగీ ధోఽపి రాజర్షిః కృత్వా సలిలముత్తమమ్,
యథాక్రమం యథాన్యాయం సాగరాణాం మహాయశాః. ౧౭

కృతోదకశ్శుచీ రాజా స్వపురం ప్రవివేశ హ,
సమృద్ధాఞ్ఠో రఘుశ్రేష్ఠ స్వరాజ్యం ప్రశశాస హ. ౧౮

ప్రముహూన హ లోకస్తం నృపమాసాద్య రాఘవ,
నప్తశోకస్సమృద్ధాఞ్ఠో బభూవ విగళజ్వరః. ౧౯

ఏష తే రామ గంగాయా విస్తరోఽభిహితో మయా,
స్వస్తి ప్రాప్నుహి భద్రం తే సంధ్యా కాలోఽతివర్తతే. ౨౦

ధన్యం యశస్యమాయుష్యం పుత్ర్యం స్నగ్ధమతీవ చ,
యశ్శాశ్రివయతి విప్రేషు క్షిత్రియేష్వితరేషు చ. ౨౧

ప్రియంతే పితరస్తస్య ప్రియంతే దైవతాని చ. ౨౨

ఇదమాఖ్యానమవ్యగ్రో గంగావతరణం శుభమ్. ౨౩
యశ్శృణోతి చ కాకుత్స్థ సర్వా కామానవాప్నుయాత్,

శత్రువుల నడంగండ్రొక్కం జాలిన భగీరథుడా! నీవిప్పుడు చేసిన గంగావతరణంబునకు నీకు పూజ్యంబగుధర్మప్రతిష్ఠ గల్గినది. ౧౩

పురుషశ్రేష్ఠుండవగు భగీరథుడా! సముద్రమువలెగాక ఎల్లప్పుడును స్నానయోగ్యమైన యీగంగాజలమందు స్నానము సేయుము! దానంజేసి నీకు బలిశుద్ధియును బుణ్యంబునుం గల్గును. ౧౪

భగీరథుడా! నీతాళల కందఱుకును జలతర్పణమును చేయుము, నీకు మంగళమగుగాక; నేను నానాకమునకు బోయెదను. నీవును బోము. అని బ్రహ్మదేవుడు భగీరథునితో జెప్పెను. ౧౫

అని యిట్లు భగీరథునకు జెప్పి గొప్పకీర్తిగల్గి దేవతలకును బ్రభువై సమస్తానాథులకును తాతయైన బ్రహ్మదేవుడు దేవలోకంబునకు బోయెను.

రాముడా! మహాయశుంధుని రాజ్యము నగుభగీరథుడు సగరుని కొడుకులకు వరుసగా యథాశాస్త్రముగా జలతర్పణము చేసి యంతః దనవట్టణమునకు బోయి సమృద్ధిగా సువర్ణగర్భి రాజ్యము పాలించెను. ౧౬-౧౮

రాముడా! జను లాభగీరథుడు రాజగుట జేసి చాలసంతసించి, మఱియు నుగ్రములేక సంపూర్ణమైనసంపదగర్భి వీడలేమిగా లేక సుఖముగా నుండిరి.

రాముడా! నీ కీ గంగానదికథావివరము చెప్పినాడను; నీకు మంగళమగుగాక; ఇంక సాధ్యాకాలము కావచ్చినది; ఇంక నడుగవలదు. ౨౦

బ్రహ్మణుడుగాని క్షత్రియుడుగాని యితర జాతీయుడు గాని యెవ్వడు ధనమును యశస్సును దీర్ఘక్షుస్సును కొడుకులకు స్వర్గము నిచ్చునట్టి యీ గంగావతరణోపాఖ్యానమును వినిపించునో యతని పితృదేవతలును దేవతలు నందఱును సంతోషించురు. ౨౧, ౨౨

రాముడా! ఎవ్వడు మనసునిలిపి మంగళకరులగు నీగంగావతరణ చరిత్రంబు వినునో యతడు యన్నిశోర్కులం బడయును; అతనిపాపంబు లన్నియు నశించుచుండును; అతని కాయస్సును గీర్తిగను వృద్ధిచొందును; అని

సర్వే పాపాః ప్రణశ్యంతి ఆయుః కీర్తిశ్చ వర్ధతే. ౨౩
ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.

పంచవత్సారింశస్సర్గః

విశ్వామిత్రవచశ్శ్రుత్వా రాఘవస్సహలక్ష్మణః,
విస్తయం పరమం గత్వా విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ . ౧
ఆత్యద్భుతమిదం బ్రహ్మక కథితం పరమం శ్వేయా,
గంగావతరణం పుణ్యం సాగరస్యాపి పూజణమ్. ౨

తస్య సా శర్వరీ సర్వా సహ సౌమిత్రిణా తదా,
జగామ చింతయానస్య విశ్వామిత్రకథాం శుభామ్. 3
తతః ప్రభాతే విమలే విశ్వామిత్రం మహామునిమ్,
ఉవాచ రాఘవో వాక్యం కృతాహ్నికమరిందమః. ౪

గతా భగవతీ రాత్రిశ్శీతవ్యం పరమం శ్రుతమ్,
క్షణభూతేవ నౌ రాత్రిస్సంసృత్యేయం మహాతపః. ౫
ఇమాం చింతయతస్సర్వాం నిఖిలేన కథాం తవ. ౫౪
తరామ సరితాం ప్రేష్టాం పుణ్యాం త్రిసథగాం నదీమ్. ౬
నౌరేషా హి సుఖాస్తీర్ణా ఋషీణాం పుణ్యకర్మణామ్,
భగవంతమిహ ప్రాప్తం జ్ఞాత్వా త్వరితమాగతా. ౭
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్య మహాత్మనః,
సంతారం కారయామాస స్విసంఘ స్సరాఘవః. ౮
ఉత్తరం తీరమాసాద్య సంపూజ్యర్షిగణం తదా,
గంగాకూలే నివిష్టాస్తే విశాలాం దదృశుః పురీమ్. ౯

విశ్వామిత్రుడు రామునకుఁ జెప్పెను.

౨౨, ౨౩

ఇది నలువదిసాలవసర్గము.

నలువదియైదవ సర్గము

రాముండు లక్ష్మణునితోఁ గూడ విశ్వామిత్రుడు చెప్పినదాని విని మిక్కిలియు నాశ్చర్యపడి విశ్వామిత్రునితో నిట్లని చెప్పెను. ౧

విశ్వామిత్రుడా ! ఆత్మాశ్చర్యకరమును బరమంబును బావనంబు నగు సీగంగావతరణంబును సముద్రంబు నృధ్ధిబొందించుటను మాకుఁ జెప్పితి నని రాముండు విశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పెను ౨

అప్పుడు లక్ష్మణునితోఁగూడ రాముండు విశ్వామిత్రుడు నెప్పిసకథను గుఱించి తలపోయుచుండఁగనే యారాత్రి యొక గడచినది. ౩

అంత నిర్మలముగ సూర్యోదయముకాఁగానే విశ్వామిత్రుఁ డాహ్నిక కృత్యంబు నిర్వర్తించినపిదప నశనిజాచి శత్రువుల నడంగంద్రొక్కం జాలినరాముఁ డిట్లని చెప్పెను. ౪

అధికమైన తపస్సుగల విశ్వామిత్రుడా ! పూజ్యమైనరాత్రి గడచి నది; సుఖముగా విసవలసినదాని వింటిమి, నీవు చెప్పినకథ సంకయ్య ధ్యానింపుచున్న మాకీరాత్రి తుణప్రాయమైనది. ౫, ౫౪

సుఖముగల్గునట్లు ఆస్తరణముగల్గి పవిత్రంబులగు కర్తవ్యములు సేయు ఋషులక్కం దగినయెడ మీరు వచ్చియుండుట చెలిసి లేబడియొన్నది, మనము దీనిచే నదుల కన్నిటికిని పేటియై పవిత్రమైన గంగానదిని దాటుదము.

మహాత్ముండగు రాముండు చెప్పినమాటను విని విశ్వామిత్రుండు ఋషులను రామలక్ష్మణులనుఁగూడి గంగానదిని దాడెను. ౬

ఇట్లు గంగానది యొత్తరపుగట్టుచేరి దారి సంపవచ్చిన ఋషులం బూజించి యావిశ్వామిత్ర రామలక్ష్మణులు గంగాతీరమందుండి కెకాలయను పట్టణముఁ జూచిరి.

తతో మునివరసూక్ష్మం జగామ సహగాఘవః,
విశాలాం నగరీం రమ్యాం దివ్యాం స్వర్గోపమాం తదా. ౧౦

అథ రామో మహాప్రాజ్ఞో విశ్వామిత్రం మహామునిమ్,
పప్రచ్ఛ ప్రాంజలిర్భూత్వా విశాలాముత్తమాం పురీమ్. ౧౧
కతరో రాజవంశోఽయం విశాలాయాం మహామునే,
శ్రోతుమిచ్ఛామి భద్రంతే పరం కౌతూహలం హి మే. ౧౨

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రామస్య మునిపుంగవః,
ఆఖ్యాతుం తత్సమారేభే విశాలస్య పురాతనమ్. ౧౩

శ్రూయతాం రామ శక్రస్య కథాం కథయతశ్శుభామ్,
అస్మిన్దేశే తు యద్వృత్తిం తదపి శృణు రాఘవ. ౧౪
పూర్వం కృతముగే రామ దితేః పుత్రా చ. హాబలాః,
అదితేశ్చ మహాభాగ వీర్యవంతస్సథార్తికాః. ౧౫

తత స్తేషాం నరశ్రేష్ఠ బుద్ధిరాసీన్మహాత్మనామ్,
అనుగా అజరాశ్చైవ కథం స్యామ నిరామయాః. ౧౬
తేషాం చింతయతాం రామ బుద్ధిరాసీన్మహాత్మనామ్,
క్షీరోదమథనం కృత్వా రసం ప్రాప్స్యామ తత్ర వై. ౧౭
తతో నిశ్చిత్త్య మథనం యోక్త్రం కృత్వాచ వాసుకిమ్,
మంథానం మందరం కృత్వా మమంథుమితౌజసః. ౧౮

అథ వృషహస్త్రేణ యోక్త్రుర్వశిరాంశి చ,
వమంత్యతివిషం తత్ర దదంశుర్దశనైశ్శిలాః, ౧౯

అంత నప్పుడు మనిశ్రేష్ఠుండగు విశ్వామిత్రుఁడు రామలక్ష్మణులం గూడి మనోహరమై శ్రేష్ఠమై స్వర్గంబునకు సరివచ్చుచున్న విశాలనగరికిఁ దోయెను. ౧౦

అంతఁ బండితులతో శ్రేష్ఠుండగురాముండు చేమోద్బుగ్గీలించి విశ్వామిత్ర మహామనిం జూచి శ్రేష్ఠుఁడగు విశాలనగరిని గుఱించి చెడిగెను. ౧౧

విశ్వామిత్రుఁడా! విశాలనగరియంగన్న రాజులవంశ మెట్టిది? నేను దాని వినిఁగోరుచున్నాను; నాకు ఇక్కడ కొంచు గానప్పది అరి రాముఁడు విశ్వామిత్రు నడిగెను. ౧౨

ఆరాముఁడు చెప్పఁమాటవిని మనిశ్రేష్ఠుండగు విశ్వామిత్రుఁడు విశాలనగరమును స్మరించిన విశాలమహారాజు పురావచరిత్రమును జెప్ప నారంభించెను. ౧౩

రాముఁడా! నేను ఇంద్రునికంటె జెప్పెను వియము; ఈచేళమం దేమి నడచినదో దానిని వియము ౧౪

మహాభాగుండ నగు రాముఁడా! ఈర్ష్యకు శృశునిన నొనాగు నితి కొడుకుల గొప్పలముగలదును; తల్లి ముండె! ఈతొలికడల వ్యాప్తి నుచు గలిగి భర్తాచరణము నేను - యుగా ముడితి. ౧౫

అంత మహావీరుని కంటె కొడుకు ముడితి - దిట్టొడునులకు 'మేమే మి చేసిన జాపు మునగినము రోగములతోఁ బొందుము' అని యాలోచన కల్గినది. ౧౬

రాముఁడా! ఇట్టాలోచించుచున్న మహాత్ములగువారలకు "పాలనము ద్రిమును జీలికి యమృతంబు నొందెనము" అని బుద్ధి కల్గినది. ౧౭

అంతఁ గొలందిలేని బలుంబుంగల యాదేవాసురులు చిలుకవలెనని నిశ్చయించి వాసుకిని త్రాడుగా నెర్పఱచికొని మందరపర్వతమును గవ్వమునుగాఁ జేసికొని చిలికిరి. ౧౮

అంతఁ జిలుకఁగా వేయినవత్సరములకుఁ ద్రాడుగానున్న వాసుకితలలం భయంకరంబగు విషంబుగ్రక్కుచు మందరపర్వతము తొల్లను దంతములచేఁ గొఱికినది. ౧౯

ఉత్పపాతాగ్నిసంకాశం హాలాహలమహావిషమ్,
తేన దగ్ధం జగత్సర్వం సదేవాసురమానుషమ్. ౨౦

అథ దేవా మహాదేవం శంకరం శరణార్థినః,
జగ్తుః పశుపతిం రుద్రం త్రాహి త్రాహీతి తుష్టువుః. ౨౧

ఏవముక్తస్తతో దేవైర్దేవదేవేశ్వరః ప్రభుః. ౨౧౪

ప్రాదురాసీత్తతోఽతైః శివశః ఖచక్రధరో హరిః. ౨౨

ఉవాచైనం స్థితం కృత్వా రుద్రం శూలభృతం హరిః. ౨౨౪

దైవతైర్మథ్యమానే తు యత్సర్వం సముపస్థితమ్. ౨౩

త్విదీయం హి సురశ్రేష్ఠ సురాణామగ్రజోఽసి యతో,
అగ్రపూజామిమాం మత్వా గృహణేదం విషం ప్రభో. ౨౪

ఇత్యుక్త్వా చ సురశ్రేష్ఠస్తతైః శివాంతరధీయత. ౨౪౪

దేవతానాం భయం దృష్ట్వా శ్రుత్వా వాక్యం తు శార్థిణః,
హాలాహలవిషం ఘోరం స జగ్రా హామృతోపమమ్. ౨౪౫

దేవా విస్మయ్య దేవేశో జగామ భగవాన్ హరిః. ౨౬

తతో దేవాస్సురాస్సర్వే మమంథూ రఘునందన. ౨౬౪

ప్రవివేశాథ పాతాళం మంథానః పర్వతోఽనఘ. ౨౭

తతో దేవాస్సగంధర్వాస్తుష్టువుర్తథుసూదనమ్. ౨౭౪

నిప్పునకు సరివచ్చు హోలాహలంబు మహావివంబు పుట్టినది! దేవాసుర
ముఠాఘోరలలోఁ గూడిన ప్రపంచముంతయు దానిచే దహింపఁబడినది. ౨౦

అంతట దేవతలు రక్షకునిగోరి శుభాప్రసంగుడగు నీశ్వరుని యొద్దకుఁ
బోయి పశుపతియైన నాయాశ్వరుని “మమ్ముల రక్షింపుము రక్షింపుము” అని
ప్రస్తుతించిరి. ౨౧

అంత లోకవాాయకుండును నేమోద్రునకును బ్రభువునైన యాశ్వరుని
జూచి దేవత లిట్లని చెప్పిరి. ౨౧౪

అంత నచ్చోట శంఖచక్రధారియగు విష్ణువును వచ్చెను ౨౨
విష్ణుదేవుండును చిలుకగవు నవ్వి శూలాయుధమును ధరించుకట్టి
యాశ్వరునితో నిట్లని చెప్పెను. ౨౨౪

దేవతాశ్రేష్ఠుండవగు నీశ్వరుడా ! నీవు దేవతలకందఱునకు మొదటి
నాండవు; కాఁబట్టి సముద్రముధనముందు మొదటఁ బుట్టినది నీభాగము; నీవు
దీని నగ్రపూజగా నెంచి వివంబు గ్రహింపు మరి విష్ణువు మొదలగు దేవతలు
శిలనితోఁ జెప్పిరి. ౨౩, ౨౪

శ్రీమహావిష్ణు వీప్రకారము పలికి యంతర్ధానమయ్యెను. ౨౪౪

యాశ్వరుండు దేవతలకుం గల్గిన భయమును విష్ణుదేవుండు చెప్పిన భంబును
చిలుకపోసి భయంకరమగు హోలాహలంబు నచ్చుకొంటున్నట్లు ద్రావెను. ౨౫౪

దేవతలకును బ్రభుడై సమస్తశక్తులను గల్గిన యాశ్వరుండు దేవతల
నీడ్చొని స్వస్థానంబునకుఁ బోయెను. ౨౬

రాముడా ! అంత దేవాసురు లందఱును పాలసముద్రంబు చిలుక
నారంభించిరి. ౨౬౪

పాపరహితుండవగు రాముడా ! అంతఁ గవ్వముగానున్న మందరపర్వ
తము సముద్రములో మునిగి పాలాశలోకము చేరినది. ౨౭

అంత దేవతలు గంధర్వులును విష్ణుదేవు నిట్లని ప్రస్తుతించిరి. ౨౭౪

త్వం గతిస్సర్వభూతానాం విశేషేణ దివౌకసామ్,
పాలయాస్తాన్ మహాబాహూ గిరిమధ్యర్తుమర్హసి.

౨౮౪

ఇతి శ్రుత్వా హృషీకేశః కామతం రూపమాస్థితః,
పర్వతం పృష్ఠతః కృత్వా విశేషేణ శ్రోతృధౌ హరిః.

౨౯౪

పర్వతాగ్రే తు లోకాన్తా హస్తేనాక్రమ్య కేశవః,
దేవానాం మధ్యతస్థిన్త్వా మమంథ పుష్కరే త్తమః.

3౦౪

అథ వృషహస్తేణ సవండస్సకమండలుః,
పూర్వం ధన్వంతరిర్నామ అస్సరాశ్చ సువర్చసః.

3౧౪

అఘ్న నిర్మథనాదేవ రసస్తస్మాద్విరస్త్రియః,
ఉత్పేత్తున జశ్రేష్ఠ తస్మాద్విష్నోసౌభవన్.

3౨౪

పప్లిః కోటోష్ఠ్యైర్భగంసాసామస్సగోకాం సునర్చసామ్,
అమంభ్యేమాస్తు కాకుల్స్థే యా సాసాం కరిచారకాం.

3౩౪

స తాస్త్యన పరిగృహ్లాంతి వర్షే తే దేవగానహః,
అప్రతిగ్రహణాన్తాశ్చ సర్వాస్సాధాగణాన్తన్వితాః.

3౪౪

వరుణస్య తతః కన్యా వారుణీ రఘునందన,
ఉత్పాత మహాభాగా మ్గామాణా పరిగ్రహమ్.

3౫౪

దిశేః పుత్రా న తాం రామ జగృహుర్వరుణాత్తజామ్,
అదితే స్తు సుతా వీర జగృహు స్తా మనిందితామ్.

3౬౪

అసురాస్తేన దైతేయాస్సురాస్తేనాదితే స్సుతాః,
హృష్టిః ప్రముదితాశ్చాసన్ వారుణీగ్రహణాత్పురాః.

3౭౪

మహాబాహుండవగు విష్ణుదేవుడా! నీవే సమస్తప్రాణులకును అందు విశేషముగా దేవతలకును గలివి. మమ్ములను రక్షింపుము; సముద్రములో నునిగి యున్న మందరపర్వతమును లేప నెత్తుము. అని స్తుతించిరి. ౨౮౫

ఇట్లు దేవతలు సేయుప్రార్థనను విని యింద్రియంబులతో బ్రభువైన విష్ణుదేవుడు తాచేలురూపము వహించి మందరపర్వతమును పీచుపై నుంచి కొని సముద్రమందు శయనించెను. ౨౯౫

సహస్రలోకంబులఁ దనశరీరమందు ధరించి యున్న పురుషశ్రేష్ఠుండగు విష్ణుదేవుడు చేతులువైకిఁ జూచి మందరపర్వతంబు శిఖరమును బట్టుకొని దేవతలనడుమఁ దానును జిలికెను. 3౦౫

అంత వేయిసంవత్సరము లయినకనుక మొదట దండకమండలువులతో ధన్వంతరియును మంచెవచ్చుస్సుగల యశ్వరసలును బుట్టిరి. 3౧౫

రాముడా! పాలయిందు చిలువంట చే రసమొకటి పుట్టినది. ఆరసము నూడి స్త్రీలు పుట్టిరి; కాంచుట్టి పీర లష్వరస లనఁబడిరి. 3౨౫

ట్టి మంచికాంతిగల యశ్వరస కలువదిగోటులు గల్గి; వారలకు కనికరైలు లెక్కలేక జన్మించిరి. 33౫

దేవదాసువులలో నెవ్వరు నాయశ్వరసలం బెండ్లాడరైరి! అట్లెవ్వరును బెండ్లాడకుండుటంజేసి యాయశ్వరస లందఱును వేశ్యలని చెప్పఁబడిరి. 3౪౫

రాముడా! అంత సముద్రాధిదేవతయగువరుణుని కొమార్తెయు మహాభాగ్యురాలునగు సుధాధిదేవతయైన వారుణి యనునది తన్నుఁ బెండ్లాడువారి వెదకుచు సముద్రమునుండి బయలుపెడలినది. 3౫౫

పరాక్రమశాలివయిన రాముడా! రాక్షసులెవ్వరును ఆవారుణిని గ్రహింపరైరి; దేవతలుమాత్రము నిందింపఁబడని యావారుణిం బరిగ్రహించిరి. 3౬౫

వారుణిని గ్రహింపకుండుటంజేసి వైత్యులమరులయిరి! వారుణిం బరిగ్రహించుటవలన దేవతలు మరులయిరి; మరియు దేవతలు వారుణింగ్రహించుటవలన గగరుపాటుగలిగి మిక్కిలియు సంతసంబునం బొడలిరి. 3౭౫

ఉచైశ్చైవా హయశ్రేష్ఠో మణిరత్నం చ కాస్తుభమ్,
ఉనత్తిన్నరశ్రేష్ఠ తథైవామృతముత్తమమ్.

3౮౪

అథ తస్య కృతే రామ మహానాసీత్కులశయః,
అదితేస్తు తతః పుత్రా దితేః పుత్రానసూదయన్.

3౯౪

ఏకతోఽభ్యాగమౌ సర్వే హ్యసురా రాశౌనైస్సహ,
యుద్ధమాసీత్సహఘోరం వీర త్రైలోక్యమోహనమ్.

౪౦౪

యదా తు ముం గతం సర్వం తదా విష్ణుః హబలః,
అమృతం సోఽహతృత్వాన్తం సూయామాస్తాయ మోహినీమ్.

యే గతాభిముఖా విష్ణుమక్షయం పురుషోత్తమమ్,
*సంవిష్టాస్తే తదా యుద్ధే విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా.

౪౨౪

అదితేరాత్తజా వీరా దితేః పుత్రాస్సజస్నురే,
తస్మిన్ ఘోరే విహాయుద్ధే వైతేయాదిత్య యోగ్భృశమ్.
నిహత్య దితిపుత్రాంశ్చ రాజ్యం ప్రాప్య పురందరః,
శశాస ముదితో లోకాన్ సర్వసంఘాన్ సచారణాన్.

౪౪౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, పంచచత్వారింశస్సర్గః.

పట్టత్వారింశస్సర్గః

వాతేషు తేషు పుత్రేషు దితిః పరమదుఃఖితా,
మారీచం కాశ్యపం రామ భర్తారమిదమబ్రవీత్.

౧

పురుషశ్రేష్ఠుండవగు రాముడా! గుఱ్ఱములలో శ్రేష్ఠులగు నుచ్చైశ్శ్వసమును మణిశ్రేష్ఠులగు కొస్తుభంబును అట్లుత్రమంబగు నమృతమును సముద్రమునుండి పైకి వెడలినది. ౩౮౫

రాముడా! అంత నాయమృతమునకై దేవతలు దైత్యులును చాల నశించిరి; దేవతలు దైత్యుల ననేకులూ జంపిరి. ౩౮౫

పరాక్రమశాలిని రాముడా! దైత్యులును రాక్షసులును బలమెచ్చుటకై యొకటిగాఁ జేరి; అప్పుడు చారలకందఱును ముల్లోకంబులకు మోహంబు గల్గించునదియు భయంకరంబునగు యుద్ధమైనది. ౪౦౫

అంతయు నాశమునొందునట్లుకాఁగానే మహాబలుడగు విష్ణుదేవుడు మోహజనకంబగు మోహినీరూపంబును నూయచేఁ గైకొని శిఖ్రుగా నమృతము నపహరించెను. ౪౦౫

ఎవ్వ రాముద్ధనునందు అక్షుండును బురుషశ్రేష్ఠుండవగు విష్ణుదేవుని కెదురునడచిరో ఆ రాక్షసులు అశక్తనాయకుండగు నావిష్ణుదేవునిచేఁ జూర్ణముగాఁ జేయఁబడిరి. ౪౨౫

దైత్యులకును దేవతలకును గలిగిన భయంకరమైన యాగోష్ఠయుద్ధము నందుఁ బరాక్రమశాలులగు దేవతలు దైత్యులం జంపిరి. ౪౩౫

ఇందుండు దైత్యులం జంపి రాజ్యంబు నమృతంబునుబొంది సంతోషుడై మహర్షి చారణాదులతోడంకూడిన సమస్తలోకంబులం బాలించెను.

ఇది నలువదియైదవసర్గము.

నలువదియాఱవ సర్గము

తన కొడుకులందఱుఁ జావఁగానే దిలి మిక్కిలియు దుఃఖమునొంది మరీదికొడుకును దన పెరిమిటియు నగు కాశ్యపునింజూచి యిట్లని చెప్పెను. ౧

హతపుత్రాఽస్మి భగవంస్తవ పుత్రైర్నహబలైః,
శక్రహంతారమిచ్ఛామి పుత్రం దీర్ఘతపోజితమ్. ౨

సాఽహం తపశ్చరిష్యామి గర్భం మే దాతుమర్హసి,
ఈశ్వరం శక్రహంతారం త్వమనుజ్ఞాతుమర్హసి. 3

తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా మారీచః కాశ్యపస్తదా,
ప్రత్యువాచ మహాతేజా దితిం పరమదుఃఖితామ్. ౪

ఏవం భవతు భద్రం తే శుచిర్భవ తపోధనే,
జనయిష్యసి పుత్రం త్వం శక్రహంతారమాహవే. ౫

పూర్ణే వరసహస్రే తు శుచిర్భవతి భవిష్యసి,
పుత్రం త్రైలోక్యభర్తారం మత్తస్త్వం జనయిష్యసి. ౬

ఏవముక్త్వా ఏహాతేజాః పాణినా స మమార్జ తామ్,
సమాలభ్య తతస్త్వస్తీత్యుక్త్వా స తపసే యయా. ౭

గతే తస్మిన్నరశ్రేష్ఠ దితిః పరమహర్షితా,
కుశస్థవనమాసాద్య తపస్తేవే సుదారుణమ్. ౮

తపస్తస్యాం హి కుర్వంత్యాం పరిచర్యాం చకార హ,
సహస్రాక్షో నరశ్రేష్ఠ పరయా గుణసంపదా. ౯

అగ్నిం కుశాన్ కాష్ఠమపః ఫలం మూలం తథైవచ,
న్యవేదయత్సహస్రాక్షో యచ్ఛాన్యదపి కాంక్షితమ్. ౧౦

భగవంతుడా ! అధికబలముగల నీకొడుకులు నాకొడుకుల నందఱుం జంపిరి; దీర్ఘకాలంబు చేయఁబడిన తపంబునంజేసి దార్ధ్యంబుగలిగి యింద్రునిం జంపెడు కొడుకును బడయఁగోరెదను. ౨

అట్లు హతపుత్ర నగునేను తపంబు సత్పదము; నాకు లోకనాయకుండు నింద్రునిం జూపువాఁడు నగుకొడుకు గల్గిన ట్లుగ్రహింపుము; నాకనుజ్ఞ యిచ్చని దిలి కాశ్యపునితోఁ జెప్పెను. 3

ఆ దిలి చెప్పినమాటను విని యప్పుడు మహాప్రభావుండును మరీచి పుత్రుండు నగుకాశ్యపుఁడు మిక్కిలియు దుఃఖపడుచున్న దిలింజూచి యిట్లుని చెప్పెను. ౪

అట్లెయగుఁగాక ; తపస్సై ధనముగాఁగల దిలీ ! నీకు మంగళముగలుగుఁ గాక ! కొడుకు గలుగునంతవఱకుఁ బ్రశుద్ధురాలవుగ నుండుము ! నీకు యుద్ధ మునం దింద్రునింజంపునట్టి కొడుకుపుట్టును. ౫

నీవు పరిశుద్ధిగలిగి యుండువేని వేయిసంవత్సరములఁ కాఁగానే నావ లన నీకు ముట్లొకంబులఁ బాలింపఁజాలిన పుత్రుండు పుట్టునని కాశ్యపుఁడు దిలికిఁ జెప్పెను. ౬

ఇట్లుచెప్పి మహాప్రభావుఁడగు కాశ్యపుఁ డాదిలిని తనహస్తముచే స్పృశించి దేహమంతయుఁ దడవి యంత “నీకు మంగళమగుఁగాక” యని యాశీర్వదించి తపంబునీయఁ బోయెను. ౭

పురుషశ్రేష్ఠుండ వగు రాముఁడా ! ఆకాశ్యపుఁడు పోఁగానే తనకుం గోరినట్లు కొడుకుపుట్టుట కుపాయంబు చెలియుటంజేసి చాలసంతసంబంది కుశష్ట వనంబుచేరి భయంకరంబగు తపముచేసెను. ౮

పురుషశ్రేష్ఠుండవగు రాముఁడా ! ఆదిలి తపస్సుచేయ నారంభింపఁ గానే సహస్రాక్షుండగు దేవేంద్రుండు తనగునాతిశయము చూపుచు నాదితకు సేవఁజేసెను. ౯

సహస్రాక్షుండగు దేవేంద్రుండు దిలికి అగ్నిని దర్శనను సమిధలను ఉదకమును ఫలములను గండమాలములను మరియు నికను ఏమికోరునో వాని నన్నింటిని సమర్పించుచుఁ బరిచర్యఁ జేయుచుండెను. ౧౦

గాత్రసంవహనైశ్చైవ శ్రమావనయనైస్తథా,
శక్రస్సర్వేషు కాలేషు దితిం పరిచచార హ. ౧౧

అథ వర్షసహస్రే తు దశోనే రఘునందన,
దితిః పరమసంప్రీతా సహస్రాక్షమథాబ్రవీత్. ౧౨

యాచితేన సురశ్రేష్ఠ తవ పిత్రా మహాత్మనా,
వరో వర్షసహస్రాంతే దత్తో మమ సుతం ప్రతి. ౧౩

తపశ్చరంత్యా వరాణి దశ వీర్యవతాం వర,
అవశిష్టాని భద్రంతే భ్రాతరం ద్రక్ష్యసి తతః. ౧౪

తమహం త్వత్కృతే పుత్ర సమాధాన్యే జయోత్సుకమ్,
త్రైలోక్యవిజయం పుత్ర సహ భోక్ష్యసి విజ్వరః. ౧౫

ఏవముక్త్వా దితిశ్శక్రం స్రాష్టే మధ్యం దివాకరే,
నిరయాఽపహృతా దేవీ పాదౌ కృత్వా ఽథ శీఘ్రతః. ౧౬

దృష్ట్వా తామశుచిం శక్రః పాదతః కృతమూర్ధజామ్,
శిరస్థానే కృతౌ పాదౌ జహాస చ ముమోద చ. ౧౭

తస్యాశ్శరీరవివరం వివేశ చ పునందరః,
గర్భం చ సప్తథా రామ బిభేద పరమాత్మవాన్. ౧౮

భిద్యమానస్తతో గర్భో నజ్జేణ శతపర్వణా,
రురోద సుస్వరం రామ తతో దితిరబుధ్యత. ౧౯

మా రుదో మా రుద శ్చేతి గర్భం శక్రోఽభ్యభాషత,
బిభేద చ మహాతేజా రుదంతమపి వాసవః. ౨౦

దేవేంద్రుడు దిలికి ఒళ్లుకట్టుచు విసనకజ్జలచే విగరి యలసటదీర్చుచు
సమస్తకాలంబులందును బరిచర్య చేయుచుండెను. ౧౧

రాముడా ! అంత పేయసంవత్సరములకును బడేండ్లు కొఱతపడి
యండగానే దిలి మిక్కుటముగ సంతోషంబుది సహస్రాక్షుండగు దేవేంద్రుం
జూచి యిట్లని చెప్పెను. ౧౨

దేవశలహా శ్రేష్ఠుడవగు దేవేంద్రుడా ! మహాత్ముండగు నీతండ్రి
నాచే యాచింపఁగినవాడై పేయసంవత్సరములైన పిదప నాకుఁ గొడుగు
గల్గనట్లు పరంబొసంగెను. ౧౩

పరాక్రమముగలవారలహా శ్రేష్ఠుడవైన యింద్రుడా ! నేనట్లు
జపస్సనేయఁగా నిష్పటినిఁ బరిసంవత్సరములు మిగిలియన్నవి ; నీకు మంగళ
మగుఁగాక ; ఆపైని తమ్మునిం జూడఁగలవు. ౧౪

కుమారుడా ! జయించుదుర్యోధుచు నాకొడుకును నీకుఁ గా నేను
సమాధానపఱచెదను. నీవు దిగభిములేక యతనిఁగూడి ముగ్ధోకంబుల జయించఁ
గలవని దిలి దేవేంద్రునకుఁ జెప్పెను. ౧౫

దిలిదేవి యిట్లు దేవేంద్రునకుఁ జెప్పి పగలు రెండుజాను లప్పుడు
పాశ్చనందుఁ దలకట్టుగాఁ బొడవన లూకకొని నిద్రించెను. ౧౬

దేవేంద్రుడు తలవైపున పొదములును పొదములవైపున తలవెండ్లు
కలను వైచికొని నరుండి నిద్రించు సహోత్పన్నురాలైన దిలిని జూచి ధర్మ
చ్యుతికి నవ్వె సమయము దోరకుటకు సంతోషించెను. ౧౭

రాముడా ! కరుణధైర్యశాలి యగుదేవేంద్రుండు ఆ దిలియొనిం
బ్రపేశించి గర్భాబుసం దున్నశిశువును విడుతుంటలుగా ఖండించెను. ౧౮

రాముడా ! ఇంద్రుండు నూలుచులుగల వస్త్రముచే శిశువును
ఖండింపఁగా నాశిశువు మంచితరధ్వజిలో నేడ్చెను ; అంత దిలి మేలుకొనెను.

ఇంద్రుండు శిశువుంజూచి "విడువకుము విడువకుము" అని చెప్పెను ;
అశిశు వేడ్చుచున్నను మహాలేఖా దగునింద్రుండు దాని ఖండించెను. ౧౯

న హంతవ్యో న హంతవ్య ఇత్యేవం దితిరబ్రవీత్,
నిస్పృహత తతశ్శక్రో మాతుర్వచనగౌరవాత్.
ప్రాంజలిర్వజ్రసహితో దితిం శక్రోఽభ్యభాషత.

౨౦

౨౦౪

అశుచిరేవి సుప్తాఽసి పాదయోః కృతమూర్ధజా.
తనంతరమహం లభ్యా శక్రహంశౌరమాహవే,
అభిషం సప్తథా దేవి తస్థే త్వం ఊంతుమర్హసి.

౨౨

౨౩

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, షట్చత్వారింశస్సర్గః.

సప్తచత్వారింశస్సర్గః

సప్తథా తు కృతే గర్భే దితిః పరమదుఃఖితా,
సహస్రాక్షం దురాధ్వం వాక్యం సామనమూఽబ్రవీత్.

౧

మమాపరాధాద్గర్భోఽయం సప్తథా విఘ్నీకృతః,
నాపరాధోఽస్తి దేవేశ తవాత్ర వలసూదన.

౨

ప్రియం తు కర్తుమిచ్ఛామి మమ గర్భవిపర్యయే,
మరుతాం సప్త సప్తానాం స్థానపాలా భవంత్యిమే.

౩

వాతస్కుంధా ఇమే సప్త చరంతు దివి ఘ్రత్రక,
మారుతా ఇతి విఖ్యాతా దివ్యరూపా మమాత్మజాః.

౪

బ్రహ్మలోకం చరత్వేక ఇంద్రలోకం తథాఽపరః,

అప్పుడు దిలి “చంపకు చంపకు” మని చెప్పెను; అంత నిండ్రుండు తల్లిమాట గౌరవించి గర్భమునుండి వెడలివచ్చెను. ౨౧

వజ్రధరుడగు దేవేంద్రుడు చేమోడ్పుగీలించి దిలించాచి యిట్లని చెప్పెను. ౨౧౪

తల్లీ! నీవు ఆపరిశుద్ధురాలవై కాళ్లతట్టు తలవెడ్డుకలుంచికొని నిద్రించితివి; కావున నాకప్పు డవకాశము గలుగుటంజేసి యుద్ధమునందు నన్ను జంప నోపునట్టి యాశిశువు నేడు తుండంబులుగా భండించితి; తల్లీ! నేను జేసినదాని త్నమింపుమని యింద్రుడు దిలితో జెప్పెను. ౨౨, ౨౩

నలువదియూటపర్వము.

నలువదియేడవ స్కము

ఇట్లేడుతుండంబులుగా గర్భము భండించుటడగానే దిలి పరమదుఃఖంబునొంది యంతకుఁ గొంత మూఱిణ్ణి సహస్రాక్షుడు కావునఁ దనవై సేరంబులేకుండఁ గార్యము చేసికొనియొందుటంజేసి యెదిరింపఁగూడని యింద్రునింజూచి యిట్లని చెప్పెను. ౧

వలాసురునిజంపిన దేవేంద్రుడా! నాతప్పువలననే యీగర్భము ఏడుతుంటలుగాఁ జేయఁబడి యిట్లు వ్యర్థమయినది; ఈవిషయమందు నీ తప్పే మియులేదు. ౨

నాగర్భ మట్లుచెడిపోయిన విషయమై నీవు నాకొక ప్రియమునేయవలెను; ఈతుండము లేడును అవహస్రహసంపహోద్వహవిహహపరిహహరహహంబు లనెడు సప్తమారుతంబుల లోకపాలకులుగా నయ్యెడుఁగాక.

కుమారుడా! నాకొడుకు లీశేడ్గురును మారుతములని పిలువఁబడుచు దివ్యరూపంబుగలిగి వాయుస్కంధాబుల కధిదేవతలై స్వర్గంబునం జరింతురుగాక. ౪

ఒకఁడు బ్రహ్మలోకమందు సంచరించుఁగాక. మఱియుకం డింద్రలోక

దివి వాయురితి భ్యాత స్తృతీయోఽపి మహాయశాః. ౫

చత్వారస్తు సురశ్రేష్ఠ దిశో వై తవ శాసనాత్,
సంచరిష్యంతు భద్రంతే దేవభూతా మమాత్మజాః. ౬

త్వత్కృతేనైవ నామ్నా చ మారుతా ఇతి విశ్రుతాః. ౬౪

తస్యా స్తద్వచనం శ్రుత్వా సహస్రాక్షః పురందరః,
ఉవాచ స్రాంజలిర్వాక్యం దితిం వలనిష్ఠాననః.
సర్వమేతద్యథోక్తం తే భవిష్యతి న సంశయః,
విచరిష్యంతి భద్రం తే దేవభూతాస్తవాత్మజాః. ౭౪

ఏవం తౌ నిశ్చయం కృత్వా మాతాపుత్రై తపోవనే,
జగ్తుస్త్రిదివం రామ కృతార్థావితి నశ్శ్రుతమ్.
ఏష దేశస్స కాకుత్స్థ మహేంద్రాధ్యుషితః పురా,
దితిం యత్ర తపస్విథామేవం పరిచచార సః.
ఇత్వాకోస్తు నరవ్యాఘ్ర పుత్రః పరమధార్మికః,
అలంబుసాయాముత్పన్నో విశాల ఇతి విశ్రుతః.
తేన చాసీదిహ స్థానే విశాలేతి పురీ కృతా. ౧౨

విశాలస్య సుతో రామ హేమచంద్రో మహాబలః,
సుచంద్ర ఇతి విఖ్యాతో హేమచంద్రాదనంతరః.
సుచంద్రతనయో రామ ధూమ్రాశ్వ ఇతి విశ్రుతః,
ధూమ్రాశ్వతనయశ్చాపి సృంజయస్సమపద్యత.
సృంజయస్య సుతశ్రీమూక సహదేవః ప్రతాపవాక్,
కుశాశ్వస్సహదేవస్య పుత్రః పరమధార్మికః. ౧౩

మనం దిరుగుచుండుంగాక. మూడవవాడును మహాయశుండై వాయువను
పేర నంకరిక్షమునం దిరుగులాడుంగాక. ౫

దేవతాశ్రేష్ఠుండవగు నింద్రుడా! నా గొడుగులు మిగిలిన నల్లరుసు
నీయాజ్ఞంజేసి 'దేవత్వమునొంది నీవు 'మారుదా మారుదా' (విద్యకు మేడ్వ
కుము) అని పలుకుటవలనం గలిగిన 'మారుతులు' అనుపేరం బ్రసిద్ధులై
దిక్కులందు సంచరింతు రని దితి యింద్రునితో జెప్పెను. ౬, ౭

దితిచెప్పినమాటను విని హాసురుంజంపిన సహస్రాక్షుండగు నింద్రుడు
చేమోడ్పుగీలించి దితింజూచి యిట్లని చెప్పెను. ౮

ఇదంతయు నీవు చెప్పినట్లే నీకు జరుగంగలదు; సందియపడకుము. నీకు
మంగళము గలుగుంగాక; నీగొడుగు లందఱు దేవత్వముగలిగి సంచరింపగలరని
యింద్రుడు దితితో ననెను. ౯

రాముడా! తల్లియును గొడుగు నిట్లు తపోవనమందు నిశ్చయించు
కొని కృతార్థులై స్వర్గమునకుఁ బోయిరని మేము వినియున్నాము. ౧౦

రాముడా! మనుషింద్రుం డెచ్చటినుండి దళసిన్ధువుగు దితికిఁ బరి
చర్యచేసెనో; ఆకుశప్తవనమె యిది; ఇప్పుడు విశాలాపురియును పేరునొందినది.

పురుషశ్రేష్ఠుండవగురాముడా! ఇత్వాకువునకు విశాలుండనెడు పరమ
ధార్మికుండగు పుత్రుం డలంబునయందు జనించెను. ౧౧

ఆవిశాలుండె యిచ్చట విశాలయును సీపట్టణమును నిర్మించెను. ౧౨

రాముడా! విశాలునకు మహాబుండగుహేమచంద్రుండు పుట్టెను;
హేమచంద్రునకు సుచంద్రుండు కలిగెను. ౧౩

రాముడా! సుచంద్రునకు ధూమ్రాశ్వం డని ప్రసిద్ధుడైన గొడుగు
జనించెను; ధూమ్రాశ్వనకు సృంజయుం డనువాడు పుట్టెను. ౧౪

సృంజయునకు సంపదయు: బరాక్రమముయంగల సహదేవుండను
గొడుగు జన్మించెను; సహదేవునకుఁ బరమధార్మికుం డగుకుశాశ్వం డనువాడు
కలిగెను. ౧౫

కుశాశ్వస్య మహాతేజా సోమదత్తః ప్రతాపవాన్,
 సోమదత్తస్య పుత్రస్తు కానుత్పథ్ని ఇతి విశ్రుతః. ౧౬
 తస్య పుత్రో మహాతేజా సంప్రత్యేష పురీమిమామ్,
 ఆవసత్యమగ్రఖ్యస్సుమతిర్నామ దుష్టయః. ౧౭
 ఇత్వాణోస్తు ప్రసాదేన సర్వే వై శాలికా నృపాః,
 దీర్ఘాయుషో మహత్తానో వీర్యవంతస్సుభార్షికాః. ౧౮
 ఇహోద్య రజసిం రామ సుఖం వత్సామిహే వయమ్,
 శ్వో ప్రభాతే నరశ్రేష్ఠ జనకం ద్రష్టుమౌసి. ౧౯

సుమతిస్తు మహాతేజా విశ్వామిత్రముపాగతమ్,
 శ్రుత్వా నరవశ్రేష్ఠః ప్రత్యుద్గచ్ఛన్మహాయశాః. ౨౦
 పూజాం చ పరమాం కృత్వా సోపాధ్యాయస్స బాంధవః,
 స్రాంజలిః కుశలం పృష్ట్యా విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్. ౨౧
 ధన్యోస్త్యనుగృహీతోస్తి యశ్యమే విషయం మునిః,
 సంప్రాప్తో దర్శనం చైవ నాస్తి ధన్యతరో మయా. ౨౨

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

అష్టచత్వారింశస్సర్గః

పృష్ట్యా తు కుశలం తత్ర పరస్పరసమాగమే,
 కథాంతే సుమతిర్వాక్యం వ్యాజహే మహామునిమ్. ౧
 ఇమా కుమారా భద్రం తే దేవతుల్యపరాక్రమా,
 గజసింహగతీ వీరా శార్దూలవృషభోపమా. ౨
 పద్మపత్రవిశాలాక్షౌ ఖడ్గతూణీధనుర్ధరా,

కుశాశ్వునకు మహాతేజుండును బరాక్రమశాలియునగు సోమదత్తుండను పుత్రుండు కలెను; సోమదత్తుడు గాకుశ్వుండను కుమారుడు జనించెను. ౧౬

ఆకాకుశ్వునికొడుకు మహాపరాక్రమశాలి దేవసమానుడు జయించు గూడనివాడు నగునీనునది యిప్పుడీ విశాలాపట్టణమందు వసించుచున్నాడు.

విశాలానగరాధిపతులగు రాజులందఱు ఇత్యాకుపు ప్రసాదమునంజేసి గీర్థాయువును ధైర్యంబును వీర్యంబును గల్గి ధార్మికులై యుండురు. ౧౭

పురుషశ్రేష్ఠుండవగు రాముడా ! మన మిచ్చట నీరాత్రియంతయు సుఖముగా నుండుదము; రేపు ప్రాశస్త్యకాలంబున జనకుం జూడఁ బోవచ్చునని విశ్వామిత్రుండు రామునకుఁ జెప్పెను. ౧౮

రాజశ్రేష్ఠులమను మహాపరాక్రమశాలియును గొప్పకీర్తిగలవాడునగు సుమతి విశ్వామిత్రమహానుని వచ్చియున్నవాడని విని యెదుర్కొనెను. ౧౯

సుమతి ఋత్విజులను బంధువులనుం గూడి చక్కగాఁ బూజించి పేతులు మోడ్చి తేమంబడిగి విశ్వామిత్రునిని నిట్లు చెప్పెను. ౨౦

విశ్వామిత్రమహానుని సాదేశంబునకువచ్చి నాకు దర్శనమిచ్చినందున నేను జాలఁబుణ్యవంతుడనైతి. నాయుండిలి యుగ్రహంబు స్థిరమైనది నాతో సరియగు పుణ్యవంతుం డవ్వండును లేడనినునది విశ్వామిత్రునితోఁజెప్పెను.

ఇది నలువదియేడవసర్గము.

నలువదిఎనిమిదవ సర్గము

అట్లు ఒండొరులు కలసివదిప తేమంబడిగి యామాట ముగిసినంతనె సుమతి విశ్వామిత్రమహానునితో నిట్లు చెప్పెను. ౧

విశ్వామిత్రమహానునీ ! నీకు మంగళమగుగాక; గోకుమారులిద్దఱు విష్ణుశేషనిబోని పరాక్రమంబుగడిగి గజసింహశాగ్ధాలవృషభంబులరీతినడు చుచు భద్రమ్ము నమ్ములకొదియును ధనువును ధరియించి తామరరేకులుంబోలె

అశ్వినావివ రూపేణ సముపసితయావనా. 3

యదృచ్ఛయైవ గాం ప్రాప్తౌ దేవలోకాదివామరా,
కథం పద్భ్యమిహ ప్రాప్తౌ కిమర్థం కస్య వా మునే. ౪

భూషయంతావిమం దేశం చంద్రసూర్యావివాంబరమ్,
పరస్పరస్య సదృశౌ ప్రమాణేంగితచ్ఛ్పితైః. ౫

కిమర్థంచ మునిశ్రేష్ఠ సంప్రాప్తౌ దుర్గమే పథి,
న రాయుధధరా వీరా శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః. ౬

తస్య తద్వదనం శ్రుత్వా యథావృత్తం న్యవేదయత్,
సిద్ధాశ్రమనివాసం చ రాక్షసానాం వధం తథా. ౭

విశ్వామిత్రవత్క్రుత్వా రాజా మమహర్షితః,
అతిథి మమా ప్రాప్తౌ పుత్రౌ దశరథస్య తా. ౮

పూజయామాస విధివత్సత్కారార్థౌ మహాబలౌ.
తతః పరమసత్కారం సుమతేః ప్రాప్య రాఘవౌ, ౯

ఉప్య తత్ర నిశామేకాం జగత్తుర్నిధిలాం తతః.
తాన్ దృష్ట్వా మునయస్సర్వే జనకస్య పురీం శుభామ్, ౧౦

సాధు సాద్విత్ శంసంతో మిథిలాం సమపూజయన్. ౧౧

మిథిలోపవనే శూన్యమాశ్రమం దృశ్య రాఘవః,
పురాణం నిర్జనం రమ్యం పప్రచ్ఛ మునిపుంగవమ్. ౧౨

శ్రీమదాశ్రమసంకాశం కిన్న్విదం మునివర్జితమ్,

విశాలంబులగు కండ్లుగలవారలై “సౌందర్యంబున నశ్వసుఁగో” అనియెన్నుండగి
కొంచెముకొంచెముగా సమీపించుచున్న యావనంబు గలిగి తమయిచ్చచొప్పున
దేవళాకంబుచుండి భూమి కేతెంచిన ‘యమరులలో’ యన నొప్పుచున్నవారు;
వీరలుకాలినడకచే నిచటికెట్లునడిచివచ్చిరి? ఎందుకొక కెవ్వనినిమిశ్రమువచ్చిరి?

వీరలు! దేహప్రమాణమునను ఇంగి తాకారములనుబకరినొకరు సావచ్చు
చు ఆకాశమును చంద్రసూర్యులుంబోలె నీదేశము నలంకరించుచున్నారు. ౧

మంచి నూయ్యంబుల ధరించి వర్షాశ్రమశాలులగు వీరలు ఎవ్వరికిని
జొరరానిమార్గమున చేలవచ్చిరి; దీనినాశయు శిన్నుడున్నట్లు నిన్గోరెవను. ౨

సునుతి చెప్పినమాటవిని విశ్వామిత్రుండు హను సిద్ధాశ్రమమందుండు
టయ్య విఘ్నము నేయవచ్చినరాక్షసులు రామలక్ష్మణులచే జచ్చుటయుమిథిలకుఁ
జనకు యాగముఁ జూడఁబోవుటయు నివిమొదలుగా నడచినవృత్తాంతములం
కెప్పెను. ౩

విశ్వామిత్రునిమాటవిని సునుతి మిగుల సంతసాబుది పూజార్థములును
పూజలును శ్రేష్ఠతనముచిగులునగు నాదశరక్షమూదులయిన రామలక్ష్మణు
లను యథాశాస్త్రముగఁ బూజించెను. ౪, ౫

అంత రామలక్ష్మణులు సునుతి చేసినపరమంబగు పూజను స్వీకరించి
యచ్చట నొకరాత్రియుండి వేసవయలేచి విధిలనుగూర్చి పోయిరి. ౬

మునులంబులు ఆరామలక్ష్మణవిశ్వామిత్రులంజూచి “ఇట్టివారుపోవుట
వలన విధిలానగరి యెంతోపుణ్యముచేసి యుండవలయును” అని మంగళకరం
బగు జనకునిపట్టణమైన విధిలను కొనిపూడిరి. ౭

రాముండు విధిలకుఁ జేంగటనుండు పనంబునందుఁ బురాతనంబును
జనంబులుఁ బర్వశాలలును లేనిదియును మనోహరమునగు నొకయోశ్రమంబు
చూచి మునిశ్రేష్ఠుండగు విశ్వామిత్రుని ట్లని యడిగెను. ౮

భగవంతుడైన విశ్వామిత్రుడా! ఇది యాశ్రమమువలె నగవడు
చున్నది; ఇందు ముయలెవ్వరును గానఁబడరు; ఇది యెద్ది? ఇది ప్రాచీనముగా

శ్రోతుమిచ్ఛామి భగవత్ కస్యాయం పూర్వ ఆశ్రమః. ౧౨౪

తచ్చుత్వా రాఘవేణోక్తం వాక్యం వాక్యవిశారదః,
ప్రత్యువాచ మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహామునిః. ౧౩౪

హంత తే కథయిష్యామి శృణు త త్వేన రాఘవ,
యన్యేదమాశ్రమపదం శస్తం కోపాన్తహన్తనా. ౧౪౪

గౌతమస్య నరశ్రేష్ఠ పూర్వమాసీన్మహాశ్మనః,
ఆశ్రమో దివ్యసంకాశస్సరైరపి సుపూజితః. ౧౫౪

స చేహ తప ఆతిష్ఠపహల్యాసహారః పురా,
వర్షపూగాననేకాంశ్చ రాజపుత్ర మహాయశః. ౧౬౪

తస్యాంతరం విదిత్వా తు సహస్రాక్షశ్శచీపతిః,
మునివేషధరోఽహల్యామిహ వచసమబ్రవీత్. ౧౭౪

ఋతుకాలం ప్రతీక్షంతే నార్థినస్సుసమాహితే,
సంగమం త్వహమిచ్ఛామి త్వయా సహ సుమధ్యమే. ౧౮౪

మునివేషం సహస్రాక్షం విజ్ఞాయ రఘునందన,
మతిం చకార దుర్భేధా దేవరాజకుతూహలాత్. ౧౯౪

అథాబ్రవీన్నరశ్రేష్ఠ కృతార్థేనాంతరాత్మనా. ౨౦

కృతార్థాఽస్మి సురశ్రేష్ఠ గచ్ఛ శీఘ్రమితః ప్రభో,

నున్నది; ఇది యెవ్వనియాశ్రమము! నేను వినఁగోరెదనని రాముం డడిగెను.

రాముండు చెప్పినమాటనవిని మాటలుచెప్పుటయందునుసమర్థుండు మహా
బ్రహ్మపుండునగు విశ్వామిత్రమహామని యిట్లని బదులుచెప్పెను. ౧౩౪

రాముడా! (అహల్యులు దగింపఁజేయుకాలమునమిహిచెను గావున)
సంతోషము! 'హయా' శ్రమమెవ్వనిదో; ఎవ్వనిచేసిది కోపంబునకపింపఁబడనో;
ఆమహాపురుషుని సరిగాఁజెప్పెను; వినుము. ౧౪౪

పురుషశ్రేష్ఠుడవయిన రాముడా! మునుపిది మహత్తుండగు గౌతముని
యాశ్రమమై యాశ్రమములలో శ్రేష్ఠమై దేవతలచేతను బూజింప బడు
చుండినది. ౧౪౫

గొప్పకీర్తిగల రాజపుత్రుండగు రాముడా! మున్నగుగౌతముం
డిచట నిహల్యంబుఁగి పెక్కువత్సరములు తపంబు చేసెను. ౧౬౪

సహస్రాక్షుం డగు దేవేంద్రుండు ఆగౌతముండు లేకుండుట నెఱింగి
గౌతముని యిట్లు కపంబుగించి యహల్యంబుఁగి యిట్లని చెప్పెను. ౧౭౪

బ్రహ్మదేవునిచేతఁ జక్కగా నిర్మింపఁబడిన యలిసుందరి యగుదానా!
కాముకులు ఇచ్చచొప్పునం గ్రీడితురుగాని ఋతుకాలము నెదురుచూడరు;
మంచి స్త్రీనడుముగల రథచాళ్యా! నేను నీతోటిసంగముమాత్రమే కోరు
చున్నాను. (నాకు నీయందుఁ బుత్రోత్పత్తి యక్కఱలేదు. కావున ఋతుకా
లము నెదురుచూడవలసినదిలేను.) నీని యంద్రుం డహల్యతోఁజెప్పెను. ౧౮౪

రాముడా! దుర్భిక్షునిగు నాయహల్య "ఇంద్రుండు గౌతనుపేషించు
బూని వచ్చిగున్నాడని 'మెఱింగిను' దేవతాప్రభుండగు నింద్రునియందలి
బహుమానమునందేసి సమర్పించెను. ౧౯౪

పురుషశ్రేష్ఠుండగు రాముడా! అట్లుక్రీడించినవినుక నాయహల్య
కృతకృత్యురాలై యింద్రునిజూచి యిట్లని చెప్పెను. ౨౦

లోకనాయకుండవు దేవతాశ్రేష్ఠుండ వగుదేవేంద్రుడా! నేను గృతా
ర్థుఁగాలనైతిని; నీనిచ్చటనుండి శిశుముగఁబొమ్ము; నీవు దేవేశ్వరుండవు మానము
బాల—23

అత్తానం మాం చ దేవేశ సర్వథా రక్ష మానద.

౨౧

ఇంద్రస్తు ప్రహసన్ వాక్యమహాల్యామిదమబ్రవీత్,
సుశ్రోణి షరితుష్టోఽస్మి గమిష్యామి యథాగతమ్.

౨౨

ఏవం సంగమ్య తు తయా నిశ్చక్రామోటజాత్తతః,
స సంభ్రమాత్త్వీరన్ రామ శంకితో గౌతమం ప్రతి.

౨౩

గౌతమ సందదర్శాథ ప్రవిశంతం మహామునిమ్,
దేవదానవదుర్ధ్రుం తపోబలసమన్వితమ్.

౨౪

తీరోదకపరిక్లిన్నం దీప్యమానమివాసలమ్,
గృహీతసమిధం తత్ర సకుశం మునిపుంగవం.

౨౫

దృష్ట్వా సురపతిస్త్రస్తో విచర్ణవదనోఽభవత్.

౨౫౪

అథ దృష్ట్వా సహస్రాక్షం మునివేషధరం మునిః,
దుర్వృత్తం వృత్తసంసన్నో రోషాద్వచసమబ్రవీత్.

౨౬౪

మమ రూపం సమాస్థాయ కృతవాససి దుర్జితే,

అకర్తవ్యమిదం తస్మాద్విఫలస్త్యం భవిష్యసి.

౨౭౪

గౌతమేనైవముక్తస్య సరోషేణ మహాత్తనా,

పేతతుర్వృషణౌ భూమా సహస్రాక్షస్య తక్షణాత్.

౨౮౪

తథా శిష్ట్యా స వై శక్రమహాల్యామపి శిష్టవాన్.

౨౯

ఇహ వు సహస్రాణి బహూని త్వం నివత్స్యసి.

౩౦౪

వాయుభయో నిరాహారా తప్యంతీ భస్మశాయినీ,

అదృశ్యా సర్వభూతానామాశ్రమే ఽస్మిన్నివత్స్యసి.

3౦౪

నిచ్చువాడవు నిన్నును నన్నును ఎల్లప్పుడు రక్షించుకొను మని యహల్య
యంద్రునితోఁ జెప్పెను. ౨౦

ఇంద్రుండును నవ్వుచు ఆహల్యంజాచి మంచిపొందులుగల సూదరి
వగు నహల్య! నేను సూతువ్వుండ వైతిని; వచ్చినదారిని బోయెదనని
యంద్రుం డహల్యతోఁ జెప్పెను. ౨౧

ఇంద్రుం డిట్లహల్యతోఁ గ్రీడించి యాత భయంబున గౌతముండు
పచ్చునేమోయని శంకించుచు వేగిరముగాఁబట్ట శాలియాడి బయలు వెడలెను. ౨౩

ఆత గానూశ్రమమందు దేవతలనును దానవులనును భర్తాంపఃగూడని
వాఁడును తపోబలంబుతోఁ గూడినవాఁడునగు గౌతమమహానుజుని నదీతీర్థ
మందు స్నానముచేసి ముందుచున్ననిప్పువోలె నొప్పుచు సమిధలును దర్భమును
గ్రహించి యప్పుడు ప్రవేశింపఁగా నతని దేవేంద్రుడు చూచెను. ౨౪, ౨౫

గౌతముంజూడఁగానే దేవేంద్రునిమొగంబు భయంబున వెల్లఁ
బాఱెను. ౨౫

ఆత సదాచారసంపన్నుండగు గౌతముండు మనిషేషముధరించి దురా
చారముగానిదిను యంద్రుని గాచి రుష్టుడై యుట్లని చెప్పెను. ౨౬

దూర్బద్ధి! నామమునువిహించి చేయరాని యీశుని జేసితిని; కా
లట్టి నీవృషణములు దునిసివడుగాన అని గౌతముం డింద్రునితోననెను. ౨౭

ఇట్లు మహాత్ముండగు గౌతముండు కోపంబునఁజెప్పఁగానే దేవేంద్రుని
వృషణంబు లాక్షణమే కేలంబడినవి. ౨౮

ఆగౌతముం డట్లు దేవేంద్రుని శపించి యహల్యను గూడ నిట్లని
శపించెను. ౨౯

నీవీయాశ్రమమందుఁ బెక్కువేలేండ్లు వాసముసేయుచువు. ౩౦

నీవీయాశ్రమమందు వాయుభక్షణము సేయుచు ఆహారము విడిచి
తపంబు గావించుదు భిక్షంబునంబరుండి సమస్తప్రాణులను గాస్పింపని
దానవై యుండఁగలవు. ౩౧

యదా చైతద్వనం ఘోరం రామో దశరథాత్మజః,
అగమిష్యతి దుర్ధర్షస్తదా పూతా భవిష్యసి.

3౧౪

తస్మాతిథ్యేన దుర్వృత్తే లోభమోహవివర్జితా,
మత్సకాశే ముదా యుక్తా స్వం వపుర్ధారయిష్యసి.

3౧౫

ఏవముక్త్వా మహాశేజా గౌతమో దుష్టచారిణీమ్.

3౩

ఇమమాశ్రమముత్సృజ్య సిద్ధచారణసేవితే,

హిమవచ్ఛిఖరే పుణ్యే తపస్తేవే మహతసాః.

3౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

అఫలస్తు తతశ్శక్రో దేవానగ్నిపురోగమాన్,

అబ్రవీత్తస్తవదనస్సర్విసంఘాన్ సచారణాన్.

౧

కుర్వతా తపసో విఘ్నం గౌతమస్య దుహితృసః,

క్రోధముత్పాద్య హి మయా సురికార్యమిదం కృతమ్.

౨

అఫలోఽస్మి కృతస్తేన క్రోధాత్స చ నిరాకృతా,

శాపమోక్షేణ మహతా తపోఽస్యావహృతం మయా.

3

తస్మాత్సురపదాస్సర్వే స్థిరసంఘాస్సచారణాః,

సురసాహ్యకం సర్వే సఫలం కర్తవ్యమ్.

౪

శతక్రత్యుచక్కురిత్వా దేవానాగ్నిపురోగమాః,

పితృదేవానువేత్యావళస్సహ సర్వైర్వర్తరుద్గణైః.

౫

ఎప్పుడు దుర్ధరుండును దశరథుని పుత్రుండునగు రాముండు మును
 లెవ్వరును లేనందున భయంకరంబగు నీరూశ్రమంబునకు వచ్చునో: అప్పుడు
 నీవు పరిశుద్ధపయ్యెదవు. 3౧౪

దురాచారముగల యహల్య! ఆరామున కలిఖితాత్మకముచేసి
 దానిచే లోభమోహంబులు వీడి నాయెదుట సుతోషంబున మరల నీదగు
 రూపంబు దాల్పఁగలవని గౌతముం డహల్యను శపియించెను. 3౧౪

అధికమయినతపస్సును బ్రభావంబుయంగలగౌతముండు దురాచారము
 గావించిన యహల్య నిట్లు శపించి యాయాశ్రమంబు విడిచి సిద్ధులు చార
 ణులు మొదలగువారిచే నేవింపఁబడినదియై పుణ్యంబైన హిమవత్పర్వతము శీఖర
 మందుఁ దపంబుగావించెను. 33, 3౪

ఇది నలువదియెనిమిదవ సర్గము.

నలువదియొద్దవవ సర్గము

అంత దేవేంద్రుండు తనవృషణములు పోగొట్టుకొని భయంబున
 వైన్యంబునొందిన ముఖంబుతో ఋషులను జారణులను అగ్నిమున్నగు
 దేవతలనుం జూచి యిట్లుని చెప్పెను. ౧

నేను మహాత్ముడగు గౌతమునకుఁ గోపముపుట్టించి తపోవిఘ్నముచేసి
 దేవతాకార్యమును జేసిన నాఁడనైతిని. ౨

ఆగౌతముండు కోపంబున నన్ను వృషణములు లేనివారిగా జేసి
 యహల్యుఁ బరిత్యజించెను; ఇట్లు గొప్పశాపం బొసంగుటంజేసి యతని
 తపంబు తఱుగుటవలన నే నతనితపస్సు నపహరించినవాఁడనైతిని. 3

అందువలన దేవతలారా! మీరందఱు ఋషులను జారణులనుంగూడి
 మీకు సాహాయ్యముచేసిన నాకు వృషణంబులు గల్గునట్లు చేయవలయునని
 ఇంద్రుండు దేవతలతోఁ జెప్పెను. ౪

ఇంద్రుండు చెప్పినమాట విని అగ్నిమున్నగు దేవతలు సమస్తవాయు
 పులంగూడి పితృదేవతలయొద్దకుఁ బోయి యిట్లుని జేసిరి. ౫

అయం మేషస్సవృషణశ్శక్రో హ్యవృషణః కృతః,
మేషస్య వృషణౌ గృహ్య శక్రాయాఽశు ప్రయచ్ఛథ. ౬

అఫలస్తు కృతో మేషః పరాం తుష్టిం ప్రదాస్యతి,
భవతాం హర్షణార్థాయ యేచ దాస్యంతి మానవాః. ౭

అగ్నేస్తు వచనం శ్రుత్వా పితృదేవాస్సమాగతాః,
ఉత్పాట్య మేషవృషణౌ సహస్రాక్షే న్యవేశయన్. ౮

తదాప్రభృతి కాకుత్స్థ పితృదేవాస్సమాగతాః,
అఫలాన్ భుంజతే మేమాన్ ఫలైస్తేషామయోజయన్. ౯

ఇంద్రస్తు మేషవృషణస్తదాప్రభృతి రాఘవ,
గౌతమస్య ప్రభావేన తపసశ్చ మహాత్మనః. ౧౦
తదాగచ్ఛ మహాతేజ ఆశ్రమం పుణ్యకర్తవ్యః,
తారయైనాం మహాభాగామహాల్యాం దేవరూపిణీమ్. ౧౧

విశ్వామిత్ర సచశ్శ్రుత్వా రాఘవస్సహలక్ష్యణః,
విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య తమాశ్రమమథావిశత్. ౧౨
దదర్శ చ మహాభాగాం తపసా ద్యోతితప్రభామ్,
లోకైరపి సమాగమ్య దుర్నిరీక్ష్యాం సురాసురైః. ౧౩

ప్రయత్నాన్నిర్జితాం ధాత్రా దివ్యాం మాయామయీమివ,
సతుషారావృతాం సాభ్రాం పూర్ణచంద్రప్రభామివ. ౧౪
మధ్యేఽంభసో దురాధర్షాం దీప్తాం సూర్యప్రభామివ. ౧౫

మీకు యాగమందు భాగార్థముగాఁ గల్పితంబగు నీ మేషంబు వృషణములు గలది; ఇంద్రునివృషణములు చోయిరవి; కాబట్టి ఈ మేషము వృషణములందీసి త్వరగా నిద్రున కిచ్చివేయుఁడు. ౬

ఈ మేషము వృషణములులేనిదిగాఁ జేయఁబడినను మిశ్రాధికమైనసంతోషము నేయను; మిమ్ముల సంతోషపెట్టుటకై దీనినిచ్చువారును మిశ్రాధికమైన సంతోషము చేసినవార లగుదు రని దేవతలు చెప్పిరి. ౭

అగ్నిమున్నగు దేవతలమాటవిని హవిర్భాగమును గ్రహించుటకై యాగభూమికి వచ్చియున్న పితృదేవతలు మేష వృషణంబులం బెఱికి ఇంద్రున కిచ్చిరి. ౮

రాముఁడా! అవిమొదలు పితృదేవతలు హవిర్భాగార్థమువచ్చి వృషణములులేని మేషముల భుజించెదరు; ఆయిన నవియొసగువారికి వృషణములుగల మేషముల నొసంగింపఁగలము నిచ్చెదరు. ౯

రాముఁడా! అవిమొదలు మహాత్ముండగు గౌతముని తపోమహిమచేత దేవేంద్రుండు మాశ్రమ మేషవృషణం డయ్యెను. ౧౦

మహాప్రభావుండగు రాముఁడా! నీవే యహల్యకావమును బోగొట్టఁ దగినవాడవు కావున పుణ్యకర్తుండగు గౌతమముని యాశ్రమమునకురమ్ము. మహాభాగురాలును దేవతలవంటి రూపముగలదియు నగు సీయహల్యకు శాపవిముక్తింజేయుమని విశ్వామిత్రుండు రామునకుం జెప్పెను. ౧౧

విశ్వామిత్ర మహాముని చెప్పినదివిని రాముండు లక్ష్మణుండుగూడి విశ్వామిత్ర మున్నిడిగొని యా గౌతమాశ్రమముఁ బ్రవేశించెను. ౧౨

రాముండు మహాభాగ్యురాలును తపంబుచేరెట్టిం చిరకాలిగఁగిరి మనుష్యులుగాని దేవతలుగాని యనురులుగాని సమీపమునకుఁబోయి చూడ నలవి గాకుండునదియును బ్రహ్మదేవునిచే మహాద్యోగంబున నిర్మింపఁబడి దివ్యరూపంబున మాయామయి యుని యెన్నందగియుండునదియు తీరగెలఁగఁ బుష్పంబులలో మణుంగుపడియుండుటం జేసి మేఘంబు లిట్టిటు దిరుగఁగా మంచునం గప్పఁబడియుండు నిండుచందురు మేనికాంతియుంబోలెఁ గనవట్టచు సౌమ్య

సా హి గౌతమవాక్యేన దుర్నిరీత్యో బభూవ హ,
 త్రయాణామపి లోకానాం యావద్రామస్య దర్శనమ్. ౧౫౪
 శాపస్యాంతముపాగమ్య తేషాం దర్శనమాగతా. ౧౬

రాఘవో తు తతస్తస్యాః పాదౌ జగ్రహతు స్తదా. ౧౬౪
 స్తరంతీ గౌతమవచః ప్రతిజగ్రహ సా చ తౌ. ౧౭

పాద్యమర్ఘ్యం తథాఽఽతిధ్యం చకార సుసమాహితా,
 ప్రతిజగ్రహ కాకుత్స్థో విధిదృష్టేన కర్తౄణా. ౧౮
 పుష్పవృష్టిర్హత్యానీధ్వేవదుండుభినిస్సన్వితైః,
 గంధర్వాప్సరసాః చైవ మహానాసీత్సమాగమః. ౧౯
 సాధు సాధ్వీతి దేవాస్తామహల్యాం సమపూజయన్,
 తపోబలవిశుద్ధాంగీం గౌతమస్య వశానుగామ్. ౨౦
 గౌతమోఽపి మహాతేజా అహల్యాసహితస్సుభీ,
 రామం సంపూజ్య విధివత్తపస్తేపే మహాత్మివాః. ౨౧

రామోఽపి పరమాం పూజాం గౌతమస్య మహామునేః,
 సకాశాద్విధివత్ప్రస్య జగామ మిథిలాం తతః. ౨౨

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

మై చూడ నలవిగాకుండుటవలన జలమధ్యంబునం బ్రతిబింబించిన సూర్య కాంతియుం బోలె బ్రకాశించుచున్న యాయహల్యం జూచెను. ౧౩, ౧౪

ఆయహల్య గౌతమవాక్యంబున రామవర్మన మగునంతవఱకును ముట్టోకంబులనుండువారికి నదృశ్య యై యుండెను. ౧౫

ఇప్పుడు శాపముతీణినది కాబట్టి ఆహల్య యందఱకును గన్పడు చున్నది. ౧౬

అంత నప్పుడు రామలక్ష్మణు లాయహల్య పాదములకు నమస్కరించిరి.

ఆహల్యయును గౌతముడు “రాముఁ డీయాశ్రమమునకు రాగానే నీవు శాపముక్త వగుదువు. మఱియు నతని కాలిక్యమిచ్చుటంజేసి పరిశుద్ధ వగుదువు” అని తనతోఁ జెప్పినమాటను దలంచి రామలక్ష్మణులం బూజించుటకై ప్రతిగ్రహించెను. ౧౭

ఆహల్య మిక్కిలియు నెచ్చరికతోఁ బాద్యమునర్ఘ్యము సాతిక్యమును రామున కొసంగెను; రాముండును వానిని యథావిధిగఁ బ్రతిగ్రహించెను.

ఆప్పుడు దేవతలు భేరులు వాయించిరి; పూలవాన గురిసెడి; గంధ ద్వులు నప్పురసలను ఆటపాటలు గావించిరి. ౧౮

దేవతలు తపోబంబునఁ బరిశుద్ధయై గౌతమునిశాసనంబునకు లోబడి యున్న యాయహల్యుంజూచి “తెన్నతెన్న” అని కొనియాడిరి. ౧౯

మహాశవస్వియు మహాప్రభావుండునగు గౌతమమహామనియును రామాగమనము విని యెచ్చటికివచ్చి యహల్యుంజూడి సుఖయై యథావిధిని రామునిం బూజించి తపంబు గావించుచుండెను. ౨౦

రాముండును గౌతమమహామనిచేసిన గొప్పపూజను యథావిధిగఁ బ్రతిగ్రహించి యామిథిలకుఁ బోయెను. ౨౧

ఇది నలువదితోమొదవసర్గము.

పంచాశతస్సర్గః.

తతః ప్రాగుత్తరాం గత్వా రామస్సౌమిత్రిణా సహ,
విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య యజ్ఞవాటముపాగమత్. ౧
రామస్తు మునిశార్దూలమువాచ సహలక్ష్యణః. ౧౪

సాధ్వీ యజ్ఞసమృద్ధిర్ని జనకస్య మహాత్మనః. ౨
బహుసీహ సహస్రాణి నానాదేశనివాసినామ్,
బ్రాహ్మణానాం మహాభాగ వేదాధ్యయనశాలినామ్. 3
ఋషివాటాశ్చ దృశ్యంతే శకటీశతసంకులాః. 3౪

దేశో విధీయతాం బ్రహ్మ యత్ర వత్స్యమహే వయమ్. ౪

రామస్య వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రో మహామునిః,
నివేశమకరోద్దేశే వివిక్తే సలిలానుతే. ౫
విశ్వామిత్రమరుప్రాప్తం శ్రుత్వా సన్మవతిస్తదా,
శతానందం పురస్కృత్య పురోహితమనిదితమ్. ౬
ప్రత్యుజ్జగామ సహసా వినయేన సమన్వితః. ౬౪
ఋత్విజోఽపి మహాత్మానస్తస్మిన్మూదాయ సత్వరమ్,
విశ్వామిత్రాయ ధర్తేణ దదుర్క్రంత్రపురస్కృతమ్. ౭౪
ప్రతిగృహ్య చ తాం పూజాం జనకస్య మహాత్మనః,
పప్రచ్ఛ కుశలం రాజ్ఞో యజ్ఞస్య చ నిరామయమ్. ౮౪

సతాంశ్చాపి మునీన్ పృష్ట్యా సోపాధ్యాయపురోధసః,
యథాన్యాయం తతస్సరైర్విపుమాగచ్ఛత్ప్రహృష్టవత్. ౯౪

ఏబదియవ సర్గము

రాముండు లక్ష్మణుండుగూడి యీశానదిశనుగూర్చి పెల్లి విశ్వామిత్రు
మందిడుకొని జనకునియొగకాలం బ్రవేశించెను. ౧

రాముండును లక్ష్మణుండును మునిశ్రేష్ఠుం డగువిశ్వామిత్రుం జూచి
యిట్లని చెప్పిరి. ౧౫

మహాత్ముండగు జనకునియొగసంభారసామగ్రి చాలజక్కగా నున్నది.

మహాభాగుండ పగవిశ్వామిత్రుడా ! ఈయొగకాలయందు నానా
దేశ వాసులును వేదముల సభ్యులనుంచినవారు నగుబ్రాహ్మణోత్తములు పెక్కు
వేలమంది యున్నారు; లెక్కలేనబండ్లు నిలిపియుండుటండేసి యిటుకుగల్గి
యుండు ఋషిస్థానములును గనుపడుచున్నది. 3,3౪

బ్రాహ్మణుడవైన విశ్వామిత్రుడా ! మనమెచ్చట నివసించవచ్చునో;
అట్టిప్రదేశము సేర్పఱచుము. అని రామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రునకుం జెప్పిరి.

రాముండు చెప్పినదివిని విశ్వామిత్రుమహాముని జనసమర్థములేనందున
బరిశుద్ధమును సమీపమందు జలముగల్గినదియగు నగుస్థానమందు విడిచిచేసెను.

ఆ జనకమహారా జప్పుడు విశ్వామిత్రుండు వచ్చియున్న నాడని
విని ఆనింకితుండును ఋరోహితుండునగు శతానందు ముందిడుకొని వినయం
బున కిఘ్రిముగా విశ్వామిత్రు నెగుర్కొనెను. ౬,౬౪

జనకునిఋత్విజ్ఞాలు మహాత్ములగువారు వేగముగాఁ బూజాద్రవ్యము
గొనివచ్చి ధర్తృపద్ధతిని సమంత్రకంబుగా విశ్వామిత్రున కొసంగిరి. ౭౪

విశ్వామిత్రుండు మహాత్ముం డగుజనకుండు చేసినపూజం బ్రతిగ్రహించి
జనకుంజూచి “సీతుక్షేమమా ? సీయాగము నిర్విఘ్నముగ జరుగుచున్నదా!”
అని యడిగెను; ౮౪

విశ్వామిత్రుండు ఋత్విజ్ఞాలు పురోహితుండును మొదలగు నాము
నులనుం గ్రనుంబునఁ గుశలంబడిగి యంత నందఱితోఁగూడ సంతోషం
బున నుండెను. ౯౪

అథ రాజా మునిశ్రేష్ఠం కృతాంజలిరభాషత,
ఆసనే భగవానాస్తాం సహౌభిర్దునిపుంగవైః, ౧౦౪

జనకస్య పశుశ్రుత్వా నిషసాద మహామునిః,
పురోథా ఋత్విజశ్చైవ రాజా చ సహమంత్రిభిః. ౧౦౫

ఆసనేషు యథాన్యాయముపవిష్టాః సమంతతః,
దృష్త్వా స నృపతిస్తత్ర విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ . ౧౦౬
అద్య యజ్ఞసమృద్ధిరే సఫలా వైవతైః కృతా,
అద్య యజ్ఞపలం ప్రాప్తం భగవద్దర్శనాంతయా. ౧౦౭

ధన్యోఽస్త్వనుగృహీతోఽస్తి యస్య మే మునిపుంగవ,
యజ్ఞోపసదనం బ్రహ్మ ప్రాప్తోఽసి మునిభిస్సహ. ౧౦౮

ద్వాదశాహంతు బ్రహ్మరే శేషమావృత్తనీషిణః,
తతో భాగార్థినో దేవాః ద్రష్టుమహాని కౌశిక. ౧౦౯

ఇత్కుక్త్వా మునిశాగ్దాలం ప్రహృష్టవదనస్తదా,
పునస్తం పరిపప్రచ్ఛ ప్రాంజలిః ప్రణతో నృపః. ౧౧౦

ఇమా కుమారా భద్రం తే దేవతుల్యపగాక్రమా.
గజసింహగతి వీరా శార్దూలవృషభోపమా,
పద్మపత్రవిశాలాక్షా ఖడ్గతూణీధనుర్ధరా. ౧౧౧

అశ్వినావివ రూపేణ సముపస్థితయావనౌ,
యదృచ్ఛయైవ గాం ప్రాప్తౌ దేవలోకాదివామరా. ౧౧౨

అంత జనకమహారాజుచేతులు మొగిడ్చి మనిశ్రేష్ఠుం డగు విశ్వామిత్రుంజూచి “భావతుండవగు నీవీమనివర్యులలోఁ గూడ నాసనంబునం గూర్చుండుము” అని చెప్పెను. ౧౦౪

జనకుండు చెప్పినదివిని విశ్వామిత్రమహాముని గూర్చుండెను. ౧౧

అంతఁ బురోహితుం డగు శతానందుండును ఋత్విజు లగు మను లును గూర్చుండిరి; మంత్రులతో జనుండును గూర్చుండెను. ౧౧౪

అంత నాజనకుండు ఆసనంబులఁ గ్రమంబుగాఁ గూర్చుండిన మనుల నందఱింగని యందు విశ్వామిత్రుంజూచి యిట్లని చెప్పెను. ౧౧౫

నేను సమగ్రముగాఁ జేసిన యాగముల ఫలం బివ్వడు దేవతలు నా కొనంగిరి; ఇప్పుడు ను భగవంతుం డగు నిన్నుం జూచుటవలన యాగఫలంబు నొందితి. ౧౧౬

మనిశ్రేష్ఠు డగు విశ్వామిత్రుండా! నీవు మునులలోఁగూడ నాయాగ కాలపు పచ్చటఁజేసి నేమణ్యులగుతుండవైతిని; నాయందలి గోమగ్రహంబు జ్వలంబునది. ౧౧౭

బ్రహ్మరీషుఁడగు విశ్వామిత్రుండా! ఇంకా బ్రాహ్మేందునిమతె యాగపూర్తికి మిగిలినవని పండితులు నెఱుఁచున్నారు; నీసంకపఱుండియూరైనిహిర్యాగమును గోరెనచ్చినదేవతల జూడవలయును. అని విశ్వామిత్రునికుఁ జెప్పెను. ౧౧౮

జనకుండట్లు మనిశ్రేష్ఠు డగువిశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పి సంతోషంబు నొంది చేతులుమొగిడ్చి నమస్కరించి మఱల నావిశ్వామిత్రునింజూచి యిట్లని యడిగెను. ౧౧౯

విశ్వామిత్రమహామునీ! నీకు మంగళము గలుగుఁగాక; ఈకుమారు లిద్దఱు విష్ణుదేవుడెఱింగిని వరాక్రమంబుగఁగిరి గజసింహశాస్త్రుల పృథుభింబుల రీతి నడుచుచు ఇద్దఱు నమ్ములపొదియు దురువులు భరియించి తానురేకు లుంబోలే విశాలంబు లగు కండ్లుగలవారలై సౌందర్యంబున “నశ్వరులు” యని యెఱుంగుచు కౌండిమ కౌండిమగా సమీపించుచున్న యావనంబును గలిగి కమయిచ్చచొప్పుగా దేవతాకంబునుండి భూలోకంబున కేతెంచిన

కథం పద్భ్యమిహ ప్రాప్తౌ కిమర్థం కస్యవా మునే.

౧౯౪

వ రాయుధధరా వీరా కస్య పుత్రై మహామునే.

౨౦

భూషయంతావిమం దేశం చంద్రసూర్యావివాంబరమ్,
పరస్పరస్య సదృశౌ ప్రమాణేగితచేష్టితైః.
కాకపక్షధరా వీరా శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః.

౨౧

౨౧౪

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా జనకస్య మహాత్మనః,
న్యవేదయన్తహాత్తానౌ పుత్రౌ దశరథస్య తా.

౨౨౪

సిద్ధాశ్రమనివాసం చ రాక్షసానాం వధం తథా.
తచ్ఛాగమనమవ్యగ్రం విశాలాయాశ్చ దర్శనమ్,
అహల్యాదర్శనం చైవ గౌతమేన సమాగమమ్.
మహాధనుషి జిజ్ఞాసాం కర్తుమాగమనం తథా,
ఏతత్సర్వం మహాతేజా జనకాయ మహాత్మనే.
నివేద్య విరరామాథ విశ్వామిత్రో మహామునిః.

౨౩

౨౪

౨౫

౨౫౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, పంచాశశ్సర్గః.

—◆—
ఏకపంచాశశ్సర్గః.

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రస్య ధీమతః,
హృష్టరోమా మహాతేజాశ్శతానందో మహాతపాః.
గౌతమస్య సుతో జ్యేష్ఠస్తపసా ద్యోతితప్రభః,
రామసందర్శనా దేవ పరం విస్మయమాగతః.

౧

౨

“యమరులా” యన నొప్పుచున్నవారు; వీరలు కాలినడకచే నిచటికెట్లు నడచివచ్చిరి? ఎందుకొక కెప్పనినిమిత్తము వచ్చిరి. ౧౭-౧౯౫

విశ్వామిత్రమహామునీ! వీరలు శ్రేష్ఠములగు నాయుధముల ధరించి పరాక్రమశాలులై యున్నవారు; వీర లెవ్వనికొడుకులు? ౨౦

వీరలు దేహప్రసూయమునను ఇంగితాకారములను ఒకరికొకరు సరి వచ్చుచు పిల్లజుట్టుగలిగి పరాక్రమశాలులై యాకాశంబును జంద్రసూర్యులందోలె నీయాగశాల నలంకరించుచున్నారు; కావున వీరివృత్తాంతమును ఉన్నడున్నట్లు వినఁగోరెద నని జనకుండు విశ్వామిత్రు నడిగెను. ౨౧, ౨౧౫

విశ్వామిత్రుండు మహాత్ముం డగు జనకమహారాజుమాట విని “వీరలు మహాత్ములు దశరథమహారాజు కొడుకులు” అని రామలక్ష్మణుల నతనికిఁ బెల్చెను. ౨౨౫

మహాప్రభావుం డగు విశ్వామిత్రమహాముని రామలక్ష్మణులు తనతో సింహాశ్రమమునకు వచ్చుటయు నచ్చట రాక్షసులంజంపుటయు రాక్షసులు వ్యాపించియుండు సరణ్యపార్శ్వమున నిర్భయంబుగ వచ్చుటయు విశాలానగరిం గాచుటయు అహల్యను గాచుటయు గౌతమునిఁ గనుంగొనుటయు జనకు నింబకుండు శిష్యునిస్సంతతితో పరీక్షింప మిథిలకేతెంచుటయు నీవృత్తాంత మంతయు సప్తస్తరంబుగా మహాత్ముండగు జనకునకుఁ బెల్చి యంతసూరకుండెను.

ఇది యేలదియవసర్గము.

ఏబదియొకటవ సర్గము

బుద్ధిమంతుండగు విశ్వామిత్రుండు చెప్పినదివిని, గౌతమునిశ్రేష్ఠకుమారుడును తపంబున రెట్టించినదేహకాంతిగలవాఁడును మహాప్రభావుండును అధికమైసతపంబును గలవాఁడునగుశతానందుండు గగుర్పాటునొంది యతి మానుషుండగు గామునింజూచినమాత్రనే మిక్కిలియు నాశ్చర్యంబునొందెను.

- స తా నిషణ్ణౌ సంప్రేక్ష్య సుఖాసీనౌ నృపాత్తజౌ,
శతానందో మునిశ్రేష్ఠం విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్. 3
- అపితే మునిశార్దూల మమ మాతా యశస్వినీ,
దర్శితా రాజపుత్రాయ తపో దీర్ఘ ముపాగతా. ౪
- అపి రామే మహాతేజా మమ మాతా యశస్వినీ,
వన్యైరుపాహరత్పుజాం పూజార్హే సర్వదేహినామ్. ౫
- అపి రామాయ కథితం యథా వృత్తం పురాతనమ్,
మమ మాతృ ర్మహాతేజో దై వేన దురనుష్ఠితమ్. ౬
- అపి కౌశిక భద్రం తే గురుణా మమ సంగతా,
మమ మాతా మునిశ్రేష్ఠ రామసందర్శనాదితః. ౭
- అపి మే గురుణా రామః పూజితః కుశికాత్తజ,
ఇహగతో మహాతేజాః పూజాం ప్రాప్తో మహాత్మనః. ౮
- అపి శాంతేన మనసా గురుర్హే కుశికాత్తజ,
ఇహగతేన రామేణ ప్రయతేనాభివాదితః. ౯
- తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య విశ్వామిత్రో మహామునిః,
ప్రశ్నువాచ శతానందం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదమ్. ౧౦
- నాతిక్రాంతం మునిశ్రేష్ఠ యత్కర్తవ్యం కృతం మయా,
సంగతా మునినా పత్ని భాగ్వేణైవ రేణుకా. ౧౧
- తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య విశ్వామిత్రస్య భాషితమ్,
శతానందో మహాతేజా రామం వచనమబ్రవీత్. ౧౨

ఆశతానందుడు సుఖంబుగాఁ గూర్చుండియున్న రాచకొమరులగు రామలక్ష్మణులంజూచి మునిశ్రేష్ఠుడగు విశ్వామిత్రునితో నిట్లని చెప్పెను. 3

మునిశ్రేష్ఠుడవగు విశ్వామిత్రుడా ! నీవు దీర్ఘతపస్సుచేసినదియు యశస్వినియు నాతల్లియైన నయహల్యును రామునకుఁ జూపితివా? 4

మహాప్రభావయును యశస్వినియునగు నాతల్లియైనయహల్య సమస్త ప్రాణులకును బూజనీయుడైన రామునకు వనంబునం గలద్రవ్యంబులచేఁ బూజచేసెనా? 5

ఆధికమైనప్రభావముగల విశ్వామిత్రుడా ! మాతల్లికి విధిబలంబున సంభవించిన మునుచటికిడు జరిగినది జరిగినట్టుగా రామునకుఁ జెప్పితివా! 6

మునిశ్రేష్ఠుడవగు విశ్వామిత్రుడా ! నీకు మంగళము కలుగుఁగాక; రామునిం జూచుట ఆతని కాలిక్లంబొసంగుట వీనిచేత మాతల్లియగు నహల్య నాతండ్రియైన గౌతమునిం గూడినదా? 7

విశ్వామిత్రుడా ! నాతండ్రియైన గౌతముడు రామునిఁ బూజించెనా? మహాత్ముడగు నీగముడు హిమవత్పర్వతమునుండి యిచ్చటికి వచ్చిన గౌతమునిం బూజించినాఁడా? 8

విశ్వామిత్రుడా ! మాయాశ్రమమునకు వచ్చిన పశుశుద్ధుడగు నీ రాముడు శాంతులగునునంబున మాతండ్రియగు గౌతమునకు నమస్కారము చేసినాఁడా? అని శతానందుడు విశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పెను. 9

శతానందుడు చెప్పిన యామాటవిని చక్కగాఁ మాటలాడుటయందు నేర్పరియగు విశ్వామిత్రమహాముని మాటలయందుఁ బండితుడగు శతానందున కిట్లని బదులు చెప్పెను. 10

మునిశ్రేష్ఠుడవగు శతానందుడా! నీవేమియు విడువలేదు; విడిసేను వలయునో దానినే నేసితిని; రేణుక జమదగ్నిని గూడినట్లు అహల్య గౌతముని గూడినది. 11

విశ్వామిత్రుడు చెప్పిన స్పష్టమైనమాటను విని మహాతేజుఁ డగుశతానందుడు రామునిజూచి యిట్లని చెప్పెను. 12

స్వాగతం తే సరశ్రేష్ఠ దిష్ట్యా ప్రాప్తోఽసి రాఘవ,
విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య మహర్షిమపరాజితమ్. ౧౩

అచింత్యకర్తా తపసా బ్రహ్మర్షి రతులప్రభః,
విశ్వామిత్రో మహాతేజా వేత్సేన్యనం పరమాం గతిమ్. ౧౪

నా స్తి ధన్యతరో రామ త్వత్తోఽన్యో భువి కశ్చన,
గోష్ఠా కుశికపుత్రస్తే యేన తప్తం మహాత్మభః. ౧౫

శ్రూయతాం చాభిధాన్యామి కౌశికస్య మహాత్మనః,
యథా బలం యథా వృత్తం తన్నే నిగదతః శృణు.
రాజాభూదేష ధర్మాత్మా నీర్ఘ్న కాలమరిందమః,
ధర్మజ్ఞః కృతవిద్యశ్చ ప్రజానాం చ హితే రతః. ౧౬

ప్రజాపతిసుతశ్చాసీత్కుశో నామ మహీపతిః,
కుశస్య పుత్రో బలవాన్ కుశనాభస్సుధార్మికః.
కుశనాభసుతస్త్వాసీద్ధాధిరిత్యేవ విశ్రుతః,
గాధేః పుత్రో మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహామునిః.
విశ్వామిత్రో మహాతేజాః సాలయామాస మేనీమ్,
బహువర్షసహస్రాణి రాజా రాజ్యమకారయత్.
కదాచిత్తు మహాతేజా యోజయిత్వా నరూధినీమ్,
అక్షౌహిణీపరివృతః పరిచక్రామ మేదినీమ్. ౨౦

నగరాణి సరాస్త్రాణి సరితశ్చ తథా గిరీన్,
ఆశ్రమాన్ క్రమశో రామ విచరన్నాజగామ హ. ౨౧

పురుషశ్రేష్ఠుడ వగురాముడా! నీకు స్వాగత మగుగాక; ఎచ్చటను ప్రతిహతముకాని మహిమగల విశ్వామిత్రుని ముగ్ధునిచుకొని దైవయోగంబున నిచ్చటికి వచ్చితివి. ౧౩

ఈవిశ్వామిత్రుడు యింద్రములగుకార్యంబులనుజేసినవాడు; తపంబు నల్పి బ్రహ్మ యయ్యె; ఇతనికాలి కెచ్చటను సరియైనదిలేదు; మహాప్రభావుడు; ఇతడు షరమగనియని నీ వెఱుంగుదువు. ౧౪

రాముడా! గొప్పశంఖము గావించినవిశ్వామిత్రుడు నీకు రక్షకుడు గానున్నాడు కావున, యీశంఖున నీకన్న చుట్టియెవ్వఁడును మణ్యవంతుఁడు లేడు. ౧౫

విశము; మహాతుల్యుడగువిశ్వామిత్రునిబలమును చరిత్రమును ఎట్టివో చెప్పెదను; దానినంతయును వినుము. ౧౬

ఈవిశ్వామిత్రుడు ధర్మస్వభావుడై శత్రువుల నడంగద్రొక్కుచు ధర్మంబుల నెఱింగి యెల్లవిధముల నేర్పి ప్రజలమేలుఁగోరుచు రాజుగా బహుకాలము భూమి బాలించుచుండును. ౧౭

బ్రహ్మేశ్వరునిమాదియు యగు ఓనెఱు రాజుడెను; ఆశుశునికి బలపాతుఁడును బరమభక్తుఁడు నగు కుశనాభుఁడనుకొడుకు గల్గెను. ౧౮

కుశనాభునినికొడుకు గాధియని ప్రసిద్ధిచొందియుండెను; ఆ గాధికి మహాతేజుడగువిశ్వామిత్ర మహామని కల్గెను. ౧౯

ఆధిపతి బగు పరాక్రమంబుగల విశ్వామిత్రుడు భూమిని బాలింపుచుండెను; ఇతఁడు పెక్కుపితండ్లు దొరతనముచేసెను. ౨౦

ఒకానొకప్పుడు మహాతేజుడగు విశ్వామిత్రుడు చతురంగబలంబు గూర్చి యత్యోహితీనైస్యముతోఁగూడి భూమినింతయు దరిగెను. ౨౧

రాముడా! ఈవిశ్వామిత్రుడును దేశములు బట్టణములు నగులు బర్హతములు నాశ్రమములు మొదలగువానియందుఁ గ్రమముగాఁ దిరుగుచు నానావిధంబు లగు పూజలును బలుచెఱుగులగు మృగంబులును కలిగి సిద్ధులచేతను

- వసిష్ఠస్యాశ్రమపదం నానావృక్షసమాకులమ్,
నానామృగగణాకీర్ణం సిద్ధచారణసేవితమ్. ౨౩
- దేవదానవగంధర్వైః కిన్నరైరుపశోభితమ్,
ప్రశాంతహరిణాకీర్ణం ద్విజసంఘనిషేవితమ్. ౨౪
- బ్రహ్మగణసంకీర్ణం దేవరిగణసేవితమ్,
తపశ్చరణసంసిద్ధైర్గ్నికలైర్చుహతభిః. ౨౫
- అబ్జతైర్వాయుభతైశ్చ శీఘ్రహర్ణాశనైస్తథా,
ఫలమూలాశనైర్దంతైర్జితరోషైర్జితేంద్రియైః. ౨౬
- ఋషిభిర్వాలఖలైశ్చ జపహోమపరాయణైః,
అన్యైర్వైశ్వానరైశ్చైవ సమంతాదుపశోభితమ్. ౨౭
- వసిష్ఠస్యాశ్రమపదం బ్రహ్మలోకమివాపరమ్,
దదర్శ జయతాంశ్రేష్ఠో విశ్వామిత్రో మహాబలః. ౨౮
- ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ఏకపఞ్చాశస్సర్గః.

ద్విపఞ్చాశస్సర్గః

- స దృష్ట్వా పరమప్రీతో విశ్వామిత్రో మహాబలః,
ప్రణతో వినయాద్విరో వసిష్ఠం జపతాంవరమ్. ౧
- స్వాగతం తవ చేత్యుగ్లో వసిష్ఠేన మహాత్మనా. ౧౪
- ఆసనం చాస్య భగవాన్ వసిష్ఠో వ్యాధిదేశహ.
ఊపవిష్టాయ చ తదా విశ్వామిత్రాయ ధీమతే,
యథాన్యాయం మునివరః ఫలమూలముపాహరత్. ౩

చారణలచేతను దేవదానవగంధర్వులచేతను కిన్నరులచేతను నేవింపఁబడిన మనుష్యులలో మెదిగినజింకలును బక్షిసమూహంబులును గల్గి బ్రహ్మర్షులచేతను దేవర్షులచేతను మఱియు శవస్సేధినిొందినవారును నిష్పవంటివారును మహాతులును జలమె యాహారముగాఁగలవారును వాయువు దినువారును నేలరాలిన మూషుల భక్షించువారును ఫలంబుల మూలంబుల మెసపువారును ఇంద్రియనిగ్రహము గలవారును శోషములేనివారు నగు ఋషులచేతను ఎల్లప్పుడును జపహోమంబుల విడువక చేయుచుండు వాలఖిల్వ్యులచేతను ఇంక నితరులగు వైఖానసులు మొదలగువారిచేతను శోభితం బైయుండు వసిష్ఠాశ్రమిగుఁడు బోయెను.

౨౨-౨౭

శూరులలో శ్రేష్ఠుఁడును మహాబలుఁడు నగువిశ్వామిత్రుఁడును రెండవ బ్రహ్మలోక మనందరియుండు వసిష్ఠాశ్రమపదంబును జూచెను. ౨౮

ఇది యేబదియొకటవ సర్గము.

ఏబది రెండవ సర్గము

మహాబలుఁడును పరాక్రమశాలియు నగునావిశ్వామిత్రుఁడు మునులలోపల శ్రేష్ఠుఁడగువసిష్ఠునుహర్షినిజూచి వినయంబుగలవాఁడు కావున నమస్కరించెను. ౧

మహాత్ముఁడగు వసిష్ఠుఁడు విశ్వామిత్రునిజూచి “సీతును సేవరివారము నకును స్వాగతంబగుఁ గాక” అని చెప్పెను. ౧౫

భగవంతుఁడగువసిష్ఠుఁడు డీవిశ్వామిత్రున కాననంబును ఇప్పించెను. ౨

అప్పుడు మునిశ్రేష్ఠుఁడగువసిష్ఠుఁడు ఆననంబునఁ గూర్చుండిన బుద్ధి మంతుఁడగు విశ్వామిత్రునకు యథాశాస్త్రంబుగా ఫలమూలంబుల సమర్పించెను.

ప్రతిగృహ్య తు తాం పూజాం వసిష్ఠాద్రాజసత్తమః,
తపోగ్నిహోత్రశిష్యేషు కుశలం పర్యవృచ్ఛత.
విశ్వామిత్రో మహాతేజా వనస్పతిగణే తథా.

౪

౪౫

సర్వత్ర కుశలం చాహ వసిష్ఠో రాజసత్తమమ్.

౫

సుఖోపవిష్టం రాజానం విశ్వామిత్రం మహాతపాః,
పప్రచ్ఛ జపతాంశ్రేష్ఠో వసిష్ఠో బ్రహ్మణస్సుతః.

౬

కచ్చిత్తే కుశలం రాజన్ కచ్చిద్ధర్మేణ రంజయన్,
ప్రజాః పాలయనే వీర రాజవృత్తేన ధార్మిక.

౭

కచ్చిత్తే సంభృతా భృత్యాః కచ్చిత్తిష్ఠంతి శాసనే,
కచ్చిత్తే విజితాస్సర్వే రిపవో రిపుసూదన.

౮

కచ్చిద్బలేషు కోశేషు మిత్రేషు చ పరంతప,
కుశలం తే సరవ్యాఘ్ని పుత్రపాత్రే తవానఘ.

౯

సర్వత్ర కుశలం రాజా వసిష్ఠం ప్రత్యుదాహరత్,
విశ్వామిత్రో మహాతేజా వసిష్ఠం వినయాన్వితః.

౧౦

కృత్వోభౌ సుచిరం కాలం ధర్మిష్ఠా తాః కథా శుభాః,
ముదా పరమయా యుక్తా ప్రీయేతాం తౌ పరస్పరం.

౧౧

తతో వసిష్ఠో భగవాన్ కథాంతే రఘునందన,
విశ్వామిత్రమిదం వాక్యమువాచ ప్రహసన్నివ.

౧౨

రాజశ్రేష్ఠుఁడును మహావీరుఁడు నగువిశ్వామిత్రుఁడు వసిష్ఠుఁడు చేసిన పూజను బ్రతిగ్రహించి తపస్సు నిర్విఘ్నముగా జరుగుచున్నదా? అట్లన్ని హోత్రములును క్రమముగ జరుగుచున్నవా? శిష్యులు శ్రేయముగ నున్నారా? వృక్షములు చక్కగాఁ జెరుగుచున్నవా? అని యడిగెను. ౪, ౪౫

వసిష్ఠుఁడు “మీరడిగినవన్నియు శ్రేయముననే యున్నవి” అని విశ్వామిత్రునకు జెప్పెను. ౪౬

మహాతపశ్శానియును మునిశ్రేష్ఠుఁడును బ్రహ్మకుమారుఁడు నగువసిష్ఠుఁడు విశ్వామిత్రమహాగాఢా సుఖమాగాఁ గూర్చుండిన పిదప నతని నిట్లని యడిగెను. ౪౭

నశేంద్రా విశ్వామిత్రా పరాక్రమశాలీ! నీకు మంగళమేచా? ధర్మముచేఁ బ్రజల రంజింపును రాజవృత్తములగు న్యాయార్జనవృద్ధి రక్షాసత్పాత్రాదానంబులుగలిగి పాలించెదవా? ౪౮

శత్రువులను జంపునట్టి విశ్వామిత్రుఁడా! నీవు నీభృత్యులను జక్కగాఁ బోషించుచున్నావా? వారు నీకు జెప్పినట్లు వినుచున్నారా? నీవు శత్రువుల నందఱును జయించిరావా? ౪౯

శత్రువులను దహించఁజేయువాడవు పాపరహితుఁడవు పురుషశ్రేష్ఠుఁడవు నగువిశ్వామిత్రుఁడా! నీ చతురంగబలంబులకును బోక్తనములకును స్నేహితులకును గొడుగులకును మనుషులకును శ్రేయమా; అని వసిష్ఠుఁడు విశ్వామిత్రు నడిగెను. ౫౦

మహాతేజుఁడగు విశ్వామిత్రమహారాజు శ్రేష్ఠుఁడగువసిష్ఠునకును “అన్నియును శ్రేయముగ నే యున్నవి” అని చెప్పెను. ౫౧

ధార్మికులగు నాపసివ్యవిశ్వామిత్రు లిరువురును మిక్కిలియు సంతోషంబున బహుకాలమువఱకు పరస్పరకుశలప్రశ్నల గురించినమాటలు చెప్పుకొని పరస్పరము సంతోషపఱచుకొనిరి. ౫౨

రాముఁడా! కుశలంబడిగిన వెనుక భగవంతుఁడగు వసిష్ఠుఁడు ప్రసన్నముఖుఁడై విశ్వామిత్రునిజూచి యట్లని చెప్పెను. ౫౩

ఆతిభయం కర్తుమిచ్ఛామి బలస్యాస్య మహాబల,
తవ చైవాప్రమేయస్య యథాహ్వాం సంప్రతీచ్ఛమే. ౧౩

సత్క్రియాం తు భవానేతాం ప్రతీచ్ఛతు మయోద్యతామ్,
రాజా త్వమతిథిశ్రేష్ఠః పూజనీయః ప్రయత్నతః. ౧౪

ఏవముక్తో వసిష్ఠేన విశ్వామిత్రో మహామతిః,
కృతమిత్యబ్రవీద్రాజా ప్రియవాక్యేన మే త్వయా. ౧౫

ఫలమూలేన భగవత్ విద్యతే యత్తవాశ్రమే,
పాద్యేనాచమనీయేన భగవద్దర్శనేన చ. ౧౬

సర్వథా చ మహాప్రాజ్ఞ పూజార్హేణ సుపూజితః,
గమిష్యామి నమస్తేఽస్తు మైత్రేణేక్షిత్వ చతుషా. ౧౭

ఏవం బ్రువంతం రాజానం వసిష్ఠః పునరేవ హి,
న్యమంత్రయత ధర్మాత్మా పునః పునరుదారధీః. ౧౮

బాధమిత్యేవ గాధేయో వసిష్ఠం ప్రత్యువాచ హ,
యథాప్రియం భగవత్ స్తథాస్తు మునిపుంగవ. ౧౯

ఏవముక్తో మహాతేజా వసిష్ఠో జపతాం వరః,
ఆజుహోన తతః ప్రీతః కల్తాషీం ధూతకల్తపః. ౨౦

ఏహ్యేహి శబలే ఓప్రం శృణు చాపి వచో మమ,
సబలస్యాస్య రాజన్వరేః కర్తుం వ్యవసితోఽచ్ఛ్యహమ్. ౨౧

మహాబలుడవగు విశ్వామిత్రుడా ! ఈనైస్యంబునకును అప్రమేయుడవగు నీకును యథాయోగ్యముగ నతిథిభూజచేయఁ గోరెదను; నాస్థానమునంగీకరింపుము.

౧3

నీవు నేఁజేయఁదలఁచిన యాతిథ్యము నంగీకరింపుము ; నీవు అతిథిభుండు అతిథిశ్రేష్ఠుడవు; కావునఁ బ్రయత్నంబున నిటు బూజింపవలయు నని వసిష్ఠుడు విశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పెను.

౧౪

బుద్ధిమంతుఁడగువిశ్వామిత్రమహారాజా; వసిష్ఠుడు చెప్పినది విని నీవు “అతిథ్యముచేసెద” నని చెప్పిన ప్రియవచనముచేతనే నా కాలిథ్యము చేయఁబడినది.

౧౫

భగవంతుడవు మహావంశితుడవునగు వసిష్ఠుడా ! నీయాశ్రమమందు దొరకునట్టి ఫలమూలంబులను, బాద్యంబు నాచమనీయంబు భగవంతుడవగు నీదర్శనంబు నీవన్నియు నాకొసంగి నాచే బూజింపఁదగిన నీవు నాకన్ని విధంబులఁ బూజ చక్కఁగాఁ జేసితివి; నేను బోయెదను; నీకు నమస్కారము; నన్ను స్నేహముతోఁ జూడుమని విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠునకుఁ జెప్పెను.

ఇట్లు విశ్వామిత్రుడు బదులుచెచ్చుచున్నప్పటికిని ధర్మాత్ముడు బుద్ధిమంతుడు నగు వసిష్ఠుఁడతని మాటిమాటికి “భోజనమునకు నిలువవలె” నని చెప్పి నిర్బంధించెను.

౧౬

గాఢిగొడుకైన విశ్వామిత్రుడు “మునిశ్రేష్ఠుడవగువసిష్ఠుడా ! మంచిది; భగవంతుడవగు నీ కెట్టిప్రమో అట్లు కానిమ్ము” అని వసిష్ఠునితోఁ జెప్పెను.

౧౭

మహాలేఖాదులు మునిశ్రేష్ఠుడును బావములఁ బోఁగొట్టువాఁడునగు వసిష్ఠుడు విశ్వామిత్రునిమాట విని సంతసించి చిత్రవర్ణంబగు దేహముగల కామధేవుని బిలిచెను.

౧౮

చిత్రవర్ణుంబగు దేహముగల కామధేవా ! క్రిముగా రమ్ము; రమ్ము; నామాట వినుము; నేను రాజర్షియగు నీవిశ్వామిత్రునకును ఇతనినిస్యమున

భోజనేన మహార్హేణ సత్కారం సంవిధత్స్వమే.

౨౧౪

యస్య యస్య యథాకామం షడ్ర నేవ్యభిపూజితమ్,
తత్సర్వం కామధుక్తి ప్రమభివర్ష కృతే మమ.

౨౨౪

రసేనాన్నేన పానేన లేహ్యచోష్యేణ సంయుతమ్,
అన్నానాం నిచయం సర్వం సృజస్వ శబరే త్వర.

౨౩౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ద్విపఞ్చాశస్సర్గః.

త్రి ప ఞ్చా శ స స ర్గః

ఏవముక్తా వసిష్ఠేన శబరౌ శత్రుసూదన,

విదధే కామధుక్కామాన్యస్య యస్య యథేషితమ్.

౧

ఇతూన్యధూంస్తథా లాజాన్తైరేయాంశ్చ వరాసనాన్,

పానాని చ మహర్హాణి భక్ష్యోంశ్చోచ్చావచాంస్తథా.

౨

ఉష్ణాఢ్యస్యోదనస్యాత్ర రాశయః షర్వతోపమాః,

మృష్టాన్నాని చ సూపాశ్చ దధికుల్యాస్తదైవ చ.

౩

నానాస్వాదురసానాం చ షాడబానాం తదైవ చ,

భాజనాని సుపూర్ణాని గౌడాని చ సహస్రశః.

౪

సర్వమాసీత్సుసంతుష్టం హృష్టపృష్టజనాయుతమ్,

విశ్వామిత్రబలం రామ వసిష్ఠేనాభితిర్పితమ్.

౫

విశ్వామిత్రోపి రాజర్షిర్హృష్టః పుష్టస్తదాభవత్,

కును శ్రేష్ఠంబగు భోజనం నిడి సత్కారము సేయఁగోరినాను; నీవు నాకు గావలయు ద్రవ్యంబుల సంపాదింపుము. ౨౧, ౨౧౪

కోరినవానినెల్లఁ బితుకు కామధేనువా ! అఱురసములయందును ఎవ్వని కేది యిష్టమో దానిసంతయం వానికి నాకుఁగా నృజించి యొసఁగఁము. ౨౨౪

కామధేనువా ! రసాయనములును, భక్ష్యంబులును, బానీయంబులును, లేహ్యంబులగు లేనెమొదలగునవియు బీల్చందగు పెఱుఁగుమొదలయినవి యునుగూడిన యన్నంబులరాశిని నృజింపుము ; కీఘ్రముగా నృజింపుము. అని వసిష్ఠుఁడు కామధేనువున కాజ్ఞాపించెను. ౨౩౪

ఇది యేబదిరెండవ సర్గము.

ఏబదిమూడవ సర్గము.

శత్రువులను జంపుటకై గాముఁడా ! వసిష్ఠుఁ డిట్లు ప్రార్థింపఁగానే కామధేనువు ఎన్నఁ డెట్లుకోరినో వానికిట్లే యన్నింటిని సమకూర్చెను. ౧

అప్పుడు కామధేనువు చెఱుగులను, లేకలను, కేలాలను, మంచిపాత్రంబుల నుంచఁబడినమైరేఁగుంబు నుచద్యంబులనుశ్రేష్ఠములయిఁ పానకాదిపేయ ద్రవ్యంబులను మఱియు నానావిధంబు లగుపిండివంటలను నిర్మించెను. ౨

ఇట్లు వసిష్ఠాశ్రమముగల కొందఱబోలు వేడియన్నపురాసులను పాయసంబు మొదలగున్నాన్నాంబులను సొంబులును పెఱుఁగులేఱులును పలుచఱుంగలుగా రుచ్యంబు లగునట్లు వైద్రసంబులను క్షేయఁబడిన పాడ బంబులను భక్ష్యంబుల నించినపాత్రములను మఱియు బెల్లముతోఁ క్షేసిన భక్ష్యంబులును వేనవేలుగాఁ గాన్నించినవి. 3, ౪

రాముఁడా ! ఇట్లు వసిష్ఠుఁడు వృష్టినొందనట్లు సేయఁగా విశ్వా మిత్రుని సేనయందలి జనులందఱును మిక్కిలిగాని సంకసంబును దేహపుష్టియు నొందిరి. ౫

అప్పుడు రాజర్షి యగు విశ్వామిత్రుఁడును వసిష్ఠుఁడుసేసిన యాదరము నకు సంతసించి యాభోజనంబుచేఁ దృప్తి నొందెను. ౫౪

సాంశకపురవరో రాజా సబ్రాహ్మణపురోహితః,
సామాత్యో మంత్రిసహితస్సభృత్యః పూజితస్తదా. ౬౪

యుక్తః పరమహర్షేణ వసిష్ఠమిదమబ్రవీత్ ౭

పూజితోఽహం త్వయా బ్రహ్మః పూజార్హేణ సుసత్కృతః,
శ్రూయతామభిధాస్యమి వాక్యం వాక్యవిశారద. ౮

గవాం శతసహస్రేణ దీయతాం శబళా మమ.
రత్నం పి భగవన్నేత్రత్రత్నహారీ చ పార్థివః,
తస్మాన్నే శబళాం దేహి మమైషా ధర్మతో ద్విజ. ౯౪

ఏవముక్తస్తు భగవాన్వసిష్ఠో మునిసత్తమః,
విశ్వామిత్రేణ ధర్మాత్తా ప్రత్యుత్సవాచ మహీపతిమ్.
నాహం శతసహస్రేణ నాపి కోటిశతైర్గవామ్,
రాజః దాస్యమి శబళాం రాశిభీరజతస్య చ.
న పరిత్యాగమర్హేయం మత్సకాశాదరిందమ. ౧౦౪ ౧౧౪ ౧౨

శాశ్వతీ శబళా మహ్యం కీర్తిరాత్మవతో యథా. ౧౨౪

అస్యాం హవ్యం చ కవ్యం చ స్రాణయాత్రా తదైవచ,
ఆయత్తమగ్నిహోత్రం చ బలిహోమస్తదైవచ. ౧౩౪

స్వాహాకారవషట్కారౌ విద్యాశ్చ వివిధాస్తథా,
ఆయత్తమత్ర రాజర్షే సర్వమేతన్న సంశయః. ౧౪౪

అప్పుడు విశ్వామిత్రమహాగాఢును ఆశనియంతగళపురస్త్రీలును బ్రాహ్మణులును బురోహితులును అమాత్యులును మంత్రులును నౌకరులు సందఱును బూజింపఁబడిరి.

౬౪

విశ్వామిత్రుఁడు మిక్కిలియు సంతోషంబు నొంది వసిష్ఠమహర్షిని జూచి యిట్లని చెప్పెను.

2

బ్రాహ్మణుడవైన వసిష్ఠుడా! నీవు మాచే బూజింపఁదగినవాడవు. అట్టి నీవు నన్ను చక్కఁగా సమ్మానించి పూజించితివి. నీవు మాటలాడుటయందు సమర్థుడవు; నేనొకమాట చెప్పెనను; వినుమా.

౮

లక్షగోవులు దీసికొని యీకామధేయపు నాకిమ్ము.

౮౪

భగవంతుఁడవగు వసిష్ఠుడా! ఈకామధేయపు రత్నము, రత్నములన్నియు రాజుసొమ్ము; కాబట్టి నీని నాకిమ్ము; ధర్మంబు జూడఁగా నిది రాజయిన నాదియే నీని బ్రాహ్మణుడ వగు నీదికాదు.

౯౪

భగవంతుఁడును మునిశ్రేష్ఠుఁడును ధార్మికుఁడు నగు వసిష్ఠుఁడు విశ్వామిత్రుఁడు చెప్పినమాట విని యచనితో నిట్లని చెప్పెను.

౧౦౪

విశ్వామిత్రమహారాజా! లక్షగోవు లిచ్చినను వెక్కునూఁజుకొట్టు గోవులిచ్చినను వెండిరాసు లిచ్చినను నేను కామధేయపు నివ్వఁ.

౧౧౪

శత్రువుల నడఁగఁ ద్రొక్కఁజాలిన విశ్వామిత్రుడా! ఈకామధేయపు నాసమీపముననే యుండవలసినదిగాని విడువఁదగినదికాదు.

౧౨

ధౌర్యము గలవానికి గీర్తివోలే నా కీకామధేయ వెళ్ళుటికి స్థిరముగా నుండునది.

౧౨౪

దేవతలనుఁగాని శివులనుఁగాని సమర్పించఁదగినదియును నాయాహారమును అగ్నిహోత్రమును భూశిలయును దర్శపూర్ణ మాసాది హోమములును ఈకామధేయపువలననే యగుచున్నవి.

౧౩౪

రాజుని వగు విశ్వామిత్రుడా! “స్వాహా వసుభీ” అను మంత్రములును నానావిధము లయినవిద్యలును ఇవన్నియు ఈకామధేయపువలననే యగుచున్నవి. ఇందును సందేహములేదు.

౧౪౪

సర్వస్వమేతత్సత్వేన మమ తుష్టికరీ సదా.

౧౫

కారణై ర్బహుభీ రాజన్న దాన్యే శబళాం తవ.

౧౫౪

వసిష్ఠేనైవ ముక్తస్తు విశ్వామిత్రో బ్రవీత్తతః.
సంరబ్ధతరమత్యథం వాక్యం వాక్యవిశారదః.

౧౬౪

హైరణ్యకశ్యపౌగ్రవేయా సువర్ణాంకుశభూషితాన్,
దదామి కుంజరాంస్తేహం సహస్రాణి చతుర్దశ.

౧౭౪

హైరణ్యానాం రథానాం చ శ్వేతాశ్వానాం చతుర్ముఖాం,
దదామి తే శతాన్యష్టా కింకికవిభూషితాన్.

౧౮౪

హయానాం దేశజాతానాం కులజానాం మహాజసామ్,
సహస్రమేకం దశ చ దదామి తవ సువ్రత.

౧౯౪

నానావర్ణ భక్తానాం వయస్సానాం తథైవ చ,
దదామ్యేకాం గవాంఘోటిం శబళా దీయతాం మమ.

౨౦౪

యావదిచ్ఛసి రత్నంవా హిరణ్యంవా ద్విజోత్తమ,
తావద్దదామి తత్సర్వం శబళా దీయతాం మమ.

౨౧౪

ఏవముక్తస్తు భగవాన్ విశ్వామిత్రేణ ధీమతా,
న దాస్య్యామితి శబళాం స్రాహ రాజన్ కథంచన.

౨౨౪

ఏతదేవ హి మే రత్నమేతదేవ హి మే ధనమ్,
ఏతదేవ హి సర్వస్వమేతదేవ హి జీవితమ్.

౨౩౪

దర్శశ్చ పూర్ణమాసశ్చ యజ్ఞశ్చైవ ప్రదక్షిణాః,
ఏతదేవ హి మే రాజన్ వివిధాశ్చ క్రియాస్తథా.

౨౪౪

సక్లముగాఁ జెప్పెదను. ఇదియే సర్వస్వమును నా కెల్లప్పుడును నంతోపమునీయునది. ౧౧

విశ్వామిత్రుఁడా! వెక్కుకారణము బున్నవి గాన నేను నీకుఁ గాను ధేనువు నివ్వనని వసిష్ఠమహాముని విశ్వామిత్రునకుఁ జెప్పెను. ౧౧౫

ఇట్లు వసిష్ఠుఁడు చెప్పినమాట విని మాటలయందుఁ బండితుఁడగు విశ్వామిత్రుఁడు మిక్కుటంబగు పూనికతో నర్థవంతంబయిన యొకమాట చెప్పెను. ౧౧౫

బంగారుతోఁజేయఁబడిన నడుమునఁ గట్టెడు మోకులును గంతంబునఁ గట్టెడు మోకులును గలిగి కసిండియంకుశంబుల నలంకృతంబులై యుండు నేనుఁగులు కదుసాలుగువేఱు నిచ్చెదను. ౧౧౬

సువర్ణమయములయి నాలుగేసి తెల్లగుఱ్ఱములుకట్టి చిటుగంటల నలంకృతంబులయియుండు రథంబు లెనిమిదివంద లిచ్చెదను. ౧౧౭

మంచివ్రశంబులుగల వసిష్ఠుఁడా! మంచిదేశముల మంచికులంబులం బుట్టి గొప్పబలంబుగల గుఱ్ఱంబులు పదునొకండువేలు నీకిచ్చెదను. ౧౧౮

సానావిధంబులగు వర్ణంబులు గలిగి లేతవయస్సుల నుండునట్టి గోవు లాకళోటి యిచ్చెదను; నాకుఁ గామధేనువు నిచ్చు. ౧౧౯

బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుఁడ వగువసిష్ఠుఁడా! నీవు రత్నములయినను బంగారము నైనను ఎంతగోరెదవో అపన్నియు నీ కిచ్చెదను, ఈ కామధేనువును నాకిచ్చుని విశ్వామిత్రుఁడు వసిష్ఠునితోఁ జెప్పెను. ౧౨౦

భగవంతుఁ డగువసిష్ఠుఁడు బుద్ధినుంతుఁడయిన విశ్వామిత్రుఁడు చెప్పిన మాట విని “రాజా! ఏలాగైనను కామధేనువు నివ్వను” అని చెప్పెను. ౧౨౧

నాకు రత్నమును ధనమును సర్వస్వమును ప్రాణమును ఈ కామధేను వేను. ౧౨౨

విశ్వామిత్రుఁడా! నాకు దర్భయును బూర్ణయును యాగదక్షిణలును మఱియు సానావిధక్రియలును ఈ కామధేనువే. ౧౨౩

అదోమూలాః క్రియాస్పర్వా మమ రాజన్న సంశయః. ౨౫

బహునా కిం ప్రలాపేన న దాన్యే కామదోహినీమ్. ౨౫౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, త్రిపఞ్చాశస్సర్గః.

చ తుః ప ఞ్చా శ స్స ర్గః

కామధేనుం వసిష్ఠోఽపి యదా న త్యజతే మునిః,
తదాస్య శబళాం రామ విశ్వామిత్రోఽన్వకర్షత. ౧

నీయమానాతు శబళా రామ రాజ్ఞా మహాత్మనా,
దుఃఖతా చింతయామాస రుదంతీ శోకకర్షణా. ౨

పరిత్యక్తా వసిష్ఠేన కిమహం సుమహాత్మనః,
యాహం రాజభటైర్దీనా హ్రియేయం భృశదుఃఖతా. 3

కిం మయాఽపకృతం తస్య మహార్షేర్భావితాత్మనః,
యన్తామనాగసం భక్తామిష్టాం త్యజతి ధార్మికః. ౪

ఇతి సా చింతయిత్వా తు వినిశ్చ్యస్య పునఃపునః,
నిర్ధూయ తాంస్తదా భృత్యాన్ శతశశ్చత్రుసూదన.
జగామానిలవేగేన పాదమూలం మహాత్మనః. ౫
౫౪

శబళా సా రుదంతీ చ క్రోశంతీ చేదమబ్రవీత్,
వసిష్ఠస్యాగ్రతస్థిత్వా మేఘదందుభిరావిణి.
భగవన్ కిం పరిత్యక్తా త్వయాహం బ్రహ్మణస్సుత,
౬౪

విశ్వామిత్రుడా ! నేను జేయఁజక్కర్తముల కన్నింటిని ఈకామ
ధేయవే మూలము; ఇందు సందియంబులేదు. ౨౪

ఉపయోగములేనిమాటల నధికముగా నాడనేల? కోరిననాని నన్నింటిని
బితుకునట్టి యీ కామధేయవు నివ్వనిని వసిష్ఠుండు విశ్వామిత్రునితో జెప్పెను.

ఇది యేబదిమూడవసర్గము.

యేబది నాలవ సర్గము

ఇట్లు వసిష్ఠమహానుని కామధేయవు విడువకుండుటను జూచి విశ్వా
మిత్రుండు వసిష్ఠుని కామధేయవు బలాత్కారముగా నీడ్చెను. ౧

రాముడా ! కామధేయవు మహాత్ముం డగువిశ్వామిత్రుచే నీడ్వబడి
వగవున గుందుచు రోదనంబుసేయుచు నిటని చింతించెను. ౨

మిక్కిలియు గుఱిముజేంది భయపడియున్న విశ్వామిత్రునిభటులు
బలాత్కారముగాఁ గొనిపోవుచున్నారు; మహాత్ముం డగువసిష్ఠుండు నన్ను
విడిచెనాయేమి ? ౩

ధార్మికుఁ డగువసిష్ఠుండు నిరపరాధినియును భక్తురాలునుఁ బ్రియుఁడు
నగునన్ను విడుచునంతటి యపకారము ఆత్మవేత్త యగువసిష్ఠున కేమిచేసినని
చింతించెను. ౪

శత్రువులను గంపునట్టిరాముడా ! ఆకామధేయ విట్లు చింతించి మాటి
మాటికి నిట్టూర్పునిగడించుచు ఒక్కొక్కమాటు నూలునూలుమందినిగా నా
భటులందఱు విడిలించి వాయువేగంబున మహాత్ముం డగువసిష్ఠుని పాదమూలం
బును జేరెను. ౫

ఆకామధేయవు వసిష్ఠునిముందట నిలిచి యేడ్చుచు మేఘమందుభులును
బోలె నటచుచు ఇట్లని చెప్పెను. ౬

బ్రహ్మపుత్రుండవు భగవంతుండవు నగువసిష్ఠుడా! నీవు నన్ను విడిచి
బాల—25

యస్తాద్రాజభృతా మాం హి నయంతే త్వత్సకాశతః. ౭౪

ఏవము క్తస్తు బ్రహ్మరిరిదం వచనమబ్రవీత్. ౮

శోకసంతప్తహృదయాం స్వసారమివ దుఃఖితామ్,
నత్వాం త్వజామి శబధే నాపి మేఽపకృతం త్వయా. ౯
ఏష త్వాం నయతే రాజా బలాన్తత్తో మహాబలః,
నహి తుల్యం బలం మహ్యాం రాజాత్వద్య విశేషతః. ౧౦
బలీ రాజా క్షత్రియశ్చ పృథివ్యాః పతిరేవచ. ౧౦౪

ఇయమగ్నౌహిణీ పూర్ణా సవాజిరథసంకులా,
వాన్తిధ్వజసమాక్షిర్ణా తేహసౌ బలవత్తరః. ౧౧౪

ఏవముక్తా వసిష్ఠేన ప్రత్యువాచ వినీతవత్,
వచనం వచసజ్ఞా సా బ్రహ్మరిమమితప్రభమ్. ౧౨౪

న బలం క్షత్రియస్యాహుర్బాహ్మణో బలవత్తరః,
బ్రహ్మ బ్రహ్మబలం దివ్యం క్షత్రాత్తు బలవత్తరమ్. ౧౩౪

అప్రమేయబలం తుభ్యం న త్వయా బలవత్తరః,
విశ్వామిత్రో మహావీర్యస్తేజస్తవ దురాసదమ్. ౧౪౪

నియుక్త్వ మాం మహాభాగ త్వద్బ్రహ్మబలసంభృతామ్,

నావామేమి! నన్నేల యారాజభటులు నీసమీపమునుండి యాడ్చికొనిపోయెద
రని కామధేవు వసిష్ఠునితోఁ జెప్పెను. ౭౪

బ్రహ్మరియగు వసిష్ఠుఁడు కామధేవుచెప్పినమాట విని యిట్లని బదులు
చెప్పెను. ౮

ఓకామధేవువా! దుఃఖముచేఁ దపింపఁబడుచున్న మనస్సుగల్గి తోఁబుట్టు
వువలె నేడ్చుచున్న నిన్ను నే విడువఁజాలను. మహాబలవంతుఁడగు నీవిశ్వా
నిత్రమహారాజు నాసమీపమునుండి నిన్ను బ్రాత్కారముగాఁ దీసికొనిపోవు
చున్నాఁడు. నా కారాజుతోఁసరియైన నేనాబలములేదు. తపోబలముచే నిగ్ర
హించుటనుఁ బరిపాలించునట్టి రాజుగానున్నాఁడు. మఱియు నిన్నుడే యాతిభ్య
మిచ్చితి గావున జంపఁగూడదు. ఇంతియొగాక పృథ్వీపతిని జంపిన మహాపాతక
మని కామధేవుతో వసిష్ఠమహర్షి చెప్పెను. ౯, ౧౦౪

ఓకామధేవువా! యేకుఁగులయందు గట్టఁబడిన ధ్వజములచే సంకీర్తమె
గుఱ్ఱములు గట్టఁబడిన రథములచే వ్యాప్తమైయున్న యీ విశ్వామిత్రమహా
రాజుయొక్క నేన సంపూర్ణముగా నున్నది. కావున నావిశ్వామిత్రుఁడు
మిక్కిలి బలముగలవాడై యున్నాడని వసిష్ఠమహాముని కామధేవుతోఁ
జెప్పెను. ౧౧౪

వచనస్వారస్యముచెలిసిన యీకామధేవు వసిష్ఠమహామునిచే నిట్లు
చెప్పఁబడి వినీతయై యమితలేఽస్సుగల యీవసిష్ఠమహర్షినింగూర్చి యుత్త
రముఁ జెప్పెను. ౧౨౪

బ్రాహ్మణుడవగు నోవసిష్ఠమహామునీ! క్షత్రియునియొక్క బల మల్పు
బలము. బ్రాహ్మణుఁడు మిగుల బలముగలవాఁడు. బ్రాహ్మణునిబలము క్షత్రియుని
బలమునకన్నను శ్రేష్ఠము నధికబలిష్ఠంబు నని పెద్దలు చెప్పుదురు. ౧౩౪

వసిష్ఠమహామునీ! నీయొక్క బలమితనిచెప్పుట కలవిగాదు. మిగుల
పరాక్రమము గలవాడైనను విశ్వామిత్రమహారాజు నీకంటె నతిశయఁడు
కాఁడు. నీప్రభావమే మిక్కిలియు నధికమైనది. ౧౪౪

పూజ్యుడైన వసిష్ఠమహర్షీ! నీమంత్రప్రభావమువలన పృథ్వివొందిన

తస్య దర్పబలం య త్తన్నాశయామి దురాత్మనః.

౧౫౪

ఇత్యుక్తస్తు తయా రామ వసేష్టస్సుమహాయశాః,
సృజన్వేతి తదోవాచ బలం పరబలారుజమ్.

౧౫౫

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సురభిస్సృజతదా.

౧౬

తస్యా హంభారవోత్సృష్టాః ప్లవాశ్శతశో నృప,
నాశయంతి బలం సర్వం విశ్వామిత్రస్య పశ్యతః.

౧౮

బలం భగ్నం తతో దృష్ట్వా రథేనాక్రమ్య కౌశికః,
సరాజా పరమకుద్ధో రోషవిష్ఫురితేక్షణః.

౧౯

ప్లవాన్నాశయామాస శ స్త్రైరుచ్ఛావచైరపి.

౧౯౪

విశ్వామిత్రార్దితాః దృష్ట్వా ప్లవాంచృతశస్త్రదా,
భూయ ఏవాసృజతోపాచ్ఛకాః యవనమిత్రాన్.

౨౦౪

తైరాసీత్సంవృతా భూమిశ్శక్తైర్యవనమిత్రైః.

౨౧

ప్రభావద్భిర్మహవీర్యైర్హేమకింజల్కసన్నిభైః,

దీప్తాసింహుసధరైర్హేమవర్ణాంబరావృతైః.

౨౨

నిగ్ధం తద్బలం సర్వం ప్రదీప్తైరివ పావకైః.

౨౨౪

తతోఽస్త్రాణి మహాతేజా విశ్వామిత్రో మమోచ హ,

తైస్తైర్యవనకాంభోజాః ప్లవాశ్చాకులీకృతాః.

౨౩౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, చతుఃశ్చాశస్సర్గః.

మహిమగలనన్ను నియోగింపుము. దురాత్ముడగు నావిశ్వామిత్రునియొక్క
గర్వబలమంతయు నాశముజేసెనను. ౧౫౫

రాముడా! మహాయశుడగు నావసిష్ఠుడుకూర్చి కామధేవుచే నిట్లు
జెప్పబడినవాడై యప్పుడు శత్రుబలాబల నడగఁ ద్రొక్కఁగల బలమును
సృజియింపు మని యాకామధేవుతో జెప్పెను. ౧౫౬

ఆకామధేవు నావసిష్ఠుడుకూర్చి మాట విని యప్పుడు సృజించెను. ౧౫౭

రాముడా! ఆకామధేవుయొక్క పశువులు సేయు చూఢాయుధ
శబ్దముచే నిర్మింపబడిన పల్లవులను స్థేచ్చు లావిశ్వామిత్రమహారాజు చూచు
చుండఁగా నతనినై న్యమంతయుఁ జంపిరి. ౧౫౮

పిమ్మట కుశికపుత్రుడగు విశ్వామిత్రమహారాజు నాశమునొందిన తన
నై న్యమునుజూచి రోషముచేఁగన్నులుఱుముచు నత్యంతరోషముతో స్థేచ్చులను
రథముచే నాక్రమించి యదృశతంబులగు శస్త్రములచేతఁ జంపెను. ౧౫౯, ౧౬౦

అప్పు డాకామధేవు వేలకొలదిగా విశ్వామిత్రునిచేతఁ జంపబడిన
పప్లవసంజ్ఞకులగు స్థేచ్చులను జూచి రోషముతో యవనులతోఁగూడియున్న
శకసంజ్ఞులగు స్థేచ్చులను మరల సృజించెను. ౧౬౧

ఆయవనులతోఁగూడియున్న శకసంజ్ఞగలస్థేచ్చులచే భూమియంత
యు నావరింపఁ బడినదాయెను. ౧౬౨

మిగులఁ బ్రకాశించుచున్నట్టియు మిక్కుటంబగు పరాక్రమముగల్గి
సంపంగితేమలకు సరియైనకాంతులుగల్గిపొడవైనకత్తులు పట్టనములును భరించి
కొని బంగారుపన్నెబట్టలుగల యాస్థేచ్చులచేత నావిశ్వామిత్రమహారాజు
బలమంతయును మండుచున్న నివ్వలచేతఁ బరి నిశ్శిష్యముగఁ గాల్పబడెను.

అంతమిగులఁ బరాక్రమవంతుడగు విశ్వామిత్రమహారాజు మోక్షము
లగు నస్త్రములం బ్రయోగించె నంత నాయస్త్రములచేత యవనులు కాంభో
జాలు పప్లవులు అను పేరంబరిగిన స్థేచ్చులందఱును వ్యాకులముఁ గలవారుగాఁ
జేయబడిరి. ౧౬౩

ఇది యేబది నాలుగవసర్గము.

ప శ్చ ప శ్చా శ శ్చ ర్గః.

తతస్తానాకులాన్ దృష్ట్వా విశ్వామిత్రస్త్రమోహితాన్,
వసిష్ఠశ్చోదయామాస కామధు క్నృజ్ యోగతః. ౧

తస్యా హంభారవాజ్ఞాతాః కాంభోజా రవిసన్నిభాః,
ఊధసస్త్వథ సంజాతాః ప్లవాశ్శస్త్రపాణయః. ౨
యోనిదేశ చ్చ యవనాశ్శక్రద్దేశాచ్ఛకాస్తథా,
రోమకూపేషు చ మ్లేచ్ఛా హరీతాస్సకీరాతేకాః. 3

తైస్త్వైర్నిషూదితం సర్వం విశ్వామిత్రస్య తక్షణాత్,
స పదాతిగజం సాశ్వం సరథం రఘునందన. ౪

దృష్ట్వా నిషూదితం నైస్యం వసిష్ఠేన మహాత్మనా,
విశ్వామిత్రసుతానాం చ శతం నానావిధాయుధమ్. ౫
అభ్యధావత్సుసంక్రుద్ధం వసిష్ఠం జపతాం వరమ్. ౫౪

హంకారేణైవ తాన్ సర్వాన్ దదాహ భగవాన్పషిః. ౬

తే సాశ్వరథపాదాతా వసిష్ఠేన మహాత్మనా.
భస్తికృతా ముహూర్తేన విశ్వామిత్రసుతాస్తదా. ౭

దృష్ట్వా వినాశితాన్ పుత్రాన్ బలం చ సుమహాయశాః,
సప్రీడశ్చింతయావిష్టో విశ్వామిత్రోఽభవత్తదా. ౮
సముద్ర ఇవ నిర్వేగో భగ్నదంష్ట్ర ఇవోరగః,
ఉపరక్త ఇవాదిత్యస్సద్యో నిష్ప్రభతాం గతః. ౯

ఏబదియొదవ స్కంధము

పిమ్మట వసిష్ఠమహర్షి విశ్వామిత్రమహారాజుయొక్క యమ్మలవేటుల కోర్వకాలక పరువిడుచున్న తననైననుకలం జూచి యోకామధేనువా ! నీవు యోగమహిమవలన మరల నాయవనాదులను సృజింపుమని ప్రేరేపించెను. ౧

ఆకామధేనువుయొక్క హుంభాయనుధ్వనివలన సూర్యునితో సమాన లయిన కాంభోజులను స్తవప్రదేశంబువలన నస్త్రములను ధరించినవక్త్రపు లను వారలును యోనిప్రదేశంబునుండి యవను లనువారలును శక్యత్వ)దేశమునుండి శకులనువారలును రోమకూపములనుండి తురకలును బోయలతోకూడిన హరీతు లనువారలును బుట్టిరి. ౨, ౩

రాముడా! కాలుబలముతోను గజములతోను గుఱ్ఱములతోను రథముల తోను కూడిన విశ్వామిత్రమహారాజుయొక్క సర్వనైవ్యమును నిమిషకాల ములో నాకాంభోపవర్ణపయవనాది ప్లేచ్చులచేతఁ జంకుఁబడినది. ౪

విశ్వామిత్రునియొక్క కొడుకులు నూర్గురును మహాత్ముడైన వసిష్ఠమహా మునిచేతఁ జంకుఁబడిన తమనైననుకలం జూచి మిగుల కోపముతోఁగూడుకొని యున్నట్టియు తపముఁజేయు వారలలో శ్రేష్ఠుడైనట్టి వసిష్ఠమహర్షినిగూర్చి పరువెత్తిరి. ౫, ౫౪

మహాత్మ్యముగల వసిష్ఠమహర్షి వారల నందరను హుంకారముచేతనే దహించెను. ౬

అప్పుడు చతురంగబలముతోఁ గూడిన యావిశ్వామిత్రునికొమారులు మహాప్రభావముగల వసిష్ఠునిచేత మహూర్తకాలములో బూడిదగాఁ జేయఁ బడిరి. ౭

అప్పుడు మహాకీర్తిసంపన్నుడగు విశ్వామిత్రమహారాజు చనిపోయిన తనకొడుకులనుఁ జతురంగబలమును జూచి లజ్జతోను చింతతోను కూడినవాఁ డాయెను. ౮

అప్పు డావిశ్వామిత్రుడు వేగములేని నముద్రమువలె యుద్ధప్రవృత్తి లేనివాడై తీయఁబడిన కొర్రుగల నర్పమువలె శక్తిలేనివాడగుచు రాహువుచే గ్రహించఁబడిన సూర్యునివలె లేజోహైన్యమును బొందెను. ౯

హతపుత్రబలో దీనో లూనపక్ష ఇవ ద్విజః,
హతదర్శో హతోత్సాహో నిర్వేదం సమపద్యత. ౧౦

స పుత్రమేకం రాజ్ఞాయ పాలయేతి నియుజ్య చ,
పృథివీం క్షత్రధర్షేణ వనమేవాన్వపద్యత. ౧౧

స గత్వా హిమవత్పర్శ్వం కిన్నరౌరగసేవితమ్,
మహాదేవప్రసాదార్థం తపస్తేవే మహాతపాః. ౧౨

కేనచిత్త్వథ కాలేన దేవేశో వృషభధ్వజః,
చర్మయామాస వరదో విశ్వామిత్రం మహాబలమ్. ౧౩

కిమర్థం తప్యసే రాజన్ బ్రూహి య త్రే వివక్షితమ్,
వరదోఽస్మి వరో యస్తే కాంక్షితస్సౌభిధీయతామ్. ౧౪

ఏవముక్తస్తు దేవేన విశ్వామిత్రో మహాతపాః,
ప్రణీత్య మహాదేవమిదం వచనమబ్రవీత్. ౧౫

యాది తుష్టో మహాదేవ ధనుర్వేదో మమాశఘ,
సాంగోపాంగోపనిషదస్సరహస్యః ప్రదీయతామ్. ౧౬

యాని దేవేషు చాస్త్రాణి దానవేషు మహర్షిషు,
గంధర్వయక్షరక్షస్సు ప్రతిభాంతు మమాశఘ. ౧౭

తప ప్రసాదాద్భవతు దేవదేవ మమేష్వితమ్. ౧౮

చంపఃబడిన కొడుకులును నైస్యమునుగల యావిశ్వామిత్రుఁడు
 ఛేదించఁబడిన యీకైలుగల పక్షివలె దీరుఁడై గర్వము నుత్సాహమును లేని
 వాఁడై తమరంగబలము మొదలగువానియందు నిష్ఫలత్వబుద్ధిని బొందెను. ౧౦

ఆవిశ్వామిత్రుఁడు తనపుత్రులలోఁ జావక మిగిలియున్న యొకకుమారుని
 ఊత్రధర్మముతో భూమిఁ బరిపాలింపుచుండు మని రాజ్యముసేయ నియమించి
 తానరణ్యమునకుఁ బోయెను. ౧౧

ఆతితయంబగు తపముగల నూవిశ్వామిత్రుఁ డీశ్వరానుగ్రహముగల్గుటకై
 కిన్నరులు సర్పములును వాసము సేయుచుండునట్టి హిమాలయప్రాంత
 ప్రదేశము నాశ్రయించి తపం బొనర్చెను. ౧౨

పిమ్మట మఱికొంతకాలమునకు దేవతలకుఁ బ్రభువును వరంబు నొసఁగు
 నట్టి పరమేశ్వరుఁడు మహాబలుఁడగు విశ్వామిత్రునకుఁ దనస్వరూపంబు
 గనుపఱచెను. ౧౩

ఓరాజా ! ఎందునిమిత్తము తపముసేయుచున్నావు నీ విపక్షి తార్థమేది
 చెప్పము? నేను వరముల నిచ్చువాఁడను నీచేఁ గోరఁబడువర మేదో
 దానిని జెప్పము. ౧౪

అధికమైన తపముగల విశ్వామిత్రమహారా జీశ్వరునిచే నిట్లుఁ జెప్పఁ
 బడినవాఁ డగుచు నాపరమేశ్వరు నమస్కరించి యీమాట చెప్పెను. ౧౫

పాపరహితుఁడవగునో మహాదేవుడా ! నీవు సంతుష్టుఁడవైతివేని
 యంగము లుపాంగము లుపనివత్తులు మఱియు నుపదేశగమ్యంబులగు రహస్య
 మంత్రములు వీనితోఁ గూడియుండుధనుర్వేదము నాకుఁ దయచేయుము. ౧౬

పాపరహితుఁడవైన యోస్వామీ ! దేవదానవముహర్షిగంధర్వయక్ష
 రక్షస్సులయం దేయెయ్య స్త్రములు గలవో యవియన్నియు నాయందుఁ బ్రకాశించుఁగాక. ౧౭

దేవతలకు దేవుఁడవైన యోస్వామీ ! మఱియొక నా మనోరథమును
 మీప్రసాదమువల్ల నగుఁగాక. ౧౮

ఏవమస్తీతి దేవేశో వాక్యముక్త్వా గతస్తదా.

౧౮

ప్రాప్య చాస్త్రాణి రాజర్షిర్విశ్వామిత్రో మహాబలః,
దర్పేణ మహతా యుక్తో దర్పపూర్ణోఽభవత్తదా.

౧౯

వివర్ధమానో వీర్యేణ సముద్ర ఇవ షర్వణి,
హతమేవ తదా మేనే వసిష్ఠమృషిసత్తమమ్.

౨౦

తతో గత్వాశ్రమపదం ముమోచాస్త్రాణి పార్థివః,
యైస్తత్తపోవనం సర్వం నిర్దగ్ధం చాస్త్రతేజసా.

౨౧

ఉదీర్యమాణమస్త్రం తద్విశ్వామిత్రస్య ధీమతః,
దృష్ట్వా విప్రద్రుతాస్సర్వే మునయశ్శతశో దిశః.

౨౨

వసిష్ఠస్య చ యే శిష్యాస్తథైవ మృగఃక్షీణః,
విద్రవంతి భయాద్భీణా నానాదిగ్భ్యసృహస్తశః.

౨౩

వసిష్ఠస్యాశ్రమపదం హున్యమాసీన్తహాత్మనః.

౨౩౪

ముహూర్తమివ నిశ్శబ్దమాసీదిరిణసన్నిభమ్.

౨౪

వదతో వై వసిష్ఠస్య మాఖైరిత ముహుర్దుహుః,
నాశయామృద్య గాధేయం నీహారమివ భాస్కరః.

౨౫

అప్పుడు దేవదేవుఁ డగునీశ్వరుఁ డిట్లుగాక యని వరమిచ్చి యంతః
ర్హితుఁ డాయెను. ౧౮

అప్పుడు మహాబలుఁడును రాజర్షియనగు విశ్వామిత్రుఁడు హృద్రయ
త్వాదిప్రయుక్త గర్వముగలవాఁడయ్యెను నస్త్రబల ముట్టుటచే మిక్కిలి
గర్వము గలవాఁడాయెను. ౧౯

అప్పు డావిశ్వామిత్రుఁడు పర్వమందు సముద్రమువలె పరాక్రమ
ముచే వృద్ధిబొందుచు ఋషిశ్రేష్ఠుఁడగు వసిష్ఠమహర్షి ని జంపఁబడినవానిగానే
తలఁచెను. ౨౦

ఆపిట్లుట విశ్వామిత్రమహారాజు వసిష్ఠాశ్రమప్రదేశమును జేరి యే
యస్త్రములచేతను స్వశ్రేణువుచేతను నావసిష్ఠమహర్షియొక్క తపోవన
మంతయఁ గాల్పఁబడినదో యాయస్త్రములను విశించిపెట్టెను. ౨౧

ఆవసిష్ఠాశ్రమమందుండు మునులందఱునుఁ బ్రయోగింపఁబడుచున్న
హైర్యవంతుఁడగు విశ్వామిత్రునియొక్క యాయస్త్రములను జూచి గుంపులు
గుంపులుగా నలుదెసలను బాఱిరి. ౨౨

అప్పు డచటనున్న వసిష్ఠమహామనియొక్క శిష్యులందఱెట్లు బరువె
త్తిరో యట్లు మృగములును బక్షులును భయము గలుగఁ జేయుచున్న యస్త్ర
జాతమువలన భయపెట్టఁబడినవై వేనవేలుగాఁ దమతమ స్థానములనుండి పరు
వెత్తినవి. ౨౩

భూత్యాడైన వసిష్ఠమహర్షియొక్క తపోవనము చెట్లు పొదలు మొద
లగునవి లేనిదియై యుండెను. ౨౪

మఱియు సాతపోవనము ముహూర్తకాలము శబ్దరహితముగాను
నూపరశ్చేత్రమనకు సరియైనదిగా నుండెను. ౨౫

రక్షకుఁడైన నేనుండఁగా మీకేమిభయము? సూర్యుఁడు మంచునువలె
నేనిప్పు డావిశ్వామిత్రుని జంపుచున్నాను. భయము పడివలదని వసిష్ఠమహా
ముని మాటిమాటికిని జెప్పుచుండఁగా నాయనమాటను లక్ష్యపెట్టక భయము
పడి యందున్న వారందఱును పలాయించులైరి. ౨౬

ఏవముక్త్వా మహాతేజా వసిష్ఠో జపతాం వరః,
విశ్వామిత్రం తదా వాక్యం సరోషమిదమబ్రవీత్ ౨౬

ఆశ్రమం చిరసంవృద్ధం యద్విదాశితవానసి,
దురాచారోఽసి తస్మాథ తస్మాత్త్వం న భవిష్యసి. ౨౭

ఇత్యుక్త్వా పరమశ్రద్ధో దండముద్యమ్య సత్వరః,
విధూమివ కాలాగ్నిం యమదండమివాపరమ్. ౨౮

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, పట్టాభిషేకస్తవః.

పట్టాభిషేకస్తవః

ఏవముక్తో వసిష్ఠేన విశ్వామిత్రో మహాబలః,
ఆగ్నేయమస్త్రముత్తిష్ఠ తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాబ్రవీత్. ౧
బ్రహ్మదండం సముత్తిష్ఠ కాలదండమివాపరమ్,
వసిష్ఠో భగవాన్ క్రోధాదిదం వచనమబ్రవీత్. ౨
క్షుత్రబంధో స్థితోన్మేష యద్బలం తద్విదగ్ధమ,
నాశయామ్యస్య తే దర్పం శస్త్రస్య తవ గాధిజ. ౩

క్వచ తే క్షుత్రియబలం క్వచ బ్రహ్మబలం మహత్,
పశ్య బ్రహ్మబలం దివ్యం మమ క్షుత్రియసాంసర. ౪

తస్యాస్త్రం గాధిపుత్రస్య ఘోరమాగ్నేయముద్యతమ్,
'బ్రహ్మదండేన తచ్ఛాంతమగ్నే ర్వేగ ఇవాంభసా. ౫

అధిక లేజోపంతుడును తిరము చేయువారలలో శ్రేష్ఠుడైన యా పసిష్ఠమహాముని యిట్లు స్వజనములోఁ జెప్పి యంత నావిశ్వామిత్రునిగూర్చి రోషములోఁగూడిన యామాటఁ జెప్పెను. ౨౬

మూఢుడవయుఁ విశ్వామిత్రుడా! చిరకాలమునుండి పృథ్విలోందింపఁ బడిన నాయాశ్రమము నొదువల్ల నాశముఁజేసినవాడ వయితివో అందు వలన నింద్యమైన యాచారము గలవాడవయితివి. నీ వందులననె మిగులపు.

మిక్కిలి రోషములోఁ గూడి యున్న పసిష్ఠమహాముని యిట్లుచెప్పి త్వగతోఁ గూడినవాడై పొగలేని కాలాగ్నివలెను రెండవదగు కాలదండమును వలెనున్న బ్రహ్మదండమును బట్టిగొండెను. ౨౭

ఇది యేబియైదవ సర్గము.

ఏబదియాతివ సర్గము

అధికబలముగల విశ్వామిత్రుడు పసిష్ఠునిచే నిట్లు బలకఁబడినవాఁ డగుచు నాగ్నేయాస్త్రముఁ జేతఁబట్టి నిలునిలు మని వలికెను. ౧

మాహాశ్వముగల పసిష్ఠమహర్షి రెండవకాలదండమునువలె బ్రహ్మ దండమెత్తి క్రోధమువలన నీమాటఁజెప్పెను. ౨

క్షత్రియాధముడ వగు విశ్వామిత్రుడా! ఇదుగోయున్నాడను. నీబలమెట్టిదో దానిని జక్కఁగాఁ జూపుము. నీయొక్కయు నీశస్త్రము యొక్కయు గర్వమును నాశముఁజేయుచున్నాడను. ౩

క్షత్రియాధముడా! నీయొక్క క్షత్రియబల మెక్కడ? గొప్పనగు బ్రహ్మబలమెక్కడ? శ్రేష్ఠంబగునాబ్రహ్మబలమునుఁ జూడుమని పసిష్ఠుడు విశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పెను. ౪

గాధిమారుడగు నాపిశ్వామిత్రునిచేఁ బ్రయోగింపఁబడి ఘోరం బుగమండుచున్న నాయాగ్నేయాస్త్రము నీటిచే నార్పఁబడిన నిప్పులవేడిమి వలె నాబ్రహ్మదండముచేతఁ జల్లారెను. ౫

వారుణం చైవ రౌద్రం చ వింద్రం పాశుపతం తథా,
విషీకం చాపి చిక్షేప కుపితో గాధినందనః.

౬

మానవం మోహనం చైవ గాంధర్వం స్వాపనం తథా,
జ్యోభణం మాదనం చైవ సంతాపనవిలాపనే.

౭

శోషణం దారణం చైవ వజ్రమస్త్రం సుదుర్జయమ్,
బ్రహ్మపాశం కాలపాశం వారుణం పాశమేవచ.

౮

వైనాకాస్త్రం చ దయితం శుష్కార్ద్రే అశనీ ఉభే,
చందాస్త్ర మథ వై శాచం క్రౌంచమస్త్రం తదైవచ.

౯

ధర్మచక్రం కాలచక్రం విష్ణుచక్రం తదైవచ,
వాయవ్యం మథనం చైవ అస్త్రం హయశిస్తథా.

౧౦

శక్తిద్వయం చ చిక్షేప కంకాశం ముసలం తథా,
వైద్యాధరం మహాస్త్రంచ కాలాస్త్రమథ దారుణమ్,

౧౧

త్రిశూలమస్త్రం ఘోరంచ కాపాలమథ కంకణమ్,
ఏతాన్యస్త్రాణి చిక్షేప సర్వాణి రఘునందన.

౧౨

వసిష్ఠే జపతాం శ్రేష్ఠే తదద్భుతమివాభవత్.

౧౩

తాని సర్వాణి దండేన గ్రసతే బ్రహ్మణస్సుతః.

౧౪

తేషు శాంతేషు బ్రహ్మస్త్రం క్షిప్తవాన్ గాధినందనః.

౧౫

౧౬

తదస్త్రముద్యతం దృష్ట్వా దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః,
దేవర్షయశ్చ సంభ్రాంతా గంధర్వాస్సమహోరగాః.

౧౭

అంక గాంధీపుత్రుం డగువిశ్వామిత్రుండు మిగులఁ గోపముగలవాఁ డగుచు వారునాస్త్రము రాద్రాస్త్రము నైంద్రాస్త్రము పాశుపతాస్త్రము నైషీ కాస్త్రము అగు నస్త్రంబుల నొక్కపెట్టునఁ బడవైచెను. ౬

అంకట విశ్వామిత్రుండు మిక్కిటనుగుకోపముతో మానవము మోహ నము గాంధర్వముస్వాపనము జృంభణము మాదనము సంతాపనము విలాపనము శోషణము దారణము పశ్రము బ్రహ్మపాశము కాలపాశము పరుణపాశమువై నాకము దయితము శుష్కము ఆర్ద్రము వైశాచము దండము కాంచము ధర్మ చక్రము కాలచక్రము విష్ణుచక్రము వాయువ్యము మగ్ధనము హయశిరము వైద్యాధరము మున్నగునస్త్రముల శూలముల చక్రంబుల పాశంబుల పిడు గుల ముసలముల నన్నింటిని ప్రయోగించెను. 7-౧౨

తపోవంశుఁ లో నేటియగు నా పసిష్ఠమహామునివిషయమై యాయస్త్ర ప్రయోగము గార్యలేకమైనను జేయఁజాలక పోవుటవల్ల మిగుల శాశ్వర్య ముగ నుండెను. ౧౨౪

బ్రహ్మపుత్రుడైన పసిష్ఠమహాముని యాయస్త్రములనన్నింటిని యద్భుత మగునట్లు తన బ్రహ్మదండముచే గ్రసించెను. ౧౩

విశ్వామిత్రుండు తనయస్త్రములన్నియు వ్యర్థములు కాఁగా నబ్బడు బ్రహ్మస్త్రమునుఁ బ్రయోగించెను. ౧౩౪

అబ్బడు అగ్నిదేవుండు ముందుగాగల దేవతలును దేవర్షులును గంధర్వు లును మహోరగులును విశ్వామిత్రునిచేఁ బ్రయోగింపఁబడిన బ్రహ్మస్త్రముకు జూచి భ్రాంకచిత్తులైరి. ౧౪౪

త్రైలోక్యమాసీత్సంతప్తం బ్రహ్మస్తే సముదీరితే. ౧౫
 తదవ్యస్తం మహాఘోరం బ్రాహ్మం బ్రాహ్మణ తేజసా,
 వసిష్ఠో గ్రసతే సర్వం బ్రహ్మదండేన రాఘవ. ౧౬
 బ్రహ్మస్తం గ్రసమానస్య వసిష్ఠస్య మహాత్మనః,
 త్రైలోక్యమోహనం రౌద్రం రూపమాసీత్సుదారుణమ్. ౧౭
 రోమకూపేషు సర్వేషు వసిష్ఠస్య మహాత్మనః,
 మరీచ్య ఇవ నిష్పేతురగ్నేర్ధూమాకులార్చిషః. ౧౮

ప్రాజ్వలద్బ్రహ్మదండశ్చ వసిష్ఠస్య కరోద్యతః,
 విధూమ ఇవ కాలాగ్నిర్యమదండ ఇవాపరః. ౧౯

తతోఽస్తువక్ మునిగణా వసిష్ఠం జపతాం వరమ్,
 ఆమోఘం తే బలం బ్రహ్మ తేజో ధారయ తేజసా. ౨౦
 నిగృహీత స్త్వయా బ్రహ్మ విశ్వామిత్రో మహాతపాః.
 ప్రసీద జపతాం శ్రేష్ఠ లోకాస్సంతు గతవ్యథాః. ౨౧

ఏవముక్తో మహాతేజాశ్శమం చక్రే మహాతపాః. ౨౧౫

విశ్వామిత్రోఽపి నికృతో వినిశ్వనేదమబ్రవీత్. ౨౨

ధిగ్బలం క్షత్రియబలం బ్రహ్మతేజోబలం బలమ్,
 ఏకేన బ్రహ్మదండేన సర్వాస్త్రాణి హతాని మే. ౨౩

తదేతత్సమవేక్ష్యాహం ప్రసన్నేంద్రియమానసః,

బ్రహ్మస్థమును బ్రయోగించుకొనే ముట్టొకములుఁ దల్లడిల్లెను. ౧౫

రాముఁడా ! వసిష్ఠమహర్షి బ్రహ్మదేవతాకమై మహాఘోరంబుగనున్న నాయ స్తమంతయును దన బ్రహ్మదండముచేత మ్రింగెను. ౧౬

అప్పుడు బ్రహ్మస్థమును మ్రింగఁగనే వసిష్ఠమహామునికిఁ ద్రైలోక్య మోహనంబును భయంకరంబును సుదారుణంబును నగురూపముఁ గలిగెను. ౧౭

మహాత్ముడగు వసిష్ఠమహర్షియొక్క నమస్తమలయిన రోమహవ ములనుండి పొగతోఁగూడిన మంటలుగల నిప్పునుండి వచ్చున్నులింగముల చాడున జ్వాలలు బయలుబడినవి. ౧౮

వసిష్ఠమహామునియొక్క హస్తమందు ధరింపఁబడియున్న బ్రహ్మదండ మును రెండవదియగు యమదండముమాడ్కియు ధూమము లేక జ్వలించు చున్న కాలాగ్నియును బోలె మిగుల మండుచుండెను. ౧౯

అనంతరము మునులు వసిష్ఠుఁడేరి ఓబ్రహ్మణుఁడవగు వసిష్ఠుఁడా ! నీబల మెక్కువైనది. నీమహిమచే నా బ్రహ్మస్థ లేజ ముకవమింపుము. అధికమైన తపముగల విశ్వామిత్రుఁడు నీచే నోటువడెను. జపముచేయువారలలా నుత్త ముఁడవైన వసిష్ఠుఁడా జపలంఘి దుఃఖములేనివార లగుదురుగాక యని పూజ్యుఁడైన వసిష్ఠమహర్షిని ప్రోత్సము జేసిరి. ౨౦, ౨౧

అధికతపమును లేజన్యులగల వసిష్ఠుఁడు, మునులచే నిట్లుఁ బ్రార్థించఁ బడి కోపకమనముఁ జేసెను. ౨౧౪

పరాభవ మొందిన విశ్వామిత్రుఁడును నిట్టూర్పు నిగుడించి యీమాటఁ జెప్పెను. ౨౨

క్షత్రియబలము నిందింపఁదగిన బలము. బ్రహ్మణ్యరూపమగు లేజో బలమే మిక్కిలియు శ్రేష్ఠమయినబలము. ఇప్పు డొక బ్రహ్మదండముచే నాయొక్క బ్రహ్మస్థములును గొట్టువడిన వని విశ్వామిత్రుఁడు నెప్పెను. ౨౩

ఈరెండుబలములకును గల యెచ్చుతగ్గులను జూచి విడువఁబడిన క్షత్ర రోషముగల నేను ముందు బ్రహ్మణ్యాపాదకమైన తపమెద్దియో యట్టి గొప్ప బల—26

తపో మహత్సమాస్థానేన్ యద్వై బ్రహ్మత్వకారణమ్.

౨౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, షట్పంచాశస్సర్గః.

సప్తపంచాశస్సర్గః.

తతస్సంతప్తహృదయస్త్వననిగ్రహమాత్మనః,

వినిశ్చ్యస్య వినిశ్చ్యస్య కృతవైరో మహాత్మనా.

౧

స దక్షిణాం దిశం గత్వా మహిష్యా సహ రాఘవ,

తతాప పరమం ఘోరం విశ్వామిత్రో మహాత్మపః.

౨

ఫలమూలాశనో దాంతశ్చకార సుమహాత్మపః,

అథాప్య జజ్ఞిరే పుత్రాస్సత్యధర్తపరాయణాః,

హవిష్యంవో మధుష్యంవో దృఢనేత్రో మహారథః.

౩

పూర్ణే వృషహస్తే తు బ్రహ్మ లోకపితామహః,

అబ్రవీన్దధురం వాక్యం విశ్వామిత్రం తపోధనమ్.

౪

జితా రాజర్షి లోకాస్తే తపసా కుశితాత్మజ,

అనేన తపసా త్వాం తు రాజర్షి రితి విద్మహే.

౫

ఏవముక్త్వా మహాతేజా జగము సహ దైవతైః,

త్రివిష్టపం బ్రహ్మలోకం లోకానాం పరమేశ్వరః.

౬

తపంబు నవలంబించెద నని విశ్వామిత్రుఁడు చెప్పెను.

౨౪

ఇది యేబదియాఱవ సర్గము.

ఏబదియేడవ సర్గము

రాముఁడా! అటువెనుక సతాపముందిన నున బుతో మనోనిగ్రహము సేయవలయు నను తలంపుగలిగి మహానుభావుఁ డగువసిష్ఠునితో ద్వేషించియున్న యావిశ్వామిత్రుఁడు మాటిమాటికి నిల్చుకొని విడుచుచు భార్యతోఁగూడ శరావతీనదిదక్షిణపుదిక్కు నాశ్రయించి కఠినాబగు గొప్ప తపస్సును సర్వోత్కృష్టమగున ట్టొనర్చెను.

౧౨౨

మఱియు నావిశ్వామిత్రుఁడు ఫలమూలంబు లానారముగాఁ గైకొని నియమముతో నుత్తమం బగుతపంబు నర్చెను.

పిమ్మట నీవిశ్వామిత్రునకు సశ్యనంతులును ధార్మికులు నగు హవిష్యం దుఁడు మధుష్యండుఁడు దృఢనేత్రుఁడు మహాఋషిఁడు అనుపేర్లగుల కొడుకులు జనించిరి.

3

అట్లుం దపంబు సేయుచుండ వెయ్యిసంవత్సరములు నిండగానే సకల లోక పితామహుఁ డగు బ్రహ్మదేవుండు వచ్చి తపమీధనము గాఁగలయావిశ్వామిత్రునిగూర్చి మధురంబగుమాటఁ జెప్పెను.

౪

విశ్వామిత్రుఁడా! నీతపస్సుచే రాజ్ఞిలోకంబులు జయింపఁబడినవి. నీ వొనరించిన యీతపముచేత నిన్నిపుడు రాజ్ఞి నని తలంచెదమని బ్రహ్మదేవుఁడు విశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పెను.

౫

సకలలోకములకుం బ్రభువును మహాలేఖుఁడు నగు బ్రహ్మదేవుఁ డిట్లు పలికి దేవతలతోఁడఁగూడి స్వర్గమునకువెళ్లి యాపిమ్మటఁ దనదగు బ్రహ్మలోకముఁగూర్చి వెళ్లెను.

౬

విశ్వామిత్రోఽపి తచ్చుత్వా హియా కించిదవాఙ్ముఖి,
దుఃఖేన మహతాఽవిష్టస్సమన్యురిదమబ్రవీత్. ౭
తపశ్చ సుమహత్తప్తం రాజర్షి రితి మాం విదుః,
దేవాస్సర్షిగణాస్సర్వే నాస్తీ మన్యే తపఃఫలమ్. ౮

ఇతి నిశ్చిత్య మనసా భూయ ఏవ మహాతపాః,
తపశ్చకార కాకుత్స్థ పరమం పరమాత్మవాన్. ౯

ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు సత్యవాదీ జితేంద్రియః,
త్రిశంకురితి విఖ్యాత ఇత్వాకుకులవర్ధనః. ౧౦
తస్య బుద్ధిస్సముల్పన్నా యజేయమితి రాఘవ,
గచ్ఛేయం సశరీరేణ దేవానాం పరమాం గతిమ్. ౧౧

స వసిష్ఠం సమాహూయ కథయామాస చింతితమ్,
అశక్యమితి చాప్యుక్తో వసిష్ఠేన మహాత్మనా. ౧౨

ప్రత్యాఖ్యాతో వసిష్ఠేన స యయా దక్షిణాం దిశమ్,
తతస్తత్కర్తృసిద్ధ్యర్థం పుత్రాంస్తస్య గతో నృపః. ౧౩
వాసిష్ఠా దీర్ఘతపసస్తపోయత్ర హి తేపిరే,
త్రిశంకుస్సమహాలేఖాశ్శతం పరమభాస్వరమ్. ౧౪
వసిష్ఠపుత్రా దదృశే తప్యమానాన్ యశస్వినః. ౧౪౫
సోఽభిగమ్య మహాత్మానస్సర్వావేవ గురోస్సుతాన్. ౧౪౬
అభివాద్యానుపూర్వ్యేణ హియా కించిదవాఙ్ముఖి,
అబ్రవీత్సుమహాభాగా సర్వానేన కృతాంజలిః. ౧౪౭

విశ్వామిత్రుఁడు నామాటవిని లజ్జచే గొంచము తలపంచికొని మహా
దుఃఖముతోఁగూడి దైన్యమునొందినవాడగుచు నీమాటఁ జెప్పెను. ౭

గొప్పకపశ్య. తేసిలిని. ఋషిగణములతోఁగూడిన దేవతలందఱు నన్ను
రాజుని వనిరి. నాకపస్సున కిది సరియైనఫలము కాదని తలంచెద నని విశ్వామి
త్రుఁడు చెప్పెను. ౮

రాముఁడా! మహాకపోవంతుఁడును మహాయత్నముగలవాఁడు నగు
విశ్వామిత్రుఁడిట్లు మనంబున నిశ్చయించి మున్ను తాఁజేసియున్న తపమున
కంటె నెక్కుడగు తప మొనర్చెను. ౯

ఈసమయమందే సత్యవంతుఁడును జితేంద్రియుఁడును నిత్యాకువంశ
వర్ధకుఁడు నగు త్రిశంకు వసుప్రసిద్ధుఁ డెవఁడుడెనో. ౧౦

ఓరాముఁడా! దేవతాద్యోగ్యమయిన స్వర్గము నీనాశరీరముతోఁ
బొందవలెను. అందు కనువైనయాగము చేయవలెను అని యాత్రిశంకువునకుఁ
దలఁపు గలిగెను. ౧౧

ఆత్రిశంకుమహారాజా వసిష్ఠమహర్షిని రావించి శరీరముతో స్వర్గముఁ
జేరుట కనువైన యజ్ఞముచేయుటనుఁ జెప్పి మహానుభావుఁ డగునావసిష్ఠునిచే
నట్టి యజ్ఞముజేయుట నీకశక్యమనియును జెప్పఁబడినవాడాయెను. ౧౨

వసిష్ఠమహర్షి చేత నిరాకరింపఁబడిన నాత్రిశంకువు దక్షిణదిక్కునకు
పెల్లి పిమ్మట నాయజ్ఞకర్త సిద్ధిశోఱుకు వసిష్ఠమహాముని కొడుకులబొందెను. ౧౩

అధికమైన వరాక్రమముగల త్రిశంకుమహారాజా దీర్ఘ కపశ్యుగలవసిష్ఠ
పుత్రు లెచ్చోటఁ దపముజేయుచుండిరో యచ్చోటికి పెల్లి మిక్కిలిఁబ్రకాశిం
చుచుఁ గీర్తిమంతులై తపంబొనర్చుచున్న వసిష్ఠపుత్రుల సూర్యురం జూచెను.

ఆత్రిశంకుమహారాజా పూజ్యులగు గురుపుత్రుల నందఱు గనుఁగొని
వసిష్ఠమహామునియొక్క నిరాకరణమువల్లఁ గలిగినస్థిగ్ధచేఁ గొంచెముఁగఁ దల
పంచికొని జ్యేష్ఠానుక్రమము దప్పక నమస్కరించి చేమోడ్పుగలవాఁ డగుచు
మహానుభావులగు వసిష్ఠపుత్రులనందఱును గూర్చి పలికెను. ౧౪, ౧౫

శరణం వః ప్రపద్యే ఓహం శరణ్యాన్ శరణాగతః,
ప్రత్యాఖ్యాతో ఓస్తి భద్రం వో వసిష్ఠేన మహాత్మనా. ౧౭

యష్టుకామో మహాయజ్ఞం తదనుజ్ఞాతుమర్హథ,
గురుపుత్రానహం సర్వాన్నమస్కృత్య ప్రసాదయే. ౧౮

శిరసా ప్రణతో యాచే బ్రాహ్మణాన్ తపసి స్థితాన్,
తే మాం భవంతస్థిర్ధ్యైర్ధం యాజయంతు సమాహితాః.
సశరీరో యథాఓహం హి దేవలోకమవాప్నుయామ్. ౧౯౪

ప్రత్యాఖ్యాతో వసిష్ఠేన గతిమన్యాం తపోధనాః,
గురుపుత్రాన్పుత్రే సర్వాన్నాహం పశ్యామి కాంచన. ౨౦౪

ఇత్వోకూణాం హి సర్వేషాం పురోధాః పరమా గతిః,
పురోధసస్తు విద్వాంస్తారయంతి సదా నృపాన్. ౨౧౪

తస్మాదనంతరం సర్వే భవంతో దైవతం మమ. ౨౨

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, సప్తాష్టాశస్సర్గః.

అష్టాష్టాశస్సర్గః.

తతస్త్రిశంకోర్వచనం శ్రత్వా క్రోధసమన్వితమ్,
ఋషిపుత్రశతం రామ రాజానమిదమబ్రవీత్. ౧

ప్రత్యాఖ్యాతో హి దుర్బుధే గురుణా సత్యవాదినా,
తం కథం సమతిక్రమ్య శాఖాంతరముపేయివాన్. ౨

రక్షకుల నపేక్షించివచ్చిన నేను రక్షణసమర్థులగుమిమ్ము రక్షకులుగా బొందుచున్నాడను. మీకు మంగళముగఁగాక. మహానుభావుడగు వసిష్ఠ మహర్షి చే నిరాకరింపఁబడితినిని త్రిశంకువు జెప్పెను. ౧౭

గొప్పయజ్ఞముచేయఁ గోర్కొగలవాడ నట్టియజ్ఞానుష్ఠాన మనుగ్రహించుటకు మీరు దగియున్నారు. నేగురుపుత్రుల నందఱు నమస్కరించి ప్రసన్నులు కావలయు నని ప్రార్థించుచున్నాడను. ౧౮

తపోనిష్ఠులును బ్రహ్మవేత్తలు నగు మిమ్ము శిరంబుచే నమస్కరించి యాచించెదను. నేనెట్లు శరీరముతోఁ గూడ స్వర్గలోకమును బొందఁగలనో యట్లుఁ బ్రసిద్ధులగు మీరలు సావధానచిత్తులరై నాయిష్టము సిద్ధించునట్లు నన్ను యజింపఁజేయుఁ డని యాత్రిశంకుమహారాజు చెప్పెను. ౧౯౪

తపోవంతులగు గురుపుత్రులారా! వసిష్ఠమహర్షి చే నిరాకృతుడనైన నేను గురుపుత్రులయిన మిమ్ము దక్క యజ్ఞసాధనోపాయమగు మఱియొక గతి యున్నట్లు చూడలే నని త్రిశంకువు నెప్పెను. ౨౦౪

వేత్తలగు పురోహితులు సర్వకాలములయందు రాజులకుఁ దరింపఁ జేయుచున్నారు. ఇత్వోక్తవంశపురాజుల కందఱును బురోహితుఁ డగు వసిష్ఠ మహర్షి యే ముఖ్యతారకముగదా! యని త్రిశంకువుఁ జెప్పెను. ౨౧౪

సర్వరక్షకుడగు వసిష్ఠునికి వెనుక నాకు గురుపుత్రులగుమీరందఱు దరింపఁజేయవలసిన దైవములుగదా; యని త్రిశంకువు చెప్పెను. ౨౨

ఇది యేలదియేడవసర్గము.

ఏబదియొనిమిదవ సర్గము

రాముఁడా! త్రిశంకుఁడు చెప్పినమాట విని పిమ్మట కోపమునొందిన యావసిష్ఠమహామనియొక్క కొడుకులందఱు నారాజునుగూర్చి యామాటఁ జెప్పిరి. ౧

దుర్మార్గుడవగు త్రిశంకుఁడా! కల్పాంతరవృత్తాంతపరిజ్ఞాత గావున యథార్థముఁ జెప్పినగురువువలన నిరాకరింపఁబడితిని సరిగదా? పిమ్మట నాయనను విడిచి యాశ్రమాంతరము నెందు కవలంబించితిని? ౨

ఇత్వాకూణాం హి సర్వేషాం పురోధాః పరమో గురుః,
న చాతిక్రమితుం శక్యం వచనం సత్యవాదినః. 3

అశక్యమితిచోవాచ వసిష్ఠో భగవాన్పషిః,
తం వయం వై సమాహర్తుం క్రతుం శక్తాః కథం తవ. ౪

బాలిశ స్త్వం నరశ్రేష్ఠ గమ్యతాం స్వపురం పునః,
యాజనే భగవాంచ్చక్తస్త్రిలోక్యస్యాపి పార్థివ. ౫

అవమానం చ తత్కర్తుం తస్య శత్యామహే కథమ్. ౫౪

తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా క్రోధపర్యాకులాక్షరమ్,
స రాజా పునరేవై తానిదం వచనమబ్రవీత్. ౬౪

ప్రత్యాఖ్యాతోఽస్మి గురుణా గురుపుత్రై స్తథైవచ,
అన్యాయం గతిం గమిష్యామి స్వస్తి వోఽస్తు తపోధనాః. ౭౪

ఋషిపుత్రా స్తు తచ్చుత్వా వాక్యం ఘోరాభిసంహితమ్,
శేషః పరమసంక్రుద్ధాశ్చండాలత్వం గమిష్యసి. ౮౪

ఏవముక్త్వా మహాత్మానో వివిశుస్తే స్వమాశ్రమమ్. ౯

అథ రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం రాజా చండాలతాం గతః,
నీలవస్త్రధరో నీలః పురుషో ధ్వస్తమూర్ధజః. ౧౦

చిత్రమాల్యానులేపశ్చ ఆయసాభరణోఽభవత్. ౧౦౪

ఇత్వోక్తువంశమురాజుల కందఱకును బురోహితుఁ డగు వసిష్ఠుఁడు పర
మాచార్యుఁడు సత్యవంతుఁ డగు నాయనచెప్పినమాట యతిక్రమింప నలని
గానిది యని చెప్పెను. 3

మాహాత్మ్యముగల ఋషియగువసిష్ఠుఁ డేయజ్ఞమును జేయుట కశక్యం
బనిచెప్పెనో నీయొక్క యాక్రతువును జేయించుటకు మేమెట్లు సమర్థుల
మగుదు మని చెప్పిరి. 4

రాజా! మూర్ఖుఁడవుగ నున్నావు. మఱల నీవు నీపట్టణమునకు వెళ్లుము.
మాహాత్మ్యముగల వసిష్ఠమహాముని మూఁడులోకములయందును యాగములు
జేయించుటకు సామర్థ్యముగలవాఁడని చెప్పెను. 5

సాధింపశక్యముగాని యజ్ఞమును నావసిష్ఠమహాముని కవమానమునుం
జేయుటకు మేమెట్లు సమర్థుల మగుదుము. 6

త్రిశంకుమహారాజు కోపముతో మేళనమైయుండునక్షరములుగలయా
వసిష్ఠపుత్రులయొక్క యామాటవిని వీరలను గూర్చి మఱల నీమాటఁజెప్పెను. 7

తపోధనులగు వసిష్ఠపుత్రులారా ! నాగురువుచేత నట్లే గురుపుత్రుల
రగు మీచేతం బ్రత్యాఖ్యాతుఁడ నైతిని. మీకు మంగళమగుఁగాక. నేను
మఱియొకయాజకుని బొందెదను అని త్రిశంకువు చెప్పెను. 8

ఆపప్య డావసిష్ఠమహాముని కొడుకులు సాక్షాత్కులగురుండును బ్రహ్మ
పుత్రుండు నగు వసిష్ఠ నతిక్రమించి పురోహితాంతరాశ్రయణము చేసెదనను
నట్టి ఘోరాభిప్రాయయు క్తంబగు నాత్రిశంకునిమాట విని పరమకోపములగుచుఁ
జండాలుండవు గమ్మని నాత్రిశంకువునకు కాపందిచ్చిరి. 9

మహామహిమంబుగల నావసిష్ఠపుత్రు లిట్లు శపించి తమ యాశ్రమ
మును జేరిరి. 10

విష్ణుటఁ దెల్లవారగానే యాత్రిశంకుమహారాజు చండాలదేహము
నొంది నల్లని బట్టలు గట్టుకొని నల్లనివాఁడై దివసై నశరీరముగల్గి కుఱుచలగు
తలవెండ్రుకలతో శక్తకానమందుండు పూలదండలు గల్గి యందలి బూడిదను
దేహమంతయును బూసికొని యిసుముతోఁ జేయఁబడిన సొమ్ములుగలవాఁడుగా
నుండెను. 11, 12

తం దృష్ట్వా మంత్రిణస్సర్వే త్యజ్య చండాలరూపిణమ్,
సాద్రవ౯ సహితా రామ పౌరా యేఽస్మానుగామినః. ౧౧౫

ఏకో హి రాజా కాకుత్స్థ జగామ పరమాత్మవాయ,
దహ్యామానో దివారాత్రం విశ్వామిత్రం తపోధనమ్. ౧౨౫

విశ్వామిత్రస్తు తం దృష్ట్వా రాజానం విఫలీకృతమ్,
చండాలరూపిణం రామ మునిః కారుణ్యమాగతః. ౧౩౫

కారుణ్యాత్స మహాతేజా వాక్యం పరమధార్మికః,
ఇదం జగాద భద్రం తే రాజానం ఘోరరూపిణమ్. ౧౪౫

కిమాగమనకార్యం తే రాజపుత్ర మహాబల,
అయోధ్యాధిపతే వీర శాపాచ్చుండాలతాం గతః. ౧౫౫

ఆథ తద్వాక్యమాజ్ఞాయ రాజా చండాలతాం గతః,
అబ్రవీత్ప్రింజలిర్వాక్యం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదమ్. ౧౬౫

ప్రత్యాఖ్యాతోఽస్తిగురుణాగురుపుత్రై స్సఖై వచ,
అనవ్యాయైవ తం కామం మయా ప్రాప్తో విపర్యయః. ౧౭౫

సశరీరో దివం యాయామితి మే సౌమ్య దర్శనమ్,
మయా చేష్టం క్రతుశతం తచ్చ నాఽవ్యాశీ ఫలమ్. ౧౮౫

అన్యతం నోక్తపూర్వం మే న చ వత్సే కదాచన,

రాముడా! ఈరాజును వెంబడించివచ్చిన పురజనులును మంత్రులును అందఱు చండాలరూపమునొందిన యాత్రిశంకువును జూచి త్యజించి గుంపు గూడి పఱుగెత్తిరి. ౧౧౫

రాముడా! త్రిశంకుమహారాజు మిక్కిలి ధైర్యము గలవాడై వ్యసనముచేత రేయింబవలు దహింపఁబడుచున్నవాడగుచు ఒక్కఁడుగానే వసివ్యవరోధియైన శివోపంతుఁడగు విశ్వామిత్రునిగూర్చి వెడ్డెను. ౧౨౫

రాముడా! మననశీలుఁడగువిశ్వామిత్రమహాముని వసిష్ఠునిచేత నతని పుత్రులచేతను వ్యర్థమనోరథుఁడుగాఁజేయఁబడి చండాలగూఁపమునొందిన నాత్రిశంకుమహారాజును జూచి దయగలవాడాయెను. ౧౩౫

త్రిశంకుడా! నీకు మంగళమగుగాక యనిచెప్పి పరమధార్మికుఁడును మహాలేజోపంతుఁడును నగు నావిశ్వామిత్రుఁడు ఘోరరూపమునొందియున్న త్రిశంకుమహారాజునుగూర్చి దయతో సీమాటఁ జెప్పెను. ౧౪౫

మహాబలుఁడవు రాజపుత్రుఁడవు శూరుఁడవు నయోధ్యావలీయును నగు త్రిశంకుమహారాజా! నీవు వచ్చినపనియేమి? ఏకారణముచేత కాపము వలనఁ జుండాలభావము నొందితి వని విశ్వామిత్రుఁడడిగెను. ౧౫౫

పిమ్మటఁ జండాలత్వము నొందినత్రిశంకుమహారాజు విశ్వామిత్రునిచేఁ జెప్పఁబడినమాట విని మాటలాడుటయందు చతురుఁడగు నాత్రిశంకుఁడు మంచిచేమోడ్చు గలవాఁడగుచు మాటలయందు సమర్థుఁడగు విశ్వామిత్రుని గూర్చి వాక్యముచెప్పెను. ౧౬౫

విశ్వామిత్రుడా! నేను నాయొక్క గురువుచేతను గురుపుత్రులచేతను నిరాశరింపఁబడినవాడనైతిని ఏకారిక నుద్దేశించి గురువు గురుపుత్రులును ప్రార్థింపఁబడిరో యానామనోరథమును బొందకయే విపరీతప్రయోజనమగు జాతిభృంశము నాచే నొందఁబడినది యని త్రిశంకువుఁ జెప్పెను. ౧౭౫

సౌముగ్ధఁడగు విశ్వామిత్రుడా! యీశరీరముతోడనే స్వర్గమునకుఁ బోవలయునని నాసంకల్పము. నేను నూరుయజ్ఞములు చేసితిని దానిఫలమే వియు నాచేఁ బొందఁబడలేదు అని త్రిశంకుఁడు చెప్పెను. ౧౮౫

సుముఖుఁడనైన విశ్వామిత్రుడా! నాచే నసత్యమింకనున్న జెప్పఁ

కృచ్ఛ్రోష్యసి గతస్సామ్య తత్రధర్మేణ తే శవే.

౧౯౪

యజ్ఞైర్బహువిధైరిష్టం ప్రజా ధర్మేణ పాలితాః,
గురవశ్చ మహాత్మానశ్శీలవృత్తేన తోషితాః.

౨౦౪

ధర్మే ప్రయతమానస్య యజ్ఞం చాహర్తుమిచ్ఛతః,
పరితోషం న గచ్ఛంతి గురవో మునిపుంగవ.

౨౧౪

దైవమేవ పరం మన్యే పౌరుషం తు నిరర్థకమ్,
దైవేనాక్రమ్యతే స్వం దైవం హి పరమా గతిః.

౨౨౪

తస్య మే పరమార్తస్య ప్రసాదమభి కాంక్షతః.
కర్తుమర్హసి భద్రం తే దైవోపహతకర్తృణః.

౨౩౪

నాన్యాం గతిం గమిష్యామి నాన్యశ్శరణ మస్తిమే,
దైవం పురుషకారేణ నివర్తయితుమర్హసి.

౨౪౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ఆష్టషష్ఠాశస్సర్గః

ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.

ఉక్తవాక్యంతు రాజానం కృపయా కుశికాత్మజః,
అబ్రవీన్నధురం వాక్యం సాక్షాచ్ఛండాలరూపిణమ్.
విశ్వాత్ స్వాగతం వత్స జానామి త్వాం సుధార్మికమ్,
శరణం తే భవిష్యామి మూఢైఃపీర్ష్యపుంగవ.

౧

బడలే దిక ముందు నెటువంటి యాపత్తులువచ్చినప్పటికి నన్మత మాడఁజాలని యిప్పుడు నీయెదుట నాక్షత్ర ధర్మముసాక్షిగాఁ బ్రమాణముఁజేసెదను. ౧౯౫.

నేను నానావిధంబులగుయాగంబులఁ జేసితిని. ధర్మంబునం బ్రజలఁ బాలించితిని. మహాత్ములగు గురుజనంబుల వినయాదిగుణంబులచేతను నూజాదులచేతను సంతోషపఱచితిని. ౨౦౫.

మునిశ్రీహృద వగు విశ్వామిత్రుడా! నే నిట్లు ధర్మము సంపాదించుటకై ప్రయత్నించుచు యాగమునేయ నుచ్చగించఁగా నాగురువులు సంతోషము నొందరు. ౨౧౫.

కావున ప్రార్థనగు నదృష్టమే యధికం బని తలంతు. పురుషకారంబున బ్రయోజనం లేమియులేదు! అదృష్టం బంతయు రూపుమాపి తానే స్థిరంబుగా నిలుచు; కావున నదియే పరమగతి. ౨౨౫.

ఇట్లు పరమదుఃఖితుఁడ నాపురుషకారంబు దైవంబునం గొట్టఁబడియె; నీయనుగ్రహంబుఁ గోరెదను. అట్టి నాయం దనుగ్రహంబు నేయవలయు. నీకు మంగళమగుఁగాక. ౨౩౫.

నేను మఱియొక్కనియొద్దకుఁ బోను; నీవు దక్క నాకు రక్షకుఁడు మఱియెవ్వఁడును లేడు. నీవు పౌరుషంబున దైవంబుఁ ద్రిప్పి నాకనుకూలంబుగాఁ జేయవలయు నని త్రిశంకువు విశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పెను. ౨౪౫.

ఇది యేబదిఏనిమిదిదశసర్గము.

ఏబదితొమ్మిదవ సర్గము

విశ్వామిత్రుఁడును ఇట్లు మాటలాడి చండాళరూపంబుతో నెదుటనున్న త్రిశంకునికొనిచి దయగల్గి ఇట్లని మధురంబగు నొకమాట చెప్పెను. ౧.

ఇక్ష్వాకువంశంబునఁబుట్టిన త్రిశంకుమహారాజా! నీకు స్వాగతంబగుఁగాక; నీవు మిక్కిలియు ధార్మికుండ వని యెఱుంగుదు; నిన్ను రక్షించెదను; నీవు రాజుల కందఱుకును మేటివి భయపడవలదు. ౨.

అహమామంత్రయే సర్వాస్తహర్షీస్సుఖ్యకర్తణః,
యజ్ఞసాహ్యకగాఢా రాజా తతో యక్ష్యసి నిర్వృతః. 3

గురుశాపకృశం రూపం యదిదం త్వయి వర్తతే,
అనేన సహ రూపేణ సశరీరో గమిష్యసి. ౪

హస్తప్రాప్తమహం మన్యే స్వర్గం తవ నరాధిప,
యస్త్యం కాశికమాగమ్య శరణ్యం శరణాగతః. ౫

ఏవముక్త్వా మహాతేజాః పుత్రాః పరమధార్మికాః,
వ్యాధిదేశ మహాప్రాజ్ఞా యజ్ఞసంభారకారణాత్. ౬

సర్వాః శిష్యాః సమావళాయ వాక్యమేతదువాచహ. ౬౪

సర్వావృషిగణాన్వత్సా ఆనయధ్వం మమాజ్ఞయా,
సశిష్యసుహృదశ్చైవ సర్విజస్సబహుశ్రుతాన్. ౭౪

యదన్యో వచనం బ్రూయాన్తద్వాన్యబలచోదితః,
తత్సర్వమఖిలేనోక్తం మమాభ్యేయమనాదృతమ్, ౮౪

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా దిశో జగ్తుస్తదాజ్ఞయా. ౯

ఆజగ్తురథ దేశేభ్యస్సర్వేభ్యో బ్రహ్మవాదినః, ౯౪

తేచ శిష్యాస్సమాగమ్య మునిం జ్వలితతేజసమ్,
ఊచుశ్చ వచనం సర్వే సర్వేషాం బ్రహ్మవాదినామ్. ౧౦౪

శ్రుత్వా తే వచనం సర్వే సమాయాంతి ద్విజాతయః. ౧౧

సర్వదేశేషు చాగచ్ఛుః వర్జయిత్వా మహోదయమ్. ౧౧౪

నేను బుద్ధ్యకర్తులును యాగమునకుఁ దోడ్పాటుసేయఁగలవారునగు మహర్షులనందఱుఁబిలిచెదను; అంత నీవు శుభంబున యాగంబుసేయఁగలవు. 3

నీయం దిప్పుడు గురుకాపంబున గల్గిన యేచండాశరూపం బున్నదో దానితోఁగూడనే సశరీరుడవై స్వర్గము నొందెదవు.

ప్రిశంకుమహారాజా! నీవుశరణుచొరఁదగినవాడయిన విశ్వామిత్రుని శరణుచొచ్చినావు కావున నీకు స్వర్గము ఆఱచేతనున్నవిధంబున నసాయాసం బుగా ఘటిల్లఁగలదని తలంచెదఁని విశ్వామిత్రుఁడు ప్రశంకువుతోఁ జెప్పెను.

ఇట్లుచెప్పి మహా లేజుడగు విశ్వామిత్రుఁడు మిక్కిలియు ధార్మికులును గొప్ప పండితులు నగు తన కొడుకులకు జూచి “మీరలు యాగంబు నకుఁ గావలసినవాని సంపాదింపుఁడు” అని యజ్ఞాపించెను. ౬

విశ్వామిత్రుఁడు దనశిష్యుల నందఱుఁబిలిచి వారలతో నిట్లనిచెప్పెను.

బాలులారా! నాయాజ్ఞ చేఁ బోయి శిష్యులతోను స్నేహితులతోను బుద్ధిజాలతోను బండితులతోను గూడిన బుువుల నందఱును దోడ్కొనిరండు.

మీరుగాక మఱియెవ్వఁడైనను నామాటవినినంతనే యేదైనను జెప్పెనేని యట్లసాదరణచేఁ జెప్పినమాటల నన్నియు నాకుఁ జెప్పవలయును. అని విశ్వామిత్రుఁడు శిష్యులకుఁజెప్పెను. ౭౫

విశ్వామిత్రుఁడుచెప్పిన మాటను విని యశనియాజ్ఞను శిష్యులందఱు దిక్కులగూర్చి పోయిరి. ౯

అంత ననుస్తదేశంబులనుండియు బ్రహ్మవాదులగుమునులు వచ్చిరి. ౯౫

ఆశిష్యులు నందఱుఁ గాంతిచేఁ బ్రకాశించుచున్న విశ్వామిత్రునిజేరి బ్రహ్మవాదులగు మునులందఱును దమతోఁజెప్పినమాట నిట్లని చెప్పిరి. ౧౦౫

సీమాటను విని బ్రహ్మణులందఱును వచ్చుచున్నారు. ౧౧

మహోదయుఁడు దక్క ననుస్తదేశంబులందుండు మునులును వచ్చి నారు. ౧౧౫

వాసిష్ఠం తచ్చతం సర్వం శ్రోధపర్యాకులాక్షరమ్,
యదాహ వచనం సర్వం శృణు త్వం మునిపుంగవ.

౧౨౪

క్షత్రియో యాజకో యస్య చండాశస్య విశేషతః,
కథం సదసి భోక్తారో హవి స్తస్య సురర్షయః.

౧౩౪

బ్రాహ్మణావా మహాత్తానో భుక్త్వా చండాశభోజనమ్,
కథం స్వర్గం గమిష్యంతి విశ్వామిత్రేణ పాలితాః.
ఏతద్వచననైః పుర్యమూచుస్సంరక్తలోచనాః,
వాసిష్ఠా మునిశార్దూల సర్వే తే సమహోదయాః.

౧౪౪

౧౪౫

తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా సర్వేషాం మునిపుంగవః,
శ్రోధసంరక్తనయనస్సరోషమిదమబ్రవీత్.

౧౬౪

యే దూషయంత్యదుష్టం మాం తప ఉగ్రం సమాస్థితమ్,
భస్మీభూతా దురాత్తానో భవిష్యంతి న సంశయః.

౧౭౪

అద్య తే కాలపాశేన నీతా వై వస్వతక్షయమ్,
సప్తజాతి శతాన్యేవ మృతపా స్సంతు సర్వశః.

౧౮౪

శ్వమాంసనియతాహారా ముష్టికా నామ నిర్ఘృణాః,
వికృతాశ్చ విరూపాశ్చ లోకాననుచరంతివమాన్.

౧౯౪

మహోదయస్తు దుర్బుద్ధిర్దామదూష్యం హ్యదూషయత్,
దూషితస్సర్వలోకేషు నిషాదత్వం గమిష్యతి.

౨౦౪

మునిశ్రేష్ఠుడ వగువిశ్వామిత్రుడా! వసిష్ఠునికొడుకులు నూర్వరు కో
పంబునఁ దడఁబడుచున్న మాటలుగలవారలై చెప్పినమాటల సంకయఁ జెప్పె
దము; వినుము. ౧౨౪

యాగముచేయించువాడు క్షత్రియఁడైనవిశ్వామిత్రుడు; షటిచేయు
వాడు చండాళుడు. అట్టి చండాలునియాగమునందు దేవత లెట్లు వావిన్యులు
భుజింపుదురు? ఋషులుగాని యార్తిర్విజ్య మవలంబించి హోమమునేయఁగా
మిగిలినవావిన్యు నెట్లు భుజింపఁగలరు? ౧౩౪

విశ్వామిత్రునిమాట విని చండాళాన్న యు భక్షించు మహాత్ములగుబ్రాహ్మ
ణులు నెట్లు స్వర్గంబు నొందఁగలరు? ౧౪౪

మునిశ్రేష్ఠుడవగు విశ్వామిత్రుడా! మహోదయఁడును వసిష్ఠపుత్రులు
సందఱును గోపంబున నెఱ్ఱినైకండ్లుగల్గి యలిపరుషంబుగా నిప్పుడు చెప్పినట్లు
చెప్పిరి అని శిష్యులు విశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పిరి. ౧౫౪

ఆశిష్యులందఱును జెప్పినమాటలు విని మునిశ్రేష్ఠుడగు విశ్వామిత్రుడు
కోపంబున నెఱ్ఱినైకండ్లుగలవాడై రోషముతోఁ నిట్లని చెప్పెను. ౧౬౪

భయంకరంబగు తపస్సునేయుంచుండుటను బట్టి యదుష్ఠుడనగు నన్నె
వ్వరు దూషించెదరో దురాత్ములగు నా వసిష్ఠపుత్రులును మహోదయఁడును
భిక్షీ భూతులు గాఁగలరు; ఇందు సందియంబులేదు. ౧౭౪

ఆవసిష్ఠునికొడుకులు ఇప్పుడు కాలపాశంబున యమునియొద్దకున
యింపఁబడి పిమ్మట నేడునూజున ములవఱుకును పీఠుఁగుమాంసంబులను
దినంచుదురుగాక. ౧౮౪

ఆవసిష్ఠపుత్రులు ముష్టికు లనపీనజాలియందు బుట్టి కుక్కుమాంసమునె
నియతముగాఁ దినుచు నిర్దయాలై వికృతమయిన యాచారంబును ఆకారంబును
గల్గి యీలాళంబులను బరింతురుగాక. ౧౯౪

దుర్బుద్ధియగు మహోదయఁడు దూషించుగూడని నన్ను దూషించెను
గదా! అతఁడు నమస్తలాళంబులందును దూషితుడై నిషాదజాలియందుఁ
బుట్టును. ౨౦౪

ప్రాణాతిపాతనిరతో నిరనుగ్రోశతాం గతః,
ద్వీర్ణకాలం మమ గ్రోధాద్ధ్వగతిం వర్తయిష్యతి.

౨౧౪

ఏతావదుక్త్వా వచనం విశ్వామిత్రో మహాతపాః,
విరరామ మహాతేజా ఋషిమధ్యే మహామునిః.

౨౧౫

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ఏకోనపష్టితమస్సర్గః

పష్టితమస్సర్గః.

తపోబలహతాః కృత్వా వాసిష్ఠాః సమహోదయాః,
ఋషిమధ్యే మహాతేజా విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత.

౧

అయ మిత్వాకుదాయాద స్త్రీశంకురితి విశ్రుతః,
ధర్మిష్ఠశ్చ వదాన్యశ్చ మాం చైవ శరణం గతః.
తేనానేన శరీరేణ దేవలోకజగీషయా.

౨

౨౪

యథాయం స్వశరీరేణ స్వర్గలోకం గమిష్యతి,
తథా ప్రవర్త్యతాం యజ్ఞో భవద్భిశ్చ మయా సహ.
విశ్వామిత్రవచశ్శ్రుత్వా సర్వేవ మహర్షయః,
ఊచుస్సుమేత్య సహితా ధర్మజ్ఞా ధర్మసంహితమ్.
అయం కుశికదాయాదో మునిః పరమగోపనః,
యదాహ వచనం సమ్యగేతత్కార్యం న సంశయః.
అగ్నికల్పో హి భగవాన్ శాపం దాస్యతి రోషితః.

3౪

౪౪

౫౪

౬

తస్మాత్ప్రవర్త్యతాం యజ్ఞస్వశరీరో యథా దివమ్,
గచ్ఛేదిత్వాకుదాయాదో విశ్వామిత్రస్య తేజసా.

౭

అమహోదయుఁడు ప్రాణనాశమాచె యాసక్తుడై నిర్దయుఁడై నాడు
కోపంబునంజేసి చిరకాలాబు నిందనీయంబగు జీవిక నవలంబించి యుండఁగలఁ
దని విశ్వామిత్రుఁడు చెప్పెను. ౨౧౫

అధికమైనతపంబును బ్రభావంబుగల విశ్వామిత్రమహాముని ఋషుల
నడుమ, నితమట్టుకుఁ జెప్పి యంత నూరకుండెను. ౨౨౫

ఇది యేబదిలోమిదవసర్గము.

అఱువదవ సర్గము

మహాప్రభావుఁ డగువిశ్వామిత్రుఁడు తనతపోబంబున మహోదయుని
తోఁగూడ వసిష్ఠపుత్రుల నందఱు హతులగావించి మరల ఋషులనడుమ నిట్లని
చెప్పెను. ౧

వీఁడు ఇత్సవుకుమారంబునఁ బుట్టినవాఁడు; త్రిశంకువని పేరు; ఇతఁడు
మిగుల ధార్మికుఁడు దాతయు. ఇతఁడు పూర్వము త్రియరూపముగానుండి
యిప్పుడు కాపంబునఁ జండాశక్త్యమునొందినశరీరముతోనే స్వర్గమునొందఁగోరి
నన్ను శరణుచొచ్చినాఁడు. ౨౫

ఈ త్రిశంకు వెట్లు తనదేహంబుతో స్వర్గమునొందునో అట్లు మీరు
నన్నుఁగూడి యాగముజరిగింపుఁడని విశ్వామిత్రుఁడు చెప్పెను. 3౫

విశ్వామిత్రునిమాట విని ధర్మజులగు నామహర్షులందఱు ఒకటిగాఁజేసి
చరస్వర మిట్లని ధర్మయుక్తంబుగా మాటలాడుకొనిరి. ౪౫

కుశికవంశంబునంబుట్టిన యావిశ్వామిత్రుఁడు మిగులఁగోపంబుగల
వాఁడు; ఇతఁడు చెప్పినది చక్కగాఁజేయఁదగినదే; సాశయములేదు. ౫౫

ధగవంతుఁ డగు విశ్వామిత్రుఁడు నిప్పువంటివాఁడు; ఇతనికిఁ గోపంబు
గలుగఁజేసితిమేని మనల శపించును. ౬౫

కావున యాగము జరిగింపుఁడు, ఈ త్రిశంకువు విశ్వామిత్రునిలేపంబున
నెట్లు సశరీరంబుగా స్వర్గమునొందునో అట్లు యాగముఁజేయింపుఁడు; అందఱు

తథా ప్రవర్త్యతాం యజ్ఞస్సర్వే సమధితిష్ఠత. ౭౪

ఏవముక్త్వా మహర్షయశ్చక్రుస్తాస్తాః క్రియాస్తదా,
యాజకశ్చ మహాతేజా విశ్వామితోఽభవత్క్రితా. ౮౪

ఋత్విజశ్చాసుపూర్వ్యేణ మంత్రవన్తంత్రకోవిదాః,
చక్రుః కర్తాణి సర్వాణి యథాకల్పం యథావిధి. ౯౪

తతః కాలేన మహతా విశ్వామితోఽమహాతపాః,
చకారావాహనం తత్ర భాగార్థం సర్వదేవతాః. ౧౦౪
నాభ్యాగమంస్తదాహూతా భాగార్థం సర్వదేవతాః. ౧౧

తతః క్రోధసమావిప్లో విశ్వామితోఽమహామునిః,
స్రువముద్యమ్య సక్రోధ స్త్రీశంకుమిదమబ్రవీత్. ౧౨
పశ్య మే తపసో వీర్యం స్వార్జితస్య నరేశ్వర,
ఏష త్వాం సశరీరేణ నయామి స్వర్గమోజసా. ౧౩

దుష్ప్రిపం సశరీరేణ దివం గచ్ఛ నరాధిప. ౧౩౪

స్వార్జితం కించిదప్యస్తి మయా హి తపసః ఫలమ్,
రాజా స్వతేజసా తస్య సశరీరో దివం వ్రజ. ౧౪౪

ఉక్తవాక్యే మునౌ తస్మిన్ సశరీరో నరేశ్వరః,
దివం జగామ కాకుత్స్థ మునీనాం పశ్యతాం తదా. ౧౫౪

దేవలోకగతం దృష్ట్వా త్రిశంకుం పాకశాసనః,
సహ సర్వైస్సురగణైరదం వచనమబ్రవీత్. ౧౬౪

చారంభింపుడని ఋషులు వరస్పరము మాటలాడుకొనిరి.

2౪

మహర్షు లిట్లు వరస్పరము మాటలాడి నిర్ణయించుకొని అప్పుడు, యాగమునందయ్యైకార్యంబులం జేసిరి; మహాతేజుఁ డగువిశ్వామిత్రుఁడును అధ్వర్యుడయ్యె.

౨౫

మంత్రజ్ఞులగు ఋషిజ్ఞులును వరుసగా సమస్తకర్తంబుల మంత్రయంత్తంబుగఁ గల్పనూత్రంబునఁ జేపుఁబడినట్లు యథాశాస్త్రంబుగఁ జేసిరి.

౨౬

అంతనాయాగంబునందుమహాతపస్వియగు విశ్వామిత్రుఁడు హవిర్భాగములనిచ్చుటకై సమస్తదేవతలఁ జిరకాలము మంత్రంబులచేఁ బిలచెను.

౨౭

అవిశ్వామిత్రుఁడు హవిర్భాగమొనఁగుట కెంతపిలిచినను దేవతలెవ్వరును రాకైరి.

౨౮

అంత విశ్వామిత్రమహాముని కోపంబునొంది స్రువంబైతి రోషంబున ద్రిశంకునిజూచి యిట్లని చెప్పెను.

౨౯

త్రిశంకుమహారాజా! నాదుస్వార్జితంబగుకపంబు ప్రభావముఁజూడు, ఇదిగో! తహాప్రభావంబున నిన్నిప్పుడు సశరీరంబుగా స్వర్గమునకుఁ బోవునట్లు చేసెదను.

౩౦

త్రిశంకుమహారాజా! ఇతరు లెవరికిని బొందఁగూడని స్వర్గమును నీవు సశరీరంబుగాఁ బొందుము.

౩౧

త్రిశంకుమహారాజా! నేను సంపాదించిన తహాఫలంబు కొంచెంబైన నున్నదిగదా! దానిప్రభావంబునఁజేసి నీవు దేహంబుతోఁగూడ స్వర్గంబున శరుగుము. అని విశ్వామిత్రుఁడు నెప్పెను.

౩౨

రాముఁడా! ఇట్లు విశ్వామిత్రమహాముని చెప్పగానే యప్పుడు మునులందఱుఁ జూచుచుండఁ ద్రిశంకువు దేహంబుతోఁగూడి స్వర్గంబు నొందెను.

౩౩

దేవేంద్రుఁడు ఇట్లు సశరీరంబుగా స్వర్గంబునొందిన త్రిశంకువునుజూచి దేవతలనందఱుగూడి యిట్లని చెప్పెను.

౩౪

త్రిశంకో గచ్చ భూయ స్త్వం నాసి స్వర్గకృతాలయః,
గురుశాపహతో మూఢ పత భూమిమవాక్పిరాః.

౧౭౪

ఏవముక్తో మహేంద్రేణ త్రిశంకురపతత్పునః,
ఓక్రోశమాన స్త్రాహీతి విశ్వామిత్రం తపోధనమ్.

౧౮౪

తచ్చుత్త్వా వచనం తస్య క్రోశమానస్య కౌశికః,
రోషమాహరయ త్తీవ్రం తిష్ఠతిష్ఠేతి చాబ్రవీత్.

౧౯౪

ఋషిమధ్యే స తేజస్వీ ప్రజాపతిరివాపరః,
సృజన్ దక్షిణమార్గస్థాన్ సప్తర్షీనపరాన్ పునః.

౨౦౪

నక్షత్రమాలామపరామసృజతోక్రీధమూర్ఛితః,
దక్షిణాం దిశమాస్థాయ మునిమధ్యే మహాయశాః.

౨౧౪

సృష్ట్వా నక్షత్రవంశం చ క్రోధేన కలుషీకృతః,
ఆన్య మింద్రం కరిష్యామి లోకోవా స్యాదనిందకః.

౨౨౪

దైవతాన్యపి సక్రోధాత్సప్తం సముపచక్రమే.

౨౩

తతః పరమసంభ్రాంతాస్సర్వి సంఘాస్సురాసురాః,

విశ్వామిత్రం మహాత్మానమూచుస్సానునయం వచః.

౨౪

ఆయం రాజా మహాభాగ గురుశాపపరిక్షితః,

సశరీరో దివం యాతుం నార్హ త్యేవ తపోధన.

౨౫

తేహం తద్వచనం శ్రుత్వా దేవానాం మునిపుంగవః,
అబ్రవీత్సుమహద్వాక్యం కౌశికస్సర్వదేవతాః.

౨౬

సశరీరస్య భద్రం వస్త్రిశంకోరస్య భూపతేః,

ఆరోహణం ప్రతిజ్ఞాయ నాన్యతం కర్తుముత్సహే.

౨౭

ప్రిశంకూ ! నీవు మఱలఁ బొమ్ము; నీవు స్వర్గఁబునం దుండఁదగవు;
తెలివలేనివాడా ! నీవు గురుకాపంబునఁ గొట్టువడితివి; తలక్రిందుగా నేలఁ
బడుము. అని యింద్రుఁడు ప్రిశంకుతోఁ జెప్పెను. ౧౭౪

ఇట్లు దేవేంద్రుఁడు చెప్పఁగానే ప్రిశంకువు తపోధనుఁడగు విశ్వా
మిత్రుని గూర్చి “రక్షింపుము.” అని యఱచుచు మఱలఁ బడెను. ౧౮

ఇట్లఱచుచున్న యాప్రిశంకుమాటవిని విశ్వామిత్రుఁడు తీవ్రంబగు
కోపంబునొంది పడుచున్న ప్రిశంకును జూచి ‘నిల నిలు’చుని చెప్పెను. ౧౯౪

మహాప్రభావుఁ డగునావిశ్వామిత్రుఁడు ఋషులనడుమనుండి దక్షిణపు
దిక్కునందు వేఱుగా సప్తర్షులసృజించి రెండవబ్రహ్మదేవుఁడనఁదగి యుండెను.

అధికంబగుకీర్తిగల విశ్వామిత్రుఁడు చాలగోపించి మనులనడుమనుండి
దక్షిణపుదిక్కునందు క్రొత్తగా నక్షత్రంబుల సృజించెను. ౨౦౪

ఇట్లు నక్షత్రములసృజించి విశ్వామిత్రుఁడు కోపంబున “మఱియొక
యింద్రుఁడైనజేసెదనులేనియెడ ప్రపంచమునందింద్రుఁడేలేకపోవుఁగాక. ౨౧౪

అవిశ్వామిత్రుఁడు గోపంబున దేవతలనుగూడ సృజింప యత్నించెను. ౨౩

అంత ఋషులును దేవతలును ననురులును మిక్కిలియు, వేఱఁగుపడి
మహాత్ముండగు విశ్వామిత్రునియొద్దకువచ్చి యతనినూఱడించుచు నిట్లని చెప్పిరి.

మహాభాగుఁడవు తపోధనుఁడవగు విశ్వామిత్రుడా! ఈప్రిశంకుమహా
రాజు గురుకాపంబున గొట్టువడినవాఁడు కావున దేహంబుతోఁగూడ స్వర్గాలు
నొందుటకుఁ దగఁ డనుట సత్యము. అని దేవతలు విశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పిరి.

ఆదేవతలు చెప్పినమాటలు విని మునిశ్రేష్ఠుఁడగువిశ్వామిత్రుఁడు దేవతల
శబ్దరసజూచి మిక్కిలియుఁ బూజ్యంబగుమాట చెప్పెను. ౨౬

మీకు మంగళమగుఁగాక ‘ఈప్రిశంకుమహారాజు దేహముతోఁగూడ
స్వర్గమునకుఁ బోవుఁగాక’ యని ప్రతిజ్ఞఁజేసి దానిదబ్బుఁజేయనొల్లను. ౨౭

స్వర్లోఽస్తు సశరీరస్య త్రిశంఖోరస్య శాశ్వతః.
 నక్షత్రాణి చ సర్వాణి మామకాని ధృవాణ్యథ.
 యావల్లోకా ధరిష్యంతి తిష్ఠంత్యేతాని సర్వశః,
 మత్కృతాని సురాస్సర్వే తదనుజ్ఞాతు మర్హథ.
 ఏవముక్తాస్సురాస్సర్వే ప్రత్యూచుర్దునిపుంగవమ్.

౨౭౪

౨౮

౨౯

౩౦౪

ఏవం భవతు భద్రం తే తిష్ఠంత్యేతాని సర్వశః.
 గగనే తాన్యనేకాని వై శ్వాసరపథాద్భుహిః.
 నక్షత్రాణి మునిశ్రేష్ఠ తేషు జ్యోతిష్షు జాజ్వలన్.
 అవాక్చిరాస్త్రిశంకుశ్చ తివృత్వమరసన్నిభః.

3౦

3౧

3౧౪

అనుయాస్మంతి చైతాని జ్యోతీంషి నృపసత్తమమ్,
 కృతార్థం కీర్తిమంతం చ స్వర్గలోకగతం యథా.

3౨౪

విశ్వామిత్రస్తు ధర్మాత్తా సర్వదేవైరభిష్టుతః,
 ఋషిభిశ్చ మహాతేజా బాధమిత్యాహ దేవతాః,
 తతో దేవా మహాత్మానో మునయశ్చ తపోధనాః,
 జగ్దుర్మథాగతం సర్వే యజ్ఞస్యాంతే సరోత్తమ.

3౩౪

3౪౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, షష్టితమస్సర్గః.

ఏ క ష ష్టి త మ స్స ర్గ ః.

విశ్వామిత్రో మహాత్మాథ ప్రస్థితాః ప్రేక్ష్య తాన్పుషీ,
 అబ్రవీన్నరశార్థూలస్సర్వాంస్తాన్వనవాసినః.

౧

ఈ త్రిశంకువు సశరీరముగానే కాశ్వతంబగు స్వర్గంబునొందుగాక.

నేను శృణించిన యీనక్షత్రంబు లన్నియు లోకంబులందుదనుక స్థిరంబు లయియుండుగాక; దేవతలారా! మీరలందఱును, దాని నొప్పుకొన వలయును. అని విశ్వామిత్రుడు దేవతలతో చెప్పెను. ౨౮,౨౯

విశ్వామిత్రుడు చెప్పినమాటకు విని, దేవతలందఱును అతని కిట్లని బదులుచెప్పిరి. ౨౯౪

మునిశ్రేష్ఠుడవగు విశ్వామిత్రుడా! నీకు మంగళంబగుగాక; నీవు చెప్పినట్లు అగుగాక; నీవుసృజించిన నక్షత్రంబులన్నియు నాకాశముఁ దనాది జ్యోతిశ్చక్రమార్గంబునకు వెలుపల నన్నివిధంబుల కాశ్వతంబులుగానే యుండుగాక; ఈ త్రిశంకువును వానినడుమను దలక్రిందుగాఁ బ్రకాశించుచు దేవతాసమానుడై యుండుగాక. ౩౦, ౩౧౪

ఈనక్షత్రంబులును కృతార్థుఁడును గీర్తికాలియునగు త్రిశంకుమహారాజునకు స్వర్గమునొందినవాని నెట్లో అట్లునసరింపుచుండును, అని దేవతలు విశ్వామిత్రునకు చెప్పిరి. ౩౧౪

మహాప్రభావుఁడును ధర్మాత్ముఁడు నగు విశ్వామిత్రుడట్లు దేవతల చేతను ఋషులచేతను బొగడఁబడి దేవతలఁజూచి, "మంచిది" అని చెప్పెను.

పురుషశ్రేష్ఠుడవగు రాముడా! అంత యాగంబు ముగిసినపిదప మహాత్ములగు దేవతలును తపోధరులగు మునులు నందఱును వచ్చినట్లుపోయిరి.

ఇది యజువదవ సర్గము.

అజువదియొకటవ సర్గము

అంత మహాత్ముఁడును బురుషశ్రేష్ఠుఁడు నగు విశ్వామిత్రుడు యాగమునకై వచ్చినఋషులందఱును బోవుటనుజూచి తన తపోవరంబుననుండు మునులంజూచి యిట్లని చెప్పెను. ౧

మహాన్విఘ్నః ప్రవృత్తాయం దక్షిణామాస్థితో దిశమ్,
 దిశమన్యాయం ప్రపత్స్యమస్తత్ర తస్మాదుహే తః. ౨
 పశ్చిమాయాం విశాలాయాం పుష్కరేషు మహాత్మనః,
 సుఖం తపశ్చరిష్యామః పరం తద్ధి తపోవనమ్. ౩

ఏవముక్త్వా మహాతేజాః పుష్కరేషు మహామునిః,
 తప ఉగ్రం దురాధర్షం తేపే మూలఫలాశనః. ౪

ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు అయోధ్యాధిపతిర్నృపః,
 అంబరీష ఇతి ఖ్యాతో యష్టుం సముపచక్రమే. ౫
 తస్య వై యజమానస్య పశుమింద్రో జహగ మా,
 ప్రణప్తేతు పశౌ విప్రో రాజానమిదమబ్రవీత్. ౬

పశురద్య హృతో రాజన్ ప్రణప్తస్తవ దుర్నయాత్,
 అరక్షి తారం రాజానం ఘ్నంతి దోషా నరేశ్వర. ౭

ప్రాయశ్చిత్తం మహద్ధ్యేతన్నరం వా పురుషర్షభ,
 ఆనయస్వ పశుం శీఘ్రం యావత్కర్త ప్రవర్తతే. ౮

ఉపాధ్యాయవచశ్శ్రుత్వా సరాజా పురుషర్షభ,
 అన్వియేష మహాబుద్ధిః పశుం గోభిస్సహస్రశః. ౯
 దేశాన్ జనపదాంస్తాంస్తాన్నగరాణి వనాని చ,
 ఆశ్రమాణి చ పుణ్యాని మార్గమాణో మహిషతిః. ౧౦
 సపుత్ర సహితం తాత సభార్యం రఘునందన,

ఈదక్షిణపుదిక్కునందు గొప్పవిఘ్నము సంభవించినది; కావున మఱి యొకదిక్కుకుఁ బోవుదము; అచ్చటనే తపంబు సేయదము. ౨

వికాలమయిన పశ్చిమపుదిక్కునఁ బుష్కరతీర్థంబుల తీరంబులందు నుభయముగాఁ దపంబు గావించెము; అది మంచితపోవనంబుగదా ! అని విశ్వామిత్రుఁడు ఋషులతోఁ జెప్పెను. 3

ఇట్లా ఋషులకుఁజెప్పి మహాప్రభావుఁడగు విశ్వామిత్రమహాముని పశ్చిమదిక్కునకుఁబోయి యందలిపుష్కరతీర్థంబుల తీరంబులందు ఫలమూలంబులే యాహారంబుగాఁగొని భయంకరంబును దురాధర్షంబునగు తపంబు గావించెను.

ఈకాలమునందే ఆయోధ్యకుఁ బ్రభువగున యంబరీషుఁడను రాజుఁ కఁడు యాగముసేయ నారంభించెను. ౪

యాగముసేయుచున్న యాయంబరీషునిపశువును దేవేంద్రుఁ డపహరించెను. ఇట్లు పశువు కనుపడకుండుటనుజూచి పురోహితుఁడు రాజుతో నిట్లని చెప్పెను. ౬

అంబరీషుఁడా ! నీ వేమఱియుండుటఁజేసి యాగపశువు నెవ్వరో యపహరించిరి; అది యిప్పుడు కానఁబడఁదయ్యె; ఇట్లు ఏమఱియున్న రాజును దోషంబులు చంపును. ౭

మనుష్యశ్రేష్ఠుఁడ పగు నంబరీషుఁడా ! ఇప్పుడు గల్గిన యపచారము నకుఁ జేయవలసిన ప్రాయశ్చిత్తంబు చాలగొప్పది; కనుపడకపోయినపశువును వెదకికొనితెచ్చుట యుక్తము. లేనియెడల మనుష్యపశువునైనను యాగ కార్యారంభముసేయుటకు మున్నె శిఘ్రంబుగాఁ దేవలయునని పురోహితుఁడు చెప్పెను.

పురుషశ్రేష్ఠుఁడవగు రాముఁడా ! పురోహితునిమాట విని మహాబుద్ధి కాలియగు నాయంబరీషుఁడు, వేసవేలుగా గోవులనుగొని నరపశువునువెదకెను.

రాముఁడా ! ఆయంబరీషుఁడు, అయ్యైదేశఁబులగ్రామంబుల బట్టణంబుల నడవులఁ బవిత్రంబులగునాశ్రమంబుల వెదకుచుకొందును నరపశువును బడయఁ జాలక భృగుతుందంబను వర్షకంబునకరిగి యచ్చోఁ గొడుకులతో భార్యతోను .

భృగుతుందే సహసీనమృచీకం సందదర్శ మా. ౧౧

తమువాచ మహాతేజాః ప్రణమ్యాభిప్రసాద్యచ,
బ్రహ్మరిం తపసా దీప్తం రాజర్షిరమితప్రభః. ౧౨
పృష్ట్యా సర్వత్రకుశలమృచీకం తమిదం వచః. ౧౩

గవాం శతసహస్రేణ విక్రీణీషే సుతం యది,
పశోరథే మహాభాగ కృతకృత్యోఽస్మి భార్గవ. ౧౩

సర్వే పరిసృతా దేశా యాజ్ఞీయం న లభే పశుమ్,
దాతుమర్హసి మూర్ఖేన సుతమేకమితో మమ. ౧౪

ఏవముక్తో మహాతేజా ఋచీక స్త్వబ్రవీద్వచః,
నాహం జ్యేష్ఠం నరశ్రేష్ఠ విక్రీణీయాం కథంచన. ౧౪

ఋచీకస్య వచశ్శృత్వా తేషాం మాతా మహాత్మానామ్,
ఉవాచ నరశార్దూలమంబరీషం తపస్వినీ. ౧౫

అవిక్రేయం సుతం జ్యేష్ఠం భగవానాహ భార్గవః.
మమాపి దయితం విద్ధి కనిష్ఠం శునకం సృష,
తస్మాత్కనీయసం పుత్రం న దాన్యే తవ పార్థివ. ౧౬

ప్రాయేణ హి నరశ్రేష్ఠ జ్యేష్ఠాః పితృషు వల్లభాః,
మాతృణాం తు కనీయాంస్తస్మాత్తక్షే కనీయసమ్. ౧౭

ఉక్తవాక్యే మునౌ తస్మిన్ మునిపత్నీయం తతైవచ,
శునశ్శేఫస్త్వయం రామ మధ్యమో వాక్యమబ్రవీత్. ౧౮

గూడఁ గూర్పుండియున్న ఋచీకమహర్షిని జూచెను.

౧౦,౧౧

అతిపరాక్రమకాలియు రాజర్షియుఁ గొలఁదిలేని కాంతిగలవాఁడునగు నంబరీషుఁడు బ్రహ్మర్షియుఁ దపశ్శుచేఁ బ్రకాశించువాఁడు నగు ఋచీకుని ననుస్మరించి సంతోషపఱచి యన్నిటను గుళంబడిగి యతనితో నిట్లుని చెప్పెను.

౧౨, ౧౩౪

మహాభాగుండ వగు ఋచీకుఁడా ! నూఱువేలయావులఁ పుచ్చుకొని యొక్కకొడుకును నాకు యాగవశు వగుటకై విక్రయింతువేని నేను గృతార్థుఁడ నగుదును.

౧౩౪

నే నన్ని దేశంబులను దిరిగితిని; ఎందును నాయాగమునకుఁ గావలసిన వశువుఁ బడయలేనైతి; నీ వీకొడుకులలో నొక్కని వెలదీసికొని నాకీవలయు నని యంబరీషుఁడు ఋచీకునితోఁ జెప్పెను.

౧౪౪

మహాతేజఃదగు ఋచీకుఁడును అంబరీషునిమాట విని యిట్లని చెప్పెను.

పురుషశ్రేష్ఠుఁడ వగు నంబరీషుఁడా! నే నేమైనను బెద్దకొడుకు నమ్ముట లేదని ఋచీకుఁ డంబరీషునితోఁ జెప్పెను.

౧౫౪

ఋచీకునిమాట విని మహాతు లగు నాకొడుకులకల్లి చాలఁ దపశ్శు గలది పురుషశ్రేష్ఠుఁ డగు నంబరీషునిజూచి యిట్లని చెప్పెను.

౧౬౪

అంబరీషుఁడా ! భగవంతుఁడును భార్గవుఁడునగు ఋచీకుఁడు పెద్ద కుమారుని విక్రయింపనని చెప్పెను; నాకుఁ గనిష్ఠుఁడగు శునకుఁ డనువాఁడు చాలఁ బ్రియుఁ డని యెఱుంగుము. కావున నీకుఁ గనిష్ఠు నివ్వనొల్లను.

౧౭, ౧౮

అంబరీషుఁడా! ప్రాయముగా లోకంబున తండ్రులకుఁ పెద్దకొడుకులును దల్లులకుఁ గడపటికొడుకులును బ్రియులుగదా ! కావున నేనుఁ గడపటివాని రక్షించెదనని కల్లి యంబరీషునితోఁ జెప్పెను.

౧౯

రాముఁడా! ఋచీకుఁడును అశనిభార్యయుఁ జెప్పినమాట విని నడిమి కొడుకైన శునశ్యేఘ్న డనువాఁడు తానే యంబరీషుని జూచి యిట్లుని చెప్పెను.

౨౦

పితా జ్యేష్ఠమవిక్రేయం మాతా చాహ కనీయసమ్,
విక్రీతం మధ్యమం మన్యే రాజా పుత్రం నయస్వ మామ్. ౨౧

గవాం శతసహస్రేణ శునశ్శేఫం నరేశ్వరః.

గృహీత్వా పరమప్రీతో జగామ రఘునందన.

౨౨

అంబరీషస్తు రాజర్షి రథ మారోఽప్య సత్వరః,

శునశ్శేఫం మహాతేజా జగామాశు మహాయశాః.

౨౩

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ఏకపష్టితమస్సర్గః.

ద్విపష్టితమస్సర్గః

శునశ్శేఫం నరశ్రేష్ఠ గృహీత్వా తు మహాయశాః,
వ్యశ్రామ్యతుష్కరే రాజా మథ్యాహ్నా రఘునందన.

౧

తస్య విశ్రమమాణస్య శునశ్శేఫో మహాయశాః,
పుష్కరక్షేత్రమాగమ్య విశ్వామిత్రం దదర్శ హ.

౨

తప్యంతమృషిభిస్సార్థం మాతులం పరమాతురః.

౩

వివర్ణవదనో దినస్తృప్తయా చ శ్రమేణ చ.

పసాతాంకే మునేరాశు వాక్యం చేదమువాచ హ.

౩౪

న మేఽస్తి మాతా న పితా జ్ఞాతయో బాంధవాః కుతః,

త్రాతుమర్హసి మాం సౌమ్య ధర్మేణ మునిపుంగవ.

౪౪

త్రాతా త్వం హి మునిశ్రేష్ఠ సర్వేషాం త్వం హి భావనః.

౪౬

అంబరీషుడా ! తండ్రి శ్రేష్ఠుని విక్రయింప నని చెప్పుచున్నాడు; తల్లియుఁ గనిమని విక్రయింప నని చెప్పుచున్నది. కావున నడిమివాని విక్రయించినట్లు తలచెదను; నడిమివాడనగు నన్నుఁ గొనిపోయితిని తునశ్శేపుఁడు చెప్పెను. ౨౦

అంబరీషుడుఁరాజు లక్షగోవు లాసఁగి తునశ్శేపునిఁ బుచ్చుకొని పరమ సంతోషంబున బోయెను. ౨౧

మహాపరాక్రమశాలియును మహాకీర్తిగలవాఁడును రాజర్షియు నగు నంబరీషుఁడు వేగముగా తునశ్శేపుని రథం బెక్కించికొని శిఖ్రాబుగాఁ బోయెను. ౨౩

ఇది యజువదియొకటవసర్గము.

అజువదిరెండవ సర్గము

పురుషశ్రేష్ఠుండవగు రాముడా ! మహాయశుం డగునంబరీషుఁడు ఇట్లు తునశ్శేపుని దోడ్కొని పోవుచు మధ్యాహ్నము కాఁగానే పుష్కర తీరమందు కొంత విశ్రమించెను. ౧

అంబరీషుఁడు విశ్రమించుచుండఁగా మహాయశుండును బరమదుఃఖితుండు నగు తునశ్శేపుఁడు పుష్కరశ్రేత్రంబునొంది ఋషులతోఁగూడఁ దపస్సుసేయుచున్న తనమేనమామయగు విశ్వమిత్రునిం జూచెను. ౨

అశునశ్శేపుఁడు దప్పిచేతను అలసటచేతను రంగుదప్పిన ముఖముగల్గి శిఖ్రాబుగా విశ్వమిత్రుని యుత్సాహమువైబిఁజి యిట్లని చెప్పెను. ౩౪

నాకుఁ దల్లిగాని తండ్రిగాని బంధువులుగాని జ్ఞాతులుగాని యెవ్వరును లేరు; నీవు సౌమ్యుండవు మునిశ్రేష్ఠుండవు. ధర్మంబున నన్ను రక్షింపుము. ౪౪

మునిశ్రేష్ఠుండవగు విశ్వమిత్రుడా ! నీవె యందఱును రక్షకుండవు; మేలుకలుగఁ జేయువాడవు. ౪౬

రాజా చ కృతకార్యస్సాన్యదహం దీర్ఘాయురవ్యయః,
స్సర్గలోకముపాశ్చీయాం తపస్తప్త్యా హ్యనుత్తమమ్.

౬

త్వం మే నాథో హ్యనాథస్య భవ భవ్యేన చేతసా,
పితేవ పుత్రం ధర్మాత్తం ప్రాతుమర్హసి క్విషాత్.

౭

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రో మహాతపాః,
సాంత్యయిత్యా బహువిధం పుత్రానిదమువాచ మా.
యత్కృతే పితరః పుత్రాః జనయంతి శుభార్థినః,
పరలోకహితార్థాయ తస్య కాలోఽయమాగతః.

౮

౯

అయం బాలో మునిసుతో మత్తశ్శరణమిచ్ఛతి,
అస్య జివితమాత్రేణ ప్రియం కురుత పుత్రకాః.
సర్వే సుకృతకర్తానస్సర్వే ధర్మపరాయణాః,
పశుభూతా నరేంద్రస్య తృప్తిమగ్నేః ప్రయచ్ఛత.
నాథవాంశ్చ శువశ్శేఫో యజ్ఞశ్చావిష్ఠితో భవేత్,
దేవతాస్తర్పితాశ్చ స్యుర్తమ చాపి కృతం వచః.

౧౦

౧౧

౧౨

మునేస్తు వచనం శ్రుత్వా మధుష్యందాదయస్సుతాః,
సాభిమానం నరశ్రేష్ఠ సలీలమిదమబ్రువన్.

౧౩

కథమాత్మసుతాః హిత్యా త్రాయనేఽన్యసుతం విభో,
అకార్యమివ పశ్యామశ్శ్వమాంస ఇవ భోజనే.

౧౪

అంబరీషునికార్యమును నెఱవేఱవలయును ; నేనును దీర్ఘాయుష్కుడనై యేమాత్రమును నాశమునొందక శ్రేష్ఠులగు తపంబునల్పి స్వర్గముఁ బొందవలయును.

౬

ధర్మబుద్ధిగల విశ్వామిత్రుడా! నీవు మంగళకరంబగు హృదయంబుతో ననాథుఁడనగు నాకు నాథుఁడవు కమ్ము; తండ్రి కొడుకునట్లు ఈయాపదను దొలగించి నన్ను రక్షింపుమని శునశ్శేషుఁడు విశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పెను.

౭

ఆశునశ్శేషుఁడు చెప్పినమాటను విని మహాతపశ్శాలియగు విశ్వామిత్రుఁడు పలు తెఱంగుల ననునయించి తనకొడుకులనుజూచి యిట్లని చెప్పెను.

మంగళముగోరునట్టి తండ్రులు ఏప్రయోజన మపేక్షించి కొడుకులను బుట్టించురో మీకును మాకును బరలోకంబునందు మేలుగల్గుటకై యా ప్రయోజనంబున కిప్పుడు సమయంబు గల్గినది.

౯

కొడుకులారా! మునిపుత్రుఁడగు నీ చిన్నవాఁడు నన్ను శరణుజొచ్చి యున్నాఁడు వీనిఁ బ్రాణంబుమాత్రం బొసఁగి సంతోషంబుగావింపుడు.

౧౦

మీరందఱుఁ బుణ్యకర్మలరు అందఱు ధర్మమునందు యాసక్తులరు అంబరీషునియాగమనకుఁ బశువై యగ్నికిని దృప్తిసేయుఁడు.

౧౧

ఇట్లుచేసినచో శునశ్శేషుఁడును రక్షింపఁబడినవాఁడగును. అంబరీషుని యాగమును బూర్ణమగును. దేవతలును దృప్తికొందినవా రగుదురు. పితృవాక్యము జేసినట్లుగఁచును. అని విశ్వామిత్రుఁడు దనకొడుకులతోఁ జెప్పెను.

పురుషశ్రేష్ఠుఁడవగు రాముడా! విశ్వామిత్రుఁడు చెప్పినమాటలువిని మధువ్యంధుఁడు మొదలగు నశనికొడుకులు అహంకారంబునఁజేసి పరిహాసంబుగా నిట్లని చెప్పిరి.

౧౩

నీవు మాకొడయఁడవు అయినను నీకొడుకులను రక్షించుటను విడిచి పెట్టుకొని మఱియొక్కనికొడుకు నెట్లురక్షించెదవు? మంచియన్నమును విడిచి కుక్కమాంసమును దినుటవలె నకార్యమని యెంచెదమని కొడుకులు విశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పిరి.

౧౪

తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా పుత్రాణాం మునిపుంగవః,
 క్రోధసూరక్షనయనో వ్యాహర్తుముచక్రమే. ౧౫
 సిన్ధాధ్వసమిదం ప్రోక్షం ధర్తాదపి విగర్హితమ్,
 అతిక్రమ్య తు మద్వాక్యం దారుణం రోమహర్షణమ్. ౧౬

శ్వమాంసభోజనస్సర్వే వాసిష్ఠా ఇవ జాతిషు,
 పూర్ణం వర్షసహస్రంతు పృథివ్యామనువత్స్యథ. ౧౭

కృత్వా శాపసమాయుక్తాః పుత్రాః మునివరస్తథా,
 శునశ్శేఫమువాచార్తం కృత్వా రక్షాం నిరామయమ్. ౧౮

పవిత్రపాలై రాసక్తో రక్షమాల్యానులేపనః,
 వైష్ణవం యూపమాసాద్య వాగ్భిర్గ్నిముదాహర. ౧౯

ఇమే తు గాధే ద్వే దివ్యే గాయేథా మునిపుత్రక,
 అంబరీషస్య యజ్ఞేఽస్తిం స్తతిస్సీద్ధిమవాప్స్యసి. ౨౦

శునశ్శేఫో గృహీత్వా తే ద్వే గాధే సుసమాహితః,
 త్వరయా రాజసింహం తమంబరీషమువాచ హ. ౨౧
 రాజసింహ మహాసత్త్వ శీఘ్రం గచ్ఛావహే సదః,
 నిర్వర్తయస్వ రాజేంద్ర దీక్షాం చ సముపావిశ. ౨౨

తద్వాక్యమృషిపుత్రస్య శ్రుత్వా హర్షసముత్సుకః,
 జగామ నృపతిశీఘ్రం యజ్ఞవాటమతంద్రితః. ౨౩
 సదస్యానుమతే రాజా పవిత్రకృతలక్షణమ్,

అకొడుకులు చెప్పినమాట విని మునిశ్రేష్ఠుడగు విశ్వామిత్రుడు
మిక్కిలియుఁ గోపించి యిట్లని చెప్పెను. ౧౧

నామాట నతిక్రమించియు నెంతమాత్రమును భయంబులేక మీరు
భర్తృంబులనను నిందితంబున గగుర్పాటుగల్గించుచు భయంకరముగానుండు
సీమాటం జెప్పితిరి. ౧౨

మీరకు అందఱు వసిష్ఠునికొడుకులట్లు ముష్టికలయు కుక్కమాంస
మును దినుచు, పేమేండ్లు భూమియందు వసియింపఁగలరని విశ్వామిత్రుడు
కొడుకులతోఁ జెప్పెను. ౧౩

మునిశ్రేష్ఠుడగు విశ్వామిత్రుడు అట్లు తనకొడుకుల శపియించి
ఆర్తుడగు శునశ్శేఫురిజూచి ఏమియు బాధలేకట్లు మంత్రితవిభూతి మొద
లగు రక్షచేసి యిట్లనిచెప్పెను. ౧౪

సీవు దర్భలత్రాళ్ళచేఁ గట్టబడి రక్తవర్ణంబు లగుపుష్పమాలికలును
మైత్రాతయిను ధరించి, విష్ణుదేవతాకంబగు యూపస్తంభమును బొందు
నవ్వడు నేను జెప్పబోవు వచనములచే నన్నిదేవునిగూర్చి స్తుతింపుము. ౧౫

మునికుమారుడవగు శునశ్శేఫుఁడా! అబరీషుఁడుకీయు నీయాగము
నందు దివ్యంబులగు నీగాఢల రెంటినిమాత్రము గానమునైరుము; దాన నీవా
యొప్పును బొందుదువు అని విశ్వామిత్రుడు శునశ్శేఫురితోఁ జెప్పెను.

శునశ్శేఫుఁ డారెండుగాఢల గ్రహించి వెచ్చనినొందినవాడై; వేగ
మునబోయి రా శ్రేష్ఠుడగు నంబరీషురిజూచి యిట్లని చెప్పెను. ౧౬

మహాబలుడవు రాజశ్రేష్ఠుడవు నగు నంబరీషుఁడా! శిశువుగా
యాగశాలకుఁ బోవునము; యాగదీక్ష నారంభించి నెఱవేర్చుమని శున
శ్శేఫుఁ డంబరీషురితోఁ జెప్పెను. ౧౭

ఆశునశ్శేఫుఁడు చెప్పినమాటనిని యంబరీషుఁడు సంతోషంబున నధికం
బగు నుత్సాహంబునొంది జాగుసేయక శిశువుగా యాగశాలకుఁ బోయెను.

అంబరీషుఁడు నదన్యులచే నకుమారుడై యాశునశ్శేఫుని దర్భలచేఁ

పశుం రక్తాంబరం కృత్వా యూపే తం సమబంధయత్. ౨౪

సబద్ధో వాగ్భిరగ్రాభిరభితుష్టావ నై సురౌ,
ఇంద్రమింద్రానుజం చైవ యథావస్తునిపుత్రకః. ౨౫
తతః ప్రీతస్సహస్రాక్షో రహస్యస్తుతితర్పితః,

దీర్ఘమాయుస్తదా ప్రాదాచ్ఛనశ్చేషాయ రాఘవః. ౨౬
స చ రాజా నరశ్రేష్ఠ యజ్ఞస్య చ సమాప్తవాన్,
ఫలం బహుగుణం రామ సహస్రాక్ష ప్రసాదజమ్. ౨౭

విశ్వామిత్రోఽపి ధర్మాత్మా భూయస్తేవే మహాతపః,
పుష్కరేషు నరశ్రేష్ఠ దశవర్షశతాని చ. ౨౮

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ద్విపష్టితమస్సర్గః.

త్రిపష్టితమస్సర్గః

పూర్ణే వ్యసహస్రేతు వ్రతస్నాతం మహామునిమ్,
అభ్యాగచ్ఛన్ సురాస్పర్శ్యే తపసిఫలచిక్రీషః. ౧

అబ్రవీత్సుమహాతేజా బ్రహ్మ సురుచిరం వచః,
ఋషిస్త్యమసి భద్రంతే స్వార్జితైః కర్తృభిశ్శుభైః. ౨

తమేవముక్త్వా దేవేశస్త్రిదివం పునరభ్యుగాత్. ౩

విశ్వామిత్రో మహాతేజా భూయస్తేవే మహాత్మవః. 3

తతః కాలేన మహతా మేనకా పరమాప్సరాః,
పుష్కరేషు నరశ్రేష్ఠ స్నాతుం సముపవక్రమే. ౪

తాం దదర్శ మహాతేజా మేనకాం కుశికాత్మజః,

గట్టఁబడిన యెఱ్ఱనివశ్రమఁ జాట్టిన పశువులుగాఁ జేసి యూపస్తంభమునందు బంధించెను. ౨౪

ఆకునశ్శేవుఁడు యూపంబునందుఁ గట్టఁబడిన శ్రేష్ఠంబులగు నాగాధ పచే నిం ద్రోపేంద్రుల యథావిధిగా బ్రస్తులించెను. ౨౫

రాముఁడా! అంత దేవేంద్రుఁడు, శురశ్శేవుఁడు రహస్యముగాఁ జేసిన స్తుతిచేఁ దృప్తి నొంది సంతసించినవాడై శురశ్శేవునకు దీర్ఘాయువు నిచ్చెను.

పురుష శ్రేష్ఠుఁడగు రాముఁడా! ఆయంబరీషుఁడును దేవేంద్రుని యనుగ్రహంబున యాగఫలాఘ బహుగుణంబుగా నొందెను. ౨౬

ధర్మాత్ముఁడును మహాతపస్వియు నగువిశ్వామిత్రుఁడును మఱిల వేయి సంవత్సరములు పుష్కరక్షేత్రంబులందుఁ దపంబు గావించెను. ౨౭

ఇది యఱునదిరెండవసర్గము.

అఱునదిమూడవ సర్గము

వేయొడ్లును నిండఁగనే దేవతలందఱును ఆతపంబునకు ఫలం బొనఁ గఁగోరి ప్రతాతమందు స్నాతుఁడగు విశ్వామిత్ర మహామునియొద్దకు వచ్చిరి.

మహాతేజుఁడగు బ్రహ్మదేవుఁడు విశ్వామిత్రుని జూచి నీకు మౌగళ మగుఁగాక నీవు చేసిన మౌగళకరంబులగు కచన్పులచే నీవు ఋషియని చెప్పఁ బడెనపు అని మనోహరంబుగాఁ జెప్పెను. ౩౦

దేవతలకును బ్రభువయిన బ్రహ్మదేవుఁడు ఆవిశ్వామిత్రున కిట్లు చెప్పి మఱిల స్వర్గంబు నొందెను. ౩౧

మహాబ్రహ్మజుఁడగు విశ్వామిత్రుఁడు మఱిల గొప్పతపంబుగావించెను.

పురుషశ్రేష్ఠుఁడ వగు రాముఁడా! అంత దీర్ఘకాలమునకు వెనుక మేరక యనెను, నవ్వరస పుష్కరతీర్థములందు స్నానము సేయుచుండెను. ౪ మహాతేజుఁ డగు విశ్వామిత్రుఁడు సౌందర్యంబున నగిలేక యాపుష్క

రూపేణాప్రతిమాం తత్ర విద్యుతం జలదే యథా.

౫

దృష్ట్వా కందర్పవళిగో మునిస్తామిద మబ్రవీత్ .

౫౪

అస్సరస్స్వగతం తేఽస్తు పస చేహ మమాశ్రమే,
అనుగృహ్ణీష్వ భద్రం తే మదనేన సుమోహితమ్.

౬౪

ఇత్యుక్తా సా వరారోహ తత్ర వాసమథాకరోత్ .

౭

తస్యాం వసంత్యాం వర్షాణి పంచ పంచ చ రాఘవ,
విశ్వామిత్రాశ్రమే రామ సుఖేన వ్యతిచక్రముః.

౮

అథ కాలే గతే తస్మిన్విశ్వామిత్రో మహామునిః,
సప్రీశ ఇవ సంవృత్తశ్చింతాశోకపరాయణః.

౯

బుద్ధిర్దునేస్సముత్పన్నా సామర్షా రఘునందన,

౯౪

సర్వం సురాణాం కరైత త్తపోపహరణం మహత్ .

౧౦

అహారాత్రాపదేశేన గతా స్సంవత్సరా దశ,

కామమోహాభిభూతస్య విఘ్నోఽయం ప్రత్యుపస్థితః.

౧౧

వినిశ్చ్వస స్తునివరః పశ్చాత్తాపేన దుఃఖితః,

భీతామప్సరసం దృష్ట్వా వేపంతీ ప్రాంజలిం స్థితామ్.

౧౨

మేనకాం మధురైర్వాక్యైర్విస్మయజ్ఞ కుశికాత్తజః,

ఉత్తరం పర్వతం రామ విశ్వామిత్రో జగామహ.

౧౩

స కృత్వా నైష్ఠికీం బుద్ధిం జేతుకామో మహాయశాః,

రంబునందు మేఘమునందు మెఱుపుంబోలెఁ బ్రకాశించుచున్న యామేనకంబాచెను. ౫

విశ్వామిత్రుఁడు మేనకనుజూచి పరవశుడై దానిలోనిట్లు చెప్పెను.

అప్పురసవయిన మేనకా ! నీకు స్వాగతమగుఁగాక. నీ విచ్చట నాయాశ్రమమందుండి నాతోగ్రీడింపుచుండుము. నీకు మంగళమగుఁగాక. మన్నభునిచే మోహము నొందింపఁబడి పరవశుడనై యున్నన న్ననుగ్రహింపుమని విశ్వామిత్రుఁడు మేనకతోఁ జెప్పెను. ౬౪

ఉత్తమస్త్రీయయిన యామేనక విశ్వామిత్రునిమాట లాలకించి వాసముచేసెను. 2

రాముఁడా ! ఇటుల మేనక విశ్వామిత్రునియూశ్రమమందు వాసము నేయుచుండఁగానే సుభాముగాఁ బదిసంవత్సరంబులు కడచినవి. ౮

ఆపదిసంవత్సరంబులు కడవఁగానే విశ్వామిత్రునుహామని సిగ్గుపడి చింతయును దుఃఖమును బొందెను. ౯

రాముఁడా ! ఆ విశ్వామిత్రుఁడు కోపంబునొంది యిట్లుని యాలొచించెను. ౯౪

నాకపంబు తఱుఁగునట్లు నేయుటకై ఈ కార్యంబులతయు దేవతలు చేసిరి. ౧౧

ఒక్కయహోరాత్రంబట్లు పదిసంవత్సరంబులును గడచినవి; మన్నభ మోహంబునకు లోఁబడుటవలన నా కీవిష్ణుంబు సంభవించిన దని విశ్వామిత్రుఁడు చింతించెను. ౧౧

రాముఁడా ! మునిశ్రేష్ఠుఁడును గుశవంశమునందుఁ బుట్టిరవాఁడు నగు విశ్వామిత్రుఁడు నిట్టూర్పులు విడుచుచు బచ్చిత్రాపంబు నొంది దుఃఖించుచు తనయెడుట భయంబున వశంతుచుఁ జేతులు మొగిడ్చి నిలుచున్న మేనకను జూచి తిన్ననిమాటల నాచిడనంపి హిమవత్సర్యతంబునకును బోయెను.

అధికమయిన కీర్తిగల యావిశ్వామిత్రుఁడు కాశికీనది గట్టుచేరి దృఢ

కౌశికీరమాసాద్య తపస్తేవే సుదారుణమ్.

౧౪

తస్య వర్షసహస్రం తు ఘోరం తప ఉపాసతః,
ఉత్తరే పర్వతే రామ దేవతానామభూధ్యయమ్.

౧౫

ఆమంత్రయత్ సమాగమ్య సర్వే స్మగణాస్సురాః,
మహర్షిశబ్దం లభతాం సాధ్వయం కుశికాత్తజః.

౧౬

దేవతానాం వచశ్రుత్వా సర్వలోకపితామహః,
అబ్రవీన్తధురం వాక్యం విశ్వామిత్రం తపోధనమ్.
మహర్షే స్వాగతం వత్స తపసోగ్రేణ తోషితః,
మహత్త్వమృషిమఖ్యత్వం దదామి తవ కౌశిక.

౧౭

౧౮

బ్రహ్మణస్స వచశ్రుత్వా సర్వలోకేశ్వరస్య హ,
న విషణ్ణో న సంతుష్టో విశ్వామిత్రస్తపోధనః.

౧౯

ప్రాంజలిః ప్రణతో భూత్వా సర్వలోకపితామహమ్,
ప్రత్యువాచ తతో వాచం విశ్వామిత్రో మహామునిః.
మహర్షిశబ్దమతులం స్వాజ్జితైః కర్తభిశ్శుభైః,
యది మే భగవానాహ తతోఽహం విజితేంద్రియః.

౨౦

౨౧

తమువాచ తతో బ్రహ్మ న తావత్త్వం జితేంద్రియః.
యతస్య మునిశార్దూల ఇత్యుక్త్వా త్రిదివం గతః.

౨౨

విప్రస్థితేషు దేవేషు విశ్వామిత్రో మహామునిః,
ఉర్ధ్వబాహుర్నిరాలంబో వాయుభక్షస్తపశ్చరన్.

౨౩

మయిన సంకల్పముచేసి యింద్రియంబుల జయింప నిచ్చుకొని యతిభయం కరంబగు తపంబు గావించెను. ౧౪

రాముడా! ఇట్లు హిమవత్సర్వతమునందు వేయేండ్లు భయంకరంబుగా నావిశ్వామిత్రుఁడు తపంబుసేయఁగా దేవతలు భయంబునొందిరి. ౧౫

దేవతలు ఋషులు సంవత్సరంబు బ్రహ్మదేవునికడ కేతెంచి “ఈవిశ్వామిత్రుఁడు “మహర్షి” యని పిలువబడుగాక” అని చెప్పి బ్రహ్మదేవుని విశ్వామిత్రునియొద్దకు వచ్చుటకుఁ బిలిచిరి. ౧౬

సమస్తలోకంబులకును బితామహుఁడగు బ్రహ్మదేవుఁడు దేవతలమాటను విని తపోధనుఁ డగువిశ్వామిత్రుని జూచి మనోహరంబుగా నిట్లని చెప్పెను.

మహర్షి వగుఁ బిండఁడా! నీకు స్వాగతం బగుఁగాక; నీవు చేసినభయంకరం బగుతపంబునకు సంతసించితిని; నీకు మహర్షిత్వం బిచ్చెద నని బ్రహ్మ విశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పెను. ౧౭

సమస్తలోకనాయకుఁ డగు బ్రహ్మదేవునిమాట విని తపోధనుఁ డయిన యావిశ్వామిత్రుఁడు దుఃఖింపకు లేదు; సంతోషింపకు లేదు ౧౮

విశ్వామిత్రమహాముని చేతులు మొగిల్చి సమస్కరించి యంత నెల్ల లోకంబులకును బితామహుఁడయిన బ్రహ్మదేవునితో నిట్లని చెప్పెను. ౧౯

భగవంతుఁడ వగు నీవు నేను జేసినమంత్రకరంబు లగు తపంబులకై నాకు “మహర్షి” యను పేరొసాగుదువని యప్పుటికి నేను జితేంద్రియుఁడ నయిన ట్లగుచున్నదని విశ్వామిత్రుఁడు బ్రహ్మతోఁ జెప్పెను. ౨౦

అంత బ్రహ్మదేవుఁడు విశ్వామిత్రుని జూచి “మునిశ్రేష్ఠుఁడ వగు విశ్వామిత్రుఁడా! నీవు జితేంద్రియుఁడవు మాత్రము కావు; ఇంకను బ్రయత్నింపుము” అని చెప్పి స్వర్గంబునకుఁ బోయెను. ౨౧

దేవతలు వయనంబయి పోగానే మహామునియగు విశ్వామిత్రుఁడు చేతులువైకెత్తి యెంతమాత్రంబు నూతలేక నిరాలంబుడై వాయువును విసుడుఁ దపంబు గావించెను. ౨౨

ఘర్తే పంచతపా భూత్వా వర్షాస్వాకాశసంశ్రయః,

శిశిరే సలిలస్థాయీ రాత్ర్యహాని తపోధనః.

౨౪

ఏవం వర్షసహస్రం హి తపో ఘోరముపాగమత్.

౨౪౫

తస్మిన్ సంతప్యమానే తు విశ్వామిత్రే మహామునౌ,

సంభ్రమస్సుమహానాసీత్సురాణాం వాసవస్య చ.

౨౪౬

రంభామప్సరసం శక్రస్సహ సర్వైర్తరుద్ధజైః,

ఉవాచాత్మహితం వాక్యమహితం కౌశికిస్య చ.

౨౪౭

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, త్రిషష్టితమస్సర్గః.

చతుష్షష్టితమస్సర్గః.

సుర కార్యమిదం రంభే కర్తవ్యం సుమహత్త్వయా,

లోభనం కౌశికిస్యేహ కామమోహమన్వితమ్.

౧

తథోక్తా సాఽప్సరా రామ సహస్రాక్షేణ ధీమతా,

ప్రీళితా ప్రాంజలిర్వాక్యం ప్రత్యువాచ సురేశ్వరమ్.

౨

అయం సురపతే ఘోరో విశ్వామిత్రో మహామునిః,

ఘోరముత్సృజతే క్రోధం మయి దేవ న సంశయః.

౩

తతోహి మే భయం దేవ ప్రసాదం కర్తుమర్హసి.

౩౪

ఏవముక్తస్తయా రామ రంభయా భీతయా తదా,

తామువాచ సహస్రాక్షో వేపమానాం కృశాంజలిమ్.

౪౫

మాభైషి రంభే భద్రం తే కురువ్య మమ శాసనమ్.

౪౬

తపోధనుడగు విశ్వామిత్రుఁడు వేసవికాలంబున బాచాగ్నిమధ్యంబుననుండుచు వానకాలంబున బయలనిలుచుచు శిశిరఋతువునందు శేయంబును నీటమునింగినట్లొచుచు నిట్లు మేనుసావత్సరంబులు భయంకరంబుగఁ దపంబు గావించెను. ౨౪౫.

ఆవిశ్వామిత్రమహాముని యిట్లుగ్రమంబుగాఁ దపము సేయుచుండఁగా దేవతలు నింద్రుఁడును మిగుల భయంబు నొందిరి. ౨౪౬.

ఇంద్రుఁడు దేవతల నెల్లరనుగూడి రంభనుజూచి తనకుమేలును విశ్వామిత్రునకుఁ గీడును గలుగుటకై యిట్లని చెప్పెను. ౨౪౭.

ఇది యటువదిమూఁడవసర్గము.

అటువదిచాలవ సర్గము

రంభా! నీవు విశ్వామిత్రునకు మన్తధమోహంబు కల్పించి యతని నీయం దానగొనునట్లు సేయవలయును; ఇది గొప్పది దేవతాకార్యము కావున దీని నీవు తప్పక సేయవలయునని యింద్రుఁడు రంభతో ననెను. ౧

రాముఁడా! ఆరంభ బుద్ధిచుంతుడగు నింద్రుఁడు చెప్పినమాట విని సిగ్గుపడి చేతులు మొగిడ్చి దేవేంద్రునిజూచి యిట్లని చెప్పెను. ౨

దేవేంద్రుఁడా! ఈవిశ్వామిత్రమహాముని చాలఁ గోపిష్ఠుఁడు; నేను వోదునేని నన్ను భయంకరంబుగాఁ గోపంబుబూనికపించును సందియములేదు. ౩

దేవేంద్రుఁడా! అందువలన నేకదా! నాకు వెఱుపు గలుగుచున్నది. కావున న న్నన్నగ్రహింపవలయునని రంభ దేవేంద్రునితోఁ జెప్పెను. ౩౪

రాముఁడా! అప్పు డిట్లు వెఱుపుఁ జెందినరంభసెప్పినమాటల విని సహస్రాక్షుఁడగు దేవేంద్రుఁడు భయంబున పడంకుచు చేతులు మొగిడ్చికొని నిలుచున్న రంభను జూచి యిట్లని చెప్పెను. ౪౫

రంభా! నీవు వెఱవకుము; నీకు మంగళ మగుఁగాక; నే నాజ్ఞాపించి నట్లు సేయఁము. ౪౬

కోకిలో హృదయగ్రాహీ మాధవే రుచిరద్రుమే,
అహం కందర్పసహితస్థాస్యామి తవ పార్శ్వతః. ౬
త్వం హి రూపం బహుగుణం కృత్వా పరమభాస్వరమ్,
తమృషిం కాశికం రంభే భేదయస్వ తపస్వినమ్. ౭

సా శ్రుత్వా వచనం తస్య కృత్వా రూపమనుత్తమమ్,
లోభయామాస లలితా విశ్వామిత్రం శుచిస్తితా. ౮
కోకిలస్యచ శుశ్రావ వల్లు వ్యాహరతస్త్వినమ్,
సంప్రహృష్టేన మనసా తత ఏనాముదైక్షత. ౯
అథ తస్య చ శబ్దేన గీతేనాప్రతిమేన చ,
దర్శనేన చ రంభాయా మునిస్సందేహమాగతః. ౧౦
సహస్రాక్షస్య తత్కర్తృ విజ్ఞాయ మునిఘంగవః,
రంభాం క్రోధసమావిష్టశ్శశాప కుశికాత్మజః. ౧౧
యన్తాం లోభయనే రంభే కామక్రోధజయైషిణమ్,
దశవత్సహస్రాణి శైలీ స్థాస్యసి దుర్భగే. ౧౨

బ్రాహ్మణస్సుమహాతేజాస్తపోబలసమన్వితః,
ఉద్ధరిష్యతి రంభే త్వాం మతోక్రీధకలుషీకృతామ్. ౧౩

ఏవముక్త్వా మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహామునిః,
అశక్నువన్ ధారయితుం క్రోధం సంతాపమాగతః. ౧౪

తస్య శాపేన మహతా రంభా శైలీ తదాఽభవత్,
వచశ్శ్రుత్వా తు కందర్పో మహర్షేస్స చ నిగతః. ౧౫

నేను మన్నభునిగూడి వసంతముతువునందు మనోహరంబగు వృక్షము నందు మనోహరంబయిన కోయిలరూపంబునొంది నీ ప్రక్కనుండెదను.

రంభా ! నీవును శృంగారాదిగుణంబులుగల్గి కరమభాస్వరంబుగానుండు రూపంబు ధరించి యగ్రంబుగాఁ దలంబుగావిపుచుండు విశ్వామిత్రునిమనస్సుకు తపంబునుండి మఱిలునట్లు నీయువని యింద్రుఁడు రంభతోఁజెప్పెను.

తెల్లని చిఱునవ్వుగల్గి సుందరియయ్యుండు రంభ యింద్రునిమాటవిని ఉత్తమంబగు రూపంబుధరించి విశ్వామిత్రుని బ్రలోభించెను. ౮

ఆవిశ్వామిత్రుఁడు మనోహరంబుగాఁ గూయుచున్న కోయిలపూతను విని యంతట సుతుష్టంబగు మనంబుతో నెదుట నిలుచున్నరంభను జూచెను.

అంత విశ్వామిత్రమహాముని యాకోయిలధ్వని వినియు రంభనుజూచి యు రంభ పాడినగానము నాలకించియు సందేహంబు నొందెను. ౯

మునిశ్రేష్ఠుఁడగు విశ్వామిత్రుఁడు దాని దేవేంద్రుండుచేసిన ఓనిగా నెఱిగి కోపమునొంది రంభ నిట్లు శపించెను. ౧౦

క్షుప్తప్రయత్నముచేయు రంభా ! నీవు కామక్రేధంబుల జయింపఁ బూనిన నన్ను బ్రలోభించుచున్నావు కావున, నీవు పసివేలేండ్లు త్రాయిగా నుండఁగలవు. ౧౧

రంభా ! మహాప్రభావుఁడును దహాబలాంబుగలవాఁడు నగు బ్రహ్మణుఁడయిన విసిష్ఠుఁడు నాకోపంబునఁ గలంకఁబోతీయన్న నిన్ను శాపంబునుండి తొలగించునని విశ్వామిత్రుఁడు రంభను శపించెను. ౧౨

మహాప్రభావుఁడగు విశ్వామిత్రమహాముని కోపంబుపట్టలేక యట్లు రంభను శపించి యటుపిమ్మట కోపము నిగ్రహింపఁజాల నయితినని పశ్చాత్తాపంబు నొందెను. ౧౩

ఆపప్ర డావిశ్వామిత్రుని మహాశాపంబున రంభ శిలారూపంబునొందెను. మన్నభుఁడును దేవేంద్రుఁడును విశ్వామిత్రమహర్షి రంభను శపించుచుట వినినంతనె యచోచుండక పాటిరి. ౧౪

కోపేన స మహాతేజా స్తపోపహరణే కృతే,
ఇంద్రియైరజితై రామ న లేభే శాంతిమాత్మనః.

౧౬

బభూవాస్య మనశ్చింతా తపోపహరణే కృతే,
నై వ క్రోధం గమిష్యామి న చ వత్సే కథంచన,
అథవా నోచ్ఛ్వాసిష్యామి సంవత్సరశతాన్యపి.
అహం విశోపయిష్యామి హ్యేతానం విజితేంద్రియః.
తావద్యావద్ధిమే ప్రాప్తం బ్రాహ్మణ్యం తపశ్చాజ్ఞితమ్,
అనుచ్ఛ్వాసన్నభంజనస్తీప్తేయం శాశ్వతీస్సమాః.

౧౬౪

౧౭౪

౧౮

౧౯

న హి మే తప్యమానస్య ఊయం యాస్యంతి మూర్తయః.

౧౯౪

ఏవం వర్షసహస్రస్య దీక్షాం స మునిపుంగవః,
చకారాప్రతిమాం లోకే ప్రతిజ్ఞాం రఘునందన.

౨౦౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, చతుష్పక్షితమస్సర్గః.

పంచపక్షితమస్సర్గః.

అథ హ్రౌమవతీం రామ దిశం త్యక్త్వా మహామునిః,
పూర్వాం దిశమనుప్రాప్య తపస్తేపే సుదారుణమ్.
మానం వర్షసహస్రస్య కృత్వా వ్రతశునుత్తమమ్,
చకారాప్రతిమం రామ తపః పరమమష్కరమ్.

౧

౨

పూర్ణే వర్షసహస్రేతు కాష్ఠభూతం మహామునిమ్,
విఘ్నేర్బహుభిరాధూతం క్రోధో నాంతర ఆవిశత్.

3

రాముడా! ఇట్లు కోపమూలముగాఁ దపస్సు తఱుగుటను జూచి మహాప్రభావుడగు విశ్వామిత్రుఁడు జీలేంద్రియుఁడు కానందున మనశ్శాంతి బొందఁడయ్యెను. ౧౬

ఇట్లు తపస్సు తఱుగఁగానే విశ్వామిత్రుఁ డిట్లని సంగల్పించెను.

నే నింకఁ గోపంబునొందుట లేదు మాటలాడుటయును లేదు; లేక పెక్కునూతొంద్రయినను నిట్టూర్పువిడువకయే యుండెదను. ౧౭౪

నేనింద్రియంబులను జయించి దేవతలను శోషింపఁజేసిదను. ౧౮

నాకెంతలోపల తపంబున సంపాదించఁబడు బ్రహ్మణశ్శంబు కలుగునో అంతవఱకును పెక్కుసంవత్సరంబులయినను నిట్టూర్పువిడువక భుజింపక యుండెదను. ౧౯

నేను దపంబు సేయుచుండెదను గావునఁ దపఃప్రభావంబునంజేసి నాయవయంబులు త్తయింపకుండెను అని విశ్వామిత్రుఁడు సంగల్పించెను. ౧౯౪

రాముడా! మునిశ్రేష్ఠుడగు నావిశ్వామిత్రుఁడు వేయిసంవత్సరంబులకు దీక్షను “నిట్టూర్పువిడువక భుజింపక తపంబు గావించెదను” అని ప్రతిజ్ఞను జేసెను. ౨౦౪

ఇది యఱువదినాలవ సర్గము.

అఱువదియైదవ సర్గము

రాముడా! అంత విశ్వామిత్రమహాముని యుత్తరపునిక్కును విడిచి తూర్పుదిక్కునకుఁబోయి యరిభయంకరంబుగాఁ దపంబుగావించెను. ౧

రాముడా! అవిశ్వామిత్రుఁడు వేయిసంవత్సరములు మాటలాడకుండు నట్లు సంగల్పించి లోకంబున నెచ్చటను సరిలేనిదియు నితరుల కెంతమాత్రంబును జేయ నశక్యమైనదియు నగు తపంబు గావించెను. ౨

వేయిసంవత్సరంబులును ముగియఁగానే, ఎన్నివిఘ్నంబులు వచ్చినను కొయ్యనలె నిశ్చలుఁడైన విశ్వామిత్రుఁడు కోపంబు నొందఁడయ్యెను. 3

స కృత్వా నిశ్చయం రామ తప ఆతిష్ఠదవ్యయమ్.

34

తస్య వర్షసహస్రస్య వ్రతే పూర్ణే మహావ్రతః.
భోక్తుమారబ్ధవానన్నం తస్మిన్ కాలే రఘూత్తమ,
ఇంద్రో ద్విజాతిర్భూత్వా తం సిద్ధమన్నమయాచత.

౪

౫

తస్మై దత్త్వా తదా సిద్ధం సర్వం విప్రాయ నిశ్చితః,
నిశ్శేషితే లన్నే భగవానభుక్తేవ మహాతపాః.
న కించిదవదద్విప్రం మానవ్రతముపసితః.

౬

౬౪

అథ వర్షసహస్రం వై నోచ్ఛ్వసన్తునిపుంగవః.

౭

తస్యానుచ్ఛ్వసమానస్య మూర్ధ్ని ధూమో వ్యజాయత,
త్రైలోక్యం యేన సంభ్రాంతమాదీపితమివాభవత్.
తతో దేవాస్సగంధర్వాః పన్న గాసుర రాక్షసాః,
మోహితాస్తేజసా తస్య తపసా మందరశ్తయః.
కశ్చ లోపహతాస్సర్వే పితామహమథాబ్రువన్.
బహుభిః కారణైర్దేవ విశ్వామిత్రో మహామునిః,
లోభితః క్రోధితశ్చైవ తపసా చాభివర్ధతే.

౮

౯

౯౪

౧౦౪

న హ్యస్య వృజినం కించిద్దృశ్యతే సూక్ష్మమప్యథ.
న దీయతే యదిత్వస్య మనసా యదభీష్మితమ్,
వినాశయతి త్రైలోక్యం తపసా సచరాచరమ్.
వ్యాకులాశ్చ దిశస్సర్వా న చ కించిత్ప్రకాశతే,
నాగరాః కుభితాస్సర్వే విశీర్యంతే చ పర్వతాః.

౧౧

౧౨

౧౩

రాముడా! ఇట్టావిశ్వామిత్రుడు ఏర్పాటుచేసికొని విఘ్నము రాకుండునట్లు నియమముగాఁ దపంబు గావించెను. 34

ఆ వేయిసంవత్సరంబుల నియమంబు ముగియఁగానే మహావ్రతంబు మునియుండు విశ్వామిత్రుడు అన్నముదిన యల్పించెను; అప్పు డింద్రుడు బ్రాహ్మణవేదంబు ధరించి యావిశ్వామిత్రునికడ కేలేంచి సిద్ధంబగు నన్నంబుఁ బెట్టు మని యాచించెను. ౪, ౫

ఇట్లు మానవ్రతం బవలంబించి మహాతపంబు నేయు విశ్వామిత్రుడు నందేహింపక అప్పుడు సిద్ధంబగునన్నంబు సంతయు నా బ్రాహ్మణున కొసంగి యాబ్రాహ్మణుఁ డన్నమంతయుఁ దినివేయఁగా నతనిలో నేమియుఁ బ్రతిక యూరకుండెను. ౬, ౬4

అంత మునిశ్రేష్ఠుఁడగు విశ్వామిత్రుడు వేయిసంవత్సరములు నిట్టూర్పు విడువక తపంబుగావించెను. ౭

అవిశ్వామిత్రుం డట్లు నిట్టూర్పు విడువకుండఁగా నతనిశిరస్సునఁ బొగ లేచినది; ఆపొగచేత ముట్టొకంబులును గలతనొంది కాల్యుఁబడినట్లయినవి. ౮

అంత దేవతలును గంధర్వులును బన్నగులును అసురులును రాక్షసు లును అందఱును అవిశ్వామిత్రునితప స్సవేడు నన్నిచే మూర్ఛితులయి కాంచి పీడి దుఃఖమునొంది బ్రహ్మదేవునిలో నిట్టని చెప్పిరి. ౯4

బ్రహ్మదేవుడా! విశ్వామిత్ర మహాముని పెక్కుకారణంబుల మనచే లాభంబు నొందునట్లును, గోపంబు నొందునట్లును జేయఁబడినను దపంబునఁ కాల వృద్ధిఁ బొందుచున్నాఁడు. ౧౦4

ఇప్పు డీవిశ్వామిత్రునియందు ఏదైనఁ గొంచెమయినను బాపంబులేదు. ఈవిశ్వామిత్రుడు శోరినదాని నితని కివ్వకుండుదుమేని యితఁడు తపంబున జంగమస్థావరంబులతోఁగూడిన ముట్టొకంబుల నశింపఁజేయును. ౧౨

దిక్కులన్నియుఁ గలంతనొందియున్నవి; ఏదియుఁ బ్రకాశింపఁజయ్యె. నముద్రంబులన్నియుఁ గలఁతవడియున్నవి; కర్వశంబులును నడలివడుచున్నవి.

ప్రకంపతే చ పృథివీ వాయుర్వాతి భృశాకులః,
బ్రహ్మన్నప్రతిజానీమో నాస్తీకో జాయతే జనః.

౧౪

సమ్పూర్ణమివ త్రైలోక్యం సంప్రతుభితఘానసమ్,
భాస్కరో నిష్పృథ్వై చైవ మహర్షేస్తస్య తేజసా.

౧౫

బుద్ధిం న కురుతే యావన్నాశే దేవ మహామునిః,
తావత్ప్రసాదోఽభగవా నగ్నియాహి మహాద్యుతిః.

౧౬

కాలాగ్నినా యథా పూర్వం త్రైలోక్యం దహ్యతేఽఖిలమ్,
దేవరాజ్యం చిక్వీరేత నీయతా మస్య యన్తతమ్.

౧౭

తతస్సురగణాస్సర్వే పితామహపురోగమాః,
విశ్వామిత్రం మహాత్మానం మధురం వాక్యమబ్రువన్.
బ్రహ్మర్షే స్వాగతం తేఽస్తు తపసా స్త సుతోషితాః.

౧౮

౧౮౫

బ్రహ్మణ్యం తపసోగ్రేణ ప్రాప్తవానసి కౌశిక.

౧౯

దీర్ఘమాయుశ్చ తే బ్రహ్మ దదామి సమరుద్ధణః,
స్వస్తి ప్రాప్నుహి భద్రంతే గచ్ఛ సౌమ్య యథాసుఖమ్. ౨౦

పితామహవచ శ్శ్రుత్వా సర్వేషాం చ దివౌకసామ్,
కృత్వా ప్రణామం ముదితో వ్యాజహార మహామునిః.

౨౧

బ్రహ్మదేవుడా ! భూమి వడంకుచున్నది; గాలి మిక్కిలియుం గలఁత
చడి వీచుచున్నది; జనులు నాస్తికు లట్లు కర్మముల విడిచియున్నారు; దీనికి
బ్రతీకార మేమి నీయవలయునో మే మెఱుంగము. ౧౪

మహర్షి యగు నావిశ్వామిత్రుని కాంతిజేసి ముల్లోకంబుల నుండు
వారు కలఁతనొంది మోహము నొందినట్లున్నవారు, చూర్ముడు కాంతి
పడి మందుండుగాఁ గానఁబడియెను. ౧౫

బ్రహ్మదేవుడా! భగవంతుఁడును నిష్కవంటివాఁడును నగు విశ్వా
మిత్రమహాముని లోకములనన్నింటిని నశింపఁ జేయఁ దలంపుఁగొనుటకు మున్నె
యతని సంతోషపఱచుటమేలు. ౧౬

పూర్వము ప్రళయాగ్నిదహించినట్లు ఈవిశ్వామిత్రుఁడు ముల్లోకం
బుల నన్నింటిని దహింపఁగలఁడు; ఇతఁడు ఇంక దేవరాష్ట్రమును జేయఁ
గోరినను గోరును; కావున ఇతఁడు కోరుదాని నిష్టు. అని దేవతలు బ్రహ్మ
దేవునితోఁ జెప్పిరి. ౧౭

అంత దేవతలందఱును బ్రహ్మదేవు మున్నిశిశిని మహాత్ముఁడగు విశ్వా
మిత్రునియొద్దకుఁబోయి యతనితో మధురముగా నిట్టివి చెప్పిరి ౧౮

బ్రహ్మర్షివగు విశ్వామిత్రుడా ! నీకు స్వాగతంబగుఁగాక; నీవు చేసిన
తపంబునకుఁ జాల సంతోషించితి మని దేవతలు చెప్పిరి. ౧౯

విశ్వామిత్రుడా ! నీవు భయంకరంబగు తపంబుచేసినందున బ్రహ్మ
శ్వంబు నొందితివి. ౨౦

బ్రహ్మజుఁడవు కాంతుఁడవు నగువిశ్వామిత్రుడా ! నీకు చేనును
దేవతలును జేరి దీర్ఘంబగు నాయుస్సు నిచ్చెదము; నీవు మంగళమునుబొందుము;
నీకు మంగళమగుఁగాక ; సుఖముగాఁ బొమ్ము. అని బ్రహ్మదేవుఁడు విశ్వా
మిత్రునితోఁ జెప్పెను. ౨౧

విశ్వామిత్రమహాముని బ్రహ్మదేవుఁడును దేవతలును జెప్పినమాట విని
సంతసించి వారికి ననుస్కారముచేసి యిట్లని చెప్పెను. ౨౨

బ్రాహ్మణ్యం యది మే ప్రాప్తం దీర్ఘమాయుస్తథైవచ,
ఓంకారశ్చ వషట్కారో వేదాశ్చ వరయంతు మామ్. ౨౨

క్షత్రవేదవిదాం శ్రేష్ఠో బ్రహ్మవేదవిదామపి,
బ్రహ్మపుత్రో వసిష్ఠో మామేవం వరతు దేవతాః. ౨౩

యద్యయం వరదుః కామః కృతో యాంతు సురర్షభాః. ౨౩౪

తతః ప్రసాదితో దేవైర్వసిష్ఠో జపతాం వరః,
సఖ్యం చకార బ్రహ్మరిరేవమస్త్వితి చాబ్రవీత్. ౨౪౪

బ్రహ్మరిస్త్వం న సుదేహస్సర్వం సంపత్యతే తవ,
ఇత్యుక్త్వా దేవతాశ్చాపి సర్వా జగ్దుర్భాగతమ్. ౨౪౫

విశ్వామిత్రోఽపి ధర్మాత్తా లభ్యా బ్రాహ్మణ్యముత్తమమ్,
పూజయామాస బ్రహ్మరిం వసిష్ఠం జపతాం వరమ్. ౨౪౬

కృతకామో మహీం సర్వాం చచార తపసి స్థితః. ౨౪౭

ఏవం త్వనేన బ్రాహ్మణ్యం ప్రాప్తం రామ మహాత్మనా.
ఏష రామ మునిశ్రేష్ఠ ఏష విగ్రహవాంస్తపః, ౨౪౮

ఏష ధర్మపరో నిత్యం వీర్యవైర్యప పరాయణమ్. ౨౪౯

ఏవముక్త్వా మహాలేజా విరరామ ద్విజోత్తమః. ౨౫౦

నాకు బ్రహ్మణ్యము దీర్ఘాయువును గల్గునేని ఓంకారమును, పప
ట్రాకరమును, వేదంబులును నేను మఱియుకరికిఁ జెప్పుటకును యాగమునందు
యాజనంబున వినియోగించుటకును దగువాఁడ నగుదుఁగాక. ౨౨

దేవతలారా ! ఊర్ధ్వయులకు యోగ్యంబులగు వేదంబుల నెఱింగిన
వారిలోను బ్రాహ్మణులకు యోగ్యంబు లగువేదంబుల నెఱింగినవారిలోను
శ్రేష్ఠుఁడును బ్రహ్మదేవుని కుమారుఁడు నై యుండువసిష్ఠుఁడు మీరుచెప్పినట్లు
నన్నుఁ గూర్చి “బ్రాహ్మణుఁడు” అని చెప్పవలయును. ౨౩

నాకు ముఖ్యముగానుండు యాశోక్కి నెఱివేర్చితిరేని దేవతలందఱు
చెల్లవచ్చును. ౨౪

అంత జపము సేయువారిలో శ్రేష్ఠుఁడును బ్రహ్మయీ నగువసిష్ఠుఁడు
దేవతలచే సంతోషపఱువఁబడి విశ్వామిత్రునితోసఖ్యంబుగానించి “దేవతలు
చెప్పినట్లే యగుఁగాక” యని చెప్పెను. ౨౫

నీవు బ్రహ్మదేవి; ఇందుకు సంనియంబులేదు. బ్రహ్మకింగల యధికారము
లన్నియు నీకును గలుగు ! అని చెప్పి దేవతలందఱును వచ్చినట్లు పోయిరి.

ధర్మాత్ముఁడగు విశ్వామిత్రుఁడును ఈ త్రమం బగు బ్రాహ్మణ్యంబునొంది,
మునిశ్రేష్ఠుఁడును బ్రహ్మయీ నగు వసిష్ఠుని ఖాజించెను. ౨౬

ఈ విశ్వామిత్రుఁ డిట్లు తనశోక్కినిబొంది కవన్నసేయుచు భూమి
యంతయుఁ దిరిగెను. ౨౭

రాముఁడా ! మహాత్ముఁడగు నీవిశ్వామిత్రుఁడు ఈ ప్రకారముగనే
బ్రాహ్మణ్యంబు నొందెను. ౨౮

రాముఁడా ! ఈవిశ్వామిత్రుఁడు మునులలో శ్రేష్ఠుఁడు; ఇతఁడు
అకారంబు నొందిన తపస్సనందగు; ఇతఁడు ఎవ్వఁడును ధర్మమునే సేయు
వాఁడు ; ఇతఁడు మహావరాక్రమకాలి; అని శతానందుఁడు రామునకుఁ
జెప్పెను. ౨౯

మహాశేఖరుఁడును బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుఁడు నగుశతానందుఁడు రామున
కట్టుచెప్పి యంత నూరకుండెను.

శతానందవచశ్శ్రుత్వా రామలక్ష్మణసన్నిధౌ,
జనకః ప్రాంజలిర్వాక్యమువాచ కుశికాత్మజమ్. 30

ధన్యోఽస్త్వనుగృహీతోఽస్మి యస్య మే మునిపుంగవః,
యజ్ఞం కాకుత్స్థసహితః ప్రాప్తవానసి ధార్మిక. 30

పావితోఽహం త్వయా బ్రహ్మక దర్శనేన మహామునే. 30౪

విశ్వామిత్ర మహాభాగ బ్రహ్మరీణాం వరోత్తమ,
గుణా ఒహవిధాః ప్రాప్తాస్తవ సందర్శనా న్తయా. 3౨౪

విస్తరేణ చ తే బ్రహ్మకీర్త్యమానం మహాత్మవః,
శ్రుతం మయా మహాతేజో రామేణ చ మహాత్మనా. 3౩౪

సదవైశ్చః ప్రాప్య చ సదః శ్రుతాస్తే బహవో గుణాః. 3౪

అప్రమేయం తప స్తుభ్యమప్రమేయం చ తే బలమ్,
అప్రమేయా గుణాశ్చైవ నిత్యం తే కుశికాత్మజ. 3౫

పితామహస్య చ యథా యథా చైవహ్యమాపతేః,
తృప్తిరాశ్చర్యభూతానాం కథానాం నాస్తి మే విభో. 3౬

కర్తృకాలో మునిశ్రేష్ఠ లంబతే రవిమండలమ్. 3౬౪

శ్వః ప్రభాతే మహాతేజో ద్రష్టుమర్హసి మాం పునః. 3౭

స్వాగతం తపతాం శ్రేష్ఠ మామనుజ్ఞాతుమర్హసి. 3౭౪

రామలక్ష్మణులసమీపమున శతానందుడు చెప్పినమాటవిని జనకుడు
చేతులు మొగిల్చి విశ్వామిత్రునిజూచి యిట్లని చెప్పెను. 30

ధార్మికుడవు మునిశ్రేష్ఠుడవు నగువిశ్వామిత్రుడా! నీవు కాకుత్స్థ
వంశంబునబుట్టిన రామలక్ష్మణులనుగూడి నాయాగంబునకు వచ్చిసావు కావున
నేను ధన్యుడను; అనుగ్రహింపబడినవాడను అగుచున్నాను. 31

బ్రహ్మజుడ వగువిశ్వామిత్ర మహామునీ! నీవు దర్శనం బొసంగి నన్నుఁ
పరిశుద్ధుని గావించితివి. 32

బ్రహ్మర్షులలో నుత్తమోత్తముడవు మహాభాగుడ వగు విశ్వా
మిత్రుడా! నిన్నుఁ జూచుటవలన నాకు బహుగుణంబులు ప్రాప్తించినవి. 33

మహాలేఖుడవు బ్రహ్మజుడవు నగువిశ్వామిత్రుడా! మిక్కిలియుం
గొనియాడబడుచున్న నీమహాతపస్సును నేను మహాతుడగు రాముడును
వింటిమి. 34

సభకువచ్చియున్న సభికులును నీ పెక్కుగుణంబుల నాలకించిరి. 35

విశ్వామిత్రుడా! బ్రహ్మదేవునియు శివునియు తపోబలగుణంబులట్లు
నీతపస్సును బలంబును గుణంబులును ఎల్లప్పుడును. “ఇంత” అని లెక్కింప
నలవిగావు. 36

ఒడయుండవైన విశ్వామిత్రుడా! ఆశ్చర్యములుగానుండు నీకథ లెంత
వినినను “జాలు” ననియే తోచ దయ్యె. 37

మునిశ్రేష్ఠుడవగు విశ్వామిత్రుడా! సూర్యాస్తమయము కాఁబోవు
చున్నది; కాన నేను సాయంకాలమునందుఁ జేయవలయు కర్మంబులఁ జేయఁ
బోయెదను. 38

మహాప్రభావుడ వగువిశ్వామిత్రుడా! రేపు ప్రాతఃకాలంబున నన్ను
మఱలఁ జూడుము. 39

తపస్సు సేయువారలలో శ్రేష్ఠుడ వగువిశ్వామిత్రుడా! నీకు స్వాగత
మగుఁగాక : నా కనుజ్ఞ యిమ్ము. అని జనకుడు విశ్వామిత్రునితో చెప్పెను.

ఏవముక్తో మునివరః ప్రశస్య పురుషర్షభమ్,
విససర్జాశు జనకం ప్రీతం ప్రీతమనాస్తదా.

3౮౪

ఏవముక్త్వా మునిశ్రేష్ఠం వై దేహో మిథిలాధిపః.
ప్రదక్షిణం చకారాశు సోపాధ్యాయస్స బాంధవః.

3౮౫

విశ్వామిత్రోఽపి ధర్మాత్తా సహరామస్సలక్షణః,
స్వవాటమభిచక్రామ పూజ్యమానో మహర్షిభిః.
ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, షట్షతమస్సర్గః.

౪౦౪

ష ష ట్ ష ట్ త మ స్స ర్గః

తతః ప్రభాతే విమలే కృతకర్మా నరాధిపః,
విశ్వామిత్రం మహాత్మానమాజుహవ సరాఘవమ్.

౧

తమర్చయిత్వా ధర్మాత్తా శాస్త్రసృష్టేన కర్తృణా,
రాఘవో చ మహాత్మానా తదా వాక్యమువాచహ.
భగవన్ స్వాగతం తేఽస్తు కిం కరోమి తవానఘ,
భవానాజ్ఞాపయతు మామాజ్ఞాప్యో భవతా హ్యహమ్.

౨

3

ఏవముక్తస్స ధర్మాత్తా జనకేన మహాత్మనా,
ప్రత్యువాచ మునిర్వీరం వాక్యం వాక్యవిశారదః.

౪

పుత్ర దశరథస్యేమా శ్చ త్రియశా లోకవిశ్రుతా,
ద్రష్టుకామా ధనుశ్చేష్ఠం యదేతత్త్వయి తిష్ఠతి.
ఏతద్దర్శయ భద్రం తే కృతకామా సృపాత్తజే,

౫

అప్పుడు ఇట్లు జనకుడు చెప్పగా మునిశ్రేష్ఠుఁ డగువిశ్వామిత్రుఁడు సంతసించి యట్లు సంతసించియున్న పురుషశ్రేష్ఠుఁ డగుజనకుని గొనియూడి శిశుుంబుగాఁ బంపెను. 3౮౫

ఇట్లు విదేహదేశమునకు రాజయిన జనకుడు విశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పి శిశుుంబుగా నుపాధ్యాయుని బంధువులనుగూడి యతనికిఁ బ్రదక్షిణంబు చేసెను. 3౮౫

ధర్మాత్మఁ డగువిశ్వామిత్రుఁడును రామలక్ష్మణులనుగూడి మహర్షులచేఁ టూజింపఁబడుచు తనవిడిదికిఁ బోయెను. ౪౦౫

ఇది యఱువదియొందవ సర్గము.

అఱువదియొఱవ సర్గము

అంత స్వచ్ఛకుయిన ప్రాతఃకాలముకాఁగా జనకుడు ప్రాతఃకాలము నందు చేయవలసిన కర్తవ్యములజేసి మహాత్ముడగు విశ్వామిత్రుని రామలక్ష్మణులను రప్పించెను. ౧

ధర్మాత్మఁ డగుజనకుడు యథావిధిగ నావిశ్వామిత్రుని మహాత్ములగు రామలక్ష్మణులను టూజించి యిట్లని చెప్పెను. ౨

భగవంతుడవు పాపములేనివాడవు నగువిశ్వామిత్రుడా! నీకు స్వాగతంబగుఁగాక ; నీ కేమిసేయుదును ? నీవు నా కాజ్ఞాపింపుము. నేను నీచే నాజ్ఞాపింపఁదగిన వాడనే కదా! అని జనకుడు విశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పెను.

ధర్మాత్ముడును మాటలాడుటయందుఁ బండితుఁడు నగు నావిశ్వామిత్రుఁడును మహాత్ముఁ డగుజనకునిమాట విని వీరుం డగు నతనికాచి యిట్లని బదులుచెప్పెను. ౪

ఈదశరథునికొడుకు లిర్వురును క్షత్రియవంశోత్పన్నులు; లోకప్రసిద్ధులు; వీరలు నీయొద్దనుండు శివధనుస్సుకు జాడఁగోరెదరు. ౫

నీకు మంగళమగుఁగాక; ఈధనుస్సుకు జాపుము. ఈరాచకొమారులు

దర్శనాదస్య ధనుషో యథేష్టం ప్రతియాస్యతః.

౬

ఏవము క్షస్తు జనకః ప్రత్యువాచ మహామునిమ్.

౬౪

శ్రూయతామస్య ధనుషో యదర్థమిహ తిష్ఠతి.

౭

దేవరాత ఇతి ఖ్యాతో నిమేష్ఠః మహీపతిః,
న్యాసోఽయం తస్య భగవత్ వాస్తే దత్తో మహాత్మనా.

౮

దక్షయజ్ఞవధే పూర్వం ధనురాయస్య వీర్యవాన్,
రుద్రస్తు త్రిదశాన్ రోషాత్ఫలీల మిద మబ్రవీత్.

౯

యస్తాద్భాగార్థినోభాగాన్నాకల్పయత మే సురాః,
వరాంగాణి మహర్వాణి ధనుషా శాతయామివః.

౧౦

తతో విమనసస్పర్వే దేవా వై మునిపుంగవ,
ప్రసాదయంతి దేవేశం తేషాం ప్రీతోఽభవద్భవః.

౧౧

ప్రీతియుక్తస్స సర్వేషాం దదౌ తేషాం మహాత్మనామ్. ౧౧౪
తదేతద్దేవదేవస్య ధనురత్నం మహాత్మనః,
న్యాసభూతం తదా న్యస్తమస్తాకం పూర్వకే విభో. ౧౧౫

౧౧౫

అథ మే కృపతః క్షేత్రం లాంగలాదుత్థితా మయా,
క్షేత్రం శోధయతా లభ్యా నామ్నా సీతేతి విశ్రుతా.

౧౩౪

భూతలాదుత్థితా సాతు వ్యవర్థత మమాత్మజా.

౧౪

దానిజూచి తమకోర్కీనిబొంది యథేచ్ఛంబుగా మఱుల పోయెదరు. అని విశ్వామిత్రుడు జనకునితోఁ జెప్పెను. ౬

జనకుడు విశ్వామిత్రుడు చెప్పినమాటవిని విశ్వామిత్రుడుహామూనిని జూచి యిట్లని చెప్పెను. ౬౪.

ఈధను విచ్చట నెందుకున్నదో అప్రయోజనమును జెప్పెద వినుండు.

ధగవంతుడ నగువిశ్వామిత్రుడా ! నిమిచక్రవర్తి కాఱవపురుషుడు దేవరాతుఁ డనురాజౌకఁ దుండెను; శివుఁ డీధనుస్సును ఆతనిచేరికి నిక్షేపము నుంచుకొనుటకై యిచ్చెను. ౮

మున్ను దత్తునియూగమును ధ్వంసముసేయుకాలమునందు పరాక్రమ కాలి యగుశివుండు ధనుస్సు నాకర్షించి కోపంబున దేవతలనుజూచి యిట్లని చెప్పెను. ౯

దేవతలారా! యూగమునందు నేను హవిర్యాగమును గోరఁగా నాకు భాగమును గలిగింపకైతిరి; కావున శ్రేష్ఠంబులగు మీశిరంబుల ధనువుచే ఛేదించెద నని శివుఁడు దేవతలతోఁ జెప్పెను. ౧౦

మునిశ్రేష్ఠుడ నగువిశ్వామిత్రుడా ! అంత దేవతలందఱును దుఃఖంబు నొంది శివుని సంతోషకఱచిరి ; శివుఁడును వారలవిషయమయి ప్రీతి నొందెను. ౧౧

శివుఁడు సంతోషము నొంది యాధనుస్సును దేవతలకందఱుకు సిచ్చెను.

ఒడయుండవైన విశ్వామిత్రుడా ! మహాత్ముఁడును దేవిదేవుఁడు నగు శివునిదయినట్టి యాధనుస్సును మునుపు మాభూర్వపురుషుడైన దేవరాతునకు దేవత లొసంగిరి. ౧౨౪.

అంత నేను యూగము సేయుటకై భూమిదున్నుచుండఁగా నాఁగలి వలన నొకకన్యక పుట్టినది; ఆది నేను యూగభూమిని శోధింపుచుండఁగా నాఁగటిచాలునఁబట్టినది కావున “సీత” యని ప్రసిద్ధి నొందినది. ౧౩౪.

ఇట్లు భూమివలనఁ బుట్టిన యా సీతను నా కొమారిలెగా నుంచికొని పెంచితిని. ౧౪

వీర్యశుల్కేతి మే కన్యా స్థాపితేయమయోనిజా. ౧౪౪

భూతలాదుత్థితాం తాంతు వర్ధమానాం మమాత్తజామ్,
వరయామాసురాగమ్య రాజానో మునిపుంగవ. ౧౪౫

తేషాం వరయతాం కన్యాం సర్వేషాం పృథివీక్షితామ్,
వీర్యశుల్కేతి భగవన్ దదామి సుతామహమ్. ౧౪౬

తతస్సర్వే నృపతయస్సమేత్య మునిపుంగవ,
మిథిలామభ్యుపాగమ్య వీర్యజిజ్ఞాసవస్తదా. ౧౪౭
తేషాం జిజ్ఞాసమానానాం వీర్యం ధనురుపాహృతమ్. ౧౪౮

న శేషుర్గ్రహణే తస్య ధనుషస్తోలనేఽపివా. ౧౪౯

తేషాం వీర్యవతాం వీర్యమల్పం జ్ఞాత్వా మహామునే,
ప్రత్యాఖ్యాతా నృపతయస్తన్నిబోధ తపోధన. ౧౫౦

తతః పరమణోపేన రాజానో మునిపుంగవ,
న్యరుంధన్తిథిలాం సర్వే వీర్యసందేహమాగతాః.
ఆత్తాన మవధూతం తే విజ్ఞాయ నృపపుంగవాః,
రోషేణ మహతావిష్టాః వీడయన్ మిథిలాం పురీమ్. ౧౫౧

తతస్సంవత్సరే పూర్ణే క్షయం యాతాని సర్వశః,
సాధనాని మునిశ్రేష్ఠ తతోఽహం భృశదుగ్ధితః. ౧౫౨

తతో దేవగణాన్ సర్వాన్ తపసాహం ప్రసాదయమ్,
దదుశ్చ పరమస్త్రీతాశ్చతురంగబలం సురాః. ౧౫౩

ఈకూతురు ఆయోనిజకావున వీర్యవంతునకే యివ్వదగినదని యెంచి
యెవ్వరికి నివ్వకయే యుంచిలిసి. ౧౪౫

మునిశ్రేష్ఠుండవగు విశ్వామిత్రుడా! రాజులనేకులువచ్చి నేలఁబుట్టి
వర్ధిల్లుచున్న నాకొమార్తె యగు సీత “నిష్ఠుని” యడిగిరి. ౧౪౬

భగవంతుండ వగువిశ్వామిత్రుడా! ఇట్లు కన్యను పరింపవచ్చినరాజుల
కందఱును “ఈకన్యక పరాక్రమముగలవానికే యివ్వదగినది” అని చెప్పి
కొమార్తె నివ్వనైలిసి. ౧౪౭

అంత రాజులందఱునుంజేరి మిథిలకువచ్చి కన్యబొందుట కెట్టిపరా
క్రమము గావలయునో దానిం దెలియఁగోరిరి. ౧౪౮

ఇట్లు కన్నియకు విలువయ్యున పరాక్రమము తెలియఁగోరిన యా
రాజులకు శివధనువుం దెచ్చి చూపితి. ౧౪౯

ఆరాజులు ఆధనుస్సును ఎత్తుటకుఁగాని, ఇట్టట్లుఁ గదలించుటకుఁగాని
శక్తులు కారైరి. ౧౫౦

తపోధనుండ వగు విశ్వామిత్రమహామునీ! పరాక్రమకాలులగు నారా
జులపరాక్రమం బల్పంబుగాఁ దెలిసికొని యారాజుల నేను నిరాకరించిలిసి.
ఆట్రువెనుకటివృత్తాంతంబు వినుము. ౧౫౧

మునిశ్రేష్ఠుండ వగువిశ్వామిత్రుడా! అంత రాజులందఱును పరా
క్రమములేనివారనెడు సంకయంబుగలుగుటంజేసి మిక్కిలియుం గోపించి
మిథిలచుట్టును ముట్టడించిరి. ౧౫౨

ఆరాజులు నాచేఁ దాము తిరస్కరింపఁబడిన టైంచికొని చాలఁ
గోపంబునొంది మిథిలాపట్టణంబును ముట్టడించి పీడఁగలుగునట్లు చేసిరి. ౧౫౩

అంత నొకసంవత్సరంబు నిండఁగానే నాదునై న్యసామగ్రియంతయుఁ
దఱిఁగినది; దానంజేసి నేను జాలదుఃఖంబు నొందిలిసి. ౧౫౪

అంతట నేను దపంబుగావించి దేవతలనందఱు సంతోషపఱిచితివని;
దేవతలును జాల సంతోషపడి నాకుఁ జతురంగసేన నొసంగిరి. ౧౫౫

తతో భగ్నా నృపతయో హన్యమానా దిశోయయుః,
అవీర్యా వీర్యసందిగ్ధాస్సమాత్యాః పాపకర్తృణః. ౨౪౪

తదేతస్తునిశాద్దూల ధనుః పరమభాస్వరమ్,
రామలక్ష్మణయోశ్చాపి దర్శయిష్యామి సువ్రత. ౨౪౫
యద్యస్య ధనుషో రామః కుర్యాదారోపణం మునే,
సుతామయోనిజాం సీతాం దద్యాం దాశరథేరహమ్. ౨౪౬

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, పట్టపష్టితమస్సర్గః

సప్తపష్టితమస్సర్గః.

జనకస్య వచశ్శృత్వా విశ్వామిత్రో మహామునిః,
ధనుర్దర్శయ రామాయ ఇతి హోవాచ పార్థివమ్. ౧
తతస్స రాజా జనకస్సామంతాన్వాన్యోదేశ హే,
ధనురానీయతాం దివ్యం గంధమాల్యవిభూషితమ్. ౨
జనకేన సమాదిష్టాస్సచివాః ప్రావిశన్ పురీమ్,
తద్దనుః పురతః కృత్వా నిర్జగ్తుః పార్థివాఞ్జయా. ౩
నృణాం శతాని పంచాశద్వాన్యాయతానాం మహాత్మనామ్,
మంజూషామప్టచక్రాం తాం సమూహుస్తే కథంచన. ౪

తామాదాయ తు మంజూషామాయసీం యత్ర తద్దనుః,
సురోపమం తే జనక మూచుర్నృపతిమంత్రిణః. ౫
ఇదం ధనుర్వరం రాజన్ పూజితం సర్వరాజభిః,
మిథిలాధిప రాజేంద్ర దర్శనీయం యదిచ్ఛసి. ౬

పాపిష్టులును, బరాక్రమహీనులును, సంకయింపదగిన పరాక్రమము గలవారలు నగు వారాజులు మంత్రులతో నాసేవలన నవమానపడి కొట్టఁ బడి దిక్కులకుం బాటేరి.

౨౪౪

సుప్రతుండవు మనిశ్రేష్ఠుడ వగువిశ్వామిత్రుడా ! పరమభాస్వరం బగు నీధనుస్సును రామలక్ష్మణులకుం జూపెనను.

౨౪౫

విశ్వామిత్రుడా ! రాముండు ఈధనువు నెక్కుపెట్టునేని నాహుతు రయిన యయోనిజ యగునీతను దశరథపుత్రుం డగురామున కిత్తును. అని జన కుండు విశ్వామిత్రునకుఁ జెప్పెను.

౨౪౬

ఇది యణువదియాఱవ సర్గము.

అణువదియేడవ సర్గము

విశ్వామిత్రమహాముని జనకుండు చెప్పినమాట విని జనకుం డాచి “రామునకు శివధనువుం జూపుము” అని చెప్పెను.

౧

అంత జనకమహారాజు మంత్రులంబిలిచి “గంధమాల్గంబుచే నలంకరింపఁబడిన దివ్యంబగు శివధనువుం గొనితొడు” అని యాజ్ఞాపించెను.

౨

మంత్రు లిట్లు జనకునిచే నాజ్ఞాపించఁబడి పట్టణంబుఁ బ్రవేశించి యొడయుని పంపునంచేసి శివధనువుఁగైకొని మఱిలవచ్చిరి.

౩

పొడువుగల దేహముగలవారలును, మహాబలులు నగునయిదువేల మందిపురుషులు ఎనిమిదిచక్రములుగల్గి బాహివలెనుండు నాపెట్టికను లాగిరి; ఆయిదువేలమందియు నతిప్రయాసంబుననే లాగుచుండిరి.

౪

ఆమంత్రులు ఆశివధనువుం బెట్టియున్న యినుపపెట్టియం దీసికొని దేవతలయ్యందగు జనకమహారాజుంజూచి యిట్లని చెప్పిరి.

౫

మిథిలకుఁ బ్రభుడవు రాజశ్రేష్ఠుడ వగు జనకమహారాజా ! నీవు రామునకు దేనింజూపఁగోరితివో నమస్తరాజులచేతకుం బూరింపఁబడిన యాధనుశ్రేష్ఠంబు తెచ్చితిమి; ఇదిగో చూడుము.

౬

కేమాన్నుపో వచశ్శ్రుత్వా కృతాంజలిరభాషత,
విశ్వామిత్రం మహాత్మానం తా వోభా రామలక్ష్మణౌ. ౭
ఇదం ధనుర్వరం బ్రహ్మ జనకైరభిపూజితమ్,
రాజభిశ్చ మహావీరై ర్యరశక్తైః పూరితుం పురా. ౮

నైతత్సురగణాస్సర్వే నాసురా న చ రాక్షసాః,
గంధర్వయత ప్రవరాస్సకిన్నరమహారగాః. ౯
క్వగతిర్దానుషాణాం చ ధనుషోఽస్థ్య ప్రపూరణే.
అరోపణే సమాయోగే వేపనే తోలనేఽపి వా. ౧౦

తదేతద్ధనుషాం శ్రేష్ఠమానీతం మునిపుంగవ,
దర్శయైతన్తహాభాగ అనయో రాజపుత్రయోః. ౧౧

విశ్వామిత్రస్తు ధర్మాణా శ్రుత్వా జనకభాషితమ్,
వత్స రామ ధనుః పశ్య ఇతి రాఘవమ్బ్రవీత్. ౧౨
బహ్వరేర్వచనా ద్రామోయత్ర తిష్ఠతి తద్ధనుః,
మంజూషాం తామపావృత్య దృష్ట్వా ధనురథాబ్రవీత్. ౧౩

ఇదం ధనుర్వరం బ్రహ్మ సంస్పృశామిహ పాణినా,
యత్నవాంశ్చ భవిష్యామి తోలనే పూరణేఽపివా. ౧౪
తాధమిత్యేవ తం రాజా మునిశ్చ సమభాషత. ౧౪౫

లీలయా స ధనుర్న ధ్యే జగ్రాహ వచనాన్తునేః. ౧౪౬

జనకుం డామంతులమాట విని చేతులు మొగిల్చి మహాత్ముడగు
విశ్వామిత్రుని రామలక్ష్మణుల నిర్దళింపఁజూచి యిట్లని చెప్పెను. ౩

బ్రహ్మణుండవగు విశ్వామిత్రుడా! ఈధనుస్సు పూర్వము మావంశ
స్థులగు జనకులచేతను దీనినెక్కువెట్టఁజాలని మహావీర్యులగు నితరరాజుల
చేతనుఁ బూజింపఁబడుచుండినది. ౪

దేవతలుగాని యనురులుగాని రాక్షసులుగాని గంధర్వులుగాని యక్షు
లుగాని కిన్నరులుగాని యౌరగులుగాని యీధనువు నెక్కిండఁజాలరు. ౫

దేవాదులకె యిట్లుండఁగా నీధనుస్సును వంచుటకుఁగాని యల్లెత్రాడు
మోపెట్టుటకుఁగాని బాణంబుఁ గూర్చుటకుఁగాని అల్లెత్రాడు నీడ్చుటకుఁగాని
యిట్టట్టు కదలించుటకుఁగాని మనుష్యులలో నెవ్వరునుఁ జాలరనుట సిద్ధంబె.

మునిశ్రేష్ఠుండవగు విశ్వామిత్రుడా! విండ్లలో శ్రేష్ఠంబును ఇదివఱ
కెవ్వరిచేతను మోపిడంగూడనిదియునగు నీశివధనువు లేఁబడియున్నది; రాచ
కొమరులగు నీరామలక్ష్మణులకు దీనింజూపుము అని జనకుండు విశ్వామిత్రు
నితోఁ జెప్పెను. ౧౧

ధర్మాత్ము డగువిశ్వామిత్రుండు జనకుండు చెప్పినమాటను విని
రామునిఁ జూచి “విట్ట చూడుము” అని చెప్పెను. ౧౨

రాముండు బ్రహ్మరియగు విశ్వామిత్రుని వంపుగైకొని ఆధనువు నుంచి
యుండు పేటికంఁజెఱచి ధనువుంజూచి యంత విశ్వామిత్రునితో నిట్లని
చెప్పెను. ౧౩

బ్రహ్మణుండవగు విశ్వామిత్రుడా! ఇక్ష్వు డీధనుశ్రేష్ఠంబును శేతము
టైదను. మఱియు దానింగదలించుటకును మోపెట్టుటకును బ్రయత్నించెదను.

జనకమహారాజును విశ్వామిత్రమహామనియును రామునింజూచి
‘మంచిది’ అని చెప్పిరి. ౧౪

రాముండు విశ్వామిత్రుని యనుజ్ఞనొంది ఎంతమాత్రంబును బ్రయా
ణములేక లీలలో నాధనుర్దధ్యంబుఁ బట్టుకొనెను. ౧౫

పశ్యతాం నృసహస్రాణాం బహునానాం రఘునందనః,
ఆరోపయత్స ధర్మాత్మా సలీలమివ తద్దనుః,
ఆరోపయిత్వా ధర్మాత్మా పూరయామాస తద్దనుః.

౧౬

తద్బభంజ ధనుర్చ ధేన్వ నరశ్రేష్ఠో మహాయశాః.

౧౬౪

తస్య శబ్దో మహానాసీన్నిర్ఘాతసమనిస్వసః,
భూమికంపశ్చ సుమహాన్ పర్వతస్యేవ దీర్ఘతః.

౧౭౪

నివేతుశ్చ నరాస్సర్వే తేన శబ్దేన మోహితాః,
వర్జయిత్వా మునివరం రాజానం తౌ చ రాఘవా.
ప్రత్యాశ్చస్తే జనే తస్మిన్రాజా విగతసాధ్వసః,
ఉవాచ ప్రాంజలిర్వాక్యం వాక్యజ్ఞో మునిపుంగవమ్.

౧౮౪

౧౯౪

భగవన్ దృష్టవీర్యో మే రామో దశరథాత్మజః.

౨౦

అత్యద్భుతమచింత్యం చ న తర్కితమిదం మయా.

౨౦౪

జనకానాం కులే కీర్తి మాహరిష్యతి మే సుతా,
సీతా భర్తారమాసాద్య రామం దశరథాత్మజమ్.
మమ సత్యా ప్రతిజ్ఞా చ వీర్యశుల్కేతి కాశిక.

౨౧౪

౨౨

సీతా ప్రాణైర్బహుమతా దేయా రామాయ మే సుతా.

౨౨౪

పెక్కుపేలజనంబులు చూచుచుండఁగా ధర్మాత్ము డగునారాముఁడు
శివధనువును ఎంతమాత్రంబును శ్రమంబులేకయో మోపెట్టెను
ధర్మాత్ముడగురాముఁడు ఇట్లు మోపెట్టి యాశివధనువును బాణముతోఁ
ఁబూరించెను. ౧౬

మహాయశుఁడును బురుషశ్రేష్ఠుఁడునగు రాముఁడు ఆశివధనువును
నడుమను విఠించివేసెను. ౧౭

ఆధనువు విఠించుటంగలిగినధర్మని పిడుగుధర్మనిబోలి గొప్పదిగా
చుండినది. పర్వతంబు పగులునప్పుడుంబోలె నప్పుడు భూమి మిక్కిలియు
వడంకినది. ౧౮

మనిశ్రేష్ఠుం డగురిశ్వామిత్రుఁడును జనకమహారాజును రామలక్ష్మణు
లును దక్క దక్కినమరుష్యులందఱును ఆధర్మిని మూర్ఖులై నేలంబడిరి. ౧౯

ఇట్లు మూర్ఖులైపడిన జనులందఱు మూర్ఖచేఱఁగానే మాంబలయందుఁ
బండితుండగు జనకుండు నిర్భయుండై చేతులుమొగిల్పి మనిశ్రేష్ఠుం డగు
రిశ్వామిత్రుఁజూచి యిట్లని చెప్పెను ౨౦

భగవంతుండ వగు రిశ్వామిత్రుఁడా! దశరథునిపుత్రుం డగురాముని
పరాక్రమంబు నేను జూచితిని. ౨౧

ఎవ్వఁడైన నీ శివధనుస్సును వంచివిఠించునని నే నిదివఱ కుహించలేదు;
దేవతలకు నశక్యమయినందున మనస్సుచే నైనఁ దలంచుట కవకాశంబుగల్గ
దయ్యె; ఇంత బాలుం డొకటికార్యంబునీయుట చాల నాశ్చర్యముగానున్నది.

నాకూఁతురగు నీత దశరథకుమారుఁడగు రాముని బెనిమిటిగాఁ
బడసి జనకవంశంబునకుఁ గీర్తికలుగఁజేయును. ౨౨

“నీత పరాక్రమంబుగలనానికే యిచ్చెనను” అని నేను జేసినప్రతిస
యును సత్యంబయినది. ౨౩

నాప్రాణంబులకన్న నెచ్చుగా నెన్నఁబడుచుండు నదియు నాకొమా
రైయు నగు నీతను రామున కొసంగెదను. ౨౪

భవతోఽనుమతే బ్రహ్మ శీఘ్రం గచ్ఛంతు మంత్రిణః,
మమ కాశిక భద్రంతే అయోధ్యాం త్వరితా రథైః. ౨౩౪

రాజానం ప్రశితైర్వాక్యైశ్చ రానయంతు పుంసః మమ,
ప్రదానం వీర్యశుక్లాయాః కథయంతు చ స్వశః. ౨౩౫

మునిగుప్తా చ కాకుత్స్థౌ కథయంతు నృపాయ వై. ౨౩౬

ప్రీయమాణం తు రాజానమానయంతు సుశీఘ్రగాః. ౨౩౭

కాశికశ్చ తథేత్యాహ రాజా చాభాష్య మంత్రిణః. ౨౩౮

అయోధ్యాం ప్రేషయామాస ధర్మాత్మా కృతశాసనాః,
యథావృత్తం సమాఖ్యాతుమానేతుం చ నృపం తదా. ౨౩౯

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, సష్టవష్టితమస్సర్గః.

అష్టవష్టితమస్సర్గః

జనకేన సమాదిష్టా దూతాస్తే క్లాంతవాహనాః,
త్రిరాత్రముషితా మార్గే తేఽయోధ్యాం స్రావిశన్ పురీమ్.

(రాజ్ఞో భవన మాసాద్య ద్వారస్థానిద మబ్రువన్,

శీఘ్రం నివేద్యతాం రాజ్ఞే దూతానోఽ జనకస్య చ.

ఇత్యుక్తా ద్వారపాలాస్తే రాఘవాయ న్యవేదయన్.)

బ్రాహ్మణుండవగు విశ్వామిత్రుడా! నీకు మంగళముగాక; నీ యశస్సెందె నాదుమంత్రులు వేగిరవడి రథంబులనెక్కి శిశుముగా నయోధ్యకు బోవుదురుగాక. ౨౩౪

మంత్రులుపోయి, వినయంబున నిచ్చటి వృత్తాంతములంజెప్పి, దశరథు నిటకుం దోడితెత్తురుగాక; పరాక్రమాంబుగలవానికి యివ్వదగిన సీతను రామున కిచ్చుటకు నిశ్చయించుట మొదలగు వృత్తాంతము నంతయు నతనికిం జెప్పుదురుగాక. ౨౪౪

మంత్రులు “రామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రమహామునిచే రక్షింపఁబడి యున్నవారు” అని దశరథునకుం జెప్పుదురుగాక. ౨౫

మంత్రులు శిశుముగాఁబోయి యామాటలు చెప్పఁగా సంతోషంబు నొంది యుండు నాదశరథు నిటకుం దోడితెత్తురుగాక అని జనకుండు విశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పెను. ౨౫౪

విశ్వామిత్రుండు “నాలాగే” యనెను ధర్మాత్ముడగు జనకుండును మంత్రులఁ బిలిచి వివాహావ్యవస్థాపకర నిచ్చి “జరిగినవృత్తాంతము నంతయుఁ జెప్పి దశరథునిదోడితెండు” అని యాజ్ఞాపించి యయోధ్యకుఁ బంపెను.

ఇది యజువదియెడవ సర్గము.

అజువదియెనిమిదవ సర్గము

జనకునిచే నాజ్ఞాపింపఁబడిన యావార్తాహరులు తమగుఱ్ఱము లలయు నట్లు వేగిరముగా, మూడురాత్రులు పయనమునీసి యయోధ్యాపట్టణము ప్రవేశించిరి.

ఆదూతలు దశరథుని యిట్లుచేరి వాకిటనుండు కావలివాండ్రం బాచి యిట్లని చెప్పిరి.

“జనకునిదూతల మగుమేము వచ్చియున్నాము” అని దశరథునకుం చెప్పుండు అని దూతలు ద్వారపాలకులతోఁ జెప్పిరి.

ఆద్వారపాలకులు దూతలమాట విని “జనకునికడనుండి రాముబారులు వచ్చియున్నారు” అని దశరథునకుం చెప్పిరి.

తే రాజవచనాద్దూతా రాజవేశ్మప్రవేశితాః,
దదృశుర్దేవసంకాశం వృథం దశరథం నృపమ్.

౨

బద్ధాంజలిపుటాస్సర్వే దూతా విగతసాధ్వసాః,
రాజానం ప్రయతా వాక్యమబ్రువన్తధురాక్షరమ్.
మైథిలో జనో గాజా సాగ్నిహోత్రపురస్కృతమ్,
కుశలం చావ్యయం వైవ సోపాధ్యాయపురోహితమ్.
ముహుర్ముహుర్నధురయా స్నేహసంయుక్తయా గిరా,
జనకస్త్వాం మహారాజ పృచ్ఛతే సపురస్సరమ్.

౩

౪

౫

పృష్ట్యా కుశలమవ్యగ్రం వై దేహో మిథిలాధిపః,
కాశికానుమతే వాక్యం భవంతమిదమబ్రవీత్.

౬

పూర్వం ప్రతిజ్ఞా విదితా వీర్యశుల్కా మహాత్మజా,
రాజానశ్చ కృతామర్షా నిర్విర్యా విముఖీకృతాః.

౭

నేయం మమ సుతా రాజా విశ్వామిత్రపురస్సరైః,
యదృచ్ఛయాగతైర్వీరైర్నిర్జితా తవ పుత్రకైః.

౮

తచ్చ రాజా ధనుర్ద్వివ్యం మధ్యే భగ్నం మహాత్మనా,
రామేణ హి మహారాజ మహత్త్వాం జనసంసది.

౯

అస్మై దేయా మయా సీతా వీర్యశుల్కా మహాత్మనే,
ప్రతిజ్ఞాం కర్తు మిచ్ఛామి తదనుజ్ఞాతు మ్హసి.

౧౦

సోపాధ్యాయో మహారాజ పురోహితపురస్సరః,
శీఘ్రమాగచ్ఛ భద్రం తే ద్రష్టుమర్హసి రాఘవౌ.

౧౧

ఆరాయబారులు దశరథునిపంపున రాజగృహంబులోనికిం బోవఁ గావలివాండ్రచే విడువఁబడి దేవతుల్యుండును వృద్ధుండు నగు దశరథమహారాజుం జూచిరి. ౨

ఆరాయబారులందఱును చేతులు మొగిల్చి భయంబు వీడి పరిశుద్ధులయి దశరథునింజూచి మధురంబుగా నిట్లని చెప్పిరి. 3

దశరథమహారాజా! మిథిలాధిపతియగు జనకమహారాజా, “నీకును నీయగ్నిహోత్రంబులకును నీఋత్విజాలకును బురోహితునకును నీపరివారజనులకును ఊమంబై! యారోగ్యంబై” యని మాటిమాటికిని స్నేహంబున మధురంబగు వాక్యమున నడుగుచున్నాఁడు. ౪, ౫

మిథిలకుఁ బ్రభువయిన జనకమహారాజా ఇట్లు కొఱంతలేని ఊమంబడిగి విశ్వామిత్రునియనుమతిని సీతో సీమాట జెప్పవలెను. ౬

“నాశిమార్తైవ బరాక్రమంబు గలవాని కెయిత్తును” అని మున్నజేఁజేసినప్రతి న మికందఱకును దెలిసియేయున్నది; రాజులును గోపించి యుద్ధమునకువచ్చి నిర్వీర్యులయి పరాజయంబునొందిరి అనునదియును దెలిసినదియె.

దశరథమహారాజా! ఆట్లు సమానరాజులకును గోర్కిగలిగి యెవ్వరికినిం బొందరాని నాకూఁతురయిన సీతను నాభాగ్యంబున విశ్వామిత్రుని వెంట వచ్చిన పరాక్రమశాలియగు నీవిన్నికొడుకయిన రాముండు సాధించెను.

దశరథమహారాజా! ఇదివఱ కెవ్వరిచేతైనను గదలింపనుం గూడని దివ్యంబగు శివధనువును మహాపరాక్రమశాలియగు రాముండు పెక్కండ్రు జనులు చూడఁగా నడుమం బట్టి విడిచెను. ౭

నేను బరాక్రమంబుగలవానికే యివ్వఁదగినసీతను, మహాపరాక్రమశాలియగు రామున కిచ్చెదను; నాప్రతి నను నెఱవేర్పఁగోరెదను; నీవు దాని కనుజ్ఞ యివ్వవలయును. ౮

దశరథమహారాజా! నీవు ఋత్విజాలను బురోహితునింగూడి క్షిప్రంబుగా రావలయును; నీకు మంగళమగుఁగాక; నీవు రామలక్ష్మణులం జూడవలయును. ౯

ప్రీతిం చ మమ రాజేంద్ర నిర్వర్తయితుమర్హసి,
పుత్రయోరుభయోరేవ ప్రీతిం త్వమపి లప్స్యసే.

౧౨

ఏవం విదేహాధిపత్నిగురం వాక్యమబ్రవీత్,
విశ్వామిత్రాభ్యనుజ్ఞాతశ్శతానందమతే స్థితః.
(ఇత్యుక్త్వా విరజా దూతా రాజగౌరవశంకితాః)

౧౩

దూతవాక్యం తు తచ్చుక్త్వా రాజా పరమహర్షితః,
వసిష్ఠం వామదేవం చ మంత్రిణోఽన్యాయశ్చ సోఽబ్రవీత్.

౧౪

గుప్తః కుశికపుత్రేణ కౌసల్యానందవర్ధనః,
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా విదేహేషు వసత్యసా,
దృష్టవీర్యస్తు కాకుత్స్థో జనకేన మహాత్మనా,
సంప్రదానం సుతాయాస్తు రాఘవే కర్తుమిచ్ఛతి.
యది నో రోచతే వృత్తం జనకస్య మహాత్మనః,
పురిం గచ్ఛామహే శీఘ్రం మాభూత్కాలస్య పర్యయః.
మంత్రిణో బాధ మిత్యాహుస్సహసరై ర్విత్తవాన్విభిః.
సుప్రీతశ్చా బ్రవీద్రాజా శ్వేయాశ్రేణి స మంత్రిణః.

౧౫

౧౬

౧౭

౧౮

౧౯

మంత్రిణస్తాన్నరేంద్రస్య రాత్రిం పరమసత్కృతాః,
ఊహస్తే ముదితాస్సర్వే గుణైస్సరై ర్విసుమన్వితాః.

౨౦

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, అష్టవష్టితమస్సర్గః.

రాజశ్రేష్ఠుండ వగుదశరథుడా ! నాప్రార్థన సంగీకరించి నాకు సంతోషము సేయవలయును. నేను గూఢతులనిద్రణ సంతోషమునగా జూచు వట్టు నీవును నీయిద్రణ కొడుకుల సంతోషమునఁ జూడఁగలవని జనకుండు నీతోఁ జెప్పెను.

౧౨

విదేహాధికారి యగుజనకుండు విశ్వామిత్రుని యనుమతిని శతానందుని సమ్మతియు నొంది యీ ప్రకారముగా మధురంబగుమాటఁ జెప్పెను.

౧౩

(రాయబారులు ఈ ప్రకారము దశరథునితోఁ జెప్పి రాజుమొదట నెచ్చుగా మాటలాడఁగూడనందున సంత నూరకుండిరి.)

ఆ రాయబారులమాట వినినంతటనే దశరథుండు సంతోషమున నుప్పొంగి వసిష్ఠుని వామదేవుని మఱియు నితరులగు మంత్రులనుకూచి యిట్లని చెప్పెను.

౧౪

కొనల్యకు సంతోషమును వృద్ధిఁబొందించునట్టి మనరాముండు లక్ష్మణునింగూడి విశ్వామిత్రునిచే రక్షింపఁబడుచు నిప్పుడు విదేహదేశమందున్నాడు.

మహాపరాక్రమశాలియగు జనకుండు రామునిపరాక్రమము గనుం గొనెను; జనకుండు తనకూతురు రామున కియ్యుం గోరుచున్నాడు.

౧౫

మహాత్ముడగు జనకుండు పంపినవృత్తాంతము మీకుసమృతమగునేనికీర్తనముగా మిథిలాపురి కరుగుదము; జాగుసేయరాదు. అని వసిష్ఠాదులతో ననెను.

మంత్రులును మహర్షులు నందఱును “మంచిది” అని చెప్పిరి.

౧౬

అదశరథమహారాజు పరమసాత్తుష్టుడై మంత్రులఁజూచి “రేపులయ నంబయ్యెదము” అని చెప్పెను.

౧౭

మంత్రగుణంబులన్నియు గలిగినట్టి యాజనకుని మంత్రులందఱును దశరథునివలన మిక్కిలియును సత్కారిమునొంది సంతోషమున నారాత్రి సంతయు నుండిరి.

౧౮

ఇది యజువదియెనిమిదవ స్కంధము.

ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః

తతో రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం సోపాధ్యాంస్సబాంధవః,
రాజా దశరథో హృష్ట స్సుమంత్ర మిద మబ్రవీత్ . ౧

అద్య సర్వే ధనాధ్యక్షా ధనమాదాయ పుష్కలమ్,
వ్రజంత్యగ్రే సువిహితా నానారత్న సమన్వితాః . ౨

చతురంగబలం చాపి శీఘ్రం నిర్మాతృ సర్వశః,
మమాజ్ఞానమకాలంచ యానయగ్మమనుత్తమమ్ . 3

వసిష్ఠో వామదేవశ్చ జాబాలి రథ కాశ్యపః,
మార్కండేయస్సుదీర్ఘాయుః ఋషిః కాత్యాయనస్తథా . ౪

ఏతే ద్విజాః ప్రయాంత్యగ్రే స్యందనం యోజయస్వ మే,
యథా కాలాత్యయో న స్యాద్ధూతా హి త్వరయంతి మామ్ .

వచనాత్తు నరేంద్రస్య సా నేనా చతురంగిణీ,
రాజానమృషిభిస్సార్థం వ్రజంతం పృథతోఽన్వగాతో . ౬

గత్వా చతురహం మార్గం విదేహానభ్యుపేయివాక్,
రాజా తు జనకశ్చీమ్రాత్ శ్రుత్వా పూజామకల్పయత్ . ౭

తతో రాజాన మాసాద్య వృద్ధం దశరథం నృపమ్,
జనకో ముదితో రాజా హర్షంచ పరమం యయా . ౮

ఉవాచ చ నరశ్రేష్ఠో నరశ్రేష్ఠం ముదాఽన్వితః . ౯౪

స్వాగతం తే మహారాజ దిప్త్యా ప్రాప్తోఽసి రాఘవ,
పుత్రయోరుభయోః ప్రీతిం లప్స్యసే వీర్యనిర్జితామ్ . ౧౪

దిప్త్యా ప్రాప్తో మహారేజా వసిష్ఠో భగవాన్మహిః,

అటువదితొమ్మిదవ సర్గము

అంత నారాత్రి గడవఁగానే దశరథమహారాజు ఋత్విజులను బంధువులనుగూడి సంతసించి సుమంత్రుంజూచి యిట్లని చెప్పెను. ౧

ఇప్పుడు కోశాధికారులందఱును శ్రేష్ఠంబగుధనంబుఁ దీసికొని నానావిధంబులగు రక్షణంబులతోఁ గూడి సిగ్గులయి బోవుదురుగాక. ౨

నేను, అజ్ఞ చేసినక్షణమందె చతురంగం బగు నేనయి ను శ్రేష్ఠంబులగు మేనాలు రథంబులు మొదలగునవియును అన్నియును బయలు వెడలుగాక. 3

జాగుకానట్లుగా పసిమండును నామదేవుండును జాబాలియును గాళ్ళి పుండును, దీర్ఘాయువును మార్కండేయుండును గాత్రాయువుండును ఈబ్రహ్మణులు మందఱుం బోదురుగాక. నన్న దూతలు తొందరపఱచుచున్నారగుదా అని దశరథుండు సుమంత్రునితోఁ జెప్పెను. ౪.౫

దశరథమహారాజు నాజ్ఞను ఆచతురంగ నేన ఋషులతోఁగూడఁ బోవుచున్న దశరథమహారాజువెంట వెంబడించి వెల్లెను. ౬

ఆదశరథుండు నాలుగుదిశములు పయనంబుచేసి విశేషదేశంబు ప్రవేశించెను. శ్రీమంతుండగు జనకుండును దశరథుండు కనకేశముఁ బ్రవేశించుటను విని యచ్చట నచ్చట నతనికిఁ బూజఁగావించెను. ౭

అంత జనకమహారాజు వృద్ధుం డగుదశరథమహారాజుం జూచి సంతసంబున మిక్కిలియు గగుర్పాటు నొందెను. ౮

పురుషశ్రేష్ఠుండగు జనకమహారాజు సంతోషంబునొంది పురుషశ్రేష్ఠుండగు దశరథునింజూచి యిట్లని చెప్పెను. ౯౫

రఘువంశంబునంబుట్టిన దశరథ మహారాజా ! నీకు స్వాగతంబగుఁగాక; మాభాగ్యంబున నీచోచ్చటికి వచ్చితివి. నీయిద్దఱుకొడుకుల పరాక్రమంబునం గలిగిన సంతోషంబు ననుభవించఁగలవు. ౯౫

మహాలేఖుండను భగవంతుండగునసిష్ఠమహర్షి బ్రాహ్మణవర్గులకెల్లఁ

సహ సరైర్విద్విజశ్రేష్ఠైర్దైవైరివ శతక్రతుః.

౧౦౪

దిష్ట్యా మే నిర్జితా విఘ్నా దిష్ట్యా మే పూజితం కులమ్,
రాఘవైస్సహ సంబంధాదీర్వ్యశ్రేష్ఠైర్కమాత్తభిః.

౧౦౫

శ్వః ప్రభాతే నరేంద్రేంద్ర నిర్వర్తయితుమర్హసి,
యజ్ఞస్యాంతే నరశ్రేష్ఠ వివాహమృషిసమృతమ్.

౧౦౬

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా ఋషిమధ్యే నరాధిపః,
వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠః ప్రత్యువాచ మహీపతిమ్.

౧౦౭

ప్రతిగ్రహా దాతృవశశ్శ్చురమేతన్నయా పురా,
యథా వత్స్యసి ధర్మజ్ఞ తత్కరిష్యామహే నయమ్.

౧౦౮

ధర్మిణం చ యశస్యం చ వచనం సత్యవాచినః,
శ్రుత్వా విదేహాధిపతిః పరం విస్తయ మాగతః.

౧౦౯

తతస్సర్వే మునిగణాః పరస్పరసమాగమే,
హర్షేణ మహతా యుక్తాస్తాం నిశామవసా సుఖమ్.
రాజాచ రాఘవౌ పుత్రౌ నిశామ్య పరిహర్షితః,
ఉవాస పరమస్త్రితో జనకేన సుపూజితః.

౧౧౦

౧౧౧

జనోఽపి మహాతేజాః క్రియాం ధర్మేణ తత్త్వవిత్,
యజ్ఞస్య చ సుతాభ్యాం చ కృత్వా రాత్రిమువాసహ.

౧౧౨

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ఏకోనసప్తతిలమస్సర్గః.

గూడి దేవతలంగూడి నూరు యాగంబులుచేసిన దేవేంద్రుండుం బోలె మా
భాగ్యంబున నిచ్చోటి కేతెంచె. ౧౦౪

పరాక్రమంబున శ్రేష్ఠులును మహాత్ములు నగురఘువంశంబునంబుట్టిన
వారిలో వియ్యంబు దొరకొనుటంజేసి నాభాగ్యంబున నావిఘ్నంబులు నశించి
నవి; నాభాగ్యంబున నాకులంబు ప్రశస్తంబైనవి. ౧౦౫

పురుషశ్రేష్ఠుండవు రాజశ్రేష్ఠుండవు నగు దశరథుడా! రేపటిప్రాతః
కాలమునందు యాగాంతంబున ఋషులకు సమ్యతంబగునటుల వివాహంబు
నెఱవేఱుపవలయునని జనకుండు దశరథునితో జెప్పెను. ౧౦౬

ఆజనకుండు చెప్పినమాటవిని మాటలయందుఁ బండితులలో శ్రేష్ఠుండగు
దశరథమహారాజు ఋషులనడుమ జనకమహారాజుం జూచి యిట్లుని బదులు
చెప్పెను. ౧౦౭

ఇచ్చువాడు ఎవ్వడిచ్చునో అవ్వడు పుచ్చుకొనువాడు పుచ్చుకొనునే
గానిపేరులేదు. కావున ప్రతిగ్రహము దాతయధీనము. నీవిట్లు కన్యాప్రదా
నము చేయుటను నేను వినియున్నాడను. నీవెట్లు చెప్పదువో మేమట్లే చేయు
దుము. అని దశరథుండు చెప్పెను. ౧౦౮

విదేహదేశంబున కథిపతియగు జనకుండు మిక్కిలియు ధర్మంబుతోఁ
గూడినదియును గీర్తికరంబునగు నాదశరథునిమాట విని మిగుల నాశ్చర్యంబు
నొంపెను. ౧౦౯

అంత మునులందఱును ఒండొరులకును సమాగమంబు గలుగుటంజేసి
మిగుల సంతసంబంది యారాత్రియంతయు సుఖంబుండిరి. ౧౧౦

దశరథమహారాజును దనకొడుకులగు రామలక్ష్మణులంజూచి సంతోషం
బున గగుర్పాటునొంది జనకునిచేఁ బూజింపఁబడి మిగుల సంతసించుచుండెను.

మహాలేఖండును ధర్మతత్త్వంబు నెఱింగినవాడు నగుజనకుండును
యోగమునకు మిగతవడిన కార్యము నిర్వర్తించి కొమార్తెలకును వివాహమునకు
ముందుజేయవలసిన యంకురార్పణము మొదలగు కార్యములు నెఱవేర్చి
యారాత్రియంతయు గడపెను.

ఇది యణువదితోమిదవ సర్గము.

సప్తతితమస్సర్గః

తతః ప్రభాతే జనకః కృతకర్తా మహర్షిభిః,

ఉవాచ వాక్యం వాక్యజ్ఞశ్శతానందం పురోహితమ్. ౧

ఛాత్రా మమ మహాతేజా యవీయానతిథార్షిః,

కుశధ్వజ ఇతి ఖ్యాతః పురీ మధ్యవసచ్ఛుభామ్. ౨

వార్యాఫలకపర్యంతాం పిబన్ని తుమతీం నదీమ్,

సాంకాశ్యాం పుణ్యాసంకాశాం వినూతమివ పుష్పకమ్. 3

తమహం ద్రష్టుమిచ్ఛామి యజ్ఞగోస్తా స మే మతః,

ప్రీతిం సోఽపి మహాతేజా ఇమాం భగోక్తా మయా సహ. ౪

(ఏన ముక్తే తు పచనే శతానందస్య సన్నిధౌ,

ఆగతాః కేచిదవ్యగ్రా జనకస్తా సమాదిశత్.)

శాసనాత్తు నరేంద్రస్య ప్రయయుశ్శీఘ్రవాజిభిః,

సమానేతుం సరవ్యాఘ్రిం విష్ణు మింద్రజ్ఞయా యథా. ౫

(సాంకాశ్యాం తే సమాగత్య దదృశుశ్చ కుశధ్వజమ్,

న్యవేదయన్యథావృత్తం జనకస్య చ చింతితమ్.

తద్వృత్తం సృజతిశ్చ త్వా దూతశ్రేష్ఠైర్నహాబలైః.)

ఆజ్ఞయాఽథ నరేంద్రస్య ఆజగామ కుశధ్వజః.

స దదర్శ మహాత్మానం జనకం ధర్మవత్సలమ్. ౬

దెబ్బదియవ సర్గము

అంత ప్రాశ్నకాలము కాగానే చక్కగా మాటలాడనెఱింగిన జనకుండును యాగీయకార్యముల నిర్వర్తించి మహర్షులం నూడి పురోహితుం డగు శతానందునిజూచి యిట్లుని చెప్పెను. ౧

మహావరాక్రమకాలియొం బరమధార్మికుండు నగు నాతమ్ముండు కుశధ్వజుండగువాడు శత్రువు రాకుండుటకై చుట్టును అగడ్తలయందుఁ బాఠి పెట్టబడిన శూలములుగలిగి (చుట్టును నీటి కుసురికచెట్లు గలిగి) మంగళకరమై పుణ్యమై పుష్పకవిమానంబుతోఁ రెఁ గనుపట్టుచున్న సాంకాశ్యయనెను వట్టణంబునందు ఇటుమతీనది నీర్లు త్రావుచు నివసించుచున్నాఁడు. ౨, ౩

నే నాకుశధ్వజుని జూడఁగోరెదను; అతండు నా మూగంబురక్షించువాడు; మహావరాక్రమకాలియగు నతండును ఈ శివధుర్యోగంబునకు నీతా వివాహంబునను గల్గునంతోషంబు ననుభవించ నర్హుండని జనకుండు శతానందునితోఁ జెప్పెను. ౪

(జనకుం డిట్లు శతానందునిముందటఁ జెప్పఁగానే కొందఱు సోమరులు కానివారు వచ్చిరి; జనకుండు వారల కాజ్ఞాపించెను.)

వారలు జనకుం డాజ్ఞాపించినంతటనే పురుషశ్రేష్ఠుండగు కుశధ్వజుని దేవేంద్రునాజ్ఞను విష్ణుదేవునట్లు తోడ్కొనివచ్చుటకై వేగంబుగాఁ బోవు గుఱ్ఱంబులనెక్కి పోయిరి. ౫

అదూతలు సాంకాశ్యంజేరి కుశధ్వజునిజూచి రాముండు శివధువును విజుచుట మొదలగు జరిగినంతయును జనకుని యభిప్రాయంబును చెల్పిరి.

మనుష్యులకుఁ బ్రభువయిన కుశధ్వజుండు బలవంతులగు దూతశ్రేష్ఠుల వలన నాప్యతాంతమంతయు విని జనకమహారాజుపనుపునంజేసి మిథిలకుఁ వచ్చెను.

అకుశధ్వజుండు; మహాత్ముండును ధర్మమునందు మిగుల నాసక్తుండు నగు జనకమహారాజుం జూచెను. ౬

సోఽభివాద్య శతానందం రాజానం చాపి ధార్మికం,
రాజార్హం పరమం దివ్యమానం చాధ్యరోహత.

౭

ఉపవిష్టాప్రభౌ తౌ తు భ్రాతరావతితేజసౌ,
ప్రేషయామాసత్సూరౌ మంత్రిశ్రేష్ఠం సుదామనమ్.

౮

గచ్ఛ మంత్రిపతే శీఘ్రమైత్వాకుమమిహ ప్రభమ్,
ఆత్మజైస్సహ దుర్ధ్వమానయన్వ సమంత్రిణమ్.

౯

బౌపకార్యం స గత్వా తు రఘూణాం కులవర్ధనమ్,
దదర్శ శిరసా చైన మభివాద్యేదమబ్రవీత్.

౧౦

అయోధ్యాధిపతే వీర వై దేహో మిథిలాధిపః,
స త్వాం ద్రష్టం వ్యవసితస్సోపాధ్యాయపురోహితమ్.

౧౧

మంత్రిశ్రేష్ఠవచశ్శ్రుత్వా రాజా సుగణస్తదా,
సబంధు రగమత్తత్ర జనకో యత్ర వర్తతే.

౧౨

స రాజా మంత్రిసహితస్సోపాధ్యాయస్స బంధవః,
వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠో వై దేహమిదమబ్రవీత్.

౧౩

విదితం తే మహారాజ ఇత్వాకుకులదైవతమ్,
వక్తా సర్వేషు కృత్యేషు వసిష్ఠో భగవాన్పషిః.

౧౪

విశ్వామిత్రాభ్యనుజ్ఞాతస్సహ సర్వైర్వర్తహ్నిభిః,
ఏష వక్ష్యతి ధర్మాత్మా వసిష్ఠో మే యథాక్రమమ్.

౧౫

అనుకంపమును శతానందనకును ధార్మికం దగు జనకమహారాజునకును నమస్కారముచేసి రాజయోగ్యులును మిగుల నున్నతంబును శ్రేష్ఠంబునగు సింహాసనంబు నెక్కినను. 2

పరాక్రమశాలులును దేజస్సులు నగుచోడంబుట్టువులయిన యాజనక కశధ్వజులిర్వరును ఆననంబునంగూర్చుండి మంత్రిశ్రేష్ఠుని సుదామనుండను వాని దశరథునికడకుఁ బంపిరి. 3

మంత్రిశ్రేష్ఠుండవగు సుదామనుడా ! నీవు శీఘ్రముగాఁబోయి కొలఁత పెట్టరానికాంతిగల్గి దుర్ధిందుడై మంత్రులంగూడియున్న దశరథమహారాజును అతనిగొడుగులనుం దోడితెచ్చుని చెప్పి కంపిరి. 4

అసుదామనుండు దశరథుండుండు విడిదికింబోయి యచ్చట రఘువంశ వర్ధనుండగు దశరథునిజూచి యతనికి సాష్టాంగంబుగ నమస్కరించి యిట్లని చెప్పెను. 5

పరాక్రమశాలిని ఆయోధ్యాధిపుండ నగు దశరథుడా ! మిథిరాధి నాథుండగు నాజనకుండు ఋత్విజులతోను బురోహితునితోనుం గూడ నిష్ఠుఁ జూడఁగోరుచున్నాడని సుదామనుండు చెప్పెను. 6

మంత్రిశ్రేష్ఠుండగు సుదామనుండు చెప్పినమాటను విని యవ్వడు దశరథుండు ఋత్విజులను బంధువులనుంగూడి జనకుం దున్నచోటికిం బోయెను. 7

మాటలయందుఁ బండితుండగు నాదశరథమహారాజు మంత్రులను ఋత్విజులను బంధువులనుంగూడి జనకమహారాజుంజూచి యిట్లని చెప్పెను. 8

జనకమహారాజా ! భగవంతుండగు పసిష్ఠమహర్షి ఇత్యైకువంశంబునఁ బుట్టినవారి కిలువేల్పునియు వారి కార్యములనన్నింటను మాటలాడువాడనియు నీకుఁ జెప్పియున్నది. 9

ధర్మాత్ముండగు నీవసిష్ఠుండు విశ్వామిత్రుని యనుజ్ఞనొంది మహర్షుల నందఱుగూడి నావంశంబు క్రమంబుగాఁ జెప్పవని దశరథుండు జనకునితోఁ జెప్పెను. 10

ఏవముక్త్వా సరశ్రేష్ఠే రాజ్ఞాం మధ్యే మహాత్మనాం,
తూష్టింభూతే దశరథే వసిష్ఠో భగవాన్పుషిః. ౧౬

ఉవాచ వాఙ్మం వాక్యజ్ఞో వై దేహం సపురోధసం. ౧౬౪

అవ్యక్తప్రభవో బ్రహ్మ శాశ్వతో నిత్య అవ్యయః,
తస్మా న్న రిచిస్సంజ్ఞజ్ఞే మరిచేః కాశ్యపస్సుతః. ౧౭౪

వివస్వాన్ కాశ్యపాజ్జజ్ఞే మసుర్వైవస్వత స్స్మృతః,
మనుః ప్రజాపతిః పూర్వమిత్యైకుస్తు మనోస్సుతః. ౧౮౪

తమిత్యైకుమయోధ్యాయాం రాజానం విద్ధి పూర్వకమ్. ౧౯

ఇత్యైకోస్తు సుతశ్రీమాన్ కుక్షిరిత్యేవ విశ్రుతః. ౧౯౪

కుక్షేరధాత్తజశ్రీమాన్ వికుక్షిరుదపద్యత.

వికుక్షేస్తు మహాతేజా బాణః పుత్రః ప్రతాపవాన్. ౨౦౪

బాణస్య తు మహాతేజా అనరణ్యః ప్రతాపవాన్,
అనరణ్యాత్పృథుర్జ్జజ్ఞే త్రిశంకుస్తు పృథోస్సుతః. ౨౧౪

త్రిశంకోరభవత్పుత్రో దుందుమాఠో మహాయశాః,

యువనాశ్వసుతస్త్వాసీన్తాంధాతా పృథివీపతిః. ౨౨౪

మాంధాతుస్తు సుతశ్రీమాన్ సుసంధిరుదపద్యత,

సుసంధేరపి పుత్రే ద్వా ధ్రువసంధిః ప్రనేపజితే. ౨౩౪

భరతాత్తు మహాతేజా అసితో నామ జాతవాన్. ౨౪౪

యస్యైతే ప్రతిరాజాన ఉదపద్యంత శత్రవః,

హైహయా స్తాలజంఘాశ్చ శూరాశ్చ శశిబిందవః. ౨౫౪

పురుషశ్రేష్ఠుడగు దశరథుండు మహాత్ములగు రాజులనడుమ నిట్లుచెప్పి యూరకుండగానే మాటలయందు బండితుండును భగవంతుండునగు పసిష్ఠ మహర్షి పురోహితుని గూడియున్న జనకుజూచి యిట్లని చెప్పెను. ౧౬౪

ఎవ్వరికిం దెలియరాని కారణంబుగల్గి కాశ్యపుడై నిత్యుండై నాశ రహితుండై యుండు బ్రహ్మకలడు; అతనికి మరీచి పుట్టెను; ఆమరీచికి కాశ్య పుండు పుట్టెను. ౧౬౫

కాశ్యపునకు సూర్యుండు పుట్టెను; సూర్యుని కొడుకు మమవమవాడు; ఆమమవ మున్న రాజయ్యెను; ఆమమపునకు ఇత్వాకుండనువాడు పుట్టెను.

ఆ ఇత్వాకువె యయోధ్యయాడు మొవటిరాజుని యెఱుంగుము. ౧౬౬

ఇత్వాకుపు కొడుకు శ్రీమంతుడగు క్షత్రీయయ్యెను. ౧౬౭

కుక్షీకి శ్రీమంతుడగు వికుక్షీయనుకొడుకు పుట్టెను; వికుక్షీకి మహా తేజాదును బరాక్రమకాలియునగు బాణుండను పుత్రుండు పుట్టెను. ౧౬౮

బాణునకు మహాతేజుండును బరాక్రమకాలియు నగుననరణ్యుండు పుట్టెను; ఆనరణ్యునకు బృగువనువాడు పుట్టెను; బృగుపుపుత్రుండు త్రిశంకువు.

త్రిశంకువునకు మహాయశుండగు దుందుమారుండను కొడుకు పుట్టెను; అతనికి యువనాశ్వుండను నామాంతరముగలదు; అతనికి మాంధాత యను వాడు పుత్రుండయ్యెను. ౧౬౯

మాంధాతకు శ్రీమంతుడగు సుసాధియనువాడు పుట్టెను; సుసాధికిని వ్రువసాధియని ప్రసేవతిత్తని నిర్వరుకొడుకులు గల్గిరి. ౧౭౦

వ్రువసాధికిఁ గీర్తికాలియగు భరతుండనువాడు పుట్టెను; భరతునకు మహావరాక్రమకాలి యయిన యసితుండనుపుత్రుండు జనియించెను. ౧౭౧

ఆయసితునకు హైహయములును దాలజంఘులును శూరులగు శశిబిందువులును ఈరాజులు శత్రువులయి హింసనీయుచుండిరి. ౧౭౨

తాంస్తు స ప్రతియుధ్యో వై యుధ్ధే రాజా ప్రవాసితః. ౨౬

హిమవంతముపాగమ్య భృగుప్రసవణేఽవసత్,
అసితోఽల్పబలో రాజా మంత్రిభిస్సహితస్తదా. ౨౭

ద్వేషా స్య భార్యే గర్భిణ్యౌ బభూవతురితి శ్రుతమ్. ౨౮

ఏకా గర్భవినాశాయ సపత్నైశ్చ సగరం వదా. ౨౯

తతశ్చైలవరం రమ్యం బభూవాభిరతో మునిః,
భార్గవశ్శ్చవనో నామ హిమవంతముపాశ్రితః. ౩౦

తత్రైకా తు మహాభాగా భార్గవం దేవవర్చసమ్,
వపందే పద్మపత్రాక్షీ కాంతుంతీ సుతమాత్మనః. ౩౧

తమృషిం సాఽభ్యుపాగమ్య కాళిందీ చాభ్యవాదయత్. ౩౨

స తామభ్యవదద్విప్రః పుత్రేషుం పుత్రజన్తని. ౩౩

తవ కుక్షౌ మహాభాగే సుపుత్రస్సుమహాబలః,
మహావీర్యో మహాలేజా అచిరాత్సంజనిష్యతి. ౩౪

గరేణ సహిత శ్రీమాన్ మాశుచః కమలేక్షణే. ౩౫

చ్యవనం తు నమస్కృత్య రాజపుత్రీ పతివ్రతా,
పతిశోకాతురా తస్మాత్పుత్రం దేవీ వ్యభాయత. ౩౬

ఆయసితుండును వారలు యుద్ధమునకు రాఁగా వారలతోఁ జోరుచుం
డఁగా నాయుద్ధమునందే వరాజితుండై యూరు వెడలఁగొట్టఁబడెను. ౨౬

అప్పుడు ఆసితుండు అల్పంబగుసేనంగూడి మంత్రులతో హిమవత్సర్వ
కంబునకుఁదోయి యచ్చట భృగుప్రస్తవణంబును శిఖరంబున వాసముసేయు
చుండెను. ౨౭

అప్పుడా యసితునిభార్య లిర్వురును గర్భములు భరించిరి అని విని
యున్నాను. ౨౮

ఆభార్యలలో నొక్కతె తనచవతికి దానిగర్భము నశించుటకై విషము
పెట్టిన భక్ష్యంబు నిచ్చినది. ౨౯

అంత భృగువంశంబునంబుట్టిన చ్యవసుండునుమహర్షి యసితు ననుగ్ర
హింపఁ గోరి రమణీయంబును బర్వతరాజంబునగు హిమవత్సర్వకంబునకు
వచ్చెను. ౩౦

అయిర్వురిలో మిక్కిలియు భాగ్యకాలియుఁ దామరపూరేకులవంటి
కండ్లుగలదియు నగువిషంబు భక్షించినభార్య తనకొడుకుక్షేమంబుగాఁ బట్ట
వలెననిగోరి పేల్చునకుందోలెఁ గాంతిగల భార్గవుండగు చ్యవసుని ననుస్మ
రించెను. ౩౧

అట్లు చవతికి విషందిడిన కాలిందియను మఱియొకభార్యయును ఆచ్య
వను దగ్గరి యతనికి నమస్కారంబు గావించెను. ౩౨

బ్రహ్మణుండగు నాచ్యవసుండు కొడుకుంగోరి తనకుమొదట ననుస్మ
రించిన విషంబు దిన్నదానిం గూచి కొడుకు జనించుననుమై యిట్లుని
చెప్పెను. ౩౩

మహాభాగ్యకాలివగు చిన్నదానా! నీకడుపునందు మహాబలుండునుమహా
వరాక్రమకాలియును మహాలేఖాండును శ్రీమంతుండునగు మంచిపుత్రుండు
విషముతోఁగూడినవాడై శ్రీసుగ్రామిగాఁబుట్టును. అనిచ్యవసుండుచెప్పెను. ౩౪

పరివ్రతయును బట్టపురాణియునగు నారాచకౌమాత్రై చ్యవసునకు
మొక్కి యంతఁ బెనిమిటి చనిపోవఁగా మిక్కిలి దుఃఖముకొంది చ్యవకు
ననుగ్రహంబునంజేసి పుత్రుంగనెను. ౩౫

సపత్న్యాతు గరస్తస్యై దత్తో గర్భజిహ్వాంసయా,
సహ తేన గరేణైవ జాతస్స సగరోఽభవత్.

3౪౪

సగరస్యాసమంజస్తు అసమంజాత్తథాఽంశుమాన్,
దిలీపాఽంశుమతః పుత్రో దిలీపస్య భగీరథః.

3౪౫

భగీరథాత్మకృత్తన్య కృత్తన్య రఘుస్సుతః.

3౬

రఘోస్తు పుత్రస్తేజస్వీ ప్రవృద్ధః పురుషాదకః,
కల్దాపసాదో వ్యాభవత్తస్మాజ్జాతస్తు శంఖణః.

3౭

సుదర్శనశృంఖణస్య అగ్నివల్లస్సుదర్శనాత్.

3౭౪

శీఘ్రగత్త్వగ్నివల్లస్య శీఘ్రస్య మరుస్సుతః,

మరోః ప్రశుశ్రుక స్త్వాసీదంబరీషః ప్రశుశ్రుకాత్.

3౭౫

అంబరీషస్య పుత్రోఽభూన్నహుషః పృథివీపతిః,

నహుషస్య యయాతిస్తు నాభాగస్తు యయాతిజః.

3౭౬

నాభాగస్య బభూవాజః అజాద్దశరథోఽభవత్,

అస్తాద్దశరథాజ్జాతౌ భ్రాతౌ రామలక్ష్మణౌ.

౪౦౪

అదివంశవిశుద్ధానాం రాజ్ఞాం పరమధర్మిణామ్,

ఇత్యౌకుకులజాతానాం వీరాణాం సత్యవాదినామ్.

౪౦౫

రామలక్ష్మణయౌరథే త్వత్సతే వరయే నృప,

సదృశాభ్యాం నరశ్రేష్ఠ సదృశే దాతుమర్హసి.

౪౦౬

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, సప్తతిలమస్సర్గః.

అదిదకు జవలి గర్భమును బోగొట్టెనలంచి విషముఁ బెట్టెను; అవిష ముతోఁగూడనే పుట్టినందున నాపుత్రుండు సగరుం డనంబడెను. 3౪

సగరున కస్తమంజూడు పుట్టెను; అసమంజాన కంశుమంతుండు జనించెను; అంశుమంతునకు దిలీపుఁ డనువాఁడు కల్గెను. దిలీపునకు భగీరథుండు పుట్టెను. 3౫

భగీరథునకుఁ గకుత్స్థుండు పుట్టెను; కకుత్స్థునకు రఘు వసువాఁడు కలిగెను. 3౬

రఘువునకుఁబూర్వము ప్రవృద్ధుండనుపేరొంది యవ్వల వసిష్ఠునికాపా మన రాక్షసుండై పురుషుడందను నామంబునొంది యంత దాను వసిష్ఠుని శపింప జలము గ్రహించి శనభార్య యూఱడింపఁగా దానివిడిచిన నది తన కాళ్లమీఁదం బడుటవలనఁ గల్పావపాదుండనుపేరం బ్రసిద్ధుండైన పుత్రుండు కల్గెను; అతనికి శంఖజుం డనువాఁడు పుట్టెను. 3౭

శంఖజునకు సుదర్శుండు పుట్టెను; సుదర్శునకన్నివర్ణుండు జనించెను.

అన్నివర్ణునకు శిశుగుండు పుట్టెను; శిశుగునకు మరువు జనించెను; మరువునకుఁ బ్రశుశ్రుకుండు కలిగెను; ప్రశుశ్రుకున కంబరీషుండు పుట్టెను.

అంబరీషునకు భూపతియైన నహుషుం డనువాఁడు పుత్రుండయ్యె; నహుషునకు యయాతి పుట్టె; యయాతికి నాభాగుండనువాఁడు జనించె. 3౮

నాభాగున కజాండనువాఁడు పుట్టెను; అజానకు దశరథుండు జన్మించెను; దశరథునకు పహ్లాదరులగు నీరామలక్ష్మణులు పుట్టిరి. ౪౦

జనకుడా! మొదటనుండి పరిశుద్ధంబగు వంశంబుగల్గి పరమధార్మికులై పరాక్రమశాలులై సత్యవాదులయిన యిత్వోక్తవంశులగు రాజులకులము నందుఁబుట్టిన రామలక్ష్మణులకు నీకొమార్తెల నిచ్చుని కోరెదను; వీరును నీకొమార్తెలును రూపసౌందర్యంబుల నీడుగానున్నవారు; వీరికి నీకొమార్తెల నిచ్చుట యొక్కంబగు అని వసిష్ఠుండు జనకునితోఁ జెప్పెను. ౪౦౪, ౪౦౫

ఇది దెబ్బదియవసర్గము.

ఏకసప్తతితమస్సర్గః.

ఏవం బ్రువాణం జనకః ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః.

౪

శ్రోతుమర్హసి భద్రం తే కులం నః పరికీర్తితమ్.

౧

ప్రదానే హి మునిశ్రేష్ఠ కులం నిరవశేషతః,
వక్తవ్యం కులజాతేన తన్ని బోధ మహామునే.

౨

రాజాభూత్రిషు లోకేషు విశ్రుతస్వేన కర్తృణా,
నిమిః పరమధర్మాత్మా సర్వసత్త్వవతాం వరః.

3

తస్య పుత్రో మిథిర్నామ మిథిలా యేన నిర్మితా,
ప్రథమో జనకో నామ జనకా దప్యదావసుః.

౪

ఉదావసోస్తు ధర్మాత్మా జాతో వై సంధివర్ధనః,
సంధివర్ధనపుత్రస్తు సుకేతుర్నామ నామతః.

౫

సుకేతోరపి ధర్మాత్మా దేవరాతో మహాబలః,
దేవరాతస్య రాజర్షేర్బ్రహ్మద్రథ ఇతి స్మృతః.

౬

బ్రహ్మద్రథస్య శూరోభూన్మహావీరః ప్రతాపవాన్,
మహావీరస్య ధృతిమాన్ సుధృతిసత్త్వవిక్రమః.

౭

సుధృతే రపి ధర్మాత్మా దృష్టకేతుర్సుధార్మికః,
దృష్టకేతోస్తు రాజర్షేర్హర్యశ్వ ఇతి విశ్రుతః.

౮

హర్యశ్వస్య మరుః పుత్రో మరోః పుత్రః ప్రతింధకః,
ప్రతింధకస్య ధర్మాత్మా రాజా కీర్తిరథ స్సుతః.

౯

పుత్రః కీర్తిరథస్యాపి దేవమీధ ఇతి స్మృతః,
దేవమీధస్య విబుధో విబుధస్య మహీధ్రకః.

౧౦

దెబ్బదియొకటవ సర్గము

వసిష్ఠుఁ డట్లు చెప్పఁగానే జనకుండు చేతులు మొగిల్చి వసిష్ఠునకు
బదులుచెప్పెను. ౪

నీకు మంగళమగుఁగాక; పొగడ్తకెక్కిన మావంశమును నీవు వివల
యను. ౫

మనిశ్రేష్ఠుండ వగు వసిష్ఠుఁడా! మంచికులంబునందుఁ బుట్టినవాఁడు
తాను గన్యాయదానంబు సేయునపుడు తనవంశమునంతయు, నిశ్శేషంబుగాఁ
జెప్పవలయును; నావంశము చెప్పెద వినుము. ౬

తనకర్తృంబులచేత ముష్టికంబులందును బ్రసిద్ధికెక్కి పరమధార్మి
కుండై బలవంతుల నెల్లరిలోను శ్రేష్ఠుండై నిమియను నొకరాజుండెను. ౭

అనిమికుమారుండు మిథియయవాఁడు; అతనిచేతనే యామిథిల నిర్మింపఁ
బడినది. అతండే మొదటి జనకుండు; అతని కుదాపసువు కలిగెను. ౮

ఉదాపసువునకు ధర్మాత్ముం డగునందివర్ధనుడు పుట్టెను; నందివర్ధను
నకు సుకేతువని ప్రసిద్ధుండయిన కొడుకు గల్గెను. ౯

సుకేతువునకు ధర్మాత్ముండును అధికచుయిన బలముగలవాఁడునగు దేవరా
తుండు జన్మించెను; రాజన్ది యగుదేవరాతునకు బృహద్రథుం డనువాఁడు కలిగెను.

బృహద్రథునకు కూరుండును బరాక్రమశాలియునగుమహావీరుండుకలి
గెను; మహావీరునకు ధైర్యశాలియు సత్యపరాక్రముండు నగుసుధృతి జన్మించెను.

సుధృతికి ధర్మంబు బుద్ధిగలిగి ధర్మంబు నాచరించుచుండిన దృష్టకేతువు
జన్మించెను; రాజన్ది యగు దృష్టకేతువునకును హర్యశ్వుం డనువాఁడు కల్గెను.

హర్యశ్వునికొడుకు మరువనంబడియె; మరువునకుఁ బ్రతింధకుఁడు,
ప్రతింధకునకు ధర్మబుద్ధిగల కీర్తిరథుండను పుత్రుండు గల్గె. ౧౦

కీర్తిరథునిపుత్రుండు దేవమీధుం డనంబడినను; దేవమీధునకు విబుధుం
డనువాఁడు కల్గెను; విబుధునకు మహీధ్రకుఁడు జన్మించె. ౧౧

మహీధ్రకసుతో రాజా కీర్తిరాతో మహాబలః,
 కీర్తిరాతస్య రాజర్షేర్మహారోమా వ్యజాయత. ౧౧
 మహారోష్ణస్తు ధర్మాత్మా స్వర్ణరోమా వ్యజాయత,
 స్వర్ణరోష్ణస్తు రాజర్షేర్మహారోమా వ్యజాయత. ౧౨
 తస్య పుత్రద్వయం జజ్ఞే ధర్మజ్ఞస్య మహాత్మనః,
 జ్యేష్ఠోఽహమనుజో భ్రాతా నుమ వీరః కుశధ్వజః. ౧౩

మాం తు జ్యేష్ఠం పితా రాజ్యే సోఽభిషిచ్య నరాధిపః,
 కుశధ్వజం సమావేశ్య భారం మయి వనం గతః. ౧౪

వృద్ధే పితరి స్వర్యాతే ధర్మేణ ధురమావహమ్,
 భ్రాతరం దేవసంకాశం స్నేహత్పశ్యన్ కుశధ్వజమ్. ౧౫
 కస్యచిత్త్వితక కాలస్య సాంకాశ్యాదగమత్పురాత్,
 సుధన్వా వీర్యవా న్రాజా మిథిలా మనరోధకః. ౧౬
 స చ మే ప్రేషయామాస శైవం ధనురనుత్తమమ్,
 సీతా కన్యా చ పద్మాక్షీ మహ్యం వై దీయతామితి. ౧౭
 తస్యా ప్రదానాద్భిహ్వరే యుద్ధమాసీన్తయా సహ. ౧౮

స హతోఽభిముఖో రాజా సుధన్వా తు మయా రణే. ౧౯
 నిహత్య తం మునిశ్రేష్ఠ సుధన్వానం నరాధిపమ్,
 సాంకాశ్యే భ్రాతరం వీరమభ్యషించం కుశధ్వజమ్. ౨౦

కనీయానేష మే భ్రాతా అహం జ్యేష్ఠో మహామునే,
 దదామి పరమప్రీతో వధ్వా తే మునిపుంగవ. ౨౧

మహిభీకునకు మహాబలుండగు కీర్తిరాతుం డనువాడు కల్గెను; రాజర్షి యగుకీర్తిరాతునకు మహారోముండు జన్మించెను. ౧౧

మహారోమునకు ధార్మికుండగు స్వర్ణరోముండు కల్గెను; రాజర్షి యగు నాస్వర్ణరోమునకు హ్రస్వరోముండు జన్మించెను. ౧౨

ధర్మముల నెఱిగినవాడును మహాత్ముండు నగు నాహ్రస్వరోమునకు మే మిర్వురము కొడుకులము పుట్టితిమి; నేను బెద్దవాడను, నాతమ్ముండు పరాక్రమశాలియగు కుశధ్వజుండు. ౧౩

మాతండ్రియగు నాహ్రస్వరోముండు శ్రేష్ఠపుత్రుండ నగు నన్ను రాజ్యాభిషిక్తనింజేసి కుశధ్వజుని రక్షించుభారము నాయందుంచి తపోవసం బునకుం బోయెను. ౧౪

ముదుసలియగు తండ్రి చనిపోవఁగానే నేను దేవసమానుండు దమ్ముండు నగుకుశధ్వజునిన్నే హంబునంజూచుచు ధర్మంబున రాజ్యభారంబు వహించితిని.

అంతఁగొంతకాలమయినప్పటి సాంకాశ్యపుంబునండి పరాక్రమ శాలియగు శుభవ్రాతాదురాజు ముట్టడివేయుటకై మిథిలకు వచ్చెను. ౧౬

అనుధన్వండును శ్రేష్ఠంబగు శివధనువును, దామరపూలవంటి కండ్లు గల నీతను నాకీవలయును అని దూతల నాయొద్దికిఁ బంపెను. ౧౭

బ్రహ్మర్షి వగువసిష్ఠుఁడా! నేనానుధన్వనకు శివధనువు నీతను ఇవ్వకుండుటంజేసి నాకును ఆతనికిని యుద్ధమైనది. ౧౮

అనుధన్వండును యుద్ధమునందునా కెదురునడిచి నాచేజంబుబడెను.

మనిశ్రేష్ఠుండ వగు వసిష్ఠుఁడా! మనుష్యులకుఁ బ్రభువయిన యీ నుధన్వనిం జంపి సాంకాశ్యపట్టణమునందు పరాక్రమశాలియగు నాతమ్ముండ యైన కుశధ్వజునిఁ బట్టాభిషిక్తునిఁ గావించితిని. ౧౯

మనిశ్రేష్ఠుండ వగు వసిష్ఠమహామనీ! వీడు నాతమ్ముండగు కుశధ్వజుండు; నేను శ్రేష్ఠుండను; నీవడిగినట్లు పరమసంతోషంబున నాయుద్ధముఁ గొమార్తెల నిచ్చెదను. ౨౦

సీతాం రామాయ భద్రంతే ఊర్కిళాం లక్ష్మణాయచ. ౨౦౪

వీర్యశుల్కాం మమ సుతాం సీతాం సురసుతోపమామ్,
ద్వితీయామూర్కిళాం చైవ త్రిదదామి న సంశయః. ౨౦౫

దదామి పరమప్రీతో వధ్వా తే రఘునందన. ౨౧

రామలక్ష్మణయో రాజన్ గోదానం కారయస్వహ,
పితృకార్యం చ భద్రంతే తతో వైవాహికం కురు. ౨౩

మఘాహ్యద్య మహాబాహూ తృతీయే దివసే ప్రభో,
ఫల్గున్యాముత్తరే రాజం స్తస్మిన్ వైవాహికం కురు. ౨౪

రామలక్ష్మణయో రాజన్ దానం కార్యం సుఖోదయమ్. ౨౪౫

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే, ఏకసప్తతితమస్సర్గః.

ద్వి స ప్త తి త మ స్స ర్గః.

తముక్తవంతం నైదేహం విశ్వామిత్రో మహామునిః,
ఉవాచ వచనం వీరం వసిష్ఠసహితో నృపమ్. ౧

అచింత్యాన్యప్రమేయాని కులాని నరపుంగవ,
ఇక్ష్వాకుణాం విదేహానాం నైషాం తుల్యోఽస్తి కశ్చన. ౨

సదృశో ధర్మసంబంధస్సదృశో రూపసంపదా.
రామలక్ష్మణయో రాజన్ సీతా చోర్కిశయా సహ. ౩

నీకు మంగళమగుఁగాక; రామునకునీతను లక్షణున కూర్చితను ఇచ్చెదను.

పరాక్రమంబు గలవానికె యిచ్చునట్లు నిశ్చయింపబడినదియు దేవ
పుత్రివంటిదియు నగు నాకూతురయిన సీతను రెండవకూతురయిన యూర్తి
శను మనోవాక్కాయంబులచేతను ఇచ్చెదను; నందియంబులేదని వసిష్ఠు
నితోఁ జెప్పెను. ౨౧౪

దశరథుడా! నేను బరమగుతోషంబున సీతను ఊర్తిశను ఇచ్చెదను.

దశరథుడా! రామలక్షణులకు సమావర్తనము చేయించుము! నీకు
మంగళమగుఁ గాక; ఆటపిచ్చుట నాందిత్రాధమును జేయించుము. ౨౩

మహాబాహుండవగు దశరథమహారాజా! ఈదినమునందు ముఘానక్ష
త్రముగదా! ఇంక నేటికి మూడవదినమునందు శుభప్రదంబగు నుత్తరఫల్గునీ
నక్షత్రమునందు వివాహకార్యమును జేయించుము. ౨౪

దశరథమహారాజా! సుఖముగలిగించునట్టి గోదానాది దానంబులను
రామలక్షణులచే జేయింపవలయును అని జనకుండు దశరథునితోఁ జెప్పెను.

ఇది దెబ్బదియొకటవ సర్గము.

దెబ్బదిరెండవ సర్గము

విశ్వామిత్రమహామని వసిష్ఠునింగూడి ఇట్లుచెప్పి యూరకున్న పరా
క్రమకాలియగు జనకమహారాజుం జూచి యిట్లని చెప్పెను. ౧

పురుషశ్రేష్ఠుండవగు జనకుడా! ఇత్యైకువంశపురాణాల వంశమును
విదేహదేశపురాణాల వంశమును తలంపను గొలతపెట్టెనుం గూడునట్టిమహిమ
గలవి; వీరలకు సరి యెవ్వఁడును లేడు. ౨

ఈవివాహసంబంధము సమానంబులగుకులంబులకుఁ గల్గుటంజేసి తగి
యొన్నది. వధూవరులకుంగల సౌందర్యముచేతను జాలనొప్పియొన్నది. సీత
యును ఊర్తిశయును రామలక్షణులకుఁ దగియొన్నవారు. రామలక్షణులును
సీతకును ఊర్తిశకును దగియొన్నవారు. ౩

వక్తవ్యంచ నరశ్రేష్ఠ శ్రూయతాం వచనం మమ.

34

భ్రాతా యపీయాన్ ధర్మజ్ఞ ఏష రాజా కుశధ్వజః.
ఆస్య ధర్మాత్మనో రాజన్ రూపేణాప్రతిమం భువి,
సుతాద్వయం నరశ్రేష్ఠ పత్న్యర్థం వరయామహే.

౪

౫

భవతస్య కుమారస్య శత్రుఘ్నస్య చ ధీమతః,
వరయామస్సుతే రాజన్ తయోరర్థే మహాత్మనోః.

౬

పుత్రా దశరథస్యేమే రూపయావనశాలినః,
లోకపాలోపమాస్సర్వే దేవతుల్యపరాక్రమాః.

౭

ఉభయోరపి రాజేంద్ర సంబంధేనానుబధ్యతామ్,
ఇత్యుకోః కుల మవ్యగ్రం భవతః పుణ్యకర్తవ్యం.

౮

విశ్వామిత్రవచశ్చుత్వా వసిష్ఠస్య మతే తదా,
జనకః ప్రాంజలిర్వాక్యమువాచ మునిపుంగవౌ.

౯

కులం ధన్యమిదం మన్యే యేషాం నో మునిపుంగవౌ,
సదృశం కులసంబంధం యదాజ్ఞాపయథస్స్వయమ్.

౧౦

ఏవం భవతు భద్రం షః కుశధ్వజసుతే ఇమే,
పత్న్యై భజేతాం సహితౌ శత్రుఘ్నభరతావృధౌ.

౧౧

ఏకాహ్న రాజపుత్రీణాం చతస్కాణాం ముహూమునే.
పాణీ గృహ్లాంతు చత్వారో రాజపుత్రా మహాబలాః.

౧౨

పురుషశ్రేష్ఠుడవగు జనకుడా! ఇంకం జెప్పవలసినది కొంచెమున్నది.
రాచెప్పునది వినుము. 34

ఈకుశధ్వజమహారాజా నీకుందమ్మందు చాలధర్మంబుల నెఱిగినవాడు.

పురుషశ్రేష్ఠుడవగు జనకుడా! ధర్మాత్ముండగు నీకుశధ్వజుని హృతుల
నిద్దఱును రూపంబున భూమియం దెచ్చటను సరిలేనివారలను భార్యార్థముగా
వరించెదము. 35

జనకమహారాజా! భర్తకునికొఱుతును ధీమంతుండగు శత్రుఘ్నునికొఱు
తును మన్మథరాక్రమకాలులగు సింధుదళకొఱుతు కుశధ్వజుహృతుల నిద్దఱును
వరించుచున్నాము. 36

ఈదశరథుని కొడుకులందఱును సౌందర్యమునను యావనంబునను
ఒప్పుచున్నవారు! దిక్పాలతో సాటిసేయఁ దగుదురు; దేవతలకుంటోరె
బరాక్రమంబు గలవారలు. 37

జనకుడా! నిర్దోషంబగు నిత్యైకవంశమును బుణ్యకర్తుండవగు నీవం
శమును ఈరెండును వియ్యముచేసి, చుట్టటికముగలవగుఁగాక. అని విశ్వా
మిత్రుఁడు జనకునితోఁ జెప్పెను. 38

అప్పుడు జనకమహారాజా విశ్వామిత్రుఁడు చెప్పినమాట విని వసిష్ఠుని
యనుజ్ఞ నొంది చేతులుమొగిడ్చికొని యావిశ్వామిత్ర వసిష్ఠులంజూచి యిట్టని
చెప్పెను. 39

మునిశ్రేష్ఠులగు విశ్వామిత్ర వసిష్ఠులారా! మీరు మాకు సరియయిన
వంశముతో వియ్యముచేయు మని మీరలయ్యె యాజ్ఞాపించుచున్నారు.
కావున మావంశము ధన్యులని తలంచుచున్నాను. 40

మీరు చెప్పినట్లుగుఁగాక; మీకు మంగళమగుఁగాక! శత్రుఘ్నుండును
భర్తకుండును వీరిద్దఱునుగూడి యీకుశధ్వజునిహృతుల నిద్దఱునుం బెండ్లాడు
దురు గాక. 41

విశ్వామిత్రమహామునీ! మహాబలులగు రాజపుత్రులు నల్వరును
ఒక్కపగలుగే నల్వరరాజపుత్రులను పెండ్లాడుదురుగాక. 42

ఉత్తరే దివసే బ్రహ్మ ఫలునీభ్యాం మనీషిణః,
వైవాహికం ప్రశంసంతి భగో యత్ర ప్రజాపతిః. ౧౩

ఏవముక్త్వా వచస్సౌమ్యం ప్రత్యుత్తాయ కృతాంజలిః,
ఉభా మునివరౌ రాజా జనశో వాక్య మబ్రవీత్. ౧౪
పరో ధర్మః కృతో మహ్యం శిష్యోఽస్తి భవతో స్సదా. ౧౪౫

ఇమాన్యాసనముఖ్యాని ఆసాతాం మునిపుంగవౌ. ౧౪౬

యథా దశరథస్యేయం తథాఽయోధ్యాపురీ మమ,
ప్రభుత్వే నాస్తి సందేహో యథార్హం కర్తు మర్హథ. ౧౪౭

తథా బ్రువతి వై దేహే జనకే రఘునందనః,
రాజా దశరథో హృష్టః ప్రత్యువాచ మహీపతిమ్. ౧౪౮
యువా మసంభేద్యగుణౌ భ్రాతరా మిథిలేశ్వరా,
ఋషయో రాజసంఘాశ్చ భవద్భ్యమభిపూజితాః. ౧౪౯
స్వస్తి ప్రాప్ను హి భద్రం తే గమిష్యామి స్వమాలయమ్,
శ్రాద్ధకర్తాణి సర్వాణి విధాన్యామితి చాబ్రవీత్. ౧౫౦

తమాపృష్త్వా నరపతిం రాజా దశరథస్తథా.
మునీంద్రౌ తౌ పురస్కృత్య జగామాశు మహాయశాః. ౧౫౧

స గత్వా నిలయం రాజా శ్రాద్ధం కృత్వా విధానతః,
ప్రభాతే కాల్యముత్థాయ చక్రే గోదానముత్తమమ్. ౧౫౨

—ॐ వైదిక గ్రంథములు. ॐ—

	ప్రతి 1-3 ద్వి. అ.	
శ్రీమావాస్వతర్పణము	...	0 2
అభిశ్రవణమ్	...	0 8
అపస్తంబగృహ్యసూత్రములు	...	0 3
అపస్తంబప్రవరకాండము, సటీక	...	0 3
అశ్వలాయనప్రవరకాండము, సటీక	...	0 4
అంధీద్రావిడసంధ్యావందనము	...	0 3
ఋగ్వేదజేవతార్చన, బ్రహ్మయజ్ఞము, సస్వరము	...	0 4
ఋగ్వేదకౌఠ్యప్రయోగము (అశ్వలాయనము), చిన్ననైజా	...	0 8
ఋగ్వేదసంహిత, మొదటిఅత్తము, టీకా తాత్పర్యసహితము,		
పాఠప్రతి	...	5 0
ఋగ్వేదసంధ్యావందనము, సటీక	...	0 4
తిథిమంత్రములు (ఆరాధ్యులది)	...	0 3
జేవతార్చన	...	0 2
తైత్తిరియ ఆరణ్యకోపనిషత్తులు, పితృమేధము, మంత్రపన్నములు		
సహా, సస్వరము	...	3 0
నవగ్రహారాధనమ్	...	0 6
పంచసూక్తములు, సస్వరము	...	0 3
పంచోపనిషత్తులు, తైత్తిరియము, సస్వరము	...	1 4
పంచోపనిషత్తులు, బ్రహ్మమేధసహితము	...	0 6
పితృతర్పణము, చిన్ననైజా	...	0 2
పుదురుద్రావిడసంధ్యావందనము	...	0 3
బ్రహ్మయజ్ఞము	...	0 3
మంత్రప్రశ్నములు, సస్వరము	...	0 6
మంత్రపుష్పము, సటీక	...	0 2
మహాశ్వాసము, సస్వరము	...	0 12
యజ్ఞోపవీతధారణవిధి	...	0 2

ప్రతి 1-కి రూ. ఆ

యజ్ఞశ్చేదసంధ్యావందనము, సస్వరము	...	0	8
యజ్ఞశ్చేదపుకుషనూక్త శ్రీ సూక్తములు, అంధ్రీటీకాసహితము	...	0	6
యజ్ఞశ్చేదఅభీకమంత్రములు	...	0	8
యజ్ఞశ్చేదపూర్వప్రయోగచంద్రిక, సస్వరము	...	2	8
రుద్రము, సస్వరము	...	0	3
రుద్రాధ్యాయము, భావ్య, సాంధ్రీటీక	...	2	8
వైదికమతచరిత్రము, శ్రీ గోపరాజు వైకుంఠరావుగారిది	...	3	0
శ్రీ వైష్ణవాపీకము	...	0	8
శ్రీ వైష్ణవశాస్త్రప్రయోగము	...	0	8
వ్రతరత్నాకరము, ప్రథమభాగము	...	1	0
వ్రతరత్నాకరము, ద్వితీయభాగము	...	2	0
వ్రతచూడామణి, సంస్కృతము	...	2	8
వేదమాహాత్మ్యము, (తెనుగువచనము)	...	0	2
వేదములోని వ్యవసాయము	...	0	2
సత్యనారాయణ ప్రతకల్పము, తాత్పర్యసహితము	...	0	12
సూర్యసమస్కారము, చిన్ననైజు	...	0	2
శేకవాదిచతుర్వింశతినామభావ్యము	...	0	4
బాలరామాయణము, పెద్దచ్చు	...	0	2
,, సటీక	...	0	4
శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణము, మూలము	...	8	0
,, సుందరకాండము, మూలము	...	2	0
,, ఉత్తరకాండము, రథప్రతి	...	2	0
అథ్యాత్మరామాయణము, మూలము	...	2	8
భవిష్యపురాణము-భాష్టపర్వము, అంధ్రతాత్పర్యం	...	6	0
వద్దపురాణాంకర్గత మాఘపురాణము, సాంధ్రతాత్పర్యము	...	5	0

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్,

చిహ్నము 1372.

292, ఎస్టేట్, చెన్నపురి. 1.

